

BIBLIOTECANAL

XXIV*

B

77

NAPOLI

INSTITUTIONES
LINGUAE PRACRITICAE.

SCRIPSIT

CHRISTIANUS LASSEN,

PHIL. DR. PROFESSOR BONNENSIS P. K.
SOCIETAT. ASIATIC. BENGAL. BRITANN. PARIS. ET SOC. REG. SCIENT.
NORVAG. SOCIUS HONOR.

BONNAE AD RHENUM
IMPENSIS LIBRARIORUM KOENIG ET VAN BORCHAREN.

MDCCCXXXVII.

PROSTAT

LONDINI APUD BLACK ET ARMSTRONG,
PARISIIS APUD BROCKHAUS ET AVENARIUM.

VAI 1513915

CHRISTIANI LASSENI

PRAEFATIO

AD

VIRUM CLARISSIMUM ET DOCTISSIMUM

EUGENIUM BURNOUF,

PROFESSOREM LITTERARUM INDICARUM IN COLLEGIO
FRANCIAE, INSTITUTI FRANCOGALLICI ORNAMENTUM,
SOCIETAT. ASIATIC. PARISIENS. SOCIUM ORD. BRITANN.
ET BENGAL. SOCIUM HONOR. ETC. ETC.

LITTERARUM ZENDICARUM INSTAURATOREM
ET SOSPITATOREM.

Undecimus abhinc est annus, Burnoufe doctissime et dilectissime, quum coniuncta opera in enodandis litteris Palicis, eo tempore tantum non prorsus ignotis, occupati eramus. Quae studio-
rum consociatio quantopere libro, quem una edidimus, profuerit, facile, opinor, perspexerunt,

qui quantum in te sit doctrinae, acuminis, ingenii, ex clarissimis, quae posthac edidisti, industriae et scientiae tuae monumentis cognoverint: cognovisse autem omnes oportet, qui vel prima in litteris Orientalibus stipendia fecerunt: ut me praecone facile carere possint merita tua, meis laudibus maiora. Quae autem in me, vitamque meam ex isto contubernio redundarunt commoda, gratissima recordatione, dum frui licuit, vel gratiora, eorum ut memorem animum testificarer, hunc ego librum tibi inscribere constitui, quem tibi per longum iam tempus debeo. Nam ex quo huiusmodi laborem a me susceptum iri publice spopondisti, equidem quum erga te, tum erga omnes, qui litteris Indicis promovendis operantur, quasi voto obstrictum me sentiebam, cuius vereor, ne et tu et alii, quum librum cognoveritis ut expectatione vestra, ita spe mea inferiorem, reum me adhuc iudicaturi sitis. Neque id dico aut modestiae inanis studio aut severas indicum sententias deprecaturus, sed quia tam diu in hoc argumento tractando elaboravi, ut vix me latere possit, quid praestare debeat grammatica Pracritica eo nomine vere digna. Itaque non miraberis, si ipse operam meam non una ex parte infra ea substituisse censeam, quae praestare volui. Quod quo certius intelligas, iam ea potius indicabo, quae aliis adhuc faciunda reliquerim, quam quae ipse praestitisse mihi videar.

Primum locum in grammatica Pracritica obtinet cognitio eorum, quae ab indigenis grammaticis

praecepta sunt; quamquam haud multa in universum esse credo, quae ex repetita commentariorum ab illis conscriptorum perscrutatione in disciplinam nostram redundatura sint; omnino satis certum arbitror, recentiores grammaticos cunctos in plurimis, ne dicam in omnibus, quae generalia sint, consentire cum vetusto disciplinae conditore, Vararuche. In singulis contra vocabulis formisque grammaticis multa ex istis libris, quos mihi evolvere non licuit, illustranda etiam nunc restant, et opus omnino est, ut quaecunque de minoribus scenicis dialectis a grammaticis ceteris tradita sunt, ex scriniis bibliothecarum eruantur et inter se comparentur. Cuius negotii promovendi causa et regulas de elementis Pracriticis et praecepta de dialectis minoribus in medium protuli ipsissimis Vararuchis et Kramadivarae verbis. Quod in hoc libro consulto brevius tractavi, Pracriticas radicum Sanscriticarum formas, earum catalogum ex commentariis grammaticorum descriptum et exemplis notisque illustratum mox publici iuris faciet discipulus meus diligentissimus et carissimus, *Delius*, Bremensis, votum a me p. 342. susceptum impleturus.

Secundo loco pono poeticam loquendi rationem cum iis, quae apud grammaticos leguntur, comparatam: quod genus cognitionis si neglexissem, potuissem sane conscribere librum et multo breviorum et limatiorem, neque opus fuisset obruere quasi rem primariam nube disquisitionum de singulis quibusdam vocabulis institutarum.

At probe tamen intellexi, si ita egissem, me dimidia tantum officii mei parte fuisse defuncturum; inopes saepe consilii remansissent minus periti, quum non omnia, quae praecipiunt doctores linguae, a poetis observata reperissent; immo peritiores etiam parum suis commodis a me consultum fuisse haud immerito questi essent, si discrepantiam, quae inter regulas grammaticorum et usum poetarum intercedat, enotare et pensare omissem. Cui rei licet operam satis strenuam navasse mihi videar, tamen probe scio, nonnulla temere, alia consulto fuisse omissa; cuius defectus excusandi gratia monitos velim lectores de conditione textuum, quibus utendum mihi erat ad usum loquendi poetarum demonstrandum. Nimirum excepto, quod a *Lenzio*, diligentissimo viro, praemature hisce litteris erepto, in una Kalidasae fabula factum est, nulla exstat ullius dramatis Indici editio, quae iusta supellectile critica instructa sit; editiones Calcuttenses, ceteroquin satis utiles, ne verbo quidem monent de varia ullius loci scriptura. Quo fit, ut dubii non possimus non haerere in multis locis depravatis aut suspectis.

Emendatoris munus in me saepenumero quidem suscepi, adiutus tum iis, quae ipse olim Parisiis et Londinii congesseram, tum iis, quae benignitati virorum clarissimorum, meis studiis bene cupientium, *Brockhausii* et *Stenzleri*, debeo; interdum medela petenda erat e coniectura satis certa. In aliis tamen haud paucis iisque difficilioribus omnino deerant auxilia critica, nec

sola coniectura certi quid effici posse videbatur. De his itaque silere vel breviter suspicionem significare malui, quam temerariis coniecturis et vanis disputationibus perdere chartam, sperans fore, ut tandem dramata Indica editiones nanciscantur vere criticas. Quod quum factum fuerit, et strictius et elegantius poterit grammatica Pracritica enarrari.

Intra hosce fines consistere potest, qui id tantum agit, ut fabulas Indorum cognoscere cupientes scenicam linguam doceat. Atenimvero stabilitis tum ad praecepta grammaticorum, tum ex usu poetico formis linguae, nondum satisfactum est desideriis eorum, qui quum parum poesin Indorum scenicam curent, tamen acerrimo studio in comparisonem et historiam linguarum incumbunt. Ex eorum enim sententia, quam omnino non improbaverim, iusta ea sola est grammatica, quae non formas tantum sermonis, verum etiam originem et historiam formarum tradit. Tertium igitur praeter illa, quae supra memoravi, impositum mihi fuit negotium, quod ne arctioribus, quam par erat, finibus circumscripsisse videar, dicendum est consilium, quod sum secutus.

Ante omnia id operam dedi, ut ostenderem originem formarum Pracriticarum, quumque a Sanscritica lingua totus progenitus sit sermo scenicus, summa huius quaestionis posita est in utriusque comparatione. Aliarum linguarum comparatio multum quidem lucis asserre potest, non item necessaria est. Nimirum si quemadmodum aliae

linguae iuniores fluxerunt e vetustioribus, ex. c. Romanicae quae dicuntur e Latina, eodem modo Pracritica a Sanscritica descendit, negari sane non potest, comparisonem similium, at diversarum tamen rationum, quas sequuntur variae linguae eiusdem originis, dum a pristina sua forma deflectuntur, multum prodesse quum grammaticae comparatae in universum, tum ipsis illis linguis, quae inter se componantur. Praesensi tamen fore, ut si rite tractaretur haec quaestio, in nimiam molem excreceret liber meus; sin minus, melius deesse iudicavi totam hanc disquisitionem; scribere praeterea volui grammaticam Pracriticam, non opus de analogiis linguarum derivatarum.

Simili consilio nullam instituere aggressus sum comparisonem inter linguam scenicam et Sanscriticam provincialem; quae enim in libro primo disputavi, ea ad illustrandam historiam linguae scenicae faciunt: et accuratioribus longioribusque disquisitionibus opus est in iusta linguarum collatione. Illustrari praeterea potius debent, quae hodie in usu sunt linguae Indicae, e scenica, quam haec ex illis. Nulla denique ad manus erat recentiorum dialectorum grammatica talis, quali opus fuisset ad usus meos; singuli exstant de singulis linguis tractatus grammatici, sed liber, in quo invicem eae conferantur et illustrentur, in quo originatio earum e lingua quasi genitrici doceatur, nullus dum prodiit. Ad opus hoc utilissimum optandum est, ut mox sese accingat, qui par sit huic provinciae ornandae.

Una est lingua Indica, quae tam arcto vinculo cum Pracritica coniuncta sit, ut interdum discrimen inter utramque vix sit ullum; sed vel propter ipsam hanc rationem non multa sunt, quae ex alterutra peti possint ad utramcunque illustrandam; eadem luce indiget potius utraque ac perinde debet e Sanscrita explicari. De quo argumento quae quondam disputavimus, quum deficientibus novis subsidiis paucissima tantum adiungere possim, nolui repetere; semel tantum bisve in auxilium vocavi sororem Buddhicam, ubi ea mihi scenici sermonis cognitionem augere videbatur. Quam ego non institui iustam comparationem utriusque sermonis, eam ut Tu absolvas, mi Burnoufe, summopere te rogo. Nemo enim hoc negotio Te melius defungi potest, qui et ingenio et novorum, quae conguessisti, subsidiorum copia longe omnibus antecellat.

Haec fere sunt, quae de libro meo praemonenda habui; restat, quod laetius est, ut redeat oratio, unde egressa est, ad officia amicitiae et actionem gratiarum. Publice enim celebrare debeo clarissimum benevolentiae specimen, quod in me edidit *Jacquetius* noster, vir non unius alicuius linguae Orientalis peritissimus. Is, rogatus a me, ut quaedam e codice Kramadigvarae Parisino de dialectis minoribus in meos usus exciperet, licet multis iisque gravissimis occupationibus impeditus esset, tamen non id solum mihi gratificatus est, sed totum librum accuratissime et nitidissime descriptum misit. Cuius beneficii laudess i ex

merito praedicare non possum, certe magnitudinem beneficii quam maxime sentio, quippe qui experientia edoctus librarii negotium, ut semper molestum taediique plenum, ita in grammatico Indico etiam difficillimum esse sciam. Quantas autem debeam viro clarissimo gratias, ii maxime poterunt existimare, qui ex ipso libro meo cognoverint, quantum novo isto subsidio adiutus fuerim.

Te vero, mi Burnoufe, ut opus hoc, qualecunque tandem est, boni consulas meque amare pergas, vehementer etiam atque etiam rogo.

Dabam Bonnae ad Rhenum mense Iulio
MDCCCXXXVII.

Utuntur scenici Indorum poetae non uno atque eodem in eadem fabula sermone, sed mixto, quem ad personarum, quas exhibent, dignitatem accommodant. Summum, uti par est, inter haec loquelaе genera locum tenet lingua Sanscritica, a qua raro recedunt sacerdotes, reges, alii altiori gradu positi homines; quinetiam mulieres, a litterarum cultu non alienae, veluti in Mālatimādhavo sacerdos Camandacis, Sanscritice loquuntur. De hoc tanquam de summo quodam fastigio per varios gradus ceterae descendunt dramaticis personae, ita ut, quemadmodum quaeque a summa ista sacerdotalis et regalis ordinis dignitate remotior sit, eadem ratione sermonis genere utatur minus docto et a classicae linguae puritate deflexo. Quae quum ita sint, magnopere interest eius, qui dramaticae Indorum poesi operam navare velit, omnium, quae in scena obtineant, dialectorum sibi comparare cognitionem.

Accedit quod secta Indica, quae secundum conditoris qui fertur nomen, *Jainica* appellatur, illi ipsi linguae, quae summum inter scenicas post Sanscritam tenet locum, superstitionis suae decreta posteris tradenda concredidit. Quae secta, licet non eius sit antiquitatis, quam ei attribuen-

dam esse persuaserunt sibi homines quidam ingeniosi, digna tamen est, in cuius doctrinam accuratius inquiratur.

Neque omittendam opinor eam, quam postremo loco ponam, rationem, ob quam hoc opus sim aggressus. Satis enim probabili demonstratione possem, si opus esset, probare, magnam hodiernarum Indicarum dialectorum partem non posse accuratius indagari, nisi Prakriticam linguam bene intellexeris, ut quae intermedia sit inter Sanscritam et hodie per Indiam obtinentes, quae praeformatae quasi sunt in dialectis scenicis. De quibus dialectis posthac amplius dicam.

Explicui rationes, quas habui opus hocce aggrediendi. Dividi autem id in tres libros, quorum primo nomina et provincias dialectorum scenicarum definire operam dabo; secundo grammaticam docebo dialecti scenicae praecipuae; ceteras tertio tractabo.

LIBER PRIMUS.

1. *De Dialectorum Prakriticarum numero, nominibus, provinciis, praeceptoribus.*

1. Ad numerum et nomina dialectorum scenicarum eruenda tres nobis patent viae, quarum prima ipsa est scenica poesis. Hac tamen uti ad

nostrum consilium impedimur eo, quod exstent quidem in fabulis dialectorum specimina plurium, nomina tamen non tradantur. Id tantum inde eruere licet, iam ea aetate, qua antiquissima quae aetatem tulit Indica fabula sit conscripta, per multa obtinuisse per Indiam sermonis discrimina. Locus est Mrichchhakatidos p. 199. ed. Calc. *) Ad meridionalem Indiam pertinent pleraque horum nominum, linguasque indicant a Sanscritica origine alienas; neque asseverare ausim, distinxisse accurate poetam inter linguas re vera nomine dignas et locales quasdam sermonis diversitates. Nihilo tamen minus patet, eo aevo iam per Indiam regnasse magnam dialectorum provincialium varietatem et plures in fabulis Indicis pro diversitate personarum usurpatas fuisse linguas.

2. Secundam itaque ingrediamur viam et ipsos scenicarum dialectorum doctores sive grammaticos consulamus. In quorum libris quos inveni locos huc facientes ita enumerabo, ut de ipsis grammaticorum commentariis breviter simul disputem.

Incipiam a *Vararuche*, cuius liber *Prākṛita prakāṣa*, sive *Chandrikā*, illustratio sive lumen

*) Non uno mendo depravata est haec nominum enumeratio, quam sine librorum ope emendare non aggredior. Ipse *Wilso* fatetur plura esse, quae expedire nequeat, nomina. *Hind. Theatr.* I. 127. ed. Calc. I. 114. ed. Lond.

lunare dialectarum Prâkriticarum inscriptus, omnes qui in eodem argumento versantur, auctoritate et antiquitate facile antecedit. De vita Vararuchis nil nobis traditur, nec de aetate certi quid elici potest; nam fabulas, quas de eo circumferuntur, repetere supersedeo. Praeoccupavere praeterea hunc locum *Colebrookius* (Ass. Ress. VII. 204.) et *Wilso* (praef. dict. Sanscr. ed. I. p. X.) Id tantum affirmari potest, Vararuchem a nemine sociorum antiquitate superari; ceteri enim aut commentarios in eius librum scripserunt, aut mentionem eius iniecerunt, aut denique novissimis temporibus vixerunt. Accedit quod quatuor tantum dialectorum scenicarum rudimenta tradat Vararuches, ceteri autem vel unam, vel duas, vel plures etiam addant, ideoque posteriores sint habendi. Comparet nimirum, initio quatuor illas dialectos, de quibus egit Vararuches, solas in scena Indica locum habuisse; posteriori autem aevo unam, duasve ad has accessisse; postremum denique, quum ceterae quoque linguae vulgares ad altiore culturae gradum evectae et ad poeticos usus essent accommodatae, etiam has in scenam fuisse adscitas aut certe a technicis permissas: ita ut inter Prâkriticae loquellae praeceptores is novissimus possit haberi, qui maximo dialectorum numero locum in commentariis suis concesserit.

Vararuches autem quum unus sit e caterva sapientium istorum, qui inventores et perfectores disciplinarum a grata posteritate celebrantur, haud improbabiliiter asserueris, hac re declarari, canones

grammaticae Prākriticae, qui sub eius nomine feruntur, opus esse antiquissimum sui generis, in quod veluti in unum corpus redacta fuerint, quae a prioribus grammaticis de vulgaribus dialectis fuissent praecepta. Quae postquam facta erat redactio, neglectui tradebantur priorum disputationes, restringebantur posteriorum labores ad solum hoc negotium, ut Vararuchis regulas accuratius circumscriberent, aut, ubi opus esset, amplificarent. Morem hunc fuisse Indorum etiam in aliis disciplinis, docui in praef. ad Sankhya Caricam. Neque aliud statuendum mihi videtur de canonum collectione, quae *Paninis* nomine celebrata summa pollet per Indiam litteratam auctoritate. Vararuchi, quippe qui non diversus dicatur a *Kdtydyana*, vetustissimo Paninis enarratore, satis remota antiquitas tribuitur. Cf. Wils. praef. p. IX. Colebrook. gramm. praef. p. VI.

Vararuches eadem, qua etiam Panines, utitur docendi ratione; singulas enim regulas formulis technicis brevissime exponit. *Sūtra* constat Indos has appellare, equidem dixi *decreta*. Exempli ad regulas illustrandas addita sunt nulla, nisi de singulis vocibus tantum valeant quae sistantur regulae, quare, accedente praeterea obscuro isto dicendi genere, formulis Indorum technicis proprio, difficile profecto intellectu evadit saepenumero hocce enchiridion. Nil itaque mirum, Vararuchi illustrando operam fuisse a successoribus navatam; inter quos primo loco ponam *Bhāma-ham*, cuius commentarius indice audit *Manóramā*.

sive delectabilis *). Brevis est quidem, sed perspicuus et idoneo exemplorum numero instructus; quae res maxima est in eiusmodi libro utilitatis; nam ex exemplis interdum emendanda sunt menda, a librariis regulae cuivis obtrusa; sicuti exempla saepenumero corrigenda sunt ope regularum; atque mirum sane foret dicere, quantis et quot naevis tum grammatici de vulgari dialecto commentarii, tum ipsae fabulae foedatae fuerint a librariis, doctae linguae quam vulgaris peritioribus, variasque scenicas dialectos inter se confundentibus. In primis autem opus erat tali adiumento ad emendandum librum, cuius unum tantum exemplar ad manum erat.

3. In docendis linguae Prâkriticae regulis eam sequuntur rationem tum Vararuches eiusque commentator, tum ceteri eiusdem rei scriptores, quam ipsa res postulavit. Nimirum si recordaris, Prâkriticam linguam derivatam esse totam a Sanscritica et ad hanc recurrere, quasi ad fontem, quotiescunque ei opus sit novis vocabulorum copiis, vides, nullam commodiorem et tutiorem inveniri potuisse viam quam hanc, ut demonstra-

*) Asservatur codex in bibliotheca mercat. Indic. Londini, Vararuchem una cum glossis Bhâmahae tenens; migravit in istam biblioth. dono Colebrookii, in cuius catalogo insignitus est No. 30. R. Nomen Bhâmahae initio commentarii legitur; in litt. capit. finalibus Vararuchis sâtra dicuntur Prâkrita prakâça, commentarius Bhâmahae Manôramâ.

retur, quasnam subirent mutationes Sanscritici tum soni simplices, tum sonorum complexus, quum ex Sanscritica effligerentur novae istae sermonis conformationes, quas dialectos Prākriticas vocamus. Quam viam ingressus est etiam Iacobus Grimmius, Germaniae decus, quum docere vellet, quomodo ex antiquo Germanorum sermone per varias mutationum vices denique exorta sit qua utimur hodie Theotisca lingua. Adde quod homines, in quorum usus concinnabantur grammatici hi tractatus, instructi iam esse debebant legitima sacrae linguae cognitione.

Ponunt autem semper primo loco dialectum, quam κατ' ἐξοχήν Prākriticam nuncupant, utpote quae proxime accedat ad stirpem, unde propagata fuerit, Sanscriticam. Ab ista deinde deducunt ceteras dialectos, non eundem ordinem hac quidem in re servantes, plerumque tamen quamque seriori loco collocantes, prout remotior sit a stirpe communi. Novem itaque capitibus absoluta primariae huius Prākriticae dialecti institutione, decimo docere pergit Vararuches *Pāiçāchicam*, undecimo *Māgadhicam*, ultimo *Çāūrasēnicam*. Postrema a Sanscrita derivatur, duae priores a Çāūrasenica. Quam rem ipsis Vararuchis et Bhamahae verbis docere praestat. Cap. X. init. अथ पैशाची । पिशाचानां भाषा पैशाची । प्रकृतिः श्रीरसेनी । अस्याः पैशाच्याः प्रकृतिः श्रीरसेनीप्सिता । श्रीरसेन्यां पैशाचीलक्षणां प्रवर्तयितव्यं ॥ Larvarum sive Piçācharum dialectus itaque dicitur Pañçāchi, cui a Çāūrasenica repetendus

est character, ex opinione doctorum. *) Quod quo sensu accipiendum sit nomen, posthac patebit. Cap. XI. init. मागधी । प्रकृतिः श्रीरसेनी । Cap. XII. init. श्रीरसेनी । प्रकृतिः संस्कृतं । Māgadhicam igitur a Çāurasenica deducunt, hanc a Sanscrita. In fine denique capitis XII mi additur: श्रेष्ठं माहाराष्ट्रीकम् ; i. e. cetera, quae non diserte in hoc capite de Çāurasenica traduntur, cum Māhārāshtrica consentiunt.

Māgadhicae et Çāurasenicae facile vides esse nomina a provinciis repetenda; prior ea est, quam hodie *Behar* (बिहार) dicimus; altera in ripis Yamunae fluvii circa Mathuram sita est; nomen nunc obsoletum, sed Alexandri Magni et Seleuci Nicatoris aetate notissimum. **) Dialecto autem Prakriticae praecipuae provincia tribuitur nulla, quamvis e verbis in fine libri positis elici potest, eam fuisse Mahārāshtram. Nam quum dictum sit, ceteras regulas in dialecto Çāurasenica formanda observandas esse easdem, atque in Māhārāshtrica, nulla tamen alia dialectus, ad quam hoc referri possit, prius tractata sit, quam Prākritica praecipua, sequitur, Bhāmahae, cuius ista sunt verba, Prākriticam κατ' ἐξοχήν ita dictam diversam non fuisse a Māhārāshtrica.

4. Sed ultro progrediamur. Duae Prākritici sermonis grammaticae nomine tantum, non re

*) De ईष्य hoc sensu vide quae docui de ईष्ट ad Sankhy. Caric. 4. p. 21.

**) Arr. Indic. 8. et Plin. H. N. VI. 16, 3., e Megasthene. cf. Cullucam ad Manum VII. 193.

mihi innotuerunt, laudatae ambae a Colebrookio (Gr. praef. p. XV.) hisce indicibus: *Prākṛita Kāmadhēnu*, et *Prākṛita Lankēvara*; alterius auctorem nomine laudat *Leydenius* (As. Res. X. 285. ed. Lond.) *Vidyāvinōdha* (lege *vinōda*). Utrumque librum cum Leydenio communicasse videtur Colebrookius (l. l. p. 286.), unde suspicor, ambo nunc cum ceteris Leydenii libris in bibliothecam mercat. Indic. migrasse.

5. Gravissimus post Vararuchem huius rei scriptor est *Hēmachandras*, cuius lexicon bonae frugis plenum prodiit aliquot abhinc annis Calcuttae. Scriptorem gravissimum ideo dixi, quod ipse *Prākṛitica* dialecto usus est in hymnis a se compositis, sectam Jainicam amplexus, quae primaria *Prākṛitica* in dogmatis suis tradendis utitur. Aetatem eius ad annos p. Chr. n. circa MCCLXXIV refert *Wilso* (praef. dict. Sansc. p. XXXIII). Reliquit *Hemachandras* nobis grammaticum *Haṭma Vyākaraṇa* plerumque dictum (Colebr. praef. p. XII) opus, cuius prioribus capitibus linguam Brachmanum sacram docet, octavo sive ultimo autem *Prākṛiticam*, eadem in hac re, ac *Vararuches* et *Bhāmahas*, usus ratione. Primum *sūtra* exhibet, quae dein commentario illustrat, multo tamen uberiore, quam quem condidit *Bhāmahas*. Maximi sane momenti foret scire, utrum omnia *Sutra* quae profert, eadem sint, ac *Vararuchica*, necne, et mireris forsan, huius rei dubitanter a me iactatam fuisse mentionem. At laud mca negligentia hoc sit, sed culpa

scribae, qui unicum, quod Londini repperi*), exemplar tam indocta et vacillante manu exaravit, ut per multas libri sententias omnino obscurarit. Nil igitur pro certo asseverare possum, quam hoc, Vararuchis sutra etiam a Hemachandra explicari; utrum nova sua addiderit, necne, ignoro. Valde autem doleo, melioris notae exemplar mihi praesto non fuisse; plane enim intellexi, quantae utilitatis fuisset ad dubiam multarum vocum Prākriticarum scripturam diiudicandam.

Continet autem hic liber foll. 1—55. doctrinam elementorum Prākriticorum; foll. 35—66. declinationes et coniugationes et quae praeterea de dialecto proprie Prākritica dicta sunt enarranda. Foll. 66—69. a. pertinent ad *Çaūrasenicam*; 69. b.—71. a. ad *Māgadhicam*, 71. b.—72. a. ad *Paīṣṭhīcam*, 72. b.—73. b. ad *Chūlikā-Paīṣṭhīcam*; 73. b. ad finem ad *Apabhraṇṣam*. Notitias autem has excitare iuvat. Absoluta dissertatione de *Çaūrasenica* additur: श्रेष्ठं प्राकृतवत् । शौरसेन्यां च प्रकृत्यो यत् त्वार्यमुक्तं ततो तच्छौरसेन्यां प्राकृतवदेव भवति । Derivatur igitur pars huius dialecti a Prākritica primaria, pars alia ab ea non differt. Idem valet de *Māgadhica*: श्रेष्ठं शौरसेनीयवत्. *Paīṣṭhīca* refertur ad *Çaūrasenicam*: श्रेष्ठं शौरसेनीयवत्; *Chūlikā-Paīṣṭhīca* ad praecedentem *Paīṣṭhīcam*: श्रेष्ठं प्राकृतवत्. De *Apabhraṇṣa* edocemur: अपभ्रंशे विशेषो वक्ष्यते । तस्यापि कुचित् शौरसेनीयवत् भवति. Duo itaque genera *Apabhraṇṣae* sistit; unum Prākriticae praecipuae, alte-

*) Ex librr. Colebr.

rum *Çaûrasenicae* similis. De domicilio *Apabhrañçae* et *Pañçâchicarum* nil statuisset videtur *Hemachandras*. In hoc autem a *Vararuche* discedit recte, nisi fallor, quod omnes hasce linguas unam ab altera minus deducit, quam unam cum altera comparat, in unaquaque quaedam propria, quaedam omnibus communia dicens. Qua de re posthac dicam.

6. Commodo loco hic inseri potest notitia operis, quod in Europam quidem nondum allatum neque a me inspectum est, cuius tamen notitiam satis amplum debeo *Ellisio*, Anglo diligenti harum rerum investigatori. Vid. praefat. ad gramm. *Telinganâ Campbelli* pp. 15. 16. Titulus istius libri est *Shadbhâshâ Chandrika*, i. e. lumen lunare dialectorum sex, *Lakshmidharas* conditor. Dialecti sex eadem sunt atque illae, quae ab *Hemachandra* docentur, ordo quo se excipiunt, idem. Videtur autem *Lakshmidharas* contra taciturnitatem grammaticorum Indicorum de regionibus, quibus propria fuerit quaeque dialectus, accuratius et copiosius disputasse; quo fit, ut etiam huius libri magno teneam desiderio. Describam verba *Ellisii* Latina ex Anglicis facta.

»Dialecti sex hae sunt: *Prâkrita*, qua lingua utuntur *Mahârâshtrici*; *Çaûrasenî*; *Mâgadhî*; *Pañçâchî*, quae dialectus est provinciarum *Kêkayae* et *Pândyae*; *Chûlikâ-Pañçâchî*, *Gândhârae*, *Nepâlae* et *Kuntalae* propria; *Apabhrañça*, quam loquuntur incolae regionis *Abhîrae* et qui oras oceani occidentalis tenent. Sex hae *Prâkriticae*

linguae dialecti inter se sunt distinctae, earumque quaevis, si vocabula respicis, suas sequitur permutationis regulas, omnes tamen peculiarem dicendi morem, constructionem et in genus grammaticam Sanscritae linguae conservant, factis tantum specialibus quibusdam exceptionibus. In Lakshmidharae Shadbhâshâ - Chandrikâ, praemissis regulis generalibus ad omnes pertinentibus, Prâkritica dialectus κατ' ἐξοχὴν ita dicta (प्राकृतं महाराष्ट्रदेशं, a Mahârâshtra oriunda) deducitur, nullo interiecto gradu, a Sanscritica; Çâtrâsenica a Prâkritica et Sanscrita et sic porro, *Mâgadhi*, *Pâliçâhi*, *Chûlikâ* - *Pâliçâhi* atque *Apabhrançâ*, ita ut quaelibet dialectus uno puritatis gradu ab antecedente descendat, postrema itaque remotior sit, quam ulla priorum, a fonte communi. Ad Apabhrançam quod attinet, differt Lakshmidharas a Colebrookii sententia, qui eam loquelam barbarismum existimat, grammaticis formis destitutum. Dicit enim ille: अपभ्रंशस्तु भाषा स्वादुभौरादिगिरां चयः । कविप्रयोगानर्हत्वान्नापशब्दः स तु कुञ्चित् » i. e. Apabhrançâ congeries est dialectorum Abhîrorum aliorumque, ita dicta, quia a poetis non digna habita, quae usurpetur; sermo autem sensu cassus omnino non est *). Quo dicto, pergit ad grammaticas eius regulas explicandas.

Liber hic memoratus restrictus est ad hasce

*) Aliter interpretatus est Ellisius: »and as it is used by poets, it is not in any respect corrupted.« Quem sensum profecto verba nunquam patientur.

dialectos, quales in dramatis obtinent, quam ob causam agit de vocabulis tantum aut Sanscriticis puris aut inde derivatis; admonet tamen diserte, quamvis istarum dialectorum usam fuisse propriis sibi *dēçya* i. e. provincialibus vocabulis; atque probabile sane est, quum quaedam inter eas obtinerent in regionibus longe a sese distantibus, unamquamque possedissee provincialia vocabula derivationis diversae, quibus instructa, linguam constituerit a cognatis satis abhorrentem. Quod diserte significatur de *Pāiçāchico* sermone: —

पिशाचदेशनियतं पैशाचीनियतं *) विदुः । पिशाचदेशास्तु बृहत्काः ।
पापद्वयकेकयचाष्ट्रीकसहस्रनेपालकुन्तलाः । सुदृषभोतगान्धारैवकनोन्ननास्तया ।
एते पैशाचदेशाः स्युस्तद्देश्यस्तदुपा भवति । (l. भवेत् ।). Duae dialecti *Pāiçāchicae* obtinere dicuntur in omnibus regionibus hic laudatis, inde a Pāndya in ultima meridionali India sita usque ad Canōje septentrionem et ad Siam (Sahya) orientem versus. Dein additur: hae regiones Pāiçāchicae sunt et provincialia uniuscuiusque vocabula suam habent qualitatem propriam."

Haec Ellisius. Cuius sententiam nunc non in iudicium vocabo; nam id tantum in praesens ago, ut congeram opiniones grammaticorum Indicorum, non ut eas diiudicem. At enim vero geographicam postremi loci interpretationem tam infelicem nobis venditat vir ceteroquin satis ingeniosus, ut eam silentio praetermittere nequeam,

*) Coniicio द्वितयं. cf. quae infra de *gemina* Pāiçāchica disputaturus sum.

licet vix ullus regionem Transgangeticam Siam hinc ferat. Videsis quae infrâ disputavi. *)

Patet itaque, et *Pāṇḍchi* et *Apabhranṣa* a Lakshmidhara usurpata esse loco nominum generalium, quibus significantur linguae rudes, populis parum cultis propriae, ad litterarios usus non aptae; *Apabhranṣam* tribui *Abhiris*, qui

*) *Kekaya* et *Gāndhārae* noti sunt populi Pentapotamiae.

Cf. de Pent. Ind. p. 12—15. चाङ्गिक mendum est pro याङ्गिक; quod nomen etiam ad eandem regionem pertinet; cf. l. l. p. 21. Eisdem Indiae partibus vindicandi sunt *Kuntalae*. Vid. Wils. s. v. Alio nomine *Upahālaka* eos appellat *Hemachandras*, Lexic. IV. 26. *Nepāla* per se patet, nec valde dubium est, quin *Bhōta* ea sit regio, quae hodie *Butan* audiat; si verum disputavit Wilso s. v. भोटङ्ग, scribendum foret per ट. Intelligo populos Indicos ad Butanensem limitem degentes; nam de lingua Butanica seu Tibetanica heic cogitandum non est. *Pāndya* referre posses ad ostia Indi fluvii cum Plinio H. N. VI. 23. 6 ed. Hurd. I. p. 325. aut potius ad Pentapotamiam cum Claudio Ptolemaeo. Vid. Pent. Ind. p. 35. At haud ignoro, meridionalcm esse alius Pandionis terram (Wils. Hind. th. III. App. p. 45.) quo nos ablegat *Sahya*, a Kālidāsa ad occidentalem Indiae meridionalis oram collocata. Raghuv. IV, 49 sqq. alio nomine *Çailādri*. Wils. Hind. th. II. app. p. 333. et Mack. Cat. Ind. p. C. *Sudhēsha* vix sana est scriptura; *Haiva* proxima est regio *Tuluva* sive *Kanarae*. Wils. Mack. Cat. Introd. LIX. sed non certum est, non posse dividi verba: Haivaka - Nojana. Nam scriptorem Sanscritae loquentem dixisse Kanōjana pro *Kanyākubja*, i. e. Canōja, prorsus addubito. Si igitur *Sahya*, *Haiva* et *Pandya* ad meridiem pertinent, una est Paisāchica meridionalis, altera in Pentapotamia et in radicibus Himalayae.

ab ostiis Indi usque ad confluentes Acesinis degebant; vid. Pentap. Ind. p. 27; *Pāṇḍichicas* distinguī duas, quarum alterutra ad Pentapotamiam et declivia Himalayae referatur. Nomen ita inditum est ab antiquis (*vriddha* dixit grammaticus) ob contemptum, quo interioris et cultioris Indiae incolae habebant homines hosce in confiniis barbarorum degentes *), aliis nominibus a semetipsis vocatos.

7. Proximo loco dicam de brevi dialectorum scenicarum grammatica, quae Lutetiae asservatur in bibliotheca regia, in catalogo Hamiltoniano No. 621 insignita. Auctoris nomen *Kramadīçvara*, libri indicem *Sankshipta-Sāram* recte statuit Hamiltono. Grammaticam Sanscriticam eiusdem tituli ab eodem grammatico conscriptam in usu esse Bengalensium edocuit nos Colebrookius (gr. praef. p. XIII.) Eandem igitur videtur sequutus esse rationem Kramadīçvaras, atque Hemachandras, et ad calcem grammaticae Sanscritae exhibuisse dialectorum scenicarum conspectum. Brevior est haec grammatica, quod ipsa significat inscriptio. Foll. 36 etiam de metris Prākriticis et figuris oratoriis (*alankāra*) agitur. Ex epigraphe finali: इति वादीन्द्रचक्रवर्तुडामयिमहापण्डित श्रीकामदीश्वरकृतौ संक्षिप्तसारे रसवत्यां कृतौ संक्षिप्तादिना प्राकृतपादान्तेन द्वितीयोऽध्यायः समाप्तः ॥ colligo, commentarium *Rasavati* inscriptum additum aut potius insertum fuisse libro Kramadīçvarae; nisi forte probabilius est, emendatam a *Jumardnan-*

*) cf. de Pent. Ind. p. 58.

dine Sankshiptasārae editionem (vid. Colebrook. l. l.) hoc sub nomine latere. Dubitanter loquor, siquidem tanto studio, dum Lutetiae equidem commorabar, huic libro incubuit *Chézyi*, Viri clar. lucubratio, ut aliis ad eum aditus difficillimus pateret. quo factum est, ut minus amplam quam vellem, inde lucratus sim messem; satis docte et diligenter praeterea exaratus est libellus. Id certum est, post titulum finalem a me mox exhibitum, novum incipere in codice opus, videlicet, alium commentarium in Sankshipsasāram, indice *Prākritadīpika*, a *Chandīdēvīcarmane* conditum. Eundem esse reor scriptorem, ac *Durgādāsam*, cuius plures laudantur scriptiones grammatici argumenti; idem enim valet utrumque nomen. Mancum est hoc apographum et ultra foll. 11. a. non pergit. Initium libri huc transcribere iuvat: प्रणम्य गुरुमानन्दं चान्द्रकारुण्यवारिधिं । [श्री] कृष्णाख्यं परमात्मानं तदीयप्रतिहेतवे ॥ शोभाकरकुलोद्भूतश्रीचण्डीदेवधर्मपा । क्रियते ऽष्टमपादस्य टीका प्राकृतदीपिका ॥ तत्र सर्वभाषासु लक्षणां संक्षिप्तसारमाचष्ट । इत्यनेन प्रथमं प्रतिज्ञातं । संपूर्णसर्वभाषासु संस्कृतप्राकृतशपासु यल्लक्षणां तदेव स्पष्टं वक्तव्यं । इति । तत्रेदानीं संपूर्णसंस्कृतभाषा-लक्षणां समाख्य लक्षणांतर्मात्रेभे । समुदीत्यादि । *) ननु सर्वेषां प्रयोक्तव्या भाषा वृद्धानुसारतो ग्रन्थश्रेणेषौव संस्कृतभाषालक्षणास्य शिष्टप्रयोगतो विधानं व्यवशेषः **) उक्तान् किमर्थं लक्षणांतर्मात्राणि । इत्यत आह । लोकानुसारान्

*) Spectat hoc initium Sankshiptasārae, समुद्ध्यदेरादिरकार आकारो वा भवति । लोकानुसारान् प्राकृते ॥ Hinc patet, sūtris Vararuchis etiam superinstructum esse opus Kramadīṣvarae.

**) विधानान्वावशेषः ? ।

प्राकृत इति । संस्कृते समुद्रिग्रन्थस्य केवलस्य कुचिदप्यादिभूतस्याकारस्य
आदिधानं नास्ति । इति । अतः पारिशेष्यात् प्राकृतमेवायं (l. -त-ए) वि-
धिर्द्रष्टव्यः । एतदपि लोकानुसाराद् नाटकादी महाकविप्रयोगदर्शनात् प्राकृतं
महाराष्ट्रदेशीयं प्रकृतभाषणं । तथा च दृष्यते । महाराष्ट्राभ्यां भाषां प्रकृतं
प्राकृतं विदुः । इति । तथा । चभीरादिभिः काव्ये (प्व) चपमं इति
स्थितिः । इति ॥

Laudavi verba, quia eis probatur, Mahārāsh-
trīcam esse eam linguam, quae prae ceteris, nul-
laque adiecta definitione, Prākritica dicatur; tum
quia eis edocemur, Apabhraṇṣam vocabulum esse
technicum, inventum ad linguas quasdam desi-
gnandas, quae aliis nominibus in vulgus diceren-
tur, si vero in fabulis scenicis, aliisque poematis
usurparentur, communi vocabulo quodam appel-
larentur; veluti Abhīrorum, hisque similium dia-
lecti *Apabhraṇṣa*, aliorum *Pāṭīcāhī*. Sed hoc mox
vel clarius apparebit.

De singulis Sankshiptasārae capitibus non
multa habeo, quae referam. Explicantur eo libro
Prākritica, Çaurasenica, Māgadhica, Pāṭīcāhica;
Apabhraṇṣa his, nisi fallor addi debet, verum
facultas mihi data non fuit, rem accuratius in-
dagandi. Iniectam praeterea inveni mentionem
dialecti *Ardhamāgadhicae*, i. e. semi-Māgadhi-
cae, praemissa definitione, ei admixtam esse par-
tem Mahārāshtrīcam (महाराष्ट्रीमिश्राईमागधी), unde con-
iectare possis, eam intermediam fuisse inter pro-
prie sic dictam Māgadhicam et Mahārāshtrīcam
sive Prākriticam praecipuam. Hasce sex linguas
maxime solitatas esse fabulis, statuendum est, sed
praeter eas vel alias inveniri discimus. Locus est

fol. 25. प्राक्कर्त्तृभीरुद्विडीयुखन्वावन्तिश्रावन्तिप्राच्यश्रीरसेनीयाह्लीकीदा-
 क्षिपात्वादिभाषाभेदाश्च नाटकादौ पात्रभेदे च देशोक्तिर्यथासंभवमुनेयं । (l. याः)
 Praetermitto menda grammatica, emendatu faci-
 lia, ut quum nomina populorum et linguarum
 promiscue ponantur. Çakkari, Abhtri, Dravidi,
 Odrî, Prâchyd, Çauraseniçd, Bâhlikâ, Dakshind-
 tyd, partim nota sunt vocabula, partim posthac
 explicabuntur. *Avantya* haud diversum nomen
 censeo ab *Avanti*, si de lingua dicitur; hoc no-
 men est urbis Ozenes, illud incolarum; falsa igi-
 tur est repetitio. *Çravanti* nomen est urbis, quod
 Wilso *Dharmapattana* interpretatur.

De dialectis hisce pauperulas tantum quas-
 dam regulas sistit Kramadigvaras, iustam gram-
 maticam tradit nullam; unde iure quaeres, quid
 sibi velint nomina ista. Res est, si quid video,
 haec. Propositum non fuit grammatico huic ne-
 que omnino praeceptoribus loquelae Prâcriticae,
 ut legitimam tot dialectorum doctrinam docerent;
 quod si voluissent, male profecto negotio suo fuis-
 sent defuncti, quum non in singulis tantum vo-
 cibus, sed etiam in declinatione et coniugatione
 proprias sibi leges sequi debeat dialectus hoc no-
 mine digna; dialecti autem Indicae in variis pro-
 vinciiis obtinentes re vera summopere inter se
 differunt. At enim vero ad specimina tantum,
 quae in fabulis, aliisque poematis inveniuntur
 harum dialectorum, referendae sunt quas profe-
 runt grammatici observationes, non ad idiomata
 ipsa, quibus homines provinciarum Indicarum
 tanquam linguis utuntur. Quam observationem

corroboraturum esse credo scriptorem, cuius opus nunc memorabo.

8. Est is *Rāma - Tarka - Vāg - Iṣas*, cuius liber *Prākṛita Kalpa Taru* i. e. arbor abundantiae dialectorum Prākriticarum inscribitur *). Codex est Colebrookianus, C. 48. insignitus, Bengalicus, nec satis distincte, neque emendate exaratus. Scriptoris nomen satis notum est, utpote cuius commentarii in libros philosophorum haud pauci existant. Vid. ex. gr. Colebrookium in Trans. Soc. Asiat. Britann. I. 24. Quos recensere meum non est. Satis recenti aevo floruit noster, quod, etiamsi alia deessent indicia, conclusissem e maximo quem exhibet dialectorum numero. Cum totius operis inscriptione consonant capitum tituli; dicuntur enim capita *rami* (ग्रांताः), capitum partes *fasciculi florum* (स्तवकाः), partium paragraphi *flores* (कुसुमानि). Videtis scriptorem recentiorum more in verbis ludentem. Systematica tamen is usus est dialectorum dispositione, quam ob causam succinctam totius libri notitiam exhibere placuit, excursui sepositis quae sine disputatione magis ampla intelligi nequeunt **).

Praemissa solita salutatione exhibetur primum dialectorum catalogus, quem non repeto, quum

*) Inscriptio finalis haec est: इति श्रीरामतर्कव्यामोशमहाराचार्य-
चिरञ्जिवे प्राकृतशास्त्रे कल्पतरौ । *Kalpataru* arbor est my-
thologica, alias dicta *Kalpavriksha*. s. q. v. cf. Wils.

**) Vid. ad calcem libri.

eadem nomina postea in singulorum capitum inscriptionibus recurrant. Scatet praeterea mendis. Dein pergit: एतासु लङ्केश्वरभाषितासु भाषासु कौतूहलशीलिनो ये । तेषां प्रमोदाय कृतिर्ममैषा - - unde sequitur, Lankêçvarae, a Vidyâvinôda conscriptae grammaticae, superstruxisse suam Râmatarkavâgiçam. Prâkriticam praecipuam primo loco ponit, eamque a Mahârâshtrica derivat: सर्वासु भाषास्त्रिह हेतुभूतां भाषां महाराष्ट्रभाषां पुरस्तात् । निरुद्विष्यामि (sic) यद्योपदेशं श्रीरामश्चर्महर्मिनां प्रयत्नात् ॥ Totum itaque ramum primum huic dialecto dedicat.

Secunda Çâkhâ incipit: विरच्यते संप्रति शौरसेनी पूर्वैश्च भाषा प्रकृतिः किलात्वाः । Nempe primus huius capituli stavakas ad Çâurasenicam pertinet, quae deducitur a Prâcritica primaria. Secunda huius capituli pars agit de Mâgadhica, Ardhamâgadhica et Dâxinâtyâ, quae dialecti a quibus personis in scena usurpentur, explicatur; sed haec res secundum oratoricae rei scriptores infra melius tractabitur. Mâgadhica a Çâurasenica et Prâcritica derivatur: अथैह मागधनुशिष्यते यत्रैवाद् भिन्नलपपादिकानां (यमुखाद् - - - दिवर्गः?) । अस्या महाराष्ट्रकशूरसेनभाषे प्रवीणैः प्रकृती निरुक्ते ॥ Ardhamâgadhicae eandem tribuit noster originem; non multum illa differt a Mâgadhica propria. Dâxinâtyâ sive meridionalis quae sit, enarratur quidem, sed tam corrupta sunt verba, ut certi aliquid inde dici nequeat. Videtur poematum cuidem generi appropriari. Memineris Dâxinâtyam laudari etiam a Kramadiçvara; intelligenda est dialectus Vidarbhensis (i. e. Berarensis), ut in commentario ad locum Sâhityadarpanae mox excitandum vocem Dâxinâtyâ explicatam invenie-

mus *). Proxima sane est provincia Berarensis Māgadhāe sive Bihārae, unde etiam apparet, cur coniunctae fuerint hae tres dialecti. Sic in inscriptione huius stavakae finali: इति प्राकृतशास्त्रे कल्पतरी मगधर्द्धमगधीदक्षिणभाषास्तवकाः ।

Sequitur tertia secundi capitis pars, XXXI floribus distincta, *vibhāshas* quas dicit noster, tenens. Distinguit enim *bhāshās*, dialectos populares, ad quarum numerum pertinent Prākritica primaria, Čāurasenica, Māgadhica, Ardhamāgadhica, Dākshinātya, a *vibhāshis*, quae sunt loquelaе hominum infimo vitae gradu positorum aut provincialium corruptius loquentium; *soloeistas* dialectos dicere posses. Tertio denique capite subiungit inferiores his dialectos, quas generali nomine aut *Pāṭālichicas* aut *Apabhraṇçicas* significat. Triplex igitur sistitur divisio, *bhāshā*, *vibhāshā*, *Pāṭālichica* et cum ea pari loco posita *Apabhraṇçica* loquela. Ad *vibhāshas* pertinent hae dialecti: *Čākārī*, sive *Chandḍlica*, *Čābarī*, *Abhārica*, *Drāvidā*, *Utkālī*, de quibus nominibus plura disputavi in excursu. Has vetat noster *Apabhraṇçicas* appellari, quum in fabulis eis locus concedatur, licet *Apabhraṇçicam* barbariem eas redolere censeat. In fine huius stavakae enim legitur: शक्यकारकोदुद्रविडादिवाचोऽपभ्रंशतां यद्यपि संभवन्ति ।

*) E Megasthene nomen aliud idem significans Arrianus Indice servavit: *Madiandini*, i. e. माध्यंदिन, meridionalis. Nam vix credibile est, duas gentes diversas a meridie fuisse dictas, quum aut omnes in meridionali India nationes ita dici deberent aut gens quaedam certa, ob causam quandam sibi peculiarem.

खान्नाटकादौ यदि संप्रयोगे नैतात्त्व्यमंश्रताया तथैवा ॥ (l. ५: १) Et re vera duplici loco eas ponit Râmas, primum inter dialectos, quae proximum tenent post *bhâshas* scenicas locum, nimirum, quum in fabulis scenicis usurpentur; deinde ad *Apabhrançicas* refert easdem, quo nomine intelligit *provinciales* dialectos per Indiam obtinentes, veluti Bengalensem, Gurjaratensem, Karnatensem, Orissensem, alias; immo Magadhensem inter has repetit; quo patet, Apabhrançicam eam nominari a Râma, quum intelligatur loquela, qua incolae provinciae Magadhensis utantur, quaeque diversa sit a sermone Mâgadhico, cui locus assignatus sit in scena. Quo sensu, ut statim hoc addam, nomina Mahârâshtricam, Çâurasenicam, Mâgadhicam etiam a prioribus grammaticis usurpari vix dubium est. Atque haec propria vis est vocis vibhâshâ, ut dialectus sit, quae gemino accipi possit sensu; sunt enim vibhâshae et Apabhrançicae, i. e. vulgares linguae, et scenicae, quippe loco in scenica poesi sibi concessio nobilitatae.

Ultimo loco ponit Râmas *Pâiçâchicum* sermonem, cuius geminam sistit classem (पैशाचिकानि दिवि-धानि); prior dialectus est *kâikêyica*, a *Sanscritica* et *Çâurasenica* profecta (कैकेयपैशाचमयोच्यते : ख । लिङि: स्मृता संस्कृतश्रीरोन्योः), altera *Chaska*, vox dubia et mihi ignota (अन्यत् तु चस्कमाहुः), utriusque discrimen levissimum esse dicitur (सूक्ष्मोदं). Qua in re consentit cum Lakshmîdhara. Vid. supr. §. 6. At enim vero aliud etiam profert Pâiçâchici sermonis discrimen, quum eum aut *purum* (पुर्णं) aut *impurum*

(अशुद्धि) dicat. Refertur hoc discrimen iterum ad usum poeticum, siquidem purus est *Pāṇḍichicus* sermo aut impurus, prout Sanscritica vocabula ei admixta sint multa aut nulla. Quo factum est, ut noster eandem dialectum modo *Pāṇḍichicam* appellet, modo *Apabhrāṇṣicam*, veluti ipsam *Kāṭikēyicam*; immo *Māgadhicam* interdum asserit fieri posse *Pāṇḍichicam*. III, 2. cf. Excurs.

Sed ultro haec non prosequar; apparet enim Rāmam nimio argutiarum studio abreptum, simplicem priorum grammaticorum rationem deseruisse, novaque minutula discrimina statuuisse, ad quaestionem perturbandam quam elucidandam magis apta. Praestat enumeratis omnium, quorum consulendorum mihi data fuit facultas, grammaticorum testimoniis, uno conspectu exhibere, quae de *Prākriticis* dialectis ab eis memoriae sint prodita.

9. *Prākṛita* apud Grammaticos significat unamquamque Indicam linguam, a Sanscrita diversam, nulla habita originis ratione; nam ostendemus posthac Karnāticam, quae a Rāmātarkavāgiṣa *Prākriticis* adnumeratur, Sanscriticae non esse stirpis. Extra Indiam autem vix egreditur ista appellatio; *Brāhṇā* enim in Sindhuica provincia ponitur et *Bāhlikā* Bāhlicarum in Pentapotamia est, non Bactrianorum, uti credidit Colebrookius. Consulto itaque dixi Indicam; etenim linguas, in India non indigenas, etiamsi Indis innotuerint, immo in usu fuerint, veluti Persica, barbaris sive *Mlēcchhis*, utpote ab exteris apportatas, attri-

buunt Indi. Sic, docente Colebrookio (Trans. Roy. As. Soc. I. 458), Cumârila-Bhattas Mlêchharum linguis annumerat *Pdraçicam*, sive Persicam, *Ydvanicam*, qua Arabicam eo aevo significari coniicio; *Rdumakam*, i. e. Graecanicam; *Bârbaram* denique, cuius vocis significatio incerta mihi est, quum *Barbara* vetustum sit apud Indos plurium extranearum gentium nomen.

Prâkrita latissimo isto sensu usurpatur ex. c. a Râmatarkavâgiça, et scenicas dialectos et linguas hodiernas provinciales eo nomine laudante. Quemadmodum equidem, ne dubius haereat lector, nunquam ponam vocem *Prâkrita*.

10. Strictiori deinde sensu ponunt pro dialectis, quae in fabulis scenicis, aliisque quibusdam poesis generibus obtinent. Pertinent huc, si antiquiores sequimur grammaticos, aut quatuor aut sex, nimirum *Prâkritica* κατ' ἐξοχὴν ita dicta, *Çdurasenica*, *Mâgadhica*, *Pâiçâchica*, aut eadem, additis *Chûlika Pâiçâchica* et *Apabhrañça*. *Pâiçâchicae* atque *Apabhrañçae* tamen plura constituuntur genera a serioribus, qui praeterea addunt *Ardhamâgadhicam*, *Dâxiñâtyam*, aliasque, ut taceam longum *vibhâshârum* in Kalpataru catalogum (Cap. II. Sect. III. et Cap. III.) Strictiori hoc sensu ego *scenicas* dialectos in seqq. dicam, distinguens ab eis dialectos *provinciales*, i. e. quibus hodie et iam pluribus abhinc saeculis usi sunt in variis Indiae partibus populi Indici. Scenicis autem dialectis, quamvis eis nomina a provinciis indita sint, utuntur tamen fabularum per-

sonae non pro diversitate natalium, sed secundum partium discrimina, quae in fabulis eis attribuuntur.

11. Strictissimo sensu *Prākrita* dicitur de dialecto, prae ceteris in fabulis usurpata, quam grammatici uno ore apud *Mahārāshtras* ortam asseverant. Cur autem et praecipue *Prācritica* dicta sit *Mahārāshtrarum* lingua, nullius adiuncto provinciae nomine, et primarius ei in scena delegatus sit locus, quaestio est posthac agitanda. Erravit igitur vir summus, *Colebrookius*, quum suspicatus sit, *Prākritam* hanc fuisse dialectum olim ad ripas fluvii *Sarasvatidis* regnantem. (As. Res. VII. 219.) Nimirum interpretatus est dictionem सारस्वतीबालवाणी per linguam filiorum *Sarasvatidis*. At certiores nunc facti sumus, aliter intelligenda esse ista verba ac quidem de poetico huius *Prākritae* usu, ita ut sit *Suadae lingua iuvenilis*, opposita *Sanscritae* linguae tanquam virili et adultae. Retractavit praeterea vir, si ullus unquam, ingenuus, prius emissam sententiam (As. Res. IX. p. 310) dicendo, *Prākriticam* hanc praecipuam poetarum scenicorum non fuisse diversam ab illa, qua *Jainici* utantur, quam etiam cum *Pālica*, sacra *Bāuddharum* dialecto, eandem esse coniectatur. In quam rem infra inquiram; miror sane, *Mahārāshtricam* *Prākritae* originem latuisse virum diligentissimum. Strictissimo hoc sensu dicam *Prākriticam* praecipuam.

12. Triplicem hanc vocis प्राकृत vim exposuit iam *Leydenius* As. Res. X. 283. Indicavit eam etiam *Colebrookius* l. l. X. p. 393. Notatio voca-

buli est a प्रकृति, i. e. procreatrix, genitrix natura, unde प्राकृत, generatus, derivatus; derivantur enim hae linguae a Sanscritica aut directo aut una per aliam, quo sensu dicitur prakriti cuiusvis linguae esse ea, a qua deducitur: प्रकृतिः संस्कृते । तत्रभयं तत आगतं वा प्राकृतं. Hemach. Cap. VIII. § 1. «Pracriti sive origo in Sanscrita est; in ea lingua ortum vel ex ea profectum quod est, id *prākṛita* s. derivatum est.» Opponuntur praeterea in aliis iuncturis sibi *Sanscrita* et *Prākṛita*, ut de hominibus, qui quum iusta cultioris vitae institutione imbuti sint, Sanscritici, sin minus, Prākṛitici dicuntur, unde sit, ut prākṛita etiam notet hominem vulgarem. Prākṛiticae igitur linguae etiam sunt vulgares, rusticae, provinciales.

13. *Čāurasenica* et *Māgadhica* ad praecipuam Prākṛiticam proxime accedunt; utrumque nomen a gente profectum. A Māgadhica propria Ardhamāgadhicam distinguunt seriores.

14. In inferioribus dialectis nullum discrimen posuit Vararuches, *Pāiçāchicam* ponens unam, qua intelligit sermonem hominum infimo gradu positorum in fabulis, diversum illum a loquela *Piçdcharum*, Larvarum, sive Lemurum, qui quum in scena compareant, uti dicuntur lingua, a grammatica ratione prorsus aliena. Vid. Colebr. As. Res. X. p. 394. ed. Lond. Translata est denominatio, ad significandum contemptum, quo habebantur isti homines. Unam addidit varietatem Hemachandras, *Chūlika pāiçāchicam*, quo nomine significare voluit sermonem vel priore Pāiçāchico

inferiorem; कृत्तिका enim nomen est collectivum pro personis fabulae, infimum gradum tenentibus. Conciliari hoc potest cum eis locis, ubi duo *Pdiçachi* genera hominibus Indicae terrae rudibus et a morum urbanitate alienis tribuuntur; prius ad septentrionalem, alterum ad meridionalem Indiam pertinere videtur. Duo itidem genera *Pdiçachici* sistit Râmatarkavâgiças, sensu tamen alio, quum hoc nomine significet barbaram sermonis mixtionem ex idiomatis diversis.

15. अपभ्रंश, *apabhrançā*, i. e. delapsus, in univ-
ersum est lingua a grammatica ratione abhorrens. Vid. Amar. Kôsh. s. v. A grammaticis tamen linguarum scenicarum usurpatur pro classe dialectorum a puro Sanscrito fonte remotissimarum et ad infimum depravationis locum detrusarum. Quarum duo genera constituit Hemachandras, unam ad praecipuam Prâcriticam, alterum ad Çâurasenicam propius accedens. Incolis orae oceani occidentalis, maxime *Abhîris*, assignatur haec lingua a vetustioribus. Discrimina dialectorum provinciarum et localium ab Apabhrançā repetit novissimus scriptor, Râmatarkavâgiças, contra morem priorum. Neque quo ab eodem sensu vibhâshâ quaedam classis interponatur inter primarias scenicas dialectos et Apabhrançicas, a prioribus factum esse invenimus. Videtur denique Râmas, si recte intelligo verba III. 1. नामवादिक्रमद्, «iuxta ordinem *serpentiloquorum*» imposuisse provincialibus linguis nomen mythologicum eodem modo, quo priores cum *Piçâchis* comparant gentes

quasdam rudes atque incultas. Serpentum regnum cum rege agnoscit mythologia Indorum, et similia disputantur in praefatione ad grammaticam *Braja Bhākhensem Lalkavis*. Immo, a rhetoricis profecta esse videtur denominatio, qui ad *deos* referunt Sanscritam linguam; hominibus itaque relinquitur Prākriticus sermo; qui hominis nomine vix a Brachmanis dignantur, *Chānddli*, *Abhtri*, similes, linguam proferre debent aut Larvarum aut Serpentum. Hemachandras Apabhrañçicae anteponit Pāiçāchicam, Rāmas contrariam amplexus est rationem.

16. In fabulis, quae nobis relictæ sunt, praeter Prākriticam praecipuam, Çāurasenicam, Māgadhicam, duo triave discrimina sermonis incultissimi, nulla aliarum dialectorum specimina inveni; neque invenit Wilso, qui multo maiorem fabularum numerum perlegit. Vid. praef. ad dram. Ind. p. LXIV. ed. alt. Nil igitur definire possumus de eis dialectis, quae praeterea a serioribus grammaticis et a technicis quibusdam nominantur, utrum re vera tot sermonis discrimina fuerint a poetis scenicis usurpata, an constituta sint a grammaticis et technicis, divisionum infinitarum iusto amantioribus. Quae igitur in sequentibus disputabo, ad eas referenda sunt linguas, quas re vera scenicas esse scimus et quas docuere grammatici optimae notae, Vararuches et Hemachandras.

17. Derivent quum grammatici scenicas hasce dialectos a Sanscritica lingua (derivationem enim

significant verba प्रकृतिः, वृत्ते, alia supra laudata) oritur quaestio, quonam iure hoc sit factum. Atque id statim apparet, recte asseri a grammaticis, omnes has linguas a Sanscrita derivatas esse; nam tum formae grammaticae, tum vocabula, perpau- cis tantum exceptis, Sanscriticae sunt originis; tota structura, totumque syntaxis genus Sanscri- tam linguam referunt. Etiam in hoc antiquio- res grammatici veram assecuti sunt rationem; nam seriores, qui linguas meridionales, Kârnâtîcam, alias, introducunt, falsi sunt, quum in hisce lin- guis vocabula, quae sint Sanscriticae originis, iuxta regulas quasdam deduci sane possint, formas con- tra grammaticas et primaria vocabula a Sanscrita nulla machina liceat derivare. Vide quae de lin- guis *Dekhanicis* in Excursu II. disserui. Alia autem ea est quaestio, quo sensu unam ab altera repetant grammatici linguam. *Formalem* dixerim originationem, si id egerint grammatici, ut eam linguam priori loco posuerint, cuius formae ad Sanscriticam propius accedant; quemadmodum distribuere possis Romanicas linguas. *Historicam* appellarim originationem, si id significatum vo- luerint dispositione sua, eam linguam, quae alte- ram ordine excipiat, re vera huius esse filiam, utut hodierna nostra lingua Theotisca repetitur a media superioris Germaniae loquela, haec ab antiqua, qua usus est Otfriedus, quamque vel aetate antecellit Gothica. Formalem esse ab Indis con- stitutam derivationem, inde colligo, quod ne- que constent sibi grammatici, Caurasenîcam ex-

gr. modo a Prākritica praecipua, modo a Sanscritica repetentes, neque ullum vestigium est, unam harum dialectorum fuisse alia antiquiorem. Disponere itaque grammatici iuxta puritatis et affinitatis cum Sanscrita discrimina. Eandem rationem sequuti esse videntur poetae in accommodandis ad scenicos usus hisce linguis. Pro *dignitatis* enim gradu, quem teneat pars quaedam fabulae, utitur lingua vel puriore vel magis impura. Quam rem si eruere volumus, consulendi sunt scriptores rei oratoriae. Tertium est hoc fontium genus, ex quo hauriri potest scenicarum linguarum notitia.

CAPUT SECUNDUM.

Technicorum de dialectis scenicis loci.

18. Laudavit Colebrookius in dissertatione de linguis Sanscrita et Prākrita (As. Res. VII. 199. seqq.) duos locos ex opusculo quodam rhetorico, quod in usum Mānicyachandrae, regis Tirabhuc-tensis concinnatum tradit. Alterius loci fontem indicare possum, siquidem codices quosdam Parisinos perlegenti in eum incidere mihi contigit. Legitur nimirum in libro de arte poetica, *Kāvya-chandrikā*, cap. II. (Cod. Par. cat. Ham. XCII.)

et componendus est cum alio, in libro eiusdem argumenti, *Kāvyaḍarṇa* (Cod. Par. CXLIV.) obvio. Prioris a Colebrookio laudati loci vestigia indagare non contigit; apponam itaque Latine ex Anglica dissertatione conversum: »*Sanscrita, Prākṛita, Pāṇḍīchi* ac *Māgadhi* quatuor nuncupantur poesis tramites. Divi hisque similes Sanscritico sermone utuntur; semidei benevoli (ab Indis *Yaxae* dicuntur) *Prākṛitico*; malevoli (*Rāxasae*) *Pāṇḍīchico*; homines inferiorum ordinum et ceteri *Māgadhico*. Sapientes autem *Sanscritam* declarant praestantissimam quatuor harum linguarum; usurpatur ea quidem triplici modo, in prosaria oratione, in poesi atque in genere ex utraque mixto.»

Ultima haec non linguarum discrepantiam spectant, sed varium earum usum. Nil igitur attinet amplius de eis verba facere *). Cetera ut attingam, nimis breviter ea sunt dicta. Suppleri autem poterunt ex aliorum scriptorum locis, quibus edocemur, praeter deos regibus, sacerdotibus, aliis tribui *Sanscriticum* sermonem. *Prākṛita* haud dubie intelligenda est praecipua; sed vel haec praeter semideos quibusdam hominum generibus assignatur. Id miror, *Māgadhicam* positam esse, omissam *Çāurasenicam*, quam dignitate

*) Sanscritice hoc legitur in *Kāvyaḍarṇa* fol. 3. a. एवं मेयं च मिश्रं च तत् त्रिधैव व्यवस्थितं । Mixtum genus est ex. gr. dramaticum et narratio quae dicitur *champā*. Audi scholiastam : मिश्राणि नाटकादीनि तेषामन्यत्र विसृताः । गुणपद्मयाकापि चम्पूद्वित्यभिधीयते ।

minime posthabendam esse illi scimus. Aut utraque laudari debuerat, aut neutra, comprehendendo eas sub generali Prâcriticae nomine. Pâicâchica loquela in universum dicta est pro sermone hominum infimorum, nullo facto discrimine, Apabhraṇça omnino omissa.

19. *Kâvyachandrika* haec praebet:

तदेव वाक्यं विधात् संस्कृतं प्राकृतं तथा । अपभ्रंशं च मिश्रं च तस्य भेदा-
शतुर्विधाः ॥ संस्कृतं देवतावाणी कथिता मुनिपुङ्गवैः । तद्वत् तत्समं देशी-
त्यनेकं प्राकृतं विदुः ॥ Scholiastes addit:

तद्वत्: संस्कृतभयः । समादिशब्दः । तत्समः संस्कृतप्राकृतयोः समः । हिपडी-
रूपडगत्यादिशब्दः । देशीति महाराष्ट्रीयादि । अपभ्रंशस्तु आभीरादिवाक्यं ।
मिश्रकं नाटकादिकं ॥

»Sciendum est, si quod ad sermonem attinet quaeris, eius esse quatuor genera, aut Sanscriticum aut Prâcriticum aut Apabhraṇçicum aut mixtum. Sanscritica numinum loquela a sapientum coryphaeis declaratur, Prâcriticam multiplicem agnoscunt, nimirum provincialem aut inde ortam aut ei parem.

»Schol. Inde ortum, i. e. ex Sanscrito, veluti लग्न (Sns.: लङ्ग) et similia vocabula; ei par, i. e. in Sanscritica et Prâkritica idem, veluti हिपडी, रूपडी et similia (l. इति pro गति); provinciale, veluti Mahârâshtrica, et ceterae (dialecti provinciales); Apabhraṇça est lingua Abhîrorum aliorumque; mixtum, i. e. fabulae scenicae, aliaque poemata.»

Cum hoc loco prorsus consentit Dandî, ex cuius Kâvyâdarça duos versus excitavit glossator Sankshiptasârae:

तदेववाक्यं भूयः संस्कृतं प्राकृतं तथा । अपभ्रंशश्च मिश्रं चेत्याहुरापाशतुर्विधाः ॥

(1. चर्चा: -विधिं) संस्कृतं नाम द्वयोः वागन्वाख्याता महर्षिभिः । तद्वत्सत्त्वमो देशीत्यनेकः प्राकृतः क्रमः ॥ महाराष्ट्रादयः भाषां प्रकृष्टे प्राकृतं विदुः । सामरः सुकिरूतानां सेतुबन्धादियन्मयं (?) ॥ शौरसेनी च नाटी च गौडी चान्या च तादृशी । याति प्राकृतमित्येषु व्यवहारेषु *) संविधिं ॥ अभीरादिगिरः का-
लोष्वपभ्रंश इति स्थितिः । शास्त्रेषु संस्कृतादन्यदपभ्रंशलोदितं ॥

»*Quadripartitum docti dicunt sermonem ; Sanscriticum, Prākriticum, Apabhrāṇṣicum, mixtum.* Sanscriticus deorum est loquela nuncupata a magnis sapientibus, inde ortus, ei similis, provincialis, sic multiplex est Prākriticus ordo. Ma-hārāshtricae innitentem dialectum vocant Prākriticam praecipuam ***); Çāurasenī, Nāṭī †), Gāurī, et quae praeterea eiusdem sit generis, sequitur in partibus huic illive provinciae propriis ordinem Prākriticum; loquela Abhīrorum, hisque similium aliorum in poematis Apabhrāṇṣa dicitur; sic est constitutum. In libris technicis (Lexica dicit scholiastes) Apabhrāṇṣae nomine appellatur quodque a Sanscrita diversum est.»

Explicatur in hisce locis Prākrita per provincialis, at sumitur tamen Prākrita pro sermone non Sanscritico in universum, quo sensu *déçt*, provincialis, dictum non reperitur, ita ut provincialis lingua tum denique pro Prākritica accipi videatur, quum ad scenicos usus accommodetur. Non

*) Glossa marginalis: तत्तद्देशीयव्यवहारेषु नाटकादिषु ।

**) Gl. marg. अमरकोषादिषु ।

***) Qui sequitur versus, corruptior est, quam qui Latine possit converti.

†) Quod nomen iam a Rāmatarakavāgiṇa laudatum vidimus. Vid. Excurs.

ponunt rhetorici Prākṛita pro infimis dialectis scenicis. Has aut Pāiçāchicas aut Apabhrañçicas appellant, idem facientes discrimen; nam propriae Abhirorum aliarumque gentium barbararum sunt extra scenam linguae, in scena autem Pāiçāchicae aut Apabhrañçicae. Mixtum genus ut taceam, triplex igitur est ordo sermonis: Sanscriticus, Prākṛiticus, Apabhrañçicus sive Pāiçāchicus; nam eodem dignitatis loco uterque a rhetoricis habetur; unus pro altero positus est in locis mox excitatis. Māgadhicam cum Apabhrañça componere, uti fecit Colebrookius As. Res. VII. 200. omnino caret ratione.

20. Triplex hoc sermonis genus iuxta cosmographiam suam videntur etiam distribuisse Indi, talibus argutiis summopere dediti. Deis enim quum Sanscrita tribuatur, semideis Prākṛita, Larvis et daemonibus Apabhrañça et Pāiçāchī, divisio est ex mythologiā, non ex scena petita. Simile distributionis genus sub eo latet, quod Rāmatarakavāgiças Apabhrañçicum sermonem serpentibus adscribit. Componi hoc potest quodammodo cum scenico usu, qui in universum linguas ita distinguit, ut Sanscrita sacerdotibus et regibus, Prākṛitica praecipua, et dialecti huic simillimae Çāurasenica necnon Māgadhica, iunioribus et inferioribus hominibus, atque mulieribus, Pāiçāchicus et Apabhrañçicus sermo autem infimis hominibus, barbarisque assignetur. Neque ab hoc discrepant grammatici, qui eiusmodi divisiones sequuntur.

21. De partibus, quae cuivis dialecto in scena propria sit, locus est instar omnium *Sahityadarpanae*, artis poeticae, quam conscripsit *Vigvanátha-Kavirdjas*. Recentioris fuit is aevi, origine Bengalus; nil igitur mirum, si eum in numero dialectorum proxime ad Rámatařkavágiçam accedere videas. Iam supra dictum est tantum numerum in nullo dramate inveniri. Descripseram prius locum e codice Londinensi p. 235. Editus est liber Calcuttae A. 1828. Ex utroque textum constitui.

पुरुषाणामनोचानां संस्कृतं संस्कृतात्मनां ।

शौरसेनी प्रयोक्तव्या तादृशीनां च योषितां ॥

आसामेव तु गायानु माहाराष्ट्रीं प्रयोक्तयेत् ।

अत्रोक्ता मगधी भाषा राजानाः पुरचारिणां ॥

चेटानां राजपुत्राणां श्रेष्ठिनां चार्द्धमगधी । (Cod. L. श्रेष्ठानां)

प्राल्या विदूषकादीनां धूर्तानां स्यादवन्तिका ॥

योधनामरिकादीनां दक्षिणात्य हि दीक्ष्यातां । (lege दीक्ष्यातां)

शककराणां शकादीनां शककरीं संप्रयोक्तयेत् ॥

वाल्मीकी भाषा दिव्यानां द्राविडी द्रविडादिषु ।

आभीरेषु तवाभीरी चाण्डाली पुक्कसादिषु ॥

आभीरी प्राचरी वापि काउपत्रोपतोविषु । (Cod. L. काह)

तथेवाङ्गरादीनां पैशाची स्यात् पिशाचवाक् ॥ (L. - चके)

चेटीनामण्यनोचानामपि स्यात् प्र रसेनिका ।

यालानां धपडकानां च नीचग्रहविचारिणां ॥

उन्मत्तानामातुराणां सैव स्यात् संस्कृतं कुचिन् ।

ऐश्वर्येणा प्रमत्तस्य दारिद्र्योपहतस्य च ॥

मिथुनधरादीनां प्राकृतं संप्रयोक्तयेत् ।

संस्कृतं संप्रयोक्तव्यं लिङ्गिनीपूत्रवासु च ॥

देवीमन्त्रिसुताद्येवास्त्रपि कैश्चित् तयोद्दितां ।

यद्देशं नीचपात्रं तु तद्देशं तस्य भाषितं ॥

कार्यतश्चोक्तमादीनां कार्यो भाषाविपर्ययः ।

योपित्तस्त्रीत्रालवेष्याकितावाप्सर्गां तथा ॥

वैदग्ध्यार्थं प्रदातव्यं संस्कृतं चान्तरान्तरा ॥

एवामुदाहरणान्याकरेषु बोद्धव्यानि ॥

Addam scholia ex cod. Lond. descripta (p. 104.):
 अनीचानां उत्तममध्यमानां । संस्कृतात्मनां पण्डितानां चेत्यर्थः । तादृशीनाम-
 नीचानां । गायासु श्लोकानां । अत्र नाटकादौ राजान्तःपुरचारिणां वामना-
 दीनां । चेटानां भृत्यानां । प्राच्या गौरीया । धूर्तानां अक्षदेविनां (-वनिनां ?) ।
 दाक्षिणात्या वैदर्भी । पिशाचवाक् चेटोनामपि इत्यन्वयः । अनीचानां
 उत्कृष्टचेटोनां तु श्रीसेनो । ग्रहविचारिणो दैवज्ञाः । सैव श्रीसेनैव ।
 प्राकृतं श्रीसेन्यादि द्राविडीपर्यन्तानामन्यतमं माहाराष्ट्री वा । लिङ्गिनीषु
 संन्यासादिचिह्नधारिणीषु । कार्यत इति उत्तमस्य राजान्तःपुरचारित्रे (-रिणो ?)
 मामधी न तु संस्कृतं । एवमन्यत्रापि अत एवानर्घ्यराधवादी राजपुत्रम्यापि
 रामचन्द्रादेरुत्तमकार्यकारित्वेनैव व्यवहारो वर्णितो न तु अर्द्धमागध्या ।
 वैदग्ध्यार्थं वैदग्ध्यार्थज्ञापनार्थं । अन्तरा तत्तद्वाचाणां । आकरेषु नाट-
 कादिषु ॥

»Virorum nobilium et liberali institutione
 ornatorum propria est *Sanscrita* lingua; talibus
 mulieribus attribuenda est *Çûdrasent*; in earum
 autem cantilenis *Mahârdshîtricam* usurpare de-
 cet; *Mâgadhica* dialectus propria declaratur
 hominibus, qui intimum regis palatium colunt;
Ardhamâgadhica ministris, filiis principis, nego-
 tiatoribus primariis; *Prâchya* (orientalis, *Benga-
 lica* sive *Gâuri* secundum schol.) sannionibus, si-
 milibusque personis; *Avantica* (dialecto urbis Uj-
 jayini) utantur improbi (lusores schol.); *Dâxinâ-
 tyâ* (meridionali i. e. *Vidarbhica*, schol.) autem
 bellatores, oppidani, lusores; *Çâkkari* tribuatur
Çâkkaris, *Çâkis*, aliisque barbaris; *Bâhlicarum*

dialectus divinis *); *Drāviri* Draviris, aliisque eius generis hominibus; *Abhīrti* bubulcis (qui nomen trahunt a gente Abhīrorum); *Chāndālī* hominibus ordinis repudiati (Parias nos dicere solemus); *Abhīrti* aut *Čābart* lignicidis; *Pāḍāchi* sit carbonariorum; lingua *Piṣācharum* tribuatur etiam ancillis, at praestantioribus tamen *Čāurasenica*, quae etiam pueris, spadonibus et inferioribus astrologis assignetur; eadem furibundis atque aegrotis, quibus interdum *Sanscrita* datur; hominis dominatione infatuati vel pauperie obruti, mendicantium etiam et captivorum partibus attribuas *Prākṛitam* (aut praecipuam sive Mahārāshtricam aut scenicam dialectum quamlibet, schol.); *Sanscrita* tribuitur etiam ascetris optimis. Cui provinciae proprium sit humile quoddam negotium, ab ea petatur sermo ei accommodandus. Etiam in optimis personis faciunda est mutatio loquellae secundum partes eis sustinendas; mulieribus, amicibus, pueris, hetaeris, lusoribus, nymphis coelestibus danda est interdum *Sanscritica*, interdum quaedam aliarum linguarum, ad significandam urbanitatem.α

*) *Bāhlica* idem est ac *Bāhica*, de qua voce fusius egi in libello de Pentap. Indic. p. 21. At distinctio, quam proposui, nulla est; nomen est veluti *Gandhāra*, populo et Pentapotamico et Bactriano: de Bactrianis autem in nostro loco cum *Colebrookio* cogitare noli. Vid. *As. Res.* X. p. 395. *dīvyā*, divinis, meum esse suspicor; scriptura codicis *L. dīvyā* vox est nihili et silet scholiastes.

22. Extant haud dubie etiam in aliis libris technicis similia de linguarum in fabulis usu praecepta; alia tamen, quae uberius rem explicarent, congerere mihi non contigit. Petita esse haec praecepta e consuetudine scenicorum poetarum non est quod dubitemus, licet, quod recte monuit *Wilso* (*Hind. th. introd. I. p. LXIV. ed. alt.*), exempla tot linguarum in fabulis adhuc superstitibus non facile inveniantur, neque infitias iverim, potuisse grammaticos et rhetoricos, quae sit propensio Indorum, iusto minutiora sectatos fuisse discrimina. Verum enim vero reputandum ex altera parte est, magnam nos in hoc litterarum Indicarum genere fecisse iacturam; neque locum esse in eadem fabula omnibus sermonis generibus, quandoquidem in nulla fabula omnium, quas scena Indica unquam exhibuerit, personarum partes congregatae inveniantur. Annotavi supra, praeter praecipuam Prâkriticam, Mâgadhicam et Câurasenicam exempla tantum quaedam Pâiçâchici et Apabhrañçici sermonis satis rara in fabulis a nobis posse indagari. At huius rei pars quaedam librariorum culpa facta est; qui, vix praecipuae Prâkriticae satis gnari, aliarum dialectorum formas inscitissime inter se confundendo et permutando corrumpunt. Si igitur recordaris, leviora saepe numero esse dialectorum, in primis infimarum, discrimina, mecum, credo, in eam potius disces sententiam, iusto argutius discriminasse seriores grammaticos, at iusto inscitius confudisse linguarum scenicarum rationes et librariorum et

editores fabularum, ita ut in media quadam via atque penes vetustos praeceptores, Vararuchem et Hemachandram, quaerenda sit veritas.

CAPUT TERTIUM.

De dialectorum scenicarum origine.

23. Originem harum linguarum si eo dicis sensu, ut quaeras, unde eae fuerint propagatae, facillima est quaestio resoluta; omnes, ut supra asserui, quotquot in dramatis repertae sint, totam a Sanscritica originem traxere. At enim vero si eo ponis sensu quaestionem, quonam modo e Sanscrita fuerint progenitae, difficilior erit explicatu. Nec tamen in eo posita est difficultas, quasi in hisce linguis inessent aut formae aut vocabula, cuius archetypa Sanscritica indagare minus potuisses; deflexa contra sunt utraque atque derivata ex fonte antiquo, mutationes quasdam subeundo, quas omnes sequuntur linguae per temporis decursum sese mutant et degenerantes, neque alia est ratio cuiuslibet linguae aut Theotisscae aut Romanicae, quam propagaverit nobilis et antiqua mater Gothica aut Latina.

24. Difficultas autem in eo posita est, quod linguae hae scenicae, a Sanscrita oriundae, a provinciis dictae, diversae sint a provincialibus linguis eiusdem nominis atque originis, ex. gr.

praecipua Prākritica a Mahrattica hodierna, Çaurasenica a Braja Bliakhensi. Unde haec iactari potest dubitatio, utrum scenicae linguae olim in usu fuerint quotidiano hominum provincialium, qui hodie cognato quidem, veruntamen diverso sermonis genere utantur, an scenicae dialecti nil sint, nisi artificiosae aut Sanscriticae aut provincialium linguarum accommodationes ad scenicos usus. Posterior opinio probabilior visa est viro clarissimo WILSONI *), eam propter rationem, quod dialecti hodiernae Mahrattorum, Mathurensium sive Çurasenarum, Bihârensium non eadem sint atque eae, quae sub eodem nomine in scena olim obtinuerint. Aliam addit rationem, non posse non vel hodie scribi scenicas dialectos. Sed, quaeso, num aliter sese habet ipsa lingua Sanscrita aut Latina? quae utraque nostro aevo scribuntur a viris eas edoctis, licet multis iam abhinc annis e vitae consuetudine et ore hominum evanuerint, si paucos quosdam litteratos homines exceperis. Aequè fallax est prior ratio: nam, ut argumento utar, quod dicunt ad hominem, non multum sane proficiet vir clarissimus, si populares suos hodie lingua Anglosaxonica vellet appellare. Valeret argumentum, si probari posset, quo aevo primum in scenam adscitae fuerint dialecti theatrales, diversum fuisse Mahārāshtricum aliundeve quotidiani usus sermonem ab eo, quem sub eodem nomine in scenam introducerent

*) Hind. th. I. LXV.

poetae. Posteriores enim poetae scenici, priorum exemplum secuti, non immutavere loquelam scenicam, sed retinere talem, qualis a prioribus fuerat constituta, dum ipsae populares dialecti magnas passae sunt mutationes, utut est omnium linguarum usu sese conterentium fortuna. Edisci autem potest etiam hodie scenica loquela, sicuti Sanscriticam edocentur Indi, instructione grammatica, a nutricibus neutra accipi potest. Mutabilitati autem cautum erat in scenicis linguis, haud aliter atque in Sanscritica, ab eo inde tempore, quo primum lex et norma dicendi a grammaticis fuerit constituta, ita ut istud argumentum e diversitate scenicarum et provincialium dialectorum petitum, nil valeat, nisi aequè demonstratum fuerit, provinciales dialectos ab origine inde easdem remansisse, quae sint hodie. Hoc autem neque demonstrari potest, neque omnino fieri potuit. Explicari contra hodierna linguarum provincialium condicio nequit, nisi supponitur alia earum species, hodierna vetustior et Sanscritae magis congrua.

25. Probari itaque quum nequeat, provinciales dialectos ab origine diversas fuisse a scenicis, argumenta addam, quibus verisimile fiat, has ab origine in provinciis re vera obtinuisse, a quibus nomina traxerint. Ac primum quidem nominibus ipsis pro argumento utar; nam prorsus absurda sane foret appellatio, Mahârâshtrica, Çaurasenica, si ad provinciales linguas non referrentur, quum neque ab ordine quodam ho-

minum ita dicto, neque ab indole quadam linguis hisce propria desumptum esse possit nomen. Idem etiam valet de Māgadhica; nam, licet Māgadha praeconum ordinem significare scio, in scena Māgadhica dialectus etiam aliis hominibus attribuitur atque ipsi praecones dicti sunt a provincia, quae etiam dialecto nomen imposuit.

Proximo loco contendo, scenicae poesis eam esse rationem, ut vix credibile sit, fabulas in scena fuisse exhibitas, quae lingua a vitae usu aliena essent conscriptae; id aliud est, si scenicae dialecti posthac ex usu hominum recesserint atque obsoleverint, in scena contra remanserint. Idem de usu ipsius Sanscritae linguae in fabulis seriori aevo conscriptis valet.

His rationibus accurate perpensis, consequi videtur, ut diversarum linguarum in scena usus repetendus sit a peculiari quadam Indicae vitae condicione quo tempore leges artis dramaticae a poetis Indicis primum constituerentur.

26. His accedit cognatio quae inter scenicam dialectum primariam et Pālicam intercedit tam intima, ut vix dubitari possit, utramque ab origine eandem fuisse linguam. Id certum est, sacram Jāinicae sectae linguam haud diversam esse a primaria Prākritica. Quam profecto suam non fecissent homines sectae, Brachmanas eorumque placita vehementer repudiantis, si nulli alii fundamento superinstructa esset scenica loquela, quam secundo et subtili Brachmanum ingenio. Adoptare autem potuere eam in usum suum, si a provincialibus

hominibus quotidie usurparetur. Cur autem Maharattorum dialectus potissimum fuerit selecta, tum a scenicis poetis, quum a Jâinîcis, id ex historia scenae Indicae atque religionis Buddhicae, quae etiam Jâinîcam sectam progeniuit, erit explicandum. Quod huius loci non est.

27. Primarium autem argumentum in ipsarum linguarum structura ponendum est. Quae in omnibus linguis provincialibus Sanscriticis eadem est, si principia et generales leges respicis, diversa quidem, at admodum sibi similis, si singulas formas, earumque elementa perlustras. Quam ob rem satis nostri consilii rationi faciemus, si quasdam harum linguarum accuratius investigabimus et demonstrabimus, quae sit eis grammatica indoles. In hac autem re agenda totam earum grammaticam exhibere neque patiuntur fines huic libro concessi, neque si paterentur, rei quam nunc agimus, melius consultum iri opinor. Declinandi igitur doctrinam mihi sumo in hisce linguis investigandam, quae eandem cum coniugationis legibus rationem sequitur. Praetermitto sonorum immutationes, quae nimis variae et multifariae sunt, quam ut hoc loco possint tractari; neque eis id efficiatur, quod propositum est nobis, nimirum structuram provincialium dialectorum ita describere, ut quod eas inter et scenicam loquelam discrimen intercedat, appareat. Nam mutationes elementorum, quas passa sunt vocabula Sanscrita in linguas hodiernas recepta, duas sequuntur normas satis diversas; quas

nisi recte distinguis, ad res prorsus sibi contrarias demonstrandas posses adhibere. Unum obtinet mutationis genus in vocabulis, quae antiquitus formata sive potius degenerata ex Sanscritico sermone in provincialem transmigravere; veluti Braja Bh. पोषी, liber, quod Prākritice पोष्यो, Sansc. पुस्तक, audit, aut ज्ञा, ire, Prāk. ज्ञा, Sansc. या, et sexcenta alia, quae si respicies, dices, elementorum mutationes in linguis hodiernis easque esse atque in sermone scenico, a quo hodierna verborum forma aut petenda sit aut explicanda. Quam rem denegare minime aggredior. At respiciendum etiam est alterum vocabulorum genus, quorum formae propius ad pristinas Sanscriticas accedunt, quam eae, quas eisdem vocibus tribuit lingua scenica. Exempla sint haec ex linguis Braja Bh., Penjabica, Mahrattica, Bengalica petita:

	Br. Bh.	Penjab.	Mahr.	Bengal.
	पुत्र, पुत्री.	प्रकाश,	कर्ता, पुष्टी, दीप, पृथिवी	
Prāk.	पुत्र, पुत्री,	पकास,	कर्ता, पुष्टी, दीप, पुष्टी	
Sansc.	पुत्र, पुत्री,	प्रकाश,	कर्ता, पृथिवी, दीप, पृथिवी.	

Quorum satis magnus est numerus. Ex his autem haud absurdum esset, si ea sola respiceret, concludere, hodiernas linguas magis genuinis Sanscritarum vocum formis abundare, quam scenicas. At enim vero falsus esset, qui ita ratiocinaretur. Linguae enim provinciales, praecipue in ore hominum Sanscrite edoctorum et in eorum libris, ex quibus etiam deducta sunt, quibus nos utimur, harum linguarum enchiridia, grammaticae, lexica, identidem recurrunt ad sanctum et ve-

tustum originis fontem, non solum quum vocibus careant ad notiones magis doctas significandas et quae ad elegantiam dictionis pertineant, sed etiam, quum corruptior sit vulgaris vocis forma, quam qua scriptionem suam foedare velint homines eruditiores. Quo factum est, ut duplices eiusdem Sanscritici vocabuli formae in eodem provinciali idiomate inveniantur, una magis Sanscritica, altera Prākritica. Veluti Francogalli ex eadem Latina *ratione* et *rañones*, et *raisons*, et *rationes* effinxerunt suas. In vulgares enim Indicas dialectos vim suam exercere nunquam desivit mater Sanscrita, vñluti Latina in linguas Romanizantes; contra in *formas* scenici sermonis vim exercuit nullam ex eo inde tempore, quo primum certam quandam loquendi normam scenae dialectis assignassent poetae scenici, eorumque dictis morem gerentes grammatici. Quo factum est, ut prorsus nulli mutationi obnoxiae remanserint scenicae dialecti et eaedem sint in Mrichchhakati, atque in fabulis intra trium novissimorum saeculorum spatium conscriptis. Mutuatur semper Sanscritas voces scena, sed immutat et inflectit iuxta leges sibi proprias. Mutuatur itidem sermo vulgaris, sed nulla facta mutatione, dum eae voces quas olim in se receperat, immutatae fuerant secundum leges et sibi et scenico sermoni a rerum natura praescriptas. Hinc explicandum est, quod in dialectis vulgaribus verba inveniuntur prorsus Sanscritica, veluti Bengalia तीक्ष्ण, तिरस्कृत, alia.

Quae quum ita sint, vides me operam fuisse moliturum huius libri finibus longe maiorem, si ea qua par esset accuratatione hanc tractare quæstionem constituissem; satius itaque duxi, omnino deserere viam, in qua tam diversae opinionis fundamenta sese mihi obtrusissent.

28. Dicam igitur de declinatione nominum, quae in scenica lingua prorsus remansit Sanscritica, omissis tantum dativo casu et duali numero, et immutatis secundum euphoniā suam terminationum formis, quae tamen omnes ex Sanscriticis sunt progenitae, ut posthac demonstrabo.

Aliter res sese habet in linguis hodiernis, quarum declinandi ratio prorsus a Sanscritica differt, paucis tantum vestigiis Sanscriticis relictis *).

*) Libri quibus utor hi sunt; addidi eorum sigla a me posita :

General principles of inflection and conjugation in the Bruj Bhakha, or the language spoken in the country of Bruj, in the district of Goalpur, in the dominions of the Raja of Bhurtpoor, as also in the extensive countries of Bueswara, Bhudawur, Untur Bed, and Boondelkhund. Composed by Shree Lulloo Lal Kavi, Bhakha Moonshee in the college of Fort William. 1811. 4to. (Br. Bh.)

A Grammar of the Penjabee language, by W. Carey. Serampore 1812. (P.)

A Grammar of the Mahratta language, by W. Carey. Seramp. 1808. (M.)

Grammatica Marastta a mais vulgar, que se practica nos Reinos do Nizamah e Idakha. Offerecida aos muitos reverendos padres missionarios dos dit-

29. De *genere* ut dicam, tria conservarunt Bengalica et Mahrattica, duo tantum, masculinum et femininum, Penjabica atque, ut videtur, Braja Bhakhensis.

30. Dualis numerus deest, uti in Prákrita; singulari et plurali eadem terminationes tribuuntur; discrimen pluralis cernitur

a) aut in additione vocalae, quae multitudini significandae inservit. Bengalica utitur verbo दिग् i. e. दिक्, nom. vocis Sanscr. दिग्, quod interponitur inter nomen, quod genitivi formam assumit, et terminationes; ex. gr. जन, gen. sing. जनेर्, hinc thema pluralis जनैर्दिग्, regio, i. e. congregatio, multitudo populi. De alia quam sequitur nominativus pluralis, ratione infra dicam. Eodem modo pluralis Mahratticus formari potest secundum C. addendo et declinando सब्बा s. सर्व, i. e. omnis.

Aut b) in augmento thematis singularis. Br. Bh. पुरुष, them. plur. पुरुषानि; nominativus pluralis masc. a singulari non differt. पुत्री, filia, पुत्रीन vel पुत्रियन; पोयी them. plur. पोयीन s. पोयियन. Nominativo plur. fem. additur tantum m, पुत्रीं, पोयीं.

Mahrattica itidem addit nasalem aut per omnes pluralis casus aut nominativum excipiendo. Videtur tamen etiam omitti posse nasalis in casibus obliquis, substituta vocalis productione.

tos reinos. Em Roma 1778. Altera editio prodit Lisboa 1805. Utraque utor. (Ms. 1. Ms. 2.)

A Grammar of the Bengalee language. By G. C. Haughton. London 1821. (B.)

Exempla e Ms. 1. Ms. 2. *prhadhana* (प्रधान), them. plur. *prhadhanna*; *Bhalla*, th. plur. *Bhallam* (बल), *vatta* (वर्त्मन्) nom. plur. *vatta*, gen. *vattà-chia*; *buda* (बुध), nom. plur. *budy*, gen. *budym-chia*; *atmā* (आत्मा), plur. *atmé*, gen. *atmèam-chei*; *fallām* (फल?), pl. *fallim*, gen. *falleām-chim*; *guru*, (गुरु), plur. *gurua*, gen. *guruam-chei*; *vhasta* (वस्तु), plur. *vhastu*, gen. *vhastù-chia*. Observa nasalem, si additur, addi plerumque non nominativo sing. vel themati simplici, sed themati, quo utuntur casus singularis obliqui. Quod ex Careyi scriptura accuratiori magis apparebit: देव, them. sing. obliq. देवा, nom. plur. देवं, them. plur. obliq. देवां; नाव (i. e. नौ) tamen, quod neutrum est, cum aliis neutris nasalem non themati sing. obliq. sed nominativo plur. addit; them. cass. obll. नावे, nom. plur. नावा, them. plur. cass. obll. नावां. Regulam certam indicare omisit Portugallus, aequae atque Anglus. Addam exempla nonnulla e Careyo:

nom. sing. thema obl. plur. nom. them. obl. Sanscr.

पानन्द	न्दं	न्दा	न्दां	(ननान्द)
सत्तरा	रा	रे	रां	(स्वशुर)
जावार्ड	वाया	वार्ड	वायां	(जामान)
शालली	ल्ली	ल्ल्या	ल्ल्यां	(श्याली)
लेखणी	णी	ण्या	ण्यां	(लेखनी)

Mutatio thematis in cass. sing. obliq. rarior est in fem. et neutr. quam in masculino; in plurali congruunt cum masc. feminina et neutra, quae multa inter se habent communia, licet non omnino confunduntur, ut fit in aliis dialectis hodiernis.

52. Usitata itaque sunt duo pluralis signa, ubi sola terminatione is significatur, productio vocalis finalis et adiectio litterae nasalis. Postrema ratio frequentior est et in themate cass. obliqq. praevallet; productio aliave vocalis immutatio in themate obliquo rarius obvia est, saepius in nominativo pluralis. Consentit cum hoc usu etiam Penjabica dialectus; masc. in *ā* sola pro nasali in them. obliquo producant vocalem: कन, th. obl. plur. कना. Fem. in *a* per pluralem habent कान्, Masc. in कान् nom. plur. in ए, cass. obliqq. thema in इयां terminant. Fem. in कान् pluralem in कान् formant. Nomina in इ, ई, उ, ऊ addunt कान्, ut thema cass. obliqq. sit:

कवि,	nom.	plur.	कवी,	them.	obl.	कवीयां,	contr.	कवां,
मती	«	«	मती	«	«	मतीयां	«	मतां
प्रभु	«	«	प्रभू	«	«	प्रभूयां	«	प्रभां

मती feminum est et nasalem admittit etiam in nom. plur. veluti Br. Bh. पुत्री. Nom. plur. Bengal. in ते desinit, mutato thematis sine in ए, ex. gr. बनेते, बाणेते; nisi fallor nom. est plur. pronom. त.

53. Apparet igitur, plurali in linguis hodiernis thema casuum obliquorum nasale potissimum adhiberi; thema dico, siquidem verae casuum inflectiones huic nasali suffiguntur. Nasalis huius origo repetenda esse videtur ab usu Sanscritico litterae *N* ad contractiones casuum evitandas, veluti in neutris in *i* et *u*, in instrumentalibus *ēna*, *ind*, *und*, in genitivis pluralis *āndm*, *īndm*, *ūndm*, aliis, nisi mavis credere, neutrorum Sanscriticorum formas in *āni*, *īni*, *ūni*, omitta vocali finali,

in totum pluralem irrepsisse; cuius rei testimonio hoc posset adduci, quod feminina, cum quibus neutra in hoc plerumque consentiunt, etiam nominativo hanc formam attribuant, utpote a neutris Sanscriticis originem trahentia. At ex hac explicatione non patefit, cur etiam casibus singularis obliquis nasalis addatur. Magis igitur in eam sententiam inclino, esse nasalem litteram eandem atque illam, quae in Sanscrita inter vocales thematum et inflectionum inseritur, praecipue quum huius nasalis usus in Prákrita latius pateat, quam in Sanscrita. Accidisse opinor in hisce linguis simile quid ei, quod in debili, quae dicitur, Theotisca declinatione factum scimus. Nominativi pluralis propria est terminatio nulla, sed latere videntur in vocalium productione et immutatione variae nom. pluralis antiquioris formae corruptae. Quas nunc indagare supersedeo.

34. Distinctio haec thematis casuum obliq. a recto similis quodammodo est discrimini, quod in Sanscrita obtinet inter casus augmentatos et tenues, at differt tamen magnopere. Nam accusativus pluralis Sanscriticus tenui utitur forma, ita ut Nominativus cum vocativo pluralis solus sit, qui augmento formae gaudeat; quae divisio, ut vidimus, provincialibus linguis admodum communis est, at inversa est ratio, quum nominativus Sanscriticus auctus sit, casus contra obliqui provinciales augmentum sibi arrogant. Similitudo itaque est magis speciosa, quam vera; principium

idem, effectus contrarius. Idem autem discrimen constat olim linguis quibusdam Romanicis fuisse proprium, licet singularis ita distinctus praeter Mahratticum in India haud frequens sit. At vel ex hoc tamen id apparet, quod potissimum demonstrare constitui: in hodiernis dialectis Sanscriticis interiisse omnino pristinae linguae structuram, novamque in eius locum fuisse suffectam tam diversam, ut extrui nequisset, nisi antea iam eversae fuissent et Sanscriticae formae et ex his deflexae Prākriticae.

55. Perlustrabo nunc singulatim casuum terminationes. Nominativus singularis nullam habet inflectionem peculiarem; terminatio ipsa genus a Sanscrito translatum interdum significat. Corruptiores itaque sunt dialecti vulgares, quam scenicae, in quibus nominativi Sanscritici vestigia semper remanent quaedam certa, ut *ó* sive *é* pro *as*, *í* pro *is*, *ú* pro *us*, *am* pro *án* et sic porro.

36. Casuum obliquorum thema potissimum distinguitur in lingua Mahrattica et hunc quidem in modum: *a* mutatur in *d* et *é*: देव-देवा, नाव-नावे; *d* et *é* assumunt *y*: ससरा-ससर्या; मिरे-मिर्या; *i* addit sibi *d*. *ú* mutatur in *d*; नावाई-नावाया; लेकत्र-लेकरा; *ó* addit *d*, ante quam vocalem *ó* aut in *av* dissolvitur aut eliditur: विस्रो-विसत्रा, बायको-बायका. Quaedam nomina, potissimum feminina et neutra, statum obliquum in singulari non admittunt. Huic autem themati adduntur casuum inflectiones, quae pro nullis thematum varietatibus variantur, sed in quovis nomine prorsus eadem remanent; un-

de apparet, in hoc themate Mahrattico confusas et permixtas esse prioris linguae terminationes, quae quum casuum discrimina indicare non amplius valerent, inventae sunt novae formae, quibus quisquis casus distingueretur: vestigia priorum formarum in hoc singularis Mahrattici themate latentia investigare alienum est a nostro proposito. Inflectiones autem, quae themati obliquo in Mahratta, themati singularis communi in ceteris dialectis, subiunguntur, eadem sunt in singulari et plurali; unde certo certius fit, eas inventas aut suffectas demum fuisse post amissas aut depravatas et Sanscriticas et Prākriticas terminationes, quae singularem ubique a plurali distinguunt.

37. Inflectiones hae sunt:

BR. BH. Gen. कौ, के, की. Dat. et Acc. कै.

PENJ. Acc. नू, Instr. ने, Dat. तद्, Abl. ते, Gen. दा, Loc. बिच.

BENG. Acc. के, Instr. एते, Dat. के, एरे, Abl. एते, हरेते, Gen. एर, Loc. ए, s. एते.

MAH. (C.) Acc. } स s. ला; nomina rerum inani-
Dat. } matarum nullum habent Acc.
signum.

Intr. न vel ने.

Abl. हुन्, तून्, उन्. Adduntur haec affixa nomini cuidam significationis *localis*, quod substantivo inflectendo adiungitur, ex. gr. घर, पास (= पार्श्व) ita ut valeat haec forma: inde a latere vel parte superiori rei et s. p. Eodem modo ipsum affixum वृन् formatum

est ex locativo त् et ablativo उन्. Eandem rationem sequuntur ablativi scenici pluralis in हिनो et युनो, ex instrumentali हिं et locativo चुं et ablativi adverbio तो conflati. Gen. Masc. चा, Fem. ची, Neutr. च, Commun. चे. Loc. त् vel ई.

Ms. Accusativum et Dativum in *là* sive *nám* fingit; postremum tamen haud dubie instrumentalis est. Cum ablativo confundit Portugallus Locativum; si utrumque distinguis, locativum habes singularem in *e* (è), pluralem in *xim* (i. e. त्ति); utut legitur in paradigmatis; nam quod in regula ponitur *im*, posthac non recurrit; restat *pas-suna* ablativi forma, est autem ea nil nisi ablativus vocis auxiliaris *pása*.

Etiam genitivi singularem et pluralem distinguit idem:

Mas. S. *zzà*; Fem. S. *chy*; Neutr. S. *zzàm*;

Pl. *chei*; Pl. *chià*; Pl. *chem* (*chim*).

De *chè* addit: serve para todos os genros; usurpandum nimirum in omnibus generibus, quando nomen, quod genitivum postulat, in casu quodam obliquo positum est. Pluralem recte propositum esse reor propter originem huius formae apud Mahrattas ex adiectivo. Schema igitur hoc est: Acc. Dat. *là* (et *s*); Instr. *na*, *né* (C.) *nám* (Ms.); Abl. *hún*, *ún*, *tún*, Loc. *t*, *s. é*, (plur. *xim* Ms.); Genitivi:

Sing. Mas. चा = *zzà*. Fem. ची = *chy*. Neutr. च = *zzàm* (s. च).

Plur. « *chei*. « *chià*. « *chem*.

Obliq. चे = *chè*.

38. Genitivum hunc ab adiectivo oriundum esse intellexerat iam Careyus. Mahratti nimirum non dicunt patris equum, oppidi cives, sed paternum equum, oppidanos cives. Adiectivum autem quum sit, facile apparet, cur terminatio pro vario regiminis genere varietur, ideoque satis probabile est, quod profert Portugallus noster, huius genitivi pluralem diversum esse a singulari; adiectiva cetera nominativum pluralem formant in *è*, *ià*, *im*; *et* igitur paullo differt ab *è* adiectivorum. Formam tribus generibus communem in *chê* re vera casum esse obliquum, cui nullae aliae inflectiones adduntur, utpote supervacaneae, quum regimen ipsum casus prae se ferat signum, ideo eidem auctori credo; nam alium eius usum indagare nequeo.

Coniecturam vix dices, si eandem originem genitivo Br. Bh. tribuo. *की* mascul. adiectivv. est nom. sing., *के* casuum obliqq. forma, *की* fem.; iuxta hoc schema distribuendae sunt tres istae terminationes. Quum autem constat, palatales litteras originem debere gutturalibus (Ind. Bibl. III. P. 34.) terminationes a *च* incipientes vix originitus diversae fuere ab illis in *की*, *के*, *की*. Adiectivi haec forma in *क* (*अक*, *इक*) notissima est in lingua Sanscrita, quod autem magis memoratu dignum est, in dialecto Vedarum idem adiectivum invenitur pro gen. pronomm. plurall. 1^{mae} et 2^{dae} personae (Rosen. Journ. of Educ. 1834. 348.). *कुम्भाक* itaque, adiectivi possessivi more constructum, idem prorsus est atque genitivus Mahārāshtricus. Sans-

criticum युष्माकं cum omni genere et casu coniunctum, originis sane prorsus est oblitum neque probabiliter disputarit, qui ex duobus huius usus exemplis Sanscriticis, युष्माकं et वस्माकं, sine ope vetustioris dialecti haud facile intelligendis, Mahratticum genitivum repetiverit. Nec vestigia talis formae praebet scena. Fluxitne itaque ex primaeva Vedarum loquela, in populi ore propagata et conservata? Vix crediderim, siquidem etiam alia adsunt exempla, quibus edoceamur, resuscitari interdum in linguis formas, quarum memoria iam ante longum tempus obsolevit. Ex adiectivis igitur Sanscriticis in क, quae agnoscit pariter scenicus sermo, derivandos istos genitivos in की, के, की, चा, ची etc. opinor et qui inde deductus videtur accus. Br. Bh. in कै. Num inde fluxerit etiam Bengalicus dativus et accus. in के, ignoro.

39. Accus. Mahr. in ला nomen continet Sanscriticum corruptum, quo locus designatur, veluti समीप, मध्य, similia in quibusdam aliis casibus usurpantur. Originem autem indicare nequeo, suspicor tractam esse a Sanscritica voce बाल, habitatio, quae in nominibus regionum saepius recurrit et domicilium significat; *Himāla* dixit iam Manus, *Panchāla* et *Sinhāla*, unde *Sinhala*, nota sunt vocabula. Obiter moneo e radice ला, non ली derivandum esse hoc vocabulum; ex hac formatur बालय, ex illa sine affixo fit बाल, sicuti द in compositis e दा et similia. ला antiquiorem radicis speciem eodem sensu quo ली,

eruit Windischmannus meus in Sankara p. 165: Dativus quum notionem contineat personae vel rei, in qua quasi subsistit actionis ratio, domiciliū vocabulum ei designando commode adhiberi potuit; translatio est, quum ad accusativum eadem terminatio refertur, licet notio loci, in quem tendat actio, ad transitivi casus rationes facile possit accommodari. Accus. in *तू* originem indagare non contigit; nam vetustae formae accus. plur. in *ns* (vide Bibl. Ind. III. p. 53.) tam vivida vix remansit memoria, ut inde propagata sit haec inflectio.

De ablativo in *तू* iam supra dixi (37.); formam in *उन्* ortam suspicor ex *हून्*, quae, nisi fallor, coniuncta est cum ablativis scenicis in *hinto* et *suntō*, conflatis in *hunto*, omissa posthac syllaba finali *tō*. Quod si recte conieci, exemplum est arctioris inter praecipuam Prākritam vinculi et Mahratticam, quod asseverant grammatici.

Instrum. Mahr. in *na*, *nē*, *nām* fluxisse ex instrum. sing. Sanscr. et Prāk. *ēna*, *nā*, quis est quin videat? Id tantum moneo, arctius hoc coniunctum esse cum scenicis dialectis, quae sexcenta vocabula in declinationem primam transferunt, quo fit, ut plurimi instrumentales in *एण* exeant, pauciores in *अ*.

Locativus plur. in *xim* haud dubie Prākriticus est in *तुं*; singularis in *तू* ex ablativo scenico in *tō* deflexus videtur; loc. in *ई* e Sanscrita et Prākrita conservatus producta vocali.

Argumentum est etiam hoc eius rei, in qua

insistunt grammatici, Mahratticam linguam cohaerere cum scenica praecipua.

40. *Penjabicus* instrumentalis in ने eiusdem est originis atque Mahratticus, ablativus in ते ex Prākritico in तो, genitivus in दा ex ablativo Prāk. in दी depravatus videtur. De accusativo certi quid statuere nequeo; in dativi inflectione तद् iterum agnosco particulam a त incipientem, sed quaenam illa sit, ignoro, nisi sit तो Prākritica in ता corrupta, addito Prāk. locativo in *ammi*. Locativus Penj. recentioris est originis, et derivandus a विषये, quod in prosario Sanscritico sermone saepenumero nominibus additur eo sensu, ut sit, quod attinet ad.

41. *Bengalicus* locativus in ए ex Sanscr. et Prāk. primae declin. originem ipse fatetur. Forma एते, quae et locativo et instrumentali et ablativo tribuitur, particulam ते e Prākrit. तो oriundam praebet; ए praecedens ad statum nominis obliquum pertinere reor; nam in ablativo हस्ते eadem particula suffixa est et हद् vel ह, fragmentum nominis auxiliaris, a भू Sanscr. repeti posset. Confer tamen हन् Mahratticum. De के supra dixi. Genitivus हद् mutatio Sanscritici क् in द् esse videtur, ए ad thema obliquum pertinente. Dativus in एते genitivi cum locativo in ए coniunctio est; recordare genitivo eodem modo suffigi signum pluralis.

42. His ita perlustratis satis evictum arbitror id, quod efficiendum mihi proposui. Invenimus enim structuram declinationis Sanscriticae et Prāk-

kriticae prorsus eversam, easdem inflectiones singulari et plurali accommodatas et novum discrimen in quibusdam declinationibus inventum inter casus rectos et obliquos. Qua re probatur, senioris aevi esse declinationem provincialem, quam scenicam, quae regulis certis ex Sanscrita derivatur et tantum pauca quaedam innovat. In ipsis provincialibus inflectionibus quaedam sunt vestigia declinationis Sanscr. et Prākriticae, modo distincta, modo paullo obscurata; alia sunt innovata et condicionem arguunt structurae grammaticae prorsus dissolutae, novisque auxiliis denuo reconstituta.

Eadem autem res quum in tota provincialium Sanscriticarum dialectorum grammatica cernatur, concludo, eas posterioris esse originis quam scenicas. Inter Sanscriticam tamen linguam et hodiernas eius filias tam diversa est grammatices ratio, ut certum sit, non uno lapsu, ut ita dicam, delabi potuisse linguam pristinam in eam condicionem, quae in provincialibus dialectis reperiatur. Intermedius igitur status inter pristinum et hodiernum sermonem fuerit, necesse est. Intermedius autem hic status haud dubie varius fuit, initio propius ad Sanscritam, posthac propius ad provinciales dialectos accedens.

43. Prima autem (si Pālicam excipis) degenerare et sese immutare incipientis Sanscritae forma in scena invenitur, a cuius sermone itaque haud magnopere abhorruisse credenda est prima illa Sanscritae immutatio, quae

demum hodiernas dialectos progenuit; prorsus eandem non dico, simillimam fuisse contendo. Quod si recte contendo, nil obstat, quominus credamus, scenicas etiam dialectos quondam in usu hominum provincialium fuisse. Idem suadent et nomina eis a grammaticis imposita et scenicae poesis ratio.

Heic autem subsistendum puto; nam singula argumenta, quibus hanc possim sententiam confirmare, proferre nequeo, nisi totum et scenicum sermonem et provincialem in iudicium vocaro. Id tamen diserte addendum censeo, me non abnuere, si quis dixerit, scenicas dialectos non prorsus puras fuisse provinciales linguas, sed paullisper immutatas, ut melius cum indole personarum quae eis utantur, consonarent. Cuius rei id potissimum est argumentum, quod duplices interdum in scena reperiantur formae, una propius ad provincialem sermonem accedens, altera mollior et ut ita dicam magis feminina. De qua re in sequentibus videamus

44. Itaque, ut finem huic disquisitioni imponam, duae sermonis Sanscritici degenerati familiae exstant; una vetustior et haud summopere depravata, ad quam pertinent et Pálíca lingua et scenicae dialecti; altera, recentius orta et per provincias Indiae hodie dispersa, a matre magis diversa. Priores germanae sunt Sanscritae filiae, posteriores neptes, at id quoddammodo dubium est, utrum filiae sint priorum, an neptes ex sororibus. Aetatem si quaeris, priores ante initia

nostrae aerae natas fuisse, historia religionis Buddhisticae et scenae Indicae coarguit; posteriorum natales ante annum Christianum millesimum ponendas esse, probabili demonstratione evinci potest. Haec quaestio a nostro negotio aliena est, illam delibare debemus.

45. Constat itaque, Pālicam linguam sacram esse linguam Bāuddharum meridionalium, id est eorum, qui versus meridiem ab oris Kalingae potissimum solvantes, religionis Buddhaicae doctrinam primum in Taprobanen insulam transtulere, indeque in Indiam ultra Gangem transvecti late propagaverunt. Ista lingua a Sanscritico fonte eodem prorsus modo derivata est, atque Prākṛita praecipua, decurtata vetustioris linguae structura, nullis sive paene nullis adiectis novis inventis; uno tamen, ut ita dicam, gradu antiquior quam scenicus sermo, ceteroquin arctissimo vinculo cum Prākṛita praecipua coniuncta, saepe ab ea omnino non diversa. Cuius rei in caussa nil aliud fuisse potest, quam id, quod haec prius ad litterarios usus accommodata fuerit, quam illa. Ut dicam, quod sentiam, uno saeculo commode orta esse possunt discrimina, quibus Pālica a Prākṛita distinguatur. Cohæret autem Pālica lingua cum emigratione Buddhaicae doctrinae in terras meridionales, ipsa autem in India sine ullo dubio nata est *). Utrum statim ab initio lingua Pālica

*) Essai sur le Pali, cap. IV. p. 138. seqq.

usi sint Bâuddhae meridiem petentes, necne, quaestio est satis obscura; verum enim vero, quum initia emigrationis in Taprobanen ante annos ante Chr. n. 628-543 vix ponere liceat, eo aevo vetustior vix erit Pâlicae dialecti accommodatio ad religionem Buddhae docendam; quanto iunior sit illo aevo, alii, historiae huius sectae enuncleandae operam navantes, videant. Prâkritam autem scenicam quadringentisimo ante Chr. n. anno vetustiore vix crederem, nec tamen ultra saeculum iunior; nam in Mrichchhakati, dramate ante Chr. n. probabiliter scripto, et quidem, si traditioni Indorum fides habenda sit, circa ducentessimum ante Chr. n. annum *), Prâkriticus sermo iam utitur norma prorsus eadem, atque in recentioribus fabulis neque ab illo inde tempore immutatus est. Scenam autem ipsam si respicis, sciendum est, utrum ea ab initio varias admiserit dialectos, necne, antequam eius aetatem cum aetate dialectorum scenicarum coniungas.

46. Mentionem tantum iniiciam sententiae, a Leydenio quondam emissae, iuxta quam *Zendica* lingua cum origine dialectorum scenicarum coniungenda sit. Nimirum Zendicam suspicatus est vir clarissimus eandem esse linguam atque Çâurasenicam **). Coniectura est, quam refutare hodie possum supersedere, postquam Zendicae linguae in medium prolata est cognitio si non perfecta,

*) Vid. Wilsonem Hind. th. I. 6. ed. alt.

**) As. Res. X. p. 283.

tamen tanta, ut de hac quaestione iudicium ferri possit. Zendica lingua soror est Sanscriticae germana, non filia, neque obstat, quo minus hoc credas, quod in quibusdam, in quibus Zendica a genuina atque innata forma deflexa sit, ut in mutatione terminationis *as* in *ô*, idem mutationis genus in scenica loquela usurpetur. Quod forsitan non casu quodam accidit, sed a vicinitate locorum repetendum est, non ita tamen, quasi aut Bactriani Prâkritice loquentes imitati essent; aut hi illos, sed ita, ut inde ab antiqua quae eadem ante consummatam Iranicae et Indicae linguae separationem proxima fuerit, vicinitate, sonorum inclinationes ad certas mutationes eadem in utraque lingua remanserint. De qua re hoc loco non dicam, quandoquidem intra Indiae fines stricte subsistere constitui. Probe scio, per multas esse similes rationes inter derivatas ex Sanscrita dialectos et alias, quas enixae sunt Brachmanicae linguae sorores, Iranica, Graecanica, Latina, aliae, et summopere laudo, qui hisce analogiis detegendis operam navent; equidem per hunc librum Indica ex Indicis, quantum in me sit, illustrare atque enarrare malo.

47. Alia est quaestio, quam hoc loco aggredi non licet, utpote longiorem, quam ut accurate tractari possit, nisi extra grammatici huius operis fines longe excedam. Quaestionem intelligo de causa, qua permoti poetae in scenam tam variam sermocinationem introducerent. Id certum est, praecipuam positam fuisse rationem in condicione so-

cietatis Indicae, quibus temporibus et locis primum exculta et ad legitimam normam adstricta fuerit scenica poesis; ad cuius historiam potius quam ad grammaticam pertinet haec disquisitio. De distributione dialectorum inter varias fabulae personas quas praescribant technici regulas, supra exposui. Usum poetarum saepius ab hisce regulis abhorrere, facile inveniet, qui vel unam fabulam perlegerit. Sed melius de hac re disputabitur, quum indagatum fuerit, quaenam re vera in fabulis dialecti nobis innotuerint. Nam omnia quae a rhetoricis laudantur sermonis discrimina, in scena non reperiri, iam observavi.

CAPUT QUARTUM.

De operis huius ratione.

48. Propositum mihi est grammaticam docere omnium dialectorum, quae in vetustorum indigenarum grammaticorum libris docentur vel in fabulis mihi notis inveniuntur. Vetustos dico grammaticos Vararuchem et Hemachandram. A praecipua Prākṛita incipiam, quae primum tenet locum apud grammaticos, cuiusque plurima specimina in dramatis exstant. Catalogum personarum, quae in fabulis adhuc editis hoc sermonis genere utuntur, ad calcem libri secundi invenies.

Duplex ut vides fontium est genus, ex quibus et huius et ceterarum dialectorum cognitio potest hauriri, grammaticae et fabulae. Taceo alia praecipuae Prākriticae specimina in aliis poesis generibus et in libris Jāinorum, cum fabulis prorsus consonantia. Una atque constans sibi est in universum praecipua Prākritica, si Gaurasenicam, Māgadhicam, aliasque dialectos cum ea confundere cavebis; discrepant tamen in levioribus quibusdam rebus quum poetae inter se aequae atque grammatici, tum hi ab illis; sunt denique in plerisque libris et editis et manuscriptis menda modo aperta, modo veri speciem prae se ferentia.

50. Quae quum ita sint, rationem sequi constitui hancce. Proponam primum regulas a Vararuche datas; his addam ex ceteris grammaticis quae enotavi notatu digna; ultimo loco exponam, in quibus vere differat ab his usus poetarum. Menda, quae minus providum possint fallere, in iudicium vocabo; per se patentia silentio praetermittam et futuris fabularum editoribus emendanda relinquam.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

*Quatuor Vararuchis capita priora e codice
Londinensi.*

श्री गणेशाय नमः ॥

जयति मदमुदितमधुकरमधुररुताकलनधूर्णितापाङ्गः ।
करविहितगण्डकण्डूविनोदमुखितो गणाधिपतिः ॥ १ ॥
वररुचिरचितप्राकृतलक्षणासूत्राणि लब्धमार्गेण ।
बद्धा*) चकार वृत्तिं संक्षिप्तां भामहः स्पष्टां ॥ २ ॥

Caput I.

आदेरतो**) अधिकारोऽयं ॥ १ ॥

I. अ

वदित उर्ध्वमनुकनिष्याम आदेरतः स्थाने तद्व्यति । इत्येवं वेदितव्यं । आदे-
रित्येतद् आ परिद्वेत्तमाप्तेरत इति च । आ अकारविधानात् ॥

*) युद्धा?

**) Cod. घनः ग्रन्थः ।

आ समृद्धादिषु वा ॥ २ ॥ *)

समृद्धिरित्येवमादिषु शब्देष्वादेरकारस्य आकारो भवति वा । समिद्धी सा-
मिद्धी । पञ्चउं पाञ्चउं । अहिन्नाइ आहिन्नाइ । मपांसिणी मापांसिणी । **)
पडिबन्ना पाडिबन्ना । सारिहं सारिहं । पडिसिद्धी पाडिसिद्धी । पमुन्नं पामुन्नं ।
पसिद्धी पासिद्धी । अस्सो आस्सो ॥ समृद्धिप्रकटाभिज्ञाति ***) मनस्विनीप्रतिपत्
सदृशप्रतिसिद्धि ****) प्रगुप्तप्रसिद्ध्यश्रवाः । आकृतिगणोऽयं ॥

इह ईषत्पक्वस्वप्नवेतसव्यजनमृदङ्गाङ्गारिषु ॥ ३ ॥ †)

ईषदादिषु शब्देषु आदेरतः स्थाने इकारादेशो भवति । वेति निवृत्तं ॥ इसि ।
पिक्कं । सिञ्चिणो । विडिसो । विञ्चिणो । मुङ्गो । इङ्गालो ॥

लोपोऽरण्य ॥ ४ ॥

अरण्यशब्दे आदेरतो लोपो भवति । रण्णां ॥ ††)

ए †††) शय्यादिषु ॥ ५ ॥

शय्या इत्येवमादिषु शब्देषु आदेरत एकारादेशो भवति ॥
सेत्ता । सुन्दरो । उक्केरो । तेरहो । अहेरं । पेरन्तं । खेल्लि ॥
शय्यासीन्दर्योत्कर्त्रयोदृशार्थपर्यन्तवत्त्वः ॥

ओ वदरे देन ॥ ६ ॥ ††††)

वदरशब्दे इकारेण सहादेरत ओत्वं भवति । ओरं ॥

*) समृद्ध्यादेरादेरकार आकारो वा भवति । लोकानुसारान् प्राकृते ।
सामिद्धी समिद्धी वा । etc. S. S. (Sanx. Sâr.)

**) Alias etiam मपास्तिणी ।

***) Cod. अभिज्ञात.

****) Cod. प्रतिस्पर्द्धि.

†) Nescio, quid h. l. sibi velit vox ईषत्, et aliae, qua-
rum syllaba prima vocalem अ non continet.

††) Cod. रण्णां. Emendationem stabilit S. S.

†††) om. Cod.

††††) Cod. देन.

लवणानवमल्लिकयोर्वेन ॥ ७ ॥

लवणानवमल्लिकयोरादेर्तो अकारेण सह ओकारः स्यात् ॥
लोषां । पामल्लिखा ॥

मयूरमयूखयोर्वी वा ॥ ८ ॥ *)

मयूर मयूख इत्येतयोर्व्यूषधेन सहादेर्त ओत्वं वा भवति ।
मोरो मऊरो । मोहो मऊहो ॥

चतुर्थीचतुर्दश्योस्तुना वा ॥ ९ ॥

[चतुर्थीचतुर्दशी इत्येतयोस्तुशुद्धेन] **) सहादेर्त ओत्वं भवति वा । चोत्वी
चउत्वी । चोदूदही चउदूदही ॥

अद् आतो यथादिषु वा ॥ १० ॥

II. आ

अत इति निवृत्तं । यथा इत्येवमादिष्वातः स्थाने अकारादेशो भवति वा ॥
अद् अहा । तद् तहा । पत्वारो पत्थारो । पउश्चं पाउश्चं । तलत्रेपटश्चं
तालत्रेपटश्चं । उक्त्वाश्चं उक्त्वाश्चं । चमरं चामरं । पद्दरो पद्दारो । चडु चडु ।
द्वपणी दात्रपणी । लइश्चं लाइश्चं । संठइश्चं संठाइश्चं । हलिश्चं हालिश्चं ॥
यथा तथा प्रस्तार प्राकृत तालवृन्तकोत्त्वात् चामर प्रहार चाटु दावाग्नि ला-
दित संत्वापित हालिकाः ॥

इत् सदादिषु ॥ ११ ॥

सदा इत्येवमादिष्वात इकारो भवति वा ॥ सइ सन्ना । तइ तन्ना । इइ
जन्ना ॥ सदा तदा यदा ॥

एद् इतः ***) पिण्डसमेषु ॥ १२ ॥

III. इ

पिण्ड इत्येवंसमेषु इकारस्यैकारादेशो भवति वा ॥ पेण्डं पिण्डं । णोदूदा
पिण्डूदा । सेनूरं सिनूरं । धम्मेल्लं धम्मिल्लं । वेणू विणू । पेयूं पिट्टे ॥

*) Cod. वात्रा । et omiss. वा.

**) Uncis inclusa desunt in cod.

***) Cod. इतं.

पिण्डनिद्रासिन्दूरधम्मिल्लविष्णुविष्टानि ॥

समग्रद्वयं संयोगपरस्योपलक्षणार्थं ॥ *)

अतः पथिरुद्रिद्रापृथिवीषु ॥ १३ ॥

पथ्यादिषु इकारस्याकारो भवति वा ॥

परो । हलद्वयः । पुङ्खी ॥

इतेस्तः पदादेः ॥ १४ ॥

पदादेरितिप्रत्ययस्य वक्तव्यकारुत्तमान् परस्येकारस्य अकारो भवति ॥ इष उच-
क्षपावधर्मा । इष विसन्ति उचिरे ॥

पदादेरिति वचनादिह न भवति । पित्रोः ॥ **)

उद् इनुवृश्चिकयोः ॥ १५ ॥

इनुवृश्चिकयोरित् उत्वं भवति ॥ उत्तु । विचुषो ॥ ***)

ओ च द्विधाकृजः ॥ १६ ॥

कृञ् धातुप्रयोगे द्विधाशब्दस्योकारो भवति वकारद्वयं च ॥ द्विधाकृतं । दोहा-
इत्वं । दुहाइत्वं ॥ ****) द्विधा क्रियते । दोहाइत्वं । दुहाइत्वं ॥

इत् †) सिन्दुजिह्वयोश्च ॥ १७ ॥

*) इत एदा । संयोग इति वर्तते । आदेरिकारस्य संयोगे पर एकारो
वा भवति । पेण्डं पिण्डं । धम्मिल्लं धम्मिल्लं । केसुं किंसुं
etc. pro hac regula ponit Hema Chandras (H. Ca.)

**) Lege: पित्रोः ।

***) Cod. विचुषो. cf. §. 28.

****) Legendum coniecor दुहाइत्वं । दोहाइत्वं ॥ quas formas
praebet S. S. In ipsa regula autem corripiō ओ वा-
et in scholio उत्वं वा. Mutatio in उ e regula praec-
edente repetitur, eo spectat regulae addita vo-
cula वा.

†) Cod. इ.

सिंहतिद्धा इत्यनयोरादेर्कारस्य ईकारो भवति । सीहो । जीहा ॥ चकारो
॥ नुक्तसमुच्चयार्थः । तेन वीसत्य वीसम्भ इत्येवमादिषु ईत्वं भवति ॥

इद् ईतः पानीयादिषु ॥ १८ ॥

IV. ई

पानीय इत्येवमादिष्वीकारस्य इकारो भवति ॥ पापिञ्चं । अलिञ्चं । अलिञ्चं ।
तश्चपां । करिंसो । विइञ्चं । तइञ्चं । गहिरं ॥ पानीयालीकव्यलीकतदानी-
करीषद्वितीयतृतीयमभीराः ॥

एन् नीडापीडकीदगीदशेषु ॥ १९ ॥

नीडादिष्वीकारस्यैकारो भवति ॥ नेडं । अपेलो । केरिंसो । एरिंसो ॥

उत ओ तुण्डत्रपेषु ॥ २० ॥

V. उ

तुण्ड इत्येवंत्रपेषु आदेर्कारस्यौकारो भवति ॥ तोपडं । मोत्ता । पोक्कारो ।
पोत्यओ । लोड्यओ । कोट्टिमं ॥ तुण्ड मुक्ता पुष्कर पुस्तक लुब्धक कुट्टिमाः ॥
त्रपग्रहणां संयोगपरोपलक्षणार्थः ॥

उलूखले त्वा *) वा ॥ २१ ॥

उलूखलशब्दे लूखलेन सह उकारस्यौकारो भवति वा ॥ ओखलं ।
उलूखलं ॥ **)

अन् मुकुटादिषु ॥ २२ ॥

मुकुट इत्येवमादिष्वआदेर्कारस्य स्वाने अकारो भवति ॥ मउडं । मउलं ।
गरुञ्चं । गरुवी । गहिरिलो । ***) सोममल्लं । ****) अवरौ ॥ मुकुट
मुकुल गुरुगुर्वी युधिष्ठिर सौकुमार्योपरि ॥

इत् पुरुषे रोः ॥ २३ ॥

पुरुषशब्दे यो रेफस्तस्य उकारस्य इकारो भवति ॥ पुरिंसो ॥

*) Cod. त्वा.

**) उलूखलं adiungit S. S. nescio an recte.

***) गहिरिलो ?

****) Cod. सोममल्लं ।

VI. उ ॥ उद् उतो मधूके ॥ २४ ॥

मधूक*) शब्दे उकारस्य **) उकारो भवति ॥ मधुश्च ॥

अद् उकूले वा । तस्य द्वित्वं ॥ २५ ॥

उकूलशब्दे उकारस्याकारो भवति वा तत्संयोगेन वा लकारस्य द्वित्वं ॥
दुचल्लं । दुउलं ॥

एन् नूपुरे ॥ २६ ॥

नूपुरशब्दे उकारस्य एकारो भवति ॥ षोडशे ॥

VII. ऋ ॥ ऋतोऽत् ॥ २७ ॥

अदेर् ऋकारस्याकारो भवति ॥ तपां । घपा । मघं । कघं । यङो । व्यसङो ।
तृपा घृपा मृत कृत वृद्ध वृषभाः ॥

इद् ऋष्यादिषु ॥ २८ ॥

ऋष्यादिशब्देषु अदेर्ऋकारस्य इकारो भवति ॥

इसी । विसी । गिरुही । दिरुही । सिरुही । सिंगारो । मिश्रङो । मिङो । मिङारो ।
हिम्रं । विद्रादो । ***) विंहिमं । किसरो । किम्रा । विमुञ्चो । सिञ्चालो ।
किई । किंसी । किम्रा ॥

अधि वृषी मृष्टि दृष्टि सृष्टि शृङ्गार मृगाङ्क भृङ्ग भृङ्गार हृदय वितृष्णा वृद्धित
कृष्ण कृत्वा वृश्चिक श्रृगाल कृति कृषि कृपाः ॥

उद् ऋत्वादिषु ॥ २९ ॥

ऋतु इत्येवमादिषु अदेर्ऋत उकारो भवति ॥ उदु । मुपालो । पुह्वी ।
बुन्दावर्णं । पाउसो । पउत्ती । विउदं । संवुदं । पिबुदं । वुन्नतो । पाहुञ्चो ।
माउञ्चो । तामाउञ्चो ॥ ऋतु मृषाल पृथिवी वृन्दावन प्रावृट्प्रवृत्ति विवृत्त
संवृत्त निर्वृत्त वृत्तान्त प्राभूत ****) मानृक तामानृक इत्येवमादयः ॥

*) Cod. मधुक.

**) Cod. उका°

***) Lege: विङ्णहो ।

****) Cod. परभूत.

ऋ *) रीति ॥ ३० ॥

वर्णान्तरेषामुक्त्यादेर्ऋकारस्य रिकारो भवति ॥ रिणः । रिहो ॥
कुचिपुक्तस्यापि ॥

वर्णान्तरेषा युक्त्यापि कुचिदृकारस्य रिकारो भवति ॥ तारिसो । सरिसो ।
तारिसो ॥ **)

वृत्ते वेन र्वर्वा ॥ ३१ ॥

वृत्तशब्दे वृशब्देन सद् ऋकारस्य र्वकारो भवति वा । र्वक्खो । व्वहो ॥
व्यवस्थितविभाषाज्ञानात् इत्त्वपक्षे न भवति खत्वपक्षे तु नित्यमेव भवति ॥

लृ कृत्त इलिः ॥ ३२ ॥

VIII. लृ

कृत्तप्राक्कृते लृकारस्य इलीत्ययं आदेशो भवति ॥ किलित्तं ॥ तदेवमादेशान्त-
रविधानात् प्राक्कृते लृकारकारौ न भवतः ॥

एत इद् वेदनादेवयोः ॥ ३३ ॥

IX. ए

वेदनादेवयोरेकारस्य इकारो भवति ॥ विज्रपाः । दिञ्जरो । वायहरपानुवृत्तेः
कुचिद् वेज्रपाः । देञ्जरो इत्यपि ॥ ***)

ऐत एत् ॥ ३४ ॥

X. ऐ

आदेरेकारस्य एकारो भवति ॥ सेलो । सेन्न । एरावयो । केलासो । तेल्लोक्कं ॥
शैलश्रैत्यैरभवत्कैलासत्रैलोक्यानि ॥

*) Lege: उ i. e. pro उः, vel ऋतो, gen. vocalis ऋ.

**) i. e. यादृशादृश etc. Addidit H. Cn. किरिसो । एरिसो । अम्हा-
रिसो । तुम्हारिसो ।

***) Verba inde a विज्रपा sunt in cod. addita a secunda
manu, lapsui ut videtur obnoxia. In S. S. inveni
वेज्रपा et वीज्रपा; corrige: विज्रपा. Alterius vocis for-
ma vulgaris infra dabitur.

दैत्यादिघ्नः ॥ ३५ ॥

दैत्यादिषु शब्देषु एकारस्य अइ इत्यमहदेशो भवति ॥ दइसो । चइसो ।
 भइसो । सइसो । वइसो । वइसो । कइसो । वइसो । वइ-
 सिसो । वइसोपायसो ॥ दैत्यचैत्रभैरव गैर गैर वेदेश वेदेश केतव वेत्राव
 वैत्रिक वैत्रोपायनाः ॥

देवे वा ॥ ३६ ॥

देवशब्दे ऐकारस्य अद् इत्यपदेशो भवति वा ॥ दइत्वं । देव्यं ॥ घनादेश-
पक्षे नीडादित्वाद् द्वित्वं ॥

इत् सैन्धवे ॥ ३७ ॥

सौन्धवपञ्चक्ये ऐकारस्य इकारो भवति ॥ सिन्धवं ॥

इद धैर्ये ॥ ३८ ॥

धैर्यशब्दे ऐकारस्य ईकारो भवति । धीरं ॥

XI. ओ॥ओतोऽद् वा प्रकोष्ठे । कस्य वः ॥ ३१ ॥

प्रकोष्ठशब्दे श्लोकार्थाकारो भवति वा । तत्तयोगेन च फकारस्य द्रव्यं ॥
पवरुहो । पघोरुहो ॥

XII. औ॥ औत औत् ॥ ४० ॥

श्रीकारस्य आदेरोकारो भवति । कोमुर्द् । गोद्वर्णा । कोल्युहो । कोराम्बो ॥
कोमदो यौवनं कोसुभः कोशाम्बो ॥

पौरादिघट ॥ ४१ ॥

पौर इत्येवमादिषु शब्देषु श्रीकारस्य अउ इत्ययमादेशो भवति ॥ पउरो ।
कउरुधो । पउरुसो ॥ पौरकीरुवपौरुहाणि ॥ कीरुले विकल्पः ॥ कोसलो ।
कउसलो ॥

आकृतिगणो ऽ यं ॥

ग्राच् च गौरवे ॥ ४२ ॥

गौः वृषश्चे श्रीकारख आकारो भवति । जकाराद् उत्वं च ॥ मार्वं । मउर्वं ॥

उत् सौन्दर्यादिषु ॥ ४३ ॥

सौन्दर्य इत्येवमादिषु श्रीकारस्य उकारो भवति ॥ सुन्दरो । मुन्नाशगो । मुण्डो । कुक्कुक्षको । दुव्वारिष्ठो । सौन्दर्यमौन्नायनश्रीपठकीलेयकदीवारि-
काः ॥

इति वररुचिकृते प्राकृतप्रकाशे प्रथमः परिच्छेदः ॥ १ ॥

Caput II.

अयुक्तास्यानादौ ॥ १ ॥

अधिकारोऽयं । इत् उत्तरं यद्वक्ष्यामस्तदयुक्तस्य व्यञ्जनस्यानादौ वर्तमानस्य कार्यं भवति । इत्येवं वेदितव्यं ॥ वक्ष्यति ॥

कादीनां लोपः ॥ २ ॥

मउडं ॥ अयुक्तस्येति किं । अडो । अक्को ॥ अनादौ इति किं । कमलं ॥ अयुक्तस्य इति आ परिच्छेदसमाप्तेः । अनादौ इति ओकारविधानात् ॥ *)

कमचजतदपयवानां प्रायो लोपः ॥

कादीनां नवानां वर्णानां अयुक्तानां अनादौ वर्तमानानां प्रायो ब्राह्मणेन लोपो भवति ॥

कस्य तावत् । मउडो । पाडलं ॥ मस्य । साशरो । पाशरं ॥ चस्य । वक्षणां । मुई ॥ अस्य । मशो । रशदं ॥ तस्य । कश्चा । विक्षणां ॥ दस्य । गश्चा । मशो ॥ पस्य । कई । विडलं । सुडरिसो ॥ पुरिस इति यद्यपि उत्तरपदस्य पुरुषशब्दस्यादिस् तथापि लोपो भवतीत्यनेन स्तपयति वृत्तिकारः । तथा । उत्तरपददेरनादेरेवेति ॥

*) Melius ut videtur S. S. : लोपोऽनाथतुम्बर्मादितृतीययोश्च ॥ अना-
योर्युत्रोर्वर्गाणामादितृतीययोर्लोपो भवति ॥ लोक् । लोयो ॥
विप्रमण । विष्मणो ॥ अनाथयुग् इति किं । कालो । राक्को ॥
(प्रक्क). Ante मउडं in textu insere: लोप इति किं ।

यस्य । घाउपा । पाशपां ॥ वस्य । शीघ्रं । दिघहो ॥ प्रायोगहपापत्र श्रुति-
मुल्लमसि तत्र न भवत्येवं । सुकुसुमं । पिशगमपां । सव्याश्रं । शतलं । श्रुतलं ।
घादरो । श्पारो । श्रतसो । सव्यहुमापां ॥

अयुक्तस्येत्येव ॥ सक्को । मगो ॥

घनादावित्येव । कालो । गन्धेपा ॥

यमुनायां मस्य ॥ ३ ॥

यमुनाशब्दे मकारस्य लोपो भवति । जउपा ॥

स्फटिकनिकशचिकुरेषु कस्य रुः ॥ ४ ॥

घनादाविति वर्तते । एषु कस्य हकारो भवति । लोपापवादः । फलिहो ।
पिहसो । चिहुरो ॥

शीकरे भः ॥ ५ ॥

शीकरशब्दे ककारस्य भकारो भवति ॥ सीभरो ॥

चन्द्रिकायां मः ॥ चन्द्रिकाशब्दे ककारस्य मकारो भवति ॥ चन्द्रिमा ॥

ऋवादिषु तो दः ॥ ६ ॥

ऋतु इत्येवमादिषु तकारस्य दकारो भवति ॥ उटू । रघदं । शशदो । पि-
व्वुदो । शउदो । संवुदो । सुइदो । शइदो । हदो । संतदो । खिउदं *) ।
संतादो । संपदो । पडिबन्नी ॥

ऋतुरगतगतनिर्वृतिश्चावृत्तिसंवृत्तिसुकृतिश्चावृत्तिहतसंयतविवृतसंयातसंप्रतिप्रतिप-
त्त्यः ॥

प्रतिसरवेतसपताकासु उः ॥ ७ ॥

एषु शब्देषु तकारस्य उकारो भवति ॥ लोपापवादः ॥ पडिस्तो । वेडिस्तो ।
पडाया ॥

वसतिभरतयोर्हः ॥ ८ ॥

वसतिभरतशब्दयोस्तकारस्य हकारो भवति ॥ वसहो । भरहो ॥

गर्भिते णः ॥ ९ ॥

गर्भितशब्दे तकारस्य णकारो भवति ॥ गम्भिपां ॥

*) Cod. खिउदं ॥

ऐरावते च ॥ १० ॥

ऐरावतशब्दे तकारस्य णकारो भवति ॥ ऐरावणो ॥

प्रदीतकदम्बदोरुदेषु लः ॥ ११ ॥

एषु शब्देषु दकारस्य लकारो भवति ॥

पलितं । कलम्बो । दोहलो ॥

गद्गदे रः ॥ १२ ॥

गद्गदशब्दे दकारस्य रेफादेशो भवति ॥ गगरो *) ॥

संख्यायां च ॥ १३ ॥

संख्यावाचिनि **) यो दकारस्तस्य रेफादेशो भवति ॥ एषारहं । वारहं । तेरहं ॥

पो वः ॥ १४ ॥

पकारस्यायुक्तस्यानादिवर्तिनो वकारादेशो भवति ॥ सावो । सवहो । उलवो ॥ प्रायोग्रहपापत्र लोपो न भवति तत्रायं विधिः ॥

आपीडे मः ॥ १५ ॥

आपीडशब्दे पकारस्य मकारो भवति ॥ आमेलो ॥ ***)

उत्तरीयानीययोर्ज्ञा वा ॥ १६ ॥

उत्तरीयशब्दे स्त्रीयप्रत्ययान्ते च यस्य ज्ञो भवति वा ॥ उत्तरीयं । उत्तरिज्ञं ॥ रमणीयं । रमणिज्ञं ॥ भरणीयं । भरणिज्ञं ॥

हायायां रुः ॥ १७ ॥

हायाशब्दे यकारस्य हकारो भवति ॥ हाहा ॥

कबन्धे वो मः ॥ १८ ॥

कबन्धशब्दे ककारस्य मकारो भवति ॥ कमन्धो ॥

*) Cod. गगरो ॥ et ante लः reg. 11 insere दो ।

**) Cod. वाचिनि ॥

***) Hinc corrige l. 19.

ढो डः ॥ ११ ॥

टस्थानादिवर्तिनो उकारो भवति ॥ णाडो । विडव्यो ॥

सठासकटकैटभेषु ठः ॥ २० ॥

एतेषु टकारस्य ठकारो भवति ॥ सठा । सष्ठठो । केठव्यो ॥

स्फटिके लः ॥ २१ ॥

स्फटिकशब्दे टकारस्य लकारो भवति ॥ फलिहो ॥

उस्य च ॥ २२ ॥

उकारस्यायुक्तस्थानादिभूतस्य लकारो भवति ॥ दालिमं । वलाश्रं । वलहो ॥
प्राय इत्येवं ॥ दाडिमं । पिबिडो ॥

ठो टः ॥ २३ ॥

ठकारस्यायुक्तस्थानादिभूतस्य टकारो भवति ॥ मटं । ङटं । कटोरं *) ॥

अङ्गोटे छः **) ॥ २४ ॥

अङ्गोटाशब्दे टकारस्य लकारो भवति ॥ अङ्गोल्लो ॥

फो भः ॥ २५ ॥

फकारस्य भकारो भवति ॥ सिभा । सेभालिभा । सभरी । सभलं ॥

ख घ थ ध भ ***) नां रुः ॥ २६ ॥

खादीनां पञ्चानामयुक्तानामनादिवर्तिनां हकारो भवति ॥ खस्य तावत् । गुरुं ।
मेहला ॥ घस्य । मेहो । ङघपो ॥

थस्य ॥ गाहा । सथहो ॥ धस्य ॥ राहा । बधरो ॥

भस्य ॥ सहा । रासहो ॥

प्राय इत्येवं ॥ मेखला । पलं । घपो । अघरी । अघपो ॥

*) Cod. कटोरं ॥

**) Lege et hic et mox in schol. अङ्गोटे propter positionem regulae. Utraque forma legitima.

***) om. Cod. In exemp. postremis corrige: अघरी । et fortasse: पयो ।

[उवल्लङ्घमावो] *) ॥

प्रथमशिथिलनिपथेषु ठः ॥ २७ ॥

इत्येतेषु यधयोप् ठकारो भवति ॥ पठमो । सिठिलो । पिसाढो ॥

कैठमे वः ॥ २८ ॥

कैठभ्राश्र्दे भकारस्य बकारो भवति ॥ कैठयो ॥

हरिद्रादीनां रो लः ॥ २९ ॥

हरिद्रा इत्येवमादीनां रेफस्य लकारो भवति ॥ हलिद्रा (**) चलणो । मुहलो । जहिषिलो । सोममल्लं । कलुषां । अङ्गुली । रङ्गालो । चिलाढो । फलिहा । फलिहो ॥

हरिद्राचरणामुत्तरयुधिष्ठिरं सुकुमारकरूपामङ्गुरीषङ्गारकिरातपरिषापरिषाः ॥

आदेर्यो जः ॥ ३० ॥

अनादेरिति निवृत्तं ॥ आदिभूतस्य यकारस्य जकारो भवति ॥ जट्टो । जसो (***) ॥

यध्यां लः ॥ ३१ ॥

यधिश्र्दे यकारस्य लकारो भवति ॥ लट्टो ॥

किराते च ॥ ३२ ॥

एतस्यादिष्टकारस्य चकारो भवति ॥ चिलाढो ॥

कुब्जे खः ॥ ३३ ॥

कुब्जश्र्दे आदेर्वर्णस्य लकारो भवति ॥ कुब्जो ॥

दोलदण्डदशनेषु उः ॥ ३४ ॥

एषु आदेर्वर्णस्य उकारो भवति ॥ डोलो । उण्डो । टरणो ॥

परुषपरिषपरिषासु फः ॥ ३५ ॥

एतेषु आदेर्वर्णस्य फकारो भवति ॥ फ(ह)सो । फलिहो । फलिहा ॥

*) Lege: वल्लभो । सभावो । exempla sunt ad reg. antec.

**) Cf. I. 13.

***) Addit Cod. जल्लवो । Lege: जल्लो (यल्लः) et reg. seq. addc: वा ।

पनसेऽपि ॥ ३६ ॥

पनसशब्देऽपि फकारदेशो भवति ॥ कपासो ॥

विसिन्यां भः ॥ ३७ ॥

विसिनिशब्दे आदेर्वर्णस्य भकारो भवति ॥ गिसिपौ ॥

स्त्रीलिङ्गनिर्देशादिह न भवति ॥ विसं ॥

मन्मथे वः ॥ ३८ ॥

मत्स्यादेवो भवति ॥ वम्पहो ॥

लाहृले णः ॥ ३९ ॥

लाहृपाशब्दे आदेर्वर्णस्य णकारो भवति ॥ याहृलो ॥ (?)

षट् [पणमुख] *) शावकसप्तपर्णानां हः ॥ ४० ॥

एतेषाम्मादेर्वर्णस्य हकारो भवति ॥ इट्ठी। इम्मुहो। इवधो। इतत्रपणो ॥

नो णः ॥ ४१ ॥

सर्वत्र ॥ अदेरिति निवृत्तं। सर्वत्र नकारस्य णकारो भवति ॥ पाई। कपाचं। वध्णं। मापांसिपौ ॥

शपोः **) सः ॥ ४२ ॥

सर्वत्र शकार्षकारयोः सकारो भवति ॥

शस्य ॥ सदो। पिस्ता। खंतो ॥

वस्य ॥ सपठो। वसहो। कसाचं ॥

दशादिषु ह ॥ ४३ ॥

दश इत्येवमादिषु शकारस्य हकारो भवति ॥ दह। एभारह। वारह। तेरह ॥

*) om. Cod.

**) शपो Cod.

संज्ञायां वा ॥ ४४ ॥

संज्ञायां गम्यमानायां वा दशप्रश्नद्वये प्रत्यक्षत्वं भवति ॥ दहमुहो । दसमुहो ॥
दहवलो । दसवलो ॥ दहरहो । दसरहो ॥

दिवसे सम्य ॥ ४५ ॥

दिवसप्रश्नद्वये सकारस्य *) हकारो भवति ॥ दिषहो ॥

सुषायां ह्रः ॥ ४६ ॥

सुषाप्रश्नद्वये षकारस्य ह्रकारो भवति ॥ सोह्रः **) ।

इति धरुचिपुत्रे प्राकृतप्रकाशे द्वितीयः परिच्छेदः ॥

Caput III.

उपरिलोपः कगउतदपपसां ॥ १ ॥

कादीनामष्टानां युक्तस्थोपरिष्ठितानां लोपो भवति ॥

कस्य तावत् ॥ भत्तं । सित्वद्यो ॥ गस्य । मुद्धो । सिपिद्धो ॥

उस्य । लगगो ॥ तस्य ॥ उप्पलं । उप्पान्नं ॥ दस्य ॥ मुग्गो । मुग्गरो ॥

पस्य ॥ सुत्तं ॥ यस्य ॥ सोट्टरी । पिट्टुरो ॥ सस्य ॥ सल्लिच्चं । पोदो ***) ॥

अधो मनयां ॥ २ ॥

मकारनकार्यकाराणां युक्तस्याधःस्थितानां लोपो भवति ॥

मस्य ॥ सोस्सं । रस्सी । तुग्गं ॥ वाग्गो ॥ नस्य । पाग्गो ॥

यस्य ॥ सोम्मो । जोगो ॥

*) Cod. प्रका°

**) Cod. sic. Sed lege षह et सोषह । S. S. praebebet षोषह ॥

*** Cod. पोदो.

सर्वत्र लवरां ॥ ३ ॥

लकारवकाररेफाणां युक्तस्योपर्यधःस्थितानां लोपो भवति ॥ लस्य ॥ उकारा ।
वक्कलं । विक्कयो ॥ यस्य ॥ लुङ्खो *) । पिक्कं ॥ रस्य ॥ अवको ।
सवको ॥

दे रो वा ॥ ४ ॥

दशब्दे रेफस्य वा लोपो भवति ॥ दोहो । ओहो ॥ चन्द्रो । कन्द्रो ॥ हृदो ।
ह्रदो ॥

सर्वशतुल्येषु ज्ञः **) ॥ ५ ॥

सर्वशतुल्येषु जकारस्य लोपो भवति ॥ सञ्ज्ञो । दृञ्ज्ञो ॥
ज्ञानातेयान्येवंरूपाणि तत्र न लोपः ॥ (?)

श्मश्रुश्मशानयोरादेः ॥ ६ ॥

श्मश्रुश्मशानयोरादेर्वर्णस्य लोपो भवति ॥ मस्यु । मस्तापां ॥

मध्याह्ने कस्य ॥ ७ ॥

मध्याह्नशब्दे एकारस्य लोपो भवति ॥ मत्तपापो ॥

झल्लुलोपु नलमां स्थितिर्बुद्धं ॥ ८ ॥

झल्लुल्येतेषु अधःस्थितानां नकारलकारमकाराणां स्थितिर्बुद्धमुपरिज्ञात-
वति ॥ झस्य । पुल्लपहो । अरुपहो ॥ झस्य ॥ कलहार । अलहादो ॥ झस्य ॥
अम्हपो ॥

युक्तस्याधिकारोऽयं ॥ ९ ॥

आ परिहृत्परिसमाप्तेर्यदित उर्ध्वमनुक्रमिष्यामो युक्तस्येत्येवं वेदितव्यं ॥ वक्ष्यति ॥
युक्त्यदृष्टां हलोऽन्ये मा भूत् ॥

अस्थिनि अन्ती ॥ १० ॥

(अस्थिशब्दे युक्तस्य ठकारो भवति ॥ ***)

*) Sic, pro लुङ्खो cf. I. 20. ubi लोङ्खो. Vides ex non di-
stingui a व.

**) Cod. ज्ञ. Geminantur ab aliis in exemplis litterae ज्ञ.

***) Inserta sunt verba uncis inclusa regulae seq. sed falso.

टस्य ठः ॥ ११ ॥

ट इत्येतस्य युक्तस्य ठकारो भवति ॥ लट्ठी । *) दिट्ठी ॥

स्तस्य थः ॥ १२ ॥

स्तस्य थकारो भवति । उपरिलोपापवादः ॥ हयो । समयो । पुरो ।
यवयो । कोत्तुहो ॥

न स्तम्बे ॥ १३ ॥

स्तम्बशब्दे स्तकारस्य थकारो न भवति ॥ तम्बो ॥

स्तम्बे खः ॥ १४ ॥

स्तम्बशब्दे स्तस्य थकारो भवति ॥ लम्बो ॥

स्थाणावहरे ॥ १५ ॥

स्थाणुशब्दे युक्तस्य थकारो भवति ॥ अहरे । ह्राग्निधेये न भवति ॥ स्थाणू ॥
अहरे किं । स्थाणू हरो ॥

स्फोटके ॥ १६ ॥

स्फोटकशब्दे युक्तस्य थकारो भवति ॥ स्फोटको ॥

कार्यशय्याभिमन्युषु जः ॥ १७ ॥

एतेषु शब्देषु युक्तस्य जकारो भवति ॥ काज्जं । सज्जा (I. सेज्जा I. 5.) । अहिगजवृ ॥

तूर्यधैर्यसौन्दर्याश्चर्यपर्यन्तेषु रः ॥ १८ ॥

एतेषु शब्देषु र्यस्य रेफो भवति ॥ तूरं । धीरं । सुन्दरं । अक्षरं । पेरन्तं ॥

सूर्ये वा ॥ १९ ॥

सूर्यशब्दे र्यकारस्य रेफादेशो भवति वा ॥ सूरौ । सुज्जो ॥

चौर्यसनेषु रिञ्चं ॥ २० ॥

चौर्यसनेषु शब्देषु र्यस्य रिञ्चमादेशो भवति ॥ चोरिञ्चं । सोरिञ्चं । धीरिञ्चं ॥

चौर्यशौर्यवीर्याणि ॥ समग्रहणादाकृतिगणोऽयं ॥

*) Cod. tum per non aspiratam et aspiratam, tum per
geminam aspiratam; de qua re uberius infra disseram.

पर्यस्तपर्याणसौकुमार्येषु छः ॥ २१ ॥

एषु शब्देषु र्यस्य क्लृप्तकारो भवति ॥ पल्लतर्बः । पल्लापां । सोममल्लं ॥

र्तस्य छः ॥ २२ ॥

र्त इत्येतस्य टकारो भवति ॥ केवट्टछो । पाट्टछो । पाट्टई ॥

पत्तने ॥ २३ ॥

पत्तनशब्दे युक्तस्य ट्टकारो भवति ॥ पट्टणं ॥

न धूर्तादिषु ॥ २४ ॥

धूर्त इत्येवमादिषु र्त इत्येतस्य टकारो न भवति ॥ धुत्तो । किन्तो । वत्तमापां । वत्ता । आवत्तो । संवत्तछो । पिवत्तछो । वत्तिष्ठा । आत्तो । कत्तरी । मुत्तो ॥

धूर्त कीर्ति वर्तमान वार्ता आवर्त संवर्तक निवर्तक वर्तिका आर्त कर्तारि मूर्ताः ॥

गर्ते उः ॥ २५ ॥

गर्तशब्दे र्तस्य उकारो भवति ॥ गड्डो ॥

गर्दभसंमर्दवितर्दिविहर्दिषु र्दस्य उः ॥ २६ ॥

एतेषु र्दस्य उो भवति ॥ गड्डहो । *) संपड्डो । विषड्डो । विहड्डो ॥

त्यथ्यद्यां चचू **) ज्ञाः) ॥ २७ ॥

त्यथ्य इत्येतेषां चचूङ्क्त्वा इत्येते यथासंख्यं भवन्ति ॥

त्यस्य ॥ पिच्छं । पञ्चच्छं ॥ थ्यस्य । रुच्छा । मिच्छा । पच्छं ।

पत्य । विज्ञा । विज्ञं ॥

ध्यक्षोः स्तः ***) ॥ २८ ॥

ध्यक्ष इत्येतयोः स्तकारो भवति ॥ ध्यस्य । मस्तं । अस्तछो ॥ क्षस्य । वस्तछो । गुस्तछो ॥

*) Cod. गड्डहो । etc.

**) Cod. छ.

*** Add. manus secunda, Colebrookii, ut videtur.

ष्वास्वक्षां खः ॥ २९ ॥

ष्वास्वक्षां षकारो भवति ॥ षस्य ॥ मुक्खं *) ॥ पोखरो ॥
खस्य ॥ खन्दो ॥ खन्धो ॥ खस्य ॥ खरो ॥ खक्खो ॥

अद्यादिषु हः ॥ ३० ॥

अक्षि इत्येवमादिषु षकारस्य हकारो भवति ॥ अक्षी ॥ लक्षी ॥ क्षुपपो **) ॥
क्षीरं ॥ कुदो ॥ उच्छिन्नो ॥ सरिहं ॥ उहू ॥ उडा ॥ क्षारं ॥ रिहो ॥ माक्षिमा ॥
क्षं ॥ क्षुरं ॥ क्षेत्रं ॥ वक्षो ॥ दक्षो ॥ कुक्षी ॥ अक्षि लक्ष्मी क्षुपपा क्षीर क्षुद्र
उत्क्षिप्त सदृश इक्षु उक्षा क्षार अक्ष माक्षिका क्षत क्षुर क्षेत्र वक्षो ***) दक्ष
कुक्षि इत्येवमादयः ॥

क्षमावृक्षक्षणेष्वा वा ॥ ३१ ॥

क्षमावृक्षक्षणेष्वा षकारस्य हकारो भवति वा ॥ क्षमा ॥ क्षमा ॥ वक्षो ॥ हक्खो ॥
ह्वा ॥ ह्वा ॥ वृक्षत्रन्दे षकारस्याकारे कृते क्षपाशब्दे चोत्सवाभिधायिनि
ह्वा इत्येते ॥

अपक्षविस्मयेषु म्हः ॥ ३२ ॥

अ इत्येतस्य अपक्षविस्मयशब्दयोश्च युक्तस्य म्हकारो भवति ॥ अपस्य ॥ मेम्हो ॥
उम्हा ॥ पम्हो ॥ विम्हो ॥

क्व स्त ज्ञ श्र दणां एहः ॥ ३३ ॥

क्वादीनां एह इत्येवमादेशो भवति ॥ क्वस्य ****) ॥ वण्हो ॥ जण्हो ॥ शस्य ॥
पणहुदं ॥ ण्पास्य ॥ विण्हू ॥ कण्हो ॥ श्रस्य ॥ पण्हो ॥ तिण्हो ॥ ण्पास्य ॥
सण्हं ॥ तिण्हं ॥

*) Cod. मुक्खं ।

**) Cod. ह्त्सो ।

*** Cod. वक्ष. Emendavi वक्षो, non वृक्ष, quod ad reg. seq.
pertinet.

**** Cod. ubique क्वस्य. Mox corrigo जण्हू ॥ शस्य ॥ et in sūtra
सु pro श ।

चिह्ने न्यः ॥ ३३ ॥

चिह्नप्राप्ते युक्तस्य न्य इत्ययमादेशो भवति ॥ चिह्नं । चिह्नोऽपि ॥ (? cf. § 8.)

ष्यस्य फः ॥ ३५ ॥

ष्य इत्येतस्य फ इत्ययमादेशो भवति ॥ पुष्कं । सप्कं । पिप्पक्यो ॥ (-पणो)

स्पस्य सर्वत्र स्थितस्य ॥ ३६ ॥

स्प इत्येतस्य सर्वत्र स्थितस्य फ इत्ययमादेशो भवति ॥ फंसो । फन्दपां ॥

सि च ॥ ३७ ॥ *)

स्पस्य सि इत्ययमादेशो भवति ॥ पाडिस्सिद्धो ॥

वाष्पे अश्रुणि रुः ॥ ३८ ॥

वाष्पप्राप्ते ष्य इत्येतस्य हकारो भवति अश्रुणि वाच्ये ॥ वाहो ॥ अश्रुणि किं ॥ वण्णो । वाष्प उष्मा ॥

काषायिणे ॥ ३९ ॥ **)

काषायिणप्राप्ते युक्तस्य हकारो भवति ॥ कदाचपणो ॥

श्च त्स प्सां हः ॥ ४० ॥

एतेषां हकारो भवति ॥ शस्य ॥ पङ्क्तिमं । अक्षरं ॥

त्सस्य ॥ वक्षो । वक्षरो ॥ प्सस्य ॥ लिङ्ग । तुमुङ्गा ॥

वृश्चिके ऊहः ॥ ४१ ॥

वृश्चिकप्राप्ते शकारस्य ऊह इत्ययमादेशो भवति ॥ विजुधो ॥

नोत्सुकोत्सवयोः ॥ ४२ ॥

*) Confundunt grammatici duo vocabula Sanscrita: प्रतिपिद्धि
et प्रतिस्पर्द्धिन्, quae distinguit prosodia: prius est:
७७-७ | posterius: ७-७ | et Prākṛitice per स्त effe-
rendum. Idem factum est I. 2.

**) Leṅc: कार्पायणो; in exemplo काहा° cum S. S.

उत्सुक् उत्स्र इत्येतयोः त्र इत्येतस्य इकारो न भवति ॥ अत्सर्पा इति प्राप्ते प्रतिबध्यते ॥ ओसुओः ओसवो ॥

न्मो मः ॥ ४३ ॥

न्म इत्येतस्य म इत्ययमादेशो भवति ॥ अधोलोपे प्राप्ते ॥ न्मोः न्महो ॥

अञ पञ्चाशत् पञ्चदशेषु णः ॥ ४४ ॥

अञ इत्येतयोः पञ्चाशत् पञ्चदश शब्देषु च युक्तस्य पाकारो भवति ॥ श्रूयः प्लुपणो *) ॥ श्रूयः ॥ श्रपणोः विपणार्पा ॥

पञ्चाशत् ॥ पपणासा ॥ पञ्चदशः ॥ पपणार्हो ॥

तालवृत्ते णटः ॥ ४५ ॥

तालवृत्ते युक्तस्य णट इत्ययमादेशो भवति ॥ तालवेण्टञ्च ॥

भिन्दिपाले णडः ॥ ४६ ॥

भिन्दिपालशब्दे युक्तस्य णड इत्ययमादेशो भवति ॥ भिण्डिबालो ॥

विह्वले ज्जहौ वा ॥ ४७ ॥

विह्वलशब्दे युक्तस्य ज्जकारहकारौ भवतः ॥ विह्वलोः विह्वलो ॥

आत्मनि पः ॥ ४८ ॥

आत्मशब्दे युक्तस्य पकारो भवति ॥ आप्पा ॥

कस्य पः ॥ ४९ ॥

कस्य इत्येतस्य पकारो भवति ॥ रूपः ॥ रूपिणी ॥

योगविभागो नित्यार्थः ॥ शेषदिशयोर्द्विवचनादौ

॥ ५० ॥

*) अ et supra in sūtra et infra in glossa repetit codex; at falsa est scriptura et alia de hoc complexu data est regula §. 33. Emendationem elicio ex exemplo, quod pro Sanscritico प्रपुण्ण est; rescribendum itaque est प्र.

युक्तस्य यो शेषादेशभूतो तयोर्नादो वर्तमानयोर्द्वित्वं भवति ॥ शेषस्य तावत् ॥
भुजं । मगो ॥

आदेशस्य ॥ लट्ठी । दिट्ठी । इत्यो ॥

अनादौ इति किं ॥ अलिङ्गं । सम्भो । यवधो ॥

वर्गेषु यः पूर्वः ॥ ५१ ॥

युक्तस्य यो शेषादेशो अनादिभूतो तयोर्द्वित्वेऽपि विहिते अथ उद्धृष्टा यो
वर्गेषु वर्णो द्वितीयश्चतुर्थो वा विहितस्तस्य पूर्वः प्रथमतृतीयो वा भवति ॥
वर्गेषु युक्तस्य प्रथमतृतीययोर्द्वित्वेन धीयते *) तत्र तावदेव भवतः ॥ शेषस्य ।
कुव्वाणं **) । मुच्चा । पिङ्गाणो । दिट्ठी । लट्ठी । कच्च् । शुद्धो । विष्ण-
रिसो । पिङ्गुरो ॥ आदेशस्य । अक्खो । लट्ठी । अट्ठी । पुष्कं ॥

नीडादिषु ॥ ५२ ॥

नीड इत्येवमादिषु अनादौ वर्तमानस्य च द्वित्वं भवति ॥ षोडशं ॥ एन्
नीडापीडेत्यादिना एत्वं ॥ सोत्रं । येम् । वाहित्वं । उद्दुष्टो ***) । अपपाथो ।
शेव्वाणं ॥

नीडश्रोतः प्रेमव्याहृतश्चतुर्जनकयोवनानि ॥

आम्रताम्रयोर्वः ॥ ५३ ॥

आम्रताम् इत्येतयोर्द्वित्वेन वकारो भवति ॥ अङ्गं । तव् ****) ॥

न रहोः ॥ ५४ ॥

रेफहकारयोर्द्वित्वं न भवति ॥ धीर् । तूर् ॥ शीहा । वाहो ।

आडो शस्य ॥ ५५ ॥

आड उत्रस्य च इत्येतस्य आदेशस्य द्वित्वं न भवति ॥ आषा । आषानो ॥
आड इति किं ॥ संपणा । संज्ञा ॥

*) vel: विपते । Inscere यत्र ante धी०. Falsum est exemplum दिट्ठी.

**) Add. Cod. अ- घो?

***) Cod. उर्बुद्धो ।

****) Cod. अङ्गं । तव्य ॥

समासे वा ॥ ५६ ॥

समासे शेषदेशयोर्वा द्वित्वं भवति ॥ पाद्गम्योः पाद्गम्यो ॥ कुमुदमयकोः
कुमुदमयको ॥ देवयुदोः देवयुदो *) ॥ आपालकषम्योः आपालकषम्यो ॥

सेवाद्विषु च ॥ ५७ ॥

सेवा इत्येवमादिषु चानदी वा द्वित्वं भवति ॥ सेव्वाः सेवा ॥ एककं ॥ द्यं ॥
पाक्वोः पाहोः देवं ॥ दद्वं ॥ असिद्वं ॥ अस्तिद्वं ॥ तेल्लोक्कं ॥ तेल्लोचं ॥
पिदिह्योः पिदिह्यो ॥ तुपिह्योः तुपिह्यो ॥ कपिपाश्वरोः कपिपाश्वरो ॥
दिद्वं ॥ दीद्वं ॥ रत्नी ॥ रार्द्वं ॥ दुक्विष्योः दुक्विष्यो ॥ अस्सो ॥ अस्सो ॥
इस्सरो ॥ ईस्सरो ॥ विस्सासो ॥ वीस्सासो ॥ पिस्सासो ॥ फीस्सासो ॥ रस्सी ॥
रसी ॥ मित्रो ॥ मित्रो ॥ पुस्सो ॥ पुस्सो ॥ (पुष्प्यो ॥ पुष्प्यो)

सेवा एक नख दैव अश्विष्य त्रैलोक्य निहित तूष्णीक कर्षिकार् दीर्घ रात्रि
दुःखित अश्व ईश्वर विश्वास निश्वास रश्मि मित्र पुष्पाः ॥
उभयत्र विभाषेयं सेवादीनामप्राप्ते दीर्घादीनां च प्राप्ते ॥

विप्रकर्षः ॥ ५८ ॥

अधिकारोऽयं ॥ आ परिद्धेदसमाप्तेयुक्तस्य विप्रकर्षो भवति ॥

क्लिष्टाद्विषु युक्तस्य विप्रकर्षो भवति ॥ विप्रकर्षस्य च यः पूर्वं वर्णो निर्-

व्यस्तस्य तत्स्वरता भवति ॥ तेनैव पूर्णेन [वर्णेन] स्वरेण पूर्वं वर्णः
समर्थो भवति ॥ इति ध्रुवः ॥ क्लिष्टद्वं ॥ क्लिष्टद्वं ॥ रश्मिः ॥ क्लिष्टा ॥
सारङ्गो ॥

कृत्ते वा ॥ ६० ॥

कृत्वाशब्दे युक्तस्य वा विप्रकर्षो भवति ॥ पूर्वस्य च तत्स्वरता ॥ व्यवस्थित-
विभाषेयं ॥ तेन वर्णो (?) नित्यं विप्रकर्षः ॥ विष्णी तु न भवत्येव ॥ कसपो ॥

इः श्रीक्रीक्रीतक्लात्तक्लेशमानस्वप्नस्पर्शदुर्पादुर्गर्हणेषु

॥ ६१ ॥

*) Cod. लुर्द - लुर्द

एषु युक्तस्य विप्रकर्षो भवति । पूर्वस्य इकारः तत्स्वरता च भवति ॥ किरि ।
किरी । किरौतो । किलन्तो । किलेसो । मिलापां । सेध्रिपो (?) । कदिसो ।
हरिसो । अरिहो । गरिहो ॥

ग्रः क्षमाज्ञाधयोः ॥ ६२ ॥

क्षमा श्लाघा इत्येतयोर्युक्तस्य विप्रकर्षो भवति । पूर्वस्य अकारस्तत्स्वरता च
भवति ॥ क्षमा । सलाहा ॥

क्षेहे वा ॥ ६३ ॥

क्षेहशब्दे युक्तस्य विप्रकर्षो वा भवति । पूर्वस्य च अकारस्तत्स्वरता (च)
भवति ॥ सपोहो । पोहो ॥ *)

उः पद्मतन्वीसमेपु ॥ ६४ ॥

पद्मतन्वी इत्येवंसमेपु च युक्तस्य विप्रकर्षो भवति । पूर्वस्य च उकारस्तत्स्वरता च भवति ॥ पउमं । तणुई ॥

व्यायाम् ईन् **) ॥ ६५ ॥

व्यायाम् युक्तस्य विप्रकर्षो भवति । पूर्वस्य च ईकारस्तत्स्वरता च ॥ शीषा ॥
इति वररुचिकृते प्राकृतप्रकाशे मनोरमायां तृतीयः परिच्छेदः ॥

Caput IV.

सन्धावचां अङ्गि *) लोपविशेषा बहुलं ॥ १ ॥**

अच्चां इति प्रत्याहारग्रहणं । अङ्ग इति संधौ वर्तमानानामच्चां स्थाने अङ्गिशेषा
लोपविशेषाश्च बहुलं भवन्ति ॥

*) S. S. सिपोहो । पदेहो । Posterior forma compositis se-
ponenda est ex. gr. वङ्गपदेहो । prior magis aridet
quam सपोहो । Eandem regulam sistit Vararuches, si
sūtrae 62 et 63 locum invicem permutant.

**) Lege: ईन्.

***) Cod. वो.

अनुशिष्टोवास्तावत् । अउपाश्रुः । अउपाश्रुः ॥ पादुसोत्रोः । पादुसोत्रोः ॥ यदुमुहं ।
यदुमुहं ॥ कषपाउरं । कषपाउरं ॥ सिरोवेष्टपाः । सिरोवेष्टपाः ॥ पीष्ठाः । पीष्ठाः ॥
पीष्ठाः । पीष्ठाः ॥ सव्वदोमूलं । सव्वदोमूलं ॥
लोपविशेषास्तावत् *) ॥ एउलं । एउलं ॥ तृष्णं ॥ सुवल्नं ॥ पीलं ॥
पात्ररिहो । सुवपाहो ॥ पवणुहं ॥

संयोगपरे सर्वत्र पूर्वस्याचो लोपः ॥ २ ॥

क्वचिन्नित्यं क्वचिदन्यदेव बहुलग्रहणात् । तेनान्यदपि लास्यधिकार्यं
भवति ॥

उदुम्बरे दोर्लोपः ॥ ३ ॥

उदुम्बराशब्दे दु इत्येतस्य लोपो भवति ॥ उम्बरं ॥

कालायसे यस्य वा ॥ ४ ॥

कालायसाशब्दे यस्य लोपो वा भवति ॥ कालायः । कालायसं ॥

भाजने जस्य ॥ ५ ॥

भाजनाशब्दे जकारस्य लोपो वा भवति ॥ भाषां । भाषणां ॥

यावदादिषु वस्य ॥ ६ ॥

यावदित्येवमादिषु वकारस्य वा लोपो भवति ॥ ज्ञा । ज्ञाव ॥ ता । ताव ॥
पराश्रो । परावश्रो ॥ अणुवन्नत । अणुवन्नत ॥ तीर्थं । तीर्विधं ॥ एचं ।
एचं ॥ एष । एव ॥ कुशल्यं । कुशल्यं ॥

याक्ता ताक्ता पारयत अनुवर्तमानं ज्ञोवित एवमेव कुशल्यं इत्येवमादयः ॥

अत्यस्य **) हलः ॥ ७ ॥

अत्यस्य योऽन्त्यो हल् तस्य लोपो भवति ॥ जसो । पाहो । सरो । कम्पो ।
ज्ञाव । ताव ॥

स्त्रियामात् ॥ ८ ॥

*) om. Cod. Mox pro ए- lege: एउलं । ceterum cf. ind.

**) Cod. अन्यस्य ॥

द्विती वर्तमानस्यान्त्यहलो आकारो भवति ॥ सटिञा । पडिञञा । वाषा । दोसा ॥

द्वितीयमन्त्यस्य हलो रेफस्य हा इत्ययमादेशो भवति ॥ धुरा । गिरा ॥

न विद्युति ॥ १ ॥

विपुच्छब्दे आकारो न भवति ॥ वित्तू ॥

शरदो दः ॥ १० ॥

शरच्छब्दस्यान्त्यहलो दो भवति ॥ सरदो ॥

दिक्प्रावृषोः सः ॥ ११ ॥

दिक्प्रावृच्छब्दस्यान्त्यहलः प्रावृट्प्रावृट्स्यापि सकारो भवति ॥ दिसा । पाउसो ॥

मो विन्दुः ॥ १२ ॥

अन्त्यस्य हलो मकारस्य विन्दुर्भवति ॥ अहं । अहं । भद्रदं । अगिं । वट्टं । वषां । धपां ॥

अचि मश्च वा ॥ १३ ॥

अचि परतो मो भवति वा ॥ फलमवहरद् । फलं अवहरद् ॥

नजोर्हलि ॥ १४ ॥

नकारप्रकारयोर्हलि परे विन्दुर्भवति मकारश्च ॥ नस्य *) ॥ अंसो । अप्सो ॥ कंसो । कप्सो ॥ अस्य ॥ अंचपीयं । अक्षपीयं । विंशुषो । विज्जुषो ॥

चक्रादिषु ॥ १५ ॥

चक्रादिषु शब्देषु विन्दुरागमो **) भवति ॥ चंकं । अंसं । हंसो । अंसू । मंसू । गुडो (गुढी ?) । मंतं । मपांस्तिपा । दंसपां । कंसो । अषषो । पडिंसुदं । अंसो । अहिमुक्कको ॥

चक्र अम इत्थ अमु अममु गृष्टि मूर्हानि (?) मनस्विनी दर्शन स्पर्श वर्षा प्रतिष्ठुत अश्वाभिमुख इत्यादयः ॥

*) om. Cod.

**) Cod. विंडुरागमो

मांसादिषु वा ॥ १६ ॥

मांसादिषु शब्देषु वा विन्दुः प्रयोक्तव्यः ॥ मंसं । मांसं ॥ कद् । कद्वा ॥
पूषां । पूषा ॥ तिहिं । तिहि ॥ असुं । असु ॥
तद्वयमपठितो मांसादिर्गणाः । यत्र कुचिद्वृत्तभङ्गभयात् क्रियमाणाश्च विन्दुर्भवति
स मांसादिषु द्रष्टव्यः ॥

हलि तद्वर्गान्तः ॥ १७ ॥

हलि परतो विन्दुस्तद्वर्गान्तो वा भवति ॥ सङ्गो । सङ्गो । अङ्गो । सञ्चरद् ।
सन्तरद् । सम्पत्नी ॥
हलीति किं । असं । वाधिकारान् ॥ पङ्कं । विन्दुं *) ॥ सङ्गो । संको ॥

नसान्तप्रावृद्धशरदः पुंसि ॥ १८ ॥

नकारान्ताः सकारान्ताश्च प्रावृद्धशरदो च पुंसि प्रयोक्तव्याः ॥ नान्ताः ।
कम्पो । शम्पो । वम्पो ॥ सान्ताः । जसो । तमो । सरो ॥ पाउसो ।
सरदो ॥

न शिरोनभसी ॥ १९ ॥

शिरो नभस् इत्येतौ न पुंसि प्रयोक्तव्यौ ॥ सिर् । पाहं ॥

पृष्ठान्तिप्रश्नाः स्त्रियां वा ॥ २० ॥

एते स्त्रियां वा प्रयोक्तव्याः ॥ पुट्ठी । पुट्ठं ॥ अङ्गी । अङ्गं ॥ पणहा ।
पणहो ॥

ओद्वापयोः ॥ २१ ॥

अव अप इत्येतयोर्हपसर्गयोर्वा ओत्वं भवति ॥ ओद्वाप्तो । अवद्वाप्तो ॥ ओसा-
दिभं । अपसादिभं ॥

तल्वयोर्दात्तणौ ॥ २२ ॥

तल् त्व इत्येतयोः प्रत्यययोर्दोषासंख्यं दा जपा इत्येतावदादेशौ सः ॥ पीपादा ।
मूढदा । पीपाजपां । मूढजपां ॥

*) Lege: पङ्कं । पङ्कं ॥ विन्दू । विन्दू ॥

काया ऊषाः ॥ २३ ॥

कूपप्रत्ययस्य ऊषा इत्ययमादेशो भवति ॥ घेऊषा। सोऊषा। काऊषा। दाऊषा ॥

तृण इरः शीले ॥ २४ ॥

शीले यस्तृणप्रत्ययो विहितस्तस्य इर इत्ययमादेशो भवति ॥ भमपाशीलो भमिरो ॥ हसनशीलो हसिरो ॥

आस्त्रिहोलालवन्तेत्ता मनुपः स्थाने भवन्ति ॥ २५ ॥

*) आलु ॥ ईसालु। पिदूदालु ॥ इल्ल ॥ विघारिल्लो। मालाइल्लो ॥ उल्ल ॥ विघाहल्लो ॥ आल ॥ धपालो। सहालो ॥

वन्त ॥ धपावन्तो। ओवपावन्तो ॥ इन्त ॥ रोसारन्तो। पापारन्तो ॥ यथा-
दर्शनमेते प्रयोक्तव्याः न सर्वे सर्वत्र ॥ कुचिदामनुपोनस्य मत्वोत्वा दृश्यते।
कुचिन् हणुमन्तो ॥

- *) Desideratur enarratio scholiastae, hunc fere in modum
refringenda: आलु। इल्ल। उल्ल। आल। वन्त। इन्त। इत्येते
प्रत्यया मनुपः स्थाने प्रयुज्यन्ते ॥ आलु तावत्. etc.; tum: कुचिद्
आन् मनुपोऽन्यस्य कुचिन् मत्वोत्वं दृश्यते ॥ आन् तावत्। हणुमा।
मत्वोत्वं तावत्। हणुमन्तो ॥ इल्लोल्लावपरे प्रायः श्रैषिकेषु प्रयुज्येते।
- - - अणुल्लं ॥ Tum in regula seq. परिमाणा एदुदहादयः ॥
परिमाणो वक्तव्ये एदुदहादयः। इत्येते प्रत्ययाः किमा° - भवन्त्येव ॥
किन्निधं ॥ एदुदहं। एन्निधं। एन्नीधं ॥ etc. In regula quae
sequitur 27. emendationem certam nondum erui. De-
signatur forma quaedam participialis, e lingua qua-
dam provinciali in scenicam recepta. Mahratticam
non esse, patet e verbis: ex alia provincia: frustra
itaque apud Mahrattos eam quaeres. Exempla quae
ponuntur, vix sana sunt; nec mendis caret ipsa re-
gula. तं initio scholii fragmentum esse videtur affixi
alius cuiusdam, in regula mendose omissi. Neque ad
eandem radicem referri possunt सत्ता et सह.

इत्थालक्षणे प्रायः श्रेष्ठिकेषु प्रयुज्यते ॥ पुरोभवं पुरिल्लं । आत्मीयं
अणुल्लं ॥

परिमाणो ॥ २६ ॥

किमादिभ्यो भवन्ति एवैददहादयः । एददहो । कितिञ्च । एतिञ्च । तेतिञ्च ।
तेदहं ॥ तेतीञ्च । तेदहं ॥

कृत्ये साङ्गः ॥ २७ ॥

तमित्यन्यदेशो शब्दः स दृश्यते । साताहुन्नं । सहसुन्नं ॥

ज्ञातौ वा स्वार्थिकः कः ॥ २८ ॥

ज्ञातौ स्वार्थे ककारः प्रयोक्तव्यः *) ॥

वियुत्पीताभ्यां लः ॥ २९ ॥

वियुत्पीताभ्यां पातः स्वार्थे **) लप्रत्ययो भवति वा ॥ विङ्गू । विङ्गुली ॥
पीञ्च । पीञ्चलं ॥

करेणां रणोः स्थितिपरिवृत्तिः ॥ ३० ॥

करेषुशब्दे रेफपाकारयोः स्थितिपरिवृत्तिर्भवति ॥ कपोत्र । पुंसि न भवति ।
करेषू ॥

आलाने लनोः ॥ ३१ ॥

आलानशब्दे नकारलकारयोर्लमात्रयोः स्थितिपरिवृत्तिर्भवति ॥ आपाललम्भो ॥

वृहस्पतौ वहोर्भग्नः ॥ ३२ ॥

वृहस्पतिशब्दे वकारहकारयोर्वयासंख्यं भकारश्चकारौ भवतः ॥ भग्नफई ॥

मलिने लिनोरिलौ *) वा ॥ ३३ ॥**

मलिनशब्दे लिकारनकारयोर्वयासंख्यमिकारलकारौ भवतः ॥ मइलं । मलिपां ॥

*) Desunt exempla ad regulam praecedentem; विपु^० ini-
tium est novae sutrae in codice ad reg. 28. tractae,
quasi exemplum esset.

**) Lege: ज्ञातौ स्वार्थे

***) Cod. इलवा

गृहे वरोऽपत्तौ ॥ ३३ ॥

गृहशब्दे वर इत्ययमादेशो भवति । पतिशब्दे परतो न भवति । वरं भवने ॥
व्यपताविति किं । गृहवर्द्ध ॥

दाढादयो बहुलं ॥ ३५ ॥

दाढा इत्येवमादयः शब्दा बहुलं निपात्यन्ते ॥ दंढादिषु । दंढा । दाढा ॥
इदानीं । एषिहं ॥ दुहिता । दिधी ॥ चानुर्यः । चापडलिञ्चं ॥ मण्डूको । मण्डूने ॥
गृहे पिहितं । वरे पिहितं ॥ उत्पले कंडोहो ॥ गोदावरी । गोला ॥ ललाटं ।
लिडालं ॥

इति वररुचिकृते प्राकृतप्रकाशे चतुर्थः परिह्रिदः ॥

*) Cod. वरापत्तौ. Ponit grammaticus अपत्तौ, quia de पति
ultimum compositi locum occupante sermocinatur. In
reg. 35. mendum exhibui codicis in मण्डू-ने.

INDEX IN VARARUCHEM.

संसं = ससं IV, 15. 17.
 संसू = ससूः IV, 15.
 संसो = सस्रः IV, 15.
 संसो = संशः II, 42. IV, 14.
 ससको = ससकः II, 2. III, 3.
 ससगिं = ससगिं IV, 12.
 ससूो = ससूः II, 2. IV, 17.
 ससूोल्लो = ससूोल्लः II, 24. *Forma haec vulgaris etiam in classicam linguam transiit. Vid. Wils. s. v.*
 ससगुली = ससगुरी II, 29.
 ससई = ससई ex ससि IV, 12. 20.
 ससरी = ससि III, 30. IV, 20.
 ससहो = ससहो I, 5. III, 18. 40.
 ससतलं = ससतलं II, 2.
 ससतसो = ससतस II, 2.
 ससठ्ठी = ससठ्ठी III, 10. 51.
 ससुंनत = ससुंनत IV, 6. (*Forma activa pro media.*)
 ससुल्लं = ससुल्लं IV, 25. (*Sed corrupta est scriptura et legendum est ससुल्लं*.)

अणुवर्जनम् = अनुवर्तन् IV, 6.
अतुलं = अतुलं II, 2.
अधपो = अधनः I, 26.
अपसारिचं = अपसारितं IV, 21.
अपारो = अपारः II, 2.
अभीरो = अभीरः ex emend. II, 26.
अयो = अंशः IV, 14.
अरिहो = अरिः I, 61.
अलिचं = अलीकं I, 18.
अल्लहो = अल्लाहः III, 8.
अवरी = उपरि I, 22.
अवहरइ = अवहरति IV, 13.
अवहारो = अवहारः IV, 21.
अव्वं = अमं III, 53. (Malo nominativum).
असिचं } = अशिशं III, 57.
असिच्वं }
असुं } IV, 16.
असुं }
Indicari videtur locat. plur. ad quem hoc quadrat. Mallem एसुं एसुं असुं असुं असो = अश्वः III, 57.

अस्तो = अत्रः I, 2. III, 57.
 अस्ताद्यो = अथायः I, 28.
 अहिनाइ = अभिनाति I, 2.
 अहिमलू = अभिमलूः III, 17.
 अहिमुक्को = अभिमुक्कः IV, 15.

आ

आचरो = आगतः II, 6.
 आदरी = आकृतिः II, 6.
 आउरी = आवृत्तिः II, 6.
 आणा = आत्ता III, 55. Malo
 iuxta reg. III. 5. अ pro ण;
 sed refragatur tum codex
 Vararuchis, tum alii loci
 permulti.

आपात्री = आपत्तिः I, 55.
 आपालकवम्भो } आलानकवम्भः III,
 - - लकवम्भो } 56.

Mendose editum est Mr.
 84. आलापा^o vid. Varar. IV,
 31.

आतो = आर्तः III, 24.
 आदरो = आदरः II, 2.
 आमेलो, vid. आमेलो. I, 19.
 आणा = आत्ता I, 48.
 आमेलो = आपीडः I, 19. II, 15.
 आवनो = आवर्तः III, 24.
 आस्तो = अत्रः I, 2.
 आहिनाइ = अभिनाति I, 2.

इ

इच = इति I, 14.

Explicatio haec an vera

sit, valde addubito; probe
 scio, in exemplis quae po-
 nuntur, इति Sanscritae esse
 dicendum. Sed potuit
 vulgaris lingua etiam इह
 et इदं in इच mutare; quae
 minor est immutatio, quam
 इच pro इति.

इजालो = इज्जालः I, 3. II, 29.
 इजिअओ = इजित्तः I, 5.
 इस्तो = इष्टवः III, 57.
 इति = इष्ट I, 3.
 इत्ती = इति I, 28.

ई

ईसरो = ईश्वरः III, 57.
 ईसालू = ईश्वरः IV, 25.

उ

उक्का = उल्का III, 3.
 उक्करो = उल्करः I, 5.
 उक्कचं } = उत्तानं I, 10.
 उक्कचं }
 उल्लु = उल्लु I, 15.
 उहू = उल्लु I, 30.
 उहा = उल्का III, 30.
 उत्तिओ = उत्तिपः I, 30.
 उत्तिओ } = उत्तियं II, 16.
 उत्तियं }
 उदु = उदु I, 29.
 उहू = उदु II, 6.
 उदुओ = उदु(क) III, 52.
 उपलं = उपलं III, 1.

उप्यात्रं = उप्यात्रं III, 1.
उम्बरं = उदुम्बरं IV, 3.
उम्हा = उम्हा III, 32.
उलब्धो = उलपः II, 14.
उलूखलं = उलूखलं I, 21.

ए

एष = एव IV, 6.
एषं = एकं III, 57.
एषं = एवं IV, 6.
एषारहं = एकादश II, 13. 43.
एक्कं = एकं III, 57.
एपिहं = इदानीं IV, 35.
एन्निष = अति (?) IV, 26. Ex-
emplum est Mr. p. 119. ubi
emendandum est एन्निषो.
Cf. ते°

एन्निष ex coniectura. Vid.
antec. et infra ते°

एददो = एतादृशः IV, 26.
एरावपो = ऐरावतः I, 34. II, 10.
एरिसो = ईदृशः I, 19.
एव = एव IV, 6.
एवं = एवं IV, 6.

ओ

ओषलं = उलूखलं I, 21.
ओसवो = उत्सवः III, 42.
ओसारिषं = अष्यसारितं IV, 21.
ओमुओ = उत्सुकः III, 42.
ओदासो = अवदासो IV, 21.

क

कश्चं = कृतं I, 16. not. I, 27.

कया = कृता II, 2.
कट्टखो = कैतवः I, 35.
कई = कपिः II, 2.
कउरओ = कौरव I, 41.
कउरालो = कौशलः I, 41.
कंसो = कंसाः IV, 14.
कच्छो = कृत्यः III, 51.
कटोरं = कठोरं II, 23.
कपाचं = कनकं II, 41.
कपिआरो = कर्पिकारः III, 57.
कपोत्र = करेणुः IV, 30.
कपडोहो IV, 35. = उत्पलं (si
vera est scriptura).
कपपाउरं } = कर्पापूरं IV, 1.
कपपाउरं }
कपिपाचारः = कर्पिकारः III, 57.
कपहो = कृपाः III, 33.
कत्तरी = कर्तरी(-रिः) III, 24.
कमन्धो = कवन्धः II, 18.
कमलं = कमलं II, 2.
कम्मो = कर्म IV, 7. 18.
कम्मो = कंसाः IV, 14.
करिसो = करीषः I, 18.
करेणू = करेणुः IV, 30. (Cod.
करेणू).
कलम्यो = कदम्बः II, 11.
कलुपां = कर्षां II, 29.
कल्लारं = कल्लारं III, 8.
कसपाओ = कृपाः III, 60.
कसाचं = कसाचं II, 42.
कहं } IV, 16.
कहा }

Aut nomin. et accus. sunt

vocis कया, aut illud particula कचं, hoc alia eiusdem forma कया in Vedis obvia. Vid. Pāṇini. V, 3. 26. Constat, hanc etiam Zendicam esse.

कहावपो vid. काह-
काडपा = कृत्वा IV, 23.
कात्तं = कार्य III, 17.
कालायसं = कालायसं IV, 4.
कालासं = कालायसं IV, 4.
कालो = कालः II, 2.
काहावपो = कार्यापपाः III, 39.
किर्इ = कृतिः I, 28.
किंसुचं = किंसुकं I, 12. not.
किच्चा = कृत्वा I, 28.
किन्निचं = कीदृशं IV, 26. Seu
potius कति-कं
किन्नो = कीर्तिः III, 24.
किन्ना = कृपा I, 28.
किदिशा = क्रिया III, 59.
किरीतो = कीर्तः III, 61.
किलान्तो = क्लान्तः III, 61.
किलिट्ठं = क्लिष्टं III, 59.
किलिन्नं = क्लृप्तं I, 32.
किलेसो = क्लेशः III, 61.
किसरो = कृशः I, 28.
किसो = कृषिः I, 28.
कुञ्जलचं = कुञ्जलयं IV, 6.
कुञ्जेष्वको = कौञ्जः I, 43.
कुदी = कुक्षिः III, 30.
कुञ्जलचं = कुञ्जलयं IV, 6.
कुञ्जापां = कुञ्जापां III, 51.

कुसुमयधको } = कुसुमलवकः III,
कुसुमयधको } 56.
कंसुचं = किंसुकं I, 12. not.
केठयो = कैटभः II, 20. 28.
केरिसो = कीदृशः I, 19.
केलासो = कैलासः I, 34.
केवट्टयो = कैवर्तकः III, 22.
कोट्टिमं = कुट्टिमं I, 20.
कोलुहो = कौलुभः I, 40. III, 12.
कोमुर्इ = कौमुदी I, 40.
कोसम्भो = कौशम्भो I, 40.
कोसलो = कौशलः I, 41.

ख

खट्ठं = खादितं I, 10.
खग्गो = खट्ठः III, 1.
खपां = क्षपां III, 31.
खदो = क्षतः III, 29.
खन्दो = स्कन्दः III, 29.
खन्धो = स्कन्धः III, 29.
खमा = क्षमा III, 62.
खमा = क्षमा III, 31.
खम्भो = क्षम्भः III, 14. 50.
खल्लिचं = खल्लितं III, 1. 50.
खट्ठं = खादितं I, 10.
खाणू = ख्याणुः III, 15.
खुत्तो = कुट्टः II, 33.
खोट्ठो = स्फोटकः III, 16.

ग

गघा = गद्गा II, 2.
गड्ढं = गौरवं I, 42.
गघो = गजः II, 2.
गगरो = गद्गः II, 12.

गडुडहो = गर्दभः III, 26.
 गडुडो = गर्तः III, 25.
 गन्धेपा = गन्धेन II, 2.
 गन्धिपां = गर्भितं II, 9.
 गरिहो = गर्हः III, 61.
 गहृषं = गृह I, 22. (cf. Cap. II.
 §. 7, 3.)
 गह्वी = गुर्वी I, 22.
 गह्वई = गृहपतिः IV, 34.
 गहिरं = गभीरं I, 18.
 गारवं = गौरवं I, 42.
 गाहा = गावा II, 26.
 गिरूठी = गृष्टिः I, 28.
 गिरा = गिरू IV, 8.
 गुण्ठी = गृष्टिः IV, 15. Si vera
 est scriptura: nam alia
 forma गिरूठी usitatio est.
 Vid. I, 28.
 गुस्सघो = गुस्सकः III, 28.
 गेन्दो = वैष्णः III, 32.
 गोला = गोदावरी IV, 35.

घ

घपा = घृषा I, 27.
 घपा II, 26. Sanserite audi-
 ret घनः। Sed legendum
 est: शघपा।
 घर = गृह IV, 34. 35.
 घेउपा = गृहीत्वा IV, 23.

च

चरुतो = चैत्रः I, 35.
 चउत्यो = चतुर्थी I, 9.
 चउदहो = चतुर्दशी I, 9.

चरुं = चक्रं IV, 15.
 चरु = चारु I, 10.
 चन्दो } = चन्द्रः III, 4.
 चन्द्रो }
 चन्द्रिमा = चन्द्रिका II, 5.
 चमरं = चामरं I, 10.
 चलपो = चरपाः II, 29.
 चाडु = चारु I, 10.
 चापडलिघं = चातुर्व्य IV, 35. Cod.
 चाडेलि°. In aperto est, de-
 rivandum esse *astutiae* no-
 men a Chândâlorum nomi-
 ne, et falsum esse gramma-
 ticum nescio qua supersti-
 tione.

चामरं = चामरं I, 10.
 चिन्धं = चिह्नं III, 34.
 चिलादो = किरातः II, 29. 32.
 चिहुरो = चिकुरः II, 4.
 चिहो = चिह्नं III, 34. Sed
 falsa est scriptura, etiamsi
 masculinum genus usur-
 pari possit in lingua sec-
 nica. cf. III. §. 8 et 33.
 Rescribe चिणहोऽपि।

चोत्यो = चतुर्थी I, 9.
 चोदहो = चतुर्दशी I, 9.
 चोरिचं = चौर्य III, 20.

छ

छं = छतं III, 30.
 छरूठी = छट्ट II, 40.
 छां = छापां III, 31.
 छात्रघपो = छात्रघर्षाः II, 40.

इमा = जमा III, 31.

इम्मुहो = वपुमुहः II, 40.

इरं = चारं III, 30.

इवावधो = शावकः II, 40.

इहा = इया II, 17.

इोरं = चोरं II, 30.

इपपो = पुपपाः III, 30.

इदो = जुदः III, 30.

इरं = चुरं II, 30. Hoc loco

et multis aliis differt gen-

us Sanscriticum a lingua

scenica; sed haud nimis

confidendum est codici

unico, cuius scripturam

hac in re ubique intactam

reliqui.

इनं = जनं III, 30.

न

नभा = यदा I, 11.

नइ = यदि I, 11. Derivat gram-

maticus a यदा propter for-

mas तइ et सइ, quibus

respondentes तदि et सदि

Sanscriticac non inveniun-

tur. Exstitisse eas in Sans-

crita non dixerim; verun-

tamen si non exstiterint,

ad analogiam particulac

नइ = यदि scenica lingua

finxisse debet et तइ = तदि,

et सइ = सदि. Affinis at di-

versa tamen est notio for-

marum यदि et यदा. Cf. quae

disputavi ad Git. Gov. p.

107. 108. §. §. 5. 6.

नउपाधउं } = यमुनातटं IV, 1.

नउपाधउं } = यमुना II, 3.

नकलो = यक्तः II, 30 not. III, 29.

51.

नटं = नठं II, 23.

नट्ठी = यष्टिः II, 30. Quum

mox addatur dici लट्ठी

pro यष्टिः, conieciavi, duas

esse formas vulgares, nisi

mavis credere sacrificatio-

nem solam नट्ठी dici et

लट्ठी ad ceteras significa-

tiones Sanscritici यष्टि esse

restringendum. Aut cor-

rupta est scriptura II, 30.

नपपाधो = ननकः III, 52.

नपपो = यक्तः III, 44.

नपट्ट = नहुः III, 33.

नम्पो = नम्पन् III, 43. IV, 18.

नसो = यज्ञात् II, 30. IV, 7. 18.

नइ = यदा I, 10.

नइपो = नघनं II, 26.

नहा = यदा I, 10.

नहिच्छिलो = बुधिश्रितः I, 22. II,

29.

ना = यावत् IV, 6.

नामाउधो = नामातृकः I, 29.

नारिसो = यादृशः I, 30.

नाय = यावत् IV, 6. 7.

श्रीचं = श्रीचितं II, 2. IV, 6.

Est potius Sanscritum श्रीचं,
eodem sensu quo श्रीचितं
positum.

श्रीचा = श्या III, 65.

श्रीचित्रं = श्रीचितं IV, 6.

श्रीहा = शिहा I, 17. III, 54.

शुगुहा = शुगुप्ता III, 40.

शुगं = शुग्मं III, 2.

शुहो = शुहं III, 51. Masc. men-
dum esse debet.

शेत्तिचं cf. ad ते० = यत्ति IV, 26.

शेदहं = शदृचं IV, 26.

शोगो = योग्यः III, 2.

शोवपावन्तो = शोवनवान् IV, 25.

शोवृषां = शोवनं I, 40. III, 52.

उ

उपडो = दपडः II, 34.

उरापो = दशनः II, 34.

डोलो = डोलः II, 34.

पा

पाश्र्वापां = नयनं II, 2.

पाश्र्वं = नगरं II, 2.

पाद्गामो = नदीग्रामः III, 56.

पाद्गोत्रो = नदीग्रोत्रम् IV, 1. cf.
III, 52.

पाई = नदी II, 41.

पाईगामो (sic enim emendan-
dum est pro पाद्गामो) =
नदीग्रामः III, 56.

पाईगोत्रो = नदीग्रोत्रम् IV, 1.

पाडलं = नकुलः II, 2.

पाक्लो = नलः III, 57.

पागो = नगः III, 2.

पाट्टघो = नर्तकः III, 22.

पाट्टई = नर्तकी III, 22.

पाडो = नटः II, 19.

पावरिहो IV, 1. Exemplum

esse debet elisionis voca-
lis illegitimae in voce com-
posita, ut mox उ pro ओ

ex अ + उ. Diceres itaque
इ esse pro ए, elisa vocali

अ. At nullum innotuit mihi
quidem vocabulum Prākṛ.

पावर, nec Sanscr. नपर sive
नवर. Explicatio autem पाव

† रिहो ad regulam non qua-
drat. Coniicio igitur, enar-

randum esse पावरि † ह i. e.
fragmentum participii cu-

iusdam, cuius prima syl-
laba sive vocalis elisa sit.

पावरि vox est Prākṛitica.

Vid. Varar. cap. IX. चान-

नर्ये पावरि ॥ पावरीत्ययं शब्द चा-

ननर्ये निपातसंज्ञो भवति। पावरि ॥

पाहं = नभस् IV, 19.

पाहो = नभस् IV, 7.

पाहो = नलः III, 57.

पाहलो II, 39. vocem Sans-
critam ignoro; nam men-

dosa est codicis scriptura.
Suspicio उहल. cf. Penta-
pot. Indic. p. 89.

पिप्पलं = नित्यं III, 27.
 पिप्पलपो = निर्जनः III, 51.
 पिप्पलुरो = निहुरः III, 1.
 पिप्पलुदा = निद्रा I, 12.
 पिप्पलुदालु = निद्रावत् IV, 25.
 पिप्पलुपपो = निष्पन्नः III, 35.
 पिप्पलुपपो = निर्वर्तकः III, 24.
 पिप्पलुडो = निविडः II, 22.
 पिप्पलुवरो = निर्वरः III, 51.
 पिप्पलुवुदं = निर्वृतं I, 29.
 पिप्पलुवुदो = निर्वृतिः II, 6.
 पिप्पलुवो = निष्पन्नः II, 27.
 पिप्पलुवा = निष्ठा II, 42.
 पिप्पलुवातो = निष्वासाः III, 57.
 पिप्पलुवो = निकृष्टः II, 4. Vulgo
 scribitur निकृष्टः
 पिप्पलुवो { = निहितः III, 57.
 पिप्पलुवो {
 पिप्पलुविलं = निहितं IV, 35.
 पिप्पलुवातो = निष्वासाः III, 57.
 पिप्पलु { = नृतं IV, 16.
 पिप्पलु {
 पिप्पलुवो = नृपुरो I, 26.
 पिप्पलु { = पीडं I, 19. III, 52.
 पिप्पलु {
 पिप्पलुदा = निद्रा I, 12.
 पिप्पलु = मेहः III, 1. 63. not.
 पिप्पलुहा = गुप्ता II, 46. not.
 पिप्पलुल्लिप्ता = नखमल्लिका I, 7.
 पिप्पलुवो = मेहः III, 63.

त

तप्पलं = तदानीं I, 18.

तप्पल = तदा I, 11.
 तप्पल = तदा I, 11. Sed cf. तद्.
 तप्पल = तृतीयं I, 18.
 तप्पल = तृणं I, 27.
 तप्पलु = तन्वो III, 64.
 तप्पलु = तमस् IV, 18.
 तप्पलु = तन्वो III, 13.
 तप्पलुपट्टं = तालवृन्तकं I, 10.
 तप्पलु = ताम्रं III, 53.
 तप्पल { = तदा I, 10.
 तप्पल {
 तप्पल = तावत् IV, 6. Ponitur
 etiam et saepissime qui-
 dem pro तस्मान्.
 तप्पलुवो = तादृशः I, 30.
 तप्पलुपट्टं = तालवृन्तकं I, 10.
 III, 45.
 तप्पल = तावत् IV, 6. 7.
 तप्पलु = तीक्ष्णं III, 33.
 तप्पलु {
 तप्पलु { IV, 16.

Posset mutatio esse vocis
 तप्पलं; at propter omis-
 sum anusvāram, certum est,
 intelligendum esse instr.
 plur. numer. त्रि. cf. K. T.
 Çākṣhā. I. त्रिद्वयोर्भिस्त्वि. S. S.
 द्वित्र्योर्देति। दोहि। तीहि। et
 तीहि। दोहि। Primam syl-
 labam producere solent
 etiam ceteri grammatici.

तप्पलुवो { = नृपायकः III, 57.
 तप्पलुवो {

तुम्हारिणो = तुम्हादृशः I, 30.
 तृषकं pro तृषकं, i. e. तृ + षकं
 = तृषकं IV, 1. cf. III, 18.
 तूरं = तूर्य v. तूर्य III, 18. 54.
 तेत्तीचं = तति IV, 26. i. e. nu-
 mer. तति, addito affixo क.
 Melior scriptura per i cor-
 reptum videtur.
 तेदहं = तद्दृशं IV, 26. ञ pro
 ह, ut in seq.
 तेदह = त्रयोदश II, 43.
 तेदहं = त्रयोदश I, 5. II, 13.
 तेल्लोचं } = त्रैलोक्यं I, 34. III,
 तेल्लोककं } 57.
 तोपडं = तुपडः I, 20.
 त्रि = इति post vocales et Anu-
 svāram. I, 14. not.

य

य्ययो = सखकः III, 12. 50.
 युरही = स्थूलधी III, 12. Sen-
 sum explicat vox quam
 posui Sanscritica, non for-
 mam. Debebat सूर esse.
 Aliam fuisse formam pro
 स्थूल cum littera canina,
 apparet ex सूरिन्, स्थूरिन्,
 स्थोरिन्, स्थौरिन् i. e. iumen-
 tum; quocum cf. Zendi-
 cum *çtaora*, i. e. animal.
 Vend. S. ed. Olsh. p. 14.
 saepius et alibi. सूर su-
 perest etiam in निबुर. Sed

abest ubique adspiratio in
 istis vocibus Sanscriticis,
 abesse debet in Zendica.
 Aut sistit igitur Vararu-
 ches sive potius Bhāma-
 has vocabulum quoddam
 सूर aut alienum est exem-
 plum a regula.

द

दइच्चो = दैत्यः I, 35.
 दइवं }
 दइवं } I, 36. III, 57.
 दंसणं = दर्शनं IV, 15.
 दइहो = दक्षः III, 30.
 दवणणी = दावाग्निः I, 10.
 दसमुहो = दशमुखः II, 44.
 दसरहो = दशरथः II, 44.
 दसवलो = दशवलः II, 44.
 दह = दश II, 43.
 दहमुहो = दशमुखः II, 44.
 दहरहो = दशरथः II, 44.
 दहवलो = दशवलः II, 44.
 दाडिमं = दाडिमं II, 22.
 दाडण = दावा IV, 23.
 दाटा = दंष्ट्रा IV, 35.
 दालिमं = दाडिमं II, 22.
 दावणणी = दावाग्निः I, 10.
 दिवहो = दिवसः II, 2. 45.
 दिगं = दीर्घ III, 57.
 दिऊजरो = देवः I, 33. Quum
 nullibi regulam inveni,
 quae huius vocis युक् in

उत्र mutari iubet, formam scenicam veram दिव्वरो esse opinor.

दिहो = दृष्टिः I, 28. III, 11. 50. 51.

दिधी = दुहिता IV, 35.

दिसा = दिष् Nom. दिक् IV, 11.

Quum IV, 18. non memoretur hoc vocabulum inter ea, quae in masculinum transeunt genus, neque usus poetarum masculinum praepet, non scripsi दिसो et id tantum vult regula, non dicendum esse दिका et प्रावृटा.

दीहं = दीर्घ III, 57.

दुश्चल्लं } = दुक्लं I, 25.
दुडलं }

दुक्लिषो = दुःक्षितः III, 57.

दुदीचं = द्वितीयं alia est formavitatio quam quae legitur I, 18. विद्चं. cf. ex. gr. M. M. p. 13. Bonn.

दुव्वारिषो = दीवारिकः I, 43.

दुहाइत्तइ = द्विधाक्रियते I, 16.

दुहाकचं = द्विधाकृतं I, 16. cf. not.

दुहिषो = दुःक्षितः III, 57.

देव्वरो = देवरः I, 33.

Legē: देव्वरो cf. दि°

देव्वुद्दो } = देवस्तुतः III, 56.
देव्वुद्दो }

देव्वं = देवं I, 36. III, 57.

दोसा = दोषः IV, 8.

दोहलो = दोहदः II, 11.

दोहाइत्तइ = द्विधाक्रियते I, 16.

दोहाकचं = द्विधाकृतं I, 16. cf. n.

दोहो } = दोहः III, 4.
दोहो }

ध

धपां = धनं IV, 12.

धपावन्नो = धनवान् IV, 25.

धपालो = धनवान् IV, 25.

धम्मिल्लं } = धम्मिल्लः I, 12.
धम्मिल्लं }

धीरं = धैर्यं I, 38. III, 18. 54.

धुन्नो = धूर्तः III, 24.

धुरा = धुर IV, 8.

प

पच्चं = प्रकटं I, 2.

पउचं = प्राकृतं I, 10.

पउत्ती = प्रवृत्तिः I, 29.

पउमं = पणं III, 64. Forsitan

पदुमं, iuxta Mr. 151, 16.

उ et दु enim facile permutantur.

पउरसो = पौरुषः I, 41.

पउरो = पौरः I, 41.

पउत्तो = प्रावृत् IV, 11.

पओट्टो = प्रकोष्ठः I, 39.

पंके } = पङ्क IV, 17.
पङ्के }

पच्चचं = प्रत्यक्षं III, 27.

पच्छं = पच्छं III, 27.
 पच्छिमं = पच्छिमं III, 40.
 पञ्चुषणो = प्रपुम् III, 44. cf. not.
 पट्टणं = पट्टनं III, 23.
 पठमो = प्रथमः II, 27.
 पडाश्वा = पताका II, 7.
 पडिअश्वा = प्रतिपद I, 2. IV, 8.
 पडिअत्तो = प्रतिपत्तिः II, 6.
 पडित्तरो = प्रतिपत्तिः II, 7.
 पडित्तुदं = प्रतिपुत्तं IV, 15.
 पडित्तिहो = प्रतिपिद्धिः I, 2. Ita
 explicat etiam K. T. I, 1.
 तदत् प्रतिपिद्धिर्त्त.
 पणपारहो = पणदशः III, 44.
 पणपास्ता = पणपास्त III, 44.
 पण्डुदं = प्रपुत्तं III, 33.
 पणहो } = प्रथमः III, 33. IV, 20.
 पणरा }
 पणरो } = प्रसारः I, 10.
 पण्यारो }
 पण्हो = पण्ण III, 32.
 पण्णो } = पण्णवतः IV, 6.
 पण्णवो } (पण्णवो?)
 पलं II, 26. Mendosc. For-
 sitan पणं v. पणो
 पलित्तं = प्रदीप्तं II, 11.
 पल्लतयं = पर्यस्तं III, 21.
 पल्लतापां = पर्यापां III, 21.
 पल्लहो = प्रकोष्ठः I, 39.
 पल्लपुद्धं = पल्लनोद्धं IV, 1.
 पसिद्धो = प्रसिद्धिः I, 2.
 पसुत्तं = प्रसुत्तं I, 2.
 पहारो = प्रहारः I, 10.

पहारो = प्रहारः I, 10.
 पण्हो = पण्ण I, 13. Aut po-
 tius पण्ण ad primam declina-
 tionem, adiecto ण, ut
 in compos. Sanscrit.
 पाण्डं = प्रकटं I, 2.
 पाण्डं = प्राकृतं I, 10.
 पाण्डो = प्राकृतः I, 29. IV, 11.
 18.
 पाण्डिअश्वा = प्रतिपद I, 2.
 पाण्डित्तिहो = प्रतिपिद्धिः I, 2.
 पाण्डित्तिहो = प्रतिपिद्धिः (nom.
 धो). III, 37.
 पाण्डित्तो = quasi प्राणित्तु IV,
 25.
 पाण्डित्तं = पानोयं I, 18.
 पाण्डित्तो = प्रसिद्धिः I, 2.
 पाण्डित्तं = प्रसुत्तं I, 2.
 पाण्डित्तो = प्रभृत् I, 29. Neutr.
 est nomen Sanscrit. प्रभृत्.
 पिण्डगमणं = पिण्डगमनं II, 2.
 पिण्डकं = पण्डु I, 3. III, 3.
 पिण्डं = पिण्ड I, 12. (Sic lege.)
 पिण्डं = पिण्ड I, 12.
 पोषं = पोषा IV, 1.
 पोषलं = पोषलं IV, 29.
 पोषा = पोषा IV, 1.
 पोषादा } = पोषता IV, 22.
 पोषात्ता }
 पोषलं IV, 1. Si conferun-
 tur, quae s. v. पाण्डित्तो di-
 cta sunt, apparet, sciun-
 gendum esse पो + लं et पो

csse pro पीष vel simili vocabulo. Emendandum est fortasse लुङो, bibendi cupidus = पीतलुङ्भः. Quodsi non vis, explicare debes पीत + लङ्भः.

पुट्ठं { = पृष्ठं IV, 20.
पुट्ठी {

पुष्कं = पुष्पं III, 35. Etiam III, 57. rectius पुष्कं । पुष्कं legitur quam पुस्सो -- पुफो ।

पुरिल्लं = पुरोभञ्जं IV, 25.

पुरिसो = पुर्यः I, 23.

पुव्वण्हो = पूर्वाह्णः III, 8. (Sic scribe cum *Pānine*, non ह cum *Wilsonc.* Pan. VIII, 7, p. 1171 seq. षड्ढो ऽ षदन्तात् ॥

अ । इत्येतदन्तं यत् पूर्वपदे तत्स्याद् र इत्येतस्मात् परस्य षड्ढावयवस्य न् इत्येतस्य ण् ॥ सर्वाह्णाः । पूर्वाह्णाः ॥ षदन्तात् किं । निरुद्धः । दुरुद्धः ॥ etc.)

पुह्वी = पृथिवी I, 13. 29.

पेह्ठं = पिष्टं I, 12.

पेण्डं = पिण्डं I, 12.

पेम्मं = प्रेम III, 52.

पेरुन्तं = पर्यन्तं I, 5. III, 18.

पोक्खरो = पुष्करः I, 20. III, 29.

Script. cod. per क् geminum mendosa est.

पोत्तव्वो = पुस्तकं I, 20.

क

कंसो = स्पर्शः III, 36. IV, 15.

कणसो = पनसः II, 36.

कन्दणं = स्पन्दनं III, 36.

करिसो = स्पर्शः III, 61.

कहसो = पुरुषः II, 35.

कलं = फलं IV, 13.

कलिहा = परिखा II, 29. 35.

कलिहो = परिघः II, 29. 35.

कलिहो = स्फटिकः II, 4. 21.

ख

खम्हणो = खाह्णाः III, 8.

खण्हो = पराह्णाः III, 8.

खहिरो = अधिरः II, 26.

खलुमाणं = खलुमानं Cf. सख^० II, 2.

खलुमुहं { = खलुमुखं IV, 1.
खलुमुहं {

खुन्हावणं = खुन्हावनं I, 29.

खोरं = खदरं I, 6.

भ

भक्कफई = बृहस्पतिः IV, 32. फई, bene se habet, quamvis पति in aliis compos. in खई transeat. Debetur adspiratio praecedenti sibilo.

भरखो = भैरवः I, 35.

भञ्जं = भक्तं III, 1.

भदूदं = भद्रं IV, 12.

भमिरो = भ्रमणशीलः IV, 24.

भरणिन्तं { = भरणीयं II, 16.
भरणीयं {

भरहो = भरतो II, 8.

भाक्खणं { = भाजनं IV, 5.
भाणं {

भिङ्गो = भृङ्गः I, 28.
 भिङ्गारो = भृङ्गारः I, 28.
 भिषिड्यालो = भिन्दिपालः III, 46.
 Apud Wils. legitur भिन्दिपा°
 भिसिषी = विचिनी II, 37.
 भुलं = भुलं III, 50.

म

मधं = मृतं I, 27.
 मलं = मलिनं IV, 33.
 मउडे = मुकुटं I, 22. II, 2.
 मउलं } = मुकुलं I, 22. II, 2.
 मउलो }
 मउरो = मयूरः I, 8.
 मऊरो = मयूरः I, 8.
 मघो = मदः II, 2.
 मंसं = मांसं IV, 16.
 मंसू = मन्सुः IV, 15.
 मागो = मार्गः II, 2. III, 50.
 मत्कपो = मध्याह्नः III, 7.
 मटे = मठः II, 23.
 मपांसिपी } = मनस्विनी I, 2. IV,
 मपास्तिपी } 15.
 मपडू-रो = मपडूकः IV, 35. cf.
 not.
 मंसं = IV, 15. Explicatur per
 मूर्हानि; lege मूर्धन्. Est po-
 tius मलं.
 मलिपां = मलिनं IV, 33.
 मल्लं = मल्लं III, 28. cf. infra.
 मल्लापां = मल्लानं III, 6.
 मल्लु = मल्लुः III, 6. (Voluit
 मल्लु)
 मलुधं = मल्लुः I, 24.

माउघो = मातृकः I, 29.
 माच्छिघा = माक्षिकं III, 30. (Fem.
 haud agnoscit Wilso.)
 मापांसिपी = मनस्विनी I, 2. II,
 41.
 मालादन्तो = मालाविन् IV, 25.
 मासं = मांसं IV, 16.
 मिधङ्गो = मृगाङ्गः I, 28.
 मिघो = मित्रं III, 57.
 मिच्छा = मिथ्या III, 27.
 मित्रो = मित्रं III, 57.
 मिलापां = म्लानं III, 61.
 मुइङ्गो = मृदङ्गः I, 3.
 मुक्कलो = मुष्कः III, 29. (Cod.
 मुरलं)
 मुगारो = मुदरः III, 1.
 मुगो = मुदः III, 1.
 मुक्का = मूर्का III, 51.
 मुञ्जाद्यपी = मौञ्जायनः I, 43.
 Deest forma apud Wils.
 मुणालो = नृपालः I, 29.
 मुत्तो = मूर्तः III, 24.
 मुहो = मुग्धः III, 1.
 मुहलो = मुल्लः II, 29.
 मुहं = मुल्लं II, 26.
 मूहदा } = मूहता IV, 22.
 मूहत्तपां }
 मेखला } = मेखला II, 26.
 मेहला }
 मेले = मेघः II, 26.
 मोत्ता = मुक्ता I, 20.
 मोरो = मयूरः I, 8.
 मोहो = मयूलः I, 8.

रघ्वां = रत्तं III, 59.
 रघ्वां = रत्तं II, 2. 6.
 रघ्वा = रघ्वा III, 27.
 रघ्वां = रघ्वा I, 4.
 रत्ती = रत्तिः III, 57.
 रत्तीयं { = रत्तीयं II, 16.
 रत्तीयं { = रत्तिः III, 2. 57.
 राघडलं = राघकुलं IV, 1.
 राई = रात्रिः III, 57.
 राडलं = रात्रकुलं IV, 1.
 रास्तो = रास्तः II, 26.
 राहा = राधा II, 26.
 रिहो = रत्तः III, 30.
 रिषं = रत्तं I, 30.
 रिहो = रत्तः I, 30.
 रुक्मो = रुक्मः I, 31. III, 31.
 रुद्रो { रुद्रः III, 4.
 रुद्रो {
 रुद्रं = रुद्रं III, 49.
 रुप्पिणी = रुक्मिणी III, 49.
 रोषादन्तो = रोषविन् (si esset
 forma legitima) IV, 25.

ल

लक्ष्मी = लक्ष्मीः III, 30.
 लक्ष्मी = लक्ष्मीः II, 31. cf. लक्ष्मी
 III, 11. 50. 51.
 लिङ्गा = लिङ्गा III, 40.
 लिङ्गालं = लिङ्गालं IV, 35.
 लोको = लोकः II, 2. not

लोपां = लोपां I, 7.
 लोडघो = लुडघो = लुडघः I, 20.
 III, 3.

व

वघ्वां = वघ्वां I, 14. II, 2.
 41.
 वद्रेयो = वेद्रेयो I, 35.
 वद्रेहो = वेद्रेहः I, 35.
 वद्रे = वेद्रे I, 35.
 वद्रेपायणो = वेद्रेपायनः I, 35.
 वद्रेहो = वेद्रेहः I, 35.
 वद्रेहो = वेद्रेहः I, 35. Si
 nomen est, neutrum poni
 debet.
 वद्रेकलं = वद्रेकलं III, 3.
 वद्रे IV, 12. accus. sequentis
 वद्रे.
 वद्रे = वद्रेः III, 40.
 वद्रे = वद्रेः III, 40.
 वद्रे = वद्रेः III, 30.
 वद्रे = वद्रेः I, 31. III, 31.
 वद्रेपायं { = वद्रेपायं IV, 14.
 वद्रेपायं {
 वद्रेहं = वद्रे IV, 12. (Potius
 वद्रेहं = वद्रे)
 वद्रे = वद्रे IV, 12.
 वद्रेपायं = वद्रेपायः IV, 15.
 वद्रेही = वद्रेही III, 33.
 वद्रेपायं = वद्रेपायं III, 24.
 वद्रे = वद्रे III, 24.
 वद्रेपायं = वद्रेपायं III, 24.
 वद्रे = वद्रे I, 27.

वष्तो = वाष्पः (i. e. calor) III, 38.

वम्पहो = वम्पयः II, 38. III, 43.

वम्पो = वर्म IV, 18.

वल्हो = वडभिः II, 22.

वलाघं = वडाकं II, 22. cf. W. s. v. वडा.

वलिचं = वलीकं I, 18.

वल्लभो = वल्लभः II, 26. ex coniect.

वसहो = वसतिः II, 8.

वसहो = वृषभः I, 27. II, 42.

वस्सघो = वाह्यकः III, 28.

वाघा = वाच् IV, 8.

वाडपा = वायुना II, 2.

वाग्गी = वग्मी III, 2.

वार्ह = दादश II, 43.

वार्हं = दादशं II, 13. (i. e. ordin.).

वाहितं = व्याहृतं III, 52. Mendosam reor scripturam त्व; qua de re infra.

वाहो = वाष्पः (i. e. lacrima) III, 38. 54.

विश्रुडो = वितर्दिः III, 26. (Wils. वितर्दिः)

विश्रपो = व्यसनं I, 3.

(विश्रपां?)

विश्रपां = वितानं II, 2.

विश्रारिल्लो } = विचारवत् IV, 25.

विश्रहल्लो }

विश्रं = द्वितीयं I, 18.

विश्रहो = विवृणाः I, 28. not

विश्रं = विवृतं I, 29. II, 6.

विश्रलं = विपुलं II, 2.

विश्रिहं = वृद्धिः I, 28.

विश्रिहो = विवृणः III, 3.

विश्रिहो = वृश्चिकः I, 15. 28. cf. III, 41. De vocalibus huius vocis dubium non

esse potest, quam specialibus regulis definitae sint. Producta vocalis scribis debetur, quorum oculi in ligatione consonantium इ vel ए cum अ falsi sunt. Nam falsam esse scripturam च्च, apparet. Cf. विश्रु^० infra.

विश्रुडो = विश्रुदिः III, 26. Genus aedificii. Cf. Wils. s. v. विश्रुदक. Nostram formam omisit W.

विश्रल्लो = विश्रलः III, 47.

विश्रता = विश्रा III, 27.

विश्रतं = वेपं III, 27.

विश्रतुलो = विपुललता IV, 29. Sed लो Prākṛ. affixum est.

विश्रतू = विपुत् IV, 9. 29.

विश्रपा = वेदना. cf. वेधपा.

विश्रुधो } = वृश्चिकः III, 41.
विश्रुधो } IV, 14.
विश्रुधो }

Quibus adde formam विश्रुधो in S. S. obviam. Propter III, 41. certum est,

इ देबरी ह्युि वुी, at praeter इ etiam nasalis corroboratur tum regg. III, 41. et IV, 14. tum varia S. S. scriptura. Scribendum itaque reor ubique विडुघो. In complexu उडु confundeantur scribae. Id solum dubii remanet, cur haec vox non posita sit IV, 15.

- विडुघो = विटपः II, 19.
 विडिसो = वेतसः I, 3.
 विषणापां = वितानं III, 44.
 विषू = विष्णुः I, 12. III, 33.
 विंदू v. विन्दू = विन्दुः IV, 17.
 विष्पघपो = विप्रगणः II, 2. not.
 विष्फरिसो = विस्फर्गः III, 51.
 विम्हघो = विस्मयः III, 32.
 विस्सासो = विश्वासः III, 57.
 विसं = विषं (विज्ञं) II, 37.
 विसन्ति = विशन्ति I, 14.
 विसी = वृषी I, 28.
 विह्लो = विह्वलः III, 47.
 वीघणा cf. वेघणा.
 वीरिघं = वीर्यं III, 20.
 वीसत्तो = विश्वस्तः I, 17.
 वीसम्तो = विश्वमाः I, 17.
 वीसासो = विश्वासः III, 57.
 वुन्नन्तो = वृन्तः I, 29.
 वेघणा = वेदना IV, 1. I, 33.
 वेघणा = वेदना, iuxta Var. I, 33. Nimirum pro अ Prākṛ.

factum est विय- et वेय; hinc वित्त- et वेत्त-, quibus formis si inseritur nasalis (cf. IV, 15) fit विन्नणा.

वेडिसो = वेतसः II, 7. cf. tamen I, 3.

वेणू = विष्णुः I, 12.

वेलिल = वलिलः I, 5.

स

सघठो = सकटः II, 20. (Si शकटः non est emendandum).

सघा = सदा I, 11.

सद् = सदा I, 11. cf. ऋद्.

सररं = खैरं I, 35.

संवन्नघो = संवर्तकः III, 24.

संवुदं = संवृतं I, 29.

संवुदी = संवृत्तिः II, 6.

सक्को = शक्वः v. शक्तः II, 2. not. bis. III, 3.

संकोः सङ्को = शङ्कः IV, 17. Voluitne संका? Nam secundo loco sic legitur in cod.

सङ्को = शङ्कः IV, 17.

सत्ता lege से° q. cf.

सच्छर्द् = संचर्त्ति IV, 17.

संत्तदो = संयतः II, 6.

संतादो = संयातः II, 6.

सठा = सटा II, 20.

संठश्चं } = संस्थापितं I, 10.
 संठाश्चं }

सपोहो = सेहः III, 63.

सण्ठो = षण्टः II, 42. cf. II, 27.

संघणा = संज्ञा III, 55.

सण्ड = श्लक्ष्णा III, 33.

सदालो = शतवान् IV, 25.

सदो = शर्त्त II, 42.

सन्वरद् = संवरति IV, 17.

सर्फ = श्रवणं III, 35.

सञ्चलुमाणा = सञ्चलुमानं II, 2.

सञ्चलो = श्रपयः II, 14. 26.

सञ्चान्न = सपायं II, 2.

सभरी = शफरी II, 25.

सभलं = सफलं II, 25.

सभाखो = सभावः II, 26. (ex coniect.)

समत्यो = समस्तः III, 12.

समिद्धी = समृद्धिः I, 2.

संपत्री = संपत्तिः IV, 17.

संपदो = संप्रति II, 6.

संमट्टो = संमर्दः III, 26.

सरदो = शर्द्द IV, 10. 18.

सरिञ्चा = सरित् IV, 8.

सरिच्छं = सदृच्छं I, 2.

सरिच्छं = सदृच्छं III, 30.

सरिसो = सदृशः I, 30.

सरु = सरस् IV, 7. 18.

सलाहा = श्लाघा III, 62.

सञ्चरोमूलं } = सर्वतोमूलं IV, 1.

Cod. omittit litteram द.

सञ्चजो = सर्वज्ञः III, 5. cf. not.

सङ्गुत्रं IV, 27. cf. not.

सहा = सभा II, 26.

साचरो = सागरः II, 2.

सातालुत्रं IV, 27.

सामिद्धी = समृद्धिः I, 2.

सारङ्गो = शार्ङ्गः III, 59. In sutra शार्ङ्गिन् legitur.

सारिङ्गं = सदृच्छं I, 2.

साखो = श्रापाः II, 14.

मिञ्चालो = शृगालः I, 28.

सिङ्गारो = शृङ्गारः I, 28.

सिट्ठी = सृष्टिः I, 28.

सिपिद्धो = सिग्धः III, 1.

सिपोहो = सेहः III, 63. not.

सिषहो = शिष्यः III, 33.

सित्यञ्चो = सिक्कञ्चः III, 1.

सिठिलो = शिथिलः II, 27.

सिन्दूरं = सिन्दूरं I, 12.

सिन्धवं = सैन्धवं I, 37.

सिन्धिपो = स्वप्नः I, 3. III, 61. cf. सेव°

सिभा = शिका II, 25.

सिद् pro सितो IV, 1.

सिद् = शिरस् IV, 19.

सिद्वेञ्चणा = शिरोवेदना IV, 1.

सिरी = श्रीः III, 61.

सिरोवेञ्चणा = शिरोवेदना IV, 1.

सिलिट्ठं = श्लिष्टं III, 59.

सौणहो = सिंहः I, 17.

सौभरो = शोकरः II, 5.

सौञ्च = सीता IV, 1.

सौञ्चा = सीता IV, 1.

सुर्दो = सुकृतिः II, 6.

सुउरिसो = सुपुरुषः II, 2.

सुपुसुमं = सुकुसुमं II, 2.

सुतो = सूर्यः III, 19.

सुपडो = श्रौपडः I, 43.

सुनं = सुनं III, 1.

सुन्देरं (Cod. रो) = सौन्दर्य I, 5.
43. III, 18.

सुवच्चं IV, 1. Difficile est
dictu, quodnam verbum
Sanscriticum indicatum sit.
Coniicio elisionem esse pro
सुवचच्चं i. e. शुकापत्यं.

सुवणिहो IV, 1. Videtur men-
dum esse pro सुवणिहो i.
e. सुवपण + इह, itaque cum
elisione pro -पोह.

सूर्य = सूर्यः II, 2.

सूर्यो = सूर्यः III, 19.

सेत्ता = शय्या I, 5. III, 17.

सेनं = श्रेयं I, 34.

सेन्दूरं = सिन्दूरं I, 12.

सेभालिखा = श्रेफालिका II, 25.

सेलो = शैलः I, 34.

सेवा { = सेवा III, 57.
सेवा {

सेविषो = स्वप्नः III, 61. Iuxta
hanc regulam et I, 3. सिचिषा
sola est forma legitima.

साधमल्लं = सुकुमार्य I, 22. II,
29. III, 21.

सोडपा = सुत्वा IV, 23.

सोहो = स्वस्ति III, 1.

सोपहा = सुधा II, 46.

सोत्रं = श्रोतस् III, 52.

सोम्यो = सौम्यः III, 2.

सोदिचं = शौर्य III, 20.

सोस्सं = शौष्मं v. शुष्मं III, 2.

स्वाणु = स्वाणुः = हरः III, 15.

At mendum est haud du-
bie pro थाणु.

ह

(उष) ह्यषां = (उष) ह्यसनं I, 14.

हंसो = हंसः IV, 15.

हणुमा { = हनुमान् IV, 25.
हणुमन्तो {

हव्यो = हस्तः III, 12. 50.

हदो = हतः II, 6.

हरिषो = हर्यः III, 61.

हलदूदा (cf. हलि^०) = हरिद्रा I,
13.

हलिचं = हालिकं I, 10.

हलिदूदा = हरिद्रा II, 29.

हसिरो i. e. हसनश्रीलः IV, 24.

हालिचं = हालिकं I, 10.

ह्यिचं = हृदयं I, 28.

हिरि = ह्रीः III, 61.

CAPUT SECUNDUM.

De elementis linguae Prâcriticae praecipuae.

§. 1.

Incipiendum est a doctrina sonorum. Cernitur enim tota scenicae linguae natura in legibus, quibus reguntur soni in ea obvii ac totum paene, quod Sanscriticam inter et scenicam loquelam intercedit discrimen, ad mutationes elementorum reduci potest, ita ut absurde non dixerit, qui asseruerit, omnem scenicae linguae grammaticam in doctrina elementorum esse ponendam. Exigua sane sunt cetera, quae innovavit scenicus sermo. Primo itaque loco de vocalibus dicam, quarum doctrinam sub hisce indicibus enarrabo: 1) de mutatione sonorum Sanscriticorum; 2) de mutatione quantitatis Sanscriticae; 3) de hiatu; 4) de elisione; 5) de contractione; 6) de vocalibus inserendis; 7) de *Sandhi*.

§. 2.

Vocales et diphthongos Sanscriticas retinet lingua scenica praeter ऋ, ॠ, ऐ et औ, quibus addi potest ए. Siquidem hae prorsus obsolevere, primum docendum est, quaenam aliae vocales earum vicibus defungantur.

§. 3.

De ऋ. cf. Var. I, §. 27—31. Prorsus evanuisse in Prāk. ऋ idoneus est testis Vararuches I, 32.

Mutationes Prākriticae elementi Sanscritici ऋ fiunt, aut ita ut 1) sonus retineatur, elementum autem caninum naturam induat consonantis, per इ breve efferendae, aut 2) ita, ut omittatur prorsus elementum consonantis et vocalis tantum sonus remaneat; potest haec vocalis esse ऋ, s. इ, s. उ, rarius ए. Haec singulatim tractanda sunt.

1. रि pro ऋ (cf. Var. I, 30.) potissimum invenitur initio vocis, nulla consonante praecedente (आदेर्युक्तस्य). Exempla sunt रिह pro ऋह, रिण pro ऋण, Var. I, 30. रिह pro ऋह, III, 30. Quae in talibus vocibus in editionibus dramatum huc illuc inveniuntur ऋ initiales, tute poteris emendare. Locus M. R. 130, 3. in cod. Par. scribitur: रिउतांमेषाउक्तुचा तथदि pro ऋतुचा ed. Calc. Expunge त alterutrum propter versum. *). Mr. 151, 13. ed. Calc. emenda रिहोए pro ऋहोए et sic ubique.

Semper tamen ऋ initialis non hunc in modum immutatur; ex. gr. उरु dicitur pro ऋतु, इति pro ऋषि. Vid. infr. Facilis explicatu est haec mutatio, quandoquidem eo sono (rī) effertur per plerasque provincias vocalis quae a grammaticis Indicis ponitur ऋ. Alia igitur est eiusdem soni scriptura, per consonantem et vocalem.

ऋ cum consonante coniunctum eique adiectum naturam verae vocalis magis iam exhibet.

*) Aryā est.

Tale ॥ ideo plerumque in vocalem aliam transire solet. Exceptio sola, quam indagavi, versatur in vocibus pronominalibus cum दृष्, दृष्ट et दृक्ष compositis. Horum vocabulorum ॥ enim, licet consonanti adiectum, elementum suum caninum non amittit, sed tam strenue tuctur, ut praecedens द assimilatur litterae caninae, post mutationem vocalis ॥ in रि. Tenendum est, litteram र, quae ceteris consonantibus cedit, locum suum asserere posse post द (Var. III, 4. दोष्ट v. दोष्ट etc.). Idem fit in vocabulis तारिष pro तदृष्ट, अम्हारिष pro अम्हादृष्ट, ceterae Var. 1, 50. et infra leguntur; repetenda enim sunt a तारिष etc. elisa littera द. Compositae quum hae sint voces, hoc ॥ non initiale quidem est, at in prima tamen syllaba positum simplicis rad. दृष्ट.

Regulam generalem, iuxta quam र praecedenti consonanti assimilatur (Var. III, 3.) sequuntur in hisce vocibus saepius poetae et तारिष, ईरिष etc. dicunt, omisso र. Scripturam द Sanscritizantem mendosam esse, vix asseverare ausim. *)

*) Parum sibi constant in hisce vocabulis poetae dicam an scribae nescio. Exempla ponam primum ex libris, quorum variam scripturam enotatam habeo. *M. R.* अम्हारिष, p. 10, 4. 134, 5. C. et P. कोदित, p. 25, 8. p. 97, 12. C. et P. ईरिष p. 129, 8. C. et P. सारिष p. 137, 11. C. et P. — *Vik.* सारिष p. 7, 11. p. 51, 14. p. 52, 14. C. et P. इरिष, correpto इ, uterque praebet p. 60, 8. licet mendose; p. 23, 11. peccat इरिषो in P. minus quam इरिषो ed. Calc. pro ईरिष, p. 75, 6. P. legit तारिषा. p. 73, 1. uterque praebet तारिष,

Conservati elementi, quod est in ऋ, canini, aliud exemplum est रुक्मिणं pro वृक्ष (cf. ind.), ubi u debetur omissae semivocali व्.

2. a) Pro ऋ consonantem excipiente interdum ponitur व. Var. I, 27. iuxta nullam certam in praecedenti consonante positam rationem; nam etiam post व reperitur ऋ in वद्ध pro वृद्ध, वसाह pro वृक्ष. Discrepant h. l. in singulis vocabulis grammatici et poetae: कश्च vel कद् pro कृत praecipiunt grammatici; किद् legitur saepius, ut Rat. p. 5, l. 4. infr. M. R. 128, 10. at ibidem चकद्; Vik. 102, 8. किद्, at कश्च p. 8, 10. Emendandos omnes locos, ubi in hoc verbo इ inveniatur apud poetas, nullus asseruerim; emendarim sane, ubi libri bonae notae formam praebant grammaticis probatam. In aliis eiusdem radices formis व servant poetae: कदुव (कृता gerund.) M. R. 14, 8. किदुव nullibi legi. Saepius tamen consentiunt: तद्वो = वृत्तियः M. R. p. 6. ut Var. I, 18. पाचकन्त Rat. 5, 3. inf. ut grammatici iubent. Nulla certa re-

contra 74, 3. consentiunt in तारिच. P. 38, 10. C. कीदिसी, P. contra कीरिसी. Atque sic tum in variis eiusdem dramatis locis, tum in variis eiusdem locis apographis tum र्, tum द् in hisce vocibus invenitur, ita ut temere egerit, qui ubique cum grammatico र् repositum voluerit. Neque ita intelligendus est Vararuches. Iusta auctoritate gaudent etiam formae केरिच (Vik. 70, 6. C. et P. Prab. 39, 13.) et एरिसी (Prab. 44, 12. cf. Var. I, 19.) Quae legitur in ed. Lips. forma cum ष, scil. एरिषी, aequae illegitima videtur atque mox l. 13. तारिसीए et एतारिसी. De ए pro ई vide infra. Constanter legitur षषारिच M. M. 36, 2. 65, 1. 98, 8.

gula dari quum possit neque omnia vocabula च pro ऋ substituentia a gramm. recenseantur, pendet res in quolibet vocabulo ab auctoritate codd.

b) Itidem इ. Var. I, 28. M. R. 23, 8. सहिष्यस्य pro सहृदयस्य etc. इ pro ऋ initiali constat in इति pro ऋषि; इ ex ऋ post व est in विसो pro वृषी.

Etiam haec mutatio a nulla regula pendet certa: et derivanda esse videtur utraque substitutio a pronuntiatione vocalis ऋ vulgatiore, prout aut *a* aut *i* praevaleret.

c) Denique उ, Var. I, 29.

Labiales sunt consonantes, quae hunc vocalis sonum potissimum attrahunt, ut sit etiam in aliis linguis. Exempla sint: पुखी = पृथ्वी, बुन्दावण = वृन्दावन, मुपाल = मृपाल, वृत्तन्त = वृत्तान्त. Cave autem ne in पाउञ्च pro पादुञ्च i. e. Sanscr. पातृक, similibusque eandem causam ponas. Nam prorsus eodem modo dicitur कनुषो pro कर्तुस् a themate कर्तृ (cf. Var. cap. V.) et defluxit hoc उ ab ablat. et genit. Sanscr. in उस्.

A labialibus tamen non semper derivandum est उ, ut in उद् pro ऋतु. Var. I. I. et interdum et च et इ post labiales locum habent. Cf. supr. वह, विसो.

व in media voce evanescere solet ante उ ex ऋ ortum, ex. gr. पाउञ्च pro पादुञ्च e पादृष्. Sed hoc ad च pertinet.

d) Restat ए, quod tam raro pro ऋ positum reperitur, ut Vararuches sub vocali ऋ nullam huius mutationis iniecerit mentionem. Exempla sunt तालवेष्टञ्च. Vid. ind. s. v. मेष्ट pro मष्ट. Var. VIII. Dhātup. मष्टेइ मेष्टः ॥ षे कृतमुन्त्येषु ॥ मेष्टइ (-दि), वेष्टण।

केतुं, केतवुं॥ Omitto मेह pro मृह, quia id Sanscriticum iam est; exhibet tamen haec vox vestigium similis mutationis in lingua sacra. At addendum est केक, quod potissimum in Mr. legitur eo sensu, ut sit: *pertinens ad*. Defluxisse videtur hic significatus ab usu कृते peculiari, ex. gr. Ghata Karp. 15 गहनस्य कृते निकेतनानां, habitationum quae sunt caussa Madanae i. e. quae ei inserviunt, eius sunt. क affixum frequentatur in lingua scenica et केक derivandum videtur a कृतक. Sed obstat र et aliam viam ingrediendam esse reor. Nimirum in exemplis a Vararuche I. 5. propositis ad illustrandam mutationem vocalis ञ in ऐ, invenies causam positam esse in tralatione vocalis इ vel semivocalis य ad syllabam praecedentem, ab ञ occupatam, potissimum quum इ ipsum elidatur. Res manifesta est in vocc. tanquam ञापचर्य, in quo ञच in ञइ mutatur, ञ in रि, primum igitur sit ञइरिच (Prab. 4, l. 1. et sexcenties; solita scriptura per च्च etiam a me M. M. 7, 1. edita mendosa est); hinc ञइरेः, ञइरिच vel ञइर nullibi invenitur. Sic *péranta* est pro *parianta*, *vélli* pro *valli*, *çéyyá* pro *çayyá*, *téraha* pro *trayódaça*; itaque *ukkéra* derivo non ab *utkara*, sed a forma quadam vulgari *utkarya*. Cadit autem haec mutatio potissimum in *a*, quod aliis consonantibus quam *r* et *l* ab इ vel य sequenti non disternitur. Hinc *kéra-ka* a *kárya* potius depravatum crediderim. Intermedia forma sine affixo क legi videtur Mr. 175, 2. केरिञा (sic lege) et 183, 1. केरिञाए. Difficilius explicatu sunt ललवेण्ट et मेण्ट. Ut ab hoc incipiam, certum est,

praesens गेहृदि derivatum fuisse a Sanscr. गृह्णाति. Transpositis ण et ह, mutanda erat etiam vocalis ऋ; in ऋ eam transiisse, nil est documento; mutato ऋ in इ, explicatur augmentum vocalis, quippe quod compenset correptam nonae classis formam, यदि pro ऋदि. Haec autem si datur, danda est eadem mutatio in infinitivo, gerundio et fut. part. ubi गृहीता forma est usitata, et saepissime in libris legitur गृहीतुं, licet forma auctior गृह् ad infinitivum melius quadraret. Mutatis hisce formis in णि, potest ये esse compensatio omissae syllabae ह्री. Restat तालवेण्ट, ubi quodammodo explicatur ह tanquam augmentatio vocalis इ, nulla autem est explicatio, si ऋ in ऋ mutatum vis; uno quasi gradu in ह transiisse ऋ, nullo modo possum mihi persuadere; sed fit mutatio per इ in ह, ut in गृह्, unde Prâkr. गिह (M. M. 106, 7.), vulgo गेह.

3. ऋ finalis radicum Sanscriticarum h. l. iniicienda non est mentio, quandoquidem a radicibus ipsis non mutuatur sermo scenicus formas, sed formatas iam Sanscriticas in se recipit. In his itaque nullum est ऋ finale loquelaе scenicae. In nominibus in तृ Prâkriticus sermo aut themata tuetur casuum augmentatorum in ar et ár, adiecto ऋ ea ad primam declinationem detrudens: भर्तारं-रेण etc. a भर्तारं; पितरं-रेण etc. a पितरं; aut ex abl. et genit. in उत् efflingit thema declin. 2dae in उ। nom. भू, acc. भू, instr. भूणा etc.

§. 4. De ऋ.

De ऋ quod in radicibus quibusdam sistunt grammatici, valet, quod mox observavi; non has

radicum formas respicit scena, sed eas, quas e radicibus effictas usurpat Sanscrita; in his autem quum evanescat prorsus ऋ, haec vocalis nullas habet in Prâkr. mutationes. Similiter res se habet in genit. plur. vocc. in तृ; nam genitivus Prâkr. proficiscitur a thematis Prâkriticis in उ et ण.

§. 5. De लृ. Var. I, 32.

Solius exempli किलिन्न pro क्लृप्त forma explicanda est per divulsionem (विप्रकर्ष Var. III, 59) consonantium क. Dici itaque potest, mutatum fuisse लृ in लि atque hinc fluxisse किलिन्न.

§. 6. De ऐ. Var. I, 34—38.

Huius diphthongi aut 1) correptio fit levior in ए aut gravior in इ et ई, aut 2) dissolutio diphthongi ऐ, in quam prius transit ऐ, in elementa sua, quae singulatim efferuntur per षट्, fere ut Itali hodierni pronuntiant *ai* et *au*. Nam in यो Sanscriticum prorsus similis cadit mutatio.

1. ऐ in ए. Var. I, 34.

Exempll. खेल = खेल, नेल्लोक्कं = त्रैलोक्यं etc.

सेषण = सैन्य Prab. 4, 6. वेडूरिचार् Mr. 139, 10. etc.

Quae hic illic emergunt in libris ऐ, sine haesitatione suppressere poteris, atque in omnibus quidem Prâkr. dialectis, ut भैव Prab. 58, ult. 65, 4. भैलवी etc. Etiam in compos. ut Mr. 133, 4. लम्बि-देवण. देवं M. M. 69, 1. 72, 3, at देव 80, 2. inf. 94, 3.

Geminatur post ए ex ऐ ortum, sicuti post ए non immutatum, saepius consonans sequens, ex. c. नेल्लोक्कं, unde consequi videtur, ut ऐ Prâkriticum

corripi possit. De hac quaestione suo loco dicendum erit.

2. a) Mutationis in ई exemplum est Var. I, 38. ओर e धैर्य, quod ipsum a ओर derivatum est; recurrit itaque diphthongus ad pristinam vocalem. Probabile mihi est, etiam in aliis vocibus observari hoc discrimen, ut ad originariam vocalis quantitatem revertatur ऐ in ई mutandum. At desidero exempla satis certa et libris collatis corroborata. In ओर corripi nequit vocalis, quia र non potest geminari. In इसाणीए Vik. 3, 7. Calc. rescribendum est ईसाणीए; nam id voluit Cod. Par. घोसणीए praebens, quod in margine sciolus quidam per घोसण्या explicuit; voluit ऐसान्या

b) In इ transit ऐ in सिन्धव Var. I, 37. in मित्रेषो = मैत्रेय, Mr. sexcenties. Idem dubium est, utrum brevis vocalis heic positioni, an pristinae brevitati debeatur. Legitur तित्तिहहिं (Prab. 28, 15.) e तैर्विकै; correpta vocali ob geminam consonantem, et ad diiudicandam quaestionem nil facit. Idem valet de वित्त pro वैष Vik. 65, 4.

3. Dissolutio in वइ. Var. I, 37. भइव pro भैव, दइच्च pro दैव; वइर pro वैर; contra वैरं Prab. 9, 2. infr. Poetae in universum praeoptant ए pro वइ grammaticorum et pendet etiam haec quaestio a crisi textuum accuratiori.

Pro दैव aut दइव aut देवु tradit Var. I, 36.

§. 7. De ओ. Var. I, 40—48.

Prorsus easdem mutationes subit ओ.

1. Transit in ओ. V. I, 40. Exempl. ओवृणं =

मीवन etc. सोदम = सोभाग्य Prab. 38, 1. कीदृहल = कीदृहल M. M. 10, 12. Bonn. सोदमिणी = सोदमिनी ibid. 11, 5. etc.

2. In 3. Var. 1, 43. दुय्यारिषो = दीयारिष etc. *) Mutationis in उ nulla enotavi exempla certa.

3. Dissolutio in षड्. Var. 1, 41. पडर = पोर; etiam h. l. praeferunt poetae षो; saepius tamen षड् quam षड् legitur. M. R. 15, 5. पडर. Vik. 103, 2. मडलि pro मलि, M. M. 98, 9. etc. At saepius etiam peccant scribae, षो ponentes. Mr. 159, 8. मीलेन्ति prorsus illegitima est contractio, quum sit verbum denom. nominis मुकुल, Prākṛ. मडल cf. M. M. 54, 6. M. R. 85, 8. कीमुदी legitur in C. et P. Ibid. 144, 6. pro मीदृण Cod. P. exhibet मोदृण; neutrum fortasse verum est, षो certe mendosum; मीरुच legitur in P. pro षो Vik. 109, 3. contra ibid. 5, 3. P. मोरीए praebet, C. contra मो°. Utt. 19, 10. मीरु legitur; ibid. 42, 7. सोम्य, contra pp. 19, 1. et 61, 14. ubi recte सोम्य editum est. At quum in talibus rebus nulla sit ratio, cur grammaticis fides sit deneganda, ubique expellere षो e textibus Prākriticis debebis.

Pro मीरुच permittit grammaticus मडरुच aequae atque मारुच I, 12. Potuisses hoc explicare ab inversa immutatione, esse elisam vocalem उ diphthongi षो. Nescio tamen an recte. Nam dicitur Prākṛ. मरु, fem. मरुकी (vid. ind.), e Sanscriticis मरु et मरुयो pro मरु et मरुयो et resurgunt formae primitivae vocis, in Sanscritico positivo deperditae, in compar. मरुयिष् et superl. मरुदिष् **) superstites. Sim-

*) Aequae legitima scriptura est M. R. 77, 6. दुय्यारिष.

**) garu etiam Palicum est. Vid. Vir. Clar. Bournouf, de

plicius est, गृह्य derivare a गृह, quam elisionem
vocalis assumere, siquidem hoc diphthongi
elementum in Prākṛ. haud facile locum cedit
alteri च. Mr. 107, 4. गृह्य in ed. C. गृह्य in Cod.
P. aeque mendosum; refinge ex hoc गृह्य.

§. 8.

Itaque vocales et diphthongi Prākṛiticae sunt
hae: अ, ञ, इ, ई, उ, ऊ, ए, ओ. Hae omnes initio,
medio et fine vocabulorum inveniuntur.

Tuentur etiam hae vocales plerumque locum
suum Sanscriticum, si *sonus* tantum respicitur.
Nam quamvis repperiantur multae harum voca-
lium mutationes Prākṛiticae, eae tamen in singu-
lis tantum vocabulis cernuntur et nulla generali
linguae lege iniunguntur. Sonum quum dicam,
intelligo sonum vocalis *a*, vel *i* etc. remansisse,
immutatae quantitatis nulla habita ratione. Haec
enim, in Sanscrita grammaticis legibus accuratis-
sime circumscripta, in scenica lingua vinculis suis
est relaxata. Peculiari loco de ea re tractaturis
pauca tantum nunc praemonenda sunt. Negligi-
tur itaque Prākṛitice quantitas *vocalium* Sanscri-
ticarum, servatur quantitas *vocum*; i. e. syllabae
Sanscriticae longae corripunt vel corripere pos-
sunt in vocabulis Prākṛiticis vocalem, si sequun-

Vasishtha. p. 30. Est etiam Latinum *gravis* (= *garvi-*);
nam themata Latina *gravi-s*, *levi-s*, *brevi-s*, *mollis*,
suavi-s, *tenui-s* oriuntur a femininis antiquioribus:
garvī, *lūgvī*, *mṛidvī*, *svādvī*, *tanvī*. Sed hoc obiter.

tur consonantes duae et est positio; quo fit, ut quantitas vocis totius eadem restet, licet vocales singularum syllabarum immutatae sint. Ex. gr. Sanscr. वृत्तान्तः -- v, Prâkr. fit वृत्तन्तः -- v, correpta media vocali. Inversa ratione produci potest Sanscritica vocalis brevis, elisa alterutra consonantium duarum, ex. gr. घास (cf. ind.) pro घस = वस, utrobique remanente trochaeo. Tertium genus est, quum praevaleat contra pristinam quantitatem lex consonantium geminandarum et scribatur घास pro नव. In omnibus his exemplis mutatio est *quantitatis*, soni autem nulla. Praestat de illa posthac dicere et hanc separatim tractare.

§. 9. De immutatione vocalis घ.

1. Transit in इ. Var. I, 3.

इति pro इयत् (M. R. 16, 1.), पिक्क pro पक्क, सिबिपा pro स्वप् (cf. स्वपिति), इज्जाल pro इज्जाल etc. विसइ pro विसति Var. VIII. Debilitatio est vocalis *a*, in Sanscrite rarius, in cognatis linguis Latina et Gothica saepius obvia *). In विडिस autem pro वेतस deberi videtur इ ant. In विषपा pro व्यसन falsam credo rationem Vararuchis, elisam syllabam ष et divulgum esse complexum व्य, ut fit in Sanscrr. vocibus, veluti वैयाद्य e वियाद्य pro व्याद्य; य au-

*) Cave autem ne ex falsis interpretamentis scholl. hanc admittas mutationem, ubi nulla sit, ut ex. gr. M. R. 106, 9, ubi तिप्यन्तीर् per तर्पयन्त्या explicatur. Poni debisset तृप्यन्त्या, इ pro इ est. Cod. P. legit वप्प° quod vox est nihili.

tem Prákr. in media voce semper fere evanescit; लिषण itaque etiam esse potest pro विष(त्त)ण.

Addo exemplum aliud. Var. VIII, fin. लेनदिषणादयः। दिषण। तित्यं। Posterius est pro व्रक्षित vel व्रक्ष, ommissa littera canina. त्व regularis est mutatio pro ल. In दिषण pro दक्ष *i* attribuendum est formationi, ut in स्थित a स्था, धित (हित) a धा, posito participii affixo न = ण, et geminata consonanti post vocalem brevem.

2. In ए Var. I, 5. Dictum est de hac mutatione supra §. 3, 2, *d.* eam maximam partem attribuendam esse seq. इ vel य. Exemppl. सेस्त pro प्रथा, गुन्देर pro सौन्दर्य, वेल्लि pro वल्लि. Miror hanc mutationem saepius non inveniri, quum eius vestigia iam in Sanscr. deprehendantur in declinatione aequae atque in coniugatione, potissimum in perfecto reduplicato contracto. Pertinent tamen huc formae तेत्तिष, et aliae IV, 26. positae. Affixo क eas formatas esse, apparet ex exemppl. एत्तिको M. R. 110, fin. Vik. 32, 8. एत्तिकेण, Vik. 64, 2. Utt. 49, 6. एत्तिकं Utt. 44, 9. etc. Quod remanet ति, affixum est Sanscr. ति; geminatio consonantis Prákritica. Sunt itaque pro तति, यति, कति et ए debetur इ sequenti. Hinc etiam एत्तिष repetivi ab व्रत्ति, non a praepos. at a vocula usu non frequentata, eodem sensu quo तति ponenda. कित्तिष quod tamen rarissime legitur, falsa analogia ad कि reversum esse dixeris. Mirum autem est, quum eandem analogiam sequantur तेदह, वेदह, एदह (ibidem); दह esse pro दृष, certum est. ए attribuendum tamen videtur sono vocalis *i*, qui in ऋ locum habuit, sicuti in ऋदेर evanescens इ

praecedens *a* in *ē* mutat. Num igitur एदृ derivandum est a forma quadam in libris insolita यदृ? Aut contractio est pro एधदृ i. e. एतादृ? Maxime arridet, एदृ, si legitima sit scriptura, derivare ab ईदृ, uti certum est, केरिच et एरिच, Var. I. 19. supra p. 115. derivanda esse ab ईरिच et कीरिच. Ad seqq. pertinet एत्, quod non ab चत्र, sed ab इत्र fluxit.

3. in ३. Silentio praetermittit hanc immutationem Vararuches cap. I. suppeditat tamen exempla, quibus patefiat, च interdum mutari in ३ propter labialem antecedentem. Apponam exempla e cap. VIII. v. Dhātupātha. बुट्टुण्णो रुम्लेः * बुट्टइ। सुप्पइ। Altera forma vix a म्ल derivanda est, prior च ponit pro म, ३ pro च, ट् geminum autem ab antiquiore quadam vel provinciali forma quae ट contineret, fluxisse videtur; nam a म्ल vix repetendum est. Utut hoc sit, ३ pro च a labiali profectum est. Idem cernitur in धुमइ pro धमति a ध्मा; restringit mutationem hanc ad ध्मा cum अन् compositum Vararuches: उतो ध्मा उद्धुमा; at demonstrant alia exempla vel sine praep. अन् explicari posse ३. Nam quod pro ज्ञानति tanquam Prâkr. formam praebet Var. मुणदि, haud dubie depravatum est e मन्ति. Similis est ratio formae Prâkr. rad. लृ. Var. VIII. स्मरतेइ मरुमुमी। मरइ। सुमरइ। Prior, ut Zendicum *mairydāt* *) a *mere* pro *smere* *s* initiale elidit; altera per divulsionem cons. च-मृ fingitur, *u* autem inseritur propter labialem seq. Cf. infr. insert.

*) Vid. Yaçna. N. 142. 150.

In तुवरवेदि pro त्वरयति (ex. gr. M. M. 8, 8. Bonn.) तुवर pro त्वर oritur a व् in उव् (cf. Snscrt. भुवं, भुवति) resoluto, व् autem remanet. In formis verbiभू ex. gr. भुवति similis est divisio vocalis उ in उव् ante वति; procedit enim forma a radice ह् pro भू, non a भवति, mutato a in u; pro भवति dicitur Prākr. primum एवति, quod dein contrahitur in ऐति. Var. VIII. Vid. infra cap. V.

Pertinent huc etiam प्लुम् pro प्रथम et quaedam pronom. त्वन् formae, de quibus suo loco dicitur.

4. In षे nulla proprie est vocalis व् mutatio, sed ó ex a fit, sequente aut Visarga pro व्, ut Sanscritice ante sonoras, aut उ, si post elisionem consonantium cum व् cōnunctum fuerit. Huc pertinent exempla a Vararuche I, 8. 9. posita. Paullum diversa est ratio exemplorum I, 7. ubi व्+व in षे contrahitur. De his vide infra contractiones. In बोर् I, 6. pro बदर् exemplum est mutationis in Prākr. re vera singularis et prorsus Zendicae; nam in elisione syllabae द् causa mutati a in ó quaeri non potest, sed mutat व् sequentem vocalem in ó, prorsus ut Zendicum vóhu pro vahu, de quo omnibus numeris absoluta est disputatio BURNOUGH.

§. 10. De ञ.

Praeter alternationem quantitatis cum व् haec vocalis vix subit mutationem et strenue locum suum tuetur. Nam quae ponitur a grammaticis mutatio in इ, nulla est. Vide quae disserui in indice s. v. ञदि et quae videtur esse permutatio

cum ए, ex. gr. गुणेनि, usitatus गुणानि, nulla est, sed contractio, de qua infra dicemus. Unum tamen est vocabulum, ubi pro वा re vera legitur ए, नेत्र pro मात्र. Expectares मत्र, quod Utt. 42, 7. 50, 5. Prab. 10, 9. 39, ult. 42, 1. 2. 47, antep. invenitur; saepius tamen obviam fit नेत्र M. M. 54, 1. Utt. 15, 4. 66, 10. Vik. 6, 4. etiam in P. aeque ac 55, 4. 109, 11. Mr. 172, 11. et 175, 1. अदिमेत्रं, 84, 10. महामेत्त्रं. Vides ए hoc ante geminam consonantem positum esse, quo fit, ut pro ए correpto accipi possit. Tale autem ए cum इ permutari posse, mox videbimus. In eam igitur inclinor sententiam, scenicam linguam non मात्रं classicum ante oculos habuisse, sed formam quandam vulgarem मित्रं, a मा derivatum, eliso वा radicali, et posito इ formativo, ut मिति sine dubio a मा fluxit. Reiiciendam esse scripturam per ए, propter silentium grammaticorum, temere diceretur; at caret tamen res accuratiori investigatione, et magni sane faciet silentium grammaticorum, qui ex accurata singularum exceptionum mentione et selectu exemplorum perspexerit, ab eis diligenter consultum fuisse usum poetarum. Mrichchhakatim autem et Kālidāśae dramata potissimum respicit Vararuches sive potius Bhāmahas.

§. 11. De इ. Var. I, 12—17.

Inter eas, quae sistuntur a Vararuche, mutationes sola in ए vere hoc nomine est digna. एह enim est pro एव Sanscr. non pro एहिन्; in हलद्वया singulare est exemplum positi अ pro इ. पुयस्वी

unde पुखी, repetendum est a forma quadam पुखी, formato feminino per augmentum vocalis finalis. Num re vera इष pro इति sit, valde dubium est; vid. indic. s. v. In दुहा, दोहा pro द्विधा (I, 16.) elisio est vocalis इ, mutato व् in उ, tum augmentum posterioris vocalis. In उक्कु et छिङ्कु (cf. ind.) solitaria est transitio in उ, ob viciniam, ut videtur, labialium उ et व. ई pro इ huc non pertinet. Restat igitur mutatio in ए, quae, teste grammatico, locum habet ante coniunctas consonantes (संयोग): पणउ pro पिणउ etc. Quum corripi sciamus tali loco vocales longas, contra leges scenicae linguae fieri videri posset haec augmentatio, nisi probabilius esset, hoc ए re vera esse correptum. Dicam de hac diphthongi ए natura infra; huc exempla quaedam alia congerere iuvat. Primum एत्य, quod sexcenties legitur et semper fere per चत्र explicatur. Attamen pro hoc Prākritica forma est घल, ut तल्य pro तत्र, ex. c. in dictionibus घलभयं, घलमोटी, et rectius derivatur एत्य ab इत्र, quia in चत्र nulla est causa, cur ex म fiat इ. Bene igitur enarrat. schol. M. M. 72, 3. per इय. Exstitisse Sanscriticum इत्र in sermone vulgari, ipsa scena est documento; est etiam *Zendicum ithra*, V. S. 126. etc. cf. Yaç. I. 456. Sensum adverbii एत्य plerumque eundem esse atque Sanscritici चत्र, nullus negabo. Tum pertinet huc एणि pro इदानी (Var. IV, 35). K. Pr. p. 16, 18. Haerco in littera इ et malo एणि, uti legit P. Vik. 25, 12. pro vulgato इणि. Nam finis voculae correptus est, ut in altera forma scenica इणि, et म geminari potest post इ correptum, इ autem nullo modo explicari. Elisa

est syllaba दा. Intermedia forma, द् tantum eliso, legi videtur Utt. 23, 8. quod tamen per एकाकिनो enarratur; repone itaque in textu एकाइणिं = एकाकिनो ut legitur Çak. 56, 10. 126, 8. Compara autem तद्यणिं pro तदानीं Var. I, 18. Agmen hoc claudat एदो pro इदो = इत् M. M. 165, 10. Utt. 84, antep. ibid. 83, 3. minus bene editum est एतो. Interpretamentum एत्तम् nullam reddit rationem formae, licet sit Varar. cap VI.

Pertinent etiam huc, *) si recte censui, ऋ per इ tantum transire in ए, तालवेष्ट, मेष्ट, घेष्ट, मेष्ट et similis ratio est ए ex ई orsi, de quo mox, prorsus autem diversa eius ए, quod ex ऋ vel ऋ conflatur, admixto इ sequentis syllabae, ut तेन्निष्ठ, केरक, de qua re vid supra §§. 3, 2, d. et 9, 2.

§. 12. De ई. Var. I, 18—19.

Regula. 18. huc non facit; voces reg. 19. laudatae केरिच, एरिच, पोड, ऋमेल, pro कीदृश, ईदृश, मीड, ऋपोड, quibus adde एदह vel एदह, e §. 9, 2, p. 126. hanc mutationem praebent ante consonantes inter se cognatas द, ड, र, ल, inter quas र geminari non potest, ita ut antecedens vocalis longa debeat remanere. Hinc etiam एदह praeferendum, si ex ईदह immutatum est, ut sit ए productum positum pro ई Sanscritico, uti mox invenimus ए correptum pro Sanscr. इ. Cum गुना Sanscritico neutrum ए comparare velis. Ceterum etiam h. l. for-

*) Addenda etiam esset, forma rad. विष्ट Prâkr. वेष्ट, si recte in Dhātu P. apud Var. legeretur. वेष्ट praebent tamen indices Sanscritici. Vid. infra.

mas non mutatas praeoptant poetae, quales nobis leguntur. *)

§. 13. De उ. Var. I, 20—23.

Valet de hac vocali idem fere quod de इ monui; mutatio saepissime obvia est augmentatio in ओ. In इ mutat उ solum vocabulum पुरिष pro पुरुष. **) At negari nequit transire उ etiam in ष in paucis quibusdam vocabulis, quae r. 22. enumerantur; in nonnullis क evanescens vocalem sibi maxime affinem reliquisse videtur; in nonnullis aliis causam non perspicio, in ष्यदि haereo. Vide quae in margine breviter disputavi. ***)

*) Sic ल in चापोड rarius legitur, quam उ; cf. M. M. 92, ult. 115, 12. praeter grammaticum; contra उपपोल ibid. 98, 6. उपपोल ibid. 117, 2. पोलेदि Vik. 19, 2. ल, र, उ a scribis perpetuo confunduntur. म, atque ए in isto vocabulo ex libris non enotavi.

**) Scriptura पुरुष ex gr. Mr. 49, 2. etc. ubique emendanda est.

***) ष in मउल constat; मउलार् Rat. 7, 10. etc. etiam in verbo denom. मउलाद्यन्त M. M. 54, 6. cf. supr. §. 7, 3. क ante hoc ष est etiam in मउउ et सोद्यमल्ल, nec non in दुधल्ल e दुकुल्ल pro दुकल Var. I, 25. Simile est ष pro ओ correpto in पयद्र 1, 39. pro पकोद्र. Sed cf. infr. क. अरिचिल in codd. dramatis Vénisambhārae investigari debet. In ष्यदि potest ई mendum esse codicis; ष pro य in media voce bene se habet, falso contra irrepsit in ष्यदि Mr. 108, 4. M. M. 112, 1. et saepius, quum sit ष privat. et परि, neque in ष transire debeat य tali loco. Recte ideo pro hoc legitur ष्यदि Mr. 155, 2. In illo autem locum suum tuetur उ in libris

Excipienda esse ex hoc numero गृह्यं et गृह्यो, supra docui §. 8.

Mutatio in ओ eadem ratione fit, atque इ transit in ए, nimirum ante complexum consonantium, योत्ता pro युत्ता. Adde exemplis पोट्टि Mr. 138, 2. = पुट्टि (nam एतपशूदरपेत्ति scholion est) et 145, 2. ubi पोट्टि sensum paullo diversum habere videtur.*) In ओत्तल pro उल्लुत्तल compensari videtur omissa syllaba लू augmento vocalis उ in ओ, ut in ओत्तुत्त, ओत्तत्त Var. III, 42. elisa littera त. Veram rationem infra explicare studebo.

§. 14. De उ. Var. I, 24. 26.

Mutatur in ए in sola voce पोट्टा pro नूपुर, quae forma corroboratur usu; Vik. 42, 2, Prab. 39, 8. (ubi ल pro र ad Māgadhicam pertinet); Rat. 12, 6. etc. Falsa tamen videtur ratio grammatici; **)

nostris. Vid. Utt. 7, 7. उवर्ति et sic ibid. 45, 8. Vik. 18, 3. M. M. 46, 2. melius scribitur उवर्ति (v. व) M. M. 55, ult. 83, 15. 124, 8. Çak. 27, ult. Prab. 38, 8. Rat. 39, 11. Licet itaque distingui posset अवर्ति = उपर्ति et अपर्ति = अ + पर्ति, primam formam reiciunt codd. et lis est inter Vararuchem et scribas. Falsum vix est exemplum r. 22. et nescio litem dirimere.

*) युत्ता Mr. 134, 5. male; recte योत्ता Vik. 53, 13. et sic corrige Utt. 104, 14. pro योत्ता. योत्तिष M. M. 92, ult. Mr. 139, 6. ad Sanser. योत्तिष referendum est. योत्तिषो est Mr. 136, 3. योत्तिष Mr. 3, 1 etc. et योत्तिषोप-रित्ते emendandum est in loco Dh. infr. in App. p. 30, 5. exhibendo.

**) Prorsus similis sonorum complexus cernitur in अन्तेउत्त

cf. not. De forma दुषल्लं mox dixi. Miror mutationem in ओ vix inveniri; quod legitur ताम्बोलं Mr. 139, 13. M. M. 89, 13. pro ताम्बूल vix memoratu dignum est. De ओल्ल, et ओल्लु वदे infra.

§. 15. De ए et ओ. cf. Var. I, 33. 39.

Harum diphthongorum Sanscriticarum nullas esse mutationes Prākriticas praeter quasdam in इ et उ invenio. Sanscriticas dico, quae in ea lingua iam sunt, non quae in Prākritica oriuntur. De mediis autem vocibus loquor; et huc non refero elisionem च finalis ante vocall. initt. इ vel उ sequentis vocabuli, quas Sanscrita contrahere debet cum च in ए et ओ; contrahere potest Prākrita, at non necessario et elidit interdum च, de qua re mox. Vides, mutationes has non esse diphthongorum ए. et ओ. Non recipit talia composita sermo scenicus iam facta, sed ipse componit. Quae porro esse videntur alternationes inter वा, ए, ओ, ex. gr. in सुषामि, सुषोमि, सुषोमि, करोमि et करोमि,

pro घनाःपुर Rat. 14, 8. 104, 7. Çak. 35, 1. 54, 10. Apertum est, ए ante उ pro पु orsum esse e च: pro चर्. Quidni in नृपुर idem statuimus. Nam originem vocis si quaeres, cam a saltandi ornamento tractam esse facile credes. Rad. नृत् (cuius forma gunata नर्त् progenit radicem quasi Prākriticam नद् pro नर्द्) e नृ profecta videtur; testis est नर्मन्. Hinc coniecere licet, fuisse formam antiquiorem नःपुर pro नर्पुर, unde vulgaris षोडर्, prorsus ut घन्तेडर्, mutatione Māga-dhica. नृपुर Sanscriticum pro नःपुर refert genitivum quartae declin. उ: ex च = चर्.

non transitiones me iudice sunt unius soni in alterum, sed diversae inflectendi rationes. ओ etiam cum च alternare videtur in formis Imae pers. plur. ex. gr. पठामो, पठमु, पठम Var. VII, 2. at rectius sistes elisionem spiritus finalis (Visargae) quam mutationem diphthongi; eodem modo quum सिर्वेष्णा dicatur pro सिरोवेष्णा (Var. IV, 1.), non mutatio est diphthongi, sed usurpatur thema in च, de qua re vid. Var. IV, 18.

Ex opinione itaque mea religiose tuetur quas ex hereditate materna recepit Prākṛita, diphthongos ए et ओ, si sonum spectas, immutata tamen saepissime quantitate et solae exceptiones sunt paucae correptiones in इ et उ.

1) ए in इ transire potest iuxta Var. I, 53. in विष्णा pro वेदना et दिवुर pro देवुर; quae formae nullibi quod meminerim in libris editis leguntur, forsitan temere expulsae vel neglectae. Nam Kāv. Prak. p. 173, fin. flagitat metrum विष्णा. वेष्णा est Utt. 78, 3. M. M. 52, 4. et p. 16, 6. ed. Bonn. Rat. 50, 11. etc. देवुर legi videtur in versu Kāv. Prak. p. 47, 12. si bene intelligo. Addi deberet, si esset legitima scriptura, हलुक pro हेतुक Çak. 10, 4; 20, 5. 32, 9. 33, 8. 48, 4. 51, 13. 77, 11. 84, 7. 138, 8. contra M. M. 29, 2. et alibi legitur हेतुच. Expectares sane हलुच *). De इ pro ए finali in singul. femm. in आ, इ, ई, उ, ऊ vide infra.

*) Suspicionem movet primum ह omisum, praesertim initio vocis; deinde correpta vocalis sine compensatione.

Loco ह्योको, quod Vik. 24, 12 per हेतुक explicatur,

2) Similis correptio diphthongi ओ in उ in media voce non inveniri videtur, nisi huc trahere liceret formas quasdam verborum gunae augmento privatas, ut रुद्धि Mr. 115, 3. at vix recte, quum रुद्धि etiam Sanscritice dicatur (ex. gr. Diluv. ed. Bopp. p. 4.) et tales formas ad sextam classem referri possint. Sin autem sequuntur duae consonantes, ut in रुच्चि pro रुचते, aliis, correptio vera esse videtur. De hac re mox dicam. Fine vocum, in inflectione primae pers. plur. सु pro मो = म् et acc. plur. उ pro ओ ex अम् tum in abl. दु pro दो, vere est etiam उ ex ओ orsum, propter horrorem, quo tenetur Prākṛita, accentus in ultima. Huic mutationi prorsus similis est ea, qua sine femm. post आ, ई, उ scribitur इ pro ए, ubi versus syllabam postulat brevem, ut ex. gr. Kāvya. Prak. p. 119, 15. सेनाइ लुठि et in omnibus casibus in ए iuxta grammaticos, qui मालाइ, पाईइ, बहूइ aequae ac मालाए, पाईए, बहूए inflectunt a themm. माला, पाई (नदी), बहू (-धू).

Quamvis itaque medio vocum locum suum magis strenue teneat ओ quam ए, sine positae tamen utriusque diphthongi similis est proclivitas in correptionem et propter similes causas. Ma-

sed corruptela est ratione cassa, praebet P. (रुद्धि-) संपदओ; emendo: संपदाओको = संपदायकः। Licet falsum credo रतुष, tot sunt loci Çak. ut omnes malae scripturae vel lecturae (litteraturam enim Bengalica probe calluit Chezyus;) incusare vix ausim. Sin igitur est peculiaris quaedam Kālidāsa forma pro रतुष, veram scripturam edoceri velim a Brockhausio meo, qui Codd. contulit Londinienses.

gni momenti autem est haec mutatio, siquidem non tantum *soni* est, quum dicatur *i* pro *e*, *u* pro *o*, et vice versa, ut vidimus supra §. §. 11 et 15. sed etiam *quantitatis*, quum corripiantur diphthongi *ē* (= ai) et *ō* (au) in *i* et *u*. Facile autem vides, mutationem talem arcte coniunctam esse cum correptione earundem diphthongorum in *e* et *o*. Quae correptio quum fiat, ruit prorsus Sanscritica horum sonorum natura. Rem, utpote ad scenicam linguam probe intelligendam gravissimam, accuratius tractabimus, quum primum dictum fuerit in universum de mutata vocalium Sanscriticarum quantitate. Nunc autem addere liceat observationes nonnullas generales de mutationibus sonorum Sanscriticorum. *)

§. 16.

Perlustratis itaque vocalium mutationibus hisce, patefacta sunt haec:

*) Exemplum a Var. I, 39. positum पञ्चदश vel पञ्चोदश (quae scriptura sola obviam sese mihi in libris tulit, ut Mr. p. 134, 1. seqq.) ita se habet. Posterior forma क elidit iuxta reg. Var. II, 2. prior aut ita explicanda, ut *ō* post क transeat in *a*, uti in exempll. §. 13, not. ***), क ipsum primum in प ante labialem sonum (cf. रूप pro रूप् et, licet non prorsus idem, श्रोत्रास्र pro श्रवकश्रति. Var. Dhāt. Pāth. VIII, 49), प autem Prākritice in ब; hinc scribendum foret पञ्चदश. Aut ita ut *ō* in पञ्चोदश resolutum fuerit in *a-u*, ex quibus transpositis factum sit *va*, ut inversa ratione in 2da pers. imperat. med. *sō* dicitur pro *sva*.

1) ऋ prorsus evanuit, quod non potuit non fieri, quum consonans र in Prākrita locum suum post alias consonantes tueri non valeat; sermo itaque scenicus, doctrinae Sanscriticae de vocali ऋ incuriosus, et *soni* tantum rationem habens, elementum R consonanti antecedenti assimilat et initio tantum vocabb. conservat, posita tamen consonanti cum vocali pro ऋ;

2) Diphthongi ऐ et औ graviores quam quas ferret loquela effeminata, in leviores ए et ओ trans-eunt aut dissolvuntur in elementa sua, quorum prius corripitur.

3) ए et ओ Sanscritica naturam diphthongo-rum amittunt et vocales fiunt indivisibiles ancipites.

4) Ceterae mutationes nec magni sunt momenti neque, in qua re insisto, generales sunt, et sub eisdem conditionibus recurrentes, ut transitio a in i, vel in u propter viciniam labialium, vel in e propter i sequens. Servat itaque provinciam vocalis quaevis suam; a et ā, i, ī et ē, nec non u, ū, ō, arctissime inter se cohaerent. Nulla est regularis epenthesis, ut in Zendicis *paiti*, *tauruna*, pro *pati*, *taruna*, neque *catentthesis*, ut in Zendicis *āyaēcē* pro *āyaçē*, *vōhu*, pro *vahu*; nulla divisio est vocalis a in ā, ē, o ut apud Graecos et similiter apud alias cognatas gentes, nulla vocalis ā in ā, ē, ō, ut apud eosdem, vel transitio eiusdem in ē et ō, ut apud Gothos; soni ē et ō Prākritici, licet eo usque originis suae obliti, ut duo elementa sua prorsus in unum fundant, in eo

originis tenaces sunt, quod ubi denuo Prākritice formentur, ex eisdem elementis, atque Sanscritice, conflentur. Quae res nondum a nobis explicata nobilitat quodammodo vocales praecipuae dialecti, cui Çāurasenica in hoc par est, non itidem inferiores.

5) Quod autem latissime patet discrimen et Sanscriticae linguae structuram funditus evertit, est mutatio *quantitatis vocalium*, de qua nunc dicendum est.

§. 17. *De mutatione quantitatis Sanscriticae.*

Distinguendum est h. l. inter duo diversa mutationis genera; prius cadit in vocalem solam, remanente propter positionem quantitate syllabae eadem; posterius vero mutat quantitatem syllabae et afficit *prosodicam* vocabulorum speciem. De hoc posthac. De illo autem valet generalis haec positio: idem valent in scenica lingua *productio vocalis* et *positio per consonantes*, ita ut haec pro illa possit substitui et vice versa. Cf. Var. III, 57. Hinc consequitur regula gravissima: Corripi debent vocales Sanscriticae sua natura longae ante complexum consonantium, aut omissa ex complexu consonantium Sanscrit. alterutra, produci debet vocalis, in lingua sacra legitime brevis.

Res est primum exemplis docenda. Praemonendum est, omnes consonantes Prāk. geminari posse praeter र et ऋ. Var. III, 54; quod ita est intelligendum, ut adspiratae per non adspiratas sibi affines geminari debeant. Eandem vim, atque

consonans geminata, habet quivis alius consonantium duarum complexus praeter ए, qui non necessario positionem facit. De ए et न infra est disputandum.

§. 18.

I. Maxime frequens est correptio *longae* vocalis ante complexum Sanscriticum:

a) चा in च) कश्चित् = काचित् Rat. 7, 12. वग्ध = व्याघ्र Utt. 71, 6. वेरग्न = वैरग्न M. M. 110, 9. मग्न = मार्ग Vik. 28, 2. गवक्त्र pro गवाक्ष Mr. 119, 2. माह्व = माह्व M. M. 14, 4. Bonn. मुच्छा, मुच्छन्त e मूर्च्छा, etc. M. M. 56, 3. Utt. 15, 5. अक्ष pro अर्ध Utt. 3, antep. उपकाश = उपाधाय Vik. 48, 6. लज्ज = लाज M. M. 115, 12. तपउविद pro तापउविद Utt. 103, 15. शत्र = यात्रा M. M. 88, 8. रत्ति pro रात्रि Mr. 178, 8. पयिख = पार्थिव M. R. 125, 10. सद्गुरु = शार्दूल M. M. 59, 8. अवरुह = अवरुह Rat. 68, 2. सद्ध = साधुस M. M. 119, fin. सन्ता = शान्ता Utt. 4, 14. 17. घप्ता = घाता M. M. 5, 9. कोसम्बी = कौशम्बी Rat. 57, 14. परम्पुह = पराङ्मुह M. R. 106, 9. उन्नम्य = उन्नाय, Çak. 18, 5. मंसल = मांसल M. M. 115, 11. कंस = कांश्य Mr. 136, 12. कव्य = काव्य Vik. 42, 6. अस्तम Vik. 110, 3. अत्वा = आत्वा Dh. 17. Nam praepositio pars vocis est intime cum ea coniuncta et generalem sequitur regulam. Hinc recte scribitur अक्क्षाणाइस्त् = व्याख्यास्यामि Rat. 34, 3, non अक्क्षाणाइस्त् ibid. 35, 8. Et scribendum in omnibus hisce complexibus aut अक्कन्दस्त्, ut Mr. 245, 6. aut अक्कन्दस्ति M. R. 147, 10. cum P. non अक्कन्दस्ति cum C. vel अक्कन्दामि Utt. 23, 17. Atque omnino tam certa est haec regula, ut etiam duo अ corripiantur, ut माह्व pro माहा-घात्य Utt. 9, fin.

b) ई in इ. दिग्बिम्बा = दीर्घिका Rat. 26, 4. पडिच्छेदि Rat. 17, 10. vel पडिदन्ति Prab. 59, 7. non पडिच्छ, ut legitur ibid. 18, 2. pro प्रतीक्ष. सलाहपिद्ध = प्रलायनीय Prab. 4, 8. in quo participio aequae legitima et frequens est scriptura per ईष. cf. Var. II, 16. तिष्ठा = तीर्था M. M. 138, 8. तिष्ठा = तीर्था Prab. 4, 4. sic enim emenda, nisi vis mimam Pāiçāchice loquentem. इस्स = ईषी Prab. 30, 2. तिष्ठा = तीर्था Çak. 68, 5.

c) ऊ in उ. मुहुत्त = मुहूर्त M. M. 53, 9. मुल्ल = मूल्य Mr. 112, 1. सुत्त = सूत्र Mr. 140, 6. पुत्त Utt. 66, 1. भुत्त = भूर्त Vik. 33, 3. बुप्पान्त = बूर्णत् Utt. 104, 16. संपुष्पा = संपूर्ण M. M. 98, 11. uti rescribendum est. At sat sit exemplorum, quibus nil probarem, nisi grammaticis et ipsius linguae natura stabilita esset regula; nam in quavis fere pagina Prākritice scripta haud semel contra eam peccatur. Peccatum autem non est, ubi ex adversa parte aut produci-
tur brevis aut retinetur longa vocalis, omissa alterutra consonantium. At sunt quaedam vocabula, quae non utramque, sed alterutram tantum admittant scribendi rationem. Si eliditur र et ञ in इ transit, forma legitima erit दीह Var. III, 57. aequae ac दिग्ब. वाह pro वाप्य (cf. Var. ind. et similia) sola est scriptura permissa propter ह et locum cedere debet consonans minus fortis. De वापा pro वात्ता habemus praeceptum Var. III, 55. et peccat M. R. 2, 14. uterque liber, scribendo वप्पा. Prorsus falsa est ratio aut Chezyi aut scribae, qui per Çak. fere semper वाप्यावेदि exaravit. 1, 14. 2, 8 etc. In aliis expecto industriam editorum futurorum, ut certiores fiamus, quamnam

in quavis voce praecoptent libri scripturam. Sati-
tius in universum est, corripere vocalem, quam
elidere consonantem. Rationem mox videbis. Equi-
dem pergo.

II. Minus frequens est productio vocalis bre-
vis, omissa alterutra consonantium.

कादु = कर्तु (non कर्तु), काद्व्य = कर्तव्य e regula gram-
matici; दाढा pro दंढा M.M. 115, 11. (ह et ङ non bene
distinguere norunt Panditae; दण्डा ibid. 59, 3. contra
Var. IV, 35. quidem est, sed ceteroquin iusta
forma;) huc pertinet Var. I, 2. घास pro घस्स; nam
script. घास्स contra III, 57. est, ubi घस्स, घास, legi
debet contra cod. दाहिण Rat. 7, 11. longe frequen-
tius दक्खिण; पोमालिद्धा Rat. 13, 3. contra पोमल्लिद्धा
Var. I, 7. घापणे pro घात्मनः Prab. 12, 10. घापणं ibid.
37, 14. at longe saepius घण्ण°. सीस pro सिध M. M.
121, 2. etiam heic frequentius सिस्स; कीस (i. e. कि
+ स, termin. genit.) ex reg. gramm. दीसदि pro दिश्यते
e दृश्यते sola est scriptura probata; त्रीहा pro त्रिहा Var.
I, 17. Vik. 16, 3.

In praepositione*) सि ante complexum cum स

*) Praepositiones ab initio, ex. c. in Vedis, uti in lingua
Zendica, separabiles, in Sanscritico sermone classico,
paucis exceptis, non separatim ponuntur, vid. Hitop.
II. p. 69. In Prākṛita etiam paucae istae ea facul-
tate privatae sunt et omnino tanquam pars vocis,
cui praeponuntur, habentur. Remanet tamen hoc
discrimen, quod अन्ते ante स seq. aliter mutatur, quam
सन्त mediale et quod निरु = निः ante स, amat Viṣar-
gam cum इ contrahere in णि, non assimilare Viṣar-

solet produci vocalis et elidi cons. altera. वीसम्, M. M. 118, 2. वीसत् Vik. 28, 4. ut Var. I, 17. at ibid. 7, 7. विस्तत्वा C. वीसन्त = विद्वान्त Rat. 15, 3. — निरु et दुस् ante स particulae servant regulam sibili finalis dimittendi et fiunt नी et दू, sequente consonante una: नीसास M. M. 55, 8. = निश्वास; नीसह Utt. 61, 16. = निःसह; नीसन्द M. M. 55, 1 = निःसन्द; (non निःसन्द, uti ponitur in ed. Calc. hoc scriberetur नीसन्द) नीसङ्ग M. M. 123, 3 = निःसङ्ग; नीफुर M. M. 168, 8. non नीफुर, uti est in C., = निःफुर; दूसह M. M. 30, 8. ubi foede exaratum est दूसाह; 51, 11. 53, 8.

उन् ante vocabb. a स incipientia उ fit, eiecto न्; evitatur mutatio complexus स medialis in च्. Var. III, 40. Hinc समुत्पन्न M. M. 55, 8. उत्प M. M. 67, 9. De ओ pro उ in hoc vocabulo infra dicetur. Forma उ, assimilato न्, falsa est in hac voce et in उत्सुच Çak. 18, 2. 21, 8. iuxta Var. III, 42. etc. Recte उत्सुच ibid. 159, 11. *)

gam consonanti sequenti. घन्ते pro घनर् huc non pertinet; cf. supr. p. 133. Quod de निः monui, valet etiam de दुस् sive potius दुः; nam quo tempore originis suae fundamenta iecerit sermo scenicus, evanuerit haud dubie sonus sibili finalis. Ante alias consonantes quam स, praesertim ubi in निरु et दुर Sanscritice transire debeant, sequi solent hae particulae regulas generales. Praestat itaque scriptura दुम्पणाच्चदि M. M. 119, 1. et emendanda quae legitur ibid. 99, 3. दूसाण्ड (nam id voluit C.) i. e. दुर + मानयित.

*) Addo नूस् et सूस् novas radicum formas pro नुस् et शुप् orsas e productione vocalis, eliso augmento IVtae

Ante complexus a nasali incipientes inveniuntur longae vocales. Hoc loco exempli causa ponam सीह Var. I, 17. et sic corrige M. R. 110, 6. गीह M. M. 127, 4. Has et similes scripturas non reiiciendas censeo eam ob causam, quod न cum ए seq. non positionem facit necessario; इ consonans est tenuissima et न finale ante omnes consonantes elidi potest in versu. Cf. Lenzium ad Vik. p. 201.

Defendi itaque posset, si tanti esset, scriptura वीह्द c विस्य, similesque, quae passim emergunt, licet haud dubie praestet विस्य, uti legitur Çak. 55, 4. Var. III, 32. एह interdum confunditur cum एह eandemque debilitatem ascribere posses huic complexui. At neque satis bonae notae est ista permutatio, neque certa sunt exempla longae vocalis ante एह conservatae. Ante न् corripimus vocalem longam et quod करेन्, होनि et similia inveniuntur, eo non probatur, न् non facere positionem, quia corripī possunt ए et ओ.

III. Servaretur etiam tum quantitas primitiva secundum principia huius sermonis, si vocalis longa ante consonantem singularem corripereetur, geminareturque consonans sequens; ex. gr. si न्प scriberetur ह्य. At exempla talis scripturae tam pauca et incerta sunt, tam altum est grammaticorum de ea silentium, ut manifestum sit, eam esse a scenica loquela alienam.*) Remanet vocalis

classis य. Vid. Var. Dh. P. cap. VIII. Scriptura: ऊस्सिद् Çak. 130, 10. bis peccat.

*) Certum est exemplum दुम्पणा- pro मान- supra p. 142.

et variis modis immutatur consonans, uti posthac docebitur. Fit itaque इय aut इय्य aut इय्य. Hac re considerata, intelliges, talem esse huius sermonis naturam, ut *constantior* plerumque sit *complexus consonantium*, quam *vocalis longa* ei praemissa; *inconstantior consonans cum alia non associata*, quam *vocalis antecedens longa*. Vocales breves nunc non moror; nam haec eo consilio disputata sunt, ut melius explicari possit natura diphthongorum ए et ओ.

§. 19. De ए.

Si ए in vocibus Prākriticis iuxta principia mox posita consideramus, invenimus

1) sine immutatione ए remanere ante geminatas vel coniunctas consonantes, i. e. tum, quum *corripi* debeant vocales longae iuxta §. 18, 1. Exemplo sunt: पेक्क, पेक्कदि etc. sexcenties pro पेक्ष; वेत्त pro वेत्त M. M. 90, 11; जेट्ठ pro जेत्त Vik. 121, 9; सेट्ठी pro सेट्ठी M. R. 135, 2.

2) Mutari consonantem prorsus eisdem modis atque fit in consonantibus singulis post vocalem *longam*; cf. §. 18, 3. ex. gr. वेक्कणा pro वेदना M. R. 77, 8. एच्चं pro एच्चं, एदं pro एदन्. sexcenties, alia permulta.

3) Denique *geminari* consonantem ab origine simplicem, post ए; पेम्म pro पेम् Var. III, 52. Rat. 28, 6 ult. Vik. 72, 4. एक्क Var. III, 56; Rat. 5, 13;

propter consensum grammatici. Cf. Çak. 78, 4. षट्ठु-
मपिपादत्तु. Utt. 66, 1. मपिपादित्.

Mr. 3, 12; एककेक M. M. 123, 3; एककल्लिष Utt. 87, 14; M. M. 162, 15 (ubi ए est emendandum pro ऋ); देव pro देव M. M. 56, 5; 69, 1; 72, 3; 94, 3; Çak. 158, 8; 58, 2; Var. ind.; देव i. e. एव Rat. 9, 3, etc.; तेल्लोकक Var. ind. etc.; तेल्लकण pro तेल्ल M. M. 106, 10. codd. 158, ult.; तेल्ल pro तेल Çak. 36, 1.

A metathesi non profectam esse geminam consonantem, demonstrat एकक, देव, alia.

Hoc ultra progreditur, quam fit a vocalibus longis; e lege autem, quam sine §. antec. posui, apparet, positis duabus consonantibus, cedere debere vocalem et si longa sit, corripì. Itaque consequitur, ut correptum sit ए ante complexum consonantium, longum autem remanere ante vocales et consonantes singulas. Quum autem desit signum ad ē pingendum, mutatio haec pronuntiationis est, non scripturae, et significatur littera ए sonus tum brevis, tum longus; i. e. vocalis *anceps*.

4) Probato autem, signum ए indicari duos sonos ē et ē, porro sequitur, ut ए Prākriticum diphthongus non sit, utpote quae natura sua sit longa, sed vocalis simplex indivisibilis evaserit. Intelligo autem ए, quod ē Sanscrita recepit Prākrita; idem praemoneo de ओ.

5) Ab hoc ए ancipiti distinguendum est, si originem respicis, aliud ए Prākriticum e contractione orsum, de quo infra dicendum est; conflatur id ex ऋ et इ; eadem itaque elementa continet ac Sanscriticum. Nil habet utrumque ए rei

cum ए Māgadhico, quod pro ओ Sanscritico ponitur in nominn. sing. vocc. in च.

6) Ex antec. apparet, transitiones vocalis इ in ए, quum sit ē i. e. quum excipiat a complexu consonn. ut मेपहृदि, एत्थ, vid. supr. §. 11. ad *Gunam* non pertinere, verum mutationes esse in vocalem aliam brevem cognatam, at soni obscurioris; mutationes vocalis ई in ए, i. e. ê, ut हरिच etc. supra §. 12. transitiones esse in cognatam vocalem longam; mutationem diphthongi ए in इ (supr. §. 15, 1.) re vera esse correptionem aequae atque transitionem in alium sonum; denique corripī ए, licet signum remaneat idem, quum retineantur duae consonantes post ए Sanscriticum (supr. tit. 1.) aut geminetur consonans in Sanscrita solitaria (supr. tit. 3.).

Paucissimae sunt correptiones diphthongi ए, si figurae solius habetur ratio; permultae, si sonus consideratur.

7) Experimentum si facimus huius doctrinae in versibus, id inde demonstrari non potest, correptum esse ए ante consonn. positionem facientes, at satis demonstratur, ए corripī a poetis, in cass. singul. fem. vocabb. in vocall. desinentium post longam vocalem antecedentem, longum contra remanere ए Sanscriticum ante consonantes singulas et vocales.

Kāvy. Prāk. p. 63. विपरीश्वर लब्धो। अम्हपुद्गुपाणादि कमलट्टहं। हरिपो दाहिणापात्रां। रसाउलाकन्नि हक्केइ॥ ए longum est in हक्केइ, in रए (रते) loc. sing. neutr. M. R. 9, 23. legitur distichon, in quo quae emendavi e

cod. P. infra indicavi:*) पणमद् त्रमस्त चलणो । किं काहिञ्
अण्णोहिं देवेहिं । एसो कलु अण्णमत्ता । णं हरइं त्रीधं इडकडन्तां ॥ ए
habetis longa iuxta regulam. Mox aliud sequitur
in eodem dramate: पुरिसस्त त्रीविद्वुं । विसमादो हरइ (C.
होइ) भन्निगहिच्चदो । मारेइ सव्वलोभं । यो तेण त्रमेण त्रीधामो ॥

ए breve eruit iam Lenzius ad Vik. p. 200. ex
inflectt. fem. घाए, ईए; omisit ऊए. Quae protulit
exempla, ex inferioribus dialectis petita, a meo
consilio nunc aliena sunt; alia itaque propo-
nenda.

Kāvya. Prak. p. 61. vel Sâh. Darp. p. 126, ubi
etiam legitur, in metro Aryae: कस्त व ण होइ रोसो दइदूण
निघाए (S. D. घाइ) सव्वरणए (P. - णं घहरं, S. - रं घहरं). K.
P. p. 173. in versu altero दन्तकवधं कडोले । वडूए वेवणा
सव्वत्तीणं ॥ ubi nullus est versus, nisi legitur *bahūē*
et *vianā* cum grammatico. Sâh. D. p. 120. in
ultimo hem. वडूए सौमन्ति. घडूइ ॥ v-v, --, v, --] - ||
K. P. p. 40. fin. स [हि] णावणिदुवणासगरम्मि । घडूवलोए सहीए
णिविडाए । हारो णिवारिओ विअ उच्चरधन्तो तदो कइं रमिअं ॥ S. D.
p. 55, 15. praeter alia emendandum est वडूए v-v,
prò वडूए.

Causa correctionis in praecedente vocali non
posita est; nam, ut taceam, locativos sing. 1mac

*) काहिञ् pro कस्त. Non cognovere, ut videtur, editores
aliam formam doctiorem, minime ignoravit scriba cod.
P. Seiungi णं ab antec. propter caesuram. Expli-
cari debet lectio भन्ता a P. corroborata per ablativum,
णं per ननु; lege णा हरइ v v v v, omisso Anūsvara.
Mallem इडकडन्तां. Arya est metrum horum distt.

declin. *) ubi brevis antecedit vocalis, et ए non corripitur, alibi quantitatem servat ए etiam post longas vocales. **) Eam in accentu quaerendam reor, qui alienus est in universum a fine verborum Prākriticorum.

Patet igitur, ए finale saepenumero corripi in inflectionibus istis feminini, et oritur quaestio, praestaretne pro ए correpto scribere इ, ut factum videmus S. D. p. 6, 10; K. P. p. 41, 18. (ओपहाइ) et supra p. 147. potissimum, quum grammatici utramque scripturam permittant. Meliorem censeo, siquidem lex est etiam Prākritici sermonis, scribere prorsus uti pronuntiatione efferendum est. Alia est ratio ए correpti ante coniunctas consonantes, quarum complexus brevitatem vocalis satis indicat.

Scio contra usum esse hanc scripturam, at scribae tamen metri parum gnari vel curiosi facile expunxisse inusitatiorē formam in इ possunt.

Utrumlibet praeoptes, hoc certum est, ए Prākritice corripitur et in ई et in इ atque ex hac cor-

*) ex. gr. K. P. p. 183. राअभरिए वि हिअए। मुहअ पिहिअो पा रओ सि॥ p. 109, l. 17. सिअिओ। p. 63, l. 8. रए. S. D. p. 329, l. 6. 310, 5. Locus est S. D. p. 43, ubi etiam ए locativi corripendum videtur ob verbum: लज्जापत्तत्र (l. त्व) साहपाइं परतन्तपिअिवासाइं। अविपायुदुम्महाइं। धणपापां घरे कलत्राइं॥ -- | - व व | व | - - | - | Sed corrige धणपापा et tuebitur घरे finem suum longum; व व --.

**) ex. gr. K. P. p. 185: सो पात्वि एत्थ गामे यो एअं मह महन्तलाअणपां। (ed. C. महन्) etc. ibid. p. 180. एएहि दाअ सुन्दरि।

reptione fluxisse videtur, quod genus verborum medium omnino cum activo confusum fuerit. Corripitur autem non tantum *ॠ* e Sanscrita oriundum, sed etiam id, quod nova contractione conflatur Prākritice; cuius rei documento est praeter inflectiones fem. sing. in *de*, *le*, *ūe*, coniugatio Xma, in qua करेत्त et similia inveniuntur, licet leviozem fuisse hanc correptionem ante nasalem credam et nullam ante *म्ह*, ex. gr. in करेम्ह.

§. 20. De ओ.

Eisdem rationibus persuadeor, ut ओ habeam Prākriticum pro vocali ancipiti, non pro diphthongo. Id tamen est discriminis, quod ubi ओ finale corripitur, mutatio haec etiam in scripturam abeat et pingatur ३. Brevius haec possunt expediri. Exempla eodem ordine quo supra proponam:

1. परोक्ष Rat. 29, 10; सोत्र = ओत्र Rat. 66, 5; ओपसा M. M. 57, 1. = ओत्सा; अणपोषण M. M. 8, 8; दोक्षल (sic lege pro दोच्छ-) = दोर्वल M. M. 113, 6; सोत्र pro लोत्र Vik. 44, 5; सोल्लि = स्वलि Rat. 10, 9; पोक्षर sup. p. 152.; ओगा = योग M. R. 146, 2. Var. s. v. तेरलोक्क pro -क्क. Var. s. v.

2. लोच pro लोक, Vik. 47, 13; पिओच pro पियोग Prab. 3, 4; etc.; nam exempla eius quod est o non correptum, scatent.

3. Unicum exemplum correpti o ante singularem consonantem posthac geminatam, quod mihi innotuit, est ओवण, M. M. 37, 9. et alibi; cf. Var. III, 52. ओवण tamen saepius emergit, ut Prab.

41, 5 etc. nescio an bono iure. Quod laudat Lenzius ad Urv. p. 201. फोल्लु, ad rem meam minus quadrat, propter licentias toti quarto istius fabulae actui peculiares. Hinc te fallere non poterit, quin ओ aequae strenue quantitatem suam defendat primitivam ante singulas consonantes, atque vocales longae. Vid. §. 18, 5. Restrunguntur paene correptiones in mediis vocabulis ad syllabas ab una consonante non exceptas.

4. Pro legitimo ओ in terminatione abl. sing. Imae declin. masc. et neutr. दो, acc. plur. fem. vocabb. in vocales desinentium, ञओ, ईओ, उओ, Ima pers. plur. praes. et fut. ओ, (vid. Var. V, 6. et 18. VII, 9.) concedunt grammatici etiam उ, quae mutatio a mutato accentu proficisci videtur. In nom. sing. masc. vocabb. in ञ pro ओ non admittitur उ, qui nominativus ad inferiores dialectos ablegatur, nec dubium est, quin उ nominativi in prosaria oratione alienum sit a praecipua Prākṛita. At etiam terminationes in उ a grammaticis positae rarissime eruuntur in dialecto praecipua, licet vix dubito, quin recte eas protulerint doctores indigenae. Investigandum hoc est in poematis, quorum copiam ampliorem desideramus.

5. Versus si consulueris, ओ correptum ante singulas consonn. nullibi quod sciam invenies; rationem recte intellexit Lenzius l. c. p. 201. Abbreuiatur ओ in उ, non in ओ; quod addit vir doctissimus ओ transire in ञ, id aliter se habet; nam vocum in ञ = ओ forma alia est in ञ et prima

persona pluralis non e ओ transit in ष, sed e forma Sanscrita ष eliditur Visarga.

ओ itaque correptum Prākriticum ante complexum consonantium tantum locum habet, ceteroquin longum est. Si corripiendum est ओ finale, transit in उ, i. e. in cognatum sonum magis tenuem. Inversa ratione उ transire vidimus in ओ, supr. §. 13. Ad Gunam referre hanc augmentationem noli.

6. Scimus ई transire in ए i. e. ए et expectari potest, eodem modo fieri ओ i. e. ओ ex उ. Exempla sunt quaedam, quae obscurata plerumque sunt a scribis. Nimirum त्*praepositionis उत् cum स vocis seq. non mutatur iuxta regulam consonantium medialium in ष, sed sibilo स assimilatur et उत् = उ tractari solet, ut निः et दुः (vid. supr. p. 142.) i. e. pro उत्त scribi solet उत् iuxta regul. 18, 2. Certum est eam scripturam praestare in vocabulis उत्तक et उत्तव; cf. Var. III, 42. quamvis codex Çak. praeferat scripturam उत्त in उत्तुक, vid. p. 18, 2. 21, 8. etc. उत्तुओ. Contra in उत्तव constant sibi magis scribae et miror पितृहव editum esse Çak. p. 116, 6. pro पितृसव. Potestne defendi scriptura eo, quod praeposito पितृ prorsus medialis fiat complexus त्त? Sed parum sibi constat hic scriba, qui p. 119. ponit उत्तव l. 4 et उत्तव l. 5. Utriusque vocabuli scripturam per ओ iniungit Vararuches, talium rerum testis idoneus vel contra legionem scribarum. Attinet autem mutatio vocalis उ in ओ ad sonum, non ad quantitatem et maiorem fidem habeo grammaticis et antiquioribus et do-

ctioribus, quam librariis. Latent me si alia sint exempla.

7. Oritur denique ओ Prākritica contractione, veluti ए, ex एव्-अ etc. de qua re infra dicemus; hoc ओ longum remanere debet, licet levior sit abbreviatio necesse est in होन्ति, similibusque formis.

§. 21.

Quum magna iam sit aberratio a Sanscrita, mutare diphthongos ê et ô in vocales ancipites et prorsus obscurare naturam horum sonorum diphthongicam, alia eaque maior in eadem mutatione cernitur depravatio. Nam obsolescere non potuit non augmentatio *Gunae*. Ruit prorsus *Vriddhi*, siquidem *âi* et *âu* loco suo sunt depulsa atque *âr* solummodo ante vocales principale suum elementum caninum potest conservare. Idem valet de *ar* *Gunae*, et quae dicit कर्तुं pro कर्तु, oblita est lingua scenica, quae sit natura *Gunae*. Idem fit, quum corripiantur *ê* et *ô*, et utraque vocalis, et *Gunam* efficiens et *Gunam* passa, ita in unam confundantur, ut indivisibilis fiat sonus *ê* et *ô*. Itidem evertitur *Guna*, si e dissoluto *Guna* Sanscritico in *ay* et *av* elementum radicale *i* vel *u* prorsus elidatur, ut fit in अयदु pro अयदु et अयदु pro अयदु. (Çak. 71, 2.). Neque in अयदु et अयदु est Guni-ficatio vocalium इ et उ et coniugatio sine अ et इ, sed oriuntur hae formae e nova contractione.

Licet itaque scenica lingua a Sanscrita mutata est et intacta reliquit innumera ê et ô e *Guna* orsa, ei nullam *Gunae* conscientiam, nul-

lumque eius usum attribuo. Ipsa enim non finxit vocabula aut formas, in quibus Gunae vestigia cernuntur; regulas contra euphonicas sibi peculiare ita anteponit legibus Gunam regentibus; ut nullus huic relictus sit agendi locus. In eis, igitur quae innovavit scenica lingua, ए et ओ, Gunae vestigia deprehendo nulla. In एत्, एत्ति (cf. p. 148.) ऐस्त् etc. nemo Gunam quaerere volet. Sed ne in aliis quidem, quae gunificata esse videntur a lingua scenica, vera est Gunae augmentatio. पाइस्त्ति, quod Sanscritice audiret नयिष्यति pro नेष्यति, Gunam conservat Sanscriticum praesentis et inde derivat futurum, ut similiter गच्छिस्त्ति, alia dicuntur; a radice नी per Gunam et इ+स्त्ति non format Prākṛita. In भर्त्ति pro भृत् et similibus non Guna est cum insertionem vocalis इ ad divellendum complexum त्, sed proficiscitur forma participii a praesenti भर्त्ति.

Atque in universum de Guna scenico sermo esse potest nullus, etiam ob hanc causam, quod prorsus oblita sit lingua, quae sint radicum Sanscriticarum formae, et solummodo recordetur, sub quibus formis Sanscriticis appareant voces ab istis radicibus derivatae.

Constat, alias cognatas linguas, licet mutarint elementa, quibus contineatur Guna, tamen ad Gunam immutatis hisce elementis formandum fuisse aptas, ut Gothicam et Graecanicam. Prākṛita contra, licet elementa Gunae satis incorrupta conservarit, eis non uti scit ad Gunam nova ratione manifestandum et tueretur tantum, quae ante eam

et in eius quasi usum per Gunam formaverat Sanscrita.

§. 22.

1. Longe usitatissima est in lingua scenica conservatio quantitatis Sanscriticae, ita constitutae, ut vocales singularum syllabarum mutari possint, dum metrica vocabuli ratio eadem remaneat. At in hac tamen quantitatis constitutione magna observanda est sermonis corruptela. Ut *taceam* voces diversas confundi (exemplum sit तस्य, quod et pro तस्य et pro तस्य ponitur), indicio est haec vocalium mutatio, prorsus oblitam fuisse scenam *derivationis* vocabulorum et *formae* radicum; nam a forma radice et a norma *derivationis* pendet eisque praescribitur in Sanscrita uniuscuiusque syllabae quantitas. Itaque quum parum curet Prākṛita ipsarum vocalium pondus, eique aequiparet positionem iunctura consonantium efficiendam, longe remota cernitur ab origine sua.

2. In negligentia ista quantitatis vocalium ipsarum legitimae longe frequentior porro est correptio vocalis longae ob sequentem positionem. In qua pronunciationis ratione magna manifestatur vis *accentus*. Qui enim *rātti* dicit pro *rā-tri*, is nequit non ictu fortiori tollere quasi syllabam priorem; in caussa est assimilatio consonantium, nam quum duo sint *t*, unum ad antecedentem syllabam trahatur oportet; quo facto acceleratur vox consonantem post vocalem in eadem syllaba elatura et impeditur, quo minus in vocali moretur.

3. Instabilis quum facta fuisset quantitas vocalium, *accentui* provincia danda erat maior; potissimum, ubicunque nulla esset norma vocis modulandae a Sanscrita tradita; i. e. ubi par esset quantitas syllabarum sese excipientium, nullaeque adessent iuncturae consonantium, ex. gr. नख. Norma quadam in talibus vocibus modulandis, opus erat etiam Sanscritae et non dubium est, quin pronuntiatum sit *nà - kha*. Quum autem Prākṛita scriptura declarare soleat, qui sit numerus vocis, oritur scriptura पाक्य, si fortior est ictus, पाह, si levior: sic pro *nihī'ta* निहिन् (nam निहिन् minus probandum credo) Var. III, 57. pro *vāhi'ta* वाहिन्, ibid. 52. Hoc unum genus est scripturae, conson. ob accentum geminata; alterum est, quod vix mentione egeat, si scribitur ob accentum vocalis producta, ut in मापास्तिगी. Var. I, 2 pro मन्°. Inversa ratio est amissae quantitatis ob accentum in syllaba antecedente ponendum; tum brevis ponenda erit vocalis pro longa; ut fit in exemplis apud Var. I, 10. Nimirum nullis adhibitis in lingua scenica *accentuum signis*, usurpantur signa *quantitatis* etiam ad accentum significandum. Docere volui, vim exercuisse accentum in linguam scenicam et ex quibusnam scripturae generibus indagari possint hae mutationes ob accentum factae. Regi accentu non dico linguam scenicam, quae potius quantitatem vocabulorum Sanscriticam plerumque tuetur, sed suo more constituit. *Pendet omnino accentus Prākṛiticus* tum a *quantitate Sanscritica*, tum ab *accentu Sanscritico*, et pertinet lingua

scenica ad eas, quae, veluti vernacula, utuntur genere elocutionis ex quantitate et accentu mixto, non reguntur accentu, ut Anglica, vel Romanicae.

4. Cohæret autem cum hac pronuntiatione ratio versuum, qui in Prākriticis linguis frequentantur aequè atque in omnibus quod sciam linguis provincialibus a Sanscrita oriundis. Versus sunt, qui non pondere syllabarum, sed pedum efficiunt numerum, et cum cantu et re musica arcte coniuncti sunt. Scio, etiam Sanscritica metra, ut Çārdūlavikrīḍita, alia, usurpata fuisse in scena, ex. gr. in Dhūrtasamāgama, sed hæc doctrinae, non linguae sunt specimina, ab indole huius sermonis aliena. In istis autem metris quae sit vis accentus, nunc a me non docendum est. Propria est huic metrorum generi etiam *concinentia* versuum *finalis*. Cf. quae breviter dixi in praef. ad Gīta Gov. p. XXXIII. vel multo potius, quae clare disseruit *Apelius* de re metrica §. 494 sqq.

5. Quandoquidem compareat in hac lingua effectus accentus sub *specie* immutatae *quantitatis*, difficile sane est, distinguere, quae vocalium mutationes accentui, quae alii caussae attribuendae sint. Satiùs itaque videtur, h. l. congerere, quaecunque vocabula diversam a Sanscritica praebeant speciem metricam, si in vocalium immutatione posita sit res. Quae ab accentu Sanscritico derivanda essent, sine iusta cognitione eorum, quae Pānines libro octavo tradit, intellecturis carent. Huc tamen nemo trahet immutationes quantitatis ob diversam inflectendī rationem, si ex. gr.

इत्तीहिं dicitur pro ऋषिभिः; धेणूहिं pro धेणुभिः; nec productas vocales ob elisionem syllabae, ut धीरा pro दुहिता.

6. Alia est difficultas in corruptela textuum posita, ubi mendose saepenumero permutantur vocales breves et longae. Taceo libros manuscriptos, taceo etiam editiones Calcuttenses in orthographicis rebus parum accuratas. Sed vel ex editione Çakuntalae facile esset, sat multa eius generis peccata congerere. विसामीश्वरु pro वीस° p. 30, 3; णिद pro णीद p. 15, ult.; त्रिविदं pro त्री° p. 54, 7; et permulta alia vix tironem morabuntur; alia autem difficilior est diiudicare; videtis, opus esse emendatis exemplis, ne mendis regulas nostras contaminemus, et caute esse procedendum. Regula autem principalis haec est: *respondet Sanscriticae quantitati scenica suo modo constituta*; ab ea itaque recedendum non est, nisi ob rationem idoneam. Idoneae autem rationes sunt, primum *testimonium grammaticorum*, deinde *constans usus*; denique in versibus *ratio metrica*. De hac tamen in nonnullis generibus iusta caremus cognitione et carebimus, dum scriniorum pulvere involutus remanebit Pingalae liber de metris Prâkriticis. Utinam Lenzio h. m. quem et summa diligentia et iusta doctrina ad hoc opus sese accinxisse scio, hoc libro nos donare licuerit.

7. In universum haec tradi possunt: fugit accentus ultimam praeter interiectiones quasdam; longam vocalem tuentur finalem locativi sing. nomm. in ँ et nominativi sing. vocc. in vocales desinen-

tium; at allevatur utraque inflectio saepenumero adiectis voculis encliticis. Amplectitur secundo loco accentus syllabam *radicalem*, nisi impediānt praefixa, vel *quarta* a fine radix contineatur. Nunc in singula inquiramus.

§. 23.

1. Primo loco ponam mutationes vocalium in *mediis* vocibus, eas quae testimonio Vararuchis gaudent:

a) अ transire potest in आ, Var. I, 2. et b) आ in अ. Var. I, 10. Exempla sunt: सामिहि pro स-; पायड pro प-; आदिनाड pro अ-; पाडिवद्या pro प-; मापांसिणी pro म-; सारिच्छ pro स-; पाडिसिहि pro प-; पासुन्न pro प-; पासिहि pro प-; quod additur अस्ते आते (sic emenda) pertinet ad 18, 2. Potest corripī आ in hisce:

चमर pro चा-; पडअ pro पा-; तलवेपटअ pro ता-; चडु pro चाडु; दवपिण pro दा-; लदअ pro ला-; हलिअ pro हा-; उक्खअ pro उक्खाअ; पत्तर pro पत्वार; पहर pro पहार; संठदअ pro संठादअ.

Quum optare liceat inter utramlibet scripturam, credi potest, recedere poetas tantum a quantitate Sanscritica, quam prosa oratio tueri soleat. *) Vim accentus agnosco in producta vocali praepositionis, पासुन्न etc. et correpta syllaba radi-

*) Sic re vera legitur सदिह M. M. 68, 3; पडिसिह Utt. 106, 2; चामर M. M. 89, 10; पासुन्न M. M. 108. 8. etc. In versu autem K. P. p. 173. क्खअ cf. p. 147. supra; 34, 16. मापांसिणीया मापो. --, उ-उ | -- | पत्तर Çak. 105, 10. Mr. 139, 11. extra versum. K. P. p. 32. S. D. p. 105. in versu.

cali, ut पत्न्यर्. In तद्यणिं I, 18. iuxta grammaticum optatio est nulla.

c) ई in इ transire oportet iuxta Var. I, 18. in hisce vocc. पाणिघ, घलिघ, खलिघ, तद्यणिं, करित, विरघ, तद्घ, गहिर, इति (I, 3. cf. Utt. 49, 12. ईति, at Çak. 130, 11. etc. इति.)

Sanscriticam scripturam sequuntur saepius librarii, at falso, ut apparet. खलिघ breve habet इ in versu K. P. p. 173. ut M. R. 50, ult.

Exempla contra regulam e locis prosariis petita nil valent; et minime sibi constant scribae. Mr. 135, 11. editum est तद्घं, contra p. 136, 1. तद्घ. K. Pr. p. 43, 2. तद्दस्स तद्घ पाषणां; at postulat versus इ breve. Et sic sibi ipsi fidem derogant plerumque librarii. De comparatt. in ईय् nil tradit grammaticus; Çak. 53, 11. खलिघं legitur in versu et prostat 151, 14. extra versum. खलीयो contra 46, 13.

d) उ in इ in मधुघ pro मधूक I, 24. Exempla in schedis non invenio.

e) Frequentissimi usus verbum भण productam vocalem antepenultimae exhibere solet: भणाति, भणादि. Mutationis talis exemplum est singulare. Silent grammatici. Tam constans est usus, ut vix liceat scripturam reiicere. Si ex accentu solo explicare velis longam vocalem, obstat, quod omnia cetera verba huius classis hanc vim accentui minime concedant et contra verba classis nonae saepius vocalem corripiant antepenultimae चिकिकपासि Mr. 121, 6. (lge चिकिकपासि); आपादि, मेपहदि, -दु Mr. p. 100, 15. Çak. 156, 10. etc. quas formas probat Vararuches. Invenitur praeter भणादि tum भणेदि, tum भणादि, Çak.

50, 11. 154, ult.; prorsus ut ज्ञापादि, ज्ञापोदि, ज्ञापादि, ad quam analogiam falso tractum mihi esse videtur भण.

2. Maioris momenti sunt, utpote latius ser-
pentia, haec, a grammaticis tradita, infra ube-
rius investiganda.

a) Corripi potest ञा radice in caussativis, quae ण formativo utuntur: कार्त्वेइ etc. vel कार्त्वेइ, कार्त्विञ्च, कार्त्विज्जदि. Var. VII. Quod interdum ex-
tenditur ad simplicem caussativi formam et omni-
no ad classem Xnam: कोदि pro कार्त्तति. Cf. §. 23, 7.

b) Corripi itidem potest ञा ante ण Imae per-
sing. et plur. हसमि, पठमु, v. पठम; nam corripi debet
ञो finale, si breve ponitur ञ. Apertum est, hoc
fluxisse ex ictu primae syllabae proprio et scribi
हसमि, पठमु etiam potest. cf. Var. VIII. Sed tum
confusio est cum class. IVta.

c) Quaeri potest h. l. quae sit quantitas vo-
calium इ et उ e mutatione semivocalium य et ञ
oriundarum. In universum haec notentur: इ e य
passivi evolutum, tertiam a fine occupat syllabam
et accentum habet; सरिञ्चदि, भणिञ्चदि; hinc deinde
fieri potest सरिज्जदि i. e. ex ईञ्च fit *īya*, et gemina-
tur *y = iyy*; geminum ञा autem Prākritice fieri
debet ञा.

इ e gerundio in ञ orsum accentu caret; hinc
वेक्किञ्च, भणिञ्च, ज्ञापाञ्च, गहिञ्च; Çak. 124, 1. etc. Usus
constans est nec mihi suspectus, quanquam Va-
raruches hanc formam Çāurasenicam dicat et vi-
deatur ei इ longum attribuere. XII, 8.

इ ex participio in य progenitum itidem, ubi य praecedenti consonanti non assimilatur. Var. III, 17. hinc: हसिचं, हसिचं, कारिचं, पठिचं, पाठिचं. Var. VII. Hinc relicto scripturam च्छ्दिचं saepius obviam, si dialecto praecipua utatur sermo; a me posita M. M. 7, 1. est, quia Caurasenica esse videtur loquela. Adde, quod, ईच si esset terminatio, inveniri etiam deberet forma च्छ्दित्तं, ut उन्नित्तं Var. II, 16. et quod forma च्छ्दरे Var. I, 5. demonstrat, ictum esse in syllaba tertia a fine: ak'k'hà'ia, = ak'k'hè'a.

इ ex य nomm. abstractorum in ऋ. Var. III, 20. चोरिचं pro चौर्य etc.

उ in दुच pro त्वा gerundii accentu gaudet nullo; कदुच. Quod posuit उ Chézyus in nomm. in त्वा pro abstractis in स्व per Çak. (vid. 80, 1. गिउणतुणं; 103, 2. पुरुणं; 98, 3. धीरुणं; 56, 10. यद्वयुणं), forma est nullius. Vid. Var. IV, 22. Male legit Bengalicum त्वा pro तु.

3. In fine.

A) corripiuntur vocales longae ante य finale; a) in acc. sing. fem. चं, ई, उ pro चां, ई, उं. Var. V, 19. Peccatur saepissime contra regulam, ex ignorantia, ut comparet; nam nullum inveni accus. fem. sing. cui propter versum longa attribuenda esset vocalis.

b) in genitivis plur. चाणं, ईणं, उणं, ubi consentit usus librariorum cum praeceptis grammatici.

c) in Ima sing. fut. post elisionem vocalis इ, ita ut terminatio fiat -स्व. Ubi retinetur इ, tuctur etiam चा quantitatem et terminatio est -स्वामि. De

his infra amplius dicetur. Vides ubicunque accentu carere syllabam ultimam.

d) In quibusdam adverbis, quae re vera accusativi fem. sing. sunt in ई; तदानी, इदानी. Vid. not. ad Git. Gov. p. 92. Prākritice तच्चिं, vid. Var. I, 18. दाणिं, vel एणिं, vid. supr. p. 129. दाणी, quod saepius legitur, nil est nisi mendum. Utrum defendi possit scriptura दाणी, sine म्, Çak. 53, 7, necne, nescio.

B) Corripi potest आ in तथा, यथा, Prākritice तद्वा, vel तद्, तद्वा vel तद्. Var. I, 10. *) Utravis scriptura satis frequens est in libris.

C) Licentia poetica esse videtur, si producitur उ in adverbio लहु, i. e. लघु, similibusque. K. Pr. p. 34. गढालिङ्गपादस्तः तच्चमि दद्द लहु समोत्तरद्। ubi flagitat versus लह्. At praestat scribere लहुं. क्वू pro क्वु e ललु iusta auctoritate firmatur nulla.

D) ए instr. ablat. gen. loc. sing. fem. corripi potest in इ vide supra § 9, 7. et infra declinationem. Ex simili correptione ए finalis explicanda est ruina verbi medii.

E) ओ finale, quod ex अ: = अउ oritur (nam de sibilo sonoro aevi pristini cogitandum non est) corripi potest in abll. in दो, in accus. plur. fem. in आओ, ईओ, उओ et in Ima pers. plur. verborum in ओ et ita quidem, ut ओ abeat in उ, vid. supra §. 20, 4. et infra capp. IV et V. In prima plur. aliam admittunt grammatici mutationem, in अ. Quae mutatio ita explicanda videtur, ut abiectus sit

*) Praeterea तथा, तथा; etc.

spiritus finalis post घ; nam nullum erui exemplum, quo probatur, ओ Prākriticum proprie transire in घ. Neque exempla prostant, e quibus patet, dissolvi unquam ओ Prākriticum in elementa sua घउ, ita ut dici posset, eiectum esse ex ओ dissoluto aut prius elementum aut posterius. Denique, si legitima esset explicatio, elidi elementum उ diphthongi ओ, mirum est, quod neque in accus. plur. fem. et abll. sing. neque in nomin. sing. masc. Māgadhicis, qui etiam ओ in उ corripunt, unquam repperiatur haec mutatio ओ in घ. In terminatione plur. verborum Sanscriticorum म् = मः causa itaque assumenda est specialis, cur in eis solis transeat ओ in घ. Est ea, quod ista inflectio in Sanscrita saepius contra regulam exuit sibilum finalem. Rem iam olim attigi Pentap. p. 84. ad verba ताडयिष्याम भूयस्तः ॥ Multa alia exempla posthac cōgessi, ex quibus duo h. l. addere liceat: Rām. II, 17, 10: रामे वक्ष्याम राक्षसि। ibid. II, 40, 22. मुषं दक्ष्याम रामस्य etc. Saepius omnino talis omittitur sibilus finalis apud vetustos, quam admittunt grammatici. Sic Rām. III, 13, 12. ad verba ततोवाच monet scholiasta: इत्यर्थे संधिरार्षः।

Saepius usurpatas fuisse hasce formas in sermone quotidiano vix dubito. Recepit itaque et conservavit loquela scenica ex antiquiore lingua duas formas Imae pers. plur. praesentis et futuri, unam in म, quam intactam reliquit, alteram in म्, quam solet in मो mutare, et hinc interdum in मु abire iubet.

Consentit prorsus cum hac explicatione quod

pro एषः, quod saepissime Sanscritice audit एष, duas formas praebet scena एषो et एष. Utramque sistit grammaticus cap. VI. एषो pullulat per libros, एष legitur Çak. 11, 5. 28, 5. etc. Pro arbitrio videntur alternari. Id nescio, cur praeter एषो alia forma च a grammaticis non memoretur.

F) Finales consonantes nullae praeter च re-
manere queunt. Plerumque itaque abiiciun-
tur; in nominibus adiecta vocali च a ruina
defendi solent. Quae huc nondum pertinent.
Sin autem quaeritur, quae cernantur abiecta-
rum consonantium vestigia in vocalibus ante-
cedentibus, ea nulla esse invenies, si exceperis
च et quodammodo र. De च post च mox diximus;
cetera quae huc pertinent, infra melius tracta-
buntur; sufficiat itaque h. l. observare, च post इ
et उ in Visargam prius mutatum posthac cum
vocali praec. coalescere in ई et ऊ. Hinc nominn.
sing. गदी pro गतिः; धेणू pro धेनुः. Etiam de र finali
melius infra disputabitur. In interiectione एही ex
हा et धिक् producitur vocalis ob accentum, in घाति *)
pro घासीन् corripitur ob eius absentiam. Ceteroquin,
ut dixi, simpliciter abiicitur consonans. कदाइ
(कदाचित् Vik. 100, 11. Prab. 44, 4. in scholl. कदाचिन्,
in textu कदाचि i. e. कदापि); नाव, ताव, Var. IV, 6. कदिचि
= कतिचित् Çak. 118, 15. किंचि = किंचित् Çak. 70, 9. In
tertia persona sing. potentialis भवे, हरे pro भवेत् etc.

*) Sic scribitur ap. Varar. cap. VII: cf. Çak. 159, 7. 160,
3. Forma घासी passim obvia pro tertia persona prae-
sensus reiicienda videtur.

§. 24. *De hiatu.*

1. Saepissime eliduntur consonantes e vocabulis mediis; hinc multi oriantur hiatus necesse est. Concursum vocalium tamen minime abhorret lingua scenica, immo eius iusto est amantior. Regula est, ut non amoveantur hiatus in *mediis* vocabulis contrahendo vocales, quae elisione consonantis contiguae factae sunt. Quae autem contrahuntur, ita sunt scribendae et falsum reor Lenzium, qui suspicatus sit, metri caussa contractas fuisse interdum pronuntiando vocales sese excipientes. *)

अ. त्रघदि M. R. 125, 3. कउआदो M. R. 124, 5; घट्, l. 11; रई Rat. 25, 4; चउठ Chak. 40, 8; मउर् Var. I, 8; मए M. R. 115, 7; वघस्सओ M. R. 123, 8.

आ. पाअर् M. R. 85, 1; (sic emenda;) राअपाओ M. R. 110, 5; तुआराइद M. R. 107, 4; आइघदि Mr. 169, 6; पाउअकवो M. R. 39, 2; पाउण M. R. 39, 10; (cf. Var. IV, 25.) आउ Vik. 112, 5; राएसो Vik. 4, 10; वउसाओ M. R. 128, 10. गदाओ Chak. 57, 3.

इ. विपिअं M. R. 54, 10; वेडिआ M. R. 96, 8; विइअं Var. I, 18; किई Var. I, 28; पिउअ M. R. 15, 6;

*) Ad Vik. p. 202. In exemplo दंसस्सदि, quod legi vult danséssadi M. R. p. 96, l. 6. aliam scripturam, eamque multo doctiorem praebet P. दंसेदिअ कउअफलं. Duo exempla e Chak. 52, l. 11. et 83, l. 2. praebent terminationem nom. et acc. plur. आइ, quam *éu* efferendam credidit Chézyus; sed quum poni possit terminatio आ, probata nondum res est.

पडिउलेहि M. R. 129, 10. साधरिए Rat. 74, 9; लोइओ Mr. 7, 2.

इ. ताडोघन्त M. R. 114, 13; वन्दणीया Mr. 130, 1; दहीइ Var. V, 24; पोरिघदि Mr. 169, 6; (sic emenda;) पार्इड Var. V, 18; गदीए M. R. 126, 5; चंपादणीओ Vik. 60, 6.

उ. गहूँ Çak. 9, 6; दुमार M. R. 55, 8; दुइय (= द्वितीय) Rat. 85, 4; तणुई, Var. III, 64; गहूँ, M. R. 77, 3. P. गुडमार Çak. 2, fin.; छणुडल Çak. 39, 1; दुडल Var. I, 24; गहूँण Vik. 25, 7; गहूँओ M. R. 15, 14; उमुओ Çak. 18, 2. (Sic scribe).

ऊ. पृषइसं Rat. 17, 5; पृषा Rat. 12, fin. पृइइ Rat. 14, 11; बहूड Var. V, 18; बहूए Utt. 84, 7; भूओ Çak. 25, 9.

ए. भवेओ Vik. 54, 2; एआइणी, sup. p. 130; करेइ M. R. 77, 3; देइ Vik. 60, 2; पोडर Rat. 12, 6. 7.; छेडण Var. IV, 25., M. M. 71, 2; छपेएसु Mr. 77, 6; मित्रेओ Mr. 9, 4.

ओ. रोइहि M. R. 78, 1; जोषण M. R. 77, 2; मोआवेहि Vik. 13, 12; होइ M. R. 77, 4; कोइल M. M. 47, 8; रोइहि Rat. 79, 8; सोडण Var. IV, 23; सिलोएहि M. R. 84, 5; पिओओ Prab. 3, 4.

2. Satis superque ex hisce exemplis, quae facile esset multiplicare, apparet, nullum vetitum esse vocalium concursum; immo amari ab hac loquela coarcervatas vocales. *Trium* vocalium vicinarum exempla itidem frequentia sunt. Concursus nobis male sonantes, ut ex. gr. विरुचयामि pro विरुचयामि, माआए pro मायवा (Prab. 15, 1.) plurimi sunt; sed haec ultra persequi operae pretium non est. Nam id satis clarum est, non propter euphonia fieri, si unquam elidantur vel contrahantur vocales.

3. Hinc non miraberis, si invenies nullam esse mutuam vocalium actionem inter finem vocabuli antecedentis et initium sequentis; *) talis hiatus a Sanscrita plerumque alienus in quavis sententia Prākritica crepat. Vocabula dico seiuncta, non composita. Excipiendae sunt tantummodo vocolae quaedam encliticae, quae tono ipsae privatae, voci, quae antecedit, adiiciuntur; quo facto immutatur interdum vocalis antecedentis dictionis finalis. De his loco peculiari dicam. Hisce exceptis nulla est extra *compositionem* actio vocabuli subsequenter in praecedens. Quod ad consonantes attinet, eae, excepto Anusvāra, a fine verborum alienae sunt; affligi itaque nequeunt littera sequentis vocabuli initiali. De Anusvāra infra loqui debemus.

4. Prorsus alia ratio est *compositorum*, quae nimis arcte coniuncta sunt, quam ut mutua in se actione et quasi signo quodam consociationis carere possint. In his ideo vocalis finalis antecedens aut contrahitur cum initiali sequenti aut ante eam evanescit. De utroque genere, contra-

*) Nam quae passim observantur Sandhis leges Sanscriticae, ut Çak. 28, 11. अत्रापाणुभावेण, menda sunt hominum Sanscritice quam Prākritice doctiorum. Ignoravit noster, formari etiam thema अत्रापा s. अत्रापा ex चात्पन्. Var. V, 37. Itaque lege aut अत्रापो अणुभावेण vel अत्रापाणुभावेण. Sic etiam Mr. 84, 1. अगदो वद्विहदे pro अवद्विहदे. Rat. 11, 8. 64, 10. तुदामपा pro तुद अमा; मनोपदेसं Mr. 10, 2; etc.

etione et elisione, mox dicam; sunt tamen quaedam vocalium iuncturae quae tali modo iungi recusent. In ए desinere nequit thema vocis Prākriticae; potest in ञ, ञा, इ, ई, उ, ऊ, ओ. De ञ et ञा ante ञ et ञा, इ, ई et ए, उ, ऊ et ओ in sequentibus disputandum est; h. l. quaeritur, quid fiat, si terminetur vocabulum componendum vocalibus इ, ई, उ, ऊ, ओ et sequatur vocalis. Nil praecipiunt grammatici et derivanda est regula ab usu. Videamus exempla:

सन्निउदञ्च Çak. 64, 5; द्वयोऽल्लुञ्जिञ्च. Prab. 45, 11; ञवली-
अदिपणार्णो M. M. 171, 15; उव्वसीञ्चक्खरं Vik. 42, 6; धेणु
अग्नि Çak. 95, 1; (mendose editum est धेणू). Ex quibus exemplis apparet, इ et उ sine vocis compositae ante vocalem *diversam* sequentem non mutari. Si excipiunt sese इ, ई, vel उ, ऊ, Sanscriticam valere suspicor regulam, (exempla enim desidero) et hanc quidem ob causam, quod nil obstat, cur minus observetur. Dicendum itaque censeo उव्वसीरिद pro उव्वसी-ईरिद, धेणूह pro धेणु-उह. Observandum tamen est, difficultatem oriri posse, si ea, quae contractione conflatur vocalis longa, ante *positionem* locum habeat, ex. gr. si componenda essent उव्वसी et इत्थी vel धेणु et उम्मादिद, siquidem उव्वसीत्थी et धेणुम्मादिद contra regulam 18, 1. peccent. Ex eis, quae mox disputabimus, suspicari licet, dicendum esse उव्वसित्थी et धेणुम्मादिद, id est, corripendam esse vocalem, vel, quod malo, elidendam esse vocalem finalem vocabuli prioris.

5. Praepositiones अति, अधि, अणु, अग्नि, नि, परि, प्रति, त्रि, quarum formae Prākriticae sunt अति s. अदि, s.

घट्, घधि s. घटि, घणु, घभि s. घटि, णि, परि, पटि *), वि, nec non praefixum गु, ante vocales vocis sequentis non iuxta regulam antecedentem tuentur vocalem finalem, sed observantur mutationes Sanscriticae, i. e. oritur forma Prākritica ex forma, quae poni debet Sanscritice. Itaque dicendum est घणोस्तद्, non घणुस्तद् propter Sanscr. घन्धेपायः, M. M. 137, 5; पचाता, non पटिचाता, M. M. 97. 1. propter प्रत्याघातः; घन्धु-वत्रपणा, non घभि-उवत्र propter Sanscr. घन्धुपपन्ना Vik. 7, 10. Regula est, a qua nunquam disceditur, nisi mendose; talibus autem mendis scatent libri. Sic Vik. 5, 10 legitur पटुवत्यायेहि, in scholiis पर्युपस्यापय; debebat itaque textus praebere पटुवत्यायेहि propter Sanscr. पर्युप-, vel पत्तुव-, si textus voluit प्रत्युप-; cod. P. legit: पत्तवत्यायेहि i. e. पर्यवस्या०.

Aliter fit in उपरि, quae praepositio a grammaticis alio loco habetur et re vera rarissime cum verbis et nominibus composita invenitur. Hanc itaque iuxta suam regulam tractat sermo scenicus, etiam in compositis, quae in Sanscrita iam exstitisse credere licet. Ex. gr. उवरिचलिन्द M. M. 26, 2. = उपर्यलिन्द.

6. Vocabula in ओ, Sanscr. अत्, aliud formant thema in अ, Var. IV, 18. quod in compositione ante vocales usurpatur; de his itaque h. l. non dicendum est.

7. Invenirentur praeterea multa hiatus exem-

*) Quae passim se obviam tradunt formae पति, पटि, menda sunt. Scripturae, non loquela mendum est, si legitur पटि pro परि; hodierni enim efferunt उ per र.

pla in compositis, si fides haberi posset libris, quales aut editi aut manibus librariorum exarati ex India afferuntur. Licentia quadam usos fuisse poetas, forsitan etiam prosarios scriptores, e Var. IV, 1. concludere licet. Negligentius tamen hoc observatum est me iudice a grammatico et crisi accuratiori nobis utendum. Hiatus in compositis legitimus censeo nullum praeter id genus, quod tit. 4. posui. Respiciunt exempla a Var. IV, 1. posita potius licentiam vocales corripienti ob conflictum inter accentus duorum, quae in unum conflata sunt, vocabulorum. Tum legitimus haud dubie est hiatus, qui oritur elisa initiali alterius dictionis consonante; qualis est in *सउपासते* pro *सउपासते* Var. IV, 1. in *दण्डचट्ट* pro *दण्डकाष्ठ* Rat. 31, ult. *सत्तउत्त* pro *सार्धपुत्र* etc. Nimirum elisa consonans initialis documento est esse compositum, siquidem extra compositionem mendose eliduntur consonantes initiales. Neque unquam quod sciam contrahitur vocalis, quae post elisam consonantem initialis fit, cum fine vocis antecedentis. Legitur, ut apud Var. IV, 1., in libris tum *रासउलं*, tum *राउलं* pro *रासकुलं*, frustra quaeres *रासोलं*.

His itaque exceptis, falso positum reor hiatus, ubicunque *च* vel *ञ* vocem anteriorem terminat, praesertim in oratione numeris non adaptata; ut Rat. 67, 6. *सावस्त्रिञ्चा उत्क्रिस्तत्रद्विचमो*, ubi praeterea *त्* absurde positum est; cf. 20, 9. M. M. 59, 2. *पिण्डदुर* *अन्वि*, ubi *अन्वि* pro *अद्वि* etiam contra Var. III, 10. peccat; ibid. *विसञ्जिअञ्चुञ्च*, contra 92, l. l. 10. 11. recte editum est *अद्वञ्चुञ्च* et *रत्नवपञ्चुञ्च*; ibidem l. 11. *सञ्जिअ*

धारण iterum hiatum praebet nulla ratione firmandum; idem valet de 53, 6. पुलञ्जकम्प. Falsa mihi etiam videtur scriptura चन्तेउरुत्पी Çak. 53, 1; immo dubio haud prorsus caret पिचंउदासणुसूयाओ ibid. 64, 7. licet inter nomina propria per dvandvam composita iunctio est laxior, quam inter nomina invicem recta.

De licentia poetarum longius foret h. l. dicere; nam explicari etiam deberet ratio metrorum in Sanscrita non usitatorum.

§. 25. De elisione.

1. Elisiones vocalium e *mediis* vocibus rariores sunt et plerumque coniunctae cum elisione consonantium; mox iam vidimus amantissimum esse hunc sermonem hiatus. Maxime frequentatur vocalis elisio post semivocalem व, si antecedenti consonanti non assimilatur, sed in cognatam vocalem उ transit. Similis generis est elisio vocalium post वृ et वृ, quum in ए et ओ contrahantur. Alia genera vix ad certam legem reduci poterunt.

a) Huc pertinet द्वितीय, si Prâkritice pro विद्वां grammatici I, 18. dicitur दुदिच; nam दुदिच, quod in indice posui, saepe quidem legitur, at praestat correptio vocalis, ut Mr. 104, 2; 135, 1; 159, 11. Vik. 3, 4. etc. editum est; धुच pro धुन M. M. 14, 3. B. Alia vide infra in pronomine, 2dae personae, et in semivocali व.

b) De contractionibus वृ-व, वृ-व, वृ-इ, वृ-इ etc. in ए, ओ, elisa vocali sequenti, cf. §. seq.

c) Varii generis sunt haec: राजलं pro राजउलं i.

d. रत्न-कुलं. Var. IV, 1. Forma Māgadhica लाञ्छनं legitur Çak, 112, 5. 9. लाञ्छनं Prab. 32, 9; ibid. 47, 5. लाञ्छ. भाषा pro भाषणा e भाषन Var. IV, 5. खड्गल e खलीखर्द Mr. 135, 5; देउल्ल e देवालय Mr. 287, 9; कालास pro कालाञ्चस i. e. कालायस Var. IV, 4. लु vel कलु e ललु particula usus frequentissimi. शत्रु M. M. 29, 2. (sic etiam legendum pro शत्रु Mr. 3, 9.) ex शत्र्वा Çak. 49, 1. (= शत्र्वा). cf. शत्रो Mr. 120, 6. et Var. IV, 6. 35.; *) एषिणं pro इदानीं, supr. p. 129. गोलापाई K. P. 64, 4. cf. Var. IV, 25. potius abiicit syllabas वरी; ल pro द vid. infr.

2. Vocales *initiales* eliduntur potissimum in *encliticiis*, de quibus §. 28. dicemus. स्मि, ति, त्वि, ex वसि, वसि, वसि, *sum, es, est*; पां = एनं, एनां; पि, वि pro अपि; ति, त्रि, pro इति; व, वु pro इव; in particula vocantis vel

*) दिथी pro दुहिता ibi positum nunquam legere memini.

Eadem vox est धूदा vel धीदा, धीया familiariter pro *filia* usitata. E दुहितृ fit दुहिदा, दुहिदिका, Çak. 164, 17. ibid. 70, ult. (nam si retinetur scriptura textus, in scholl. ponendum est दुहितृ). Elisa vocali उ et contractis consonantibus दू et हू in ध, oritur धीदा, compensante elisionem productione vocalis इ. Vik. 20, 13. et eliso द, धीया Mr. 103, 10. et saepissime. Elisa contra vocali इ, oritur धूदा, quod aequè ac धीदा in lexicis tanquam forma Sanscritica habetur; vid. Mr. 108, 1. 109, 3. 4. धूदा vox est honorifica, धीदा contra opprobrio inservit. धूदा, ex. gr. Mr. 109, 4. atque etiam in locis Sanscriticis धूता, ut Mr. 340, 1. 4. sensu uxoris, *matronae* usurpatur. At primarium habes significatum in वृत्ताधूदा Mr. 109, 3. i. e. *Venerabilis matris filia*, prorsus ut *maritus* dicitur वार्यपुत्र = वृत्तपुत्र, ibid. 109, 1. etc. i. e. *venerabilis patris filius*.

obiurgantis रे pro घरे. Tum in gen. pronominis से pro स्य, vid. infr.; in दाणिं, दाणि pro इदानीं, supr. p. 162. In चरण्य praecipitur elisio a grammatico I, 4. et sic legitur Vik. 97, 3; 98, 10. in versu. In prosaria oratione semper quod sciam prostat चरण्य. Itaque aut obliti sunt scribae regulae aut in textu Vararuchis desideratur particula वा. Consentiant tamen cum magistro grammatici seriores.

3. इ finale eliditur in prima sing. fut. e. g. दाइस्सं pro दास्यामि. Vid. infr. उ finale in णं, particula interrogantis pro ननु. Eodem modo privatur particula नु vocali sua in iunctura एवंपोदं = एवम्-नु-एतत्, i. e. *itane hoc*. cf. Çak. 2, 8; 41, fin.; Prab. 8, 6. एवं पोदं etc. Minus bene explicat tum Chézyus, tum Brockhausius noster एवमेतत्. Sic etiam किंपोदं, *ecquid hoc*, Mr. 3, fin. ubi male editum est किं पवेदं; nam neque retinet उ suum नु, nec licitum est Prâkritice एव scribere. *)

Alia minus certa in declinatione diiudicabuntur.

4. Maioris momenti, quippe regulae subiectum certae, est quod in *compositis* cernitur elisionis genus. अ et वा enim ante vocales initiales vocabuli sequentis eliduntur, si excipiuntur hae vocales a consonantibus iunctis. Exempla: ऋलदूद M. M. 55, 4. e ऋल et दूद (Sanscr. अर्द्ध); णामकुदं Çak. 71, 6, e णाम et कुद; तिचिणान्तरेषु e तिचिण et अन्तर (Sans. स्वप्नान्त^०) M. M. 119, 2; उन्नरीयधनुश्च M. M. 119, 8; rescri-

*) Necessaria tamen non videtur esse elisio. Rat. 34, 12. legitur किं णु एदं.

be उत्तरोष्ठुश्च; मरुन्द Çak. 152, 3. e मघ (=मृग) et इन्द (इन्द्र); महिन्द M. M. 90, 1. e महा et इन्द; पालिन्द M. M. 92, 7. (ल Māgadhicum est) e पाल i. e. पार et इन्द्र. Postrema autem, quae in Sanscrita iam tanquam composita ut ita dicam *constantia* existunt, Sanscriticam retinere possunt formam, conservato ए, quod iuxta §. 19. corripitur debet. पारेन्द M. M. 80, 1; ibid. 138, 7. in textu पारुन्द, in scholl. पारुन्द vitiose scriptum est, omisso ए; मरेन्द Vik. 5, 2. पवणुक्कम्पिणा Çak. 67, 9; e पवण et उक्क^०; ibid. कणणुप्पल e कणण et उप्प^०; भावुत्ताणा Çak. 102, 2. e भाव et उत्ताणा; विष्णुमुग्गीद Çak. 117, 5; पव्वुदुम्मूलिद Çak. 87, 12. (ubi दू mendum est) e पव्वद et उम्मू^०.

Ante ea vocabula ab ई vel उ incipientia, quorum vocalis ab una tantum consonante quidem excipitur, sed propter elisam unam duarum consonantium in Sanscrita sequentium, gravior est quam ceteroquin ई et उ, duplex cernitur ratio; aut contrahitur च vel छ praecedens cum ई et उ aut eliditur च vel छ, ut fit ante vocalem a consonantibus duabus exceptam. Exemplis utamur ईसर, Sanscr. ईश्वर, et उत्ताव, Sanscr. उत्ताव. पव्वदीसर M. R. 118, 12; 17, 16; at 13, 11. पव्वदेसर, ubi P. tamen etiam पव्वदीसर praebet. cf. Prab. 14, 9. 17, 2. Eodem modo महोसव M. R. 85, 9; 124, 3; Çak. 119, 4; M. M. 167, 6. et 166, antep.; वसन्तूसव; (l. 5. उत्ताव pro उत्त^० editum est;) at महोसव M. R. 84, ult.; Rat. 24, 8 etc. Falsum contra credo M. M. 119, 12. पीवव्वह, quia nulla est ratio, cur minus scribatur पीवरोह, ut 47, 10.

Porro हलेक्क- Çak. 53, 9. e हल (pro तल) et एक; साहोक्क M. M. 80, fin. e साहण et एकक; कहुपोक्क, M.

M. 115, 12. e कृषा et एक्क. — उन्नीशोवारिद M M. 107, 7; ex उन्नीष et ओवारिद (Sanscr. षपवारिद) लद्दोसथ Çak. 53, 13. e लद्द et ओसथ (Sansc. ओषथ;) cf. M. R. 33, 1. Çak. 156, 9. परिग्गहोवग्गिद M. M. 119, 18. e परिग्गह et ओवग्गिद (Sanscr. षपवलिगत; in scholl. पुञ्जीकृत sensum tantum reddit;) छटोवारिद M. M. 121, 4. e छट et ओवारिद, Sansc. षट - षपवारिद. *)

§. 26. De contractione.

1) Contractiones regulares Prākriticae fiunt in ए ex ष, vel या et इ, ई; in ओ ex ङ, था, et उ, ऊ. Quae posteriora sunt diphthongi elementa, इ, ई, et उ, ऊ, A) aut Sanscritice iam existunt et elisione consonantis intercedentis Prākritice cum ष con-

*) Elidi dixi ष ante उ, etc., quia ओ retineretur correpta, ut fit in media voce, si ष et उ in ओ prius contracta fuissent, vid. supra p. 149. लोत्र, quod in लुत्र non mutatur. Igitur si prius compositum esset भावोत्रापा, retineretur ओ, sed corriperetur. Tum tenendum est, talia composita denuo formari in Prākrita e partibus suis, non tanquam composita recipi a Sanscrita.

Contra regulam peccant saepe et varie libri editi. Sic M. M. 89, 10: समोत्पोव्वेल्लन्त (न्त vitiose omissum est in C) et 130, 7. वाट्ठणील (S. वाट्ठउत्पीड). Ac sic innumera. Altioris indaginis est hoc. Vik. 48, 10. legitur लज्जाओपादमुहिं; contra Çak. 75, 4. लज्जावपादमुहिं (ई fin. mendum est). Prius ex mea sententia falsum, posterius defendi potest; nam षवपाद non necessario contrahitur in ओपाद; vid. Var. IV, 21. Sin autem forma contracta ponitur, scribendum est लज्जोपाद. Cod. P. omittit in loco Vik. लज्जा.

termina fiunt, aut B) इ, et उ latent sub semivocalibus य et व, quae a) aut propter elisionem vocalis sequentis in इ et उ abeunt, b) aut transpositione subiiciuntur vocali व Sanscritice sequenti. C) Denique in compositis contermina sunt व, वा cum इ, ई et उ, ऊ.

2. A) E चतुर्दशी et चतुर्थी Var. I, 9. oriuntur formae Prākriticae चउदही et चउत्थी, e मयूह et मयूर Var. I, 8. oriuntur मउह (Prab. 46, 1.) et मउर; hinc fiunt contractiones चोदही, चोत्थी, मोह, मोर. Similem quam posui contractionem vocalis व cum इ in ए exemplis demonstrare nequeo; nam वेदुं pro त्रयिदुं, huc non pertinet. Vid. infra. *).

मोर, fem. मोरी, legitur Utt. 105, 2. Çak. 83, 1. 152, 13. (ubi corrige मोरी;) 55, 9. Mr. 141, 4.

चउह Mr. 136, 8. 10. Çak. 40, 8. चोह apud poetas expectandum est. **) चउदही mendose M M. 45, 1. et alibi.

3. B) a. E जयामि, जयदि, जयम्ह, जयिदुं fit जेमि, जेदि, जेम्ह जेदुं, ex हवामि, हवदि, हवम्ह, हवियुं, हवियुं similiter होमि, होदि, होम्ह, होदुं, होदयुं, e करयन्तो fit करेन्त etc. Hinc apparet, elidi vocalem quae syllabas यय et यव exci-

*) Huc praeterea trahenda videtur mutatio diphthongorum ऐ et औ in ए et ओ. Dissolutis enim elementis et correpto वा, fiunt अइ et अउ, hinc denique ए et ओ. Cf. supra p. 120. 121.

**) In aliis compositis cum चतुर quam चतुर्दशी vix legitima est contractio ob silentium grammatici. चउयवेदी legitur Rat. 34, 5. चउण्यह = चतुण्यह. Mr. 50, 6.

piat, sive घ, s. या, sive इ sit, *) quo facto transeat ए in इ, व् in उ; quibus cum घ contractis oriuntur ए et ओ. Porro patet, non obstare complexus consonantium leviores म्, न्, quippe a nasali incipientes, quo minus locum habeant hae contractiones.

Obstat contra vocalis elidenda ex ultima syllaba. Dicitur भोदी pro भवदी = भवती, contra semper भवं pro भवान्.

Porro observandum est, non necesse esse, ut fiat haec contractio, sed posse etiam elidi semivocalem et dici ऋदि, भृदुं, etc.; hoc in coniugatione accuratius erit enarrandum.

Pertinent porro huc contractiones vocabulorum लवण in लोण, नवमल्लिका in पोमल्लिका s. पोमाल्लिका Vid. Var. I, 7. S. S. 8. et Çak. 8, 17; Rat. 13, 3. लावण्य contra contrahi non debet; M. M. 56, 6.

b) Eodem contractionis genere e praeposs. घञ et घप, in अञ mutata, fieri potest ओ; nimirum अ et ञ non amplius in hac lingua distinguuntur. Cf. Var. IV, 21. Sanscritica est haec mutatio in ओह pro अहस्य (cf. उपस्य) et ओम् pro अम्. Cf. Burn. Yaçna I. nott. p. CXC. Tacuit tamen grammaticus veram huius contractionis rationem. Nempe, si initio radicis Sanscriticae complexus est consonantium,

*) Refragari videtur घापोष ex घानय Çak. 122. fin. Atque certe refragatur धाव्, lavare. घोषदि Mr. 138, 2. घोइदुं Mr. 94, 7. ubi remanet vocalis post ओ; est etiam solitarium exemplum contractae syllabae आव्; adde p. 94, l. l. 10. 12. Tacet Vararūches.

contractio vetita est. Exempla sint: अव्यक्कमिष *) M. 59, 1. M. R. 87, 4; 14, 8; e कम्; अव्यक्कमिष Rat. 89, 1; अव्यक्कमिष M. R. 155, 6. M. M. 33, 5; e स्वा; अव्यक्कमिषा = अव + इह Mr. 87, 5; nam अव्यक्कमिषा, quod in scholl. est, Prâkr. audiret अवगाह°, et melius ओगाह vel ओवाह. cf. Var. VIII. Contra ओत्तरम् Utt. 44, 15; ओत्तरिकुं 61, 14; ओद्दीर्घदि Utt. 105, 2. (corrigere द pro र, est enim radic. इद्; mendum contrarium est 106, 3. ओदादेदि pro ओदारेदि = अवतारयति;) ibid. 16, 12. ओहरिसानि, in quo verbo aut in scholio अपद्धिये mendum est aut in textu. ओदरदि M. M. 123, 2; Vik. 29, 5; ओवरिष **) = अपवार्य Çak. 152, 10; Rat. 17, 2; ओपात्र Rat. 37, 4; Mr. 146, 1. cf. supr. p. 177. ओवन्धेदि Mr. 72, fine; ओलम्बिद Mr. 134, 5. Non ubique contrahitur, etiamsi fieri possit, praesertim quum in composito च praepositionis initiale coalescat cum च antec. तित्तिरावगाह Utt. 16, 2. cf. supra p. 175; परप्परावल्लोचना M. M. 55, 7; अव्यपोद् Çak. 17, 2; अव्यचिद ibid. 68, 8; अवलम्बस्त Çak. 131, 5; अवलोचन Vik. 28, fin.; Mr. 290, 2; अवहिद ibid. 1. अवर्त्तन्त Mr. 27, 5. Sed in permultis horum verborum contractionem praeoptant libri manu scripti. Investigandum restat ope codicum, quae consonantes ओ ament, ex. gr. व, quae recusent, ut facere videtur र.

4. C) Pauca quaedam vocabula exhibent con-

*) Monendum vix est, non contrahi posse अव्य vel अप, si च alterum contractum sit cum initio voc. seq., ut अव्येहि Mr. 115, 8; अव्ययुदं = अपायुतं Mr. 30, 8.

**) उवारिद Mr. 119, 3; acque falso enarratur per निवा°.

tractionem factam post transpositionem elementorum ण, वा, च.

सए pro त्वया, et तया, transposito तत्राय्; मए e मया; से ex स्या, et स्यात्. Vid. pronomina. Terminatio 2. sing. imper. med. Sanscritica transit aut in स्त, aut in स्तु, elisa vocali च, aut denique in स्तो. Vide coniugationem.

Plura non enotavi; nam सोचो pro स्वस्ति enarrari potest, ut मोक्ष pro मुक्त. Supr. §. 13.

5. D) In compos. च et वा contrahuntur cum इ, s. ई in ए, cum उ s. ऊ in ओ, si इ, ई, उ, ऊ a singulis excipiuntur consonantibus.

वादेरिद e वाद et ईरिद Çak. 11, 5; गुघोदर e गुम्भ (शुम्भ) et उदर Çak. 52, 5 पृषोषघरण e पृषा et उपकरण, Rat. 14, 5. Et e सिणिह et उदार debet formari सिणिहोदर, pro quo Çak. 130, 11. legitur सिणिहुदर. Refert autem, accurate in talibus agere; nam si neglexeris, mutaveris *lacrimas* in *brachia* cum editore M. M. 98, 6. वाहुपपील pro बाहोपपील i. e. बाह्य-उपपीड scribebente.

च et वा cum च s. वा seq. in prosa formare debent वा, si sequuntur consonantes viduae. दूसादरम्भ e दूसाद et चारम्भ M. M. 99, 5. मण्डलाहिरम्भ M. M. 98, 11. e मण्डल et अहिरम्भ; महाभित्ति e महा et अभित्ति Rat. 81, 11. Immo vincit interdum वा, quod Sanscritice oriretur ex च et च, consonantem geminam seq. ita ut una elidatur. Rarissima sunt exempla et non ab omni dubio libera; unum legitur Çak. 71, 7. पिपा-हन्त्रिद e पिपाह et आचिद pro अपिद ex अपिन्; aliud धम्म्य Prab. 17, 9. pro धम्मन्. At dubia est scriptura.

Vocabula Sanscritice a च incipientia sequuntur mutationem suam Prākriticam etiam in compos.

त्रिगणारिच्छ Çak. 52, 11. quia ऋत्त Prâkr. in रिच्छ mu-
tatur. Var. III, 30. चरिण, Çak. 23, 7; Mr. 126, 7.
ex च et रिण pro ऋण. Var. I, 30. Propter eandem
rationem राहसि et महेसि dicitur e राअ (राअ) et इसि, महा
et इसि pro ऋवि. Var. I, 28. महेसि invenies Çak. 69, fin.
राहसि saepius. *)

§. 27. *De vocalibus inserendis.* Var. III, 58-65.

1. Inseruntur vocales inter consonantes con-
iunctas, quarum utraque fortior est, quam ut alter-
utra locum suum cedat. Divelluntur itaque vocali
inserta, ut ambae restare possint. Fit hoc prae-
sertim initio vocabulorum, siquidem initium vocis
omnino mutationi magis refragatur, quam me-
dium et finis. Assimilarentur praeterea vocabula
nimis multa, si ubique ex duabus initialibus con-
sonantibus una exsul fieret. Neque alienum est
prorsus hoc genus a Sanscrita; constat enim e Pa-
nine olim pro पलायते dictum fuisse प्रायते.

2. Distinguenda est ab hac consonantium
divulsione per vocalem insertam primum dissolu-
tio semivocalium य et व in इ s. ई et उ, ex. gr.

*) Silentio praetermitto exempla omissae contractionis de-
bitae. Satis sunt frequentia. Unum tamen est
genus quod oriri videtur ex inscientia librariorum,
ignorantium multis nominibus Prâkritice addi affixum
क, quod soleat in च abire, aliis quae consonantibus
terminentur, pro genere aut च vel का. Hae vocales
additiciae contractioni refragari non debent, ut fit in
वाचा चक्राथ M. M. 111, 2. ubi वा(च)का cum चक्राथ
contrahi debet.

सरीषदि pro सार्यते, शीषा pro त्या. Var. III, 65. अचरिष pro अचर्य, तणुर्द pro तन्वी. Var. III, 64. कटुष pro कृत्वा; de his vide §. 71. §. 75.; secundo loco alia inflectendi ratio; nam si infinitivus radices मृ Prākritice audit भरिदुं, non est र a दुं=तुं divulgum per इ, sed adiecta est terminatio infinitivi दुं per vocalem इ. Documento est participium भरिदं, quod nulla ratione poteris derivare a भृत (Prākrit. भुद), sed additur द=त themati praesentis भृ per इ.

3. Definitur vocalis inserenda plerumque vocali syllabae subsequentis (तत्पूरता ap. Var.) et consonantes a vinculis societatis liberatae sequuntur, si fieri potest, regulas scenico sermoni proprias. Sic a रत्त primum fit रतन, Prāk. रतण, hinc रदण et vulgo रघण. ई, ऋ et ॠ divelli solent per इ.

4. च inseritur in खमा, सलाहा, रघणा, सारङ्ग, कसपा; pro खमा, शलाघा, रत्त, शार्ङ्ग, कृष्णा, Var. III, 62. 60. De सणोह pro सेह vid. not. ad Var. *) कसपा secundum Var. de Krishna dici non debet; cf. Mr. 3, 7; Vik. 71, 8; M. M. 45, 1; Rat. 60, 3. Eodem modo verbum शलाघ mutatur; सलाहिहदि Prab. 12, 11. etc. रघणा frequens est.

Addi potest सकृपोमि e शकृपोमि, geminato क obtonum in radice. cf. Var. cap. VIII. et Vik. 11, 4. Çak. 47, 6. etc. Quae legitur forma Utt. 75, 15. सकृपोमि nil est, nisi mendum, male lecta iunctura

*) Haec forma Pāñcābhica dicitur Var. X, 7. Idem valet de कसपा pro कपा, ut निक्कपा Prab. 4, 4. cf. Var. III, 33. itaque in praecipua dialecto admitti videtur in solis कसपा et खमा divulsio nasalis a sibilō per a.

कक. Interdum vel सक्कुणोमि fingunt scribae. Utt. 15, 3. legitur वरहिणो pro वर्हिणः; nescio quo iure; nam solet e syllaba अई fieri अरिह.

5. इ inseritur a) ante complexum consonantium, quarum posterior vocalibus इ, ई, ए affecta est.

सिलिहू M. M. 106, 2; किलिहू *) et aliae किलन्न radices formae, किलन्न Rat. 41, 6. male pro किलिस्सन्न. cf. M. M. 31, 10; Çak. 120, 16. किलेस Mr. 132, 9; किरिन्ना, Var. l. l. किलिन्न cf. supra §. 5.

सिरी cf. M. M. 8, fin.; Rat. 20, 2; 29, 6; 46, 1; M. M. 172, 17; etc. सिरी, किरिन्ना, Var. l. l. सिणोह; M. M. 80, 14; 81, 1; 39, 6; M. R. 129, 1; Utt. 14, 3; सिणिह, Utt. 8, 3; 104, 15; Çak. 130, 11; etc. **)

b) etiam ante complexum ab अ vel वा exceptum; nimirum in syllaba insiticia obtinet levissima vocalium इ. ***)

मिलाण et omnino derivata rad. म्ले; cf. Vik. 71, 8; M. M. 115, 5; किलन्न et omnino कलम cum derivatis; cf. किलम्मदि M. M. 62, 7; किलामिद (ed. C. म्) e कलामित M. M. 94, 4. सिन्धिण M. M. 81, 2; Utt.

*) कलिहू Utt. 13, 7. in scholl. falso per किलहू enarratur; rescribe in textu विकलिहो.

**) Huc pertinet etiam इत्थो, इत्थिका, इत्थिन्ना pro इत्थो, sed praefixum est इ, स et त sunt त्व; evanescit इ. Vik. 18, 7; 30, 9; Prab. 38, 5. ibid. 17, 8 editum est इत्थिन्ना sine इ praefixo, nescio an recte.

***) Longa vocalis his vocibus nunquam inseritur: रेचीयमाणा Vik. 51, 10. (pone अ pro य) nil est nisi dissoluta forma रेच्यमाणा in ईअ-, ut सरीअदि et innumera alia.

25, 17; 53, 4; Vik. 31, 6; (स्वप्नक) Derivatio esse videtur स्वप्न, सपिण, (cf. स्वपिति), सिपिण, सिधिण.

c) ante ओ; solum exemplum सिलोच pro प्रलोक M. M. 84, 5.

d) inter र et ञ, ष, ह, ab ष excepta.

करिस् pro स्वर्य Var. ind. Prab. 58, 1. lege कलिञ्ज Māgadhice; हरिस् M. R. 146, 4; (ed. C. falso हर्ष) M. M. 133, 3; गरिह, हरिह et हरिहदि Rat. 91, 6; Çak. 23, 6; etc. बरुह Utt. 54, fin. vix proba est scriptura. करिस् pro कृष् Var. Dh. P. आकृतिगण a Vararuche non ponitur et alia eiusdem generis leguntur in libris: गरिस् pro मर्ष a मृष्. Vik. 98, 4; M. M. 58, 10; Utt. 14, 10; Mr. 6, 4; Çak. 55, 9; 70, fin.; वरिस् = वर्ष e वृष् M. R. 15, 11; Prab. 4, 3. alia. *)

6. उ inseritur in सुम् for स्मृ e स्मृ sexcenties; in प्लुम् pro प्ल. cf. Var. III, 64. et ind. Utroque loco ob sequentem labialem. धुम् pro ध्मा forma est a Var. proposita. Alia huius generis certa non sunt. सुडण्ण e शृन्व pro सुपण Rat. 24, 1. omni caret ratione.

पुरुव् pro पूर्व Mr. 82, 4; forma vulgatiores est पुव्. Quod M. M. 119, 6. legitur पव्ह et in scholl. explic. per

*) Mr. 139, 11. Legitur अविद in textu, अर्व in scholl. est itaque Bengalice scriptum et legendum अरिद; sed praestaret अरिद; vulgo audit haec vox Prākṛ. अरुद. — M. M. 97, 4. legitur गुणक्किञ्जिपोष, in glossa गुणकीर्तनेन. At ञ्ण refert formam abstractorum in त्व; vid. Var. IV, 22; वस्त्र explicari nequit nisi a rad. वृ vel वृी etc.; ultravis inaudita est. Legendum est गुणक्किञ्जोपा = कीर्तनेन.

प्रोट (corrigere प्रोट), explicandum est per प्रोट, unde etiam Sanscritice fluxit प्रोट. *)

7. Prorsus alia est ratio insertionis, quae in seqq. cernitur; vocalis enim inserta non seiungit consonantium duarum unam ab altera, sed separat vocalis च, ut videtur, cognatam च a consonanti quae sequitur solitaria. Primum tamen exempla ponamus. Ponit in Dhātu Pātha haec Vararuches: मै वा वाचो । मै गात्रविनामे । अस्य धातोर्वा वाचो भवतः । वाह् । वाचद् । **) Addit mox स्वाध्यामानां हाच काच गाचाः । हाचन्ति । etc. Duae postremae radices huc non pertinent; nam oritur काचदि e ध्यायते, cf. Mr. 118, 1. गाचदि e गाचति elisione semivocalis च. Eodem modo explicanda esset forma वाचदि, si re vera a ग्रायते profecta esset. At utuntur ea poetae sensu *flandi*, ita ut patefiat, esse वाचदि pro वादि a वा, flare. Ratn. 7.

*) Consulto omisi vocabula, in quibus उ ante व insertum videtur. दुवे pro दे, दुवार् pro दार्, तुवरेदि pro त्वरयति; nam in hisce contraria potius est ratio. Mutatur व prius in उ, ut in कालुव e कर्-त्वा; heic non inseritur व (कालुव), quia accentu caret syllaba finalis. In *tu-à-ré-di*, *duè*, *duàra* inclinatur उ versus syllabam sequentem graviorem, eamque quasi amplectitur. Hinc oritur व, quod tamen saepius in istis exemplis non scribitur. cf. तुवर्दु Rat. 64, 5; etc. In दुविस्सदि pro भविष्यति oritur उव् ex उ. Similiter ex ईष sit ईष = इत्त. cf. supr. p. 160. et infr. Cap. III. य.

**) Semel sit monitum, poni a Vararuche fere semper formas maxime Prākriticas; aequè legitimae ex ipsius mente sunt वाचद् et वाचदि ।

11. बाधद्. Prorsus eadem analogia cernitur in बाधद्हि pro बाति Mr. 96, 9; 154, 6. Est tamen etiam radix Sanscritica ब॑. Etiam ब॑ exstat sensu *siccari*, et derivata est haud dubie बा॒ध्, flare. Restat itaque tantummodo ब्या, cuius forma ब॑ in catalogis radice. non invenitur, at probabiliter existit in lingua familiari. Atque omnino e radicibus in बा॒ orsae videntur, quae inveniuntur in ब॑. Nam ब॑ praeter tempora specialia vix obviam sese fert et quartae classi in permultis verbis vindicandum est व॑; sunt enim verba in ब॑ maximam partem neutra, quorum coniugatio ab initio quarta videtur fuisse. Cf. Ind. Bibl. III, 88.

In exemplis istis itaque ब॑ insertum non credo, sed elisam semivocalem व. *)

§. 28. De *Sandhi* et *voculis encliticis*.

1. Probe scitis inter ea, quae iam explicuimus, esse multa, quae pertinent ad Sandhim, si Sanscriticum ponitis technici vocabuli sensum. Eodem tamen tempore vidimus, extra compositionem nullam in universum exstare in Prākṛita mutationem

*) Cum his confundi non debet बाधद्हि, Rat. 31, 15. बाधद्हि Çak. 88, 12; भाद्वत्, Çak. 142, 1. भाधामि Vik. 45, 11. 31, 2. P. (ed. Calc. male भीधामि) etc. a भी iuxta Var. VIII. गियो भा(ध)वीहो । भ(र)धद् । वीहद्. Decurtata enim est forma Sanscritica भाययति in भायति. cf. formam caus. भाध्याधेति Mr. 176, 17. Idem cernitur in formis quibusdam radicis ह॑. पत्रिद्याधद्हि Vik. 55, 1. Rat. 31, 4; 56, 1. etc. = प्रत्येति; sed in पति pro प्रत्य॑ haereo.

litterarum vocabulorum finalium ob litteras initiales vocc. proxime sequentium. Abest igitur a sermone scenico pars Sandhis Sanscritici maior, si exceperis voculas quasdam encliticas, quae cum antecedentibus coniungi solent. Quae ex hac caussa cernuntur vocalium finalium et initialium mutationes, liceat *Sandhim* dicere *Prākriticum*, deflexo primario vocis significato ad naturam sermonis deterioris.

Supra iam monui praeter Anusvaram alienas esse a fine vocabuli ceteras consonantes, omnibus contra vocalibus posse vocabulum finiri. Particulas quas dico encliticas singulatim recensebo.

2. Sanscr. इति *) *Prākriticam* formam induit त्रि, elisa vocali initiali, si alii voci subiungitur: cf. Var. I, 14, ubi scriptura est codicis mendosa तु pro त्रि. S.S. 20. Abundat त्रि per textus; id autem quaeritur, quomodo tractandus sit finis voc. antecedentis. -ओ त्रि, -ए त्रि, -इ त्रि, -उ त्रि legitime scribuntur, correptis ए et ओ. Exempla sunt: माह्वो त्रि M. M. 38, fin. घामो त्रि M. R. 16, fin.; तदो त्रि Mr. 53, 1; et quae invenitur scriptura per य in masc. ante त्रि, ut Çak. 151, 10. दम्पा त्रि, Vik. 110, 9. पास त्रि. a nulla regula postulatur atque minus placet ob ambignitatem, quae inde possit oriri. Falsam igitur reor, nisi nomen praecedens aut vocativus sit

*) इति initio sententiae iuxta Var. इय fit; dubium mihi est, utrum re vera इय sit. pro इति, an pro alia vocula; vid. indic. *Sensum* non dubito; cf. K. P. p. 32, fin. इय भविदेण पायङ्गी ।

aut thema nulli inflectioni obnoxium. De Sanscritica particulae constructione cf. Windischmannum meum Sanscr. p. 14. सहीए णि M. M. 56, 4; रोसहाए णि Rat. 47, 7; गदो सि णि (= षति इति) M. R. 124, 12; पिबेदेमि णि M. R. 124, 10; वट्टदि णि M. M. 25, 9; षणु-च्छिहीषुदु णि Mr. 4. fin.; होदु णि M. R. 99, fin. षदं णि M. R. 99, 2. ubi ed. C. षहन्ति; षहिमदं णि M. M. 92, 2; सोत्ताइं णि Rat. 75, 10; किन्ति M. M. 46, 6, 9. Videbimus infra, omitti posse ubicunque न् finalem; unde consequitur, ut sonum habuerit valde tenuem. Sed vel propter hanc rationem in prosaria oratione omitti non debet signum ante णि et similia enclitica. Fit tamen saepius; षमिष णि Vik. 9, 1; किन्ति etc. Difficilior est quaestio, si णि excipiat terminationes षा, ई, उ. Ex ratione huius linguae scribi debet aut -षाति, -ई ति, उ ति, aut correpta vocali praecedente: -ष णि, -ई ति, उ ति. Fluctuat usus, et vel saepius peccatur, scriptis longis vocalibus ante णि. मालदि णि M. M. 88, fin.; -दो णि M. M. 92, 8. सही णि Prab. 39, 10; सक्कि णि Mr. 107, 12. (साक्षीति); षाकिदि णि Çak. 154, 6; षणादोस्तिपा णि Çak. 12, 2. Scripturae diversitas eadem est post षा. णोमालिषा णि Rat. 48, ult.; साधरिषा णि Rat. 63, 2; पिष्वद णि (pro दा) Çak. 11, 12; षचेतणा णि Mr. 340, 7; cf. Çak. 68, 5 etc. immo षा nom. plur. masc. pro षास् correptum invenitur ante णि. Çak. 8, antep. Eadem variatio post उ. Vik. 116, 7. दीहाउ णि etc.

Mettricae rationes litem dirimere nequeunt, ex linguae autem usu apparet, potiore esse et frequentari णि antecedente vocali correpta. Neque obstat, quod hac scriptura prorsus similes fiant

nominn. vocc. in इ et ई, उ et ऊ; nam idem fit in nominativis absque णि seq. Scripturae आति, ईति, उति usu non defenduntur.

Exstant praeterea multa exempla conservatae formae इति; ex. gr. चिरयसीति Rat. 48, 10; पहरामीति M. M. 110, 7; in his prorsus absurdum est -ई णि scribere, quum ई prius contractione tantum longum fiat. Ne hanc formam expellamus, vetat nubes exemplorum. Magis dubia est res, si इति contrahitur cum आ nom. sing. fem. vel च instr. sing. masc. et neutr. in एण. Frequens est scriptura utravis भदेपोति Utt. 19, 11; विज्जेति Prab. 42, 5; M. R. 108, 11; सुजेति, विरुदेति M. M. 58, 5; at praestare videtur in his scribere per न unum इति, sed haud ita frequenter sese offert haec scriptura; altera certe praevallet in वेति pro वा इति (वति rarius legitur; invenies Çak. 52, 7; 67, 9. sed magnam ruinam passa est littera ए per totam hanc editionem.), immo in विणेति. Vid. Utt. 53, 3. Videtur itaque ए, quod in talibus iuncturis forsitan etiam Sanscritice citius efferebatur, correptum esse, ut in एक्क, एवु, cett.

3. Pro अपि dicitur Prāk. पि v. वि, nisi अपि sit cupide quaerentis initio positionis collocatum, ut Çak. 154, 6. अवि अ; 45, antep. अवि; M. M. 137, 3. अवि पाय. Encliticum अपि post म् scribi debet पि et reiicienda est scriptura म्वि; post vocales वि tute pones. ते वि M. M. 21, antep.; तद् वि- तद् वि Rat. 23, 2; Mr. 142, 7; (यपि-तपि;) का वि Çak. 28, 2; दिहो वि Rat. 17, 8; पुपो वि Mr. 85, 7; Vik. 113, 6; अतवि Rat. 69, 8; एवपि Çak. 28, 7; अहपि Çak. 55, 16; किं पि Vik. 17, 2; कधपि Çak. 28, 3; 127, 8; दोषपा-

वि 83, antep.; (द्वोरपि;) तुमपि Rat. 17, 10. मन्वि Çak. 124, 6 et similia laudare operae pretium vix est. At legitur saepius ऋवि encliticum. सवृत्तेषांवि Çak. 19, 2; ममावि Çak. 9, 1; 117, 8; केषावि Vik. 3, 4; तवावि M. M. 37, ult. Primum exemplum falsum esse suspicor, haud ita ममावि et similia; nam tam levis sunt ponderis hae voculae, ut eis opus quasi sit auxilio aliarum. Regula tamen non est; K. P. p. 16, 7. केरं, सहि तुह, वि, परिह्वइ। (केरं a कार्य cf. केर्क, p. 118, supr.)

4. एव Prâkr. audit tum जेव, जेवु, tum एव, एवु; tum एष; a grammatico additur वेष. Var. IX. विष वेषो ऋवधारणो ॥ विष वेष इत्येतावन्धारणो निपातसंज्ञो भवतः। एवं विष। एवं वेष। Pro hac formula (S. एवमेव, *ita quidem*,) legitur Mr. 151, 13; Vik. 34, 6. एषमेव, quae scriptura Var. IV, 6. defenditur. गमपां वेष K. P. p. 112, 2, forma enim est quae post न् praeoptatur, igitur एषवेष praeferebam. Sed incerta est vox loco Vik. cf. Lenz. ad loc. एष post ष et वा ponitur, et intima est particulae cum antecedente vocabulo iunctura, K. P. 173, fin.; तत्तेष-तत्तेष = यस्यैव-तस्यैव, तद्देष्ट, Vik. 34, 6. a Sanscr. तथैव derivandum est. सा चेष्ट K. P. 182, 11; in his scribi etiam एव, एव monere vix opus est; invenitur etiam post न्. Rat. 64, 12. तुममेव. Restat forma जेव, जेव, जेष्ट s. जेवु, etc. quae post omnes vocales et न् invenitur, licet id iterum contra linguae indolem est, si post वा, ई, ऊ a gemina conson. incipit particula. Primo loco exempla proferamus: इष्ट जेव M. M. 21, fin. (ed. C. जेवु); जेष्ट जेवु ibid. 19, ult.; emenda जे° post brevem vocalem; ऋहं जेव Çak. 135, 1; न् non obstat, quo

minus geminetur ः; cf. *supr.* p. 187. सधं ज्ञेय (स्वयमेव) K. P. 18, 5. तदिं ज्ञेय Rat. 13, 6; पुनी ज्ञेय Çak. 158, 8; सो ज्ञेय Utt. 62, 4; सधलो ज्ञेय M. M. 25, 4; अदो ज्ञेय Vik. 9, 1; देईए ज्ञेय Vik. 42, 2; दीसदि ज्ञेय Vik. 52, 15; etc.

Haec: दीसदी ज्ञेय Rat. 13, 5; हिदा ज्ञेय Çak. 164, fin.; इनिणा ज्ञेय Çak. 152, 15; दुहिदा ज्ञेय M. M. 37, fin.; अणसणणा ज्ञेय Vik. 45, antep.; मालदी ज्ञेय M. M. 17, 11; etc. mendose haud dubie scripta sunt neque in eo haereo, quod remanere debeant *breves* vocales et corrigendum sit दीसदि ज्ञेय. Sed dubito, utrum आ, ई, उ corripi debeant, an ज्ञेय sit ponendum. Id certum est, in prosa oratione maxime usitatam esse formam ज्ञेय; inde probabile est, praestare scripturam स ज्ञेय pro सा एव; (masc. est सो ज्ञेय,) मालदि ज्ञेय; दधु ज्ञेय.

Originem si quaeris, ज्ञेय, unde ज्ञेय oritur, proficiscitur a ज्ञेय. Initio sententiae legitur Çak. 152, 14. etiam ज्ञेय pro एव; sed ab hac particula, quae enclitica non est, एव, एव, एव*) audit et cum antec. coniungi non debet, aliena esse videtur praefixa semivocalis. Cohæret ए praemissum cum enclisi; nimirum quum vocalibus finiantur in hoc sermone vocabula, ए particulae एव, quae vocibus postponitur in oratione distinguendis (vid. Hitop. II. p. 58.) semper excipit aliam vocalem; so eva, sa eva etc. si ita una efferuntur, ut tonus in so, sa regnet, corripiatur necesse est ē. Ex e correpto emer-

*) एव Mr. 151, 13; एव, Vik. 4, 12; एव, Rat. 64, 3.

git tamen *i*, quod in *ē* = *ai* continetur; et ante vocalem *ē* locum sibi vindicat. Hinc oritur *yēva*, *yēvva*. Distinguenda etiā erat particula, licet enclitica; a vocabulo antecedente; quam ob causam facilius ante *eva* locum invenire potuit *y*. *)

Quae tentari posset explicatio ex ए Sanscritico ante एव dissoluto in अय्, ex. gr. यामे एव = यामय् एव, unde Prākritice factum esset गाममेव, ideo falsa est, quod नेव Prāk. post omnes vocales sine discrimine ponatur. Exemplum quod huc trahi posset Vik. 3, 4. बहवथ नेव (बहवथे एव = पथ एव), confirmatur quidem cod. P. aliud simile est Rat. 36, 2. तिलानल उपविचि; sed utrumque nimis doctum.

5. इव fit विच; vid. tit. 4. transpositione; sola tamen forma non est. मेइणीव् legitur M. M. 54, 2. ubi incertum, utrum व् an इव adiectum sit; certum, ई ante व् ferri non posse; सुइणे व् (सुभट् इव) Mr. 145, 11; पालिणिं व् Mr. 85, 4; forma est igitur व् et melius scribetur मेइणीव् quam मेइणीव. Multo frequentius legitur cum grammatico विच; ex. gr. कथं विच Vik. 21, 2; Çak. 63, 6; अदिधिणा विच Çak. 69, 1; संथी विच Mr. 100, 12; सरीरे विच Çak. 70, 8; अलिहिदा विच Çak. 71, 11; सहियो विच Vik. 9, 12; मुन्नदि विच Mr. 269, 5; at 134, 6. mendose producta est vocalis इ 3^{iae}

*) Tacere non debeo, नेव in codd. Sanscriticis ex meridie Indiae saepius scribi pro एव; oritur hoc ex fuga vocalium initio vocum positarum, quae afficit istarum dialectorum nonnullas. Eadem ratione ponitur वुचने pro उचने, plane ut Prākritice वुच्चदि. Exempli gratia nomino codd. Rameidos Telinganos Parisienses.

plur. ante विष्; कदेदि विष् Mr. 145, 8; cf. ib. l. 10; मन्वरो विष् Çak. 63, 5; Mr. 145, 4-5. 7. etc.

Non prorsus reiiciendam esse scripturam वृ, demonstrat versus K. Pr. p. 6, 7; सुति वृ in fine versus Aryae, ubi emendandum est सुति वृ, --, ॐ वेद्व, Dh. 9; -- ॐ. इव etiam post इ reiiciendum videtur, siquidem magis consentit cum sermonis huius rationibus scribere *lva*, quam *lva*, si tonus est in antepenultima.

6. De च id tantum moneo, post vocc. saepius dici च, omisso च. S. S. 50. Çak. 52, 10. दिवा च रत्नि च; alterum च fulcro quasi utitur nasali antecedenti. पा च Mr. 293, 12; इदो च Mr. 145, 9; लोभो च दक्षिणादा च, Mr. 151, 11.

7. क्वु fit क्वु et post breves vocales, post anticipes ए, ओ et Anusvaram क्वु. पा क्वु Çak. 153, 14; 158, 1; किं तु क्वु ibid. 154, fin.; को णु क्वु ibid. पादिदे क्वु ibid. 162, 2; एदे क्वु M. R. 33, 8; एदे क्वु M. R. 56, 3. ताए क्वु M. M. 29, 7; एतो क्वु ibid. 77, 6. 8; Menda ut मा क्वु Çak. 156, 5; Vik. 67, 1; पउता क्वु M. M. 88, ult. taedet recensere.

Pro क्वु invenitur हु, quae forma post breves vocales poni non debet, ut fit. Mr. 8, 2. 117, 15. पा हु.

8. Verbum substantivum, si enclitice alii vocabulo additur, च suum exuit, et format sing. म्दि, सि, त्वि; plurali fit म्द e ल्वा; त्व e ल्व; tertia plur. huc non pertinet. Secundum regulas supra positas म्दि, म्द post breves et longas poni potest vocales; sed invenitur plerumque च pro वा, ई pro इ, उ pro ऊ ante म्दि et म्द; न् finale elidi solet ante म्द, nisi sit

pro तू nom. et acc. sing. neutrius. सि omnibus vocabulis subiungitur; त्वि et त्व तुentur तू suum, unde consequitur, ut antecedit necesse sit vocalis brevis.

संपन्न म् Rat. 61, 8. (nom. plur.) cf. Çak. 25, 1; ibid. 118, 7. legitur अगहिदत्ता अम्ह pro म्; मुन्न म्हि Çak. 23, 15. (fem. sing.), cf. 17, 9; एस् म्हि Prab. 3, 4; पत्तिद म्हि Çak. 134, 14; ibid. 75, antep. पडिमुहा मि, corrige म्हि pro मि. पेसिदो म्हि M. R. 110, 2; संदिहो म्हि, ib. 4. pro masc. scribere अ म्हि, regula iubet nulla, et obstat ratio perspicuitatis habenda; fit tamen Çak. 27, 2. एद म्हि et saepius. इअ म्हि (इयं अस्मि) Mr. p. 4, 3; तं म्हि Çak. 128, 8; एवं म्हि Utt. 58, 4; असाहायि म्हि Çak. 46, fin. दूह म्हि Vik. 37, 12; पम्हि M. M. 165, 12. सीला सि M. M. 28, 3; मोअविदा सि Çak. 23, 8; कहिं सि Mr. 245, 5; दाणिं सि Mr. 176, 16. पा त्वि Mr. p. 144, 9 etc. Scriptura पढिठ Utt. 52, 8. defendi nequit. Usitatus est भोदि s. होदि, quam त्वि, quod initio sententiae sonat अत्ति.

9. Alia vocabula enclitica ignoro; उपरि = उत्र-रि(उअरि) postpositio contrahitur interdum cum pronomine antec. मनोअरि haud semel legitur, nescio an recte. Sed neque encliticum est neque cum nomm. contrahi debet; मअरन्दस्स उअरि M. M. 46, 2. cf. Utt. 45, 8; मालदीए उअरि M. M. 124, 8. etc.

10. *Procliticum* denique sese exhibet saepenumero पा, si sequitur verbum. पोअदि Çak. 70, 11, पारिहदि Çak. 23, 6; पाहं Vik. 10, 11; पोदलदि Mr. 208, 9; पाअदा M. M. 25, ult. Ponitur etiam pro अ privativo in compos. cum adiectivis et participiis, ut fit iam Sanscritice. पादिह M. M. 9, 7.

CAPUT TERTIUM.

De consonantibus linguae Prākriticae praecipuae.

§. 29.

Incipiamus a *singulis* consonantibus, i. e. ab eis, quae aliam neque excipiunt nec praemissam sibi habent. Valent autem in universum haec:

Retinentur consonantes Sanscriticae praeter ञ et ष, quarum locum occupat च. Var. II, 42. चुषामि = शृणोमि; सेल = शैल; एतो = एष; पेसिद् = प्रेषित etc.

Exceptiones quae esse videntur, si invenitur ह Prākṛ. pro ञ et ष Sanscr., explicandae sunt a mutatione sibili च in ह. Transeunt itaque ञ et ष prius in च, quam inde fiat ह in दह, decem, pro दण et cum eo compositis द्यारह, वारह, तेरह Var. II, 43. 44. Porro in दह pro दृण, vid. supr. p. 125. हृह etc. Eadem ratio est vocabuli सोपहा pro सुषा Var. II, 46. at accedit transpositio nasalis, quasi esset चुषा. De ओ vid. p. 132. *)

Veram exceptionem sistit mutatio in ह rarissimi usus; vid. Var. II, 40. ह्यवध pro शावक; हृहो pro षट् et composita हमुह pro षण्मुह Var. I. I. ह्यह pro

*) Forma सोपहा elidit स initiale, ut *nurus*, et nasalem his ponit. Vid. Var. I. I. et S. S. 136.

षट्पद Dh. p. 8. Cf. S. S. 91. not. इट्ठ. Mr. 139, 23.
Çak. 57, 4. Male पावच Çak. 103, 8.

§. 30.

न simplex non finale semper transit in ण, et remanet tantum, si a consonante sui ordinis excipitur. Var. II, 41. ण, non, pro न, पाचण pro नयन etc. न finale in Anusvaram transit. Vid. infr.

§. 31.

य simplex initiale mutari debet in ञ. Var. II, 30. ञो = ञः, ञाव pro यावत् etc. Exceptio est लट्ठो pro लटि iuxta Var. II, 31. cf. indic. Exemplum est *Lath* pro columna, ut *Firoze Lath* adhuc in India superstes. De य mediāli infra dicendum est. *)

§. 32.

1. Ceterae consonantes Sanscriticae in Prākṛita recurrunt et nulla est regula, quae impediat, quo minus quaelibet earum et initio et medio vocabulorum locum obtineat, licet sint, quae rarissime occurrant, ut इ et अ sine fulcro consonantis cognatae. A fine omnes alienae sunt praeter य. Dicam primum, quae sint facta consonantium Sanscriticarum initio vocum Prākṛiticarum.

2. *Initio* retinentur, si in universum loquimur, sine mutatione omnes omnium ordinum consonantes singulae, exceptis ञ, घ, न, य iuxta §. §. 29. 30. 31. Var. II, 2.

*) य in ञ mutatum non revertitur ad formam suam primariam, si praefixa praepositione ex initiali fiat mediale. ग्रहिवृत्त Prab. 36, 2. etc.

5. Initium autem vocis cessat esse, si praefigitur praepositio vel alia particula, ut दुष, सु, च priv. Quo facto in condicionem consonantis *medialis* abit, quae mox fuerat initialis. Ex. gr. विष्वापादि Prab. 13, fin. e वि et वापादि; चणुडल Çak. 39, 1. e चणु + कल; सुडमार Çak. 50, 11. eliso क. -परिचरण pro परिषु Çak. 8, ult.; पडिदास्तदि (lege पडी-) pro प्रतिस्थाप्यति Çak. 2, 4. etc.

Idem efficit compositio cum alio vocabulo praemisso, si usus sit tam frequentis, ut naturam quasi induat vocis non compositae. Ex. gr. उपडचट्ट pro दपडकाट Rat. 31, ult.; चतुडत्त pro चार्थपुत्र Rat. 91, 9; Prab. 4, 1; etc. गिम्हवाल i. e. गीष्मकाल Çak. 9, 4. etc. Immo vocabulum non compositum, si iunctura ei sit cum alio praecedente vulgatissima, eodem modo littera initiali potest privari, quasi haec esset medialis. Sic दासीए उत्र = दास्याः पुत्र Mr. 158, 4; Rat. 91, 1; cf. mox चतुडत्त. यध ई pro यधकिं, immo. cf. Hitop. II, p. 108. In hisce exemplis legitime secundum regulas infra ponendas mutatur vel eliditur consonans tanquam medialis. Accedunt voces quaedam singulae, usu constanti idem privilegium sibi vindicantes, ut उपा vel उपो pro पुनर, एत्तो उपा Çak. 39, 16. etc. च pro च. cf. §. 28, 6.

4. Ad nonnulla alia vocabula extendere solent scribae hanc elisionem, iustae distinctionis inopes, ut बाल pro काल extra compositionem, ex. gr. M. M. 44, 4. को वि बालो. cf. Var. II, fin. बाणे pro जाने, बाणीवदि. pass. ता, Çak. 52, 10. Rat. 70, 6. Militat talis elisio tum contra rationem sermonis, tum contra sententiam grammatici. Leviozem efficit

vocabuli depravationem transitio tenuis in mediam vel adspiratae in ह. Hanc itaque libentius a medialibus consonantibus ad initiales transferri concedemus. Exempla utriusque generis certa prostant. न fit interdum द in दे, pro ते, *tui, tibi*; दाव (दा) pro तावत्, अ est pro ष in अरुषह pro पराहण Var. III, 8. Adde अन्न pro पन्न e पपते; होदि, होदु, हुवि-स्तदि a rad. भू; ह् e अर Rat. 42, 7. etc. Temere tamen non recipiendae sunt scripturae tales.

§. 33.

Exceptiones singulae a regula 32, 2. hae sunt:

1. क adspiratur in कुत्त pro कुत्त Var. II, 33 S. S. 85. Çak. 29, 11; fit च in चिलाद pro किरात; Var. II, 32. S. S. 86. et solum hoc est exemplum mutationis in Sanscrita saepius obviae. Vid. bibl. Indic. III, p. 54.

2. ग fit घ, eliso ह formae Sanscriticae, in घेनृण, घेनुं e rad. ग्रह. cf. supr. p. 117. contra गेपहदि. Hinc explica घर, *domus*, a गर्ह pro गृह (cf. गर्हस्थ) Var. IV, 23. 24. 55. Quum र vicinam consonantem nonnunquam adspiret, repetenda est forma विसदि pro वसति Var. Dh. Pâth. cap. VHI. ab hac litterae caninae vi, de qua infra plura addam.

3. उ fit ण in nomine पाहल pro डाहल. Var. II, 39. At suspecta est codicis scriptura, et S. S. 92. docet ल fieri ण in लाङ्गल, Prâkr. पाङ्गल, लोहल, Prâkr. णोहल, aliis. Hinc emendarim et Vararuchem et ea, quae in ind. s. v. पाहल posui.

4. न fit tum ट, tum च in reduplic. radic. स्त. टिट्टदि, Çak. 31, 9. etc. चिट्टदि Rat. 63, 3. etc. For-

ma haec a grammaticis Gaurasenicae tribuitur; illa consentit cum mutatione न medialis, infra enarranda. न fit in rad. तृप्, Prâkr. विम् iuxta Var. VIII. Compara चिच् pro अच्.

5. द transit in उ in उपड, डेल, डण Var. II, 34. Addit S. S. 87. डण. Editi libri praebent ubique quod sciam द; at facilius credi potest, ignorasse regulam scribas, quam falsum fuisse grammaticum, cui ideo obediendum esse reor. Fit न in दीदा v. धूदा e दुद्धि (vid. supra p. 172.) translato द omissio ad initium, ut in न pro न. Hoc न transit in ण in णत्ते pro दह्यते Mr. 17, 11., exemplum e dialecto praecipua enotare omisi.

6. न aspiratur in फलिदा, फलिह, फहस Var. II, 35. 29. S. S. 88. ratio posita est in र seq. Addit Var. 36. फणस pro फनस (etiam फणस Sanscriticum est; vid. Wils. s. v.) cuius mutationis causam non assequor.

7. न fit न in भणफद् pro बृहस्पति Var. IV, 52. Rat. 58, 4. legitur विह्णदि, quae forma normam sequitur iustam in इ pro ऋ, pro ए autem poni posset ण. Si न ponitur pro इ, fit बह्णदि, unde eliso इ et tralato spiritu ad initium, oritur forma भणफद् v. दि. Et sic emendari debet Vararuches. cf. S. S. 162. Quod dixi in indice, deberi न eliso इ, falsum est; ण oritur e ए. cf. Sanscr. भूयच् e बहु.

Idem fit निस्तिणी e विस्तिनी (melius विणि°; uti apparet ex ipsa hac mutatione) Var. III, 37. S. S. 89. Cf. K. Pr. p. 6. उच्च पिच्चलपिप्पन्दा निस्तिणी etc. Non fit in चिणं. Var. I. 1.

8. न mutatur in न (sive न) in कम्मह pro कम्मव Var. II, 38. S. S. 90. cf. M. M. 31. antep.

9. स in इ abrit in इत्यपण pro सप्तपण Var. II, 40.
 10. इ mutatur in क in कीण pro हीन Mr. 57, 3;
 quae mutatio in media voce saepius locum habet
 et coniuncta est cum क pro ध; ipsa radix इ an-
 tiquiorem praebet in Vedis formam ध. Sed po-
 nitur etiam क pro ज et कीण aliis locis per जीण ex-
 plicandum est, ut Mr. 136, 12. 148, 6.
 11. Denique monebo, semivocales य et व prae-
 figi cognatis vocalibus इ et उ in श्रेय (vid. supr. §,
 28, 4.) et in वृच्चदि etc. pro उच्यते; male edidit Chézyus
 Çak. 11, 12. वृच्चसि, emenda वृच्चसि. cf. Mr. 57, 5.
 वृच्चन्ति.

§. 34.

Pervenimus ad consonantes *singulas mediales*,
 quarum mutationes potissimum in duabus rebus
 cernuntur; in *elisione* et in *transitione* surdarum
 in sonoras. In adspiratis elisio ita est temperata,
 ut evanescat consonans propria, remaneat adspi-
 ratio sola; i. e. pro ख, घ, ङ, च etc. ponitur इ sim-
 plex. Utrumque mutationis genus mox accuratius
 definiemus.

Vides hasce mutationes ob ipsam suam na-
 turam magnam partem attinere ad consonantes
 quaternas *ordinatas Vargarum* quinque priorum
 i. e. ad gutturales क, ख, ग, घ, palatales च, छ etc.
 usque ad labiales; elisionis participes sunt etiam
 semivocales य et व. In duas divisiones principales
 pro huius linguae indole igitur dispesco catervam
 consonantium; prima continet, quas mox nomi-
 navi, quaternas quinque priorum ordinum con-
 sonantes, altera ceteras, i. e. nasales, semivocales,

sibilum स et spiritum ह. In priori legione duae sunt divisiones; fortior est loci sui tutrix cohors gutturr. et palatt., quam quae sequitur, lingualium, dentalium, labialium; fortissimae sunt linguales, si elisio sola spectatur; hanc nunc non respicio.

In altera divisione उ, et अ rarissime singulatum comparent, nullibi न; nasales igitur Prākriticae primariae sunt ण et म. Inter semivocales multa communia inter se habent य et व, utraque vocalem habet sibi cognatam, इ et उ. Inter se contra arcto vinculo iunguntur र et ल. Cognatus est denique in hac lingua sibilus स spiritui ह.

His positis hunc in modum constituo consonantium Prākritt. singularum schema, conservata ceteroquin distributione Sanscritica:

- I. Consonn. ordinatae: 1. a) क, ख, ग, घ.
b) च, छ, ज, ञ.
2. a) ट, ठ, ड, ढ.
b) त, थ, द, ध.
c) प, फ, ब, भ.

- II. Consonn. ceterae: 1. Nasales: (उ, अ) ण, म.
2. Semivocales य, व.
3. Liquidae र, ल.
4. Sibilus et spiritus स, ह.

Sin autem iuxta patientiam elisionis dispescere voles, hunc ponere debebis ordinem:

1. स, ह, ण, म, ल, र.
2. ट, ठ, ड, ढ; च, छ, ज, ञ; क, ख, ग, घ;
प, फ, ब, भ; त, थ, द, ध.
3. य, व;

prorsus enim ignavae sunt haec semivocales.

§. 35.

1. Consonantes mediales singulae hae: क, ग, च, ज, त, द, प, य*) et semivocales व, य pro arbitrio elidi possunt vel retineri. Var. II, 2. Sola lex est euphonia. cf. Var. I. I. Sin autem retinentur त, प, obnoxiae sunt mutationi in द, य. §. 37. Dentales praeterea amant in linguales transire. §. 38. Prorsus similis est lex, quae in adspiratis regnat. Vid. infr. §. 40.

2. Exempla ponam elisionis; conservatas easdem consonantes exhibere, opus non est:

अपोच्यो = अनेकशः Çak. 156, 14; मडलिद e मुकुल. Çak. 13, 6; supr. p. 131; एकार्णो Çak. 126, 8; श्ववशास = श्ववकाश. Prab. 46, 2; चाडल Prab. 43, fin.; पिशोच = नियोग Prab. 3, 4; भाइ = भागि Çak. 159, 9; भाशधेय = भागधेय, ib. 158, ult.; श्वाश्वि Rat. 53, 3; वाश्वार = वाचा Çak. 75, 12; पिशाच = पिशाच Prab. 46, 2; मोश्ववेहि Çak. 153, 6; राश = रज्ञा Çak. 37, 2; श्वापिश = श्वापिवा; Çak. 47, 4; विश्वापादि = विज्ञा Prab. 13, fin.; उडश = उडश Çak. 16, 13; पश्वारणो Rat. 44, 12. pro प्रज्ञपते; एश्वारि Prab. 10, 16; पश्वरेदि pro प्रज्ञायति Prab. 15, 10; चडल Çak. 40, 8; णई = नदी Çak. 49, 2; कश्वचि = कदापि Prab. 44, 4; in tertia sing. इ pro ति aequè legitima est forma atque दि; होइ, करेइ etc. exempla sunt supr. p. 147. पिडपात्रणं = निपुत्रात्रं Çak. 80, 1; उश्वद = उपगत Rat. 41, 5.

*) Addidi य, monui iam supr. p. 177., य et व a grammaticis non distingui propter sonum non diversum; nos tamen non distinguere non debemus haud dubie. De य et व suo loco singulatim dicam.

3. Suspiciari posses, prius transire tenues in medias, न in द, etc. quam elidantur, ita ut ordo sit formarum: Sanscr. प्रतारयति, Pr. पतारेति, पदारेदि, पषारेदि. Et recte quidem de ट, न, प, licet obstant क et च, quae saepissime elidantur, vix in न et न transeant. Quum pro ट inveniatur ल, ponenda est prius mutatio in ३. Vid. infr.

Not. 1. Defendit Var. ab elisione ट et ३; falsam igitur scripturam reor Mr. 202, 8; कट्ठकं pro कट्टकं.

Not. 2. Inde quod grammatici plerumque elidant consonantes et scribant ex. c. in tertia pers. sing. semper होइ, कइइ, etc. sine द्, vel कच्च pro कद e कृता, libri contra saepius होदि, कइदि, कद, somniavere quidam, alium doceri vulgaris sermonis typum a grammaticis, alium usurpari a poetis. Ignari fuere boni viri, consulto poni a grammaticis formas *maxime vulgares*, a poetis contra pro vario dicendi genere diversis locis alterutras praeoptari. Diversus est sermonis typus tantum in speciminibus dialectorum provincialium non scenicarum, quae in libris metricis saepius proferuntur, memoratis a Lenzio app. crit. ad. Urv. praef. p. 7. In eo tamen falsum credo virum clarissimum, quod antiquissima censeat harum dialectorum vulgarium monumenta.

§ 36.

क, ग, च, न si non eliduntur, non aliter immutari solent. Mutati क in न solum exemplum est मग्गच pro मक्कच, K. Pr. 6, 7. Mr. p. 159, 6.

Exceptiones itaque singulae sunt hae, testimonio Vararuchis fretae: क fit ह in फलिह pro फटिक, चिहुर pro चिकुर, षिहस pro निकष, Var. II, 4. चिउर tamen editum est Prab. 45, 11. *) S. S. 67. addit विहल pro विकल.

क rad. काण् post praepos. चव = चो transire potest in व. cf. Var. VIII. et supr. p. 136. क fit म in सीमर् pro शीकर् Var. II, 5. S. S. 68. 69. E सीकर् itaque factum est सीप्, hinc सीवर, denique सीमर्. In म transit in चन्दिमा pro चन्द्रिका. Var. II, 5. cf. tamen चन्द्रमस्.

ग fieri potest व in rad. गाह post praep. चव = चो, vid. Var. VIII. ववगाह est Utt. 16, 2. forsitan temere positum. ह pro ग in वहिणी, ut Prākṛ. dicitur pro भग्नि, potius e व fluxit. Vid. §. 42.

§. 37.

Tenues ट, ण, प patiuntur saepissime depressionem in medias suas, prae ceteris ण. cf. Var. II, 6. 14. 19. S. S. 71. 51. 53.

अडई = अटवी Çak. 32, 10; वाडोषदि e वट Prab. 10, 18; उडव (उटन) Çak. 16, 13; कुडुम्बिणी Mr. 4, 1. at 3, 3. legitur कुटु°. वादेरिद Çak. 11, 5; कादवु Prab. 11, 7. Sunt praeterea permultae formae grammaticae, quarum ण solitaria est consonans: nomm. in ति, part. in ण, infinit. in तु, partic. in तव्य, tertia pers. sing. praes. et imperat. in ति, तु; compar. in तर्, superl. in त्व, adverb. in त्स्, unde sing. abl. Prākṛ. in हो;

*) Mr. 113, 3. falsa analogia positum est चित्रफलह e -फलक; cf. 117, 1.

hoc न ubique fere in द transit, rarius eliditur; in ति 3tiae sing. tamen saepe expungitur in versibus: उवरि pro उपरि supr. p. 131; उव e उप Prab. 42, 7; पावस्सं Çak. 50, 10; (= पापयिष्यामि); सवन्नीया = सपत्नीका Prab. 39, 7; पालिणीयन्न Çak. 52, 5; वावड (व्यापृत) Çak. 157, 1; तथा = त्रया Çak. 117, 5; पिद्वाविद = निर्वापित Mr. 31, 1; et omnino in forma caussativi प formativo utentis.

§. 38.

Ut न in ण, ita न in ट, द in उ saepius abit; ट e न orsum solet in उ mutari. Extendit usus hanc regulam ultra fines a grammaticis positos et in singulis vocabulis desiderant libri adhuc crisin accuratiorem. cf. Var. II, 7. S. S. 72.

पिण्डउन्न = निपतत् Prab. 4, 4 et Var. Dh. Pâth. वावड Çak. 157, 1; पडिस्स Var. I. I. et omnino in praepos. प्रति, cuius forma वडि Çak. 123, 6. initio vocabuli non bene se habet, ut taceam formas पति, पदि prorsus mendosas. cf. S. S. I. I. पडाया = पताका Var. I. I. वेडिस्स ibid. pro quo libri plerumque वेदस्स suo iure.

§. 39.

Aliac mutationes consonn. ट, ड, न, द, प, व medialium in singulis tantum vocabulis obviae sunt.

1. ट fit ठ in vocc. सठा, सकठ, केठव pro सटा, शकट, केठव. Var. II, 20. In talibus iurare debemus in verba magistri. Caussam si quaeris, videtur spiritus in केठव ab ultima in antep. migrasse; in ceteris caussam certam non assequor. S. S. 54 ट praebet pro ठ.

ल pro र ponendum est iuxta Var. II, 4. 21. S.S.55. in फलिह pro स्फटिक. Repetenda est mutatio a transitione in mediam. Exempl. Mr. 135, 9. १

2. उ saepius liquida ल fit. Var. II, 22. S.S.56. दालिम = दाडिम, बलाच = बडाक, बलहि = बडभि, तलाच = तडाम. Nimirum उ sonum habet Rephae cognatum et hodie a र non distinguitur; र et ल iam in Vedis inter se permutantur, alias taceo linguas. Sed propter ipsam istam efferendi rationem, quae hodie praevallet, difficillimum est dicere, quae vocabula Prākrr. recte ल pro उ ponant, quae a sola ignorantia scribarum liquida donentur. Nam quum pro र in dialectis inferioribus saepissime ल ponatur, saepe-numero scribae dialecti ignari ल pro र venditant in sermone praecipuo; idem autem faciunt in consonante eiusdem soni उ. De पीड् et derivatis rem testificatur Var. vid. supr. p. 131. Quum contra चेलिष्ठा Dh. 10, etc. ponatur pro चेडिष्ठा, e चेडिका, Çak. 52, 2. etc. कीलम्ह pro कीड- Vik. 54, 9. Mr. 181, 7; Dh. 21, Rat. 9, 8. etc. पलिष्ठ pro पडिष्ठ i. e. पतित्वा, Dh. 17. nescio, utrum ita extendere liceat regulam a Var. arctius circumscriptam, an sola sit huius mutationis caussa librariorum inscientia. *) Id certum est, sine ope codicum nil posse in singulis vocc. a grammaticis non definitis statui.

3. न fit ह in वसही e वसति et भूह e भूत Var. II, 8. Utraque forma refert adspirationem amissam,

*) Ex. gr. पलिडल Vik. 18, 6. i. e. प्रतिकूल, ed. C. Cod. P. contra पडिडल etc. Vik. 21, ult. ed. C. पणल; cod. P. पणड e पण्ट, et sic multa alia.

वसति et भव. Confusum est य cum त etiam in terminat. 2dae plur. imper. ubi terminationes ह et ध repetendae sunt a य, forma Sanscritica praesentis et futuri.

या pro त invenitur in गङ्गिषा et ह्रावणा Var. II, 9. 10. Potius dixerim, fluxisse priorem vocem a गर्भिन्; posteriorem ex aucta forma affixi क्त्वा, cuius nomin. sing. masc. Prâkr. घं audit, assumssisse thema in वणा. Vid. Mr. 153, 4. S. S. 74. offert गङ्गिषा pro गर्भिन्.

4. ह fit ल iuxta Var. II, 11. S. S. 63. in दोहद, कदम्ब, प्रदीप्त, Prâkr. दोहल, कलम्ब, पलित्त. पलीवेति, Utt. 55, fin. Statuenda est transitio in उ, unde perfecta sit liquida, ut dictum est sub tit. 2. Etiam hanc regulam saepius non observatam inveni a scriptoribus dicamne an librariis, nescio. Rat. 21, 4; 29, 7. दोह्य i. e. दोहद; nam ल rarissime eliditur. cf. Utt. 15, 14. In rad. गद्, Prâk. गद् remanet lingualis, in नुद् et मद्, Prâk. पोक्ल et मल progreditur उ in ल iuxta Var. VIII.

Directa est transitio in र in गगर् pro गदद et रद् pro दण, in एगर्ह, वगर्ह, नेर्ह. Var. II, 12. 13. S. S. 64. Paullum diversa est ratio vocabb. ईरिस et ईदिस, ceterorum, supr. p. 115; nam oritur consonans alternans a दृ.

Esse denique mutatio in झ videtur in vocibus quibusdam; omitto mendosam scripturam ईरिस pro ईदिस Vik. 23, 11. cf. supr. p. 115 et याञ्जत pro याञ्जत Utt. 120, 14. Scio iuncturam य semper fieri झ; at द simplex me iudice ita mutari nequit. Falsa sunt nonnunquam interpretamenta. Ut exem-

plum proferam, Çak. 68, 2. पटिवत्तिस्तदि videtur esse pro Sanscr. प्रतिपदित्यति (i. e. -पत्यति); *) verum est, a radice पट्, पत्यते, genitum esse thema Prākriticum पत्त, unde वत्त. Hinc oritur ad normam inferiorum dialectorum वच्च, quod confunditur cum Sanscr. वत्ति etiam in Path. Vararuchis. Mr. 60, 5. 193, 1. 6. वत्तद् falso explicatur per वत्ति, lege पत्यते. cf. in primis Mr. 50, 7. विवत्तिस्तं = विपत्ये. Ibid. 193, fin. pro horum hominum indole melius editum est वच्चदि. Eodem modo explicanda sunt omnia, quae e द् solo orsa videntur वत्त. **)

5. प et व in nasalem cognatam न transeunt in घमेल pro घापीड, et कमन्ध pro कयन्ध. Var. II, 15. 18. S. S. 55. Refragantur scribae. cf. supr. p. 131.

§. 40.

Prorsus similes sunt mutationes adspiratarum, quae genus praebent elisionis, Sanscritae non inusitatum, ubi सह profectum est a सध, इह ab इध, ग्रह a ग्रभ, ह् a भृ et धृ, हा a धा, हंस a घंस et permulta alia. Elisio enim in adspiratis est, si solus remanet spiritus ह्. Regulas autem accipite hasce: a) ल, व, य, ध, भ plerumque hanc elisionem patiuntur et fiunt ह्, at possunt b) etiam conservari; c) ceterae इ, क, ठ, ढ, फ respuunt elisionem, et retinentur sine mutatione इ, क, ढ et plerumque ठ; d) च, फ et raro ढ in medias suas

*) Non moror, Chézyi enarrationem प्रतिवक्ष्यति refellere. cf. Hitop. prol. dist. 33.

**) Mr. 6, 1. द्वितित्तिस्तदि forma est futuri a them. pass. द्विपत्ये.

abire possunt. cf. Var. II, 25. 26. S. S. 58. 59.
Sequuntur exempla:

a) स. सही (सली) Çak. 125, 8; लेहा Prab. 14, ult.;
पाहण्ड Prab. 48, 1; गेहर Prab. 17, 4. scribi debet गेहर;

ब. विहडि Utt. 19, 10. सलाहपिबत Prab. 4, 8;

ग. अहवा Çak. 49, 6; पडिरह (पतिरह) Çak. 161, 16;
पिम्महि = निर्मय Prab. 4, 7;

घ. ओसहि Çak. 156, 9; अहही Çak. 127, 7; महु (मधु)
Çak. 105, 10.

ङ. सहस्रं (1. sing. pot.) Çak. 28, 7; उह्य Çak. 162,
1; सहाय (स्वभाव) Prab. 14, 8. गहुदिह = प्रभृति Prab. 9, 5;
सुहम = सुभम Prab. 59, 5. Nam de initio valet etiam
in adspiratis, quod §. 52, 1. admonui.

b) सुभं Mr. 38, 3; अगिवाह Prab. 4, 6; रय Çak. 59,
15; विधाहु Dh. 15; पडिमादि Rat. 3, 9.

c) पिह Vik. 43, 11; 99, 3. गहुन्त Rat. 22, 6; *) इन्दा-
सपाकोल्लिखं Dh. 27; इ Prākrit. positionem non facit.
Vid. Lenz ad Urv. p. 202. पठोह्नु Rat. 9, 1; पठ Mr.
136, 4; विसोहु Çak. 55, antep.

d) तथा Prab. 8, 6; पाथ Rat. 71, 10; कथ Çak. 48, 12;
कथ Çak. 127, 8; Rat. 81, 9. 10. अपपाथा Rat. 84, 7. et omni-
no in adv. in घ et in 2da plur. घ pro ग. Mutatio eius,
quod est ठ in ढ, potius in id cadit, quod ab ori-
gine fuit घ et abiit in ठ, ut in पठम et पठम. Vid. §.
seq. ठ Sanscriticum in ढ nunquam mutari videtur.
क iuxta Var. II, 25. in घ transire solet; at non
debet. Id enim ista regula docetur. Certum est

*) संहन्द Mr. 119, 6. corrige सहन्द = स्व . M. R. 9, 3. emen-
da pro धउपाउन्नं e cod. P. कउफउन्नं. Cf. M. M. 90, 3.
Utt. 103, fin. Prab. 39, 8.

excludi mutationem in इ, quae tamen in libris cernitur, ut Mr. 145, 6. सेहलिषा, contra Var. l. l. सेभा^०; frequentius conservatur क. चित्रफलच Mr. 136, 5. बहुफल Vik. 62, 7. cf. S. S. 59. Exc. V. ubi additur 161: बहुहलं। बहुफलं। Transit interdum क superstes post elisionem antecedentis व et longam vocalem excipiens in इ; ex. gr. वाप्प, वाप्प, वाह.

§. 41.

In linguales respondentes transeunt interdum etiam dentales aspiratae et ढ ad ढ descendit. Var. II, 27. ubi docetur, व in सिधिल et प्रथम, व in निषध transire in ढ. Attamen quum prorsus contra huius sermonis ingenium militet, mutari mediam in tenuem, legendum esse credo ढ pro ढ. Consentit cum hoc S. S. ubi reg. 60. in hisce exemplis scribitur ढ. Adduntur praeterea घोसढ, दडुढ, विदुढ: घोसढ non repperi; cf. supr. p. 175, in दध variant libri, tum cerebrales ponentes, cf. M. M. 28, 8. 109, 3; 114, 4; 115, 2 (ubi falso ह), tum dentales; vid. Prab. 15, 9; Rat. 6, 15, M. M. 54, 8. शिसढ e libris non erui; सिधिल et पढ saepissime leguntur, M. M. 95, 23; Çak. 10, 130, 6. Rat. 7, 6. etc. Çak. 5, 6. Rat. 7, 68. etc. rarius सिधिल et पढ. Tutius videtur neutram excludere formam. *)

*) Ponit S. S. ubique fere ढ pro ढ; sic etiam in reg. 54, quae est II, 20. Var. et sic praecipit reg. S. S. 61. Vid. Exc. V. Generalem esse hanc mutationem nec Vararuches docet, neque corroborant libri; magis solitam esse intelligo. De प्रथम addendum est, saepius legi

Retinetur ङ pro ण in rad. कुय, Pr. कठ, teste Var. VIII.

§. 42.

Transitio adspiratae ङ in ल attribuitur soli verbo ब्रूते Var. II, 24. Prāk. ब्रूतेल, quae forma iam Sanscr. est.

Transitiones adspiratarum in non adspiratas rarissimae sunt, si, uti debes, huc trahere non vis menda librariorum, qui in hisce consonn. pingendis solent falli, et caves, ne diversas dialectos confundas. Interpretamenta vitiosa corrigere supersedeo, ut Çak. 82, 14. ubi सिचउन्ति (निपतन्ति) falso enarratur per निपवन्ति.

Restant mutationes paucissimae Vararuchis testimonio corroboratae; ङ pro ङ in मट, ङट, कटोर Var. II, 23. contra quam scripturam peccare solent libri, in ङ et ङ distinguendis tamen ponderis nullius. cf. M. M. 119, 11; Mr. 144, 2; ण in ब in केव. Var. II, 28. cf. supr. §. 39, 1. Adde बहिणी pro भगिनी, *soror*, quae sola est legitima forma Prākritica, ubi transposita est adspiratio: बहिणी, unde बहिणी. M. M. 9, ult.; Mr. 180, 6. etc.

formam पडुम, पडुम; cf. supr. p. 127. Silentio eam praetermittunt grammatici et vereor, ne scribae reg. Var. III, 64. memores, falso finxerint पडुम; nam बडुम, सडुम frustra quaeres. Exempla huius scripturae sunt: Vik. 36, 8; 115, 7; M. R. 141, 9. पडुम C. पडुम P. etc.

§. 43.

Explicatis hisce ordinarum consonantium singularum mutationibus, videtis eas fere reduci posse ad *depressionem* et *elisionem*, totoque coelo differre hasce mutationes a *rotatione* consonantium Germanica. Prākriticae enim non gyro circumaguntur, sed in locos inferiores et perniciem tendunt. Permutationes singularum consonantium ex uno ordine in alterum vix inveniuntur, praeter transitionem dentalium in linguales, quae obtinet adhuc per linguas Indice. provinciall. Sanscriticas. Nam exempla reciprocationis inter labiales et dentales vel gutturales *) vix locum habent et quod magis mireris, gutturales id palatales migrare recusant. Unicam repperi exceptionem चिलाद pro किरात supr. §. 33.

A grammatico edocemur, radicem बुध् et बुध् formas Prākrr. esse बुद्ध् et बुद्ध्. Valet de his, quod supra notavi de त्त pro द् §. 39; repetenda est mutatio a बुध्ते et बुध्ते atque a themate praesentis proficiscuntur formae, quae Sanscritice a radice pendent.

Elisio totius syllabae enarranda est per elisionem consonantis, subsequente contractione, ut

*) Laudavi supra p. 136. et §. 36. e Var. वास pro काय et वाह् pro गाह्, quae mutatio restringitur ad praefixam praepos. चव = चो. Dentalis त in च abijt in चिठ्ठदि supr. §. 33, 4. Invenio nunc S. S. 162. poni दावा tanquam alteram formam vocis भवन्; ultima syllaba haud dubie corrupta est.

भाषा pro भाषण pro भाषणा. Sunt rarissimae et nulli certae legi obediētes. Alia exempla vid. supr. §. 26, c. et Var. IV, 3; 35. S. S. 165. चित्रलिह Mr. 133, 2. foedum est mendum pro चित्रलिह्.

§. 44.

Nasales उ, अ, न in dialecto praecipua singulae non inveniuntur, nisi h. l. laudare liceat अ in formis quibusdam pronominalibus; quae quum inferiori dialecto me iudice attribuendae sint, solum quod ponere possim exemplum remanet सवुअ Var. III, 5. in qua tamen voce utrum अ vera sit scriptura necne, posthac accuratius investigabimus.

ण Sanscriticum non mutatur et saepissime legitur, utpote quod etiam absorbuerit न.

न aliis consonantibus non associatum nullas patitur in media voce mutationes. Unicum elisionis exemplum est णउण pro णमुणा Var. II, 3. legitur tamen Vik. 28, 9. etc. णमुणा.

Transpositiones nasalium proferuntur quaedam a gramm. Var. IV, 33. S. S. 165. मइल (मणिल) e मलिन; Var. IV, 31. S. S. 162. आणाल pro आलाण; quod si verum est, peccatur Mr. 84, 10; denique in fem. कणोइ pro कणैणु. Var. IV, 30.

§. 45.

य in media voce pro arbitrio retinetur vel eliditur. Certum est hunc esse usum, qui in libris manuscriptis obtineat; neque ullam haberi rationem vocalis aut praecedentis aut antecedentis. Ponit quidem S. S. regulam r. 49. in vocc.

quorum syllaba prima vocalem ष contineat, a ष exceptam, esse optionem. Sed hoc non omnino consentit cum reg. 45. nisi ponamus, reg. 45. praecipere elisionem, reg. autem 47. permitti tantum in vocc. पायणा, similibusque. Sed ne haec quidem verbis istis continentur. दीहायुता Çak. 40, 9; दीहाउ Mr. 295, 11; रेचीयमाणा Vik. 51, 10; बाधीयमाणा Vik. 37, 4; (nam बाधे^० mendum est;) गायन्त Rat. 8, 8; जोघन्धराणा Rat. 91, 5; उतर्णी Mr. 3, 9; उतर्णी Rat. 87, 17; गमणीच Mr. 142, 9; दंसणीच M. R. 15, 12; in quibus formis grammaticus (II, 16.) et saepe librarii Çak. 40, 10; Mr. 133, 12. etc. ponunt ईय; पियंजद Vik. 100, 10; विपिच M. R. 54, 10. भूयिष्ठ, भूयो Çak. 25, 9. 10. Saepius tamen eliditur ष, quam retinetur, potissimum post vocales longas. Elidi ष docet Vararuches II, 2; necessariam non dicit elisionem. Vidimus supra ष initio ubique in ण transire; idem fit etiam post nasalem, ut संतन्तिद Vik. 21, 4; et initiale hoc ष, si in mediale abit, eliditur, prorsus ut ण, पिउञ्च pro पिनुञ्च = नियुञ्च M. R. 15, 6. etc. In complexibus ष nullibi consistit, sed assimilari solet consonanti antecedenti: षञ्चुप- = षञ्चुप- vid. infr. §. 72., post र aut in ण transit (कञ्च = कार्य) aut in इ (चोरिञ्च = चौर्य, supr. p. 161.), quod इ in syllabam antecedentem interdum transilit; vid. Var. I, 5. वेरन्त e पर्यन्त etc. S. p. 118.

Palatalis habet vim in dentales, quae a ष exceptae in palatales abeunt, च्च pro त्थ, च्च pro थ, ञ्च pro ष, ञ्च pro थ. In इ abit saepe post ष, si excipitur ab ष, ञ्च, इ (ई); vid. contr. p. 176. ष denique fit ञ्च. सेरन्त pro श्रन्त. Var. I, 5.

His expositis, apparet य Prākriticum re vera nullibi consistere, sed aut in इ transire aut in ऋ, si non prorsus evanescit; evanescere autem solet inter duas vocales, et tantum post vocalem *) a ante a, d, i (cf. supr. p. 176.) formam induere potest vocalis इ et contrahi cum य in ए. Inveniuntur tamen saepius etiam ऋद्यु, etc. Ut uno verbo dicam, ubi non prorsus abiici potest य, sono sibi proprio privatur et tum in ऋ, tum in vocalem इ transit.

Obiici potest, in formis part. in षनीय non elisum esse य, siquidem mutatione in इत्त demonstratur, य conservatum esse sub specie ऋ. Scribit sane Vararuches भर्षीयं, भर्षित्तं II, 16. At observe tamen, इत्त oriri posse ex ईय vel sine ope semivocalis. Nam ex कार्यते primum fit कारीयदि, mutato य in ई ob accentum (vid. supr. p. 160.); in his य quidem etiam scribitur interdum (कारीयदि), at sine idonea ratione. Dissolvitur autem ई ante य in इ+इ, **) et posterius elementum abit in ऋ; propter accentum autem scribendum est कारित्तदि.

*) Unica est vocalis, post quam in इ abeat य; post य nunquam fit et vel hinc consequitur, ut diphthongus ऐ ab hoc sermone sit aliena. Solum exemplum *Samprasāranāe* est M. M. 10, ult. माहृषिं pro माहृषिषं (माहृष्यं); quae scriptura valde suspecta est. Vid. not. ad p. 14, 4. edit. Bonn. Codices Londd. aliam praebent dictionem.

**) Ut उ in उ+उ in हुत्तिदि a rad. हु ऋभू; लुत्तुदि a लृ. Var. Dh. P.

Quum eodem modo explicari possit भृषिण्य pro भृषण्य, etiam in hisce participiis nulla impedimur obligatione, quo minus य elidamus et भृषण्य scribamus.

Hinc consequitur, ut nullae remaneant voces, a quibus non possit amoveri य consonans, et me ampte ut proferam in medium sententiam, eius sum opinionis, ut credam, sonum consonantis य a Prākṛita praecipua et Çaurasenica fuisse alienum, *) atque loco य Sanscritici aut ण aut इ dictum fuisse, si non prorsus a consonanti vicina absorberetur vel inter vocales opprimeretur. Quam sententiam si iusto audaciorem dices, cum librariis **) inter duas vocales ponere poteris य, si contractio sit nulla, in ceteris iuxta regulas supra positas mutare debebis.

Evanuisse sonum य inter duas vocales अ, documento est scriptura दाह्य pro दाय्य Var. II, 17. cf. Mr. 134, 3. ubi सद्दाह्यो (nom. pl. fem.) e scholio

*) Fata prorsus similia passa est semivocalis य apud Graecos; in ζ saepius transit य initiale: ζυγόν, yuga; ζέα, yava; ζητέω, yat; ζημία, yam; cf. ζ = ञ, ut ζάλη, ζήλος, जल, जाल; etiam in spiritum; ὕμιν = yudh; ὕς, yas; ὕγιος, yág'ya; in qua forma et similibus य post consonantem formam induit vocalis i; eliditur य in verbis contractis in áω, éω, óω, in particc. in τέος (tava) etc.

**) Grammatici libri accuratius exarati inter vocales omittere solent य, exceptis particc. in णीय. Cf. ex. gr. indic. ad Var.

सच्चाया emendandum est in सच्चाहायो. Scriptura haec librariis ignota fuisse videtur; plerumque हाया ponunt, rarius हाया; ut Mr. 16, 7. Provocatur autem ह ab â longo, ut sit in lingua Persica vetusta; vid. de inscriptt. Persepp. p. 50. Similis, sed diversa tamen est scriptura Umbrica *Naharcum nomen*, si comparas Latinam fluvii *Nartis* formam. ह itaque non est प्रò व, sed insertum post oppressum व. Satis frequens est व in dialecto Mâgadhica, et ad hanc pertinet inserta semivocalis in दुयालक pro दुआलक = दारक. Mr. 72, 11.

§. 46.

र remanere solet; interdum permutatur cum ल. Var. II, 29. Limitatus tamen est numerus vocum, quae ल pro र ponunt in dialecto praecipua, in inferioribus omnia र in ल transeunt. Quo fit, ut scribae dialectorum diversorum distinguendi inopes, saepenumero praecipuam Prâkritam donent littera ल, ubi repudiat sermo; in huiusmodi rebus tutius erit, grammaticos sequi, et gregi ab eis definito nulla addere vocabula, quam quae constanti usu vel aliis testimoniis ल suum vindicare possint. Hinc falsum credo ल in चालु pro चाह Prab. 56, fin.; भालमन्थला pro भारमन्थरा ib. 57, 1. Infectus est sermo Karunae praecipuus vicinia sermocinationis magis depravatae. Sic etiam षोदलदि pro नावतरति Mr. 208, 9. पलिवन्नी pro परि° M. R. 107, 1. et permulta alia. Menda haec in istis praesertim fabulis cernuntur, quae varias dialectos frequentant, ut Mr. M. R. Prab. Elisiones

litterae caninae solitariae, ut चष pro चर M. R. 130, 4. mendosae sunt; omittit P. vocabulum. *)

§. 47.

ल nec mutatur, neque omittitur, at in se convertit saepius, ut supra vidimus §. 59, 2. tum र, tum उ et dentales in उ conversas. Elisio tantum est in vocabulis nonnullis usu quotidiano tritis, ut बरल (supr. p. 172.) pro बलीवर्द, ubi ल et व elisa sunt, र्द mutatum in लल; in कबु vel बु (supr. p. 192.) ल potius est assimilatum. Alia elisionis exempla certa non enotavi; nam उत्तष pro उत्तवल Mr. 117, 11. inauditum est, et nescio an recte enarrarit scholiastes. Mutatum esse ल in उ, nullus credo; neque idonea sunt documenta. **)

*) Falsa interpretamenta enotare taedet, ut लष Çak. 93, 9. quod non रण; sed लष est. Supra monui र et उ hodie sono non differre; §. 39, 2. Hinc nullius ponderis sunt scripturae उ pro र, vel र pro उ, ut परि i. e. परि Utt. 46, 11. Contra वेरुलिष Mr. 139, 5. ponitur etiam S. S. 162. De mendo उ pro र्द Vik. 6, 10. cf. supr. et add. Utt. 63, 4. Exempla ल recte positi, ut चलण Utt. 131, 8. M. R. 9, 2; etc. congerere omitto. द pro र, ut Utt. 106, 3. षोदादेदि, memoratu dignum non est.

**) Rat. 92, 3. 100, 11. legitur खेउपाक pro खेलनक; nam proprium est vocabulum incantatorum et *γοῦρῶν*. Vid. M. R. 32, 6. 38, 4. खेलिदु. Eadem forma est Utt. 73, 2. Videtur confusum esse खेल cum कोल, uti saepius legitur pro कोड. Mr. 108, 15; Rat. 44, 2. etc. कोड *ludere* etiam valet, sed alio sensu. विहउ M. M. 119, 12. falso in scholl. per विकल enarratur.

§. 48.

Excepta semivocali व, debilissima consonantium est व; ceteris cedit locum, व et र autem sibi assimilant; वोटल्ल = भवितव्य, पुव्व = पूर्व. Inter vocales saepissime eliditur (cf. Var. II, 2.), initio contra locum suum servat; contractioni denique obnoxia est prorsus eodem modo atque व, i. e. post vocalem घ, sequente घ स. वा स. र. Alia infra de व coniuncto addenda sunt, nunc de व solitario tantum loquimur. Elidendi vel retinendi regulam certam assequor nullam; certum est, व inter vocales rarius elidi quam व. Excc. तुवर M. R. 77, 6; M. M. 6, 10; तुवरदु Rat. 64, 5, etc.; भुवण Prab. 46, 1; वीवन्तो Mr. 116, 2; वीवावीवदि ib. 534, 4; पवण Çak. 62, 9; विवाह M. M. 6, 10; C; et codd. plerique विवाह; देई Vik. 60, 2; देवीर Rat. 54, 5. Eliditur tamen etiam in initio *relativo* (cf. p. 196.), praesertim in rad. वृत्. cf. Var. IV, 6. et निवृत्तमाणा Vik. 3, 4. पवट्टदि Mr. 139, 14; at पडिपिबन्तमाणा Rat. 54, 4. Ante र et ई rarius eliditur; sunt tamen exempla, ut भरदु Çak. 71, 2. Inter ई et र tamen vix omissum invenies. De व contrahendo cf. §. 26.

Samprasāranam patitur interdum, in primis post consonantes, quod huc nondum pertinet, at etiam, licet rarius, inter duas vocales. Exemplum देउल्ल sup. p. 172. procedit e देउल pro देवाल, omissa syllaba व, ut in हिमाल pro हिमालय. cf. sup. p. 55. Tum पडिपिउत्तिस्तदि Vik. 5, 8. पिउत्त ib. 16, 9. Corroborat hanc scripturam P. prioris loco praebet पडिपिबन्तस्तदि. Regula observatur Sanscritica, pro वा ponitur ऊ (nam उल्ल est pro उल) pro

व contra उ. De वु cf. supr. p. 117. Insertum de-
nuo credo व in syllaba उव, si orsa sit vocalis एव,
consonantem excipiente, ut दुवार Rat. 54, 5; दुवाल
(Māg.) Mr. 156, 4; (=दार), at potest etiam abesse;
दुवार Mr. 29, 1. 2; Mr. 16, 1; Rat. 85, 10; तुवर et
तुवर, supr. e त्वर etc. cf. p. 184.

Denique व a व non distingui a grammaticis,
supra iam monui p. 177.

§. 49.

Solus huius sermonis sibilus च, qui ज et य
Sanscritica in se continet (vid. §. 29.) ab immu-
tatione immunis plerumque est, licet in ह abire,
ut Zendicum च, quodammodo tendat. Vid. supr.
p. 194. Exemplum est दिवह Var. II, 45; vid. M.
M. 53, 1; 127, 4; M. R. 97, fin.; Utt. 76, 10 etc.;
librarii saepius tamen दिवस. Cernitur haec pro-
pensitas sibili multo magis in complexibus, ex. gr.
in च genit. sing. et in futur. de qua re infra dis-
putabimus.

§. 50.

ह restat et elisionis exempla legitima comperta
habeo nulla. In vocabulo इह pro इह potius forma
vetustior est conservata (ut सह e सध), quam ह in ध
mutatum. Ex. gr. Mr. 3, 12; Çak. 118, ult.; इह
ib. 112, 5. cf. supr. p. 129.

Invenimus क pro ह initiali; itidem ह mediale
transit nonnunquam in क, in gen. sing. pronomm.
मन् et त्वन्. Nam forma ह oritur e त्व; itaque pri-
mum factum est म्ह, तुह e thematis म et तु pro त्व;

hinc मरुक् et मरुक्. Vid. cap. IV, pronóm. Scriptura per स्र ex. gr. Mr. 193, 2; falsa est. At sicuti in nomine, etiam in pronomine haec genitivi forma probabilius ad Mágadhicas dialectos referenda est. Aliud eiusdem mutationis exemplum est radix लिह् (cuius ह pro vetustiori घ est), quae Prákr. formam induit लिहक्; vid. Var. Dh. Páth., quasi ad class. IVtam pertineret (लिकृति).

§. 51.

De consonantibus finalibus.

Coniunctae consonantes in Sanscrita a fine dictionis iam alienae sunt; nam quae sunt exceptiones, vix alibi quam in Vedis obviae sunt; a Prákrita vel non coniunctae praeter न्, vel, quod malo, Anusváram. cf. Var. IV, 7. Primum itaque quaeritur, quam condicionem subeant cons. Sanscriticae finales.

De न्, म्, र्, ण् singulatim dicam; primo loco alias expediám.

1. Nominativi sing. thematum in cons. desinentium, qui ipsi consonantibus terminantur, ut वाच्, दोस्, दिश्, प्रतिपद्, प्रावृष्, शरद्, सरित्, nomm. वाक्, दोस्, दिक्, प्रतिपत्, प्रावृह्, शरत्, etc. consonantem non elidunt, sed adiecta vocali घ, fem. ञ, defendunt consonantem finalem. Eadem forma in voc. sing. recurrit, et ex augmentato hoc nomin. saepenumero novum effingitur thema ad Imae declin. normam flectendum. Itaque: दिक् Vik. 3, 7; पाउसो, Vik. 45, 14. (C. mendose पाउस); सरदो, वाचा, सरिघा (-ता,

दा) etc. Vid. Var. IV, 8. 10. 11. Sunt ut videtis nomina aut affixo nullo aut minus usitato formata.

Novum hoc thema saepius in compositis recurrit; si retinetur thema originarium et concursus est consonantium, eae iuxta regulas generales infra explicandas mutantur. दिसामुह Rat. 61, 7. = दिहमुष. वाग्निहव Vik. 39, 8. contra regulam; P. prae-
bet वाग्निहव. cf. Mr. 144, 10. वाग्निमेतक M. M. 112, 7.
cf. 111, 2. M. R. 26, 5. Contra दोदृषउ (= दोर्दृषउ),
non दोचादृषउ M. M. 101, antep. (lege उपउ). Huc re-
ferri potest etiam हमुण e षट् M. R. 130, 2. Exci-
pit Vararuches IV, 9. विसुत्, quod त् suum elidit.
Addit S. S. मत्र pro मरुत् 168. Idem fit in हही pro
हा धिक् cf. supr. p. 164.

2. त् tertiae sing. verborum, particulae चित्,
adiectivorum *) neutrorum in वत् et adverbiorum
inde formatorum abiicitur: आसि pro आसीत्, vid.
supr. p. 164; भवे pro भवेत्; किञ्चि, **) कदिचि, कदाचि
supr. p. 164; दाव, आव, एदाव = तावत् etc. cf. Var. IV,
7. एदाव in compositione Prab. 42, 1. Mr. 144, 2.
Itidem eliditur त् ablativi sing. Imae decl. masc.
et neutr. vid. infr.; etiam in compositis, ut बला-
मोडि M. M. 58, 10; बलामोडिञ्च 106, 9. e बलात्; पच्चादाव
= पच्चात्राप Vik. 45, 11. Çak. 129, 6. पच्चा Çak. 112,
1; Rat. 74, fin. At in compositis tamen etiam
conservatum legitur, ut कियचिर् M. M. 129, 1; 56,
7. et बलक्कार scribitur aequè ac बलाकार pro बलात्कार.

*) Pertinent huc probabiliter etiam adiectiva in मत्, sed
exempla non enotavi. Adde कियत् et cognata.

**) Sic etiam किञ्चि घन्तर् M. M. 91, 3.

Mr. 13, 12. scribendum videtur पडिअच्छन्द i. e. प्रतिपद् + चन्द्र. Tum ante enclitica: त्रावच्छिञ्च - तावच्छिञ्च Mr. 74, 1. 2. Lege - च्चेञ्च; i. e. च - एव. cf. supr. p. 189. अणपाच्च. Prab. 59, 7. contra mendum est.

In compositione banc sequuntur regulam vocabula in अत्, वत्, मात्, ut ponant thema auctius, vocali च adiecta; Rat. 5, 15. पाचन्तपाचर्त्तपा = नृत्यन्नागर्त्तन et sic semper. *) De विद्स्, in compos. विद्वत्, nil exploravi; participia in वत् obsolevisse in Prâkr. videntur. **)

3. द्व neutrius pronomm. abiicitur, atque assumitur forma Imae declin. म्, तं, त्रं, एदं etc. pro तद्, यद्, एतद्. Excipe तद्, quum coniunctio sit, *ideo*, quod ता fit. Mr. 245, 6. etc. In compositis tamen recurrit द्व Sanscriticum: तत्काल M. M. 31, 5; Utt. 8, 13; तग्गद Çak. 48; antep.; तत्कलपा M. M. 59, 1. (C. तत्कलपा absurde;) 114, 5. Mr. 130, 6. contra तापरं legitur pro तप्परं. cf. §. 18, 2.

4. De अत् dixi p. 141.

*) Nam दलपपाव (दलन्-तव) Utt. 8, 3. magis docte quam Prâkritice positum est.

**) Menda sunt आसीन् Rat. 75, 15; त्रावद्हे ib. 61, 9. et similia; cf. त्रावद्हे M. M. 41, 1. किञ्चिद् Vik. 9, 10. P. praebet किञ्चिद्दो, quod melius est, at nescio an prorsus a suspitione liberum. Nec persuasum mihi est, recte editum esse Çak. 143, 16. मयामग्धि. Id certum est, à ultimae falso esse correptum. मत्संखन्धिणी Mr. 119, 2. certe falsum est; emendationem nescio; nam मच्छंख° vix legendum est.

§. 52.

न् finale solet fieri न् i. e. Anusvāra; nonnumquam abiicitur. Singula haec sunt:

1. Nominum in अन्, si neutra sunt, finalis Sanscritice iam abiicitur in nom. et accus. sing. Itidem abest Prākritice. Hinc fit, ut thema novum formetur; quo factum mutatur genus per multorum e neutro in masculinum. Vid. Var. IV, 18. In compositis semper usurpatur thema in अ. Si masculina sunt, न् vocativi in न् transit. Çak. 29, 5. रुचं etc. Etiam in his adiecto अ oritur novum thema in अण. Vid. infr.

2. Nominativi in अन् et अण् nomm. in अन्, वन्, मन् mutant nasalem in Anusvaram, correpto *d* iuxta §. 24, 5. गङ्, हणुमं, भस्त्रवं = गङ्न्, हनुमान्, भगवान्; at saepius usurpatur forma in अन्त; गङ्न्तो, भस्त्रवन्तो, हणुमन्तो. Var. IV, 25. Forma ibi posita, हणुमा, eliso न्, rarissima certe est, licet minime suspecta.

3. न् accus. plur. in अण्, ईन्, उन् abiicitur. Vid. Var. V, 15. Saepius tamen alia ponitur forma. Vid. infr.

§. 53.

म, quod initio et medio vix mutari invenimus, fine vocabulorum retinetur, at id dubium est, utrum re vera sonum nasalis *M* retinuerit, an in sonum transierit nasalem obscuriorem, quem *Anusvārae* Prākritici nomine significare liceat.

Id addubitari nequit, quin म inter duas vocales verum sit *M*, nec de initiali est suspicio. In fine vocabuli ante consonantes qualescunque

poni solet Anusvâra, ante vocales itidem, at heic permittunt grammatici scripturam duplicem, et ण et Anusvâram. Vid. Var. IV, 13. Apparet e regula IV, 12. solitum esse, pro ण finali ponere Anusvâram; exceptio itaque est, si ante vocales ponitur ण, et scriptura Sanscritizans, quae obligatoria non est. Nam sequitur ex eo, quod supra observavi, nullam esse in vocibus Prâkriticis, praeter composita, actionem mutuam inter finales et initiales litteras, ut vocabulum subsequens a vocali incipiens pro indole huius sermonis in caussa esse non possit, cur aut ण aut Anusvâra antecedentem vocem terminet. Ante consonn. medd. omnes, praeter र, ल, व, ष, scribitur nasalis cognata, aut Anusvâra; in aperto tamen est, talem Anusvâram soni non esse peculiaris, sed signum tantum compendii caussa positum pro nasali definita et pro diversitate consonantis sequentis varie accipiendum, plane ut in Sanscrita. Ante र, ल medii vocabuli Anusvâra est obligatus; secus ante व, ubi scribi etiam potest ण (Var. IV, 14.), licet soleat poni Anusvâra. Ante व etiam usitatur punctum, quamvis hoc loco vix diversum fuisse nasalis sonum a ण credibile sit, potissimum quum व et ष non distinguat Prâkrita. Ante ह scribi denique debet Anusvâra, si Sanscritice iam invenitur ह. In Prâkriticis vocabulis et ण et ण ante ह locum habent. Sed hoc ad ण coniunctum accuratius investigandum est. Quae autem h. l. agitur quaestio ea est, utrum sine vocum scribendum sit nasalis definita ante

consonn. ordinum quinque priorum, Anusvâra ante र, ल, व, य, ह, atque ante vocales म्, an ubique ponendus sit Anusvâra, nulla habita ratione litterae sequentis. Tenendae autem sunt duae res; prior est, quod iam monui, in universum non affici litteras initiales subsequentes finalibus praecedentibus; altera haec, non esse nasalem huius linguae finalem eiusdem naturae, atque ceteras nasales, sed soni multo obscurioris. Hoc nimirum apparet ex eo, quod elidi possit saepius nasalis finalis. Rem vidit iam Lenzius ad Urv. p. 201, et recte statuit, licuisse poetis, Anusvâram terminn. आइ, आणं etc. ante consonantes elidere in versibus. At arctius haec dicta sunt et iam in prosaria oratione saepenumero omittitur Anusvâra, forsitan minus bene. Terminationes istas accuratius ita defines: sunt plur. neutr. आइ, ईइ, उइ; gen. plur. आणं, ईणं, उणं; instr. plur. हि (एहि, ईहि etc.); tum nasalis sing. neutr.; locativi sing. in अस्ति; *) nasalis vocalae णं; vid. supr. p. 173. p. 147.; vix h. l. ponenda est nasalis adsciticia loc. plur. तुं pro तु. **) Quae abiectio documento est, sonum hunc finalem levissimi fuisse ponderis, a म् véro diversum. Sin autem diversus

*) Nasalis adscit. instr. sing. quam eruit Lenzius, M. R.

127, 5. 9. rarissima est, at corroboratur isto loco metro, cui nomen est *Mālinī*.

**) स pro सं 1mae sing. fut. apud H. Ch. mendum suspicor codicis. Elisam nasalem nom. et voc. sing. masc. in अं pro अन्, यन् nondum inveni.

est sonus a न्, opus est signo peculiari et fine vocabulorum scribendus est ubique Anusvāra. Ante encliticas particulas tamen finis est nullus dictionis iustus; in his itaque ponere praestat nasalem definitam; poni solet Anusvāra, definiendus cons. sequenti et न् valet ante क्षि, ति, म् ante पि, इ ante सु, ज् ante च. Vid. supr. §. 28.

Utar in seqq. ad sonum hunc significandum nomine *nasalis finalis*; sonum ipsum prope accessisse crediderim ad nasalem finalem accusatt. Lithuanicorum vel ad nasalem Lusitanicam in ãõ.

In hanc itaque nasalem transit न्, ubi non abiicitur; vid. §. 52; ante eam corripitur vocalis longa; vid. §. 23, 3. Omissam invenio, producta vocali, in की स pro कि स; Rat. 5, 6. Mr. 57, 6. Adiiicitur ea interdum terminationi loc. plur. in तु, unde तु; vid. infr. declin. Denique ponitur saepissime pro spiritu finali vel Visarga in instr. plur. हि Sanscr. गिस्. *)

De Anusvāra mediali infra dicam.

§. 54.

1. इ finale nomin. monosyllaborum fulcro utitur च. cf. Var. IV, 8. गिरा e गिर, धुरा e धुर.

*) Geminari posse nasalem finalem ante vocales primus observavit Lenzius l. l. तुरिदि Mr. 84, 3. व्व - | M.R. 39, 10. कुसुमसं, व्वव्व -; scriptura corroboratur eod. P. Compara scripturam a Var. IX, 16. pōitam: गमपाम्मिन्न = गमपामिन्न et Sanscr. भवन्मिति.

2. चन्तर retinet र suum ante vocales e compositis Sanscriticis: ex. gr. चन्तरिद M. M. 29, 6. Vik. 58, 6. Itidem 55, ult. scripturam C. चन्तरिद non agnoscit P. at defendit eam S. S. 171. in simili vocabulo पुनर्, पुणो चि, पुण चि et पुणर् चि aequiparans. ई alio modo disiungitur in media voce; vid. infr. §. 80. Quod ante consonn. sonoras Sanscritice remanet र coniunctum, Prākriticas sequitur regulas. Ubi Visarga fit Sanscritice, assimilari videtur consonanti sequenti, praeter चन्तेडर, de quo dictum est §. 14. पुनर् aut abiicit र, hinc पुण; aut e Sanscritica scriptura पुनः fit पुणो; utrumque recurrit in formis mancis उण et उणो; vid. supr. p. 196. et Çak. 19, 14; 21, 8. In composito पुनर्हृक् retinetur र iuxta reg. S. S. 170. पुनरो नोक्ते ॥ पुणहृक् ॥ cf. Mr. 142, 3. Çak. 53, 15. उणहृक् legitur. पुणो चि et पुण चि admittitur eadem grammatica reg. 171. क्वचिद् वाचि ॥ पुणो चि ॥ पुण चि ॥ पुणर् चि वा ॥ Tertia forma, adiecto च, in libris mihi non obviam sese tulit. Dicitur etiam उणो चि, उण चि. Çak. 20, 14; Mr. 181, 11; etc.

3. Nomina in उच् et एच् finem suum in र mutatum ante vocalem sequentem in composito retinere debent; ante consonantes र iuxta regulas generales Prāk. mutatur: धणुवेद pro धनुर्वेद Vik. 109, fin. Idem valet de चतुर; vid. p. 176; adde चतुस्ताल (चतुः शाल) Mr. 10, 11.

4. De praefixis दुस्, निस्, pauca annotavi p. 142. Invenio nunc in S. S. regulas hasce: दुःसह दुःसंचर दुःखितानां संघी ॥ दुःसहो। दूःसहो ॥ 158. दुर्लभादेर्युक्तश्च ॥ दुःखलहो। दूःखलहो वा ॥ दुर्भाग त्रैलोक्य etc. quae huc non attinent;

159. न (लुग) निर्दुरोराति ॥ निरासो । दुरासो ॥ 169. दुर्लभादेर्
 षदुःखिते षदित्वं*) वा ॥ दुर्लक्षो दुर्लक्षो वा ॥ दुःखिते तु । दुःखितो ॥ 191.
 Praetermitto quae huc non pertinent. Ex hisce
 autem gramm. praeceptis apparet, ubique Sans-
 criticam formam esse respiciendam; remanere इ
 ante vocales, पिरात् Rat. 78, 6; पिरवेक्कदा M. M. 6,
 ult.; पिरन्त् Mr. 133, 10. mutari autem ante con-
 sonantes iuxta normam Prākriticam; posse etiam
 idem fieri in दुर् et निर्, quod supra monui de दुः et
 निः, nimirum abiici alterutram consonantium et
 produci vocalem particulae. At magis solita est
 scriptura दुक्कद्, ut दुक्केत् Mr. 133, 10. पिराद् M. R.
 15, 4. दुक्कात् Cak. 69, ult.; etc.

Omittunt grammatici बहिस्, प्रादुस्, आविस्, quae
 cur Prākritice non usurpentur, rationem intelligo
 nullam. Eadem valere debet de eis regula, si in
 caninum sonum Sanscritice mutatus est finis. Hinc
 corrige M. M. 61, 1. बाहिर्या, in scholl. बाह्यर्या; si
 praeoptas formam scholiastae, scribe बाह्यर्या; sin
 autem vis बहिर्या, retine ई longum et pone च
 pro य.

5. Voc. sing. in षर् nomm. in ष् अभिiciunt
 finalem; iuxta K. T. compensant consonantem
 amissam productione vocalis, ex. gr. हे जामादा, हे पिन्ना;
 at multo saepius aliud induunt thema.

§. 55.

1. स finale inflexionum et affixorum ubique
 evanescit atque in Visargam transit; nam e Vi-

*) Cod. खे.

sarga potius quam ex ipso sibilo derivantur mutationes sibili finalis; vid. supr. p. 162. 164. Visarga tamen ipse nullibi consistit et prorsus a Prākṛita alienus est. Ex eo autem oriuntur haec: a) cum च praec. fit चो, Palice et Zendice; cf. supr. l. l. पुरितो = पुरुषः, जसो = यत्तः, दास्सामो = दास्यामः, तदो = ततः etc. Ex चो ita progenito oritur उ; vid. supr. p. 150.

b) Post चा abiicitur; दुव्वासा = दुर्व्वासाः, nom. sing. Çak. 69, 15; पञ्जसुधमपा Çak. 46, 11. nom. sing. fem. pro मनाः. पुरिसा, nom. plur. = पुरुषाः. Femm. in चा nomin. et accus. plur. formant in चाओ; sed apertum est, non transiisse चाच् vel चाः in चाउ et hinc factum esse चाओ; nam ए गतिः sit prorsus eodem modo गदीओ, pro गतयच् et गतीयच्, धेणूओ ए धेनु pro धेनूयच् et धेनवयच्; terminatio चच् = चो Prākṛitice additur thematis in चा, ई pro इ, उ pro उ. Prorsus diversa itaque ratio est Zendici *do, dog*, pro *ds*.

c) Cum इ et उ coalescit Visarga in ई et ऊ, si accentu effertur vocalis; alias evanescit spiritus finalis vel abit in Anusvāram finalem. Vid. §. 53. गदी pro गतिः, धेणू pro धेनुः, पुरितेहि, -हिं pro पुरुषेभिः (पुरुषैः).

d) Post ए et ओ qui invenitur in Sanscrita sibilus, Prākṛitice abiicitur in 2da pers. sing. optat. भवे = भवेय् et in भो = भोः. Post ई et उ itidem; चातो, *eras*, ex चातोय्, लच्छी = लक्ष्मीः; बहू = बभूवुः. In aliis inflectio diversa est.

2. Themata vocabulorum in चच् saepius abiiciunt sibilum; hinc nova themata in च, ut मण, सण, णह (नभस्), quae aequae atque primitiva in चच् = चो in declinatione et compositione usitantur. cf. Var. IV.

7. S. S. reg. 155. ubi exempla sunt उरुड i. e. उर + तड = उरुतड, et 168. अचरुषण = अचरु + षण i. e. अचरुषण. At mallem अचरु. Hinc पाहल M. M. 90, 2. i. e. पाह + तल = पल. cf. 115, 11. Mr. 133, 10. In aperto est, cur ante consonantes geminas thema ponatur in च. Ante vocales et consonantes singulas et च et षो invenitur. मणहर Mr. 144, 7; सुमणोगोविद Çak. 50, 10; मणोगद 47, 1. cf. M. M. 89, 11. etc. Corripitur hoc षो interdum in ड. मणुहर M. M. 91, 2; etc. quae forma extra versum nescio an legitima sit in hac dialecto. cf. Var. IV, 1. *)

5. अन्तर् et तिरु, si Sanscritice est Visarga vel sibilus, regulas sequuntur generales: अन्तर्करण Vik. 98, 13; तिरुकरण Çak. 116, 8. etc. Excipe अन्तेड. Supr. p. 133.

4. Themata in इच् et उच् vocalem च fulcientem in nom. sing. assumunt rarissime. Vid. दीहाड, घाड pro आयुः supr. p. 23. आसिता Çak. 81, 1. nom. pro आशीः exemplum est solitarium.

De च finali thematum in इच् et उच् et particulorum निच्, दुच्, ubi Sanscritice र non fit in compos. confer sis, quae in margine posui. De निच्

*) Legitima est scriptura तत्रच्चरण Mr. 142, 6. et ea lege defendenda, ut non sit finalis vocis तप्च् consonans Prākritice subiecta mutationi medialis complexus त्रच्. Vid. infr. §. 76. nam इच् mediale fit च्च, excepto in praefixis दुच् et निच्, quorum sibilus cum seq. च format च्च; पाच्चल. Mr. 117, ult.; ratio similis est ei, propter quam scribitur ह्रस्व, ह्रस्व, उत्सव. Cf. p. 142.

et दुष् ante vocc. a स incipientia vid. supr. p. 142. et cf. S. S. 158. supr. p. 228. दुक्लिषद Vik. 46, 5. पिक्कारण M. M. 115, 9; पिक्कन्तो M. R. 16, 2. Visarga omnino effugit in Prākṛita; mendose itaque editum est आशिःप्रसाद M. M. 164, 14. pro आशिष्° i. e. आशिःप्रसाद. दुःखं Vik. 9, 8. etc.

§. 56.

De consonantibus coniunctis.

1. Recurrunt in mutationibus cons. coniunctarum partim mutationes, quae in singulis cernuntur, ut transitio dentalium in cerebrales, दृढ pro न, पण pro न्न; at maxima mutationum pars ponenda est in *assimilatione cons. dissimilium*, quae per scenicam loquelam regnat. Ita autem est plerumque temperata haec assimilatio, ut praecedens consonans abeat tum in ordinem, tum in naturam sequentis; क्त fit न, न्न fit न्न etc.

2. *Similes* autem sunt in Prākṛ. consonantes tantum sibimet ipsis et adspiratis suis vicinis; quae itaque adspirationis facultate carent, ut म, ल, स etc., similes habent nullas praeter semetipsas. Magna huius sermonis lex est: *dissimiles consonantes Sanscriticae non possunt remanere sine immutatione*; exceptio vix dici potest, si *nasales* ante cognati ordinis consonantes consistunt.

3. *Geminae* itaque saepenumero ponendae sunt consonantes, exceptis र et ह, quae vel iuncturam cum semetipsis recusant; Var. III, 54. *)

*) स addere videtur S. S. 153. ad रुदि referens मणालिणी

Geminatarum duo sunt ordines; aut eadem sunt consonantes, ut ज्ञ, दृढ, म्, क्त etc.; aut antecedit non adspirata adspiratam suam vicinam; adspirata in hac lingua nunquam praemitti potest alii consonanti. Var. III, 51. Mendosae itaque sunt scripturae, quae in cerebralibus saepius quam in aliis observari possunt, ex. gr. हृ, हृ, क्त etc.; quod genus macularum semper sine multa oratione delevi.

4. In assimilatione conservatur adspiratio, quae fuit Sanscritice; sin igitur क्व, ह् etc. assimulantur, dubium non est, quin scribendum sit क्व, ह् etc. At pendet etiam adspiratio Prākritica ab aliis causis, quas probe cognoscere debebis, si vis constanter in hisce rebus agere. Sibilus enim quicumque cum ह् habet affinitatem (vid. §. 49.) et si assimilatur sequenti, ita ut evanescat, adspiranda est consonans assimilans; immo, etiamsi nulla sit assimilatio sibili, pro eo solet inveniri ह्, aut simplex, aut nasalem excipiens, si non divellitur vocali inserta a conson. praecedenti. क्त sit Pr. क्त, प्र. क्त, ह् Pr. हृ; विष्णु fit विष्णु etc.; कार्वाण fit कार्वाण. Eandem adspirandi facultatem attribuendam esse reor nonnunquam litterae caninae post त्. Sed de his infra. Ex ignorantia huius legis fit, ut etiam a scriba, qui Vararuchis opus nostrum exaravit, III. 52. 57. positum sit वाहित्,

pro मणस्त्रिणी. At confusae sunt haec, ut saepius, res diversae. Vid. Excurs. V.

निहित, pro - न, e व्यावृत्त, निहित; nulla heic est causa adspirationis.

5. Impugnandus mihi est praeterea Vararuches propter rationem, quam in docendis hisce assimilationibus sequitur. Sistit enim elisionem alterutrius consonantis (लोप, III, 1. 2. etc.), tum geminationem superstitis, sive ea यादेश sit seu श्रेष. III, 50. 51. Ponit itaque, ut exemplis utar पुण्य, वल्लि, primum elisionem sibili ita comparatam, ut, वृ et वृ elisis, वृ et न fiant वृ, वृ. III, 12. 35. Tum geminandas curat consonantes वृ et वृ per suas non adspiratas. III. 50. 51. At libenter mihi dabis, simul fieri mutationem, sibilumque assimilari sequenti consonanti, in quam transferatur adspiratio, quae inhaereat sibilo. In hoc itaque rectius agit Kramadīvaras, qui pro वृ, वृ mutandis ponit वृ, वृ. 130. 145. सादेशस्यादिः। एषयोः वृः। Concedendum tamen est Vararuchi, haud sine veritatis quadam specie esse doctrinam; nam si दीर्घ fit aut दीर्घ aut दिग्घ, utrumque e दीर्घ proficisci videtur; hoc certe elisionem praebet litterae caninae. At enim vero obiicio, si दीर्घ esset vox Sanscritica, vix oriretur forma, qualis est दिग्घ; cf. §. 18, III. Sed दीर्घ est et रृ quod ante वृ locum habet, ab eo attrahatur et immutetur necesse est. दीर्घ autem quum fiat, oritur contentio inter longam vocalem et complexum consonantium; in qua si vincit par consonantium, corripitur vocalis, unde दिग्घ; sin autem victrix evadit vocalis, ipsa victoria vires ei accrescunt ita, ut detrudat consonantem in infimum locum; nam aequiparat mutatio adspiratarum in रृ elisio-

nem. Vid. §. 40. Gradus itaque sunt दीर्घ, दीर्घ, दीर्घ, दीर्घ et omittit Vararuches secundum, लोपं constituyendo.

6. Vel maiorem probabilitatem habet ratio Vararuchis, si assimilanda consonans excipit assimilantem, praemissa vocali longa. Utor exemplo व्याख्या, unde Pr. व्याख्या; heic est elisio, ut videtur, vera semivocalis य. At quum aequè legitima sit scriptura व्यक्ता (§. 18, 1), quum multo saepius य ita afficit praecedentem cons. ut geminetur, correpta vocali longa, ex gr. वेरग, nunquam वेरग, pro वेरग, quum वृत् oriatur e वृत् i. e. assimilata forma radicis वृत् p. 142. apparet, si veram linguae huius indolem respicis, exstare semper actionem litterae sequentis य vel quae alia eiusmodi positionem habeat, in praecedentem, totamque quaestionem, utrum una tantum remansura sit consonans e duabus, an duae conservandae sint assimilatae, pendere a reciproca consonantium et vocalis praecedentis contentione.

7. Revocanda sunt in memoriam, quae de diversa consonantium virtute dixi §. 34; tum ea, quae de inclinatione dentalium versus cerebrales monui §§. 38. 41; denique, quae de initio vocabulorum absoluto et relativo exposui §. 32, 2. Differt autem hoc, quod य coniunctum minus strenuum sit, quam consonantes ordinatae, quum contra vidua sibila vel fortior sit, quam consonans palatalis aut cerebialis.

8. Dispesci possunt diversae Sanscriticarum

consonantium iuncturae pro huius negotii consilio in classes hasce:

I. Iuncturae consonantium ordinatarum (क-घ, च-क etc.) cum nasali antecedente;

II. complexus consonantium quaternarum ordinatarum;

III. iuncturae nasalium aliam consonantem excipientium;

IV. iuncturae, quarum elementum alterutrum semivocalis est;

V. eae, quarum pars est sibilus vel spiritus.

9. *Dissimilium* consonantium *duarum* iuncturae Prākriticae nullae sunt, nisi praemissa sit nasalis. *Trium* autem rarissimae sunt, potiusque exhibent doctae scripturae specimina, quam vere iuncta tria elementa diversa.

10. Iuncturas *finales* a Sanscrita nullas recepit Prākrita; nam paucissimae quae permittuntur, extra Vedas vix erui possunt; *mediales* iuncturas primum enarrabimus, de *finalibus* suo loco dicturi.

§. 57.

Mutationes consonantium coniunctarum medialium.

Quinque sunt leges generales, ad quas reduci possunt huius generis mutationes; de singulis et exceptionibus mox disputabimus.

I. Consonantes quaternae priores ordinum quinquenariorum, क-घ, च-क, ट-ठ, त-थ, प-भ, A. retinentur sine mutatione, si nasalem sui ordinis excipiant, B. assimilantur sequenti, si ex ipsarum est caterva;

II. Nasales A. remanent, si excipiuntur a consonante ordinis sui; B. assimilantur praecedenti ordinatae; C. assimilantur nasali sequenti; D. assimilant, Anusvāra excepto, sibi semivocalem sequentem vel antecedentem; E. transponuntur nasales sibilum vel spiritum ह excipientes;

III. Semivocales assimilantur ceteris consonantibus tum subsequenter, tum praecedentibus, exceptis ipsis;

IV. Sibilantes A. assimilantur consonantibus ordinum quinquenariorum, exceptis nasalibus, sed adspirant consonantem assimilantem; B. assimilant sibi semivocales; C. post Anusvāram Sanscriticum remanent, praemittunt sibi nasales ण, न, म, ipsae in ह mutatae;

V. ह nulli consonanti antecedere potest, praemittitur itaque, quae Sanscritice subsequitur, nasalis; iuncturae spiritus cum semivocalibus regulas sequuntur speciales.

Nunc ad singula investiganda accedamus.

§. 58. Ad §. 57. I. A. II. A.

Nasales ante consonantes ordinatas remanent easque a mutatione defendunt. Eadem vis est Anusvārae, pro उ, अ, ण, न s. म positi.

a) *gutturales*. निशङ्कु = त्रिशङ्कु Çak. 40, 12; सङ्कुल = शृङ्कुल M. M. 138, 1; cf. 58, 1.; अङ्गीकरेदि Rat. 80, antep.; लङ्गणाय M. M. 98, 1. संवाञ्चो Rat. 60, 4. = सं-वाञ्च. Scriptura संह Vik. 25, 9. pro संव (uti praebet P.) similesque memoratu non sunt dignae.

b) *palatales*: मुञ्चेदि Çar. 47, 10; लङ्गणा = लाङ्गन

Rat. 64, 6; वज्रली M. M. 98, 9. संज्ञोविद् Prab. 67, 13; etc. Exceptio est in पञ्चदश et पञ्चाशत्, quorum स in यथा transit: पपयारह, पपयासा. Var. III, 44. S. S. 111.

c) घोषपट M. M. 7, 8; गुण्ठया Mr. 115, 2; चानुपड M. M. 9, 3; मुण्ड, ib. 7; cf. 8. *).

d) वसन्त Çak. 119, 4; (nam वसन्त vel ideo falsum est, quod न Prākritice scribi non potest;) गन्तुं Rat. 44, 10; मयरो Çak. 63, 5; मरुद् (मृगेन्द्र) Çak. 152, 3; वम्भू Çak. 99, 10; संतोष (संतोष) Çak. 63, 16. Exceptiones plures sunt; vid. §. 59.

e) कम्पचन्ता Dh. 9; गुम्फेदि Mr. 8, fin., कोसखिञ्चा Rat. 53, 3; गम्भीर Utt. 16, 1; at गहिर. Vid. Var. ind. संपपण Prab. 8, 6; संभव. Çak. 25, 1.

Menda तिम्ह pro तिम्य (तृम्य) Çak. 151, 6; उरुत्तम्ह pro ल्यम्भ ib. 25, 5. et similia vel sine ope codicum amoveri et possunt et debent.

§. 59.

Exceptiones in dentalibus legitimae sunt hae:

a) Transit iunctura dentalis in cerebralem. Var. III, 45. 46. S. S. 110. 112. in तालवेण्ट pro तालवृन्त, vid. Mr. 78, 2. Utt. 11, 17; etc. **) et मि-

*) Obiter moneo Mr. 158, fin. falso enarrari per मलक; cf. Var. IV, 15. ind. Vox मण्डूक, cuius scriptura manca est Var. IV, 35. in S. S. scribitur मण्डूक. Mr. 16, 9. forma est in -क. Verbum आदिपड Mr. 79, 9. M. R. 15, 7. scriptum est Çak. 32, 10. अदिपड, quasi esset praepos. अग्नि et radix nescio quae.

**) Vik. 103, 1. mendose in C. exstat -वेन्त; in P. alio mendo तालवेण.

विड्याल pro बिन्दिपाल. (Sic etiam S. S.) Alia exempla ignoro.

b) Si transeunt ल, ल्य, व, व्य in च्च, च्छ, ज्ञ, ज्ञ्च et praecedit न्, morem huic mutationi gerere debet nasalis. Scribuntur interdum consonantes tres, interdum omittitur media; prior ratio doctior sane esse videtur. संफाचदि Mr. 145, 10. = सं + ध्यायो; अणुसंस्कं M. M. 9, 9. (ed. C. संकं) cf. Rat. 59, 3. At si abit न् in र्, remanet dentalis cum nasali; अन्धिष Rat. 70, 9. non अन्ध, ut Prab. 14, 10. In अञ्ज M. R. 129, 5. mendose positum est अ pro न्.

c) Recurrit denique transitio consonantis tenuis न in mediam द cf. §. 37.; licet vetare videatur nasalis antecedens; non agnoscunt immutationem grammatici; exempla tamen sunt haud pauca, maximam partem in Prab. Suspisor esse mutationem *Çdurasenicam* a praecipua dialecto alienam. Exx. वासन्दी Utt. 40, 5; 55, 9; संहार (संताप) 3, 19; Çak. 51, 12; 65, 3; मन्दव्व M. M. 125, 10; भक्कन्दि Mr. 134, fin. = भक्त(य)न्ति; tum Prab. 38, 11. रन्दि pro रन्ति atque id pro रन्ति = रन्ति; 39, 2. रन्दी = रम(य)न्ती; संभावन्दी 39, 9; रंसचन्दी 42, 7; भणिल्लन्दी l. 5. (भणयमाना); जण्यन्दी 44, 1. (जल्पन्ती); मन्तयन्दी 66, 2. Vides, eiusmodi mutationem potius ad diversam dialectum pertinere, quam ad talem, quae soleat न् conservare.

§. 60.

Assimilatae inveniuntur interdum nasales sequenti consonanti; sed caret auctoritate idonea talis mutatio. Exempla sunt कण्य pro कण्य Çak. 97,

15; गत्वोच्चान्ति e ग्रन्थान्ते Mr. 159, 9; परिचित्रणा M. M. 28, 8, e परियन्त्रणा.

§. 61.

Praeter mutationes dentalium in cerebrales (59.) exstant singulae quaedam aliae transitiones consonantis cum nasali sua praemissa ex uno ordine in alium; has recensere iuvat, quandoquidem a grammaticis exhibentur. Radd. रुध, रुच, चर्च mutari dicit Var. cap. VIII. in रुध sive रुमा, रन्त, चम्प. Prima exhibet labiales pro dentalibus; secunda dentales pro palatalibus poneret, si certa esset grammatici ratio; at potest etiam रन्त novum esse thema derivatum ab infinit. रन्तुं a रम्. Tertia ita explicari potest, ut e चर्च primum factum sit चच cf. §. 85., hinc चम्प. Alia huiusmodi non repperi.

§. 62. Ad §. 57. I. B.

Consonantes quaternae ordinum quinquenariorum ordinatae assimilantur sequenti ordinatae; adspirata iam in Sanscrita ordinatae alii antecedere nequit, et tenuis tantum cum tenui, media cum media potest copulari. Prākṛita hanc regulam ita extendit. ut ordinem consonantium ita iunctarum eundem esse postulet. Hinc consequitur, ut pro दूक, तूक, पूक dicatur वूक, pro दूळ, तूळ, पूळ autem वूळ, pro दूग, तूग, पूग porro मूग, pro दूघ, तूघ, पूघ denique मूघ atque eadem ratione in ceteris ordinibus. cf. Var. III, 1. S. S. 94. *) Exemplum sunt:

*) Regulam posui generalem; omittunt grammatici दू, quia in media voce eius vix est iunctura cum alia cons.

क्क sit e दृक्, त्क, प्क; सुत्त = सूत्त Mr. 140, 6; उक्क-
पठा e उक्कपठा Çak. 76, 5; बलक्कार pro बलात्कार Mr. 34,
6; सक्कार pro सत्क^० Çak. 22, 2; Rat. 16, 16. Exem-
plum mutati दृक् erit, si षट्कर्म्मन् Prākritice dicetur;
non facile erit, exemplum eruere ad प्क;
क्ख oritur e दृक्, त्ख, प्ख; उक्खपिउद M. M. 5, 9;
ग्ग e दृग्, दृग्, क्ग; खग्ग e खदृग्, Var. l. l. दृग्गुण, M. R.
130, 2. मुग्ग e मुदृग्, Var. l. l. उग्गीद Çak. 117, 5;
व्व e उव्व, दव्व, क्व; उग्वाडीव्वदि Prab. 10, 12; i. e.
उद्वाय्क्ते. दग्घर pro षट्गृह?

Ad *cerebrales* fingi possent eodem modo exem-
pla, ut सट्ठाण e सत् + ठाण pro स्थान, et similia, sed
quum vix inventum iri credam alia eiusmodi, rem
ut vanam in medio relinquam. Nam उद्दीण Rat.
28, 3. Sanscriticum iam est.

ordinis diversi. Sed in composito ह्रस्वपद pro षट्पद ex-
emplum est legitimum; porro praetermittunt व, siqui-
dem id non distinguunt a व; continetur itaque व
sub reg. Var. III, 3. et S. S. 95. Denique deside-
rantur palatales, et nequaquam sine ratione, quia in
mediis vocibus Sanscriticis nullae sunt huius generis iun-
cturae palatalium cum aliis et quia exempla e compositis
petita in Prākrita oriri possunt tantum paucissima,
elisis consonantibus finalibus. Exempla autem e com-
positione praepositionis अन् cum vocibus a palatalibus
incipientibus petere si vis, in eis assimilationem iam
Sanseritice factam invenies. Idem valet de सन्, si त्
suum finale retinet in compositione, ex. c. सच्छात्रा.
Remanent itaque rarissima exempla compositorum
pronominum तद्, यद्, ex. c. तज्जाण, et similia.

त्र oritur e क्त, प्र. मुक्त = मुक्त, Çak. 23, 13; विलुप्त = विलुप्त Prab. 44, 1. *)

त्वं e क्त, प्त. सित्यन्त्र pro सित्यन्त्र Var. I. I.

दृढ e ग्द, द्द. गग्ग e गग्गद् S. S. I. I. Var. II, 12. सद्द pro जद्द Rat. 5, antep.

दृध e ग्ध, द्ध. सिपिह Çak. 130, 8. pro सिध; लह pro लब्ध Çak. 53, 13; विस्तह i. e. विद्ध्य Çak. 55, 9.

प्प e क्प, द्प, त्प. दिक्पति = दिक्पदि? इक्पद = वट्पद Dh. 8. उप्पणा M. R. 12, 10. i. e. उपन; सप्पुरिस Çak. 124, 6; Mr. 36, 9.

फ्फ e क्फ, द्फ, त्फ. वप्फल pro वाक्फल? इप्फल pro वट्फल? उप्फुल्ल M. R. 15, 12. pro उप्फुल्ल. M. M. 114, 2.

क्ख e ग्ख, द्ख, त्ख. पक्खल e प्राक्खल? इक्खल e वट्खल? उक्ख-निध = उद्बन्ध M. R. 135, 9.

ब्भ e भ्भ, द्भ, त्भ; पब्भार = प्राप्भार Vik. 76, 6; इब्भावं = वट्भावं? सब्भाव pro सदाव Çak. 102, 2; उब्धिपणा M. M. 117, 8; उब्भासिध pro उद्भासित Prab. 46, 1.

§. 63.

Inversa assimilationis ratio, qua cedit sequens consonans antecedenti, ab hac dialecto aliena est et mendosa sunt quae passim inveniuntur exempla.

मुक्क e मुक्त Rat. 6, 14; Vik. 59, 2; Prab. 45, 11. (42, 7. recte fortasse); सक्क e शक्त Vik. 10, 11; Utt.

Aliae iuncturae palatalium rarissimae sunt, et regnat etiam in his lex assimilationis; ex. gr. द्द fit द्द. सुत्त Çak. 29, 11. pro सुत्त.

*) Omitto द्द, द्प, द्द, द्ध, quia si invenirentur, potius diceretur per cerebrales द्द etc. ex. gr. e वट्पद for-
maretur वट्पद.

127, 3; सञ्ज e शब्द Çak. 27, 6; उवाडिद M. M. 58, 10.
pro उवाडिद.

In nulla dialecto Prâkritica ferri debet omis-
sio assimilationis; saepius tamen ob negligentiam
editorum occurrit. Sic Vik. 110, 2. समित्कुस e समिध
+ कुश. cf. V. L. ap. Lenz. App. crit. At in his
corrigendis tempus perdere nolo.

§. 64.

Iterum h. l. nobis sese offert mutatio iunctu-
rae dentalis tum originariae, tum Prâkritice ori-
ginatae, in respondentem cerebralem, licet rarius.
पट्टया dicendum est pro पत्तन iuxta grammatt. Var.
III, 23; S. S. 78. Addit S. S. दग्ध, विदग्ध = दह, pro
quo praecipit दह. Utraque scriptura usurpatur.
Vid. not. ad S. S. Exc. V. Sed caute admittenda
est haec mutatio, si caussa non adest, i. e. si assi-
milatio nulla est litterae caninae.

§. 65.

Transitio duarum iunctarum consonn. surda-
rum in sonoras rarissima est, quum invicem sese
suffulciant. गड्ड pro गट्ट e गर्त ponitur Var. III,
25. et apparet, cohaerere hanc mutationem cum
assimilatione elementi sonori र. Çak. 61, 5. पिक्किण्ड
pro निक्किण्ड mendum est baud dubie. De चङ्गार pro
चण्णार infra dicam. Pertinet haec mutatio ad dia-
lectos inferiores et excludi debet a praecipua.

§. 66. Ad §. 57, II, B. cf. Var. III, 3. 5. S. S. 96. 97.

Nasales assimilantur consonanti praecedenti

ordinatae. न. अग्नि pro अग्नि Çak. 95, 16; M. R. 141, 13. लग्न Mr. 113, fin.; = लग्न. विद्य pro विद्य Rat. 68, 1; पौसवत्त Mr. 9, 9. = निःसपत्न; पत्ति Çak. 159, antep. etc. म. सदृद्य pro सन्नक Çak. 77, 11. अन्नपो pro आत्मनः Çak. 29. etc. ज. Tantum in त *kvip* iuxta Kramadiçvaram: सवृत्त = सर्वत; अहित = अग्नि, सुत्त pro सुत्त; S. S. I. I. atque initio ज्ञाण pro ज्ञाण. *) At dubia est res.

*) Discrepant inter se Vararuches et Kramadiçvaras. Primo loco apparet, a Vararuche excipi ज्ञान a सर्वत; a Kramadiçvara eandem poni utriusque vocabuli mutationem. E Vararuche III, 44. et S. S. 147 (vid. Exc. V.) certum est, priori loco doceri mutationem tum iuncturae त initio absoluto positae; nam alias constat, e ज्ञाण fieri यज्ञाण. III, 44; tum radice त compositionis tanquam *kvip*. ज्ञान initio re vera scribi solet. Prâkr. ज्ञाण, Vik. 48, 8. et pro ज्ञादि Çak. 82, 10. emenda ज्ञादि; addit enim Vararuches एवंप्रकाराणि. Hinc autem consequitur, ut bene se habeat regula apud Vararuchem, तः ponentem neque corrigendum sit ज. Nam tum addi non poterat exceptio: ज्ञाणादीनीत्येवं^०; sic enim emendandum est. In exemplis compositi in *kvip* त invenio यज्ञा, ut Çak. 104, 2: अज्ञादिपण; e qua scriptura patet, usum potius cum Vararuche consentire; nam propter inusitatum iuncturam उज posuit librarius magis usitatum यज्ञा, quae in अहिपणाय similibusque constat. Confusam itaque rcor rem a Kramadiçvara. Accedit quod regg. 5. 6. 7. apud Vararuchem ponantur exempla nasalis conservatae, non elisae.

§. 67.

Exceptiones tamen sunt ab hac regulae plures.

a) Divellitur nasalis a cons. antecedenti in quibusdam; cf. §. 27, 4. 6. रघण pro रन्; पदुम pro पन्, रत्नकपोमि pro रत्नोमि etc.; सिद्धिण pro स्वप्. Addit S. S. 105. अग्निषी pro अग्नी i. e. अग्निः.

b) Assimilatur quidem diversi ordinis nasalis praecedenti, sed ita ut eam trahit in ordinem suum. Hinc अण्ण pro अन्ना i. e. आत्मा. Var. III, 48. S. S. 108. हण्ण pro हक्क i. e. हक्म; हण्णिणी = हक्मिणी; ibid. 49. cf. supr. p. 136.

c) Cedit praecedens ordinata nasali; quod quum fiat in ञ, उञ्ज transit in ण्ण. Var. III, 44. S. S. 147. रण्णो pro रत्तः Çak. 27, 2; 75, 11; etc. विण्णपाद pro वित्तत et omnino in ञ non initiali vel rad. ञ ultima compositi parte. cf. Çak. 164, antep.; 3, 4; 63, 5; 60, 5 fortasse scribendum est त्तादे pro (प)णादे. संण्ण Rat. 63, 4; Mr. 155, 8. Omittendum est semper ण prius post praepos. अ. cf. Var. III, 55. S. S. 154. supr. p. 140. ञण्ण = वत्त. Var. I. I. Çak. 139, 11. ग्ग in ञ्ज mutatum fieri debet ण्ण. cf. §. 69. Falso dicitur haec regula generalis. S. S. 147. रण्ण pro रण्.

§. 68. Ad §. 57, II, C.

Assimilatur antecedens nasalis sequenti:

अ. परम्मुह Çak. 73, 10. दिम्मुहेतुं = दिह्मुहेतु K. P. 119, 16.

अ. cf. Var. III, 43. S. S. 145. अण्ण Mr. 7, 6; Rat. 22, 5 etc.; = अण्णन्. उण्णोलन्ति Utt. 78, 3; etc. Mendose retinetur न् in अण्ण Çak. 139, 4; उण्णह Çak. 20,

5. 82, 1. मन्मद् i. e. मन्मद्य Çak. 49, 10. bis peccat. मन्मद्
M. M. 31, antepen. semel. Lege वन्मद्. cf. Var. II, 38.

पय. वपमुल fit वप्मुद्. supr. §. 29.

न्य. Var. III, 44. not. S. S. transit autem न्य ite-
rum in पण. पत्तुपण e प्रपुन. Rat. 16, 15.

Quum Anusvāra ante nasalem semper funga-
tur vice nasalis sequentis, sequitur, ut in media
voce ante nasales signo Anusvārae significetur ea-
dem quae sequatur nasalis.

§. 69.

Iunctura न्न tum Sanscritica, tum Prākritice
innovata, in पण ubique transit. पत्तपण pro प्रपन्न Prab.
59, ult.; Rat. 44, 1; etc. cf. §. 68 et 67, c. *)

§. 70. Ad §. 57, II, D.

Assimilant sibi nasales semivocalem et ante-
cedentem et praecedentem. Ex न्न dein fit पण. cf.
Var. III, 2. 3. S. S. 95. 96.

a) व. पुपण e पुपय Prab. 44, 3; लावपण = लावपय M.
M. 56, 6; (C. -ण); दक्षिणपण = दक्षिणय Mr. 114, 1; घुपण
= ग्रूय M. M. 56, 1; वपपोपण = वन्योन्य Çak. 53, 14;
उत्तम्य = उत्ताम्य Çak. 18, 5; 53, 7; सोम्य = सौम्य Rat. 78, 3;
Utt. 19, 1;

Exceptio est अहिमन्तु ex अहिमन्यु Var. III, 17. S. S.
115. cf. §. 59, b. Nonne अहिमन्तु?

b) र. सोवपण = सोवर्पा *) Rat. 58, 12; वम्य = वर्मन् Rat.
85, 10; घुयन्त Prab. 4, 6; etc. **).

*) In न्न transire facit Vararuches न्न pro न्न in radice हन्.

हन्तेरु म्यः ॥ हन्तेरुन्तस्य म्यो भवति । हम्पद्. Cap. VIII.

**) घूर्पा fit घुपण. Vid. Brockh. ad Prab. 4, 6. Aliam for-

म् in चाम् et तम् transit iuxta Var. III, 53. in व् vel छ्व. S. S. 109. probabilius docetur, fieri घम्ब, तम्ब. Documento est nomen *Taprobanes* Tambapanna. Eo deducit etiam codex Vararuchis. Çak. 116, 11. tamen invenitur तम्.

c) ल. गुल्म fit गुम्म Mr. 188, 10. et sic corrige M. R. 106, 2: pro गुम्म; वम्भीष Utt. 72, 3. pro वाल्मीकि.

म् disiungitur. Vid. मिलाषा p. 182.

d) व. कपण = कण्व Çak. 8, 16; ह्मण्णदो (sic emenda) = ह्मण्वतः Rat. 85, 9. अण्णोसोद्यदि Mr. 7, 5; अण्णोसदि Çak. 56, 7. ex चन्विष-.

Anusvâra non mutat semivocalem sequentem; ante र् et ल scribitur Anusvâra ut Sanscritice fit; ante व et Anusvâra et म् locum habet: वराम्बद् M. M. 165, 12; पियम्बद् Çak. 56, 6. विसंवद्दि M. R. 11, 1. Sonum esse म् ante व, haud dubium est; praestat tamen pro fine vocis medialis in composito ponere signum nasale. Ante व vix invenitur in Prâkrita Anusvâra proprius, nam quum transeat व initiale in ण, Anusvâra qui in scriptura retinetur; valet अ. संतोत्रेणि Çak. 56, 8. 9. i. e. संयोत्रयानि.

De nasalibus cum sibilo vel ह coniunctis vide infra ad IV, C.

§. 71. Ad §. 57, III. Var. III, 2. 3. S. S. 95. 96.

De semivocalibus generalem posui supra re-

mam ponit Vararuches घोल. Nomen est Sanscriticum घोल, quod ad rad. घृ refertur. घृ autem forma est simplicior, a qua derivata videtur र. घूर्ण. घोल Prâkriticum hand dubie originem traxit ab eadem radice घृ.

gulam, a qua tamen quum diversae sint in diversis exceptiones, praestat de unaquaque singulatim dicere. Incipiam ab व.

§. 72.

1. व dissolvitur in इ post consonantes varias in formis quibusdam certis. cf. supra §. 23, 2, c. fit hoc plerumque in passivo; fere semper in gerundiis in व, saepenumero in participio futuri passivi in व, in abstractis in व post र. Tum in vocibus quibusdam singulis,*) ex. gr. वित्ता pro व्यक्ता, supr. p. 124, §. 9.

इ hoc ex व orsum, si liquidam र excipit, saepius transponitur, ita ut coalescat cum व v. वा praecedenti in ए. Vid. §. 9, 2. p. 122. पेरन्त e परि-
शन्त pro पर्यन्त, M. M. 28, 7. etc. सुन्देर e सुन्दरिष pro
सौन्दर्य Dh. 19. केर e कारिष pro कार्य. supr. p. 189.

Sin autem alia praecedit vocalis, quam व s. वा. eliditur hoc इ. वूर pro वूरिष e वूर्य, धीर pro धीरिष. Var. III, 18. 19. S. S. 124. वूर potest वूर esse et non pro वूरिष e वूर्य.

*) मौर्य, nomen familiae, ad quam pertinuit Chandraguptas, cuiusque forma Prâkr. मौरिष, Mâg. मोलिष audit (nam sic lege M. R. 150, 9), probat quodammodo existentiam sermonis Prâkritici aevo Alexandri Magni. Nam idem vocabulum est Μωρηις, οἱ τῶν Ἰνδῶν βασιλεῖς. Notitia est petita e Megasthene, qui dixerat, familiam tum in India regnantem ita vocari, non semper omnesve Indorum reges. Aequae absurda est notitia de populo Μωρηις ap. Steph. Byz. atque opinio eorum, qui Μωρηις explicant a Mahârâa.

2. Assimilatur y antecedentibus consonantibus ordinatis praeter dentales et, quod explicatum iam est, nasalibus. मेहकण = मेघाण्य M. R. 110, 8; चापाक्क = -चव M. R. 22, 11; *) शोग M. R. 146, 2. = योग्य; वुच्चसि Çak. 11, 12; कूरचुय = -च्युत Mr. 135, 9; रज्जस = रज्यस्य Çak. 80, 13; बड्ड * **) = बाह्य Mr. 35, fin.; तप्पदि = ताप्यते Mr. 124, 12; कुप्पामि Mr. 115, ult.; et praevallet haec ratio in verbis IV tae classis, ita ut discrimen sit in Prākrita innovatum inter IV tam classem et passivum; illi geminata consonans radicis finalis, vel productio vocalis radicalis, huic forma in ईय s. इत्त propria est. Scio esse exceptiones et eandem formam passivo et classi IV tae. — विषण्य = वित्त्यं Utt. 15, 15; चमन्तर * **) = चमन्तर Mr. 10, 11; चमन्त्रिद Mr. 135, 4. = चमन्त्र.

3. y dentalem excipiens eam mutat in iuncturam palatalem, cuius altera consonans eiusdem gradus est atque dentalis originaria; i. e. ल्य fit च्च, व्य contra च्छ, य fit ज्ञ, व्य contra ज्ञ्ज. Var. III, 27. S. S. 65. 75. 132. unde corrige Var. III, 28. Causa est transitio semivocalis y in ञ. अमच्च = अमाच्च Prab. 8, 7; अच्चादर Çak. 163, 13. = अच्चा°. परिच्चाद् e परित्यागिन् Çak. 155, 4; cf. Rat. 72, 12. etc. रच्चा Mr. 160, 1. = रच्चा; वित्ता pro विषा Prab. 12, 11; 42, 5 etc.;

*) Adspirari antecedentem propter y Zendice, non probatur सक्क = शक्कं Vik. 52, 14. Lege सक्कं.

**) Falso हृद् editum est.

***) Mendose editum est ईय.

कषा Rat. 8, 7; उग्रकाश = उपाध्याय M. R. 9, 13; ब्रजनि Mr. 139, 8; = ब्रजान्ते.

Si य् in इ s. ई transit, remanet dentalis: प्रोधीषन्ति e योध्यन्ते Mr. 141, 1; हेदीषन्ति Mr. 139, 10. e हेपन्ते; प्राधीषमाणा Çak. 153, 8.

Mendi incuso tum omissionem mutationis, ut मिथा e मिथ्या Prab. 42, 3. 4. 5. रत्था Rat. 5, 16; lege मिच्छा, रच्छा; tum mutationem in cerebrales, ut पट्टकण Mr. 179, 9; lege पत्त्वकण cum Rat. 17, 4; 29, 10; denique mutationem sine caussa, ut हुक्क pro युक्क. Utt. 106, 2.

Transit postea haec mutatio interdum in derivata, quamvis nullum contineant elementum य्. Ut पाच्चपा i. e. नर्तन propter पाच्चदि e नृत्यति. Rat. 5, 15; 7, 6; Çak. 83, 1.

4. ख fit झ. प्रख्या = सेज्ञा. Var. III, 17. II, 5; S. S. 115. 124. 125. 126. De forma रज्ञ pro र्य vid. supr. p. 160. 214. Adde e S. S. 81. 82. affixum तीय in द्वितीय, तृतीय, unde Prakr. दुइज्ञ, तिइज्ञ.

Assimilatur य semivocalibus ल et व. कल्ल Mr. 119, 12. = कल्य; कल्लापा = कल्यापा Çak. 14, 11; सल्ल = शल्य Vik. 4, 14. कव्व = काव्य Vik. 42, 6; होदव्व = भवितव्य etc.

य post र mutari vidimus in इ, supr. tit. 1. Alia mutatio est litterae caninae cum seq. य in झ; *) meminervis, र et र् esse cognata, et similis huic est transitio iuncturae य in झ. कञ्ज = कार्य Var. I. I. सुञ्ज = सूर्य ib. 19. et Vik. 16, 9; 67, 10; Çak. 77, 6; etc. Tum in परि composito cum vocabulo a vocali in-

*) Generalis ponitur reg. S. S. 135, at falso.

cipienti: पञ्जाडल Çak. 26, 1. = पर्याकुल, etc. Sed in nonnullis transit र in ल et liquidae assimilatur य sequens. Exempla sunt पल्लाय e पर्यस्त, पल्लापा e पर्यापा, पल्लकु e पर्यकु, (cf. *Palankin*) सोममल्ल e सोयुमार्य. Var. III, 21. S. S. 125. Videtur hoc लल potius esse ऊ Vedarum, quam लल commune; nam Prab. 4, 4. legitur पल्लिद्यत्, et Utt. 43, 3; 61, 16. पल्लुत्. M. M. 52, 6. (in scholl. absurde पर्यन्त).

5. De य cum sibilis et ह coniuncto vid. infr.

§. 73.

र. 1. Assimilatur consonantibus ordinatis et praecedentibus et sequentibus: तक्केमि = तर्कयामि Prab. 7, 10; विक्रम = विक्रम Prab. 4, 2; समग = समग Utt. 4, 15; दुग्गही Mr. 40, 9; अणुगहीद Rat. 83, 8; पिग्गिषा = निर्घृषा Rat. 97, 5; दिग्गिषा Rat. 26, 4; चच्चरिष = चर्चरिक Rat. 8, 11; चच्चिक = चर्चिक Mr. 145, ult.; कुच्छापाच = कृच्छापाक Çak. 131, ult.; वज्र = वज्र M. R. 148, 3; मुच्छन्त = मूर्च्छन् Utt. 15, 5; गज्ज Rat. 43, 9; पञ्चसिच = पञ्चशित M. R. 86, 6; (ed. C. पञ्चसिच) vid. Prab. 67, 12; अपिच = अपिच Rat. 85, 13. etc.

2. De *dentalibus* peculiares dandae sunt regulae. र eas excipiens assimilatur plerumque; sed post द non necessaria est assimilatio auctore Vararuche, et paullo magis extendi videtur usu haec licentia, nempe ad न्. र dentalibus praemissum assimilatur semper, at saepenumero tum abit complexus dentalis in cerebralem.*) cf. Var. III, 3. 4. S. S. 95.

*) Exempla huius mutationis Sanscritica invenientur multa,

a) मुद्दा = मुद्दा M. R. 14, 12; मुद्दिद Vik. 58, 2, C.; मन्त्रिष M. R. 99, 2; मन्त्रीषु Çak. 30, 2; 71, 3; Rat. 41, 12; त्रिदस Vik. 7, 8; (Cod. P. त्रिदस). Post त् tamen cum grammatico reiecerim; quia त et र cognatae non ita sunt litterae tanquam द et र. Aliud genus conservati elementi canini post द supra explicui §. 3, 1. Usitatio tamen est etiam post द assimilatio: चन्द Rat. 83, 4; इन्द = इन्द्र Prab. 87, 14; etc. परित्रासथ (त्रायथु) Çak. 15, 10; Vik. 2, 1. etc.

b) Affixum Sanscr. adverbii localis ऋ Prâkr. fit त्व; terminationem locat. sing. dicit Var. cap. VI. ज्ञत्व = यत्र, तत्त्व, चत्त्व, कत्त्व, एत्त्व, (vid. p. 129.) एदत्त्व. In aliis vocabb. non fit; पत्र, खत्र = पत्र Vik. 33, 12 etc. praeter मत्त्व pro मात्र, cuius forma saepius audit मेत्त्व, vid. supr. p. 128. nonnunquam मेत्त्व Mr. 84, 10. महामेत्त्व, 145, 10. मेत्त्वपुरिस, at utroque loco non est sensu *solum, tantum*, sed significatur dux elephatorum. Sanscriticum est मात्र et vix discrimen est tale, ut priori sensu मत्र et मेत्र, posteriori मेत्त्व, मत्त्व, scribatur. Mutatio vocalis ex ऋ in इ cum र cohaerere nequit, neque alibi inveni ज्ञेत्त्व, तेत्त्व, vel पेत्त्व pro पात्र, etc. Cohæret contra adspiratio posterioris dentalis cum र et sapit hoc Zendicam indolem, ubi *puhra* etc. regula est. Vindicanda autem est haec vis adspirandi semivocali र tantum in talibus vocc. in quibus ऋ excipiat *a* vel *i* breve; nam एत्त्व pro इत्त्व est, मेत्त्व pro vulgari forma मित्र. Post उ locum habere non videtur adspiratio;

si accuratius investigabuntur radices in cerebrales desinentes.

पुत्र pro पुत्र inauditum est. A पत्र pro पत्र similibus-
que excludi videtur त्व propter maiorem dentalium
vigorem; nam पत्र proprie पत्र est a पत्. Exempli-
caussa laudo: तत्त्व Utt. 15, 4; तत्त्व M. R. 24, 11. एत्त
M. M. 72, 3; तत्त्व Vik. 18, 2. चत्तमत्तं Çak. 32, 9. fal-
sum est.

c) र् ante dentales; cf. Var. III, 22. 24. 25. 26.
S. S. 66. 77. 79. Assimilatur र् cum dentali seq-
tum in त्, त्व, द्, दः

मुहुत्त = मुहुत्त M. M. 53, 9. पत्तिय = पार्थिय M. R. 125, 10;
पत्तयपा = पार्थना Çak. 35, 2; सद्दुल्ल = शार्दूल M. M. 59, 8;
दुद्दंसापा = दुर्दंशन Prab. 45, 11; उद्ध = ऊर्ध Rat. 81, 8.

tum in respondentes linguales:

वर्द्धदि = वर्त्ते Vik. 25, 10; 72, 2; Çak. 34, 5. 8; भर्द्धा
= भर्ता, saepius भर्त्ता Çak. 31, 6; etc. cf. Var. III, 22.
S. S. 77.

विद्दिउद Utt. 14, 10; M. M. 109, 11; 117, 5; 129, 1;
sola vera scriptura est per उद; cf. Var. III, 26. S. S.
66. Falso itaque ponitur etiam संमद्द Vik. 16, 5;
(C. - द). E वृध fieri debet वृद्धि, वृद्ध, etc. non
वृद्धि, ex. gr. Vik. 11, 6; cf. 68, fin.; vel वृद्ध Mr.
92, 6; ut taceam confusas radd. वृत् et वृध.

Investigandum remanet, quae vocc. alterutram
mutationem, quae utramlibet sequantur.

3. De र्ण, र्म, र्मु supra dictum est. §. 70.

4. र्म expeditum iam est; र्ण fit र्ल, र्म et र्ध
aeque र्मु.

पार्ललत्त = पार्ललत्त Rat. 68, 8; दुल्लल Utt. 45, 7; sed po-
test etiam scribi र्ललल. vid. S. S. 191. 159. Ratio-
nem explicui p. 142.

पुत्र = पूर्व Rat. 46, 1; उवृत्तो = उर्वशी etc.; वद = वत Vik. 61, 7. unde मय्युद pro महाव्रत etc.

5. अ initiale dissolvitur in सिरो i. e. श्री; vid. supr. p. 182. ceteroquin geminus evadit sibilus, assimilato र, मुसुसुदस्सं = मुसुषयिष्यामि. Mr. 171, 3; विस्तह = विश्वध Çak. 55, 9. Eadem ratione च fit स्स. सहस्स = सहस Rat. 59, 4.

अ et र् aut dissolvuntur in रिस, si antecedit vocalis च. Vid. supr. p. 183. nam post alias vocalis locum non habere videtur haec dissolutio; aut assimilatur र sibilis sequenti, quod in र् post alias vocales quam अ regula esse videtur. इस्सा pro र्श्या Prab. 59, 2. सीस vel सिस्स e श्रीर्य Rat. 50, 11. In र् statuenda quidem est eadem assimilatio in स्स; at haud consistit heic mutatio, verum ex स्स fieri solet च, स्स pro र् nunquam poni suspicor. Pro स्पर्श editum est Vik. 71, 2. फल्ल; at P. praebet फल et sic etiam legitur Utt. 104, 15; 61, 15; 84, 5; M. M. 98, 9; 119, ult.; *). Eodem modo दंसणा e दर्शन, et omnino दृष्ट cum derivatis; चंसु ex चशु Vik. 115, 1. (C. चस्त), M. R. 145, 4. etc. **). मंसू pro मशु Var. IV, 15. S. S. 167. चंस pro चश. ibid. Addi potest मंसणा, e मसन, transposito मसन. Prab. 65, 2. Quae legitur forma चचु pro चश Çak. 29, 8. barbariem sapit.

Positis exemplis hisce, probabilior videtur ratio, si sistitur transitio semivocalis liquidae र

*) फल्लस M. M. 47, 12. et alibi monstrum est horrendum, lege फल्लिस.

**) चचि Çak. 29, 8. cum चशु nil omnino habet rei.

in Anusvāram. Ponendum hoc esset de र् coniuncto, nam र् non coniuncti nullam eruimus transitionem in nasalem. Ad र् sibilum praemissum restringenda minime foret mutatio; nam ponunt grammatici, fide in hisce rebus dignissimi, praeterea हंस pro हस्र, चक्र pro चक्र vel, si S. S. sequeris, वंक्र pro वक्र, पडिसुद pro पडिमुत. Videtis eandem conditionem subire र् tum sibilum excipiens, tum cum aliis consonantibus coniunctum. In iunctura र् itaque caussa posita non est. At ne heic quidem res consistit. Nam adduntur exempla, a quibus र् prorsus alienum est. मपांसिणी pro मनस्विनी; मन्त्र pro मन्त्र; गुण्टी, nisi fallor pro गृष्टि, i. e. primum गुण्टी, hinc गुण्टी; वंस = वस्त pro वस्त; in hisce omnibus sibilus locum habet. Pertinet itaque mutatio eodem tempore ad sibilum, atque ad र्; sibilum finalem in nasalem abire, iam cognovimus supra. Ad rem revertar §. 85. infra; *) melius enim explicari poterit res, si repetetur a tota huius sermonis indole. H. l. id tantum monendum est, nil obstaré, quo minus credamus, priorem esse assimilationem स्त pro र्, ut स्त pro र्, posthac sequi mutationem in nasalem, ita ut fiat स्त.

6. De ह् dicam §. 80. —

*) Omitto exemplum अहिमुंक्को; nam quum मुंक्क falsum sit pro मुन्न e मुक्क, supr. §. 63. falsum etiam esse debet मुंक्क. Emendationem indicare videtur S. S. मुक्क (मुक्क) ponens, unde iuxta regulam fingere licet मुंक्क. In अहि latet fortasse अहिन् pro अहिन्.

§. 74.

ल. 1. ल elementum iuncturae initialis posterius seiungitur vocali inserta, vid. p. 182. nam nimis diversa sunt ल et क, स. प्र, स. म, quam ut fieri possit initio vocis assimilatio sine damno perspicuitatis iusto maiori. Itaque dicitur: किलिट्ठ pro क्लिट्ठ, सिलिट्ठ pro सिलिट्ठ, मिलाण pro म्लान, मिलाण pro म्लान. म्माण pro मिलाण editum est Vik. 35, 1. de qua re vide notam. *)

2. Omnibus consonantibus assimilatur ल iuncturae medialis particeps, praeter घ, र, व; hasce enim semivocales sibi similes reddit. cf. Var. III, 3. S. S. 95.

सिल्लिट्ठो = सिल्लित्त Utt. 46, 11. ubi emenda: सिल्लिट्ठ. Mr.

*) Ed. C. praebet, 35, 1. किणु भण्डिं इमिणा म्माणकमलनाल-सरिसेहिं अक्केहिं। Interpretatus est Lenzius: "quidam dicat membris, marcelli loti cauli similibus." Nimirum amore ita emacerratus, ut dubium esse nequiret, quod responsi genus daret. P. म्माण praebet pro म्माण, दाम pro नाल (पाल corrige) सामलेहिं (i. e. श्यामलैः) pro सरिसेहिं. Nil bonae frugis in codd. Londd. invenisse videtur Lenzius; silet sane in App. crit. Sensum minus bonum praebet scriptura P. श्यामल inde explica, quod amorem esse dicant nigrum. Vid. ad G. G. praef. p. XV. At hoc huc non pertinet. म्माण haud dubie iterum continet म्लान, sed praefixa praepos. सा, ita ut sit श्यामलान, non *marcidus*, sed *marcescens*; quod et ad sensum et ad grammaticam optime quadrat. Nam म्ल mediale mutari posse in म्, prorsus ut ल्म, facile concedetur.

139, 7; ubi lege सिष्णिपो pro सिष्णपो. कप्पिप्र pro कल्प-
यित्वा Mr. 103ⁱ, 7; षप्प = षल्प M. M. 116, 10; Mr.
112, 1; णप्पिन्दि Prab. 44, 1; alia forma huius radi-
cis, mutato प् in nasalem suam, est णप्प cf. Var. Dh.
P. Vik. 55, 2. वक्कल corrigendum est Çak. 26, 1.
cf. 10, 1; pro वल्कल. विक्कव = विक्रव Var. III, 3. *)
वणिग्द = वणिग्द Mr. 137, 4. De ल cum nasalibus et
य coniuncto vid. supr. §. §. 70. 72, 4. De ल् modò
tractabam. ल् fieri debet ल्ल in उल्ल, शाल्ल, similibus,
quae e libris nondum erui.

3. De श्ल vid. infra.

§. 75.

व. 1. Transit in उ; quod quum fiat a) aut
remanet vocalis sequens, aut quod rarius locum
habet, b) eliditur.

a) Huc pertinet उ formae Gerund. Prâkr. तुच्च,
दुच्च, pro त्वा. p. 161. दुए pro दे; दुष्ण pro दार, तुष्णदि
pro त्वरित, etc.; in quibus alia scriptura frequens
est दुवे, दुवार, तुवरिद etc., inserto व् novo; vid. p. 184.

b) दु - इच्च pro दि-तीय Rat. 83, 4. cf. S. S. 82. दु - इत्त
supr. p. 249, परमेसुर ex ईश्वर, Prab. 14, 9. cf. p. 174;
कुण pro कृण, sonare. Dh. 9.

*) Investigandum restat, utrum re vera haec forma usur-
petur, necne. Verumenimvero quum वि praepositio
sit, क् in hac voce initiale est et expectares किलव,
विकिलव. Neque id scio, utrum विप्पव dicatur pro
विप्पव an divulsio sit, ex. gr. विपुलव, विपिलव. Acque
haereo in iunctura व्ल.

2. Eliditur व, remanente vocali seq. त्त्वं प्रोत्त्व-वा. Çak. 29, ult.; cf. 23, 13. contra तुच्च-वा, posito वा pro वा. कणान्त pro कृणान्त M. M. 90, 2. द्वि-उपादत्, Mr. 44, 6. = द्वि-गुणान्त. Mirum est विद्म, apud Var. I, 18. at non male scriptum pro दिद्म; usitatio licet sit forma दुद्मि, दुद्म. Nam prorsus contra normam sermonis est, omittere द् ante व, ut sit in Latino *bis* pro *duis*, et in Zendico *bi-thya*. Aeque mirum est tum वारह ap. Var. II, 13. tum वीच apud Pingalam. cf. §. 104, 2. Omittendae vel retinendae aut semivocalis व, aut vocalis sequentis rationem certam intellexi nullam; द् et द्वि pro द्वि eo tantum differunt, quod magis solitum sit prius. Certius est, mutationem semivocalis in उ, conservata eodem tempore vocali seq. subiectam esse ei conditioni, ut quae sequatur vocalis aut longa sit aut accentu gaudeat: *duḍra*, *duē*, *tuḍradu*, *tuḍrida*; contra *tūrida* Rat. 19, 1.

Pertinet autem talis conservatio elementi व sub forma उ ad initium vocabuli; in media voce locum non habet, nisi in initio vocis compositae, aliam excipientis, et in affixo त्व et ger.. त्वा Initio restat व sine mutatione tantum ante व et र, quae ei assimilantur. Vid. §. §. 72, 4; 75, 4; वारुद = व्यादृत Çak. 165, 1. etc.

3. Ceteroquin consonantibus assimilatur व, exceptis iterum व et र, de quibus dictum est: पक्क, lege पिकक = पकु Mr. 157, 2; पत्तालिच = प्रत्तालय Mr. 31, 5; सत्त = सत्त Çak. 74, 7; विद्देस = विद्देय Prab. 10, 8; तत्तस्ति = तत्तस्तिन् Çak. 74, 5; पित्तस्तिच = निःश्वस्य Rat. 81, 8. तामि = तामिन् Mr. 140, 6; मत्तद्धत्त Çak. 117, fin. = मत्त-

रुद्ध; cf. M. M. 10, antep.; in ed. Bonn. falso editum est -रुद्ध. परिस्सामि = परिष्वामि M. R. 148, 4. पेक्कस Prab. 56, 14. = पेक्कस्व.

4. Post dentales exempla invenio in S. S. duo assimilationis talis, ut व assimilatum dentalem antec. in palatalem transire faciat, prorsus ut व. reg. 67. चक्कर s. चत्तर pro चत्तर; reg. 120. सक्कस pro साक्कस; exemplis aliis probare nequeo.

5. Exceptio a regg. supra positis, grammaticis non enotata, at vix dubitationi obnoxia, cernitur in व, initiali radice, ante द् finale praepositionis; ex. gr. उव्वेत्तिद = उद्वेत्ति, Çak. 34, fin.; समुव्वहमाण = समुदहमाण M. R. 148, 6. etc. द् in talibus vix licitum est. Facile est cognitu, explicandam esse conservationem semivocalis e fortitudine litterae initialis, quam intactam relinquere magis referat, quam finalem vovulae praefixae. Adde, quod व soni व particeps, hac cognatione fretum vindicet sibi eandem praerogativam. उव्वहदि eodem iure dicitur, quo उव्वन्धि. Rat. 71, 9. Taceo ल; nam ante ल Sanscritice iam dentalis fit liquida; Prâkr. itaque दुल्लह, Vik. 30. 7; उल्लसित Vik. 5, 7. etc. dicitur. य contra initiale fit ञ; itaque non mirum est, si dicitur उज्जाण pro उयान, etc. prorsus ut fit in media voce. In iunctura द्, cuius र initium est radice, dubius haereo; nam pro उदोहति neque उदोहदि poni potest (§. 56, 5.) neque credibile est, inde fingi उदोहदि. Potest द् retineri; vid. §. 72, 2, a.; posset etiam उ dici pro उन्, ut fit in उस्व, aliis; vid. 51, 4. Exempla desidero.

§. 76. Ad §. 57. IV. A. B. C.

Praestat, etiam sibilos singulatim pertractare; incipiam a ञ.

1. Assimilatur ञ consonantibus ordinatis च et ह; alias ne Sanscritice quidem antecedit. In iunctura च्च, quae e च्च oritur, adspirandum est posterius च propter inclinationem sibili Prākritici versus ह. cf. §. 29. *). Ideo ubique scribendum est च्च. cf. Var. III, 40. पच्छा = पश्चात् Cak. 103, 10; पच्छिम M. R. 147, 2; यच्छरिष्य Prab. 4, 1 etc.; excepto tantummodo ञ् finalis nominis vel particulae compositae; refragatur enim initium vocis sequentis immutationi. पिच्छिन्न Rat. 3, 6; = निश्चिन्न; पिच्छश्च = निश्चय M. R. 28, 12; पिच्छिह M. R. 140, 11. = निश्चिह; तयच्छरण = तपश्चरण, supr. p. 250. Regulam non invenio, sed ex usu abstraho, licet e Sanscritico च्च conicere posses, dicendum esse पिच्छश्च; sed cf. quae de praeposs. Prākritt. dixi p. 141.

Omissam iuncturam च्च medialem trium vocabulorum docet S. S. 155. cf. Exc. V. De उह pro च्च in वृश्चिक vid. Var. ind. cum S. S. 113.

2. Assimilat sibi न sequens, Anusvāra antecedens ab immutatione immunis est. Var. III, 2. रस्मि = रस्मि Prab. 14, fin.; M. R. 110, 7. recte cod. P. कासीर् pro कास्मीर् ed. Calc. वंरा = वंरा. Vik. 3, 10.

3. Ante न transit ञ in ह, न cognata littera non suffultum sit ञ; ह्ण quum pronunciare non

*) Propter eandem rationem Sanscritice dicitur तच्छास्त्रं pro तच्छास्त्रं i. e. तच् शास्त्रं e तत् शास्त्रं.

valeat sermo effeminatus, transponitur in ण्ह. Var. III, 33. S. S. 135. ण्ह = ण्न Mr. 159, 11. सिण्ह pro शिण्न. Var. I. c. *)

4. ण्न, ण्न assimilantur in स्त. Vid. supr. §. 75, 2. et Mr. 35, 7. रात्रस्तालन्न = रात्रश्यालक. De ण्न, य dictum est §. 73, 5. ण्न seiungitur in सिल. Vid. §. 27, 5, a. c.

§. 77.

घ. 1. य in iuncturis ष्क, ष्ण, ष, ष, ष्य, ष्क iuxta legem modo explicatam assimilatur sequenti et oriuntur iuncturae Prākriticae: क्क, ट्ट, ष्क. **) Ex. c. सुक्कणाप Mr. 35, 4. e सुक्क. ***) Var. III, 29. S. S. 133.

*) Falsa tamen est scriptura Sanscr. शिण्न; oportet शिण्ण. Nam ण्न = c respondet vetustiori k; permutantur c et p. Latinum penis contractum est e *penis*, uti demonstrat cognata vox *perna* = *pesna* et Umbrica *pernis*. *ṣisṇa* = *kiṣṇa* = *piṣṇa* non differt a *penis*.

**) Iuncturis ष्ण, ष्क addendae sunt ण्न (दुःण्न), ण्न (दुःण्न, निःण्न), si composita comprehendere vis regula eadem; nam haec est usitatio scriptura Sanscritica. Hinc fit, ut दुःण्न aequè dicatur, ac दुःक्किण्न. Var. III, 57. S. S. 191. Nam levius clementum; pro varia pronuntiatione aut evanescit in दुःण्न i. e. दुःण्न, aut semet tuetur et assimilatur cum ण्न in क्क. Eadem ratione दुःण्न et दुःण्न, sed rarior est scriptura prior. Cur autem Sanscriticae dicatur दुःण्न et contra दुःण्न, id facile intelliges, si comper- tam habueris naturam adspirationis tum Sanscriticae, tum Prākriticae.

***) Ita scribo propter Zendicum *hushka* V. S. 141. et La-

पोक्कर e पुक्कर *supr.* p. 132. दिह्ठी e दृष्टि *Rat.* 83, 6. etc. *Var.* III, 1. 11. S. S. 131. पिह्ठुर e निह्ठुर (नि-सुर) *Rat.* 73, 13; ubi male रुह्ठु editum est. पुह्ठ e पृष्ठ *Utt.* 13, 2. *Rat.* 74, 7; priori loco corrige बृह्ठ pro घ°; पुष्प fit पुष्क *M. R.* 14, 7. ubi C. पुष्प falso, P. पुष्क. cf. *Mr.* 132, 8. 282, 3. *Vik.* 110, 2. etc. *Var.* III, 35. S. S. 145. Scriptura पुस्त *Mr.* 139, 6. quae etiam in *Var.* III, 57. irrepsit, nil est nisi mendum e mala lectione genitum. पिष्कल *Mr.* 227, ult.; = निष्कल.

Attamen si oriuntur iuncturae Sanscriticae ण्क, ङ्क, ष्य compositione, ex. gr. दुष्कर, दुष्पूर, refragatur initialis sequentis vocis adspirationi et scribitur दुक्कर *Çak.* 49, fin. Eandem observationem feci in श्व mox 76, 1. et praeferendam reor scripturam ष्य ob ipsius talis compositionis naturam, vel contra auctoritatem *Var.* III, 35. ubi e निष् + ष्य factum est पिष्क-. cf. *Vik.* 110, 9. पिष्पादेदि. वाष्प fingit वाह, si lacrimam valet. *Var.* III, 38. S. S. 119. ubi cf. not. Nimirum वाष्क si dici nequit ob constantiam vocalis वा, remanet क solum et non ita strenuum, ut sese defendere possit a mutatione in ह. वाह satis frequenter legitur in libris.

2. ष्य, ष्या transponuntur et remanet ष sub forma spiritus ह. उपह *Çak.* 27, 5. = उष्ण; तिपहु *Prab.* 63, ult.; तिपहा *Vik.* 19, 7; 25, 1. (ed. C. तिपणा); तिपहु

tinum siccus. Falsa est itaque scriptura Sanscr. शु°.

Mr. 139, 10. शुक्ल(I)वीचन्ति non per श्रोत्र्यन्ते enarrandum est, sed per शुक्लीश्रियन्ते.

M. R. 135, 2. = लिष्णु; निम्ह Çak. 27, 4. Var. III, 53.
32. S. S. 135. 139.

Propter debilitatem soni assimilatur interdum spiritus nasali, at falso. उष्ण Vik. 67, 10; ed. C. तुषिणं Vik. 43, 9. at Prab. 17, 5. recte तुषही. cf. p. 129.

अप्स posse assimilari in स्स, ut अप्स fit स्स, non credo, haud tamen inscius, tale poni exemplum Var. III, 2. सोस्स; nam propter viciniam iuncturae अप्स explicari debet per अप्स i. e. शोअप्स (शोअप्स). At militat hoc contra reg. III, 32. दुस्सन्त legitur pro दुअप्सन्त per Çakuntalam; at dubia est vel Sanscritica huius vocis forma, quae in Vedis audit दुःअप्सन्त. Colebr. De Ved. Ass. Ress. VIII. 402.

Elidendum est elementum ण् ex complexu ण् pro ण् in nomine कुम्भाण्डी, teste Kramadīçvara reg. 118, Prāk. कोह्ण्डी; e regulari immutatione कुम्भाण्डी oritur forma productione vocalis, ut compensetur elisa nasalis. cf. p. 132. p. 151.

3. अ, ण् fiunt स्स. Mr. 119, 5. भुविस्स = भुविण्य; tum in ण् futuri, cuius forma vulgata स्स- est. Eliditur interdum ण् et producit vocalis antecedens, potissimum in verbis IV tae classis in उप् desinentibus. Hinc वस्स, वृस्स, वृस्स e वृण्, वृण्य, वृण्य. vid. p. 142. De अण् vid. §. 74, 2.

अण् aut dissolvitur in णि, aut assimilatur in स्स. Vid. §. 76, 3.

§. 78.

स. 1. regularitur fitक्स्, assimilato sibilo gutturali praemissae.

रक्किस्सा Çak. 48, 11; चक्कु, ib. 130, 5, etc.; स

vitiose conservatum et expungendum haud semel obviam sese fert, ut Çak. 25, 10. पस्त्ववेक्षणा = प्रत्यवेक्षणा etc. Var. III, 29. S. S. 133.

2. Pro gutturalibus ponuntur palatales et च fit च्च in vocibus a Var. enumeratis III, 50. quibus addit S. S. 124. जुध् et चगच्च. अच्च् Vik. 59, 3; 68, 2; Rat. 83, 6; etc.

In ज्ञया, वृत्त, क्षणा utralibet forma permittitur. Var. III, 51. S. S. 128. additur वक्तच्. Usitatiores est forma in क्तच्.

3. Uti ध pro य, ढ pro ठ, भ pro फ, ponitur pro च्च e च orso media iunctura क्क in कीपा et पत्कट्टिच i. e. क्षीपा et प्रकटित S. S. 129. Exempla posui §. 53, 10.

4. Quaevis alia consonans cum च coniuncta evanescit, excepta nasali ण. लच्छी pro लक्ष्मी M. M. 106, 2; Prab. 4, 8; etc. उक्किल्लत्त = उक्किल्लत्त Rat. 20, 9; etc. द्दिकलामि = द्दिकलामि Mr. 114, 8. si bona est scriptura. Excipe इ ante च, ut संक्कलोद्द pro संक्कलोद्द. Cf. §. 81, 1.

5. क्षा iuxta Var. III, 53. S. S. 135. transponitur in प्छ, ac si esset च sibilus simplex. तिप्छ pro तिक्छा, साप्छ (nonne सिलप्छ?) pro सलक्छा. Idem fit in पक्छन्, पक्छल Var. III, 52. S. S. 139. प्छल Utt. 84, 5; M. M. 54, 5; 55, 8. etc.

6. Si ante च in क्तच् mutatum fortior evaserit vocalis longa, quam quae patiatu semet elidi, cedere debet क; quod autem superstes est elementum च, e regula §. 40. in ह abit. Exempla sunt rara et a grammaticis indigenis non memorata. दाह्णिण Rat. 7, 11. Mr. 188, 2; usitatus est दक्किल्लण. cf. Rat. 46, 5. etc.

§. 79.

स. 1. एक, स्य, ल, स्य, स्य, एक fiunt क्य, ल, क्य.
Var. III, 29. S. S. 133. Var. III, 12. S. S. 130. Var.
III, 56. S. S. 145. Omittit Vararuches स्य, स्य, एक,
ex sua enim opinione eliditur स, postmodo gemitur
consonans. Vid. §. 65, 5. Potuit itaque
omittere Vararuches, non debuit Kramadīçvaras!

खन्द = खन्द, Var. I. I. कसल्लिख = सल्लिख Vik. 47, 9;
Prab. 39, 8; Mr. 142, 4; विक्खम्भ, मक्खर् S. S. 133.

हत्ति = हत्तिन् Çak. 25, 1; पत्ताव = प्रत्ताव Rat. 80, 9;
मत्थक Mr. 35, 4; 152, 8 = मत्थक; वित्थादि Çak. 17, 13;
सोत्ति Vik. 17, 5. = सल्लि; त्तिमिद Utt. 8, 4 = त्तिमित; *)
त्तासत्थ Rat. 15, 13 = स्थासत्थ; एकात्थ = एकात्थ. Çak. 25, 4;
अवत्था = अवत्था Rat. 78, 6;

सरीरप्पत्त = सरीरप्पत्त M. M. 98, 9; कुरप्पत्तदि Mr. 33,
11; विप्पत्तदि Prab. 14, 9; Utt. 24, 3. (कुडिद Utt. 21,
7. mendose;) e सुत्त.

Reiteranda est observatio, saepius iam facta,
assimilari quidem sibilum vocis compositae fina-
lem initiali sequenti, hanc autem non adspirari.
तिक्कत्त Prab. 15, 1; Çak. 116, 8; विहत्तदि Rat. 58, 4;
at praestat scriptura Var. IV, 52. क्य (cf. p. 198.);
nam compositum esse nomen e genitivo क्यत्त (क्य
acer) et पत्ति, vix sensere homines populares. परत्त

*) E सु fingitur Utt. 19, 10. उच्चुत्तपत्ति (उ male omissum
est); esse debet pro सुत्तपत्ति; quintae classem hanc ra-
dicem nullibi attributam invenio et silet de hoc verbo
Vararuches. Ibid. 7, 8, recurrit, sed male scriptum
उच्चुत्तपत्ति.

M. M. 53, 7; et परोष्पर Prab. 9, antep. utrumque corrigendum est ex Utt. 73, 1. परोष्पर. *)

2. Recurrit h. l. transitio dentalium in cerebrales, nam pro iunctura त्वा saepissime legitur ट्ठः. In चट्ठि pro चट्ठि res certa est; vid. Var. III, 10. S. S. 114. In चवट्ठम् Rat. 89, 1. Utt. 81, 11. i. e. चवट्ठम् scribi solet etiam Sanscritice चवट्ठम्, nescio quo iure. Saepissime invenitur complexus cerebrealis in omnibus radicis र्वा formis. पट्ठिचट्ठि Rat. 15, 1. = प्रतिष्ठापय; अणुट्ठोचदु Çak. 1, fin.; cf. Mr. 8, 5; Prab. 3, 4 etc. bene se habet; at ट्ठिद Çak. 11, 10; Utt. 7, 7. pro स्थित et innumera alia nec Sanscritice च praebent, neque grammaticorum testimonio innituntur. Petenda est in his regula e scriptura Sanscritica.

Mutatio mox memorata haud ita absurde defendi potest quod inclinationem Prâkritae versus

*) Et Var. III, 37. et Kramad. 146. docetur, formam Prâkr. vocis प्रतिस्पर्धिन् esse पट्ठिचट्ठि, mutato स्पर् in चि; addit Kr. posse etiam fieri पट्ठिचट्ठि. Priorem formam Prâkr. nemo non derivabit a प्रतिचिद्धि et sic faciunt alii. cf. ind. ad Var. पट्ठिचिट्ठि legitur Utt. 106, 2. = प्रतिचिट्ठि, *impeditus*; sic etiam M. M. 26, 2. प्रतिस्पर्धिन् *aemulans*, *refractarius* valet, et confusam potius crediderim vulgari sermone unam cum altera voce, quam स्पर् mutatum fuisse in चि; refragatur enim qui impedit. Grammatici vel saepius magis sensum quam sonos respiciunt in vocibus Prâkriticis enarrandis. — Adde in S. S. 105. memorari scripturam, cuius vestigia praeterea me latuere, सुय्य vel सुयित्य i. e. सुय्य.

cerebrales; at vera est depravatio ad indolem inferioris sermonis, si pro *स*, *स्य*, *ह* invenitur iunctura palatalis. Exemplis parco; M. M. 66, 4. legitur *पडिच्छिद*, male enarratum per *प्रकृष्ट*; oportet प्रतिष्ठित. Mr. 5, 6. exstat *अच्छि* pro *अस्ति*, pro quo recte quinquies in eadem pagina recurrit *अस्ति*. Sapit *अच्छि* hodiernum sermonem, ex. gr. Bengalicum.

3. *स*, *स्य* *) fiunt *च्छ*. Var. III, 40. S. S. 137. मच्छर Çak. 158, 8; वच्छल Utt. 45, 7; Rat. 93, 14; etc. चिकिच्छिद्व Çak. 121, 3; वीहच्छ (वीहत्स) Prab. 45, 11; (च mendose);

मुगुच्छन्ति M. M. 110, ult.; अच्छरा Vik. 18, 11; Çak. 20, 2; 116, 2.

Supersedeo peccata corrigere, ut वत्स Utt. 79, 8; Çak. 77, 15. neque in praecipua dialecto tole-

*) Utraque assimilatio recedit quodammodo paullulum a ceteris assimilationibus; fortior videtur sibilus in ista iunctura quam ut assimiletur et potius expectares *स*. Sed tenendum est, complexus *स्य* (i. e. *ψ*) et *स* (*ζ*) naturam quodammodo induere soni mixti quidem, sed indivisi, prorsus ut *क्ष*. In *ψ*, *ζ*, *ξ* praevallet sibilus, hinc levior est transitio unius iuncturae in alteram, dummodo remaneat id quod est *S*. Sic *ψέφος*, *ζόφος*, referri possunt ad *ξέφος*. Mus. Rhen. V, 104. Loquela Prākritica, quae dissimiles sonos, ut *t* et *s*, *p* et *s* una efferre non valet, posuit pro *ts*, *ps*, interdum etiam pro *hs*, iuncturam *च्छ*, quae similes associat consonantes, maximamque praebuit similitudinem cum *स्य* et *स*.

randa videtur inversa assimilatio complexus in
 ऋ i. e. ऋ, unde Paicāchice fit ऋ. Legitur tamen
 Vik. 6, 11. et alibi ऋरु pro ऋरु.

De ऋ, cuius ऋ ad aliud vocabulum praefixum
 pertinet, vid. p. 142. उत्तर Utt. 79, 11. उत्तर Cak.
 32, 9; 33, 8; nemo vel parum huius linguae gna-
 rus tolerabit.

4. Anusvāra ante ऋ mutationem subit nul-
 lam et quod dicit Var. IV, 14. scribi posse ऋ pro
 ऋ, ab usu non corroboratur. हिंसा Prab. 38,
 fin. etc.

ऋ semper ऋ fit, si medialis est complexus;
 initio posita fit सिण in सिणिक, सिणोह etc. vid. p. 182.;
 pro ऋ etiam in hoc complexu libri peccant po-
 nendo ण. णणुद Utt. 50, 3. pro णणुद i. e. प्रभुत. cf.
 Var. III, 33. S. S. 135. Pro ऋन dicendum est णाण;
 Vik. 46, 9. est ऋण; Cod. P. णाण (ऋ दे णाण-) Mr.
 174, 2. णाण (nam in scriptura केरिण ए हाण, ए falso
 lectum est ab editore pro ण); ऋ tamen initio pro-
 nunciari nequit, et recte scriptum reor Mr. 53, 5.
 णाहास्सं pro णास्यामि; et l. 4. in णाहाद mendosum esse
 tantum ऋ prius. Divulsionem in सिणाण praeterea
 admittit S. S. 105. Forma णाण ad medium com-
 positum pertinet. Formae णोण S. S. 136. pro णा
 antehabenda esse videtur Vararuchica णोण; nam
 fortior est sibilus quam nasalis, quae transfertur ad
 syllabam ण; hinc finis ण. Exemplum K. P. 171, fin.

5. ऋ fit ऋ. Var. III, 32. S. S. 139. in विस्मय,
 unde विस्मय, sic etiam विस्मिह etc.; Cak. 154, 6; Utt.
 8, 4; Cak. 125, 6; Rat. 20, 9. etc. (Scripturam ऋ
 tacite corrigo), at praeterea in aliis; ऋ- Cak. 119,

1. ex अस्म(त्), अस्मि pro अस्मि, *sum*; etc.; *) cf. Pronomm. Divulsio in तुम् locum habet in sola radice स्. Vid. supr. p. 183. स् retinetur quidem nonnunquam in libris, ut Çak. 33, 15. इस्मि; at falso; nam locativi haec forma aut transit in स्मि, एकस्मि Çak. 99, 11; तस्मि Çak. 69, 14; aut sit स्मि e स्मिन्; hinc assimilatione स्मि, स्मि, et elisione हि, हि; तस्मि Çak. 150, 17. Prab. 44, 4. In quibus formis id contra normam huius linguae est, quod elisum sit sine compensatione. Crede, e frequenti pronominum horum usu orsam esse formam iusto nimis correptam; ponuntur hae formae potissimum loco adverbii localis.

6. ए fit स्त; exempli causa nomino genitivos in स्त pro ए et futura in स्त pro ए; si producitur vocalis ante स्त, expungitur ए alterum, hinc तत्, कीत्. Invenitur praeterea etiam haec mutatio in ह, tum in genitivis तु-ह, म-ह, tum in futuris होहिमि, होहिमि i. e. भविष्यामि. Vid. pronomm. et coniug. Memineris geminari non posse ह, at compensationem desiderares: माह, गृह; correptionem attribue iterum frequenti pronominum usui. Elisam esse semivocalem य etiam in forma होहिमि, non orsam esse formam हि ex ह्य pro ए, elisa vocali य, apparet ex similibus formis praesentis, ubi य in इ transit, nulla adeunte semivocali य. Rem §. 119, 2. accuratius tractabo. न rarissimi usus fit स्त; vid. §. 73, 5.

*) हि pro स्मि, ut Mr. 219; 10. etc. peccatum est operarum.

एल nullum est; ए fit ए; cf. §. 75, 5. पेकलतो
pro पेकलतो Prab. 45, 3. i. e. पेकल, nil est nisi mala
lectura scribae cuiusdam, ए cum ए confundentis.

§. 80. De ह coniuncto. Ad. §. 57. V.

Assimilationes nullae sunt spiritus ह, quod
non mirabitur, qui intellexerit, eum non posse
geminari. Vid. p. 231. Possunt contra esse eli-
siones consonantis aut praecedentis aut subsequen-
tis, compensata elisione per productionem voca-
lis; at raro inveniuntur. Nam nimis differt spi-
ritus a sonis, quibuscum coniunctus invenitur
Sanscritice, quam ut in unum superstitem coales-
cere possint ambo. In nasalibus praemissis sequi
potuit sermo vulgaris rationem sibili ए, quem in
ह abire scimus, si nasalem antecedit. In semi-
vocalibus variat ratio; ह et हल aequae fortes litte-
rae sunt, ita ut neutra alteri cedat; debilior tamen
est spiritus Prākriticus, quam ut ante र et ल pos-
sit efferri: itaque transpositione vel insertione
vocalis utraque conservatur. ए et हव denique di-
versam viam ingrediuntur.

2. ह, ह, ए transponuntur, pro न scribitur
ण. Var. III, 8. 33. 34. S. S. 135. 99. 75. पुण्णह,
वरणह e पूर्वाहण, पराहण, Var. III, 8. S. S. 144. णिणहो-
चदि Rat. 56, fin.; = निह्नयते. cf. णिणह = निह्नुर Vik.
17, 2; वण्ण = व्राह्मण Rat. 58, 12; Çak. 148, 9; etc.

Anusvâra ante ह remanere potest haud du-
bie; debet, si finalis est praefixi, ut संहदि, etc. Si
complexus ह medialis est, caussa est nulla cur
non remaneat itidem; in सिह् omitti tamen solet,

producto ह्. सीह Var. I, 17. (ubi punctum expungendum est) S. S. 17. K. P. 64, 5. सीह; M. R. 110, 6. cf. supr. p. 143; ubi male defenditur scriptura सीह; nam praescribitur diserte elisio Anusvârae S. S. 17. अहस् similesve voces non eruere contigit.

3. ह्य fit ङ्. Var. III, 28. S. S. 132. सङ्क = सङ्क, Çak. 48, 6. दङ्कन्त M. M. 30, 8; at धङ्कन्ते Mâl. II, fin., cf. supr. §. 50. et 53, 10.

ई dissolvitur in रिह, vid. §. 27, 5, d. इ in द्वी dissolvitur in द्विरी, ibid. a. Alia exempla non cognosco. cf. Var. III, 61. S. S. 104.

ह् transponitur in ह्. Var. III, 8. S. S. 140. कल्हार् pro कल्हार्. पिल्हार् e ह्ल्हार्. Mâl.

ह् in ह् transire docet S. S. 142. गङ्गर् pro गङ्गर् singens, atque sic legitur M. M. 137, ult.; विङ्गलिह pro विङ्गलिह. Mutatio est explicatu facilis; व, quod idem valet ac व, contrahitur cum ह् in म्, postmodo geminatur per व. De eodem vocabulo docetur ibidem 117. dici posse etiam विह्ल, omisso व. At quum ibidem r. 67. dictum sit, विह्ल fieri e विह्ल, videntur confusa esse vocabula. Vararuches, qui nullam legem praescribit generalem de ह्, de विह्ल docet III, 47. dici aut विह्ल aut विह्ल. Ex consensu S. S. cum M. M. conicio, rescribendum esse apud Var. secundo loco विह्ल. Nam forma altera quartae palatalis Devanagarica facile confunditur cum म् et ह् factum opinor primum ङ्, posthac ङ्. Omissum व et productam vocalem legetis etiam in सीह pro सीह्. Var. I, 17. S. S. 17. Vik. 16, 3.

Alia ३ in Prākṛita nondum repperi.

4. Utut supra invenimus ष् ष् falso mutatum in ष्, §. 77, 2. ita ex altera parte ष् ष् sese praebet mendose pro ष्. Sic दोषं Çak. 72, 1. *duorum*, ubi दो e ष् oritur (cf. §. 26, 4.) ष् terminatio gen. plur. est, ष् geminato, correpto ष्. Recte igitur scribitur 83, antep. दोषं.

5. Ex iunctura ष् Prākṛitice oriri potest propter vim nasalis labialis praecedentis ष्. Exemplum propono तुम्ह M. M. 5, 9. in quo pronomine saepe scribitur तुम्ह. E themate तु pro त्व, sit, adiecto affixo pronominali pluralis स्, primum तुम्ह, ut तुम्ह; hinc तुम्ह, denique तुम्ह. Cave ne cum hoc confundas तुम्ह, gen. sing. *tui*; Çak. 52, 10. etc. in qua forma est ह pro त्व, M. R. 125, 3. तुम्ह, mutato ह in ष् sec. §. 50. Prorsus uti oritur ष् e ष्, oritur ष् e ष् in चिन्ह, Sanscr. चिद्, transposito चिन्ह; miror tamen, non potius factum esse चिण्ह. Var. III, 54. Alterum चिद्न esse nequit; ponit S. S. 162. चिण्ह; quod male scriptum esse videtur pro चिण्ह (vid. tit. 4.), uti conieceram in indic.

§. 81.

De trium consonantium Sanscriticarum concursu.

1. Si ponitur quaestio, quemadmodum mutantur Prākṛitice iuncturae trium consonantium Sanscriticarum, regula haec est generalis: assimulantur secundum regulas supra expositas consonantes, eliditur tertia debilior, nisi sit *nasalis* antecedens; haec enim etiam ante complexum duarum similium consonantium sequentium

locum habere potest. Quum autem post nasalem prior sequentium pronuntiatione non magnopere distinguatur a posteriori, prior omitti solet, nisi sit posterior adspirata; amat enim adspirata praemissam sibi habere non adspiratam suam. Exempla trium consonn. Prâkr. iunctarum haec sint: संकन्त = संक्रान्त Vik. 56, 8; at Çak. 135, antep. संकन्त; संकलोद् = संकोभ Mr. 84, 11; Utt. 58, ult.; कश्चिक्कय = काश्चित् Rat. 7, 11; षणुसं = षणुसंथं M. M. 9, 9; ubi codd. praebent etiam सञ्जं; cf. ed. B. et Rat. 59, 3. विंण = विन्ध्य Mr. 86, 9; किन्ति Utt. 63, 9; विसंठुल Prab. 39, 8; M. M. 47, 11; = विसंथुल; संठ्ठापाक Mr. 35, 8; दण्ठा = दंष्ट्रा M. M. 59, 3; संपदि = संप्रति Çak. 117, 9; संपदे = संप्रतं ibid. 102, 3; संपदे vix invenitur; संभय = संभय, Prab. 65, 3. Scribere potes ubique nasalem ordinatam pro discrimine consonantis sequentis.

2. Semivocc., utpote debilissimae, ubique evanescent, ac si ad complexum non pertinerent, praeter semivoc. व dentt. ordinatis adiectam, cuius rei exempla iam posui. षय = षय्य Çak. 70, 2; सय = शय Prab. 4, 4; मच्छिद् ib. 2. pro त्त; कंस = कांश्य Mr. 136, 12; रट्टिच = राट्टिय Çak. 119, 9; शिक्कमन्त = निष्कामन् Rat. 70, 6; वन्न = वर्त्तन् Rat. 80, 2; हय्य = हय्य Vik. 61, 10; etc.

3. Si consociatae sunt consonantes tres, quarum par utrumlibet variae mutationis capax est, fit iunctura, quae ex consonantibus dissimilioribus oriri debet. मच्छ Çak. 127, 8. e मत्स्य; त् त्रansit in च्च et non fit iunctura minus fortis स्य in स्त. ज्योत्स्ना = ज्योत्स्ना Çak. 51, 3. त् त्रans non fit च्च, siquidem स et न difficiliter assimilantur, quam त्.

4. Alias vario modo duae inter tres assimilandas in eundem complexum Prākriticum transire debent; in उक्लिन्न Rat. 20, 9. क्ल haud dubie oritur e क्त; at eadem iunctura fieri potest e क्त + ल, si क्त prius in क्ल mutatum, क elisum ponere vis. Sic in -क्य- (पावक्य Utt. 14, 5.) क्य fieri debet tum e क्त, tum e क्ल; M. R. 146, 10. दुक्कलित pro दुक्क- etc.

5. Cetera vix praebent difficultatem; id solum moneo, in compositione cum particulis दुस्, निम्, non affici initialem sequentis vocis adspiratione, quae latet in sibilo. Idem observare licet in संक्ल, संक्लार, ubi tamen nasalis expungitur; ita certe fit in exemplis hisce: संक्लार, non संक्लार Mr. 206, 7; संक्लद ib. 92, 4. Mallem sane संक्लद.

§. 82.

1. Tam fortem esse iuncturam consonantium, ut vocalis longa antecedens Prākritice corripitur, monui iam p. 144. Hinc consequitur, ut rarissime locum habere debeat *elisiō* alterutrius consonantium consociatarum post longam vocalem conservandam aut brevem producendam; totum complexum consonantium elidi vix expectabis. Ponuntur tamen exempla haec S. S. 155. पाद्वर pro नामवर, उरुद pro उरुद, हरिषण pro हरिषण्ड. Haud prorsus rem probant exempla duo priora, quandoquidem pro नाम्, उरु themata Prākritica etiam sonant पाद, उर. At est tamen utrumque vocabulum Sanscritice compositum et usus frequentis, itaque sub ea forma in vulgarem sermonem tralatū. Probat contra postremum, cuius iunctura

॥ ultra regulam Prâkriticam in एण mutata formam magis popularem exhibet. Observat regulam S. S. Bhavabhutes Utt. 105, 2. पाह्यल pro नम-जल. In versu saepius inveniuntur exempla metro a suspitione libera, ut सुवन्ति pro सुचन्ति Çak. 83, 2. Atque assentit Vararuches similia ponens III, 57. मित्र (मित्र) et मित्र; रत्नी et रार्. At ultimum hoc pertinet ad mox seqq.

2. Multo frequentior est elisio unius e duabus cons. coniunctis, praecedente vocali longa, potissimum si *semivocalis* pars est iuncturae; immo *duae* semivocales ita evanescent. पात pro पावर्ष Vik. 20, 7; Çak. 116, 8; S. S. 162. (दीर्घ, दीर्घ) दीर्ह Rat. 47, 7; Var. III, 57; S. S. 159. etc.; दीर्घ (दीर्घ male Chéz.) Çak. 25, 4; at contraria ratione सिव etc. Çak. 49, ult.; cf. supr. p. 140.

Observe, quod magni est momenti, mutari consonantes coniunctas, etiamsi alterutra posthac elidenda sit, prorsus sine ulla ratione vocalis antecedentis longae; sic वाप्प; वाप्फ, वाफ, वाह supr. p. 261.; कोह्यडी supr. p. 262. *) घाणा e घा + एणा; supr. p. 140. et p. 244. पच्चावहुं pro प्रत्य-घा + क्यतुं. Vik. 51, 9. Scis, saepius inversam rationem cerni et corripri vocalem, restantibus assimilatis consonantibus; vid. p. 138. quae res explicat, cur etiam in elisione consonantis observetur lex consonantium assimilandarum.

*) Pertinet hue etiam काह्यत्रपा = कार्यापणा Var. III, 39. S. S. 116.; ubi sibilus superstes sequitur rationem sibilicam nasali coniuncti.

5. Ex antecedentibus etiam consequitur, ut frequentari non debeat ista ratio, iuxta quam post *brevem* vocalem elidatur una duarum consonantium assimilatarum, producta vocali antec., nisi accedunt rationes peculiares; de अत् vid. supr. 141. p. 151. दुस् et निस् ibidem et p. 227. Adde लि ante sibilum coniunctum, ut घोसात् pro विश्वात् p. 142. supr. et S. S. 158. 159. 190. 191. Tum verba quaedam classis IVtae: इत्, कृत्, मृत्. p. 142; horum accentus in syllaba radicali productionem provocat. Cf. p. 174. p. 179.

परिमात् pro परिमर्ष Mr. 137, 1. exemplum est caninae litterae eodem modo elisae; rarius tamen Repham hoc attingit, nam fortior est et elisionem indignatur. Scimus ण्, र्ण् ideo plerumque fieri रिच्; tertia ratio sive assimilatio Rephae ante sibilum positi rarior est; priusquam quartam indagabo, quaedam ponam de geminatione in universum.

§. 83.

De geminatione in universum.

1. Geminationem consonantis Prākriticam diximus (supr. §. 56.) tum repetitionem eiusdem, tum positionem consonantis ordinatae non adspiratae ante suam adspiratam. Causam geminationis praecipuam positam scimus in assimilatione duarum consonantium Sanscrr. vel omnino in coniunctione consonantium, positionem facientium. Ante geminatas consonantes remanet vocalis Sanscritica brevis, corripitur plerumque longa; cf. supra p. 144. Contrarium geminationis est *elisio*

consonantis alterius; huius modo §. 82. duo posuimus genera; prius elisionem post longam vocalem Sanscriticam, alterum post brevem Prākritice productam; utrumque genus rarius locum habet quam geminatio; effectum non differt, origine distinguitur. Etiam in elisione denique vidimus observari leges consonantium Prākritice mutandarum. (§. 82, 2. वाह etc.)

2. Porro cognovimus, rarissimam esse geminationem consonantis unius post longam vocalem corripendam (§. 18, III.); paullo frequentiore post brevem vocalem Sanscriticam. §. 22, 2. Quod dixi rarissimam post vocalem longam, hoc accuratius definire debeo; rarissima est post *d*, *i*, *ū*, frequentior post *e* et *o* diphthongos in *ē* et *ō* correptas. Vid. §. §. 19. 20. et exempla ap. Var. III, 52. 57. S. S. 156. 157. Post brevem vocalem si geminatur consonans, causam posuimus in accentu. De hac re pauca addam.

3. Confundit Vararuches l. l. res duas prorsus diversas; una est correptio vocalis ante complexum consonn. quae aequiparatur productioni vocalis, elisa consonante una, (ut *assa* = *asa*); altera est geminatio consonantis solitariae post vocalem brevem, quae variatur cum elisione consonantis, ut *sukkhā* v. *suha* (cf. §. 22, 5.) *nīhitta* v. *nīhia*, *kaṇ'niāra* v. *kaṇiāra*; *asivva* v. *asiva*. Non falleremur, si dicemus, hoc fieri non posse, nisi post syllabam accentu ictam. At accedit haec ratio, quod pleraeque consonantes tam ignavae evaserint in hac lingua, ut singulae sine fulcro

quodam semetipsas sustinere nequeant. Sin igitur evitari debet elisio, geminanda est consonans et dicendum *sūkkha*, pro *sūkha*, *vihiṭṭa* pro *vihiṭa*. Scripturas tales re vera inveniri, Vararuchi si minus credes, exempla evincent. सुक्ख legitur Mr. 139, 10. In consonantibus quae non eliduntur, sola caussa in accentu fortiori quaerenda est; ut *kaṇṇiḍḍa*; *paṇṇāma*, Vik. 56, 12; *bhaṇṇahi* Çak. 135, 8; etc.

Falso autem poni credo exempla talia, ut *rassi* et *rasi*; oportet esse *rāsi*, s. *rassi*. Expectanda tamen est, antequam certo de his diiudicemus, tum accuratior rei metricae Prākriticae cognitio; tum criticae V. V. D. D. in libros edendos curae; nam Vik. I. I. in cod. P. scribitur पणमिह; atque similem variationem lectionis plerumque video existare, ubi ad manum est copia librorum.

4. Ad fluctuationem hanc vulgarem pertinent etiam exempla haec: तुप्पिहक्क et तुप्पिह्व Var. III, 57. e तुप्पणीक, unde primum factum esse debet तुप्पणीक, dein तुप्पिहक्क, denique elisum क्क e syllaba accentu privata. Idem valet de मण्डुक्क. S. S. 157.

Sed mitto haec, quae singulae sunt exceptiones ab ea, quam praevalere dixi in Prākrita p. 154., lege, respondere Prākriticam vocum quantitatem Sanscriticae, sed ita ut plerumque nil referat, utrum syllaba producta vocali an positione efficiatur longa. Accedit tertio loco positio per *nasalem*, de qua pauca quaedam praemonui §. 73, 5.; hanc accuratiori iudicio nunc subiiciam.

§. 84.

De augmento syllabae nasali.

1. Repetam quaestionem a fonte suo Sanscritico; in vetusta enim lingua apertum est, praeter augmentum *Gunae* aliud esse *nasale*; ex. gr. si मुचामि et मोचामि derivo a rad. मुच्, augmentata est forma utravis, sed aliter; prior nasalem addit vocali radicali, altera eam addita vocali reddit graviolem. Quum Guna non sit in Prākṛita, paullo differt ratio, quae cernitur in alternatione inter productionem vocalis et insertionem nasalis. Quod magis differt, est quod augmentum syllabae nasale Prākṛiticum aequae ac productio vocalis inseruiat compensationi, si, elisa consonante iuncturae alterutra, positio quae esse debeat, sit nulla; *pansa* et *pāsa* itaque aliae scripturae sunt pro *passa*.

2. Supra iam dixi, potissimum in र assimilandum cadere hoc compensationis genus, ad र tamen non esse restrictum, neque ad solam iuncturam Sanscriticam र्न्; र्न् pertinere, sed etiam ad alias. Ponam primum quae conguessi exempla:

र्न् et र्न्; फंस e र्न्फंस, दंस- e र्न्दंस- संसु ex संसु, संस ex संस, मंसु e संसु, पंडंसुद e र्न्पंडंसुद;

स्व, praeced. र्न्; हंस e र्न्हंस; स praeced. र्न्; गंसपा e र्न्गंसपा;

ष्व, स्व sine praeced. र्न्; संस ex संस, मंससिपा e र्न्मंससिपा;

ह, स; गुप्तिह e र्न्गुप्तिह(?); मन्स e र्न्मन्स;

चङ् s. वङ् e र्न्चङ् s. वङ्; विङ्गुङ् e र्न्विङ्गुङ्; Var. ind. s. v. र्न्दि e र्न्दि; Prab. 38, 11;

cf. supr. p. 253. Var. IV, 15. S. S. 167.

Nullum est exemplum, a quo elementum sibilans

vel caninum i. e. र व. ऋ, alienum sit. Mutatusne est sibilus vel र in nasalem? Sibilum finalem scimus nonnunquam in nasalem transire, de र simile quid compertum non habemus; at in mediâ tamen voce ne sibilus quidem unquam in nasalem abit; nec locum habet augmentum hoc nasale, nisi sit compensatio alterius consonantis evanescentis. Nam prima mutatio et magis generalis est assimilatio complexuum, ब्रह्म, चक्र, मणस्त्रिणी; secundo loco ponenda transitio prioris elementi assimilati in nasalem; iuncturae autem र् असिमिलatio rarior est, usitatio aut divulsio फरिस् aut mutatio in nasalem फन्स; assimilatio contra suspecta, ut Vik. 73, 2. फन्स, Cod. P. फन्स, ब्रह्म(सु) Vik. 89, 4. P. ब्रह्म. Inde duo sequi videntur; prius hoc, quod elementum liquidum र, si mutandum est in aliud, assimilationem repudiet et tantum in nasalem mutari se patiatur; quo facto satisfactum est et legi Prâkriticae, quae र non fert ante sibilum, at patitur nasalem; et naturae litterae caninae liquidae. Idem cernitur, at rarius, in Repha cum aliis consonantibus coniuncto, ut in चरु. Alterum hoc est. स amat nasalem sibi praemissam habere. Hinc explicata ब्रह्म, मणस्त्रिणी, et transpositiones ह्रस्व et गंसण.

In गुणह्री, मन्त्र, विजुञ्ज Zendici quid invenio; nam sibilus, qui in litteris ढ, ण, ङ susperstes latet, nasalem sibi praemittit et fit *n-h*; ut Zendice *manañghā* pro *manasā*; *h* autem cum seqq. ट, ढ, च in adspiratam abit. स non coniunctum nasalem nullibi ex se progignit et absurdum esset, si quis

comparare vellet ञ्गु pro ञ्गु cum Zendico *aṅghu* pro *asu*.

3. Cum formis hisce फास - ॐ et फंस - ॐ pro *spārçā* prorsus consentit aequiparatio scripturarum मास et मंस, quae ponuntur Var. IV, 16. S. S. 172. दाढा et दण्डा pro दंदा M. M. 115, 10. cf. supr. p. 272. hoc tamen discrimine, quod nasalis in his originaria est, *d* contra alia tantum ratio Prākritica longam syllabam scribendi.

§. 85.

Transitiones in alium ordinem in complexibus aequae raro atque in singulis consonantibus cernuntur. Pertinet huc transitio, qua ञ् fit e त्त, प्त, ज्त; et ञ्क ex ज्त; cf. §. §. 78. 79. tum dentalium mutatio in palatales ante य; in his tamen potius assimilatio est, siquidem य in ण tendens secum trahit dentales. Cf. §. §. 72, 3. Cetera haud generalia sunt: त्त et ञ्क in ज्त et ञ्क; vid. §. 75, 4. ञ् pro ण et ञ्क §. 67, b. a म seq. proficiscuntur.

§. 86.

1. Addam nunc tabulam complexuum, qui Prākritice e consonantibus possunt conflari, omis- sis, uti par erat, omnibus, qui ignorantiae librariorum vel incuriae editorum attribuendi sunt; sed positis, qui a priori ut dicunt reiici non debent, etiamsi vix invenientur. Prorsus omisi Anusvāram compendiarium.

क्क। क्त्व। गग। गघ। ङ्ङ। ङ्ङ। ङ्ङ। ङ्ङ। श्क्क।

इक्व । इग्ग । इग्घ ।

च्य। च्छ। झ। झा। ख। ख्ख। ज। ज्ज। (ज्ज)

उच्य । उच्छ । उज्ज । उज्ज ।

८। ८। ३३। ३६। ए८। ए८। ए३। ए६। ए॥

एक । ए॒ । ए॒ । ए॒३३ । ए॒३६ ।

त। त्य। (त्र।) दूद। द। दू। त। न्य। न्द।

न्य। ल्त। ल्य। न्द। न्द।

प्रा. फ़ा. व्य. ब्रा. म्या. म्फ़ा. म्वा. म्भा. म्मा. म्म्व।

(म्स।) म्द। म्प। म्फ। म्ब। म्भ।

रं। लं। वं। सं। हं। छ। ल्ह। व्य। स्त।

2. Scitis plus uno complexu Sanscritico abire in eandem iuncturam Prâkriticam; sic क्क esse potest pro Sanscrr. कक्; टक्; लक्; षक्; कन्; कप्; क्त; क्र; क्व; कं; लक्; ःक्; षक्; स्त; ऋ; itaque fit, ut is, qui parum Sanscritice edoctus sit, facile falsam possit originem supponere quibusdam vocabulis Prâkriticis; legitima veteris linguae cognitio non multa dubia relinquet; cetera tum tenor locorum, tum tradita a grammaticis doctrina illustrabit; quae deinde incerta remaneant, accuratior grammatica investigatio plerumque enodabit.

§. 87.

De iuncturis consonantibus initialibus.

1. Denique pervenio ad initiales complexus,

de quibus regula valet haec generalis: *mutantur initiales consonantes coniunctae prorsus ut mediales, i. e. assimilantur*; at quum duae consonantes initio vocis efferrī nequeant, consequuntur haec: eliditur prior consonantium assimilatarum: excepto Repha iuncturae ढ, si recte docet Vararuches III, 4. Mr. 3, 11. पादराशो = प्रातराशः pro ए०; ibid. 4, 4. साधदं pro साधदं e स्वगतं; ib. 117, 1. ठादिष pro ठादिष e स्वाप्य; ष्मृषम्हा Vik. 117, 1; alias षम्हा; etc. *). Peccatur contra hanc regulam in quavis

- *) Ponuntur itaque initio ष pro ष्च, eliso क् e स्क, ष्क, ष; Var. III, 29. vel इ pro च्. ib. III, 30. क, eliso प् pro ण i. e. स्व, ष. Var. III, 35, 36. च pro त्य = स्त. Var. III, 12. Itidem ठ pro ठ्ठ ex स्त, स्व Sanscr. त्यपाकलस M. R. 84, 3. corrige घपा et sic ubique. Porro e ष्च, च्, स्त, ष्क pro त्य, ष etc. remanent initio tantum च, इ, ङ, क. Sic recte Vik. 31, 1. कापा e ध्यान. Mr. 147, 5. वृद् pro पूत. त्यन् cuius initium debet esse च्च et ita saepe invenitur praefixa praepositione, evitari videtur, si nil est praefixi. M. M. 108, legitur उत्किष, quod per त्यन् explicatur; falso si etymon respicis; nam est Sanscr. उत्क, quod, ut obiter hoc moncam, depravatum est ex उक्ता i. e. उक् + ता; vid. supr. p. p. 219. 258. Legitur saepius उत्क in fabulis et videtur locum non compositae radiceis त्यन् supplere. Pro त in पपा mutato initio ponendum est पा non geminatum, quae regula saepe neglegitur. पपादं Çak. 60, 5., falso; recte 164, antep. विपपाद. cf. p. 243. Taceo menda ut Çak. 80, 12. तादि. cf. Rat. 89; 10. Radix त in coniugatione utitur themate तापा, Mr. 4, 1. तापास्तं ob praesens Sanscr. तानानि.

fere librorum editorum pagina; at obstat et clarum grammaticorum testimonium, vid. Var. III, 50. 51. S. S. 153. et ratio loquelaе. Sola quae sisti potest exceptio est, si antecedit particula *proclitica*, qualis sola nobis innotuit ण. Vid. §. 28, 10.

2. Intelligenda est regula de absoluto vocis initio; in relativo i. e. in compositis, duae consonn. coniunctae initiales vocis compositum non incipientis assimilatae remanent prorsus ut in media dictione. Vid. Var. III, 56. S. S. 160. 161. M. M. 90, 3. बाह्व्यम् e बाह्व + व्यम् = बह्व्यम्; ibid. 8, ult.; सिद्धिष्यमात्र e सिद्धि + प्रमात्र; Çak. 13, 11. पाणिग्राह्या e पाणि + ग्रह्या; cf. Mr. 54, 3. etc. Licentiam concedit grammaticus priorem consonantem aut omittendi aut conservandi; ad poetas restringendam esse licentiam censeo.

3. Sola quae emergere posset dubitatio est, si vox in compositione antecedens in longam desinit vocalem, subsequens a geminata incipit consonante. Verba tamen in ओ = ऌम् difficultatem faciunt nullam, quandoquidem ओ potest corripī aut thema poni in ऋ. Themata in ई et उ vix distinguī ab eis in इ et उ, mox videbimus, quo fit, ut pro ratione initii vocis sequentis aut thema in ई s. उ retineatur aut corripīatur in इ s. उ. Immo इ et ई, उ et उ in compositis alternare docent grammatici pro arbitrio scriptoris. Vid. Var. IV, 1. S. S. 188. 189. वेणुव्या et वेणुव्या. E qua licentia consequitur, ut cum indole huius sermonis magis consentaneum sit, corripere vocales longas anto

initium a cons. geminatis, quam elidere consonantium unam. Idem valet de thematis in ञ. मध्यभाव M. M. 9, 8. e महा et षभाव pro प्रभाव. Exempla accumulare operae pretium non est, quum praeter Lenziem nemo editorum adhuc ad hanc rem animum adverterit; is tamen ope codicum destitutus erat; ea autem opus est, ut usum edocearis; praecepta grammaticorum supra laudavi.

4. Exceptionem a regulis supra positis faciunt ea tantummodo vocabula, quae assimilationis legem non sequuntur, sed complexum suum initialem peculiari modo immutant. Horum duo sunt genera: prius eorum, quae incipiunt a iunctura consonantium, quarum neutra alteram loco suo depellere valeat, quo fit, ut ambae remaneant vocali inserta separatae. Vid. supr. §. 27, 4. seqq. Sunt autem haec:

क्षमा pro क्ष्मा;

किलेस etc. pro क्लेश; किलित्त pro क्लृप्त; किलम् pro क्लम्;

मिलापा pro म्रापा S. S. 104.

किरिषा pro क्रिया; किरित pro क्रीत;

हिरि pro ह्री; हिरि pro ह्री;

सलाघा etc. pro प्रलाघा, सिलिट्ठ etc. pro प्रिलट्; सिलोद्य pro प्रलोक;

सित्य pro स्य in सुस्तित्, si recte docetur S. S. 105;

सिपोह etc. pro सेह; et सिपापा pro स्रान (vid. p. 267.).

सुम्पू pro स्पृ i. e. स्पृ;

मिलापा pro म्रान.

5. His addere possumus pauciora exempla mutatarum semivoc. य et व in इ et उ post consonantem quam excipiat utravis, initialem. p. 257.

तोषा pro त्या; द्वियो pro ह्यम् Mál. IV; विष्णवा; p. 247.
दुधार pro दार etc. contra वारह ibid.

6. Alterum genus est, si eliditur una consonantium; cadit hoc potissimum in sibilos.

Var. III, 6. S. S. 98. pro प्रमथु, प्रमथाणा, dicitur मसु मंसु, मसाणा.

Var. III, 13. तम्ब pro लम्ब; *)

Var. III, 63. पोह pro पोह, पोपह pro मुवा. cf. Var. II, 46. cum nota et p. 267.

Differt autem haec elisio ab illa, quae in universum in initialibus geminatis praevallet (supr. no. 1.) eo, quod ista temporaria sit et revertatur consonans elisa, si praefigitur vox alia; haec contra constans sit et observetur etiam in compositione. मसाणा M. R. 150, 2. महामसाणा M. M. 9, 2. non महम्मसाणा.

7. Transitio in alium ordinem est initialis iuncturae in tribus vocc. लम्ब, स्वाणु, si Vishnuis nomen non est, स्फोटक. Var III, 14-16. S. S. 121-123. quorum initium Prákritice sonat ल. लम्ब, स्वाणु, लोड्य. Vid. Mr. 84, 9. At saepius invenitur लम्ब, M. M. 53, 5. Çak. 25, 5. nescio quo iure.

*) S. S. 162. legitur लम्ब pro लम्ब. Quod si verum est et ita legendum apud Var., potius dixerim, non लम्ब mutari in लम्ब, sed hoc usurpari Prákritice sensu illius.

CAPUT QUARTUM.

De declinatione.

§. 88.

1. Radices sermonis Prākritici in Sanscrita sunt indagandae, et pauca quae obviam sese ferunt vocabula originis ut videtur extraneae, ad Sanscriticos fontes plerumque reduci possunt, si recta ratione instituitur investigatio, licet non prorsus negaverim, ex indigenis Indiae linguis transire potuisse in loquelam tum Sanscriticam, tum vulgarem dictiones nonnullas; paucissimae certe sunt. Ab his distinguendae sunt voces a grammaticis provinciales देशीय appellatae: quas e fonte barbaro derivatas esse, credere ob istam appellationem non oportet; nam eo indice maximam partem designantur voces, a Sanscrita derivatae quidem, sed ultra modum Prākritae primariae depravatae, et sub forma linguae cuiusdam provincialis in scenam admissae, ut *ढक्क*, *operire*, Mr. 72, 13. 156, 4; cf. Haught. in Dict. Bengal. s. v. et gloss. aliarr. diall. hodiernarum.

2. Vix me eget monitore, difficillimum fore, ut ad radices suas referturi essemus vocabula Prākritica, si destituti fuissetus linguae generatri-

cis cognitione. Quod idem est in linguis aliis, quae similiter ex antiquiori archetypo deterioratae, nulla habita originis ratione iuxta solas euphoniae regulas vocabula antiqua immutavere; ex. gr. nomino Romanicas, Persicam hodiernam. Qui enim कद्, किद्, कब्, काद्, कर्ण, करेदि, कच्च, कज्ज, कुणदि primo adspectu intellexerit a कृ fluxisse, vel ad eandem radicem pertinere Persica كُن et كَرْدَن? Quae facillime explicantur, invento antiquioris linguae fundamento, et accurate definitis, quae in sonis mutandis obtineant, legibus. Ipsae tamen hae leges enarrari nequeunt, nisi adsint vetustioris sermonis monumenta: ex. c. pono linguam Albanicam, in qua singula quasi fortuito sine mutatione remansere, ut *ἀστωδ*, *) i. e. *esto*, Sanscr. *astu*, dum permulta obscura sunt et nulla certa informatione ad fontes suos possunt reduci; deest enim omnino cognitio antiquae linguae Illyricae.

3. Radices Sanscriticas formasque, quarum auxilio ex eis ditissimi vocabulorum quasi rivuli derivantur, meum nunc non est enumerare et explicare; ablegare debeo lectores ad aliorum V. V. D. D. libros, quos doctissimos Germania nostra edi vidit. Quod huc pertinet, observandum est, sermonem Prākriticum non e radd, Sanscrr. ipsum formasse vocabula, sed formata iam ex antiquiori lingua recepisse. Ipsae derivationis formulae iuxta leges sermonis vulgaris immutantur

*) Gramm. Alb. Nylandri p. 71.

novique derivandi modi potius videntur esse quam sunt re vera.

4. Hinc fit, ut *nominum* classes eadem sint in lingua scenica atque Sanscritica, eodemque ordine possint exhiberi. Quod prius faciemus, antequam ad *declinationem* exhibendam nos simus accincturi. Inserere liceat h. l. quae novae accesserint nominum formae; nam peculiare ponere caput de derivatione nominum, operae pretium non est. Coniungi autem possunt adiectiva et substantiva, ut Sanscritice iam fieri solet.

§. 89.

De thematis nominum.

1. Nomm. in ऋ masc. et neutr., ऋ fem. Vel ditior in Prākṛita est haec classis olim iam ditissima, quam in Sanscrita; nam accedunt permulta themata, Sanscritice in consonantes desinentia, quae addendo ऋ in masc. et neutr., ऋ in fem. huic classi sese addicunt; haec mox enumerabuntur. Tum addenda sunt themata multa nomm. in vocales desinentium, quae adiecto affixo क masc. et neutr., क fem. in hanc classem transeunt, ut इत्थिक्का i. e. इत्थिका, pro इत्थी; vid. p. 182. भादुक e भान्त् M. R. 9, antep. etc.;

nomm. abstr. in ता fiunt दा; Var. IV, 22;

— — — in ल्पणुन्त ऋण; Var. I. l. cf. p. 161.

At falsa esset ratio, explicare haec themata ita, ut e nominativo ल्प, mutato प् in न् s. ण्, adiecto ऋ, ortum diceres ऋण. Referenda contra est forma

ad thema त्वन् in Vedis pro nōmine abstracto, potissimum pro gerundio positum; vid. Ind. bibl. III, p. 104. E त्वन् masc., cuius accusativus gerundialis audit त्वानं l. l., Samprasârana fit तूण; तूण, unde ger. उण Var. IV, 23. et Prâkritice et Mahârâshtrice usurpatur; ex eiusdem thematis forma non augmentata progenitur vocali adiecta त्वन, Prâkr. त्ण; concedere debemus त्वन् et generis masc. et neutr. fuisse. Eadem ratione explica formam Zendicam *çtêrêthwanêm* a *çtêrê*, sternere, apud BURN. Yaç. I. 452. Huc pertinent praeterea formae इर्, झल, इल्ल, उल्ल, इन्त, positae Var. IV, 24-25. S. S. 183. 185. इर् ponitur शीले i. e. de studio et more: इत्तिर्, मन्तिर्, भन्तिर्; ceterae formae possessionem significant et aequiparantur affixis वन् et मन्; at omnia haec affixa Sanscritica iam sunt. Vid. ex gr. Boppii gramm. critic. p. 268. ubi इर्, ईर्, इल, ईल, उल, झल prostant; इल्ल, उल्ल Prâkr. aliae scripturae sunt pro ईल, उल. Intelligendus itaque est grammaticus de usu frequentiori; in fabulis tamen rarius inveniuntur, saepius in cantilenis lyricis. Exempla sunt: विद्याल्ल, विद्यारिल्ल*) a विद्यार् (potes etiam ponere विकार); धयाल a धन. Affixum इन्त inter Sanscritica laudatum non inveni; घन्त Sanscr. affixum est primitivum, इन्त Prâkr. contra adiectivi derivati; ex exemplis पाणाइन्त, रोसाइन्त concluderim, elisam esse consonantem inter ञा et इ. Si comparamus M. M. 5, 8. पाणाघन्त et causs. Prâkr.

*) मालाइल्ल a fem. माला mira est forma et vere Prâkritica ob hiatum; in libris nondum repperi.

जीवावेदि etc. pro -वयदि, probabile sit, रोसाइन्, पापाइन्
esse pro रोसाबिन्, पापाबिन् i. e. pro particc. praes.
activi causs. cum व i. e. प formati. Forma origi-
naria esset रोपाप्यन्, e ह्, unde addita vocali et
mutatis cons. Prākritice factum esset रोसाव्यन्,
eliso व् hinc रोसाव्यन्; expectares रोसाइन्, at videtur
ए esse correptum in इ (cf. §. 19, 6.) in voce longio-
ri; कर्त्तिन् pro कर्त्तेन् tamen non inveni. Rem ut in-
certam in medium protulisse sufficiat.

Haec thematum classis primam constituit de-
clinationem.

Themata in इ, उ, ई, ऊ declinatione Prākri-
tica distingui cessavere; nedum in compositione
potest legitimum inter haec themata discrimen
poni, tum quia ई et ऊ ante complexum conso-
nantium corripuntur; vid. Var. III, 56. IV, 1.
पाईसोत्त = नदीश्रोतस्, et पाइस्सोत्त, sic enim corrigi debet;
tum quia in universum licentia est, thematum
horum fines in compositione producendi vel cor-
ripiendi. *) त्रउपातडं et -पातडं. Var. IV, 1. वेणुवणं et
वेणूवणं, सालीवणं = सालिवनं S. S. 188. 189. cf. ibid.
160. 161.

Remanet distinctio generis haec, ut masc. et

*) Sic K. P. 43, 2. पञ्चपरिचुम्बिञ्चं त्रयइ। - - - | - - - | - - - |
- - - | - - - || Ed. C. ई. 109, f. मालइकुसुमसरिङ्गं। Forma
मालति Sanser. tamen inaudita non est. Contra रईस-
पाइं (रत्तिस्नार्यं) Rat. 24, 10. Ibid. 59, 3. अहूदिपण =
अहूदत्त; Mr. 114, 8. सही(त)अपा, ubi servatur longa
vocalis. At in prosa pendet vocalis finalis ab initio
vocis sequentis.

neutr. brevem saepius praebeant vocalem ante inflexiones, feminina contra longam. Masc. in ई et उ, quorum multa ne Sanscrita quidem agnoscit, itaque confunduntur cum masc. in इ, fem. in ई et इ inflexione non distinguuntur. Idem valet de उ et ऊ.

Fatum idem passa sunt hae voces in lingua Pālica; *) neque est in lingua Zendica discrimen satis clarum inter longas et breves talium thematum vocales finales. Alio modo in ceteris linguis cognatis evanescere themata in ई et उ; quam rem exponere meum nunc non est.

Affert Var. IV, 25. affixum आलु tanquam Prākritice usitatius; ex. gr. गिद्दालु, *sonnolentus*; sed etiam hoc Sanscriticum iam est. Etiam ad hoc affixum accedit Prākritice क; ललालुक, भयलुक, Rat. 51, 12. 78, 2.

Secundam dico declinationem nomm. in इ et ई, *tertiam* in उ et ऊ.

3. Themata in अ aut in उ mutant finem aut e casibus Sanscrr. auctis in अर et आर thema fiungunt novum in अर् et आर्. भद्र e भद्र, भन्तु e भर्तु, vel भद्र, भर्तार. Vid. §. 3, 5. In compositione poni solet thema Prākriticum in उ. भन्तु Çak. 67, 4; मदुवर Mr. 108, ult.; referunt grammatici Palici themata

*) Utor grammatica Palica hac: *A compendious Pali grammar*. By BENJAMIN CLOUGH. Colombo 1824. Compara declinationem vocum भिक्खु p. 30. et masc. चम्मि p. 33. Tuam femm. रत्ति et नदी pp. 38. 40. et वागु et चम्पू pp. 41. 43.

haec ad declin. nostram tertiam; vid. कतु = कटु p. 52. माटु p. 42. माटापिदरे Çak. 156, 10. et similia composita a Sanscrita propagata sunt; in aliis, quae nominativum ponunt in compos. scriptura est suspecta, ut Vik. 60, antep. ubi P. praebet भनु pro भट्टा ed. C. Feminina nominum agentis iam Sanscr. ई addunt et in aliam migrant declinationem; sic etiam Prâkritice; dissentit tantum भर्त्री, quod etiam भन्निणी, भट्टिणी fingit. Vik. 41, 11; 42, 1. Feminina nominum affinitatis aliorum tendunt Prâkritice; nam praeter themata in उ, e nominativo sing. in आ formant thema imae declin. cf. Var. V, 30. In hisce vocibus compositis itaque suspecta mihi non est forma nom. ut दुद्धिदा Çak. 70, ult.; cf. दुद्धिदा Vik. 16, 8; hinc facilius explicatur धूदा et धीदा supr. p. 172.; et forma derivata in -इका. Çak. 164, 19. Utt. 79, fin. quum contra masc. faciant उ-क. भनुक Utt. 131, 7. जामादुक. M. M. 139, 3. At praeter मातृ et दुद्धित् feminina affinitatis in Prâkrita obsoleta videntur. *)

Quartam ponam declinationem propter paucos casus, qui thema pristinum Sanscriticum adhuc coarguunt.

4. Themata in diphthongos desinentia in Prâkrita obsolevere, in ऐ nulla esse possunt neque in औ; suspicor राजा factum esse e रै, ut पाया e नी Mr. 87, 3. गो non erui; ponunt inter declinationes

*) Omisi in textu tertiam rationem, इ pro ऋ. भट्टि pro भर्तृ usu defenditur contra silentium grammaticorum; exempla infra ponam. मादि Çak. 155, 11. reiiicio.

Palici etiam गो p. 34. Casus mixti sunt e गो, गव,
गव; Prākritica declinatio quinta re vera est nulla.

§. 90.

Vocabula in *consonantes* desinentia rationem
sequuntur duplicem; aut formae casuum Sanscri-
ticae retinentur, pro more Prākritico, si necesse est,
mutatae; in his igitur redeundum est ad thema
Sanskriticum, ut वाउसा i. e. वायुषा a them. वायुस्; aut
accedit iterum vocalis व, fem. वा et transeunt vo-
cabula in declin. 1^{am}. Quaedam abiciunt con-
sonantem finalem; quo facto iterum in vocalem
exeunt, pleraque in व, nonnulla in इ et उ. Haec
accuratius investiganda sunt.

1. Nomina radicalia, quibus addi possunt
nomina affixis minus usitatis in cons. desinenti-
bus formata, ut मल्ल, सरित्, प्ररद्, solent adiecta vo-
cali व augeri. cf. Var. IV, 8. S. S. 173. Var. IV,
11. 18. Ponuntur a gramm. exempla haec: masc.
पाउस, nom. -सो e प्रावृष्; vid. Vik. 45, antep. (C. ab-
surde पाउस), सरदो e प्ररद्; दोसो (sic conicio) e दोस्,
etiam दिष् fingere dicitur masc. दिसो, at usitatius
est fem. दिसा, Vik. 3, 7. etc.; *) fem. वाया e वाप्,
सरिष्ठा e सरित्, वडिष्ठा e प्रतिपद्, धुरा e धुर, गिरा e गिर.
In compositione thema hoc auctum etiam solet
adhiberi. cf. §. 51, 1. et adde: वायाहलं M. R. 26, 5;
Vik. 51, 11; Mr. 222, 7; etc. Addo praeterea वासिस
nom. sing. fem. ex वासिष् Çak. 81, 1.

*) Apparet enim e S. S. legendum esse दिसो ap. Var. IV,
11. et desiderari in reg. वा.

Excipit grammaticus IV, 9. विष्णु, cuius न् abicit, hinc nom. विष्णु et thema in उ. cf. S. S. 177. Inde forma विष्णु(क)षा Mr. 176, 17. et Vik. 36, 8 विष्णुलिङ्गा. Vid. Var. IV, 29. S. S. 165. Adiungit S. S. मृ e मृत्. 168. et pro वृत् dici docet वृत्. 162. Sed hoc ad seqq. pertinet.

2. Participia in ण् et possessiva in म् et वत् plerumque usurpant thema auctum in णत्, मत्, वत्; vid. sup. p. 222. *)

3. Adiectiva in इन् in quibusdam casibus abiciunt न् et oritur novum thema in इ; in aliis neutrum thema inflexione potest distingui. Palice referuntur themata in इन् ad declin. 2dam; vid. Gr. Pal. p. 28. दन्तिन्. Eodem modo हन्तिन् Mr. 86, 9; cf. 85, 4. In compos. discrimen est nullum; भा(ग)इ Çak. 159, 9.

Themata in ण् masc. rarius न् abiciunt extra compositionem: षण Çak. 56, 12; षण्प M. M. 84, 6; casus fingere solent aut e them. primitivo in न् aut novo in न्, quod auctiorem formam Sanscriticam induere solet. Var. V, 37. 38. Invenio tamen etiam formam षण्पा M. M. 165, 10; alii codices praebent gen. -णोः. Auctum thema ponitur Palice, p. 20; in hac lingua a grammaticis in masc. admittitur etiam inflexio thematis decurtati. Hinc locum habere possunt pro षण्पन्

*) Addit K. T. inflexiones thematis in ष, abiecto न्, भगवत्पां, भगवत्वेहिं e भगवत्. Equidem sane nullibi reperi et vereor, ne inventa sint stolidi huius nugatoris.

themata Prākritica: घन, घनन्, (घनपा), घनपा; adiecto affixo क denique fit घनपाक. Vik. 6, 10; Çak. 13, 3. etc. Variationis studiosi adiungere possunt अण् ४. अण्, etc.

Neutra in अन् solent न् abiicere et 1mam sequi declin. Quod addit grammaticus IV, 18. 7. cf. S. S. 178. usurpari haec vocc. genere masculino, usu corroborari non videtur.

4. Themata masc. in अन् rarius न् abiiciunt, aut retinere solent aut adiciere क. Neutra contra न् plerumque abiiciunt et masculini generis fieri dicuntur. Var. IV, 19. S. S. 179. Et accidere sane potuit, ut nom. sing. neutr. in ओ, ut मणो, ansam praeberit confusio cum nom. masc. primae declin. Ad neutrum genus referunt haec nomina gramm. Palici; cf. p. 46. De compos. cf. supr. p. 230. *) Feminina in अन् transeunt in compos. in 1mam declin. अचरविदि Vik. 103, 2.

Themata in इन् et उन् abiiciunt interdum sibi- lum et in 2dam vel 3tiam declin. migrant. cf. दीदां Utt. 89, 11. Ubique न् exuunt vocc. Palica in उन्, si vera edocemur l. l. p. 50.

5. Comparativa in ईयन् et particc. perf. in वन् vix existere dici possunt in hac lingua; अलिखं legitur Çak. 151, antep. 52, 11. pro neutro, **) non, uti voluit editor, pro masc. ibid. 47, 6. अलीयो pro nom. masc. Quae scripturae si bene sese ha-

*) मणोद् M. R. 11, 1. C. mutandum est cum P. in मणद् ob verum.

**) De vocali cf. p. 169. 229. De conson. p. 230.

bent, in unam declin. abiit nominativus sing. masc. et neutr. De themate casuum ceterorum nil habeo indagati.

§. 91.

1. Videtis praevalere in hoc sermone themata in \mathfrak{w} , accedentibus permultis, quae Sanscritice in aliam litteram exeunt; vocales, declinationis capaces, remanent tantum A, I, U , quae pro diverso genere longae vel breves sunt. Themata in consonantes desinentia casus tantum nonnullos ex semetipsis possunt progignere; in aliis debent, in nonnullis solent vocalem in auxilium vocare. Simillima est haec ratio linguae *Gothicae*, quae vocales a, i, u tantum inflectit fortiter, consonantes paucas in finibus thematum praebet. In augmento thematum ope vocalis A , similitudo est cum *Lithuanica* lingua, quae simili modo utitur augmento JA . Sed haec exponere a meo consilio nunc alienum est et optime explicuere iam alii.

2. Tres itaque constituo declinationes verò Prâkriticas, in vocales A, I, U ; quartam addo vocum in \mathfrak{w} Sanscritice exeuntium propter casus nonnullos, et ob eandem rationem quintam vocabulorum consonantibus finitorum; utralibet miscet declinationem Prâkriticam cum Sanscritica.

3. Observe e thematis vocc. in \mathfrak{w} , \mathfrak{m} , \mathfrak{n} , quamvis plerique casus Sanscritici proficiantur ex hac forma decurtata, oriri nova in \mathfrak{w} , \mathfrak{m} , \mathfrak{n} ex pristinis formis in \mathfrak{w} , \mathfrak{m} , \mathfrak{n} . Si

linguam scenicam e sincipite suo grammatici emunxissent, e thematis grammaticis finxissent formas in घत, मत, वत. Vel depravatissima hodierna Persarum lingua conservavit et partic. in ند-, et adiect. in دند et مند.

4. Caussae corruptelae in formis thematum conspicuae duae sunt potissimum; una est oblivio *originis* vocabulorum (cf. p. 154.) i. e. haud conscius remansit sermo scenicus, quae esset tum affixorum, tum inflexionum forma vera et inter utriusque generis additamenta ad stirpem vocis accurate distinguere cessavit. Tendunt omnino omnes linguae ab origine sua deflexae et degenerate in aequalitatem quandam male simplicem et id tantum curant, quomodo possint sine multa arte ad eandem amussim omnes formae cogi. Causa haec est generalis et varii in diversis linguis inde oriuntur effectus; diversus est corruptelae et gradus et modus; longe magis depravata est declinatio Latina in linguis Romanicis, quam Sanscritica in scena; modus depravationis maximam partem pendet a natura sonorum, qui in quavis lingua locum habeant et possint inter se coniungi. Haec causa est altera, in diversis linguis diverso modo agens. Pone ex. c. in Prākṛita assimilationem et exempla haec: formae Sanscrr. भगवत्सु, भगवद्भिः, iuxta normam vulgarem mutandae essent in भगवत्सु, भगवद्भिः; quo facto prorsus evanisset terminatio thematis त् in भगवत्; inflexiones contra Sanscrr. भगवता, भगवति, etiamsi Prākṛitice in भगवदा, भगवदि mutatae, facile referuntur ad verum thema;

2. Casuum numerum uno minorem exhibet, dativi munus genitivo tribuens;*) in quare praecessit in multis Sanscrita, ut monstrabit quae nondum exstitit, syntaxis sermonis vetusti. In hac tamen iunctura मह पुनर्दर्शनाय dativus poni debet Sanscritice; genitivus locum habet Prâkritice. Vik. 115, 9. महदु श्रद्धा पुणो वि दंसणाच्च ॥ Dativi vestigia doctrinae, non linguae attribuenda sunt: विज्ञाच्च (= -याच) Vik. 5, 3. दाणाच्च Mr. 339, 4; लाहाच्च Mál.; भोदे = भवते Mr. 12, 5; 151, fin.; Rat. 83, 5. Idem factum est in Pali; grammatici ponunt dativum Sanscriticum in sing. masc. et neutr. 1mae declin., in ceteris eius loco exhibent genitivum. Vid. l. l. p. 19, 21. etc.

3. Ipsae terminationes, quibus casus nominum varii significantur, omnes ex lingua sacra repeti possunt et ita quidem, ut earum pars haud differat a Sanscriticis, nisi eis mutationibus, quas subire debeant in lingua vulgari omnes sonorum complexus similes, pars contra alia e Sanscritico quidem fonte descendat, verumtamen ita, ut affixa Sanscritica adverbialia munus casuum in se susceperint.

4. Si femininum excipis, cuius instrumentalis, genitivus, locativus singularis eadem terminatione significantur, satis clare varios casus distinguit lingua vulgaris, immo ablativum sin-

हवापां, Málátidos Mádhaveaeque. Vik. 49, 3. पात्तपिव-
त्रिपाो होम्ह, de duobus.

*) Var. l. l. चतुर्थी बहो । चतुर्वाविभक्तेः स्थाने बहो विभक्तिर्भवति ॥

gularis ubique discernit a genitivo, hac in re Sanscrita praestantior; masculinum et neutrum, exceptis nomin. accus. et vocativo, flexione non invicem separat, minus etiam quam mater; casus modo exceptos eiusdem habet terminationis in neutro, prorsus ut Sanscrita. Est quaedam tamen etiam in tribus hisce casibus, sive potius in nom. et accus. confusio masculini et neutrius in ipsis terminationibus; a qua distinguere debes Prâkriticum usum, qui saepius vocem ex uno genere in aliud transfert, uti observat Vararuches de vocc. in अन् et अत् IV, 18. cuiusque exempla sane exstant, accuratiori tamen crisi quam adhuc factum est stabilienda.

§. 93.

De inflexionibus.

Declinatio docetur a Vararuche capp. V. et VI., quorum alterum de pronomibus agit; consentit cum vetusto magistro Kramadiçvaras, paucissimis exceptis, quae suo loco enotavi. Docetur declinatio nominum in S. S. inde a reg. 198-239. Regg. 240-280. de pronomm. tractant; ceterae ad 286. de numerorum inflexione. Nec dissentit Râmas, sed nimium ponit studium in formis multiplicandis et nugatoria exemplorum varietate. Operaë pretium itaque non ratus sum ex opere recentissimo et exemplari in accuratissimo omnia asferre. Textum et Vararuchis et Kramadiçvarae ipsissimum exhibere, vetant angustiae libri; ubi opus erat, singulas exscripsi regulas.

§. 94.

A. *Sing.*

1. *Nom. masc. et fem.* स suum ubique amisit, ex. अस्, इस्, उस् s. अः, इः, उः, facta sunt ओ, ई, ऊ; ex ईः et ऊः iterum ई et ऊ, abiecto spiritu finali; quo fit, ut omnes voces in इ et ई utriusque generis nom. sing. habeant in ई; idem valet de thematicis in उ et ऊ. Fem. in आ nullam habent terminationem, ut Sanscritica. Pronomm. स et एव hac forma utuntur pro nom. sing. masc. praeter सौ et एषौ. Scitis etiam hoc esse Sanscriticum.

Cetera masc. et fem. aut retinent formam Sanscr. quae sibilo iam caret, mutatis interdum sonis; i. e. अं pro अन् et आन्, atque आ pro आव् = आः; vid. supr. p. 223. 229. aut vocalem sibi addunt et sequuntur declinationem vocalium. cf. Var. V, 1. 17. 19. 29. 30 - 55. S. S. 198. 217. 227. 228-234.

Neutra in अ nominativo et acc. retinent न् Sanscriticum, per Anusvāram scribendum (vid. p. 226.) atque in eum transit इ terminatio pronominum Sanscritica. Eadem nasalis Prākritice extenditur ad neutra in इ et उ. Nomina cetera finalem postulant vocalem, cui nasalis addatur. Hinc महन्तं, घामं, शिरं = महन्, घाम, शिरस्. Rarius forma Sanscritica invenitur: कर्म = कर्म, घामो = नमस्.

2. *Accus. masc. et fem.* servat न् suum, quod quum themati addatur, vocalis longa thematicis finalis corripitur; regula est grammaticorum clare promulgata et frustra contra crepat librorum caterva. cf. Var. V, 9. et supr. p. 161. Nul-

lum itaque remanet discrimen inter themata in ष, इ, उ et ञ, ई, ऊ. Themata in consonn. desinentia utuntur ष servili, ut adiungi possit न् et ponitur forma auctior iuxta normam Sanscriticam: मद्भन्तं, षत्तापां, etc. Quum aucta etiam sint nova themata in ष, मद्भन्त, etc. supr. §. 90, 2. ad ea etiam referri possunt hi accusativi. cf. Var. V, 19. 23. 29. 30. S. S. 222. 229. 231. 233.

3. *Instrumentalis* masc. et neutr. nomm. in ष Sanscritica utuntur forma et audiunt पुरिषेण, वषणेण. Itidem faciunt masc. et neutr. in इ et उ गिरिषा, दहिषा, साधुषा, मधुषा; i. e. intercalatur nasalis inter finem thematis et inflexionem ञ. Hac uti possunt voces consonn. finitae, भगवद्वा etc.; maxima tamen pars themate utitur in vocalem desinenti. De instr. in एषं vid. supr. p. 225. De femininis infra dicam. Var. V, 4. 16. 29. seqq. S. S. 200. 219.

4. *Ablativus* masc. et neutr. vocum in ष ex inflexione Sanscritica in ञान् elidere possunt न्; remanet itaque ञ. Var. V, 6. Exempla rara sunt. Vid. p. 157. p. 221. Generalis ablativi inflexio, ad omnes voces cuiusvis generis propagata, est दो, cuius ओ in उ corripitur potest. cf. Var. V, 6. et supr. p. 150. Producenda est vocalis thematis brevis ante hanc inflexionem; ad quam regulam revocandi sunt loci multi. *) Voces in consonantes

*) Ex. gr. साधर्दो Rat. 101, 3; पद्दहाणादो Vik. 100, 10. P. recte -णादो. Transit eadem forma ad adverb. पद्दहादो

exeuntes in hoc casu non possunt non themate uti in vocalem. De origine lis potest esse nulla, quum Sanscriticum affixum adverbiale त्त् सaepe numero pro ablativo usurpetur, immo interdum debeat ita poni. Quod huc non pertinet. Perdunt itaque V. V. D. D. oleam et operam in alia origine exploranda. Producitur vocalis antecedens ob accentum in penultima.

Addunt grammatici inflexionem हि, cuius exempla nulla indagavi; haesitans itaque loquor. Constat, हि dici posse pro हिं i. e. instr. plur.; cuius terminationis origo est भिस् Sanscriticum. हि ablat. sing. autem non pro भिस् Sanscritico, sed pro भि esse debet, cuius tamen vestigia nulla habemus in Sanscrita praeter dat. तुभ्यं i. e. तु + भि + ञ् et मत्तु. Oritur itaque quaestio, utrum tribus eisdem casibus, qui eadem dualis inflexione utuntur, भ्यां, et admodum simili pluralis भ्यस् et भिस्, olim communis fuerit singularis inflectio भि. Quod si posset ostendi, inventa esset origo et id tantum minus clarum, cur ablativo potissimum Prākritico remanserit inflectio tam antiqua. Etiam alia quaedam e pristina declinatione servasse scenam, mox inveniemus. Var. V, 6. VI, versus finem. S. S. 204.

5. *Genitivus* masc. et neutr. in ञ addit त्त्, assimilata termin. Sanscritica त्त्. Haec inflexio extenditur etiam ad masc. et neutr. in इ

M. R. 141, 13. Non ad omnia; vid. अगदो ibid. S. S. 206.

et उ. Quae aliam praeterea habent formam in णो; nempe Sanscriticus genitivus in ञ्, unde ओ, additur themati intercalata nasali, ut Sanscritice iam sit in neutris. Var. V, 9. 14. Consonantes interdum addunt sibi ञ् Sanscriticum in ओ mutandum: भवदो. De femm. mox dicam; de pronomibus suo loco. Add. S. S. 208. 214.

6. *Locativus* masc. et neutr. vocc. in ष retinet formam Sanscriticam in इ, unde ए, वच्चे, वणो. Var. V, 10. Voces in इ et उ formam Sanscr. in ओ retinere non potuere eiusque loco ponunt स्मि; i. e. terminationem localem pronominum स्मिन्, eliso न् et mutato स्म primum in म्, dein in स्म. Vid. §. 77, 2. Miror scripturam स्मि nullibi inveniri. Assimilatio स्मि pronominibus Prākriticis seposita est. Forma स्मि etiam ad nomm. in ष extenditur; exempla quae conguessi omnia e cantilenis petita sunt. Consonantes formam Sanscriticam in इ nonnunquam adhibent, alias themate in vocalem utuntur. Var. V, 14. VI, fin. S. S. 211. 212.

Sola haec est declinationis Prākriticae inflexio a pronomine ad nomen tralata, mirum sane, quum in Palica ablativus etiam inveniatur in *smd*, *mhd*.

7. *Instrumentali, genitivo*, (Var. V, 20. 21. S. S. 223. 224.) *locativo* singularis femininorum tribuunt grammatici terminationes has: ए, इ, ञा, ञ. A femm. in ञा defendit Vararuches formas ञा, ञ, et recte quidem quantum sciam. Seniori aevo attribuenda videtur licentia etiam ad haec femm. adhibendi termin. ञ. cf. S. S. I. I.

Militat enim talis usus contra originem. Hanc ut indagemus, primum observandum est, formam in इ correptam esse ex ए. Vid. supr. p. 148. Fugit Prākṛita accentum in ultima, vid. §. 22, 7. quo fit ut facile corripiatur finis. ए in मालार् explicandum est e मालाय, transpositis elementis य in अय्; vid. §. 26, 4. मालाय porro oritur tum e genitivo Sanscr. मालायास्, i. e. मालायाः, unde मालया, correpta vocali finali, tum e locativo मालायां, quod fieri debuit मालायं, vid. §. 23, 3.; य् finale plerumque abiici potest, cf. §. 53. hinc iterum मालाय. *) Ex utroque denique मालार्. Haec forma in इ ad instrum. propagata est et obsolevit forma Sanscritica मालया. Certa est res, siquidem ex instrum. Sanscritico oritur in ceteris femininis inflexio ङा, quae aliena sit a fem. 1^{ae} declin.

Si Sanscriticas gen. et loc. formas मयास्, मयाम्, मयास्, मयाम्, धेन्वास्, धेन्वाम्, अन्वास्, अन्वाम् (propriae enim hae sunt feminino atque ex eis explicandae sunt inflexx. Prākṛr.) Prākṛitice mutamus, abiiciendus est ubique sibilus finalis et finis ञाम् in ञं sive य decurtandus. Semivocales य् et य् post antec. consonantem assimilari poterant, at hoc facto verus thematis talium vocabulorum finis ubique evanisset. Sequi itaque debuit sermo aliam viam, qua conservaretur vocalis finalis, ideo reversa est ad vocalem pristinam. Pendet autem quantitas vocalis e semivocali oriundae ab accentu, cf. §. 23, 2, c. qui

*) Recte ita a me statui, demonstrat Palica, in qua ya et loc. yam inflexiones sunt sing. vocc. in d. l. l. p. 36.

quum in antep. sit, in omnibus formis supra positis produci debuit thematis finis; hinc गदी, पादी, धेणू, अहू etcessat discrimen thematt. in इ et ई, in उ et ऊ. Idem sit, si instrumentales गत्या, नया, धेन्वा, अन्वा dissolvuntur in गदीया, पादीया etc.

Videtis, quomodo oriantur themata in vocalem longam exeuntia; *) inflexiones, quae oriuntur Prākriticae ex Sanscriticis, आ pro gen. et instr., ए pro locativo, eae sunt, quae a grammaticis proponuntur, rarissime tamen usurpantur. Patet ratio, cur hae ad primam declin. non referri debeant. Quas praeterea ponunt grammatici इ et ई, a 1ma declin. tralatae sunt ad 2dam et 3tiam et priores आ et ए paene omnino expulere.

8. In prima declin. *vocat.* a Sanscrita non differt; de voc. in आ cf. §. 97. feminina in ceteras vocales corripunt ubique ponunt finem, ut faciunt femm. Sanscrr. in ई et ऊ. Eadem forma recurrit in masc. et neutr. 2dae et 3tiae declin. Unum tantum inveni exemplum vocativi in ओ vocis in उ; est forsitan scriptura falsa et Sanscritizans. cf. Var. V, 25. 26. 27. De voc. vocum in ए vid. supr. §. 54, 5.

Vocabula in consonantes, si thema vocali non terminant, formam Sanscriticam mutant more Prākritico; vid. §. 52, 1. §. 51, 1. S. S. 235.

*) दिष्टिआ e दिह्या vix exceptio est; nam hic instrumentalis in adverbium, *macte*, abiit et ceteri casus desunt.

§. 95.

B. *Pluralis.*

1. *Nomin. Vocat.* Masc. in ष formam Sanscr. retinent abiecto sibilo: पुरिषा pro पुरुषाप्. Masc. 2dae et 3tiae declin. formas gunatas Sanscrr. rarissime retinent, elisis vel conservatis semivocalibus वृ et वृ; अगम्यो v. अगम्यो, विन्द्यो v. विन्द्यो. *)

Ratio vere Prākritica est addere inflexionem Sanscriticam षप् in ओ mutata vocali thematis finali, quae in femininis longa est: मालाओ, गद्दीओ, पाद्रीओ, धेणूओ, वट्टूओ; pro ओ poni potest etiam उ. cf. §. 23, 3, E. **) Eadem inflexio masc. in इ et उ aut additur intercalata nasali (vid. gen. sing.) अग्निणो, विन्दुणो. Var. V, 15. aut themati; quod quum fiat, producit vocalis et confunditur masc. cum feminino; frequentius occurrit haec forma quam ista.

Themata in consonantes desinentia possunt etiam formas Sanscriticas retinere auctas, et mutata inflexione in ओ.

Neutra in ष, इ, उ faciunt षाइ, ईइ, उइ. Var. V, 24. Usus addit nasalem: षाई, ईई, उऊ; alii geminam admittunt nasalem षाई etc. S. S. 226. Accedit forma decurtata: अक्खरा Vik. 53, antep. pro अक्खराणि; stabilit scripturam P. et sic legendum est in locis Çakuntalae p. 165. laudatis. Addam de-

*) अगम्यो, साह्यो. Prior forma S. S. 215. posita aperte corrupta est.

**) Etiam in nom. iuxta S. S. 220. in acc. solo Var. V, 18.

Omitti etiam inflexionem dicit S. S. 221. अगम्यो: अह्.

***) Mr. 5, 5. aut दहोई legendum aut दहिं pro दहो.

nique formas Palicas esse चिन्नाणि, चित्ते, चित्ता; l. l. p. 44. घट्टीनि, घट्टी p. 49. घावूनि, घावू p. 50. Accusativum a nomin. non differre in neutro scimus. Formae, quae abiiciunt Sanscriticum नि, per se explicatae sunt; fit idem iam in Vedis. Vid. Ind. bibl. III, p. 74. Nasalis Prākritica finalis in formis derivandis momenti est nullius; vid. supr. p. 225. et cf. locat. plur. in घुं. Sin itaque ponis hunc ordinem formarum: Palicam चिन्नानि, Vararuchis चिन्नाइ, Palicam चित्ते, quam in Prākrita mox inveniemus, secunda oriri videtur elisione nasalis, tertia contractione. Haereo tamen in eo, quod न mediale elidi non soleat neque contrahi चाइ in ए. Nullo tamen alio potes modo explicare hanc formam in ए, quam per contractionem; *) चित्ते itaque oritur e चिन्नाइ, in qua forma ideo absentia nasalis mihi haud improbabilis est, quia ipsa nasalis huius inflexionis Sanscritice intercalata sit. Vid. Boppii gramm. compar. p. 270. Videtur itaque terminatio nom. et accus. plur. neutrius इ addita fuisse sine nasali, producto fine thematis, ut fit iam in Sanscrita. Certum mihi videtur, nasalem in formis चाइ, ईइ, ऊइ adsciticiam esse. Formis चाइ similibusque non multum tribuo et desidero exempla bonis rationibus comprobata. cf. tamen recentiore declin. supr. p. 48.

*) Contractio चाइ in ई, uti voluit Chézyus, vid. supr. p. 165. ob aliam causam falsa est; est enim nullus omnino vocis Prākriticae finis in ए. Exemplum contracti चाउ pro चावू in ओ supra exhibui p. 177.

Alias neutrorum formas non invenio traditas; Mr. 3, ult. legitur सुमणां pro सुमन्तः vel, ut poni debuit, सुमन्तसि; nam vitium esse videtur pro सुमणां a th. सुमणा; ut ibid. 6, 6. सुमणाओ acc. plur. fem. a themate सुमणा. अन्तां ponit S. S. 225.

Inflexio ञां, quae proprie neutrius est, in Prākṛita tralata est interdum ad masc. दन्तां Çak. 151, 6; गुणां Mr. 76, 7; पाषां = पाषान् Mr. 295, fin.; 315, 8. etc. immo ad fem. रिचां Rat. 34, 6. a रिच् pro रिच्; at scriptura vix bona est. Utut hoc sit, ad accusativum tantum pertinet haec generum confusio; et, ut videtur, ad nomina rerum, non personarum. Tale enim discrimen a lingua vulgari vix abhorrebit. Contracta inflexio, ए pro ञां, quae itidem ad acc. plur. masc. translata est, in ipso neutro paene obsolevit Prākṛitice; in Pāli ad neutrum pertinere pergit. Coniecerat Vir doctissimus, LENZIUS, ad Vik. p. 187, ए hoc dualis esse inflexionem, exemplis falsus talibus, qualia sunt: दारके Utt. 121, fin., मादापिदे Çak. 156, 10; चलोपो M. R. 9, 2; पादे M. R. 54, 11; लोचोपो M. M. 123, 3; at गुणे legitur M. R. 86, 6; हरिणे ibid. 144, ult.; etc. Certum est, saepius in inferioribus dialectis inveniri hanc acc. plur. masc. formam et de personis etiam usurpari. cf. Var. V, 2. S. S. 202.

2. Feminina accus. a nomin. non distinguunt; restat itaque masculinum solum. Acc. plur. mascc. in इ et उ addit णो, ut facit interdum nom. Var. V, 15. Nomm. in ञ elidunt न् finale Sanscriticae formae; ib. 2. Eadem forma etiam in vocc. in इ et उ exstare videtur; अन् Çak. 99, 10.

explicatur per व्यन्तः; scriptura tamen minime certa est. Prima haec esset Sanscriticae inflexionis mutatio; est etiam Palica. *) देवा Rat. 90, 4. Usitatio est in masc. forma in ए, de qua dictum est. Vocc. in consonantes rarissime adiungunt sibi ओ pro अच्, thema vocis ponentes minus auctum; praeferrunt thema in vocalem desinens. **) cf. Var. V, 2. 13. 18. 31. S. S. 202. 213.

5. Ex *instrum.* Sanscr. भिस् fit हिं s. दि (vid. §. 40. §. 53.), ante quam terminationem producenda est ubique vocalis; themata in consonn. desinentia ab hoc casu abhorrent. Masc. et neutr. 1mae declin. conservarunt plenam formam हिं et in ए mutant more Sanscritico अ finale suum. Var. V, 5. VI, fin.; S. S. 203. 218. Ind. bibl. III, 72.

4. *Ablativus* plur. a Prākṛita innovatus est et duplex; conflatur ex instr. plur. et affixo ablat. लो (vid. supr. p. 303.), hinc हिल्लो, qui ablativus *causam* significat, a qua procedit effectus; abl. *localis* oritur e forma loc. plur. लु, addito eodem affixo; hinc लुल्लो indicat, unde proficiscaris. Id mirum est, quod in ablativo hoc finis thematis in masc. et neutr. vocc. in अ non ए tantum sit (vid. S. S. 207.), sed etiam आ; i. e. producitur अ, prorsus ut इ et उ. Restituenda est forma scribis ignota pluribus locis, quorum unum lau-

*) Declin. 1mae अ et ङ, 2dae इ, 3tiae उ दanda sunt in acc. plur. masc. Male distribuit grammaticus Anglus. p. 26. p. 30.

**) Acc. plur. दोषणो Prab. 42, 7. inauditam praebet formam, quasi a them. दोषन्,

dabo: M. R. 11, 1. cod. P. praebet hanc scripturam: कमलापां मपादरापां वि ब्रह्मादिन्तो विसंवधदि सीलं । संपुपपाम-पडलं पि ज्ञाई चन्दे विहृडाई ॥ *Lege* कमलापा मपादरापां ब्रह्मादिन्तो विसंवधदि सीलं । संपुपपामपडलमि वि etc. cf. Var. V, 8. S. S. 207.

Prorsus similiter, at ex aliis elementis, conflatur ablativus Mahratticus hodiernus. *)

5. *Genitivus* retinet inflexionem अ in अ mutandam. Vocales producuntur finales et intercalatur ण; hinc चाणं, ईणं, उणं; abiici potest, ut modo vidimus, nasalis finalis. Voces in consonantem desinentes omnes thema induere videntur in vocalem. Var. V, 4. VI, 19. S. S. 209.

6. *Locativus* retinet तु Sanscriticum, nonnunquam Anusvāra finali auctum. Producuntur ceterae vocales ante inflexionem, अ masc. et neutr. transit in ए Sanscritice. cf. Var. V, 11. 17. S. S. 218.

§. 96.

1. Exhibui in tabula tres declinationes priores vere Prākriticas, omissis tantum eis inflexionibus, quae nil sunt nisi reliquiae declin. Sanscriticae, ut nom. plur. चागद्यो et similes. Quae praeterea observanda habeam, heic subiungam. Declinationum *mixtarum* ex inflexionibus Sanscriticis et Prākriticis vel plus uno themate ponentium, exempla quaedam laudare sufficere videbatur.

*) Vid. gramm. Careyi. घराहून्, a domo, घरानून्, ex interiori domo.

§. 97. Notae ad declin. I.

Vocat. Sanscriticus in घ femin. *सम्प्रा*, *mater*, recurrit Prāk. Utt. 122, 11. घक्का et घल्ला nondum in Prāk. inveni. Falso haec vocat. forma in Çak. tribuitur voci मादा i. e. माता, *filia*, p. 77, 11; 162, 1. etc. Addo exempla nonnulla casuum rarius obviatorum; *loc.* pl. fem. गम्भीरासु Utt. 16, 1; *abl.* sing. fem. धुमुक्त्वादो Mr. 3, 10; *instr.* plur. fem. कन्दराहिं K. Pr. 34, 9. corrige हि ob metrum.

Voc. sing. neutr. द्विष्य Rat. 22, 2; *voc.* sing. masc. in घा Çak. 151, 6; Mr. 8, 1. etc. cf. ad M. M. p. 39. Lenz. ad Urv. p. 216. *Loc.* sing. in म्मि K. P. 17, 9; 34, 8; 40, antep. in versibus. In pedestri oratione certa exempla sese mihi obtulere nulla: M. R. 16, 5. P. चढ्ते praebet pro C. चन्धमि; ib. 22, 11. C. चापाक्कस्मि absurda est scriptura, quum nec स्य ferri possit, nec locativus ad sententiam quadret; lege cum P. चापाक्कं पि चकारपो-सद्दुदाखिदस्स, „sine caussa ad Chānakyam vocati.” De *instr.* sing. in एषां M. R. 127, 8. cf. p. 225. supr.

§. 98. Ad 2dam declin.

Mendosam quantitatem in vocali thematum finali enotare, operae pretium vix est; scatent eis libri. चङ्गुलीदो *abl.* sing. M. R. 16, 4; ed. C. -इदो. Recte उत्तङ्गुलीदो Rat. 87, 17; कोटिहिं Prab. 36, 2. recte चङ्गुलीहिं Vik. 68, 2. रत्तिसु Utt. 16, 2; recte वाडोसु Mr. 140, 4; देवीसु Çak. 139, 4. De दिट्ठिञ्चा Vik. 68, ult.; etc. vid. supr. p. 306. पद्दीथो nom. pl. fem. Vik. 100, 11; भव्वद्दीथो Utt. 126, 5; M. R. 147, 1. *voc.* plur. रघणीथो M. M. 55, 5. acc. pl. Etiam in his saepe men-

dose correpta ponitur vocalis. Voc. sing. masc. हासि Utt. 84, 7. Nom. plur. masc. हिसीघो (हसीघो) Mr. 338, 3; Çak. 58, 14. Mendose गिरिघो Çak. 124, 7.

Vocc. in इ s. ई per se feminina, si pars sunt compositi adiectivi et masculino ponuntur, mutant secundum genus declinationem: मदीए, बुदीए sunt instr. fem. a मदि, बुदि; at masc. -मदिणा M. R. 125, 8; बुदिणा Çak. 124, 3. Sic सिरिणा, सिरिणो e सिरि=ओ. M. R. 12, 10; 24, 6; etc.

Masc. in ई Sanscritice iam rara sunt; exemplum Prāk. est चगणी Mr. 9, 6; 339, 2. = चग्रणी; novimus, non differre ea a masc. in इ.

§. 99. Ad declin. 3tiam.

Valent eadem observationes etiam de vocc. in उ et ऊ. Sufficiat itaque laudare vocat. sing. in घो, Utt. 47, 13. nom. plur. Sanscr. बिन्दघो Mr. 148, 6. et acc. neutr. महुं Çak. 79, 9.

§. 100. Vocc. in ऋ. *)

1. Casus Sanscritici: Nom. in ऋ. भाटा Utt.

*) Exhibent grammatici seriores perfectam declin. o variis thematis derivatam: भनूहिं et भनूरेहिं, भनूसु et भनूरेसु, acc. plur. भनू et भनूरे. Quae omisi, quia facile quisque poterit ipse supplere. Sunt otiosa haec sane grammatici ingenii studia. Quod re vera refert, est scire, quemadmodum usus linguae diversa themata misceat ad perficiendam declinationem; at de hac re silent. Formas suspectas, ut thema माधरा praeter माधरा = मादा et nom. पिधारा praeter पिदा ap. H. Ch. alios-

87, 3; Mr. 142, 5; पिदा Çak. 125, 10; Mr. 303, 7; मादा Utt. 85, 1; Çak. 125, 10; Prab. 16, 10; दुहिदा Rat. 3, 7; रक्खिदा Çak. 48, 11; भट्टा (भत्ता) Vik. 18, 7; M. M. 109, 9.

Acc. पिदरं Vik. 111, 5; 112, fin.; Mr. 196, 2; मादरं Mr. 270, 3; Vik. 112, 8; 121, 9; भाषरं M. M. 109, 3; दुहिदरं Vik. 19, 6; Çak. 125, 10; भत्तरं M. M. 109, 3.

Voc. in ञा. Rat. 75, 1. cf. §. 54, 5. भट्ट, Mál.

Nom. plur. भादरो Utt. 8, 13.

2. Thema in ३. *gen.* पिदुणो Mr. 182, 6; M. R. 147, 2; Utt. 50, 5; Vik. 120, 11. भादुणो M. M. 109, ult.; 112, 1; भत्तुणो Vik. 112, 11; 127, 7; etc. *instr.* भत्तुणा Rat. 3, 8; भादुणा M. M. 111, 2. तत्तुष्टाड्ढिमिहदा S. S. 232.

3. *Exempla them.* भट्टि. *instr.* रणा Vik. 18, 8; *gen.* रणो Vik. 19, 3; Çak. 100, fin.; Rat. 20, 5. etc.

4. Thema in र. *loc.* भत्तरे Çak. 106, antep. acc. plur. पिदरे Çak. 156, 10. De दुहिदा, मादा *primae declin.* vid. *supr.* §. 89, 3.

§. 101. Vocc. in ञा, घा, म्ना.

1. *Casus Sanscritt. nom.* भवं Rat. 61, 8; etc. *acc.* भवन्तं Çak. 142, ult.; *instr.* भवदा Çak. 35, 3; *gen.* भवदो Çak. 35, 4; Vik. 23, 2; 24, 11; etc. Sic भावं, -घन्तं, -वदो, -वदि et *voc.* भषवं Rat. 17, 6; M. M. 23, 5; 18, 14; etc.

2. *Casus Prākrr. nom.* पिक्कमन्तो M. R. 16, 1; चित्तवन्तो Çak. 85, fin.; *acc. masc.* त्तापान्तं, सुपान्तं M. R.

que consultius duxi omittere. Addit K. T. *nom. sing.* in ३, भाड = भाट्ट pro भादा et multa alia.

11, 8. *aeque bene referri potest ad declin. Sanscr.; nom. acc. neutr.* महन्ते M. R. 23, 8; etc. *instr.* अवर्त्तनेष Mr. 27, 5; *gen.* पिवेदधन्तस्स M. R. 15, 14; महन्तस्स Utt. 70, ult.; *loc.* महन्ते Çak. 27, 7. *Nom. plur.* खेलन्ता Utt. 73, 2; (pro duali,) तुरन्ता M. R. 127, 8; qui ibidem legitur *nom. plur. Sanscrit.* उब्रहन्तो a P. ignoratur. *Gen. plur.* गुणवन्ताषां M. R. 17, antep. *loc.* परिहरन्तेषु M. R. 12, 8. P. pro scriptura C. -हरितेषु.

§. 102. Vocc. in षन् et इन्.

1. *Cass. Sanss. Nom.* राष्ठा Vik. 16, 4; Çak. 57, 2; *acc.* लाष्ठाषां (Mâg. pro रा-) Mr. 264, 11; *instr.* रप्पा Çak. 73, 11; *gen.* रप्पो Vik. 38, 10; Çak. 27, 2; *voc.* राष्ठं *) Çak. 29, 5; *nom. plur.* राष्ठाषो Çak. 55, 1; M. R. 110, 8. Sic वित्तधम्म, *nom. sing. masc.* Rat. 85, 10; चित्तधम्म M. R. 110, 6; *Nom. Sanscr.* बुद्धा (युवा) Mr. 54, 9; 55, 2; *nom. sing. Prâkr.* बुद्धापो Prab. 38, 9; sic *nom. plur.* पेम्माषा a them. पेम्माषा; Vik. 61, 5. P. contra legit पेम्मा a th. पेम्म, at in *masc. praestat istud.*

Frequentissimi usus est चात्स्मन्. *Nom.* चापा, चप्पा, चत्ता. Rat. 3, 9; M. M. 5, 9; Mr. 153, 10 etc.; *acc.* चापाषां Prab. 37, 14; चत्ताषां Utt. 13, antep. Rat. 26, 11; etc. *instr.* चप्पया M. M. 6, 9; Vik. 116, 6; *gen.* चत्तापो Mr. 270, 8; M. M. 12, 13; Utt. 11, 17; 23, 19; चापपो Prab. 12, 10; etc.

Gen. plur. a th. Prâkr. चप्पाण legitur Prab. 63, fin.; at flagitat emendationem versus.

*) Addit S. S. 225. *voc.* राष्ठा. Idem grammaticus venditat praeterea 237. 238. *thema* राइन्, unde राइणा, राइणा, राइपो, etc.

2. *Neutra* in षन् *nom. et acc. sing.* Sanscr: retinent interdum: कम्प Utt. 126, 5. plerumque 1mam declin. sequuntur: पाप्मं Vik. 40, fin.; M. M. 6, 14; वेप्सं Vik. 72, 4; Rat. 26, ult.; *instr.* वज्रेण Rat. 80, 2; पाप्मेण Vik. 18, 8; जम्मेण Çak. 139, 4; *gen.* पाप्मस्त Rat. 88, 8; *loc.* कम्पे M. R. 129, 8; *instr. plur.* हामेहिं Mr. 154, 5; at *abl. sing.* जम्पदो Rat. 22, 5. ad जन्मन् referendum est, ut जन्मतस् Sanscriticum; ad 1mam declin. formari debet जम्पादो. कम्पाणि plur. praebet Mâl.

3. *Nomm. in इन् Sing. masc.* हंसी Vik. 26, 7; वित्ताई Vik. 5, 5; कारिणं Vik. 10, antep.; अणुकम्पिणा Vik. 7, 7; वज्रिणा 99, 9; धारिणो, वासिणो, विहारिणो M. M. 9, 6. 7. *Nom. plur.* भाणिणो Vik. 75, 6; परिबन्धिणो 7, 8.

Thema in इ. acc. हत्विं Mr. 86, 9; कञ्चुई Vik. 62, 5; *instr.* -इणा Rat. 91, 6; *voc.* कञ्चुइ, ib. 9.

§. 103. *Vocc. in षन् et उच्.*

1. *Formae Sanscrr. Nom. masc.* दुव्वासा Çak. 69, 14; *fem.* संकन्तमणा Mr. 57, 1. Referri huc etiam potest अच्चा Çak. 20, 2; Vik. 18, 11. sed potest etiam esse declin. 1ma. *neutr.* पाप्मो M. M. 165, fin.; *acc.* पुत्रवसं Vik. 48, 12; सिद्धा Vik. 36, 12; *loc.* पुत्रवसि Vik. 48, 2; तवसि Çak. 20, 2.

2. *Casus Prâkrr. a) thema decurtatum:* मणं *acc. neutr.* Mr. 61, 9. *gen.* पुत्रवस्त Vik. 27, 3; (etiam cod. P.); तमस्त Prab. 48, 1; रत्नस्त Prab. 56, 14. *loc.* मणो Mr. 201, 4.

b) *Thema auctum. Masc.* पुत्रवसेण Vik. 7, 12.

3. Vik. 53, 5. legitur in ed. Calc. et cod. P. अच्चेहिं; nil enotavit Lenzius in app. ad loc. De-

clinatio prima non est; nam iuxta eam formaretur -रहिं. Videtur itaque esse pro अच्चेरहिं ex -रो-
भिस्. Mutatio diphthongi ओ in ए Māgadhica est,
et ea h. l. statuenda esse videtur. Compara for-
mas prorsus similes *Zendicas* apud *Burnoufium*
de *Vasishtha* p. 18. Similis neutr. et masc. forma
huc non facit et feminini exemplum est istud
quod sciam unicum. Rat. 91, 2. exstat अच्चेरहिं.

4. De vocc. in उक् vid. supr. §. 90, 4. दीहाउ
nom. Vik. 109, 10; instr. दीहायुसा Çak. 40, 9.

§. 104.

De adiectivis.

Pauca tantum de adiectivis addenda sunt; *de-*
clinatione non differunt a nominibus; *motionem*
habent Sanscriticam vocabula in ञ, i. e. femini-
num aut in ञा aut in ई abut; vocc. in इ et उ nul-
lum ponunt in declinatione discrimen inter femm.
in इ et ई, उ et उ; vid. supr. p. 306. Quae adii-
ciunt femm. Sanscritica vocalem ई, eadem forma
utuntur in Prākrita, mutatis tamen Prākritice
mutandis, ut भट्टी pro भर्त्री etc.; themata in उ, unde
adiecta voc. ई, Sanscr. fit ओ, dissolvunt finem in उई.
Supr. p. 181. 122. तणुई, गहई, लणुई M. M. 33, 4. Com-
parativus in ईयस् et superlativus in इञ्च conservan-
tur in nonnullis vocc. ita Sanscritice formati, भूषो,
भूषुह Çak. 25, 9; बलिवं p. 159. कपीमसी Māl. नेट्ट §. 19,
1. At vere Prākriticae graduum formae, quae
vivunt in sermone, sunt: तर् et तम. पिहुषदर Vik.
37, 11. = निभृततर्. सुन्दरदर Mr. 85, 3. महार Utt. 79, 12.
पिचदम Prab. 39, 2.

§. 105.

De numeralibus.

1. एक s. एक, ord. पठम, पथम, de quo vide §. 41. nil peculiare habent in declinatione.

2. De *duo* praemonendum est, pluralis inflexiones usurpari in scena ad dualem significandum. Nominativus tamen oritur e duali Sanscritico द्वे, quod दुर् s. दुवे fit. Vid. M. M. 168, 11; Çak. 22, 10, M. R. 110, 9; Mr. 292, 2. et ponitur haec forma pro tribus generibus. In masc. etiam दो invenitur e Sanscr. द्वौ, eliso व्. Mr. 195, 8. A themate priori दुष् fluit instrumentalis दुवेद् M. R. 129, 5; Mr. 92, 2; 339, 3; a posteriori grammatici derivant दोद्, दोहन्तो. Var. VI. S. S. 281. et K. T. qui quidem observat, in numeralibus Prākrr. non distingui genus inflexione.

Thema hoc दो contractio est e द्, transposito द्ध्. cf. p. 179. et rectius distinguitur a nom. दो, cuius व् elisum est. Gen. ab eodem themate fingitur दोष्णं, quod etiam a grammaticis दोषद् scriptum reperitur. cf. supr. §. 80, 4. et Çak. 53, 14; 72, 1; 83, 15. De ण geminato post षो cf. supr. §. 20. Invenio denique in S. S. 282. nom. et acc. दोषिद्. Rescribe दोषिण et explica terminationem णि e nasali intercalata nom. et acc. dual. et plur. neutrorum Sanscrr. तालुनी, तालुनि.

Ordinale est दुदिष्, vid. supr. p. 159. Altera forma a gramm. posita (cf. ind. ad Var.) legitur Çak. 135, 1. विदिष्. Forma hinc contracta वीष् legitur e Pingala ad Vik. p. 76. दुद्वत् additur in S. S. 82.

3. Nom. neutr. तिपिण pro तीपि e त्रीणि Prākri-
tice usurpatur in tribus generibus.*) M. R. 12, 10.
तिपिण पुरिसा; cf. 22, 13; 35, 3; 110, 8. Addunt gram-
matici instr. तीहिं, abl. तीहिन्तो, तीसुन्तो, gen. तिपिणं.

Ord. तद्द्वय est, Vid. supr. p. 159. Forma तीच
Vik. p. 76. procedit a तिद्द्वय. तिद्द्वय addit S. S. 81.

4. Nom. masc. चत्तारो, neutr. चत्तारि, fem. चत्तारो
Utt. 8, 13; Prab. 68, 7. e formis Sanscrr. facile ex-
plicantur. Addunt gramm. instr. चट्ठहिं, gen. चत्तुपणं
(-ण) etc. De contractione huius numeri cf. p. 176.

Ord. चउट्ठ, vid. Mr. 136, 8. 10.

5. पञ्च M. R. 110, 5; ord. पञ्चम Mr. 137, 6. 8. **)

6. इगुणा, इण्णद p. p. 194. 240. ostendunt for-
mam scenicam numeri *sex*; extra compositionem
इ ponitur S. S. reg. 91. cf. Exc. V. Alia, vocali च
aucta et eliso ट्, adiicitur in K. T. nescio qua au-

*) Etiam heic S. S. 282. तिपिह् ponit pro nom. et acc.

**) Exhibentur in K. T. praeterca formae hae: पञ्चहिं।
पञ्चहिन्तो। -सुन्तो। पञ्चपणं। पञ्चसुं। Distinguit porro
femininum पञ्चासुं, unde patet, in exemplis feminini
legendum esse पञ्चाहिं etc. Sed suo iure haec tradere
videtur Rāmas iste. Quod maioris momenti est, lau-
dantur formae numeri *quinque* a themata कइ.
क(इ)हिन्तो। कइसुन्तो, gen. कइपणं। loc. कइसुं। Instr. कइ
et nom. कइणं cum ceteris non consentiunt. Omississem
omnino, si ex H. Ch. non enotassem: दोण्हं(-पणं)।
तिपहं। चउपहं। कइपहं. पण्ण pro पञ्च cognoscimus c§.
58, b. Elisa videtur posthaec nasalis, et thema inno-
vatum कइ. Fuitne olim dialectus Sanscritica *ionizans*
K pro P ponendo? cf. *quinque*.

ctoritate. Laudabo formas quas inveni, monito tamen lectore, codicem esse valde negligenter et indistincte exaratum: *nom.* दा, fem. दासो; additur दसा, nescio quo ponendum; *instr.* ददहिं। दसाहिं। दाहिं। *abl.* ददहिन्तो। *gen.* ददपणां। *loc.* दसु। (दासु।) दोसुं। *)

Ord. ददठ vid. §. 29.

7. Pro सत्र, quod e सप्त oritur, in uno composito सत्र dici invenimus. Vid. supr. p. 199. Çak. 17, 1. Ord. est सत्रम् Mr. 140, 1. 3.

8. घटठ in comp. Mr. 144, 8. Formas घसो। घडहिं। घसोहिं in sola K. T. inveni. Ord. घटठम् Mr. 142, 1.

9. पाष pro नव inflectitur ut cetera in K. T. Ord. est पाषम् Mr. 192, 8.

10. दस e दश in Prâkr. saepe transit in दह. Var. II, 43. Rat. 5, ult. Inflexiones दशेहिं Mr. 66, 3; दशानं (दिश- vox est nihili) ib. 255, 9. Mâgadhibice ad 1mam declin. deflexae sunt. Ord. est दसम्; nescio an legatur etiam दहम्.

11. In numeris composs. usque ad undeviginti दश mutatum in दह porro abit in रह. cf. §. 59, 4. एषारह, वारह, तेरह. Var. II, 43. पणपारह III, 44. घटठारह Vik. 76, not. Excipe चउददह, supr. p. 176.

12. पञ्चाशत् fit पणपासा Var. III, 44; de ceteris docet S. S. 192. विंशत्यादौ अदिलुक्। वीसर्। तीसथा। शत fit सत, सद, सत्र, ut debet; pro सहस्र dicitur सहस्त. Prab. 4, 4.

*) Praeterea invenio: सण् मिस्तुपोश्च। i. e. instr. et loc. poni thema स. Temporis est hoc recentioris, postquam स per स efferrī incepit.

§. 106.

De pronominiibus.

1. Pronomina Prākritica partim inflexionibus nominum utuntur, partim sibi peculiaribus; in qua re praecessit etiam Sanscrita. Illas repetere nolo, has nunc persequar.

2. *Nom. sing. neutr. nasalem* ponit pro इ Sanscr. *Nom. masc. Sanscriticum* conservant च et एष, praeterea सो et एषो.

3. *Instr. sing. masc. et neutr. praeter inflex. mae declin. in ण*, mutato च in ए, formatur in णा, ex. gr. इमेण, इमिणा, एदेण, एदिणा; additur forma in इया, तइया, कइया, जइया. Illa forma est thematis in इ, de quo infra dicemus; haec ex antiquiori inflexione तेण etc. dissoluta videtur.

4. In *ablativi* forma masc. et neutr. ponitur कदो, कदु, etiam कतो, कनु; scripturam inde orsam reor, quod ad normam nominum productus sit finis thematis ante inflex. तो; sed pro longa vocali in pronominiibus posita sit geminatio consonantis. तदो, जदो, कदो oriuntur e Sansc. ततः, यतः et कतः pro कुतः; cf. S. S. 247. Scriptura कादो etc. femininis vindicanda est, si bene docet K. T.

5. Formae *genitivi* magis variantur. Cum nominibus सः ponitur pro सः Sanscr. at admittitur alia scriptura कसः. A gen. originem traxit praeterea forma, quae ad loc. a Var. et S. S. 242. refertur, काहे, i. e. हः pro चः et एः pro यः. cf. §. 26, 4; §. 29., producta vocali thematis, ut conservetur quantitas. Haec ponenda est explicatio, si recte

ad masc. et neutr. refertur haec inflexio; suspicari enim posses propter productam vocalem *आ* esse formam feminini. Consentit cum hac opinione quod formae कस्सा, कीसे feminino tribuendae sint; S. S. 243. की thema est fem. et स्सा assimilatio est terminationis Sanscriticae स्थाः, adiecto स्सा corripitur ई thematis. से contra contractio est terminationis स्थाः. A recentioribus eadem formae repetuntur a thematis in *अ*, ut कासे et कस्सा, pro quo saepius at falso scribitur कास्सा; videtis काहे et कासे ad eandem formationem pertinere. Praeter काहे S. S. 242. etiam कहिआ i. e. कल्याः. Gen. masc. et neutr. a thematis in इ omittitur a Var. sed arguit eius existentiam usus. Gen. in इ pertinet ad pronomm. 1mae et 2dae pers.

6. *Locativi* masc. et neutr. formae pronominales स्ति, स्ति et inversa ratione म्मि, म्मि nulla egent illustratione; हिं in कहिं, तहिं, ब्रहिं oritur e स्ति, mutato sibilo in इ (vid. §. 79, 6.); id anomalum est, quod non काहिं, sed कहिं scribatur; at abhorret productio vocalis a masc. et neutro. Addunt grammatici त्व i. e. त्र; vid. §. 73, 2, b.; त्र iam Sanscritice pro locativo ponitur; vid. ad Hitop. II, p. 19. Productio vocalis finalis, ex. gr. राक्वया, reiicienda videtur, etiamsi saepius apud Var. obvia. Denique invenio formam in इआ, ex. gr. कइआ, cum काहे associatam. Inde suspicor, esse femin. et derivandam ab instr. कया. *)

*) Omisi formas quasdam a bono nugatore Rāma exhibitas, qui dum ingenio suo indulget, grammatices saepius obliviscitur.

7. *Instr.* gen. loc. fem. praeterea utuntur inflexionibus nominum i. e. ण, ञ, ए, इ.

8. *Nom.* plur. masc. retinet formam Sanscr. इ, unde के, ते etc.

9. *Gen.* aut formam nominalem assumit तणं etc., pro qua scribitur apud Var. तण्णा, ita ut non correpta sit vocalis, sed abiecta nasalis finalis. Forma pronominalis Sanscr. सौ, यौ, quae mutari debuit in सं, levissimam induit vocalem इ et fit सिं.

10. Hinc consequitur, ut pronomina Prākritica vix nominibus inflexiones impertiant suas ut sit in aliis linguis; solum locativum pronominalem nomini attributum, pronomini conservatum invenimus; conservatam praeterea formam pronom. in nomin. masc. plur. et gen. sing. fem. In gen. plur. forma nominalis saepius legitur, quam pronominalis.

§. 107.

De thematis pronominalibus.

1. Pronomina simplicia त, क, त cum derivato एद्, in Prākrita praeter formam in ञ aliam induunt in इ. Olim ad femininum restricta fuisse videtur haec vocalis debilitatio; ङी pro ञा et acc. ङी e Vedis (Ros. Rig. Sp. p. 2. etc.) nota sunt; in Prākrita huic formae respondent themata ते, त्ते, की, a quibus praeter nom. et acc. sing. et plur. omnes casus a grammaticis derivantur. Ad solum neutrum किं ultra extenditur haec extenuatio in Sanscrita; in Prākrita, prorsus ut in lingua Zendica, praeterea casus alii masc. et neutrius a themate

in इ derivati reperiuntur, tum pronom. interrogativi, tum aliorum. Exhibui in tabula omnes, quae a grammaticis prolatae sunt inflexiones, additis casibus, qui a themate in इ descendunt, et omissis tantum eis formis, quae idoneo testimonio non gaudent. Exemplum posui न, relativum. Quae ceterorum sint inaequalitates tum in inflexione, tum in thematum variatione, singulatim indicabo, exemplis simul stabiliturus formas quasdam exquisitiores.

§. 108.

Themata न, एत, क, न, न.

1. *Nom. masc.* सो, rarius च, Vik. 115, 8., *fem.* चा supplet locum obsoleti nominativi thematis न, ut in Sanscrita. *Nom. neutr.* नं Mr. 3, 4; 5, 5. quae forma est *acc.* est pro tribus *genn. ex. gr. fem.* Vik. 19, 1. — *Loc. sing.* तस्मिं M. R. 26, 1; तत्र M. 45, 9; तस्मिं Mr. 14, 15; M. M. 9, 6; *Abl.* तद्दे refertur ad *fem.* ibid. l. 9; praeferrem तद्दे. — *तस्मा gen. fem.* M. R. 16, 3; ताए pro *gen. fem.* Mr. 171, fin.; Rat. 41, 6; pro *instr.* ib. 84, 11; M. R. 16, 5. — *Plur.* ते M. R. 145, 2; ताद् Utt. 40, ant.; ते de duobus Utt. 130, 9; *fem.* ताम्बो M. M. 31, 4; ता hoc casu mendum est haud rarum, Prab. 39, 3; etc. — तेहिं Prab. 10, 9; तेषु M. R. 12, 7; तासु M. M. 46, 1; ताणं Utt. 50, 2; *fem.* Prab. 39, 1; etc.

Pro न interdum legitur इ; cf. p. 197. इ Utt. 49, 5; देण K. P. 64, 4; etc. ता pro तत् dicitur, si est *ideo.* Mr. 6, 5; Prab. 10, 12; etc. Rarum est thema ते; K. P. 162, 10; Mr. 336, 5. तेए.

2. एत्. *Nom. sing.* एत् et एत्तो. Vik. 5, 7; 25, 10; S. S. 199. *fem.* एत्ता Vik. 58, 7; 63, 1. Pro neutro एद् Utt. 45, 3. 5. Rat. 25, 10. legitur एत् M. M. 23, 5; et एद् Utt. 11, 9. utrumque falsum. — एदिषा Mr. 16, 3; Rat. 25, 5; etc. एदस्स Utt. 45, 9. *) — एदा mendose pro एदाद्यो M. M. 89, 13, C. — एदाहि Utt. 57, 16; at mox lege वाचाहि. — एदाषा *masc.* Utt. 17, 15; 81, 10; *fem.* Rat. 8, 7. *Abl. sing. m. et neutr.* dicitur a grammatt. एदादो, -दु, -हि, non एदतो, ita ut nullum discrimen sit a *fem.* Adduntur Var. VI, 20; S. S. 249. formae एतो, एतो, एदो et *loc.* एत्, elisa syllaba द; cf. contra p. 129.

3. Sanscritice oritur thema defectivum एत् a न, ut एत् a न; nempe in hac serie demonstrationis च, न, न, significat न *remotissimum*; testes sunt negatio न et comparatio न in Vedis. ROSEN. Spec. p. 7. Prākriticum एत् nullum esse videtur, invenitur contra एत्. Rat. 23, 5. एत्, *acc. sing.* add. Vik. 17, 1; M. R. 79, 9; et *fem.* ib. 14, 3. Noli hoc confundere cum एत् pro एत्. p. 173. Elisum videtur ए, cf. p. 172. nam positio est huius vocalae post verbum, a quo regitur. Alii casus adduntur in K. T. ex. gr. एहि, etc. quos nondum eruere contigit.

4. क. Substituit, ut Sanscr. *nom. et acc. sing. neutr.* कि pro क, unde कि. Prab. 38, 3; 39, 3; Vik. 27, 3; etc. कि Çak. 46, 1. mendum est; की pro कि

*) *Fem.* एदस्सा restituendum est Vik. 61, 3. C. = एदस्सि एदस्सा; P. = -एदस्स. Codd. ap. Lenz. aliter. Locat. ad regem, *gen.* ad reginam pertinet.

cf. p. 226. — कं *acc. fem.* Vik. 38, 2. का *pro* कायो Çak. 15, 13. falso. —

कीरा *gen. sing. neutr.* Mr. 184, 3; 287, 6; M.M. 116, 9. *sensu cur, cuius rei ob causam.*

5. कस्ता *gen. sing. fem.* Mr. 325, 6; *sed par-cendum est chartae.*

§. 109. *De इदं.*

1. *Nom. sing. masc.* इदं, *fem.* इदं e Sanscr. fluxit. Çak. 11, 10; 12, 1; 13, 1; 14, 2.

2. Thema इम, *) Sanscritice defectivum, te-stibus nonnullis grammaticis per omnes casus Prâ-kritice inflectitur; *Nom.* इमो, इमा, इमं etc.; ab aliis defectiva ponitur declinatio. Recurrit heic thema in इ, इमि, *fem.* इमो. Praestat laudare exempla:

इमं *nom. et acc. s. neutr.* Çak. 55, 13; M. R. 112, 13; 115, 7. *Acc. fem.* Rat. 20, 2; *instr.* इमिणा Vik. 30, 9; 35, 1; Rat. 40, 5; 5, 14; *fem.* इमोच Çak. 99, 9. इमेण apud grammatt. tantum inveni.

इमादो Rat. 70, 5; 32, 1; M.M. 85, 12; इमस्त Vik. 61, 7; इमस्ति Vik. 16, 4; Rat. 27, 14; *fem.* इमाए *instr.* Rat. 3, 9; *abl.* Rat. 26, 4; Vik. 19, 7; *gen.* Rat. 40, 8; *loc.* Rat. 81, 8. — इमे *n. plur. m.* Mr. 139, 15; M.M. 57, 1; Vik. 56, 2; इमा, corrige. इमाचो Mr. 139, 15; इमाइ *n. et acc. n.* Rat. 26, 9; 56, 9. (C. -ई). — इमेहि Vik. 62, 2; M. R. 130, 7; इमाणं M. M. 114, 4; इमेसु M. M. 56, 6.

3. A grammatt. profertur praeterea *n. et acc.*

*) इमे K. P. 5; ant.; 17, 14. suspecta mihi est forma.

sing. neutr. इणं, immo इणमं; tum *gen. et loc. s.* इदमस्य et इदमस्ति, a themm. इण, इणान et इदम.

4. A them. अण, Sanscr. अन, recurrit *instr.* अणेण. Vik. 55, 3; M. R. 23, 12; etc.

5. A themate अ remanent अस्त = अस्त्य, अस्ति = अस्मिन् ap. gramm. Genitivi forma decurtata et contracta est से *) (cf. p. 179;) quae tribus generibus communis est. Var. VI, 11; S. S. 246. *Masc.* est est Vik. 16, 11; 63, 5; etc. *fem.* Mr. 110, ult.; 208, 8; etc. Haec origo est voculae; usum si respicis, recte monet H. Cn. eam etiam poni pro *genn.* तस्य, एतस्य, तस्याः, एतस्याः.

§. 110. De अदस्.

1. Huius pronominis, cuius formae Sanscr. e variis themm. derivantur, nulla exempla e libris enotavi. Quae exhibeo, a gramm. sistuntur.

2. Ex असौ fluit *nom. sing.* decurtato fine et mutato स in ह. *Masc.* अह पुरिसो, *f.* अहा महिला, *n.* अह (-ह?) वणं. Var. VI, 24. S. S. 256. Tribus generibus अह praebet H. Cn.

3. Per omnes casus ad 3tiam decl. declinatur thema अनु. अमू पुरिसो। अमू महिला। अनुं वणं। *Pl. masc.* अमू *f.* अमूओ, *n.* अमूदे. *gen. sing. m. et n.* अमुस्ता, *gen. pl.* अमूणं etc.

*) Cum से comparandum est Zendicum *he*, cuius plenior est forma *ahé*; ad superiora conferenda sunt themm. Zendica in *i*, ut *yim*, *dīs* (cf. supr. इ pro ण) et plenior thematis *ima* inflexio. Sed comprimo et heic et alibi comparandi studium.

§. 111.

De pronomine secundae personae.

1. Exhibentur a Var. et Kramad. hae singularis formae:

<i>Nom.</i> तं	तुम्
<i>Acc.</i> तं (S. S. तं)	तुमं (S. addit तुं)
<i>Instr.</i> तए, तद्,	तुमे, तुमए, तुमाद् (V.) ते, दे
<i>Abl.</i> तत्तो, तद्तो,	तुमा, तुमादो(द्), तुमाहि.
<i>Gen.</i> तुद्, तुक्क, तुम्ह,	तुमो, तुम्ह (S. S. ubi etiam तुम्, praeterea Var. तुम्हा; uterque voluit तुम्). ते, दे
<i>Loc.</i> तद्, तए,	तुमे, तुमए, तुममि.

Omitto variationes in K. T. propositas, ut तुद्तो et तद्तो; cf. §. 75. Forma तं *acc.* nil esse potest, nisi forma enclitica.

2. Prima series exhibet formas e Sanscrr. more solito progenitas; तए proprie est त्वया et तद् e त्वयि. cf. §. 26, 4; 45; 75. तत्तो est त्वत्तो. तं pro त्वं et त्वां explicat §. 23, 3. तद्तो oritur e loc. तद्, prorsus ut formae abl. plur. vid. p. 310. De genitivi formis cf. §. 50.; §. 80, 5. ते et दे per se patent.

3. *Nom.* तुम् oritur e तुं pro त्वं, addito iterum fulcro pronominum finali चं. Hinc novum thema तुम, cuius variationes sunt तुम् (in *gen.* तुमो) et तुमक; (cf. §. 89, 1. et तुम्माकं, अस्माकं); ad postremum pertinet *loc.* तुमए *) pro -के; nam *loc.* et *instr.* Prākritice

*) Si *instr.* esset ab origine तुमए, conici posset, esse contractam formam तुमया iuxta analogiam त्व-या e तुम fictam; at desunt exempla *instr.* Prākritice innovati in या.

permutantur. De forma तुमाद्, quae suspecta mihi est, in varias partes disputari potest.

4. E libris haec selegi exempla:

Nom. तुम् Vik. 13, 4; Rat. 3, 6; 17, 10; M. R. 32, 4; etc. तुभं (cf. §. 75, 1, a.) M. R. 10, 10. C. contra P. तुम्. Recurrit Prab. 66, 4.

Acc. तुम् M. M. 31, 5; Utt. 63, 12. etc. दे Mr. 170, 1. redditur per त्वां, falso.

Instr. त्त्वं Vik. 34, 6; 38, 1; Utt. 52, 3; 122, 11; etc. तुत्तं Utt. 15, 5; M. M. 115, 4; M. R. 110, 5; तुम् M. M. 41, 8; 106, 12; तुभ्यं Çak. 23, 13. si bene se habet, oritur e त्वया iuxta §. 75, 1, a. eliso य्.

Abl. ततो Çak. 8, 16;

Gen. Sanscriticus तत्त्वं M. R. 10, 6; 125, 7; Rat. 54, 1; hinc तुत्वं (cf. p. 127.), pro quo etiam तुत्वं. Prab. 37, 14; M. M. 10, 9; Rat. 42, 4; Mr. 45, 7. तुत्तं Vik. 62, 9; 113, 5; etc. तुत्तं Çak. 52, 11; Mr. 193, 2. (तत्त्वं mendum est); 201, 4. ते, दे Çak. 56, 10; Vik. 4, ult.; 8, ult.; Utt. 4, 13. etc.

Loc. तद् Vik. 40, 7; तद् Vik. 116, 2, C. mendum est; तुद् Mál. haud semel; तुम्पि K. P. 109, 17.

5. Thema pluralis innovatum est e तु pro त्व, addita intercalatione pronominali त्व=म्; inde तुम्, cuius alia scriptura est तुम्; cf. §. 80, 4; alia forma तुम्, ib. 5. तुम् M. M. 83, 16; 167, 9. mendum est. Declinatio regularis est; cf. Prab. 9, 5; Utt. 16, 7; 17, 6; M. R. 108, 12; 140, antep. Vik. 67, 3; M. M. 5, 9; 67, 6; 141, fin. Excludunt gramm. gen. in लि. In compositione ponitur तुम् M. M. 7, 11.

Addunt gramm. thema तुत्तं, eodem modo in-

flexum; oritur e genit. sing. Praeter S. S. et K. T. nullibi exempla exploravi.

Pro accus. et genit. usitatur etiam Sanscriticum को, Çak. 19, 5. etc.

§. 112.

De pronomine primae personae.)*

1. Singulari hae ascribuntur formae:

Nom. अहं (V.), ऐं (V. et S. S.); अहञ्च (V.), अहमि (V. अहमि K. T.)

Acc. मं; अहमि V.; अहमि et अस्मि S. S.

Instr. मए, मद्, मे;

Abl. मत्तो, मद्तो;

Gen. मम, मद्, मज्जक, मे;

Loc. मद्, मए;

Acc. ममं. *Abl.* ममादो, ममाद्, ममाहि. *Loc.* मममि, (ममाद् K. T.).

2. Si comparatur तुमं, videtur अहञ्च esse pro अहम्. Ad अहमि-मि explicandum, ignoro, utrum refugiendum sit ad vetus encliticum इद् (ROSEN. Rigg. Spec. p. 24.), an coaluerit verbum substantivum म्हि cum अहं; at ponitur eadem forma pro accusativo et म्मि locativum redolet. ऐं referendum videtur ad formulas सो ऐं, को ऐं etc. A genit. मम oritur thema novum a quo *acc. abl. et loc.* derivantur. Ceterae singularis formae eandem habent explicationem atque eae, quae in 2da persona eis

*) Desiderantur in cod. Vararuchis regulae ad casus inde ab accus. sing. seqq. lacunam explevi e S. S. Ad didi nonnulla e K. T. alia nimis suspecta omisi, ut *gen. et loc. plur.* अम्होण, अम्होणु. Prioris loco praebet tamen S. S. अम्हाणो.

respondent. Pro मञ्जक prius dictum fuisse debet मञ्जक. Quum मे et मद् ad instr. et loc. referantur, hoc de usu, non de origine intelligendum est.

3. Exempla haec asserre iuvat:

Nom. अहं Vik. 18, 10; etc.

Acc. मं Vik. 67, 1; M. R. 99, 3; Utt. 44, 13; 15; मे Vik. 111, 8. falso enarratur per मं; est genitivus. मं pro मं peccatum est haud rarum; Vik. 9, 7 etc.

Instr. मद् Rat. 19, 2; etc. Mr. 303, 10. male editum est मये; मया i. e. मया legitur Çak. 85, 5, at vix recte; in eadem linea exstat मद्.

Gen. मम Vik. 19, 6; 63, 5; Utt. 4, 13; 44, antep.; etc. मे Utt. 44, 9; Rat. 3, 9. etc. मद् Rat. 3, 6; M. M. 112, 1; M. R. 22, 15; Mr. 200, fin.; propria forma est Māgadhica. Exempla *ablat.* et *locat.* e dialecto praecipua ad manum habeo nulla.

4. Thema *plur.* अम्ह est Sanscriticum अम्ह; ponitur in composit. ut M. R. 26, 8. et huc refer *gen. plur.* अम्हे, qui a grammaticis sistitur. Inflectiones sunt pronominum: अम्हे *nom.* et *acc.* Prab. 68, 7; Utt. 4, fin.; M. M. 170, 7; *instr.* M. R. 125, 5; 106, 2; M. M. 18, 14; *gen.* Vik. 42, 7; 100, 10; Rat. 17, 4; etc. *Loc.* a grammatt. traditur अम्हेसु; contra legitur Māl. अम्हासु; recordatus est scriba अम्हासु, at vix tempore iusto.

णो = नः *gen.* et *acc.* invenitur; Vik. 55, fin.; Çak. 55, 2; etc. Genitivi formae: अम्हे et अम्हाणो S. S. 278. aequae atque अम्हेण K. T. suspectae mihi sunt. Additur मञ्जकायां s. -या, a *gen. sing.* मञ्जक, praeter quam

formam etiam alias eiusdem thematis inflexiones inveniri, facile crediderim.

§. 113.

De pronomibus possessivis.

Ponuntur genitivi pronn. personalium pro possessivis, ut fit Sanscritice; reflexivum trium personarum est आत्मन्, cuius genitivus etiam de possessione usurpatur. Nota constructionem Prâkr. saepius quam Sanscr. obviam: अप्पा तुम्हेहिं पिअोत्तीअदि M. M. 5, 9. «Ipsum tuum a te applicatur ad hoc negotium» pro: tu temet applicas. Possessivum reflexivi est praeterea Sanscr. स्व, quod स audit, interdum सक. Mr. 35, 1. etc. सच्चं indeclinabile est स्वयं. Vik. 18, 9 etc.

§. 114. सर्वादि.

De vocabulis pronominalibus, quae सर्वादि a grammaticis Indicis dicuntur, nil restat dicendum. Eorum catalogum exhibet K. T. desiderantur quaedam e numero eorum, quae laudantur in grammaticis Sanscriticis, at nonnulla iam Sanscritice paene obsoleta sunt. In declinatione non discrepant a pronn. nisi fortasse in eo, quod *loc. sing. masc. et neutr.* in ए admittant. Mr. 191, 7. 8. दक्खिणो, उत्तरे; at ab his ne Sanscr. quidem aliena est haec forma. *Loc.* अप्पास्सिं Rat. 23, fin. — अप्पास्स प्रab. 39, 7. mendum est pro -णं; M. R. 126, 3. — *Plur.* सब्बे, सब्बादं Utt. 75, 1; 75, 15 etc.

§. 115.

De derivatis e pronominiibus.

De compos. cum दृष्ट et दृष्ट cf. p. 115. De vocc. quantitatis in ति vid. p. 125; कियत् p. 221.

CAPUT QUINTUM.

De coniugatione.

§. 116.

Vel maiorem quam declinatio passa est coniugatio Sanscritica ruinam in sermone scenico. Ut taceam formas etiam in docta loquela rarius usitatas, conditionalem, aoristum, futurum I, in Prākṛita praeterea obsolevere imperfectum atque perfectum; et vix existere dici potest potentialis. Frequentantur praesens, imperativus et futurum II; personae paucae quaedam superstites sunt potentialis et precativi. Praeteritum tempus participiis cum copula constructis significatur. Quae ratio iam in Sanscrita vulgari praevallet, ex. gr. in Hitopadesa, librisque similibus, et hodiernas linguas provinciales pervadit.

Medium (*Atmanēpadam* dicunt Indi) haud prorsus procubuit, at raro obviam sese fert; desunt plures quam exstant mediales praesentis for-

mae, et certa non est discriminatio eius ab activo; pleraque verba media in activam vocem migravere; futurum medii prorsus evanuit, remansit imperativi sola 2da sing.

Susperstes est vox *passiva* et inter genera verbi derivati *caussativum*, cuius formae sunt duae, innovata altera a Prākrita.

Tres distinguuntur in utroque numero personae; abest a verbo veluti a nomine *dualis*.

Nominales verbi formae remanent, gerundium, infinitivus, participium praesentis act. med. et passivi, denique partic. praeteriti passivi et particc. futuri passivi. Hae verbo formae attribuantur a Vararuche, qui rectius hac in re agit, quam grammatici Pālici, qui tota doctae linguae coniugatione sermonem depravatum donare velint, at arguit usus contra doctores.

Confundit Prākrita classium diversarum rationem et tendit omnia verba ad unam eandemque inflexionis normam reducere; simile quid factum scimus in nomine. Vid. supr. §. 91, 4. Nam ea verba, quae in Sanscrita inflexiones sibi adiungunt sine intercalatione vocalis, in Prākrita vocalem interserere solent; accedit amissa *Gunae* conscientia (cf. supr. §. 21.) a quo magna coniugationis Sanscriticae pars pendet, aliaeque caussae quae posthac explicabuntur. Vere Prākriticae coniugationis classes sunt tantum ima cum qua VIta confunditur, IVta et Xma.

Primum exponamus, quae sint verbi Prākritici terminationes, et primum quidem praesentis.

§. 117.

De praesenti.

1. Inflexiones praesentis hae sistuntur a Vararuche VIII, 1. 2. 3. 4. 18. 19. Censentit S. S. 287-293. Act. *Sing.* 1. ति. 2. सि. 3. दि. इ. *Plur.* 1. मो, गु, म. 2. इ. इ. 3. ति, व. ति.

Med. Sing. 2. से 3. दे. इ. ए.

Prima sing. medii omittitur a Vararuche et legitur sane rarissime ac potius doctrinae scriptoris quam sermonis usui attribuenda est. 3tia plur. activi et in exemplis et in regula sine nasali apud Var. exhibetur.

Singulatim haec nunc enarremus.

2. Origo 1mae et 2dae pers. sing. per se patet; मे pro 1ma sing. med. ex H. Ch. enotavi, at vix aliud est quam mendum scripturae. Nam forma tam vetusta et nullibi in Sanscrita superstes, vix in Prākṛita remansisse credi potest. De tertia sing. dictum est §. 37. ति non apte ponetur, siquidem त tantum restat, quum antec. consonanti fulciatur, ex. gr. अस्ति; at hinc अस्ति fit, aliisque modis alias mutatur त; forma युनक्ति similesque obsolevere, ita ut terminatio ति omnino exsul facta sit a scena. मत् Sanscriticum tres progignit formas Prākṛr. मो, गु, म; vid. supra p. p. 150. 167. Sed praeter has formas addit H. Ch. serioresque et recte quidem इ, इहे pro 1ma pers. plur. Utraque forma est 1ma plur. verbi substantivi Sanscr. अस्, अस्, uti dudum explicui. *) इहे rarius legitur

*) Essai sur le Pali p. 181.

quam ष et quae additur forma षि 1mae sing. eius incerta tantum vestigia hucusque indagavi.

3. 2da plur. oritur e Sanscr. ष et confusa est norma Sanscr. quae diversis temporibus attribuit 2dam plur. tum in ष, tum in ण. Posterio-rem formam absorbit in Prākṛ. prior. ष rarissi-me conservatur, vid. §. 40, et suspecta est scri-ptura; ष et ष inde pari iure oriuntur; ष si reti-neri debet, adiungit sibi fulcrum cognati ण, hinc ण, quae forma etiam Palica est; *) rationem huius scripturae dedi p. 155. supr. णा ponit Va-raruches pro ण; S. S. praebet ण. Pro ष saepe legi-tur ष, rarius ष, adiecto Anusvāra finali; cf. p. 226. Cohæret augmentum hoc cum vi appellationis, quae insidet 2dae personae; compara vocativum in ण. supr. §. 97. E forma mediali Sanscr. ष ne ex-plicare studeas formam ष, vetat hoc, quod nullibi exstat scriptura ष. Dixi 1mam sing. medii suspe-ctam esse ob silentium Vararuchis; addam asseverari a grammatico, nunquam poni ne षे et ने quidem, nisi in eis verbis, quae terminationes themati adiciant ope vocalis ष; dici potest षसे, omnino non षसे.

4. 3tia plur. audit णि et nescio cur a Var. ponatur णि. Voluitne indicare, ण, quod in hac persona interdum perit Sanscritice, (vid. Boppii, Viri clar. gramm. crit. §. 306.), vel saepius elidi in Prākṛita? cf. Var. VII, 3; atque opinio esse vi-detur grammatici, post elisam nasalem 3tia plur.

*) Cl. gr. p. 99.

conservandum esse न, non mutandum in द. Quae coniectura si bene sese haberet, scribendum esset pro 3tia plur. न्ति, ति, pro sing. दि s. द; at ponunt scribae etiam in plur. दि.

§. 118.

De potentiali.

Potentialis Sanscriticus vix existere dici potest eiusque munus imperativo attribuitur. S. S. 312. लिङ्गलोटेः स्थाने etc. Ponam tamen h. l. exempla potentialis, monito tamen lectore, esse reliquias vetustioris linguae poetis Sanscritice doctis attribuendas; nam abest potentialis Sanscriticus a cantilenis, quae propius ad vulgarium hominum sermonem accedunt. लहेयं i. e. लभेयं Çak. 28, 7; भवेच्च Vik. 54, 2; भवेच्च, जीवेच्च Mâl.; et pro 1ma pers. भवे ibid.; 3tia saepius legitur: भवे Vik. 8, 8; एरे 4, 14; et भवे pro 3. plur. ib. 33, fin. Scis has esse Kâlidâsae fabulas. Rarius ceteri usurpant, at faciunt tamen; cf. Rat. 14, 2; etc. 2da plur. videtur interdum legi, si ante ध est ए; ex. gr. भणेध. At quum haec forma et praesentis esse potest et imperativi, fallit potius species. ए ante terminationes verbales in Prâkrita aliam plerumque habet originem et vel propter hanc rationem eversa est ratio potentialis in hac dialecto. In Xma classi ultro distinguui nequit et nulla leguntur exempla, nisi e class. Ima et Vita. Accedit silentium grammaticorum. His itaque expeditus sit potentialis.

§. 119.

De imperativo.

1. Formae hae sunt: *Act. sing.* 1. स्म. 2. स्त. 3. दु. 3. 3. *Pl.* 1. मो. 2. ध, धं, इ. 3. एण. S. S. 312-314.

2. 1ma *sing.* Kramadīṣvarae debetur (इत्थम्, *rideam*) et suspecta est. 2da *sing.* aut nulla indicatur terminatione et in ष vocalem exit, quae superstes est post abiectam terminationem vetustam, ut Sanscritice fit in cl. 1ma cognatisque; aut medialem formam Sanscr. ख् mutatur plerumque in स्त, rarius in दु, rarissime in सो. cf. supr. p. 179. Praeterea usurpatur Prākritice antiqua inflexio धि, mutata in दि, in verbis class. Imae, IVtae, VItae et Xmae. Paucissima exempla sunt conservatae formae Vtae cl. Sanscriticae, ut चुणु, i. e. ऋणु. Producitur fere semper vocalis ष ante दि.

3. De 3tia *sing.* दु. 3. 3. cf. quae de दि et इ praesentis dixi; 3tia *plur.* audit in libris न्तु et male exaratum est in S. S. एण. Ut ति = दि pro plurali interdum ponitur (supr. §. 117, 4.) ita etiam दु; ex. gr. Vik. 56, 2. सेवीषदु C. refragante tamen codice P. *) — 2da *plur.* इ, ध, etc. proprie praesentis est; vid. supr. 117, 3.

4. 1ma *plur.* utitur terminationibus praesentis; मो ponit grammaticus; पवितामो, *intremus*. Māl. Usus praefert म्. Vik. 4, 11. गच्छम्, *eamus*; l.

*) Solus est non Kālidāsa, sed sciolus quidam, qui 3tiam *sing. med.* तौ conservavit in pass. विचीषता Vik. 41, 6. P. = विचीषदु.

12. कोष्ट, *faciamus*. न propius ad veterem formam accedit: शिखरेम, *impediamus*; अपक्कनाम, *abeamus*. Māl.

§. 120.

De adiectione inflexionum.

1. Ea ratio Sanscritica, iuxta quam inflexiones themati adiiciuntur ope vocalis अ intercalatae, sola est, quae vere Prākritica habenda est; altera, quae vocalis auxilium repudiat, vix remansit, ut mox patefacere conabimur.

2. अ et in 1ma *sing.* et *plur.* आ usurpatur etiam in Prākrita. Sed corripī potest in 1ma *pers.* Sin autem corripitur penultima in 1ma *plur.*, exultat terminatio गो. In 2da *plur.* ante ल S. S. अ ponit, इ iniungit Vararuches et litem dirimere nequeo. In 1ma *plur.* ab utroque इ admittitur, praeter अ et आ, ante terminationes गो et गु. Var. VII, 3. 18. 19. S. S. 328. Hinc oritur schema.

Sing. 1. सहामि स. सहमि. *Pl.* 1. सहामो स. सहामु स. सहाम.

सहामो स. सहामु स. सहाम.

2. सहमि
med. सहमे.

2. सहध स. सहधं स. सहह.
सहाम (s. महिम).

3. सहदि स. सहद्.

3. सहन्ति.

med. सहदे स. सहद्.

Observe formas minus Sanscriticas in prosaria oratione vix legi et poetis esse proprias.

3. In omnibus personis substitui potest ए pro अ. Var. VII, 22. S. S. 323. Corroborat usus doctrinam grammaticorum, sed haud dubie rectius dicetur, tralatam esse normam Xmae class. Sanscriticae ad classem Imam et Vitam. Nam ex con-

tractione syllabae च्च् oritur ए; cf. §. 26, 3. Ad ipsam decimam classem tamen haec verba non referas, siquidem non adsunt cetera Xmae classis signa. Dicitur Prākritice करेदि, non कारेदि, quod foret caussativum; ita etiam मुचेदि est verbum simplex, मोचेदि est Xma class. et causs.

4. Ponam nunc exempla coniugationis et simul ostendam, quae verbi classes Prākritice retineantur, quae aut omnino aut partim cum aliis confundantur.

§. 121.

I. Ima cl. *Praes. Sing.* 1. हरिसामि Utt. 16, 12. = हर्षामि. वत्रामि Utt. 8, fin.; पेक्खामि = प्रेक्षे Mr. 3, 20. गच्छमि Māl. I. 2. सोहसि Utt. 9, 15; पेक्खसि Vik. 9, 7; वत्रसि Çak. 126, 8. *) 3. सोहदि Mr. 3, 8; वट्टदि Mr. 3, 6; रोषदि (हृच) Mr. 13, 7; रेषद् K. P. 6, 6. (रिच); हरद् K. P. 4, 1. Habetis simul exempla activi pro medio positi.

Plur. 1. चरामो M. M. 105, 4; तीचामो M. R. 9, 6; पामामो M. R. 106, 10; ubi P. पामिमो. वत्राम Prab. 68, 8; चिट्ठम्ह M. M. 118, 3. 2. पेक्खध Mr. 84, ult.; Çak. 13, 9; भणध Utt. 82, fin. (scholl. falso भणत). 3. चरन्ति Mr. 48, fin.; ह्वन्दि Māl. IV. cf. §. 59, c. ह्वन्ति Prab. 44, 13.

Imper. 2. *Sing.* सोसर Vik. 10, 10; चिट्ठ Mr. 17, 9. परित्रासादि Çak. 142, fin.; होदि Vik. 7, 7. (pro भव-दि); भणणादि Çak. 135, 8. (rectius भणादि) Mr. 277, 4. लम्बस्स Çak. 131, 5; पेक्खस्स M. M. 89. पामस्स Çak. 82,

*) होदि pro 2. sing. praes. Vik. 42, 9, recutrit in P. Len-
zianus silet.

11; दिक्कस्सु Prab. 58, 18. = दीक्कस्सु. स्सु eandem habet originem atque longa vocalis ante हि, in accentu antepenultimae. Nam स alterum non est pro व, quod in उ latet. Idem valet de स्सो in पेक्कस्सो Prab. 45, 10. (Sic corrigo.) Alia exempla non enotavi.

3. *Sing.* आरुद्धु Çak. 36, 9. वड्ढु pro वर्धता Mr. 12, 5. Prima pluralis a praes. non differt. Vid. supr. p. 355. et p. 338. 2. *plur.* परिक्कम्भ Vik. 2, 1; पक्कम्भ Çak. 49, 6. (in scholl. repone वर्तम्भं) पामद् M. R. 9, 2. 3. होन्तु Vik. 120, 11; पसोदन्तु M. R. 141, 7.

Verba huius classis, quorum radices in इ, उ, ई, ऊ desinunt, ut ति, नो, भू, contractionem patiuntur iuxta §. 26, 3. at non necessario, sed elidi potest य et conservari forma non contracta; य् aut contrahitur aut remanet, rarissime eliditur, ut in भड्ढु Çak. 71, 2; vix recte.

Ex. पोमि Mr. 10, 12; 36, 10; पोहि, पोदु, पोय etc. M. M. 22, 3; Vik. 54, 4; Çak. 17, 2; Vik. 61, 10.

होमि, होहि, होइ, होम्ह, होय, होन्ति etc. भोदि, भोदु etc. vid. Vik. 20, 8; 7, 7; 49, 3; 34, 7; 4, fin.; 120, 11; Mr. 3, fin.; 35, fin.; 188, 10. M. M. 10, 2; etc.

भवामि Vik. 45, 4; हवन्ति Prab. 44, 13. पम्भदि Māl. etc. जग्गु Vik. 36, 3. जेदु Rat. 91, 5. etc.

2. Exempla Xmae pro Ima haec sunt: पड्ढेमि Çak. 23, 10; णप्पेसि Vik. 55, 2; गुम्फेदि Mr. 6, 13; सरेम्ह, सरेदि Çak. 16, 1; Rat. 28, 3. सुमरदि Utt. 4, fin.; सुमरेसि M. M. 165, 11; contra सुमरामि, सुमरामो M. M. 49, fin.; Mr. 158, 4. etc. 2. *sing. imper.* करेसु Rat. 25, 7. (l. 11. करेमि). सत्तेसु K. P. 17, 14. = सर्व; nescio, cur rarius ponatur सत्तेसु, correpto र्.

3. Singularis aberratio cernitur in verbo भण्,

vid. supr. p. 159. cf. M. R. 32, 4; Mr. 147, 10; 171, 10. At dicitur etiam भणेदि 120, 3; 154, fin.; M. M. 122, 9. et भणउ (-हु), भणामि ib. 201, 1. 2. 3. Utt. 41, 9; 43, 8; Mr. 36, 12; Vik. 10, 3; 18, 3; 27, 1. Praebuit finis rad. ण speciem class. IXnae.

II. Classis VIta remanet plerumque sine mutatione, si intelligis verba quae absentia Gunaē a Ima discrepant; immo quum iustus Gunaē usus nullus sit in Prākṛita §. 21., transeunt verba quaedam cl. Imae in sextam, correpta vocali radicali. Sic हृदि et रोदि, रोचदि et रुचदि. Utt. 24, 2; Mr. 84, 13. ubi अरुहु pluralis est; 51, 6; etc. M. R. 78, 1; Mr. 182, 9. Alia, quae modo peculiari immutant vocalem radicalem, ut नृ, in Imam transeunt; audit enim मरुदि Var. VIII; Mr. 144, 3.

Admittitur etiam ए ante inflexx. ut in Ima. मुचेदि Mr. 337, 9; मुखसि Rat. 46, 6; मुचेथ Mr. 306, 7; मुखथ 295, 12; इच्छेमि Māl. इच्छेदि P. इच्छेदि C. M. R. 5, fin. at इच्छसि 128, 2.; दिसामि M. R. 9, fin.; दिससि M. M. 132, 1; पविसुदु Mr. 274, ult.; Vik. 23, ult.; विसम्ह Utt. 17, 13.

Enumerantur verba, quae aut diversam a Sanscr. coniugationem sequuntur aut alias peculiare subeunt mutationes, a grammaticis; quum grammatici non sit, vocabulorum, sed formarum exhibere conspectum, istos catalogos ab hoc libro excludere debui; propter magnam utilitatem edere tamen constitui, adiectis ex libris editis exemplis verborum, quae a grammaticis omissa sint.

III. IVta class. assimilare solet ए suum consonanti antecedenti, hinc fit, ut signum eius sit

Prākriticum consonans radicis finalis geminata. Pauca producunt vocalem, eliso घ, ut ब्रसदि, तृसदि, सुसदि supr. p. 142. et §. 72, 2. दृसदि (दृष) मृसदि (मृष) S. S. 347. तुसदि tamen enotavi e Māl. मिल्ल- Vik. 43, 10. मौल- Māl. e मौल, etc. S. S. 341. Admittunt etiam haec verba ए ante inflexx.

रुसस Çak. 80, 13; उतम्म Çak. 18, 5; लिस्तदि Vik. 44, fin.; किलिस्तदि Çak. 120, 16; किलिस्सेदि Māl.; रुच्चदि Māl.; सिक्कड (सिध्यतु) Rat. 88, 12; कुप्पामि Mr. 115, fin.; कुप्पसि 124, 2; Rat. 25, 5; कुप्प Rat. 32, 9; मप्पानि Rat. 39, 11; मप्पान्तु M. M. 23, 5; मप्पेसि-दि Māl. Utt. 59, 6. Dissolutio in ईच rarissima est in cl. IVta. विस्समीच्चदु Vik. 105, 11. Longa vocalis ante duas consonn. corripitur debet; vides eam correptam esse ante मौ-, quasi assimilatio esset म्.

Adhibetur norma cl. IVtae radicibus, quae Sanscritice aut raro aut nunquam ea utuntur, nimirum sensu *neutro*. cf. Ind. Bibl. III. p. 95. रुच्चदि, *placet*, Māl.; रुसदि, *decet, congruit*; Vik. 44, 9; 30, 1.

Formae *medialis* exempla ex hisce classibus nonnulla exhibebo: इच्चे Mr. 48, 10; et इच्चामि et इच्चेमि invenitur. वत्तसे Çak. 53, 8; वत्तदि Vik. 6, 5; मप्पे Çak. 56, antep.; कुप्पे Māl. At Ima persona semper suspecta est. नाच्चए = नायते Mr. 192, 3; etc. Extra verum hasce formas ubique expungendas esse suspicor.

IV. Cl. Xma, cuius normam sequuntur praeterea *caussativa*, de quibus mox, et *denominativa*, quorum exempla saepe recurrunt, cf. M. M. 47, 12; 55, 7; 57, 3; etc., plerumque praebet formam *contractam*; rarius eliditur घ et remanet च ante घ

vel अ sequens; scripturam Sanscriticam अ् ab hoc sermone alienam reor; cf. §. 45.; ratio tertia, syllabam अ् prorsus omittendi, interdum cernitur, admittenda forsitan in infinitivo, in participio praes. act. ante अन् formisque similibus, in verbo finito tamen nisi fallor reiicienda: a) मन्तेमि Mr. 10, 4; समत्वेति Vik. 67, 2. (ed. C. -त्वे ति); कामेदि Vik. 63, 3; हक्केद् K. P. 63, 9; पिबेदेम्ह Rat. 9, 10; चापयेथ M. M. 165, 5; चापयेनि Çak. 40, 5; वावादेनि M. R. 141, 16; imper. विपपायेहि Vik. 19, 6; सिडिलेहि Çak. 10, 2; पडिवालेसु Mr. 537, 12; मन्तेदु Mr. 9, 8; अत्तेथ Vik. 62, 4.

b) Formae non contractae potissimum ante complexus ए et न्न inveniuntur: दंसमम्ह Utt. 76, 5; विसूर-अन्ति Mr. 80, 4. At etiam alias: वेत्तममि Mr. 96, 3; etc.

c) Scripturas tales, ut लोअदि pro लोएदि s. लोअयदि i. e. लोअयति enotavi semel bisve e codd. manuscriptis; nullum teneo locum, qui aut consensu librorum aut versu talem elisionem stabiliat. Omis- sum अ utrumque sive potius mutatum ए in इ sta- tuere debet, qui defendere vult Rat. 31, 14. पिअ-दिस्ति pro -रेस्ति; at est mendum.

V. II. class. Carere possunt vocali interca- lata ea tantum cl. huius verba, quae ipsa in voca- lem desinunt: आ(व्)मि Mr. 3, 6; e वा; परिहस्ति Vik. 6, 11; भादि Mr. 145, 11; एहि Vik. 30, 1; 100, 11; एहु Rat. 60, 11; एथ Vik. 64, 6; अवेथ Çak. 19, 4. Simul apparet, inter formas Guna affectas et destitutas, discrimen non facere Prâkritam. Sequitur एा prae- ter imam etiam adam normam, K. P. 5, ant. ठह् i. e. स्थाति. cf. Ind. Bibl. III, 59. सु ad Vtam con- tra tralatum est; cf. p. 264. Atque aliter in aliis

mutatum est, quod huius loci exponere non est. Praeterea nonnulla verba in ण praebent formam, quae derivari debet a radicis specie in ऐ; vid. p. 184. et adde futura दाइस्सं Çak. 152, 3; दाइस्सदि e स्या Çak. 2, 4; prorsus ut गाइस्सं pro गायिस्सं Çak. 2, 7. a नै. Porro invenimus formas horum verborum in ए. Ex. c. radd. दा et स्या. देमि Rat. 63, 4; देसि Mâl. देदि Vik. 59, 1; etc. cf. दानि e Vedis; Ind. Bibl. III. 89. उत्तेदि Vik. 45, fin.; Mr. 8, 6; उत्तेदु Çak. 159, 6; उत्तेध Mr. 48, 5; etc. Estne contractio syllabae ऋच् in ए? Suadet id tum forma futuri, tum praesentis in ऋच् pro -चाय-. Rationem, quam ingrediantur radices भा et similes ante inflexiones plur. म् et न्ति, nescio; nam भाम् and भान्ति vix dici credo. cf. p. 143. *)

Radd. huius cl. in consonn. desinentes in unam classem migravere, praeter ऋच्. De caussa videsis quae dixi de casibus p. 297. Appono formas verbi substantivi primum pleniores, tum encliticas, cf. p. 192. denique cum negatione ण praefixa:

1. Praes. Sing.	Plur.	2. Sing.	Plur.	3. Sing.	Pl.
अस्मि	अस्महे, अस्म	स्मि	महे, म	पास्मि	पास्म
(असि?)	—	सि	त्य	पासि	पात्य
अस्मि	सन्ति	स्मि	—	पास्मि	—

Vid. Çak. 143, ant.; Vik. 57, 10; Mr. 5, 4; Çak. 118, 7; M. R. 12, 9; Çak. 128, 8; 25, 10. Formam अस्महे mutuatus sum a gramm. Var. VII, 4; S. S. 294 seqq.

*) Duplicem formam ut दाइदि et दाइस्सदि in omnibus radd. in ऋच् docent grammatici. Var. VIII. S. S. 356.

ubi additur inflexio haec: 3. s. वच्छद्, 2. pl. वच्छात्, s. वच्छन्, 3. वच्छन्ति. Est haec radices mutatio aevi superioris et exempla vix exstant in fabulis. cf. p. 266.

Imperfectum वसि per totum singularem audire docent grammatici l. l. De 3tia pers. sing. certum est; cf. supr. p. 164. et Çak. 39, 10; 127, 9; Vik. 11, 9; 37, 3. In 2da sing. saepius इ scribitur; cf. p. 229. et recte, nisi fallor. Cum grammatico consentit M. M. 25, 3. Anusvāra finalis imae omitti quidem potest, cf. p. 225, sed sine ratione non debet. cf. Mr. 110, 4. Pluralem omittunt grammatici et usus. Ceterae radd. in consonantes quotquot indagavi, in Imam vel Vitam classem translatae sunt.

Radd. रुद् et व्वच् non इ ponunt ante terminationes, sed घ. K. P. 41, 5. रुच्चि = रोदिचि ad Vitam pertinet; रोदिचि Mr. 184, 7. ad Imam. रोदिचि M. R. 146; 4. magis docte est, quam Prākritice; omittit P. sententiam. व्वच् saepe legitur: समस्तस Rat. 26, 3; Vik. 31, fin.; -संघ 5, 6; वस्तसद् Utt. 20, 1. (C. वास्त°); यचिद् ib. 128, 9. iterum reiiciendum est. Accedit व्वच्; nam quum dicatur गुवेम् Mr. 96, 13. dici etiam poterit गुवम्.

VI. Reduplicatio class. III. ubique pessum ivit, nisi huc referre vis formas चिट्ठ et टिट्ठ; §. 33, 4. at haec ad Imam pertinent. De इ dictum est sub tit. V. de घ idem valet. भी iuxta gramm. (Var. VIII. S. S. 332.) fingit aut भादि eभाषदि aut बीहदि. cf. p. 185. Haec est forma reduplicata बिभी decurtata, tralata quantitate ad initium; illam falso supra explicui; nam potius dixerim,

innovatas esse ex inflexione Imae classis भयनि Prākṛ. भयदि ad analogiam coniugationis दाघदि e दा formas भाघानि, भाघसि, भाघदि etc.

VII. Species Sanscritica VIIma omnino perturbata est; nam insertum augmentum nasale nullibi in न augetur, sed semper remanet nasalis. Terminationes adduntur per घ, ut in classe Ima, cuius ratio alternatur cum decima. Sic पीतेदि Mr. 3, 12. (melius पीतेदि) i. e. पिनडि; हन्थेदि Vik. 93, 6. His adde e Var. VIII. हिन्द, गिन्द. Eadem ratio est Latini *iungit*. भुज्जु, lege भुज्जु Mr. 138, 4.

VIII. Classis Vta in singulari retinere potest syllabam adsciticiam gunatam Sanscriticam नो. चिणोमि M. M. 25, 10; Vik. 13, 4; चक्कणोमि p. 181. दूणोदि M. M. 52, 5. lege दु°. Formam guna carentem नु tantum 2da sing. imper. servare potest, ut नुणु = नृणु; in aliis formis abiit नु in न; hinc imper. नुण M. R. 126, 5. et pluralis formae: नुणम्ह Rat. 74, 12; नुणध Çak. 52, 7; नुणन्तु Mr. 272, 3. Partim retulit autem ingenium popolare parum Sanscritice edoctum has formas ad thema नुण् ad VItam vel Xnam normam inflectendum: hinc नुणोमि M. R. 135, 8; 138, 15. ubi P. praebet नुणामि, etc. et ex novo hoc themate fluxit futurum नुणित्सं; partim eas confudit cum norma IXna, cuius pluralis simili modo corripit णा in ण. Hinc oriuntur singularis formae: नुणादि Mr. 202, 6; नुणादु Utt. 19, 14; M. R. 84, 1; huc etiam trahi potest नुणामि M. M. 136, 4.

Sic etiam in aliis; ex. gr. चिणम्ह M. M. 58, 14. a them. चिण्, unde fut. चिणित्सं Rat. 14, 11; चिणुम्ह Çak. 68, 11; male docta est scriptura. A forma anti-

qua Vedica et Zendica कृणोति profecta est Prākritica कृणदि Rat. 7. 14; M. R. 39, fin.; praevallet in versibus.

IX. De cl. VIIIva valet quod de Vta disputavi. De कृ haec adde. Sanscriticae formae करोति Prab. 44, 2. करोमि M. M. 163, 8; Vik. 112, 10; rariores sunt quam transitiones in cl. Imam et Xmam. करोम् Prab. 63, 11; Vik. 4, 10; करोमि Mr. 30, 9; Utt. 80, 10; करोति Çak. 65, 2; करोदि Vik. 102, 5; करोथ M. M. 112, 10; करोदु 164, 13; etc.

X. Cl. IX. simili ratione atque quinta corrumpitur; plus tamen servat inflexionis Sanscriticae. Nam praeter singularem etiam plurali attribuitur णा longum; णामि Utt. 45, 9; 13; णामसि M. R. 10, 12; णायादि M. R. 10, 3; 4; 7; (P. ubi णायादि); णायादु C. णायेदु P. M. R. 10, 8; णायामो M. M. 32, fin.; contra णायामो M. M. 39, 3; 112, 4; 113, 5; णायोदि M. M. 88, 6; णायादि Mr. 159, 1; Vik. 39, 6; 16, 11; (ऋणदि S. D. 173, antep. corruptela est; cf. Rat. 50, 2.) At णायम्, M. R. 10, 4; णायथ M. M. 112, 4; णायन्ति Çak. 105, 9; मेणन्तु M. R. 147, 1; णायोसि Prab. 39, 2. मेणहदि, मेणहदु, मेणह Mr. 147, 11; 148, 3; 149, 1. क्णायसि (क्णायसि) Mr. 121, 6. Videtis itaque, oblitum esse Prākriticum sermonem discriminis inter augmenta न et नो; *) et saepe utrumque negligere, ita ut inflexio fiat a themate novo, quod radici verae addat न. i. e. ण et inflectatur tum ad Imam, tum ad Xmam normam. E novis hisce thematis aliae fluunt

*) Corripitur इ in augmento णो rad. क्री; exemplum क्णायसि Mr. 66, 2. = क्रीणोभ्यं; cf. Var. VIII. S. S. 350.

formae, ut futura ऋषिस्त्वं, मेपिहस्त्वं etc. Mr. 148, 4; etc. Est ratio Latini *sterno*.

XI. His ita expositis, apparet eam coniugandi rationem Sanscriticam, quae inter thema et inflexiones vocalem च non intercalat, prorsus obscuratam esse et confusam in Prākṛita et in fragmentis tantum quibusdam superesse; confusas esse singulas classes inter se, omnes autem proclives esse versus alteram rationem, quae vocali intersita utitur. Simile quid in declinatione observavimus. Vid. §. 91, 4. Classes quae ad posteriorem rationem pertinent, Sanscriticae, Ima, VIta, Xma in Prākṛita remanent integrae, licet ob contractionem in Xma et perturbationem Gunae in Ima et VIta vel eae quodammodo obscuratae sint. Distingui denique potest IVta, quamvis signum quod ei Sanscritice proprium est, sub Prākṛitica forma obfuscatur sit. In tabula suffecit, Imam, IVtam et Xmam exhibere normam.

§. 122.

De futuro.

1. Tres distingo futuri Prākṛitici formas, quae vario modo oriuntur e Sanscritica. Terminationes primae, e Sanscriticis genitae, hae sunt: Sing. 1. स्तं. 2. स्तासि. 3. स्तादि. Pl. 1. स्तामो. 2. स्ताथ, s. स्ताह. 3. स्तानि. स्त est pro स्त. §. 79, 6. Prima sing. abiicit इ, corripitur ऋम् in चं. *) §. 23, 3, c. De ceteris vide §. 117.; sunt enim inflexiones praesentis.

Terminationes hae adduntur ope vocalis इ,

*) Admittunt grammatici etiam plenam formam स्तासि.

quae in Sanscrita eidem rei inservit, in Prākṛita tamen adhibetur in multis, quae in vetusto sermone eius auxilium respuunt. Magis differt, quod Prākṛitice futuri forma non ex ipsa radice profiscitur, sed e forma praesentis. Valet hoc potissimum de verbis class. V, IX; verum etiam de ceteris; quam rem exemplis monstrabo.

Cl. I. गमिस्सदि M. M. 8, 8; सप्पिस्सं Vik. 30, 2; हतिस्सं Mr. 3, 9; भविस्सदि *) Vik. 63, 10; परिच्चइस्सदि Vik. 38, 3; M. M. 97, 4; e त्यङ्. पिअन्निस्सदि Vik. 19, 8. (Sanscr. कर्त्यते); पाइस्सं Rat. 73, fin. e praes. पाअदि; Sanscr. नेष्यामि. चिट्ठिस्सं Vik. 16, 5; 58, 8; e praes. चिट्ठदि; et plur. उट्ठिस्सामो Mr. 40, 3. cf. §. 121, V. भविस्स M. M. 112, 12.

Cl. II. वेदिस्सदि Rat. 37, 15. = वेत्स्यति. हाइस्सदि Çak. 2, 4. e ण्या. पाहाइस्सं Mr. 53, 5.

Cl. III. दाइस्सं Çak. 152, 3.

Cl. IV. विअड्ढिस्सं Mr. 50, 7. e पद्, praes. अत्तादि = पपते. cf. Vik. 58, 12; Çak. 68, 2. कुप्पिस्सदि Utt 44, fin.; at कुप्पिस्सं 25, 19. melius.

Cl. V. सुप्पिस्सं Vik. 30, 3; M. M. 96, 8.

Cl. VI. मुच्चिस्सदि Vik. 99, 7. (ubi ed. C. et textus et scholia peccant).

Cl. VII. हुच्चिस्सदि Utt. 47, 3. **)

Cl. IX. ज्ञापिस्सामो Vik. 29, 6; 38, 2.

Haec futuri forma itaque saepius इ interponit, ubi concursus consonantium patitur Sans-

*) Alia forma est हुच्चिस्सदि Vik. 48, 9. grammaticis accepta.

**) Si recte explico per अभियोच्यते; scholia per -मोच्य^०; sed म् non ita eliditur. Sensus quadrat: «quis nunc defendet.» Cf. Wils. s. v.

crita, et a praesenti, non a radice derivatur. In prosaria loquela scenica legitima haec est futuri species.

Classis Xma formam Sanscriticam aut retinet integram, eliso tantummodo य्; cf. §. 45. पात्रदस्सं Çak. 50, 9; रत्नदस्सदि Vik. 117, 11; शोत्रदस्सदि Mâl. a causs. युत्; aut contrahit iuxta §. 26. अय् in ए et elidit इ. Forma a grammaticis ponitur, exempla non inveni. Contra repperi, elidi posse syllabam अय्, ex. gr. चिन्तिस्सदि Vik. 108, 2. C et P. Formam approbant grammatici et idem in partic. in न et ger. in य in Xma cl. fit Sanscritice; aequè in aliis formis scenicis. Elisionem itaque dico, non corruptionem eius quod est ए, in इ. Exempla, quae ञ praebent ante दस्सं, huc pertinent; nam elisum est य् caussativi: est itaque वट्टादस्सं Çak. 34, 8. pro वट्टावित्सं pro वट्टावदस्सं i. e. वर्तयिष्यामि.

2. Secunda forma oritur e futuris Sanscriticis sine इ intercalato formatis. Terminationes eadem sunt. Pono exempla a grammatt. prolata, quae in libris paucissima inveni, posthac addam; pro ञ ante litteras personales poni solet इ ex praeceptis grammaticorum; रोच्छिदि, exc. 1. sing. Ex H. Ch. enotavi: दच्छं, videbo, a दृश्; वोच्छं a वच्. cf. aor. Sanscr. अवोचं; रोच्छं a रुद्; हेच्छं a हिद्; मेच्छं a मिद्; भोच्छं a भुच्; योच्छं a युच्; च्छं pro ञ, स्य iuxta §. 78. 79. 81.

Haec regulam egrediuntur; गच्छं a गच्; inveni in libris गच्छिदस्सं; सोच्छं a शु. Eadem fere exempla ponit S. S. 306. addit विच्छं a विच् (potius वेच्छं). Pertinet huc praeterea होस्सं a भू, etiam a Varar. propositum. Mr. 114, 8. legitur दिक्खामि i. e. द्रक्ष्यामि. Corrigo

दृक्त्वामि. Heic ग्रामि est pro ग्रं et कष pro क् (cf. §. 79, 1.)
dissentiunt autem grammatici et rex Çudras in mu-
tatione vocalis radicalis et दिक्त्वामि potius formare-
tur a दिक्. At expecto criticum editorem. E Mál.
enotavi देक्त्वास्सं et देक्त्वास्ससि e दृष्.

3. Tertia forma longius a fonte recedit. Pri-
mum exponam praecepta de ea a grammaticis.
Principalis mutatio in eo consistit, quod स for-
mationis Sanscriticae in ह transeat; quo facto eva-
nescit व; cf. कहिं pro कस्मिन् supr. §. 106, 6. ख = स्त
quum positionem faciat, praecedit longa vocalis
hoc futuri Prákr. signum ह, si non per इ additur
radici. In terminationibus varii sunt corruptelae
gradus; nam a) eadem sunt atque in futuri Prákr.
forma 1ma; hinc inflexio haec: काहं v. काहामि, काहसि,
काहदि. pl. काहामो, काहध, काहन्ति, a कृ, का pro कर् पósito,
cf. §. 18, 2. et §. 84, 3. Sic होहं a भू. हसिहामि v. हसिहं
etc. ab हत्; b) pro vocali स ante litteras persona-
les ponitur इ; cf. §. 120. et §. 79, 6. hinc oritur
inflexio haecce: होहिमि, होहसि, होहिदि s. होहिइ; pl. होहिमो,
होहिध s. होहिइ, होहिन्ति; हसिहिमि etc. In 2da sing. pro
सि etiam हि ponitur. Cf. §. 121. *) In 1ma plu-
ralis pro मो poni etiam possunt iuxta nonnullos मु
et म. S. S. 304. c) Si grammaticis fides habenda
est, geminari potest signum futuri, i. e. futuris
formae 2dae additur iterum formatio tertia, prae-

*) In 3tia sing. legitur Var. VII, 10. होहीइ, हसिहीइ; quod
mendum est apertum. S. S. praebet -हिइ. In 2da
plur. होहित्वा ponunt grammatici; posui formam usus
vulgatioris.

misso र्. सोच्छिद्दिनि s. सोच्छिन्ति, वच्छिद्दिमि s. वच्छिमि. Idem fieri potest in tertia formatione; pro होहिमो etiam concedunt होहिमो et similes inaequalitates, de quibus consentiunt grammatt. testimonia. Vel additur 2dae et 5tiae formationi prima: गच्छिस्सामो aequae atque गच्छिहिमो. Regula S. S. 303. audit: मिडा सह स्तं हिस्सं वा। होस्सं होहिस्सं वा ॥ unde 304. plur. होहिस्सामो. Atque hinc abiecto fine होहिस्सा. Pro hisce porro dici asseritur etiam होहिस्सामो et होहिस्सा, ubi itaque न्व positum esset pro स्त. Silet Vararuches et equidem exempla nondum erui; rem indicasse sufficiat.

4. Tertia futuri forma a loquela prosaria aliena est, frequenter contra legitur in cantilenis; in actu IVto Vikramorvasidos saepius usitatur, in cuius dialectum libro IIIto inquiram. Nunc apponam exempla, quae e dialecto praecipua indagavi. M. M. 125, 5. सुमहिस्सि ad formationem a) pertinet; S. D. p. 6, 10. et K. P. 62, 12. in ultimo pāda distichi Aryae: सेताद् मद् विमन्निहिस्सि (K. P. -- ए मद्) ad b); K. P. fin.; Vik. 57, 1. पाविहिस्सि; *) = प्राप्स्यते. Plura exempla infra in dialectis inferioribus tractandis exhibebo.

§. 123.

De praeterito.

1. Var. VII, 13. haec docentur: इच्चं भूते ॥ १३ ॥ भूते काले धातोः प्रत्ययस्य इच्चं इत्ययमादेशो भवति ॥ भविच्चं। इत्तिच्चं ॥ एकाचो हिच्च (sic) ॥ १४ ॥ भूते काले एकाचो धातोः प्रत्ययस्य हीच्च (sic) इत्ययमादेशो भवति ॥ होहीच्च (sic) ॥ Cum hisce coniunge S. S.

*) Sic cod. P. सि deest in ed. C.

308. seqq. लडादेरू ईषः (sic) ॥ ३०८ ॥ लङ्लुङ्लिटां ख्याने ईषः भवति ॥ हसीष ॥ ऋतो ओषः । तृजूर्ध्वर्त * ॥ ३०९ ॥ मरीष ॥ अतन्ता-दधीयः ॥ ३१० ॥ अतन्तादू उतरन्त्य लडादेरू हीष इत्ययमादेशो भवति ॥ होहीष ॥ नानेकाचः ॥ ३११ ॥ दलिदूदाईष ॥

2. Conciliandi primo loco sunt grammatici. Sermo est de forma, quae fungitur vice praeteriti, i. e. imperfecti, aoristi, praeteriti reduplicati vetustae linguae. Eius forma इषं dicitur a Vararuche, ईष a Kramadigvara in radicibus, quae consonante vel ऋ vocali (excepto कृ) terminantur, vel non monosyllabae sunt. Radices in vocalem exeuntes monosyllabae ponunt eius loco हीष. Apud Var. esse corrigendum इषः pro इषं et in exemplis भविष्यः हसिष्यः demonstrant tum apud ipsum होहीष, tum constantia scripturae in S. S. **). Confudit scriba hanc formam cum partic. passivi in त, nam eliso त्, dicitur हसिष्यं pro हसितं = हसिद्. Difficilior est quaestio de vocali; in exemplis काहिष्य supr. p. 147, दंतेहिष्य p. 165. vocalem brevem tuetur versus; at obstat, quod magis consentiat scriptura in longa, licet plus fidei ponendum sit in metricis rationibus, quam in calamo librariorum.

3. Aliae eaeque vel magis obscurae quaestiones remanent. Patet ex eis, quae l.l.l.l. observavi, ignorasse editores Calcuttenses hanc formam,

*) Emenda कृञ्; cf. mox काहिष्य.

**) Anusvaram finalem optionalem esse in hac forma, conlicio; poni in schemate non posset, nisi in Ima pers.; at per personas non inflectitur hoc praeteritum a grammaticis. Utrum huc referant gramm. रमिष्यं i. e. रमेय K. P. 40, fin. necne, ignoro.

quo factum sit, ut ea amota fuerit a locis, quibus eam attribuant libri mnspti; plures indicare possim, quibus restituendam eam credam, at ope codicum, certi iudicii fundamento, destitutus, a coniectando abstineo. Est forma poetica, non solutae orationis. Significatio praeteriti quadrat in दंसेहि, l.l. *monstravit*, in काहि l.l. contra est sensus *potentialis*: „*quid facere possitis*”. Certum praeterea est, a grammaticis habitam esse formam pro tempore *finito*, quamvis absint signa *personarum* a terminatione. Haec consideratio vetat, quo minus formam इष (ut taceam ईष si praestet, et omnino हिष s. हीष) cum gerundio Çāurasenico in इष pro य comparare velis.

4. In इषि, काहि, दंसेहि duae sese offerunt coniecturae, si originem vis indagare; aut originis sit diversae forma in इष ab हिष, aut integra sit forma हिष, cuius इ post consonantes elidatur; इ initio elidi, alienum tamen est a lingua Prākritica. हिष s. हीष redolet formam quandam Sanscriticam ab स्य incipientem, atque hanc coniectura informare posses sententiam, esse conditionalem स्यं, स्यन् etc. Sanscriticum, cuius inflexiones abiectae fuerint, conservato tantum हि pro ष (cf. §. 79, 6.) et ष pro inflexionibus. दंसेहि l.l. potius tamen explicandum videtur a potentialis Sanscr. sensu: *solet* monstrare. Atque facile oritur suspicio, इष vestigium esse potentialis यं, याम्, यान् etc. In potentiali tamen Sanscritico nullibi sibilus praecedat signum इ (भवेत् = भवेत्, विषात् etc.), in *precativo* contra activum formas habet a ष inci-

pientes, medium a सो- et consentit cum precativo magis quam cum potentiali constitutio radice in formatione hac Prākritica. Compara हसिष cum हस्या-त्, हस्या-त्, भविष cum भव्या-त्*), मरिष cum मर्या-त्*), काहिष cum कर्षीय (ह pro र् vid. §. 82, 2.), हरेहिष cum हर्ष-यिषीय. Hinc concludo, esse formam Prākriticam in ह् and हिष corruptelam precativi Sanscritici, sed confusa esse tum activum et medium, tum rationem Gunae; utriusque rei exempla plura iam deprehendimus.

Sin autem obiicitur, mirum esse quod precativus, rarius in Sanscrita usitatus, prae potentiali remanserit in lingua vulgari, respondeo primum, etiam in linguis provincialibus exstare vestigia huius temporis Sanscritici; deinde observabo, potentialem Sanscr. eum, qui ए ponit ante litteras personales, non confundi non potuisse cum norma inflexionis Xma; precativumque activi et potentialem 2dae class. in Sanscrita invicem esse simillimos. ह् in prec. Prāk. ponere videntur grammatici ob ipsam originem; correptam vocalem exhibet usus et similis est correptio in aliis vocabulis, qui accentum habent in antepenultima. cf. §. 25, 1, c.

§. 124.

De incremento radicum ङ.

1. S. S. 315. haec leguntur ङ ङा ङा ङा ङा ङा ङा

*) Scio gunam non attribui hisce formis Sanscriticis, at scimus, in Prākrita non a radice, sed a themate praesentis saepius fluere tempora generalia. Cf. p. 350.

लडादी ॥ ३१५ ॥ लङ्लङ्लुङ्लिङ्लुङादी परे ऽन्ताद् उचरे ङ्ग ता इये-
 तो वा भवतः ॥ लङ् ॥ होद् ॥ होन्तद् ॥ होन्ताद् वा ॥ लङ्लुङ्लिङ् ॥ होदीष ॥
 होन्ताद् ॥ होन्ताद् वा ॥ लिङ्लोद् ॥ होड ॥ होन्तड ॥ होन्ताड वा ॥
 लुङ्लुङ्लुङ् ॥ होदिङ् ॥ होन्तादिङ् ॥ होन्तादिङ् वा ॥ Adde 316.
 लङ्लुङ्लिङ्लिङ् ॥ ३१६ ॥ होद् ॥ होदीष ॥ होन्त ॥ होन्ता वा ॥ Do-
 cetur itaque radicibus in vocalem desinentibus
 adiungi posse incrementum ङ्ग s. ता, huic deinde
 suffligi inflexiones. Res mira est, cuius nullum vesti-
 gium in Sanscrita. Ex r. 316. conicio tamen,
 arctius limitatam fuisse regulam ab aliis et rela-
 tum esse incrementum potissimum ad formas,
 quae potentiali et precativo Sanscr. respondeant.
 Haec res et exemplis stabiliri posset et faciliior esset
 explicatu. M. R. 77, 3. distichon, quod ab edd. Calce-
 ne pro versibus quidem habitum fuisse videtur,
 optime se habet in cod. P. शोषपातञ्चं समहिञ्चं को पाम गधाम-
 आ(इह) करेत्तु । अट्ठापामगमहर्द् आपा पदपो ङ्ग पा होन्त ॥ So-
 lum इह praestat in C. Si sensum quaeris, करेत्तु et
 होन्त sunt pro कुर्यात् et भवेत्, करेत्तु muto in करेत्त, con-
 sentiente S. S. 316. E prec. Sanscr. भूयात् fieri po-
 test भोन्ता s. होन्ता, si उ corripitur et ० fit (cf. §. 20, 5.)
 et geminatur व (cf. p. 214.); nam स fit ङ्ग et न् finale
 abiicitur. होन्त itaque mihi videtur correptum esse
 ex होन्ता. Haec precativi forma, in Prākṛita ad con-
 iunctivi usus applicata, ad radices in vocales de-
 sinentes ideo pertinet, quia post vocales solum-
 modo locum habet geminatio semivocalis व et
 transitio in ङ्ग. Tertia haec est pers. sing.; aliae a
 grammatico non proponuntur, tamen non ve-
 tantur. Ad normam Xnam referendum est करेत्त,
 quod cum potentiali Palico पवेत्त i. e. पवेत् miram

præbet congruentiam. Neutra forma a कारयेत्, पाचयेत् derivanda est, sed कृ = कर् et पच् iuxta Xnam normam inflexa, assumunt inflexionem क्त pro क्ता, ornam ex यात्. Eandem legem sequuntur Palicæ personæ 2. sing. 1. sing. 2. et 1. plur. पचेत्स्यासि-यामि-यात् - याम्. Cl. p. 104. Talis 2. plur. legitur Mr. 191, 13. कर्(रे)ताह; potentialis iterum est sensu imperativi. 3. pl. Pal. पचेयुं est Sanscr. पचेयुम्. Similis mixtura formarum est in pot. Palico medii.

Repetivi e precativo, quia भू Sanscritice 2dam non sequitur normam; potes etiam inflexionem क्त s. क्त derivare a pot. 2dae cl. Sanscrit., यात्, याम् etc. Videtis iterum confusas esse in Prākṛita et classes radicum, et potentialem cum precativo.

Aliud exemplum videtur esse दिक्षे Rat. 32, 5. a दा; enarratur per देहि. Consulendi tamen sunt libri manuscripti, quorum nullos teneo fabulae istius.

§. 125.

De passivo.

1. Passivum Prākṛ. utitur inflexionibus activi; *) de his itaque nil opus est disserere. Tempora usitata sunt praesens et imperativus.

2. य् signum passivi Sanscriticum radici addendum, rarius praecedenti consonanti assimilatur; quo facto passivum a norma IVta non dif-

*) विक्रीयता Vik. 41, 6. docta est, sed falsa scriptura. P. विक्रीयतु.

fert. *) गम्दि Var. 1. 1. वुच्चदि Mr. 151, 16. Pro
दिस्तदि etc. i. e. वृष्यते, dici solet दीस्तदि Vik. 5, 8. etc.

3. Solita passivi forma oritur dissolutione; cf.
p. 160. ईष pro व in verbo finito praevalet, in participio
praesentis frequentatur इत्त. लाईषदि Vik. 68, 1. i. e.
लायते. Recurrit saepius mutatio radice Sanscritica
in passivo णीषदि Vik. 41, fin. = नीयते, saepenu-
mero tamen passivum Prākritice derivatur non a
radice, sed a *thematē* praesentis, prorsus uti in
futuro fieri compertum habemus. गन्थीषन्ति = ग्रन्थन्ते
Mr. 139, 9. घडित्तन्ति = घट्यन्ते ib. 8. At सुमरीषदि Mr.
245, fin.; मुञ्जीषदु Mr. 15, 5; 16, 5; Vik. 67, 7; M. R.
129, 8; मुञ्जीषदु Rat. 9, 3. ad cl. VII. सुणीषदि M. R. 88,
3; Prab. 8, 8; ad cl. V. Immo praeter णीषदु Çak.
1, fin. dicitur a praesenti चिट्ठीषदि Mr. 4, 5; 8, 5.
etc. गच्छीषदि Vik. 26, 13. etc. De passivo cl. Xmae
cf. §. seq.

4. क्षित्तिस्तदि Mr. 6, 1. exemplum est singulare
futuri a passivo क्षित्तदि derivati. At usitatur neque
hoc futurum Prākriticum neque futurum passivo
proprium Sanscritico. **)

§. 126.

De verbo caussativo.

1. Formatio caussativi Prākritica a Sanscri-

*) Miror regulam Vararuchis VII, 7. नान्यदित्थे i. e. non
dici ईषदि etc. pro यते in passivo, si finitur radix dua-
bus consonn., quasi गम्दि et गमीषदि non eandem se-
mivocalem य् praeberent, vel assimilatam, vel in ई dis-
solutam.

**) Ex. gr. धानिष्यते, स्वायिष्यते Bhatti Kāv. I, 22.

tica non differt; augetur eadem ratione vocalis radicis; de qua re cf. Boppii gr. crit. §. 516 seqq. et accedit eadem syllaba ष्व् ad radicem ipsam. Declinatio fit prorsus ut in cl. Xma; vid. §. 121, 4. et de futuro §. 122. Id solummodo monendum est, non cum caussativis esse confundenda ea verba primitiva, quae Prâkritice Xmam normam quidem sequuntur, sed vocalem radicalem non augment more caussativorum. करेदि primitivum est, कारेदि caussativum.

2. Passivum iterum cum forma Sanscritica congruit; nam syllaba indicatoria ष्व् abiicitur et ण passivi more solito in ईष्व s. इत्त dissolvitur. चारीष्वदु Vik. 27, 8. contra करीष्वदि ib. 35, 11. passivum est primitivi.

3. Addo exempla haec: भावेदि M. M. 30, 2; पासेमि Çak. 122, 10; भावेम्ह Vik. 10, 12; विणोदेदु Vik. 25, ult.; ज्ञोत्रइस्सदि Mâl. Pass. चारीष्वदि M. M. 7, 12; बोधीष्मामि Çak. 27, 8; वेसीष्मन्ति Mr. 34, 2; वाचीष्वदु Vik. 42, 3.

4. E forma caussativi Sanscritica radd. in ष्व्, quae inter finem radicis et additamentum ष्व् inserunt प् servile, oritur altera caussativi Prâkritici forma, quae ष्वप् addit radici vel themati praesentis activi. Caussativum hoc dissyllabum in ष्वप्, unde ष्वब्, cf. §. 37. inflectitur prorsus ut id, quod iam expeditum est. Petita est haec forma e Sanscritico hominum inferiorum sermone; nam in Vetâlapanchavinçati, aliisque fabulis Milesiis leguntur जीवापयति, मोचापयति, et alia eiusmodi. Observat Vararuches VII, 17. dici काराखेइ et काराखेइ i. e. corripì interdum vocalem caussativi Sanscri-

tici, si additur ञप्. Exempla sunt: दाधेदि Vik. 6, 10; लोहाधेदि Çak. 58, 5. a लुभ्; तुभ्राधेदि Mäl. Vik. 44, 10; मरिसाधेदि Çak. 55, 9; मो(ञ्)बाधेदि Çak. 153, 6; Vik. 13, 14; 14, 3. Fut. मोबाधिसि ib. 14, 5; melius P. मोबाधस्सं. cf. p. 351. Pass. त्रघाधीधसि Çak. 29, 6; a त्रप्; त्रघाब् est iuxta admissionem Vararuchis correptum e त्रघाब् i. e. तापाप्; nam recte ponit Chézyus in margine त्रघाप्. A themate praes. चिप् cl. V. pro चि est विचिपाधेदि M. R. 22, 14. falso in scholl. ponitur विचिनोति; repone caussativum. cf. supr. §. 125, 3. Sic सुपाधेदि M. R. 125, 5. etc. Omittitur interdum प्=व्, sed praecedens वा corripi nunquam debet. बह्दास्सं Çak. 34, 7. et व् et षप् omittit, nescio an recte; nam बह्दास्सं si scribitur, est वर्तयिष्यामि i. e. forma vulgatio in Sanscrita solita. Conservat hanc caussativi formam hodiernus sermo Maharraticus. कारव्=काराधेदि etc. *)

§. 127.

De participiis a) praesentis.

1. Participium praesentis activi utitur affixo Sanscritico क्त, unde Prākritice etiam fit क्तन्; cf. §. 90. 2. Additur hoc affixum themati praesentis; in class. V. et IX. retinetur ण् augmentorum णु et णा, abiectis vocalibus; cf. §. 121, VIII. X. i. e. sequuntur normam 1mam. Classes II, III, VII itidem

*) Radix ग्रह e cuius forma गृह्णाति oritur praes. गेपहदि p. 119. et hinc futur. गेपिहस्सं M. R. 52, 13. in causs. utitur themate घे; supr. p. 117. hinc caussat. pass. assim. घेप्पदि S. D. 185, 9. K. P. 109, 6.

induunt formas thematis, quod praesenti adhibetur. शप्पन्त, कम्पन्त, कुपन्त S. D. 329, 6; कर्न्त Vik. 60, 8; Rat. 80, 11; कर्तेन् Mr. 11, 4; क्तिवर्न्त a क्त् M. M. 119, 4; कुरन्त ib. 8; सुपन्त (non सुपपन्त a शृषवत्), M. R. 14, 9; पाप्पन्त Rat. 5, 15; त्रापन्त M. R. ibid. त्रगन्ती fem. Mâl. e त्राप्. Class. X. et caussativum aut व् elidunt aut contrahunt च्च् in ए; व् mendose retinetur. पाल-
चन्त Vik. 11, 12. (C. यन्त), दंसचन्दो, Prab. 42, 7; मनायन्दो ib. 66, 2; साहेन्ती = साधयन्ती K. P. 6, 1. लोचन्ती, लोहन्ती, लोघचन्ती enotavi e Mâl. pro लोकयन्ती.

2. Partic. *medii* retinet formam मान = मापा, quae ope vocalis च themati praesentis subiungitur. मिलाचमापा Vik. 71, 9. = म्नायमान. Forma चान rarissime legitur; anomala चासीपा ab चास् restituenda est Çak. 33, fin.

3. Partic. *passivi* et *activi* et *medii* forma utitur, saepius tamen activa चन्त legitur. Cetera explicata iam sunt §. 125. सत्तमापा Mr. 50, 6. a सत्तन्ति Mr. 14, 5. हृश्चमापा Çak. 15, 12; बाधीचमापा Çak. 153, 8; सित्तन्त Utt. 61, 16. a सृत्; सिच्चन्त M. R. 96, 4. a सिच्, सुमरित्तन्त M. M. 110, 8. a स्मृ; immo गच्छित्तन्त Mr. 50, 1. पूहत्तन्त Mr. 15, 12. a पूह्; causs. सारीचन्त Mr. 57, 8. a सृ; वारित्तन्त K. P. 40, 3.

4. Grammatici femininum formant in माणी aequae ac माणा; Var. VII, 9; et praeter fem. चन्ती proferunt etiam चर्द्, i. e. e चन्ती factum est चर्दो, dein चर्द्. In prosaria oratione nondum repperi.

§. 128.

De participio praeteriti passivi.

1. Participii forma in न plerumque sequitur

mutationes Sanscriticas; लभ् facit लब्ध, hinc Prākritice लढ; regulas Sanscriticas huc transcribere est molestum. Quod ad Prākritam attinet, त fulcro non fretum aut in द abut aut eliditur, illud potius pedestris, hoc magis poetici est sermonis; sed regula non est; सुद = सुत Vik. 52, 6; etc. कश्च = कृत Vik. 8, 10; etc. द interdum in उ transit; cf. §. 39, 4. वाचड = वाचूत Çak. 157, 1. Hoc उ in linguis provincialibus ल fit (cf. §. 39, 2.) et hac forma utitur praeteritum finitum, quod propter hanc originem genera admittit (masc. केला, f. -लो, n. -ल, factum est a me, i. e. feci, कृतो, कृता, कृतं; exemplum est Mahratticum); miram praebebat haec forma similitudinem cum participiis *Slavicis* in *l*, quae etiam praeteritis formandis inserviunt.

Radice. in न saepenumero formam Sanscriticam deserunt et part. derivant a themate praesentis gunato: हरिद Vik. 55. 3; भरिद Utt. 41, 3; सुमरिद Utt. 19, 10; ओत्तरिष omisso द Çak. 83, 2. etc. A praesenti, non a radice, fluunt praeterea सुषिद, ज्ञाषिद Utt. 71, 6. किषिद pro क्रीत Mr. 102, 2; विचिषिद = विचित (ed. C. male चुषिद) M. M. 141, antep. Immo assumunt hoc प् radices, quae Sanscritice neque Vtam, nec IXnam sequuntur normam, ut ज्ञाषिद a ज्ञा Utt. 66, 16; ut iam in futuro facit ज्ञ्या. Rat. 33, 8. जापादस्तं.

2. Verba Xmae cl. et causativa abiiciunt ण्य ante participii formam द-त, ut sit iam Sanscritice: वारिद Çak. 59, 10; वडिद Çak. 85, 3; पात्रिद M. R. 16, 8. गुवरा(व)द ib. 107, 4; गुणात्रिद 84, 7.

3. Participia न pro त ponentia remanent plerumque in Prākrita; vid. कोण §. 35, 10. सण्ण §. 69,

etc. etc. et accedunt nova quaedam ut हण्ण a हृद
Ult. 15, 5; 56, 10; Var. VIII. दिण्ण, a दा. Var. VIII.
Çak. 64, 8. etc.

§. 129.

De participiis futuri passivi.

1. Forma in य. Formatio ipsa prorsus Sanscritica est; atque quae sola h. l. tractanda est quaestio versatur in variis huius affixi mutationibus Prākriticis. Expositae hae iam sunt: plerumque assimilatur य antecedenti consonanti, वि-यण्य e वित्त्य §. 72, 2. Post र् aut ण् sit e र्य; क्त्त e कार्य; §. 72, 4. aut dissolvitur र्य in इश्च; ib. 1. et p. 161. कार्य, कारिश्च, केर्; nam इ antecedenti syllabae inseritur. Sic चच्चेर् ex चाच्चर्च. l. l. Verum enim vero accuratius disputabitur, si dicetur, obsolevisse hanc formationem in verbo Prākritico et remansisse tantum vocabula nonnulla ita Sanscritice formata et usus frequentis; देय, unde देश्च vel देत्त fingi potest, et similia nullibi deprehendi.

2. Forma in घनीय abijt in घणीश्च vel घणित्त; radix *) ipsa Sanscritice tractatur. पू(त्)घणीश्च Mr. 54, 11; कर्णित्त K. P. 17, 14; सुमात्णीश्च Çak. 71, 6. e causativo.

*) Addubito an recte a radice dicatur progigni hoc participium. Potius crediderim a nomine verbali in घ्न derivari affixo र्य; कर्ण, कर्णीय. Certum mihi est, formam त्व्य propagatam esse ex altero nomine verbali in तु, cuius accusativus in infinitivum abiit; augmento Gunaе afficitur तु et तो + य = त्व्य ponitur ut मव्य e गो + य.

3. Forma तव्य eodem modo e radice oritur, atque infinitivus in तुं, quem mox tractabimus. Sufficiat ideo laudare exempla: कादव्य = कर्तव्य. Vik. 67, fin.; ओढव्य Vik. 29, 3. P. a बुध्; nam scriptura C. ओढव्य falsa est. मरिसिदव्य Çak. 70, fin. a मृष्; नेपिदव्य Vik. 40, fin.; et घेत्तव्य s. घेत° supr. 118. a ग्रह् propter infinitivos नेपिदतुं et घेतुं. गुणिदव्य M. R. 125, 4. a प्राes.; समासददव्य Mâl. = समासदयितव्य. Eliditur interdum द्; भषिष्व Vik. 40, 2.

§. 130.

De infinitivo.

1. Infinitivi forma Sanscritica तुं remanet, si praecedit consonans assimilanda vel nasalis; abicit in द् post vocales; द् elidi potest consensu grammaticorum; licentia hac tamen utuntur poetae soli.

2. In ratione hanc infinitivi formam affigendi id innovat sermo Prâkriticus, quod vocalem इ adhibeat interdum in radicibus, quae huius vocalis auxilium respuunt Sanscritice; in aliis non radicem, sed thema praesentis praeoptat, ut saepius iam fieri vidimus; cf. §. 122. et §. 127. In verbis Xmae cl. et causs. aut contrahit ष्व-इ in ए, aut elidit द् aut ष्व, ut Sanscritice sit in part. in त्. Exempla testificentur:

2. a) षेदुं Vik. 66, 9; 13, 7. परिष्वतुं = परित्यक्तुं Mâl. विषणादुं ib. 31, 2. a ता; कादुं = कर्तुं Vik. 39, 11; वतुं = वक्तुं Vik. 40, 6. भइदुं Çak. 71, 2. a भू contra भोदुं et भविदुं Utt. 127, 7. रोदिदुं Çak. 78, 7.

b) द् contra usum Sanscriticum: ददिदुं = दत्तुं Çak. 70, 1; वरिसिदुं Mâl. a वृष्; at dicitur Sanscritice वरिषुं

et ऋदुं; मरिदुं = मरु Rat. 72, 13; 77, 1; रमिदुं Mr. 54, 8.
= रनुं; मिमिदुं = मेपुं Vik. 33, 4. संमिदुं pro संधनुं Mr.
10, 2.

c) सुपिदुं Vik. 34, 3; गच्छिदुं Çak. 59, 15.

d) Cl. Xma et causs. α. contractio: बाधेदुं M. R.
39, 3; कामेदुं M. M. 106, 8; धारेदुं Mr. 337, fin.; मारेदुं
Mr. 315, 12; गोबाधेदुं Mr. 337, 1. β. षड्. ताडदुं Mál.
मोषाधिदुं Mál. याजदुं Utt. 75, fin.; सुसूतदुं Mál. γ. eli-
sum षय्; दंशिदुं Vik. 33, 3; धारिदुं Vik. 16, 4; मोषाधिदुं Vik.
14, 2; पिषतादुं Vik. 64, ult.

§. 131.

De gerundio.

1. Forma Sanscritica त्वा in तुष, दुष dissoluta
cf. p. 161. tantum in verbis quibusdam singulis
remansit et vere Prākritica non est. In कादुष (sic
scribe, nam वा est pro ष) Guna est contra legem
Sanscriticam M. M. 124, 1. M. R. 14, 8. गदुष e गत्वा Mr.
3, 2.

2. In pedestri oratione praevallet इष, i. e.
Sanscriticum य dissolutum; usurpatur etiam in
radicibus praepositione praefixa auctis; et prae-
sentis themati potius quam radici subiungitur.
सुमरिष Mr. 15, 1; गच्छिष Mál. द्विषिष a क्षिप Mr. 10, 12.
scholl. falso स्पृष्टा. मेपिह्व Vik. 9, 12; सुपिष Vik. 33,
12; ओदरिष (धव + न्) Vik. 29, 5; षहिह्विष Vik. 16, 5.
देइष M. R. 110, 2. cf. देदि §. 121, V. Caussativa et ver-
ba Xmae cl. abiiciunt षय्. पञ्जालिष Mr. 31, 3. = पञ्जाल्य;
ओवारिष Çak. 132, 10. ab षपञ्. सद्दुवाधिष Mr. 4, 1. a
षष्टापयति.

3. Forma तृण et omisso त्, उण, descendit ab

antiquo त्वानं; cf. §. 89, 1. remanet in hodierna loquela Mahrattica, et डण् audit. तृण eisdem modis adiungitur, atque infinitivus. A poetis magis quam in pedestri oratione usitatur haec forma. Exempla haec sunt:

काडण M. M. 106, 12; M. R. 123, 5; श्रामन्तृण M. M. 171, 16; बेडण M. M. 71, 2. cf. Var. IV, 23; पाडण M. R. 39, 10. a पा, bibere; बेतृण K. P. 41, 5; दद्रूण ib. l. 9. K. P. 148, 5. lege मरिडण pro मरडण, a मृ. Ib. 147, 19. लरिडण a लभ. विलोह्रिडण ib. 45, 4. a लोहयति; videtur itaque अय् omitti. Ponunt tamen grammatici etiam formas दंसेडण etc. Var. VII, 20. S. S. 325.

§. 132.

De frequentativo et desiderativo.

Restant horum verborum tantum vestigia et in vulgarem sermonem haud re vera migrarunt haec verbi derivati genera. तुमुण्, unde Prākṛ. तुमुण्, exstat M. M. 36, 11. etc. cf. §. 79, 3. तुमुण्. §. 150, 2, c. §. 73, 5. A चिकित्स descendit चिकिचिद्रु Chak. 131, 5.

CAPUT SEXTUM.

Parerga.

§. 133.

In fine commentariorum poni solet a grammaticis Indicis sententia haec: प्राकृतं मायादीः। संस्कृतवच्चेयं।

S. S. 556. et uberius in scholl. ad Var. IX, 17. श्रेयः संस्कृतात् ॥ उक्तादन्यः श्रेयः प्रत्येयसमासतद्धितलिङ्गवर्षाकादिविधिः श्रेयः संस्कृताद्व्यगन्तव्यः । इह ग्रन्थविलम्बमानं दर्शितः ॥ Quod exemplum imitari liceat. Nam et compositio, et derivatio vocabulorum (paucis exceptis cf. §. 88, 4.) cum Sanscritica ratione prorsus consentiunt et observandae tantum sunt regulae Prākriticae euphonicae. Consentit etiam genus nominum et quae a grammaticis ponuntur aberrationes, perpaucae sunt. cf. Var. IV, 8. supr. p. 295. Syntaxin non docent grammatici peculiari capite; sed neque in hac re cernitur discrimen a Sanscrita praeter id, quod sequitur ex absentia dualis et dativi. cf. §. 92, 12. et licentias quasdam ab oratione hominum vulgarium petitas. Praetermisi ideo argumentum, quod apte tractari nequit, nisi a iusta Sanscriticae syntaxeos doctrina repetitur. Addam itaque hoc capite tantum observationes quasdam singulas de particulis.

§. 134.

Adverbiorum formae Sanscriticae sunt, Prākritice mutatae. Quod novum est, ponuntur locativi pronominum saepenumero pro adverbio locali. तद्दिं pro तत्र M. M. 8, 7. etc. De praepositionibus quaedam posui p. p. 141. 151. 168. 177. 228. 230. Addam h. l. pro प्रति etiam dici पद्; पद्पप्पादुं = प्रतिज्ञानुं Māl. पद्पप्पा = प्रतिज्ञा M. M. 106, 11. पद्पप्पा = प्रतिज्ञान Vik. 100, 10. De variis particulis dictum est §. 26. Usum et vim coniunctionum in sententiis definiendis discere debetis et poteris a Sanscrita. Interiectiones

RAKRITIC

Nom. et Voc.	Abl. II.
1 वच्चा	-सुं वच्चासुन्तो।
१ अग्निगणो अग्निग्रीवो	-सुं अग्निगुन्तो
: वन्धुगो वन्धुग्रीवो	-सुं वन्धुगुन्तो
धणाद्।	-सुं धणासुन्तो
धणा	
दहीद्।	-सुं दहीसुन्तो
मद्द्।	-सुं मद्दसुन्तो
मालाग्रो।	-सुं मालासुन्तो
देवीग्रो	-सुं देवीसुन्तो
वद्द्ग्रो	-सुं वद्दसुन्तो

ur al i s.

dat. I.	Genit.	Loc.	Abl. II.
हन्तो	जाणं। (जाणा) जेसिं	जेसु। -सुं	जासुन्तो
हन्तो	जाणं। (जाणा) जेसिं	जेसु। -सुं	जासुन्तो
हन्तो	जाणं। (जाणा) जासिं	जासु। -सुं	जासुन्तो
हन्तो	जीणं। (जीणा) जीसिं	जीसु। -सुं	जीसुन्तो

S

Radix रुच् Forma 1. 1. रुचीः
primitiva.

2. 1. रुचिः

Causs. I. 1. 1. रोचीः

2. 1. रोचिः

Causs. II. 1. 1. रोचाः

2. 1. रोचाः

VERBUM
PRIMITIVUM. Radix.

Formatio I.	रुच्	1. रोचिस्ताः
— II.	रुद्ध	1. रोद्धं नो
— III.	रुच् a.	1. रोचिन्हं तमो
— "	— b.	1. रोचिर्हितामो
— "	— c.	1. रोचिर्हि

Pluralis.

Participium.

uraca pat. I	अद् 3. रुचीअत्तु	रुचीअत्त रुचीअमाण
हन्तो	अद् 3. रुचिअत्तु	रुचिअत्त रुचिअमाण
हन्तो	अद् 3. रोचीअत्तु	रोचीअत्त रोचीअमाण
हन्तो	अद् 3. रोचिअत्तु	रोचिअत्त रोचिअमाण
हन्तो	अद् 3. रोचाव्रीअत्तु	रोचाव्रीअत्त रोचाव्रीअमाण
हन्तो	अद् 3. रोचाविअत्तु	रोचाविअत्त रोचाविअमाण

Pluralis.

2. रोचेस्सध । स्सद्	3. रोचेस्सन्ति
2. रोचस्सध । स्सद्	3. रोचस्सन्ति
2. रोचावेस्सध । स्सद्	3. रोचावेस्सन्ति
2. रोचावस्सध । स्सद्	3. रोचावस्सन्ति
2. रोचाविस्सध । स्सद्	3. रोचाविस्सन्ति

ad lexicographum magis quam ad grammaticum attinent.

§. 135.

Ponunt grammatici indigenae (Var. cap. IX. S. S. 366-385.) catalogum particularum varii generis, definitionibus et exemplis illustratarum. Hunc omittere nolui.

हुं est partic. dandi, interrogandi, asseverandi (praefero निर्धारण Var. IX, 2. S. S. 367. praebet निवारण, defendendi).

विषय, वेद्य. Posui §. 26, 4. S. S. 368. mendose legitur निषय द्वेद्य.

घो est indicantis, poenitentis, discriminantis; Var. IX, 4: भारोपणे addit S. S. 369. गणनासु दृष्टव्यः Bhāmahas.

इर, किर, किल tradunt cum asseveratione. Var. IX, 5. S. S. 370.

हुं, कचु, pro quibus S. S. rectius praebet कचु, et in margine हु, चु, particulae sunt decernentis, concludentis, indicantis; Var. IX, 6. S. S. 371.

पावरं (-र S. S.) i. e. solummodo. Var. IX, 7. S. S. 373. Rat. 26, ult.

इ, ने, वा versibus explendis inserviunt, auctore Kramadīçvara 372. Omittit Var. et dubius haereo in iusta vocularum separatione. Deest apud Var. sūtra S. S. 374. तुरं हर्षे; estne त्वरं, cito?

पावरि, deinde, आननर्त्ते. Var. IX, 8. S. S. 375.

कोस, कियो, interrogativae particulae; de कोस, quod omittit Var. IX, 9. cf. p. 326. कियो male scriptum videtur pro कियो. S. S. 377.

बद्धो dolentis, indicantis, appellantis est. Var. 10. S. S. 378.

उ, a Var. omitta particula est timentis, mirantis, obiurgantis, discernentis, indicantis. S. S. 376.

धलादि defendentis; Var. IX, 11. S. S. 379. (धलदि?)

धइ, धले, alloquentis; Var. IX, 12. S. S. 380. (ubi हले; sed Bengalica इ et ध distingui nequeunt.) Dicitur etiam धइ, धए M. M. 128, 17 etc.

ण वि Var. IX, 13. S. S. 381. nedum, वैपरित्ये, pro quo male S. S. वैरित्ये.

देव S. S. 382. invocatio est; om. Var.

नू obiurgatio. Var. IX, 14. S. S. 383. male नु.

रे, धरे, हरे (S. S. हरे, melius, ut videtur), alloquentis, exsultantis, rixantis, obiurgantis sunt. Var. IX, 15. S. S. 384.

Pro इव ponuntur Var. IX, 16. मिव, मिव, विव; prima est scriptura, si नू finale geminatur; cf. p. 226; मिव est इव encliticum post नू; de विव cf. p. 191. व, et वु addit S. S. 385. cf. supra p. 192. Praeterea पिव et विव, quae, nisi fallor, iuncturae sunt formae व cum पि s. वि pro वपि. cf. p. 188.

CAPUT SEPTIMUM.

De discrimine inter sermonem poeticum et prosarium atque de dialecto Çdurasénica.

§. 136.

1. A grammaticis unam eandemque dialectum Prákriticam poni praecipuam, non est quod

addubitemus; nam ea, in quibus dissentiunt Vararuches et Kramadiçvaras, paucissima sunt atque momenti vix ullius; Hemachandram, minus accurate nobis notum, consentientem invenimus, ubique eius consulendi data nobis fuit copia. Rāmam haud alia tradere, verum ab aliis tradita stolide amplificare comperimus. Ea alia est quaestio, utrum variae formae, quae a grammaticis ponuntur, recte ad eandem dialectum referantur, necne.

2. *Poetas* si inter ipsos comparamus, eandem ab eis primariam dialectum usitatam scimus; ne aevi quidem discrimina in diversorum poetarum fabulis possunt cerni, si grammaticae principalis dialecti rationes respiciuntur. Poetae vero, haud aliter atque grammatici, varias ponunt eiusdem vocabuli formas Prākriticas. Sic कर्दि, करेदि, करोदि, कुपादि, कर्इ etc. pro eadem praesentis persona ab eadem radice कृ derivantur formae et कटुञ्च et काड्ण foedere icto inter se pacem tuentur. Discrepantiae huius pars tribui quidem potest corruptae scripturae, at neque ei rei ascribi potest soli, nec pars dissensionis maior; consentiunt multo potius grammatici cum poetis in formis vocabulorum sine evidenti ratione et quasi pro libitu variandis.

3. Antequam diiudicare aggrediamur, quo sit loco habenda haec eiusdem vocabuli, formaeve, variatio, alia est agitanda quaestio. Nimirum suspicati sunt nonnulli, aliam exhibitam fuisse a poetis, aliam doceri a grammaticis linguam. Eandem esse

utramque censeo atque huius sententiae defensionem in me suscepturus essem, etiamsi maiores quam sint re vera, vel alius generis essent eae discrepantiae, quae inter poetas et grammaticos intercedunt. Primum enim habeo compertum, ex ipsis poetarum scenicorum et lyricorum operibus, docendi materiem petiisse grammaticos, qui ad istos fontes saepenumero provocant; ex. gr. voce गण्यद्वा ex S. S. §. 133, init. Emendandos itaque esse poetarum libros et ad praecepta grammaticorum revocandam scripturam asseverarem, si sententiam tam generalem proferre liceret de quaestione, quae recte non diiudicabitur, nisi in singulas suas partes dissolvetur. Distinguenda enim sunt varia dissensionis genera. Primum et quod longe est frequentius cernitur in mendosa librariorum scriptura, quae ipsa duplicis est generis: librarius Sanscritice doctus proclivis est ad vetustae linguae formas restituendas et facile ponet तुमुष्ठा pro तुमुच्छा, similia; hanc ob rem et ऋ interdum relictum est et ॠ, atque emergunt nonnunquam ऐ et औ. Talis discrepantia neminem morabitur, qui variam vel unius fabulae scripturam e pluribus libris Mptis enotatam ante oculos habeat. Alii librarii minus docti, sed linguae cuiusdam provincialis usui assueti, a qua condicione nemo eorum excipendus est, libenter ad vernaculam sermonem textum accommodabunt neque id in locis tantum quibusdam singulis, sed per totum librum atque iuxta regulam quandam satis constantem. Quam rem probe scit, qui ipse molestae librorum conferen-

dorum operae vacarit. Varias praeterea scenicas dialectos scribae omnes confundunt. In amovendis huius generis mendis desudare debebunt futuri dramatum editores, qui quum inter discrepantes eiusdem loci scripturas dubii haesitaturi sint, intelligent, iudicium esse ferendum, eiusque fundamenta in praeceptis grammaticorum esse iacta.

Amotis talibus mendis, quae demum remaneat discrepantia inter grammaticos et poetas, ea eius omnino non est generis, ut hi inter se consentientes iuxta certam normam decreta illorum renuant; nam vix regula est ulla, quam a poetis non saepius observatam inveniamus. Verum enim vero dissensio est talis, ut poetae interdum aliam, sed aequae legitimam vocis cuiusdam formam ponant, atque quae iniungatur a grammaticis. Ex. c. memoro तद्विषय et तद्विषय p. 115. et diversas rationes mutatae vocalis ऋ p. 116 etc. Sed haec et alia eiusmodi leviora sunt. Atque oblivisci non debemus, in maioribus, in absentia vocalis ऋ et diphthongorum ऐ et औ, in assimilatione consonantium coniunctarum, in elisione singularum, in declinatione et coniugatione esse consensum. Absurdum itaque esset, aliam poetis, aliam grammaticis attribuire dialectum. Omnis quae remanet et in iudicium vocanda est diversitas cernitur in singulis vocabulis; agitanda itaque est in singulis locis quaestio, utrum contra bonorum librorum auctoritatem revocanda sit scriptura ceteroquin toleranda ad decreta grammaticorum specialia, necne. Qua de re penes criticos editores erit iudi-

cium. Nam neque ex editionibus Calcuttensibus, neque ex unico apographo potest res recte diiudicari. Admittendas esse interdum leviores tales discrepantias inter grammaticos et poetas in sermone, natura sua mutabili et pro temporum et locorum diversitate variato, eo facilius concedo, quo magis ipse compertum habeam, diversa tradi de singulis quibusdam vocabulis formisque a grammaticis.

5. Im primaria hac Prākritica dialecto, quae in commentariis grammaticorum, et fabulis poetarum eadem est, cernitur variatio quaedam tum vocabulorum, tum inflexionum; variatio est, quam ut admittunt grammatici, ita permittunt sibi poetae. Ex. gr. laudo elisionem consonantium non adspiratarum singularum; चुणदि et चुणद् aequè bene se habere videntur; idem valet de geminis inflexionibus, ut loc. sing. imae decl. in ण् et णि, aliis similibus. At enimvero primo aspectu apparet, tali variatione, si constanter recurrat, speciem effici *dialecti diversae*. In hanc itaque discrepantiam, quae non inter poetas et grammaticos intercedit, sed in ipso sermone inest, opus erit accuratius inquirere.

§. 137.

1. Si elisionem consonantium singularum non adspiratarum (§. 35.) investigamus, invenimus, elisionem frequentioris esse usus in carminibus, quam in pedestri oratione. Carmina intelligo tum personarum, *) quae in fabulis praecipua utuntur

*) In dramatis editis has indicare volo cantilenas:

dialecto, tum quae K. P. et S. D. leguntur seu potius quotquot eorum tantum verae scripturae praebent, ut ex linguae scientia et legibus metrorum possint emendari.

Elisio haec potissimum locum habet in littera ढ formarum verbalium, quae solet retineri in prosa, in द mutata, solet elidi in versibus. हर्इ M. R. 9, 3; होइ ib. 6. मरैइ ib. 7. गोरइ ib. 39, 11. P.; (C. falso गिरदि); कुपाइ ibid. सित्कड pro दु Rat. 88, 12. टिठसं pro स्थितं M. R. 32, 3; जीविष्वत्, M. R. 9, 5. ubi C. iterum prosariam ponit formam जीविद्वत्. Huc referenda sunt praeterea gerundia in उण pro दूण §. तूण, infinitivi in ड pro दुं §. तुं.

2. Cum hac re cohaeret, in editis libris tamen magis obscurata est, mutatio adspiratae ञ in ह (§. 40); usitatio est in pedestri oratione transitio in ध. cf. पणमह M. R. 9, 2; Rat. 88, 8; contra ञवणोव Mr. 84, 13; पेक्कध ib. 14; ञापाध Çak. 105, 8. Ponunt in 2da plur. verbi grammatici plerumque ह et, si bene observavi, praevalet haec ratio in versibus. Prorsus similiter in 5tia sing. praeferunt इ pro दि, in inf. ड pro दुं, in part. ञ pro द etc. licet hae formae magis vulgares sint et longius a Sanscrita recedant. cf. §. 55, not. 2.

Çak. p. 2. p. 52. p. 93. p. 99. p. 105. p. 116. p. 118;

Vik. p. 34. Carmina act. IV. huc non trahenda sunt;

Mr. p. p. 84; 85; 191; 192; 195; 196; 197; 198, 199, 201; 202; 204; 281;

M. R. p. p. 9; 10-11; 32; 39; 76; 96; 106; 123; 124, 127; 130;

Rat. p. p. 7; 26; 88; 90.

5. Aliae sermonis varietates ad idem discrimen prosam inter et poesin redeunt; cf. quae observavi de loc. sing. 1mae declin. §. 93, 6; de fut. in हिमि §. 122, 4; de gerundiis in इय et उय §. 131, 2. 3. A pedestri oratione alienus porro videtur ablat. plur. §. 95, 4; et tempus in इय s. हिम (इय हीय) §. 123; tum augmentum ज्ञ §. 124. et nisi fallor, formae 1mae plur. magis corrèptae p. 339. p. 343. Addo denique formas *mediales*; nam certum est, praevalere in prosa activum; atque paucissimi esse videntur prosarii loci, quibus librorum *consensu* stabiliantur formae mediales.*)

4. His ita explicatis, satis evictam opinor banc sententiam esse intra fines ipsius dialecti primariae discrimen inter formas prosarias et poeticas, quibus eadem persona pro vario dicendi genere utatur. Singula quae posui magis ex collatione librorum Mptorum, quam e textibus editis derivavi. Videndum nunc est, quid de tali discrimine tradant doctores indigenae.

5. Scimus, Mahârâshtricam dialectum (supr.

*) Omitto quae ad *licentiam* poeticam pertinent et in pedestri oratione nisi mendose locum habere nequeunt; ex. c. si non contrahuntur vocales in vocibus compositis, ut Rat. 26. दुल्लहन्नायपुत्रायो, vel geminatur consonans ob versum, ut in eodem disticho: लता गर्ह परवृत्तो वृषा। -- १ ० ० -- १ ० ० -- १ ० ० -- १ ० ० -- In prosa scribi debet परवृत्तो. Aequè omitto h. l. usum vocabulorum singularium. Nam utrumque genus magis dictioni poeticæ, quam dialecto cuidam peculiari proprium est.

p. p. 8. 17. 20. 33.) dici a grammaticis eam, quam primo loco ponunt. De eadem edocemur a technicis (v. p. 36.), eam usurpandam esse in *cantilenis* mulierum praestantiorum, quae eadem ceteroquin i. e. in diverbiis suis, utuntur sermone *Çâurasenico*. Aliis etiam personis datur *Çâuraseni* l. l. p. 37. et certum est inter sermonem virorum, quos praecipua dialecto uti dixi in append. p. 32 seqq. et sermocinationem mulierum, quibus *Çâurasenicam* tribuit Viçvanâthas l. l. discrimen esse nulum. Omnibus his itaque vindicari debet ex sententia technici *Çâurasenica* dialectus, si soluta oratione utuntur, *Mahârâshtrica*, si versus fundunt. Discriminatur porro prosa a poetica dictione, ut modo a me factum est. Verumenimvero, si recte positum est hoc discrimen, tum a me, tum a Viçvanâtha, congruere debent ea, quae a grammaticis *Çâurasenicae* loquelae assignantur, cum eis, quae equidem prosae orationi supra vindicavi.

6. In plurimis consentiunt *) dialectus praecipua et *Çâurasenica*; ideo in docenda *Çâurasenica* ita versantur grammatici, ut ea tantum exhibeant, quae ei peculiaria sint et non cum praecipua communia. Haec e capite Vararuchis XII.

*) Dixi in excurs. IV. p. 33. me inter praecipuam dialectum et *Çâurasenicam* in isto catalogo non distinxisse; causam nunc videtis. Eodem personae utraque utuntur dialecto, si vera sunt quae a grammaticis traduntur.

et S. S. nunc enarrabo, reiectis disquisitionibus de locis grammaticorum nonnullis dubiis et corruptis ad calcem libri.

§. 138.

De dialecto Çaurasenica.

1. De *singulis consonantibus* in universum valet, eas rarius elidi, quam in praecipua dialecto; valet hoc de utroque elisionis genere, de adspiratis et non adspiratis. cf. §. §. 35. 40. Diserte id docetur de क et द, व et य in S. S. ac pro न et ण praeterea iubet Vararuches ponere द et य. *) Exc. VI, 2. Communem itaque habet utraque dialectus transitionem tenuis in mediam in dentalibus; idem valere debet de cerebralibus et labialibus. cf. §. 37. Prosariae orationi iam vindicavi conservationem dentalium द et य. §. 137, 1. 2. De य mediali iuxta S. S. statuendum esset, etiam hanc semivocalem saepius retineri Çaurasenice, quam fit in praec. dial. Aliter equidem opinatus sum §. 45. Utut hoc sit, certum est, elisionem consonantium singularum magis ad praecipuam et poeticam dialectum pertinere, earum conservationem, mutatis nonnullis surdarum in sonoras, magis propriam

*) Mutatio iuncturae न in द् magis ad Çaurasenicam quadrare mihi visa est p. 238. quia dialectus quae न non elidit sed in द् mutat, etiam magis acommodata esse videtur ad ponendam iuncturam द् pro न्. In editis libris द् pro न् in versibus etiam prostat.

esse Çaurasenicae et pedestri orationi. Ad quam rem animum advertere debent futuri editores.

2. De *vocalibus* eadem valere debent regulae, atque in dialecto primaria. Peculiaris videtur sermoni poetico, et a prosario aliena tralatio vocalis इ e dissoluta syllaba व orsae ad syllabam antecedentem. cf. Exc. VI, 26.

3. De *singulis vocc.* hisce व्यापृत, पुत्र, गृध्र, स्त्री, द्रव, इव, प्रति, शंखचक्र, दण्ड, दण्डन, दोला, स्तु, यावत्, तावत्, videsis notas ad V. et S. S. in Exc. VI. num. 3. 6. 14. 4. 21. 22. 26. 27.

4. In *coniunctis* consonn. solum discrimen esse videtur, quod Çaurasenice pro त्, न्य, पय praeter पण, etiam अ poni potest in vocc. कन्या (unde etiam इन्ना), अहमपय, यत्त, अभित्त, प्रतिसा, सर्वत्त. cf. Exc. VI, 5. 6.

5. In *declinatione* haec peculiaris esse dicuntur.

a) *Ablat. sing.* solam formam in दो admittere videtur Çauraseni, idem de soluta oratione valere conieci. cf. §. 94, 4. et Exc. VI, 10.

b) *Locat. sing. pronomm.* Çaurasenicas habet formas सि (त्ति), et त्व, quibus addenda videtur हि. Exc. VI, 24. Excluditur itaque probabiliter terminatio सि s. मि; restat ut indagetur, sitne haec forma a soluta oratione aliena, sicuti eandem inflexionem a 1ma declin. exclusi §. 94, 6. p. 304.

c) *Neutra nom. voc. et. acc. plur.* formant in चापि et चाइ (s. चाइ); Exc. VI, 9. Çaurasenicae hae formae etiam prosariae sunt; cf. p. 307. Praeter eas invenitur in praecipua dial. चा, abiecta syllaba सि; l. l. Si recte haec disputata sunt, amo-

venda erit haec forma decurtata a prosa, ut Vik. 33, antep.

d) *Abl. plur.* poetis seponendus videtur. cf. p. 310. et instr. sing. in एषां p. 302.

e) च i. e. च चौरास. est aequae atque च, quod sola est forma Mahâr. Exc. VI, 23.

6. Ad coniugationem haec pertinent:

a) Çaurasenica repudiat formas verbi *medii*; cf. Exc. VI, 17. Rarius medium invenitur et suspecta eius exempla sunt in soluta oratione propter titubationes scribarum; haud aequae in poetico sermone, si flagitat versus; a primaria dialecto tamen 1mam sing. excludunt grammatici §. 117, 1. Pluralis nullibi estat. Vix me eget monitore, admittere 2dam sing. imper. med. et partic. in prosa. In futuro contra nunquam ponitur medium. Hinc suspicatus sum, a prosaria oratione expungenda esse quae leguntur exempla medii supr. p. 343. Id certum est nullum esse verbum Sanscritice ad medium restrictum, quod Prâkritice non saepius activo usurpetur.

b) Ante inflexiones personales admittit Çaurasenica, ut praecipua dialectus, normam decimam contractam i. e. ए aequae atque च. cf. Exc. VI, 25. §. 120, 3.

c) Pro 1ma sing. imper. poni videtur 1ma sing. pot. in ए, abiecta terminatione च. Exc. VI, 25. Poeticae orationi contra vindicandae videntur formae 1mae plur. in इमो, इमु, चम, चमु. §. §. 117, 2. 120, 2.

d) De futuro edocemur, Exc. VI, 18. Çaurasenice dici posse in 1ma sing. ईषां pro इषां; res du-

bia est. cf. l. l. Quod certum est, excluduntur a Çâur. futuro formationes, ह pro झ ponentes; eas solutae orationi abiudicavi §. 122, 4. Suspecta mihi sunt exempla rarissima, quae extra versus leguntur.

e) A prosaria oratione alienum videtur tempus in इष sive द्विष, de quo cf. §. 123. Exempla e versibus tantum innotuere et primariae dialecto formam attribuunt grammatici. Idem valet de formatione in ऋ, de qua cf. §. 124.

f) *passivi* forma communis in ईषदि sive इत्तदि Çâurasenicae attribuitur aequae atque praecipuae dialecto. Exc. VI, 19. Fit hoc a Kramadīçvara, non a Vararuche et supervacanea sane est observatio, si nulla est alia passivi forma primariae dialecto peculiaris. Talis haberi haud sine quadam iuris specie potest forma assimilata, ex. gr. घेषदि p. 361. Nam घेषीषदि forma esse debet prosaria. Passivum assimilatum legitur quidem, sed rarissime in soluta oratione, praeter वुच्चदि et दीत्तदि; quae solitae sunt formae. §. 125, 2.

g) Ex eis quae posita sunt sub tit. 1. et §. 137, 1. iam sequitur, ut 3tia sing. praes. in दि, imper. in इ, part. in द, infinit. in दु, part. fut. in द्य, Çâurasenici et prosarii sint, formae sine द poetici sermonis et Mahârâshtrici.

h) *Gerundii* forma in दुष, cuius duo tantum exstant exempla, फदुष et गदुष, §. 131, 1. Çâurasenica dicitur; Exc. VI, 8. Exempla e versibus nulla enotavi. Forma in इष Çâuras. Exc. VI, 7. dicta, usu-

ratissima est in oratione soluta, Mahrâshtrica उपा
rarissime legitur extra versum. Cf. §. 131, 2. 3.

i) Verbi substantivi species वृत्ति, quae Çaurasenicae ascribitur, aemulam habet in dialecto praecipua वृत्ति. cf. p. 346. Exempla huius e cantilenis petenda erunt (nam Mr. 5, 6. mendose legitur), illa regnat per sermonem prosarium. cf. Exc. VI, 16.

k) Radices कृ, भू, दा, त्या, सृ, दृष् Çaurasenice audiunt: करंदि s. करेदि (करोदि), भोदि sive होदि, देदि, चिरुदि, सुमरदि s. -रेदि, पेकलदि ac sunt certe hae formae usus frequentis et prosarii, dum aliae praeterea sermoni praecipuo conceduntur. cf. Exc. VI, 11. 12. 13. 14. 15.

§. 139.

His ita explicatis spero fore ut, quamvis sint quaedam dubia et coniecturis informata, evicta sit sententia, quam nunc proponam. Observant poetae dramatici in sermone personarum, quae praecipua dialecto Prâkritica loquuntur, id discriminis, ut alius sit sermonis habitus in soluta oratione, alius in versibus. Priorem sermonem Çaurasenicum dicunt technici, posteriorem Mahârâshtricum. Ad hunc pertinent praeterea multa inter poetici sermonis specimina, quae per libros rhetoricos sparsa leguntur. Consentiant grammatici, siquidem ea, quae ab eis Çaurasenica dicuntur, plerumque solita sunt in oratione soluta, dum ea, quae Mahârâshtricae tanquam propria vindicantur, praevalet in cantilenis. Ad haec discrimina accuratius circumscribenda et stabilienda exhortor futuros dramatum

editores, qui supellectile critica instructi ad negotium suum accessuri sint.

2. Quum hinc sequatur, ut praecipua dialectus aequae sit Cāurasenica, ac Mahārāshtrica, iactari potest quaestio, cur grammatici hanc primo loco doceant, illam appendicis loco ponant et quasi per transennam exhibeant, in primis si recordamur, longe maiorem exstare numerum locorum soluta oratione conceptorum, quam cantilenarum. At postrema haec ratio nullius est momenti, si reputatur, in fabulis quidem scenicis non multa legi carmina, grammaticis contra magnam copiam ad manus fuisse, ex. gr. poemata lyrica et erotica de Krishna pastore, quorum specimina multa praebent K. P. et enchiridia rhetorices. *) Tum rationem mihi intelligere videor satis idoneam, ob quam poeticam dialectum fundamentum quasi grammaticae Prākriticae fecerint doctores indigenae. Eadem est, ob quam equidem eandem ingressus sum viam, nimirum ope versuum omnino non carere possumus, si doctrinam vocalium Prākriticarum ad certiores leges reducere volumus. Est denique consuetudo Indorum poesin magni aestimare, solutam orationem parvi facere.

3. Mahārāshtricam recte dicantne grammatici, necne, dialectum, quam primo loco ponunt, alia est quaestio satis obscura, si accuratius ventilatur. Adduci possunt rationes quaedam grammaticae, quae arctiorem necessitudinem inter pri-

*) Ad carmina provocat S. S. 336. supr. p. 367.

mariam scenicam dialectum et Mahārāshtricam evincere videantur. Vid. supr. §. 94, 4. §. 126, 4. fin.; §. 151, 3. At id tamen scire vellem; utrum ex hoc formarum nonnullarum consensu petita sit positio grammaticorum, an sententia sit, quam ex historia scenicae artis penitus cognita derivarint et posteris tradiderint. Sin autem recte poeticus sermo Prākriticus ad Māhrattorum loquelam refertur, restat, ut caussa eruatur, qua factum sit, ut poetae scenicae artis conditores et Indiae mediterraneae incolae cantilenas suas potissimum accommodarint ad loquelam gentis, extra Vindhya montem agentis et olim minus cultae. Quaestionem indicasse sufficiat, nam etiam alia obscura sunt in antiquiori Indicarum harum dialectorum historia; vide quae tetigi in app. p. 14.

§. 140.

1. Si vera est sententia modo §. 139, 1. explicata, Cāurasenica praevallet dialectus in fabulis Indicis et maxima diverbiorum Sanscritice non scriptorum pars ei est adiudicanda; nam quae ad ceteras dialectos pertinent, et numero et ambitu summopere deficiunt. Secunda erit Cāurasenica lingua scenica, si dignitatem respicis; nam ea utuntur personae primariis proximae tanquam loquela vernacula et nativa. Ab Indicae societatis condicione profecta est haud dubie haec dignitas Cāurasenico sermoni attributa (cf. supr. p. 62) et inde sequi videtur, ut initia scenae Indicae apud Cūrasenas quaerenda sint; nam vix alia

excogitari potest caussa, ob quam post Sanscritam Cāurasenico idiomati attributa fuerit pars principalis; quae quum usu obtinuisset et consensu poetarum fuisset sancita, propagari posthac poterat ad alias provincias, a quibus Cūrasenarum sermo discrepabat.

2. Obstare videtur huic sententiae, quod scena Indica potius in India mediterranea universa excolta sit, quam apud solam Cūrasenarum gentem. Notae sunt vetustissimae et maximae interioris Indiae metropoles, Indraprastha, Mathura, Kanyākubja, Ayodhya, aliae, intra quarum moenia sedes ponendae sunt vitae cultioris, artiumque elegantiorum. Magis itaque credibile esset, si lingua quaedam ex harum urbium dialectis conflata secundam in scena suscepit partem. Quae opinio eo magis probabilis videtur, quo certius sit, linguam prorsus similem recentiorem quae Hindica dici solet, per hasce provincias praevalere (Cf. App. p. 21. not.), quae pro locorum diversitate paullulum quidem varietur, at admodum tamen similis sibi remaneat, ita ut dubium visum sit nonnullis, utrum ab antiqua Kanyākubjensium loquela, an a vetusta Brajabhâsha derivanda sit lingua Hindica. Eodem modo per Hindusthanam proprie sic dictam olim obtinuisse libenter crediderim linguam vulgarem usus magis generalis, ad singulos locos non pertinentem, qua quum uterentur vulgo homines, elegantiores ii quidem, verum Sanscritam non edocti, maxime accommo-

data ea fuerit ad usus, quos Çaurasenicae attributos vidimus.

3. Çaurasenicae nomine hanc loquelam significatam opinor, non ideo, quod ad localem Çurasenarum sermonem proxime accesserit, sed ideo, quod ab origine et inter prima scenae incunabula Çurasenice maximam partem conscripta fuerint, quae in scena docerentur; remanserit itaque nomen et latius fuerit propagatum, etiam postquam facta esset mutatio quaedam sermonis. Nam vel minus inter se diversas fuisse olim, quam hodie, linguas Hindusthanae propriae Sanscriticas inde colligo, quod olim minus a fonte suo communi discessissent. Versari autem videtis hanc meam qualemcunque coniecturam (nam coniectura est) tanquam in cardine, in eo, quod initia scenae Indicae ad Çurasenas et urbem eorum Mathuram referenda sint. Hanc autem opinionem inde informavi, quod persuasum mihi sit, e religione Krishnae profectam esse scenam Indorum (cf. praefat. ad Git. Gov. p. VII.), Krishnae autem cultum in primis apud Çurasenas et in ripis Yamunae olim viginisse.

LIBER TERTIUS.

De dialectis Prākriticis inferioribus.

CAPUT PRIMUM.

§. 141.

De divisione argūmenti.

1. In definiendis dialectorum minorum classibus utor exemplo grammaticorum Indicorum et omnia *) sermonis scenici genera, quae tractanda restant, in tres distribuo classes.

2. Prima est *Mdgadhica*, quae non multo magis a Sanscrita distat, quam praecipua, sed aliter mutat quosdam sonos, ex. gr. sibilos in π, et invertit quodammodo rationes istius, ex. c. π pro π ponendo. Unicam huius nominis dialectum docet Vararuches; itidem H. CH. Diversitates quasdam addunt seriores, ut *Ardhamdgadhicam* et *Dāxindtyam*. vid. p. 17. p. 20. Ad hanc potius quam ad aliam quandam classem trahendae viden-

*) Sedecim sermonis genera (quorum primum tamen Sanscriticum est) posuisse videntur seriores, vel plura venditat Rāmatarakavāgiṣas. cf. Exc. I. Quindecim enumerat Viṣvanāthas supr. p. 36. at addi potest Apabhraṇṣicum et sedecim dialectis ipse gloriatur poema conscripsisse. S. D. p. 219.

tur minores istae sermonis divisiones, quae p. 21 enumerantur, *Chândalica*, ceterae; eo sane deducunt specimina nobis patefacta. Quam posui p. 18. e S. S. enumeratio est confusa et prorsus nullius momenti. Verior est ratio dicendi, ad liquidum perducere non posse minutula haec discrimina a poetis non agnita. Ponam quae indagavi ad calcem capitis Ildi.

3. Secunda est classis *Pañdchica*. Unum profert genus Vararuches, aequae atque Kramadiçvaras; alii duo ponunt, ut H. Cn. p. 10. Laxmidharas p. 13. Râmas p. 22. cf. p. 27. Huius loquelae in fabulis, quales a nobis leguntur, specimina exstant nulla. Dialectus, quae a Vararuche et Kramadiçvara sub hoc nomine exhibetur, Sanscritam magis corrumpit, quam ulla antecedentium et eo sensu recte magis barbara habetur; est tamen loquela legibus sibi peculiaribus recta et praecipuae dialecto in multis opposita; primaria distinctio cernitur, si ita dicere licet, in *acclivitate* consonantium; tenues enim non descendunt in medias, sed haec ascendunt versus illas.

4. Tertia classis est *Apabhrançica*. Praeternittit eam Vararuches, duo genera stabilit H. Cn. p. 10. Generali sensu nomen ponit Laxmidharas p. 12. ita dicens sermonem hominum circum ostia Indi fluvii degentium. Quo sensu varias dialectos Apabhrançicas dicat Râmas, explicatum est p. 15; et Exc. I, p. 6. nomina ipsa legis ibid. p. 5. Luculentam huius loquelae enarrationem debeo JACQUETIO meo, qui caput S. S. hac de re accuratis-

sime descriptum mecum communicavit. Varietates commemorantur tres, quarum secunda *Vrāchata*, tertia नगर s. उपनगर dicitur, prima nomine non significatur. Recte me admonet Jacquetius, idem nomen legi inter Apabhrañçicas dialectos a Rāma enumeratas; cf. Exc. I. p. 5. उपनगर. Assentior viro doctissimo, Umānagara reiiciendam scripturam censenti, at nescio, ad quem locum referri debeat nomen, si legitur नगर; coniunctum id suspicor cum appellatione generis scripturae vulgatae *Nāgrī*. De *Vrāchata* optime observavit idem Jacquetius, eius ope emendandum esse Rāmam; p. 6, 1. ब्रच ब्राचटास्य etc. eoque nomine indicari terram, quae hodie *Wuch* dicitur. cf. App. p. 20, III, 10. Adde vocem ब्राच-ट corruptam esse e ब्राच, quā notat Manus X, 20. homines caerimoniarum incuriosos. Constat eo opprobrio afflictos fuisse incolas Indi fluvii. Primo quae ponitur loco in S. S. Apabhrañçica lingua, localis vix est, sed praemittere videtur Kramadīçvaras, uti fecit post eum Rāmas cf. l. l. p. 4. ea, quae communia inter se habeant quaequae Apabhrañçicae dialecti. Sermo, qui enarratur in S. S. multa communia habet cum antecedentibus linguis, sed plura sibi peculiariora, praecipue in inflexionibus. De qua re suo loco dicetur.

§. 142.

Si comparamus cum praeceptis de hisce dialectis a grammaticis specimina, quae in dramatis exstant, longe maior comparet discrepantia inter cathedram et scenam, quam quae inventa sit in

praecipuis dialectis, Mahārāshtrica et Gāurasenica. (cf. §. 136, 3.). Attamen quum ea, quae in sceniciis harum dialectorum speciminibus a regulis grammaticorum abhorrent, nullam praebeant speciem sermocinationis novae, grammaticis ignotae, sibi-
metipsi consentientis, verum enimvero multo potius clare demonstrent, falsos fuisse scribas maiori sua praecipuae dialecti consuetudine atque identidem ad eam delabi; quum certum sit, ex ipsis fabulis derivata fuisse praecepta grammaticorum: facile intellexi, id mihi esse agendum, ut quam possim accuratissime praecepta grammaticorum illustrarem; quo facto breviter indicare sufficeret, quae sint documenta cuiusvis dialecti nobiscum communicata, quaeque in eis bene se habeant, quae secus. Futuris editoribus magis canone grammaticorum opus esse censi, quum farragine emendationum et coniecturarum mearum.

2. Aliam rem, a meo proposito alienam, commendatam vellem viris harum rerum me peritioribus; intelligo comparisonem harum dialectorum minorum cum eis linguis, quae hodie in eis obtinent locis, quorum nomina indita sunt hisce scenici sermonis generibus. Sine tali comparatione enim apte iudicari nequit, quid pro suis consiliis in provinciali loquela immutaverint poetae; atque in Apabhrāṇṇica et Paṭcāchica loquela quaedam si non immutata, at certe tamen pro arbitrio permixta fuisse, ipse indicare videtur usus horum nominum apud seriores. cf. Exc. I. p. 6.

CAPUT SECUNDUM.

De dialecto Mdgadhica.

§. 143.

Nunc exhibebo praecepta grammaticorum, ac primo quidem loco XI^{um} caput Vararuchis cum scholiis Bhāmabae, dein e S. S. quae huc spectant addam.

VARARUCHIS CAPUT XI.

मागधी ॥

प्रकृतिः शीर्सेनी ॥ १ ॥

यसोः शः ॥ २ ॥

यकारसकारयोः शो भवति ॥ माशे । ^(*) खिलाशे ॥ ^(*)

शो यः ॥ ३ ॥

सकारस्य यकारो भवति ॥ याशदे । याश्या ॥ शायते । शायो ॥

चवर्गस्य स्पष्टता तयोच्चारणं ॥ ४ ॥

चवर्गो यथा स्पष्टतयोच्चारणं भवति ॥ पलिचष्ट । ^(**) गदिद्रहले । ^(**)

वितष्ट । पिफले ॥ ^(**)

हृदयस्य हउक्कः ॥ ५ ॥

हृदयस्य स्थाने हउक्को भवति ॥ हउक्के झालहे । हउक्के मन्नेमि ॥

वर्तवोर्थः ॥ ६ ॥

वर्कार् र्त्कार् स्थाने शो भवति ॥ कथे । दुयपो ॥ कार्ये । दुवन्नः ॥

सस्य स्कः ॥ ७ ॥

^(*) Cod. शो ।

^(**) Cod. शो pio ह. Nonne leg. गदिर ?

क्षय स्थाने स्फकारो भवति । लक्षणे । राक्षसः ॥ *)

अस्यदः सौ हके हगे अहके ॥ ८ ॥

अस्यदः स्थाने सौ परतो हके हगे अहके एते आदेशा भवन्ति ॥ हके भणामि । अहके भणामि । हगे भणामि ॥

अत इदेतो लुक्च ॥ ९ ॥ **)

साव । इत्यनुवर्तते । अकारान्तात् प्राञ्चदात् सौ परत इकारकारी तः पक्षे लोपश्च ॥ हस्ते श्रपदि ॥ एषे आशा ॥ एषे (l. एणि) पुलिग्रे ॥ ***)

एषापुत्तिसा एषरभा ॥ ****)

क्रान्ताद् उच्च ॥ १० ॥

कप्रत्ययान्ताच्छ्रदात् सौ परत उकारश्च भवति । अकाराद् इदेतो लुक्च ॥ †)

हृदि । हृदिदि । हृदिदे । हृदिदाः ॥ ††)

उसो हो वा दीर्घत्वं च ॥ ११ ॥

उसः षष्ठैक्यचनस्य स्थाने अकारादेशो वा भवति । तत्संयोगे च दीर्घत्वं ॥ पुलिग्राह धपो । पुलिग्राश धपो ॥

च ††) दीर्घः संयुक्तो ॥ १२ ॥

अदन्तादित्येव ॥ अदन्ताच्छ्रदाद् अकारो दीर्घो भवति संयुक्तो ॥ पुलिग्राह आगच्छ ॥ माणुग्राह आगच्छ ॥

संयुक्ताविति किं । मणुग्राश धपो ॥

चिह्नस्य द्विः ॥ १३ ॥

चिह्नस्य स्थाने द्विः इत्यादेशो भवति ॥ पुलिग्रे द्विदि । मणुग्रे द्विदि । इत्यादि ॥

दुकृञ् मृङ्गामां कस्य उः ॥ १४ ॥

*) Cod. राक्षसः ।

**) Cod. लुक्च et सौ ad sūtram refert.

***) Sic Cod. et pro antec. अ ubique स ।

****) Sic Cod. Exempla sunt elisionis, quae restituere nequeo.

†) Cod. लुक् ।

††) Cod. ubique स । Ultimū ex. est लुक् ; cf. infra.

†††) Lege: अद् ; in ex. ubique emendavi अ pro स.

दुकृत् करणे मूढ प्रापात्यागे गम् लृ गती ॥ इत्येतेषु स्थाने कप्रत्ययस्थाने
उकारो भवति ॥ कडे। मडे। गडे ॥

हो दापि(ः) ॥ १५ ॥

कृत्प्रत्ययस्थाने दापि इत्यदेशो भवति ॥ श हि पादापि गडे । करिदापि
घाघडे ॥

शृगालस्य शिखाला शिखाले शिखालकाः ॥ १६ ॥

शृगालशब्दस्य स्थाने शिखालादयश्चादेशा भवन्ति ॥ शिखाला घाघइदि। शि-
खाले घाघइदि। शिखालक घाघइदि ॥

इति वररुचिकृते प्राकृतप्रकाशे मनोरमायां धृती मागध्यास्य एकादशः
परिधेदः ॥ ११ ॥

Ex S. S.

मागध्यां षसोः शः ॥ १ ॥

रो लः ॥ २ ॥

यपचवर्गयुक्ता मनामुच्चार्याः ॥ ३ ॥

हृदयस्य ह्रदक्को ॥ ४ ॥ *

ये ज्ञायुक्तत्रययोः ** ॥ ५ ॥

हो दापिः ॥ ६ ॥

कस्य पिचा ॥ ७ ॥ ***

दीर्घः संवृद्धौ ॥ ८ ॥

ज्ञप्ता हुत्वं अददीर्घश्च वा ॥ ९ ॥

द्विट्ठः स्यः [पेन्नाचिके] ॥ १० ॥

हके ह्मे चाहमर्थे ॥ ११ ॥

शुद्धं शुद्धं शप्पदो महालाभो कयत्तं वयित्तं दापि अम्हणाहु वषपोपा
चिट्ठदि वेदेवा हके पापिआ ॥ माहाराष्ट्रीमित्रार्कमन्त्राधी ॥ १२ ॥

अचरे सोरेंत्वं ॥ १३ ॥ एषे मेषे इत्यादि कथंचिद् भेदा माहाराष्ट्र्यादेः ॥

Tam sequitur locus p. 18. a me positus.

*) Lege : हउयके ।

**) Lege : योऽनाययु°

***) Dubia est scriptura; cf. infra §. 148, 3.

§. 144.

Ex his hae regulae deduci possunt.

A. 1) Vocales च, इ, उ, घा, ई, ऊ eodem modo se habere debent, atque in praecipua dialecto; nam de eis nil docetur peculiare. ऋ et ए aequae alienae sunt a Māgadhî; in quibusdam aliter mutatur ऋ, quam in dialecto praecipua; testis est हृदयक Var. 5. S. S. 4. pro हृदयक, supra हृदय, Var. I, 28; in कउ i. e. कृत, मउ i. e. मृत, शिखल i. e. शृगल. Var. 14. 16. consentit haec cum illa. Vid. Var. ind. s. v. v.; idem in universum supponendum est propter absentiam testimonii contrarii. Itidem alienae esse debent diphthongi ऐ et औ ab hac lingua: ए et ओ finalia in इ et उ corripui interdum, mox videbimus.

2) Principalis discrepantia est quae in fine nom. sing. masc. nominum in ऋ cernitur. Hinc fieri docet Var. 9. ए sive इ; elidi etiam vocalem; in participiis in ण (r. 10) denique mutari in उ. Omittit regulam S. S. loco iusto, eiusque initium repetit ad dialectum Çabaram r. 13. Patet hoc scribae negligentia esse factum. च simplex non ita mutari, supervacaneum est admonere; est finis चत् sive चः, (cf. supr. p. 162.) qui ita variatur. De उ parcere possum verbis, est correptio diphthongi औ ex अः contractae; *) cf. supr. p. 150. Non dicitur, utrum sine vocabuli Māgadhici poni ceteroquin debeat औ pro अत्, necne; colligo inde, quod regula de ए pro औ ad nominat. sing. 1 mae declin. restringatur et de aliis vocabulorum finibus nil definia-

*) Aliud उ pro औ praebet terminatio तु S. S. 9. si recte hac tracta est regula. Dubia tamen est res.

tur, e Çaurasenica itaque petenda est norma iuxta reg. Var. 1. ञे, forsitan etiam ञ, expectandum est in ablat. sing. in दो etc. Nimis breviter haec expeditur grammaticus.

3) इ eodem casu aperte correptum est ex ए. Hoc pro ञे Çaurasenico positum esse posset conici nec dubia esset res, si re vera ex ista dialecto derivata esset Māgadhica. At quum certa mihi disputasse videar supr. p. 29. derivationem dialectorum a grammaticis indigenis propositam formalem tantum dicendo, nil obstat, quo minus ए Māgadhicum ab ञ: Sanscritico aēque directa via descenderit, atque ञे Çaurasenicum. Potius itaque crediderim, ए istud contractum esse ex ञ + इ, posito इ pro Visarga sive spirītu finali. Amantissimam mox inveniēmus Māgadhicam cognatae litterae ञ.

4) Quod additur, elidi ञ finale eiusdem terminationis, obscurius est propter socordiam scribarum. Probabilius est, non elidi vocalem ञ, sed Visargam pro ञ nominativi ponendum; suadet id etiam त्रिषालक reg. 16. Hinc conicio हसिद् reg. 10. Quid sibi velint ultima exempla reg. 9. nescio.

§. 145.

B. De consonantibus singulis.

1. Pro ञ et ञ non coniunctis ubique ponendum est ञ contra morem Çaurasenicum, qui ञ unice admittit. Excipe solummodo ञ Sanscriticum finale. Var. 2. S. S. 1.

2. ञ locum litterae caninae semper occupat S. S. 2. Omissa est incuria librarii regula apud

Var. nam in exemplis लसकणे r. 7. पुलिणे r. 9. aliis legitur ल. Confirmat regulam H. Ch. पाले i. e. नः.

3. Pro न poniendum est ण, ut in praecipua dialecto; sit ex. gr. reg. Var. 15.

4. Pro न poni videtur media द, cuius locum supplet उ in हडकक reg. Var. 5: कड, मड, गड reg. Var. 14. द exstat in यामदे V. 3. हडिदे V. 10. etc. Media न pro क in हणे V. 8. S. S. 11.

5. य Sanscriticum facile elidi videtur; cf. exempla यामदे, यामा V. 3. una cum vocali evanescit in हडकक pro हडयक, posita कक ob accentum. Usurpat contra semivocalis partem litterae न prorsus contra rationem Çāurasenicam: cf. §. 45. Consentiant hac in re V. 3. et S. S. 5. facta emendatione necessaria.

6. Elisiones consonn. singularum rariores videntur, quam in dialecto primaria, excepta semivocali य. Nam alius elisionis exemplum exstat tantum in शिवाल pro शृवाल V. 16. यामदे pro यामदः r. r. 15, 16.

§. 146.

C. De consonantibus coniunctis.

1. Ad eandem rem pertinent praecepta V. 4 et S. S. 3. res ipsa dubia non est, at quomodo accipienda. Certum est coniunctas respici*) litteras palatales, quibus S. S. addit य et labiales.

*) Diserte dicitur in S. S. et unum exemplum apud Var. praebet iuncturam Sanscriticam क, aliud continet ह quae littera valet च. Duo alia पुलिचर et विलर exhibere videntur Sanscritica परिचयः et विलयः; at hoc

Parum eas efferendas esse docet S. S. Explicant exempla apud Var. rem ita, ut efferenda sit pro geminis palatalibus Çaurasenicis tantum una पलिचये, गहिरइले, जिता, पिकले pro Çaur. परिच्छातो, गहिरइलः, जिता, पितागो, i. e. Sanscr. परित्यक्तः, गभीरइलः, जिता, निर्फरः. Cum tali pronunciatione consentit मनाम् in reg. S. S. cum ea consentiet Vararuches, si rescribetur चवर्गस्यास्पदता et iungetur: ववास्पदः. Coniectura certa mihi esse videtur. Ad labiales extendit regulam S. S. Exempla essent पुक् pro पुप्, पिभर् pro निर्भर्, alia eiusmodi. At silet Vararuches et dissensio est in य, nisi dicere vis, scribi quidem a Var. य, hoc tamen non obstat, quo minus cum S. S. obscurius efferatur iunctura. At vel magis probabile est, य male legi pro ण. cf. §. 148, 2.

2. Pro ण Çaurasenico, ex र्य sive ex ण् pro genito, Mágadhicé ponendum est य. Var. 6. फले pro कार्ये, दुखले pro दुर्जनः.

वियर् audire debebat iuxta reg. 3. Utrumque mendosam praebet scripturam, utraeunque ponatur interpretatio regulae. Si legitur स्पदः, clarior pronunciatio, quam Çaurasenica, nullo istorum exemplorum depingitur, immo इले et फले obscurius sonant, quam छले et यले. Sin autem rescribitur वस्पदः, duo haec bene se habent, illa aequè clare strident, atque in Çaur. Male itaque se haberent exempla, etiamsi suspicari velles, regulam Vararuchis valere et de singulis et de iunctis palatalibus. Omnia bene consentiunt, réceptis coniecturis a me propositis; पितर् i. e. निर्भयः rescribi non potuit ob reg. Var. 6. De singulis consonn. aut nil praecipit regula aut iubet eas in aliū sonum mutari, ex. gr. च in ण, ण in य.

3. In sibilis coniunctis prorsus dissentit Māg. a praecipua dialecto, omittens assimilationem. Rem diserte docet Var. de च v. 7. cuius elementa transponuntur et transit sibilus in dentaïem, si recte legitur लसकणे; at refragatur quodammodo reg. 2. et suspicor लसकणे. Omittit S. S. regulam, at patet, decurtatum esse et mancum totum locum de Māgadhi. Quod de च constat, de aliis sibilorum iuncturis assumi posset ex analogia et exemplis हले r. 9. द्विदि reg. 13. Pro hoc tamen scribitur S. S. 10. द्विद; refertur hoc quidem ad Pāiçāchicam loquelam, at aliena est talis mutatio huius iuncturae ab ista dialecto et absurde h. l. additum est पैशाचिके, quum mox seqq. ad Māgadhicum sermonem pertinere pergant. Dubium tamen remanet, utrum vere Māgadbicae sint iuncturae tales, ut ल, ल, ह, ह et expectandum, dum novi pateant nobis fontes. Ante व aut semivocalem sibi assimilatur sibilus च in ञ mutandus, hinc gen. sing. in ञ्, aut in ह transit स, eliditur व et producitur vocalis antecedens. cf. supr. §. 79, 6.

4. In ceteris iuncturis observatas esse leges Cāurasenicas, colligendum est ex silentio grammatici; exemplum est षालडे r. 5.

§. 147.

De declinatione.

1. De *nominativo* sing. nominum in च iam dictum est, cum aut ए sive इ, aut च finiri; participiis in न alia praeterea conceditur forma in उ. Mira est forma nominativi in ञ in voce शिषाला

Var. 16. Cum masc. confusum esse neutrum, patet ex exemplis धणे r. 11. कणे reg. 6. हउक्के alterum r. 5. accus. est; prius हउक्के nom. Feminino pronominis एष eadem terminatio attribui videtur reg. 9. at suspecta est scriptura.

2. *Gen. sing.* aut णा ponit pro स्त Çaurasenico, aut ह producta vocali anteced. पुलिग्राह s. पुलिग्राह reg. 11.

3. *Vocativus sing.* in णा 1mae declin. (supr. §. 97.) huic dialecto vindicatur; Var. 12. S. S. 8.

4. *Nomin. plur.* 1mae declin. aut in णा iuxta S. S. 9. exit (idem docet Vararuches silentio suo) aut हु addit, producta vocali antecedenti. Exemplum esset पुलिग्राहु iuxta reg. 12. Forma satis memorabilis, siquidem ea fluxit ex antiqua inflexione, Vedis et Zendavesto communi: वासस्; cf. Yaçnam BURNOUGH I. App. p. LXIII. उ correptum est ex वो, वाहो pro वासस् id tantum habet miri, quod ह positum sit pro स non coniuncto; alia tamen exempla prostant §. 29. Certum est inveniri hanc inflexionem in inferioribus scenicis dialectis; quod Māgadhica sit, solo Kramadiçvarae testimonio innititur.

5. De ceteris casibus quum nil annotatum sit, ii ex Çaurasenicis derivandi sunt, mutatis mutandis.

6. *Nomin. sing.* Māgadh. recurrit in वहके, unde हके et हणे, pro वह. Var. 8. S. S. 11. Nimirum ex वह-स् fictum est वहक, ut तुमज §. 111, 5. hinc nominativus वहके.

§. 148.

De coniugatione.

1. De inflexionibus verbi nil observati invenio; ex eo quod ए ponitur in nom. sing. pro घो, colligo, in verbi terminationibus Māgadhicis etiam ए saepius admitti, quam Çāurasenice fit. Cf. §. 138, 6, a. Exemplum medii est वाचदे Var. 3.

2. Gerundii forma ab utroque teste Var. 15. S. S. 6. ponitur दाणि. Exempla पादाणि, करिदाणि i. e. पीत्वा, कृत्वा, Çāur. पादूण, कादूण, Mahār. पाडूण, काडूण. Utitur itaque hoc gerundium इ intercalato post consonantem radiceis finalem; क्त्वं eodem modo ponitur pro क्त्वं, ut fit in praecipua dialecto. cf. §. 131. दाणि eiusdem haud dubie est originis, atque तूण, दूण, उण, sed e त्वान् (cf. §. 89, 1.) assimilatione fit ताणं et propter debilitatem iuncturae Māgadhae (§. 146, 1.) ताणं, cuius tenuis descendit in द; in दाणि finis ञ abiit in इ, nam abiectam esse nasalem finalem ex analogia praecipuae dialecto coniicio. Habet hoc affinitatem quandam cum इ posito pro spiritu finali in nomin. in ए. supra §. 144, 3.

3. In participio in ण abiit tenuis post vocales in द; हृदि V. 10; द् इ interdum fit ड, ut कड, मड, गड V. 14. Si ण Sanscritice cum alia consonanti associatur, evadit forma Māgadha consentanea, ut लडे pro लङ्घ omnino ut in praecipua dialecto. cf. §. 123, 1. पिछा S. S. 7. sic recte positum esse nequit ob finem ञ, at ignoro, utrum generalis sit regula de participio passivi Māgadhico, an emendanda sit reg. ope Var. 14.

§. 149.

Pura et sincera haec est Māgadhica dialectus, quam hominibus intimi palatii regii attribuit Viganāthas, nescio quibus exemplis fretus; nam in nulla fabularum, quales nobis leguntur, adhibita est dialectus, signis sibi prorsus propriis एक pro ए et ए pro अ satis distincta. At antequam in exempla Māgadhici sermonis, quae in fabulis exstent, inquiramus, prius congerere placet, quae de cognatis dialectis ex brevibus grammaticorum notitiis colligi possunt.

§. 150.

De *Ardhamāgadhica* scimus (p. 20.), eam a Māgadhica non magnopere discrepare; accuratius hoc definit Kramadiçvaras dicendo, admixtam fuisse huic loquelae Māhārāshtricam (reg. 12); quod eo magis tenendum est, quo ieiuniora sint singula, quae praeterea memoriae prodidit. In absentia notitiae alius haec tamen premere debemus.

1. Perturbatus et mancus est S. S. §. 12. Partim exempla sunt a regulis suis divulsa, partim regulae sine exemplis; neutrum sine mendis. Negligenter omnino versatus est scriba in minoribus hisce dialectis.

2. शुद्धिः प्रपदि *) (i. e. स्वपिति) indicat, in Ardhamāgadhica pro ए et ए , ut in Māg. at mutari e eadem ratione, atque in Çaur. Inflexio दि signum est elisionis in Ardhamāgadhica non ubique observandae.

*) प्रपदो mendum est, cf. Var. XI, 9.

3. महालाघो pro महारातः exemplum est ad regulam omissam, qua iniuncta fuit mutatio litterae caninae in ल. Nominativus in घो pro ए indicare videtur, utramque formam Ardhamâgadhice usurpari.

4. कयत्तं वयित्त corrupta est scriptura, quae varie tentari potest. Certam emendationem in promptu non habens eam intactam relinquo.

5. Gerundii forma Mâgadhica दाणि etiam huic dialecto ascribi videtur; idem valet de nom. plur. in हु.

6. वचणेण quid sibi h. l. velit, haud assequor; nam alia forma instrum. sing. १mae declin. in Mâg. non commemoratur.

7. चिह्ठदि significat, formam Çaur. non Mâgadhicam चिह्ठदि sive चिह्दि obtinere in Ardh.

8. Lego इदेहा. i. e. in nom. sing. masc. et neutr. १mae declin. formam in ए स. इ praeter Çaurasenicam in घो huic dialecto esse propriam.

9. हके Ardh. itaque dicitur aequae ac Mâgadh.

10. पाणिष्ठा cohaeret cum reg. S. S. Mâg. 7. et aequae obscura mihi sunt verba.

§. 151.

De inferioribus dialectis certa nulla docentur in S. S. De Çābart (cf. p. 19.) discimus, eius nom. sing. १mae declin. Mâgadhice exire in ए. Hoc et quae sequuntur nomina (cf. p. 18.) ad eas linguas pertinent, quas Vibhāshas dixit Rāmas (vid. Exc. 1.); male tamen h. l. in S. S. ponitur Çāurasenī; Dāxinātya a Rāma post Ardhamâgadhicam collocatur; etiam in hoc peccasse videbi-

mus aut Kramadigvaram ipsum aut librarium eius. Enumerantur in S. S. singulae dictiones, hisce dialectis propriae, e provincialibus linguis*) petitae, nullo inter diversa sermonis genera discrimine facto; quo fit, ut eis pro nostris consiliis uti non possimus. Ex hoc id solum colligo, quod dialecti *Çakárica*, *Çábarica*, *Chanḍḍlica*, *Abhétrica*, similesque cum Māgadhico sermone arctius coniunctae sint, utpote quae post eum enumerentur. Consentit nominativus *Çábarensis* modo prolatus, at magis etiam specimina in fabulis obvia.

§. 152.

Dramata si perlustramus, nullos invenimus locos, qui ad Māgadhicam puram referri possint. Nami एक pro ज, vel य pro न, व्य pro न्न nullibi emergunt. Gerundium in दाणि prorsus evanuit. Partim attribuendum hoc est inscientiae et socordiae scribarum, qui praecipuae dialecti magis periti, loco Māgadhicae purae saepius posuerint formam Çáurasenicam. Exemplum luculentum huius rei est Mr. p. 159, fin. 160, 1. Nam एकवचं per रक्खा sibi non interpretari potuit Maîtréyas; sin autem रक्क

*) Additur enim sine cap. इति देशोत्तरः ॥ Recte coniecit Jacquetius अनुत्तरः। Partim interiectiones sunt, ut रे, अरे, ओ, etiam aliis dialectis cognitae; partim particulae, ut ते s. ति pro इव, partim nomina. Regulae generales vix ponuntur et nullius sunt usus, nullo addito nomine, ex. gr. quum dicatur pro arbitrio produci vel corripri posse vocales: दृक्खदीर्घतुक्खदोषाणि वेदे।

dixit Kambhillakas, id facile convertere potuit in रक्त. Oblitterasse itaque credo scribas saepenumero vestigia sermonis Māgadhici; cui quum admisce-
rentur formae sermonis primarii, orsa est *Ardha-
māgadhica* lingua, nulli provinciae propria, a ve-
tustis poetis non adhibita, ab antiquioribus gram-
maticis, Vararuche et Hemachandra, non tractata;
ne Laxmidharas quidem eius mentionem iniecit.
At facile est visu, hanc mixturam sermonis non
totam attribuendam esse scribis, verum enimvero
seriores poetae, qui omnes Prākriticas dialectos
non ex ore hominum mutuabantur, sed in sub-
sellis didicerant, ipsi usi sunt mixto hoc ser-
monis genere. (cf. p. 12.) Ad hoc pertinent diver-
bia passim Māgadhicae nomine insignita, ut *Jiva-
siddhis* in M. R. et quae proferunt in Prab. disci-
pulus *Chārvākae* et *Jainicus*. Purae Māgadhicae
specimina persequor per fabulas antiquiores et
potissimum quidem in loquela Kumbhillakae *),
Vardhamānakae, et balneatoris Buddhici *) in Mr.
Assecla Buddhae se ab urbe Pataliputra origi-
nem traxisse dicit (Mr. 75, 4.) i. e. a metropoli
Māgadhensium sive Vihārensium. Puer Çak.
p. 151 seqq. eadem loquela usus fuisse videtur, at
confundit Chézyus diversa sermonis genera. —
Lictor (शोधक) Mr. p. 259 seqq. tam multa profert
Māgadhice, ut vix dubitem, quin ad eum sermo-

*) cf. Mr. p. 155 seqq. p. 58. p. 212. p. 255 seqq. Mr.
p. 90. p. 185. p. 190. Alia eius diverbia vix abhorrent
a genere praecipuo; cf. locos in App. p. 33. indicatos.

nem revocanda sint omnia eius verba; at tam parum sibi constat in ed. Calc. eius sermo, ut inde exempla petere tutum non esset. Atque omnino tantam invenio in libris*) Mptis inconstantiam in eis, quae ad unam alteramve dialectum proprie pertinent, ut satius saepe visum sit, castigatiores expectare novas dramatum editiones.

§. 153.

1. Vocales easdem sequuntur regulas, atque Caurasenicae (§. 144, 1.); de वः finali mox dicetur. वी quod legitur Mr. 159, 1. in मीलेन्ति iam supr. p. 122. repudiatum est, Mr. 258, 6. वेणं exstat pro वने; quasi elementum इ ex diphthongo in syllabam praecedentem tralatum esset; at desunt alia exempla.

2. ए forma est legitima nom. sing. masc. 1^{ae} declin. §. 144, 3. Exemplis scatent loci et quae interdum eius loco emergunt घो, incuriae scribarum tantum debentur. ईदिघे Mr. 78, 6. लपडे Mr. 155, 5. एगे Mr. 83, 5. Haec inflexio transfertur etiam ad neutra, घडे Mr. 64, 2. 4. verum non ad feminina. एषा शा Mr. 158, 1. = एषा सा. Pro ए interdum legendum est aut इ aut ए breve, ex. gr. Mr. 73, 6. गडि. ***) प्रयिक = प्रवयः 90, 7. 8. 9. उ correptum ex घो rarius legitur; चिह्न (sic) Mr. 212, 8; cf. §. 144, 2. शिल Mr. 62, 9. ****)

*) Usus sum ad M. R. codice Parisino, ad Çak. varia scriptura, e codd. Londd. a BROCKHAUSIO meo enotata.

(*) Versus non viderunt edd. Calce. Hemist. est: पा ष
कनालगडि विरल्लादि ॐ - | - ॐ - | ॐ - | ॐ - | ॐ -

***) नम्य Mr. 63, 9. e proximis diverbiis itrepsit.

contra legem Vararuchis peccat, जिल eius loco ponitur 212, 9. quae forma bene se habet; aliud exemplum est चिल ibid. Suspicio tamen qd hoc restringendum esse ad nom. et acc. sing. neutr. et ad nom. sing. masc. ante verbum substantivum encliticum, ut Mr. 73, 7. लकिलदमि. cf. चिलमि 219, 10.

§. 154.

1. ण pro न Sanscritico, ञ pro ष et ण Sanscriticis, ल pro र satis frequenter ex decreto grammatici inveniuntur et quae aliter scribuntur, emendatius legi solent in codice uno alterove. Exempla sunt: ग्रहिष = समिक Mr. 58, 12. षपणेग्रनि. e rad. इष; ib. 58, 12. ut taceam ञ Sanscr. conservari: ग्रलणं Mr. 58, 11. ग्रददे Mr. 61, 6. = ग्रधदः. णं = ननु Mr. 62, 1. कलेमि = कलेमि Mr. 63, 6. लोचदि = रोचते Çak. 155, antep.

2. उ pro द et न invenitur iuxta Var. in हउक्के Mr. 61, 6. in गदे Mr. 73, 6. कदे Mr. 64, 9. Mendose eius loco scriptum est ल in हलक्के Mr. 155, 6. in कले 83, 1. etiam द ponitur in कदे et गदे Mr. 83, 2. 66, 5. 76, 2. हिषच etiam ponunt scribae Mr. 58, 9. In वाचउ Mr. 58, 10. et rad. पउ i. e. पद constat उ e praecipua dialecto: Mr. 62, 9. 58, 11. Denique male ponitur उ pro ल in पाउ i. e. नर Mr. 61, 7. विपडीद = विपरीत 58, 13.

3. ष pro ण in nostris libris non prostat et solum quod observavi proclivitatis versus ष exemplum cernitur in scriptura दुयालक, alias दुवालक pro दारक. Mr. 71, 11. 156, 4. cf. S. S. 45. Exc. V. Vix dubito, quin codices antiquiores etiam in hac re decretis obtemperaturi sint grammatici.

4. In elisione consonantium singularum, in ponendo ह pro adspiratis, in transitione surdarum in sonoras observantur regulae in praecipua dialecto validae. Molestum est exempla adducere.

5. चिट्ठदि, non दि° prostat Mr. 156, 3. contra iussum Vararuchis. Etiam in hac re expectanda est collatio librorum.

§. 155.

1. Quod ad assimilationem attinet, valent leges in primaria dialecto regnantes; neque aliter praescribunt grammatici de Māgadhi. Exempla sunt: मग Mr. 58, 11; गद्दही = गर्दभी, ib. 8. शन्नी = शक्ति Mr. 58, 9. हत्ये Mr. 256, 1. दद्रुण = दृष्ट 58, 10. पचभट्टे = प्रभट्ट: ib. पपह = प्रपन्न Mr. 159, antep. Porro उन्नाया = उपान Mr. 529, 11. पचुपकारं = प्रत्युपकारं 255, 8. Afferam infra exempla omissae huius mutationis ex dialecto cognata, et habeo rationes, ob quas credam, haud semper observandum esse reg. §. 72, 3. in dialectis Māgadhicis. Silent ea de re grammatici.

2. Inveniuntur exempla inversae assimilationis, de qua §. 63. मुक्क Mr. 58, 7. 62, 2. at eodem loco शन्ने et in sola iunctura क हanc mutationem observavi.

3. Ubi स्स ponendum est Çāurasenice, in hac dialecto esse debet श्र, et negligentia est librario- rum, si huic legi non semper mos geritur. एविश्रं Mr. 82, 7. कलिश्रं = कलिष्यामि ib. 6. मणुश्रण Mr. 61, 6. पश्रदि 157, 6. एकश्रिण = एकस्मिन् 159, 8. at contra कलि 159, 1. et alia multa, quibus foedare chartam nolo.

4. Et legi Vararuchis de क et aliis peculiaribus

sibilorum iunctorum mutationibus, quas suspicatus sum §. 146, 5. refragantur libri. Nam quod कटे et पिचले legitur Mr. 58, 7. 258, 10. solitarium est, et si दक्षिण ponitur 76, 5, quod credere possis esse vestigium scripturae दक्षिण, plerumque legitur क्व more Çaurasenico, ut लक्खिद 73, 7. सिक्खिद (sic) 75, 8. Mr. 213, 8. legitur पेइदि pro vulgato पेक्खदि; in hoc forsitan latet vestigium scripturae स्क. cf. §. 78, 2. et infr. §. 164. ubi exempla ponam alia, quibus probabile sit, scripturas ल, ल, द, द vere esse Māgadhicas.

5. Itidem frustra per istos locos exempla quaeres tum geminatae semivocalis व, tum eorum quae a grammaticis tradita sunt §. 146, 1.

6. Elisiones syllabarum, ut वडुक्क Mr. 58, 9. देउल ib. 13. एपिहं ib. 11. Māgadhicae cum praecipua sunt communes. cf. p. 129. p. 172.

§. 156.

1. In *declinatione* id primum agam, ut exempla exhibeam inflexionum Māgadhicarum. *Nom.* sing. masc. in ए, इ, उ, ष positus est §. 153, 2. Alia exempla sunt ईदिशे, षादले Mr. 78, 6. शे = च 213, 6. ने 73, 5. = नः; के = कः Çak. 158, 15. एणे चीवले *nom. neutrius* est Mr. 213, 1; at चं praeterea hoc casu obtinet. cf. *ibid.* et p. 79, 4. हल्लिहं. *Acc. neut.* in चं legitur 63, 6.

Gen. sing. masc. et neutrius mae *declin.* (nam de aliis nil relatum invenio et ण्य eis ex coniectura attribuo) मणुण्ण्य Mr. 61, 6. मण्ण 258, 9. काह, ताह, ताह Mr. 78, 10. 212, fin. एक्काह 64, 9; शालकाह 213, 2.

Voc. in णा, Mr. 155, fin. कुम्भील्लणा etc;

Nom. plur. in ङ ex reg. S. S. §. 147. 4. nondum indagavi. Pluralis latet in माणहे Mr. 155, 4. si recte explicatur per मानवा, i. e. voc. plur. At nec Māgadhicum hoc est, quum ही माणहे Mr. 9, 2. etiam Çāurasenice dicatur; neque certum, मानवा ea dictione contineri. Pluralis istam formam potius suspexerim in hac sententia Mr. 82, 8. शुमलिद्वया एदे घक्खलु; nam उ absurde scriptum est, quum sit nom. plur. et omnia bene se habent, si reponitur घक्खलानु. Utut hoc sit, id certum est, एदे mascul. cum neutro coniungi et neutri singulari attribui inflexionem masculini iam compertum habemus. cf. Mr. 272, 7. Utitur praeterea nominativus plur. neutr. terminatione ञा 255, 12. et aeque ञाद्, quod pro acc. plur. ponitur ex. gr. घक्खलान्द् Mr. 155, 6.

2. Ceterae formae nil peculiare habent: nom. sing. 2dae et tertiae तुम्बुद् Mr. 155, 9; भिक्खुं त्ति Mr. 258, 8. Tum 4tae पिदा, मादा Mr. 65, 6. 8. etc. Acc. पणहं, पणहं Mr. 62, 7; 159, 11. instr. उन्नेण 76, 5. Abl. हत्थादो Mr. 66, 5; cf. 76, 2; 73, 2. loc. मेहे 66, 4. Sed haec ultra prosequi supersedeo.

3. हणे legitur Mr. 216, 6; घह्णे invenio in varr. ad locc. Çak. infra tractandd. हणे Dh. Genitivus मद् ad Māg. maxime quadrare videtur; invenio tamen मद् Mr. 62, 1. et ने Çak. 155, ult. तुयुं Mr. 95, 7. suspecta mihi est forma et suspicor तुद् Apabhrañcicum. cf. तुद् §. 161. Praeter ea quae annotata iam sunt, nil Māgadhici in ceteris pronomibus invenio.

§. 157.

1. Verbi formae non differunt a Çāuraseni-

cis, nisi in eo, quod ण ponitur pro स et णा pro ल; गोवर्णि
Mr. 78, 7; मणिं Mr. 259, 9. दह्यं Mr. 62, 5; 158, 10.
Medialis णा sing. praes. forma legitur Mr. 155,
9. गार् i. e. गायति; quod antecedit वा, non pro वाद्यानि
est, sed णा persona thematis, cuius tertia audit
वाद्ये i. e. वाति; cf. p. 184. नेपदे Mr. 94, 9.

2. Gerundii forma Māgadhica quae ponitur
in दणि, mihi in libris nondum sese obviam tulit;
Cāurasenica et Mābārāsht. saepius leguntur, दह्य
Mr. 58, 10; दह्य = दह्या 66, 5; श्वधीलिय 1. 6. (श्वधीय).
Etiam Sanscritizans गदु 83, 6. कदु 160, 8.

§. 158.

De Ardhamāgadhica.

1. Ad hanc dialectum refero sermones gene-
ris Māgadhici in Prab. vid. App. p. 59. Teneo a
Brockhausio meo, Māgadhicam attribui *Digamba-*
rae neque refragarer, si consentiret sermo ipse;
nam linguam Buddhicorum sacram constat saepius
Māgadhabhāsha appellari. At quum paullo
magis accedat iste sermo Jainicus ad dialectum
praecipuam, quam loquela balneatoris Buddhici
in Mr., magis mihi arridet, lenius Māgadhici ser-
monis genus admittere, praecipue in fabula recen-
tiori, quam nimium locorum numerum deprava-
tionis insimulare. Atque omnino quum discrimen
inter utrumque genus Māgadhicum haud prorsus
stabilitum sit, saepius dubium non potest non
haerere iudicium. Ita Kumbhilakae et Vardha-
mānakae orationes in Mr. ad mixtam Māgadhicam
trahere posses ob locum Viçvanāthae p. 56.

Sed vide quae observavi §. 152. Pendebit omnino iudicium a critica locorum pertractione, quae sine ope aliorum librorum institui nequit. Ar-dhamâgadhica donandus est tonsor in Dh. *Jiva-siddhi* M. R. attribuit scholiasta *Paṭṭachicam*, at falso; hic enim sermo signis non fallentibus utitur; astrologis Çâurasenicam Viçvanâthas; at ne hoc quidem cum scriptura ed. Calc. et cod. Par. conciliari potest, et ponenda est Mâgadhica Çâurasenicis formis temperata. Etiam homo M. R. p. 80. huc pertinet cum *nuntio* Prab. p. 32.

2. His usus documentis breviter dicam, quae in mixto hoc sermonis genere cum Mâgadhica, quae cum Çâurasenica loquela magis consentiant.

§. 159.

1. ञ pro न consentit cum utroque genere; ञ pro र Mâgadhice ponendum est, si locos respicis plurimos; praebet in sermone Jivasiddhis cod. P., paucissimis locis exceptis, ञ, ubi in ed. C. relictum est र. De ञ pro ष magis dubitanter loquor; video enim in ed. Prab. (cf. p. 46.) et M. R. p. 80. p. 93 seqq. praevalere ष Çâurasenicum, etiam in cod. Par. Ex praecepto grammatici expectarem ञ. Num uterque sibilus concedendus est huic sermoni?

2. ष pro ष Çâurasenico more ponitur et vix dubito, quin legitimum id sit in hac dialecto. Idem valet de ञ.

3. उ pro द non ponitur in गदे Prab. 32, fin.; कदे 50, fin.; द्विष्ट 63, fin.; M. R. 97, G. पदिदे Pr. 60,

14. At ex altera parte saepe ज positum invenio pro न et द; उ et र sono non differunt, et statuenda est mutatio dentalium in उ, unde factum sit ज. Sed minime consentiunt singulae personae in hac re. केलिप्रं, केलिप्रे Prab. 46, 16; 50, fin. 56, 1. ईलिप्रे 51, 1; et किल, non किर, scribi debet pro कृल Prab. 46, fin.; contra तादिसी-तादिसी 62, 6. 7. Magis cum pura Māgadhica consentiret ज pro द; at varias in genere hoc mixto admittere debemus rationes in diversarum personarum diverbiis. — चिह्ददि legitur ex decreto S. S. Prab. 32, 11. M. R. 98, 13.

4. In elisione consonantium singularum et assimilatione coniunctarum discrimen non est a praecipua dialecto et consentaneum erit cum indole huius linguae, si in ea mutatione, quae maxime propria est Māgadhicae, in एक pro ज, potius cum illa quam cum hac facit Ardhamāgadhica. Ceteroquin observo semel, bisve च positum pro न in Prab. ex. gr. 51, 10. दिह्दन्दे, at 63, 2. मन्तीअन्दु falsum est pro मन्तीअदु. Pro एष्य Pr. 58, 9. dicitur कंज Cāurasenice, (cf. §. 75, 5.); at l. 1. Māgadhice pro कलज, corrigendum est कलिज, ut बलिहन्त pro बह्दत Prab. 51, 12. M. R. 97, 2. etc. Recurrit मुक्के Prab. 56, 10. 50, fin.

5. Nomin. sing. masc. imae declin. in ए plerumque exit; ओ exstat quidem et credere possis, utramque inflexionem concedendam sermoni mixto; वेसिदो Prab. 32, 8; बणदो ib. 6; at mox एसेभदूके et amovenda sunt multa ओ iuxta codd. ex. gr. M. R. 97. 5. लाहो C. लाहे P. etc. et हगो Prab. 55, 15; 58, ant.

haud dubie mutandum in हम्ने. cf. M. R. 94. 8. cod. P. सावके, हम्ने दाणिं etc. 103, 6. 104, 1. etc. Ad nom. neutr. pertinet ए in जाउने Prab. 47, 5.

6. Genitivus Māgadhicus in इ alienus esse videtur ab hac dialecto; तुम्ह et उक्क pro तु°. Prab. 53, 16. 58, antep. e तुह quidem descendunt, sed praecipuae dialecto iam attribuuntur. cf. §. 80, 5.

7. Vocativus Māg. in आ frequens est: मुक्का = मूर्ख Prab. 50, 13; etc. Nominibus in इ et उ si in voc. accedit आ, ut लिखुआदिआ Prab. 51, 6. भिखुआ ib. 50, 3. id eadem formatio est a themm. बुद्धि, भिक्कु. cf. §. 89, 1. Alia omnia cum praecipua dialecto consentiunt.

8. In coniugatione nil enotavi, quod in primaria dialecto inauditum esset; appono tantum exempla nonnulla inflexionum rariorum, incertus utrum eas cum pura Māgadhica communes habeat mixtā, an eas e praecipua dialecto mutuata sit.

Imper. 2. दिक्खस्सु, देस्सु, धालेस्सु Prab. 60, 10; 58, fin.;

8. In 1ma plur. non inveni म्, nescio an fortuito: पावामो Prab. 61, 7. पणामिओ Prab. 97, 2. P. - गामो C. *)

Futurum Māhārāshtricum invenio M. R. 98, fin. P. पवेसीहिस्सि, quod a 1ma pers. - वेसीहिस्सि procedit. cf. de fut. p. 352. Ed. C. -- वेसीषस्सि, pass. caus. quod minus ad sententiam quadrat, in वेसीहिस्सि exemplum est productae vocalis इ ante affixum futuri इ pro स्य. पविहिस्सि M. R. 94, 6. Lege पाविहिस्सि. C. male पाविहि.

*) Prius rescribendum ob versum. cf. Exc. VII.

Gerundium in दापि non repperi; fut. pass. जापिद्वे
Prab. 46, 15. mendum videtur pro जापिद्वे.

Pass. पिता i. e. पोते Prab. 28, 15. bene se habet,
licet Çaurasenice diceretur पोचदे; at पेक्वेदु ib. 32, 12.
non passivum est, sed corrigendum mox भद्रके pro
-केहि.

§. 160.

De dialecto Dāxinātya.

1. Propter locum, quem huic assignant gram-
matici, h. l. poni debet sermo Vidarbhensis. cf.
supr. p. 402. At quae eius specimina in fabulis
primo aspectu exstare videntur, incerta sunt. Mā-
gadhici nil repertum est in sermone militum in Mr.
cf. Append. p. 34. atque aequae absunt signa diale-
cti peculiaris a sermone puellarum Vidarbhensium
in Māl. Nam propter मद् i. e. मम, कुमालो i. e. कुमारे,
et नोत्तिपिष्ठा i. e. नोत्तिका novum genus sistere non
oportet. Quum sileant grammatici de eis, quae
peculiariora sint huic loquellae, etiam aliud vesti-
gium, de quo nunc dicam, incertum est.

2. Nimirum inter nomina dialectorum, quae
in S S. post Māgadhicas enumerantur (Lib. I. p. 18)
et quarum pleraeque ad vibhāshas referendae sunt
iuxta distributionem Rāmae (cf. p. 21.), legitur
etiam nomen *Avanticum* eoque nil aliud signifi-
cari potest, quum dialectus urbis Ozenes. Lusō-
ribus vel hanc vel Dāxinātyam attribuit Viçva-
nāthas, nec dubium est, quin referendum hoc sit
ad Mr. in qua duo agunt lusores, paullulum ser-
mocinatione invicem discrepantes; atque ex eis

quae modo posui, patet unum ad Avanticam, alterum ad Dâxinâtyam esse referendum.

3. Ad Ardhmâgadhicum sermonem proxime accessisse Dâxinâtyam, colligo e loco ei a grammaticis attributo; magis discessisse ab eo Avanticum arguit locus inferior. Quum Mâthurae sermo vel fines Mâgadhicos excedat et in deteriora vergat, anonymi lusoris sermocinatio contra, etiam magis quam Ardhmâgadhica, similis sit praecipuae dialecto: probabile est, Mâthurae verbia ad Avanticam pertinere, alterum lusorem Dâxinâtya *) usum fuisse. Inquiramus itaque in ipsum eius sermonem ut videamus, utrum is signa praebeat dialecti peculiaris.

4. Quae discrepant a loquela Mahârâshtrica et Çâurasenica, haec tantum sunt: ज pro र in लाय = राज 74, 7. सलण = सर्पा 59, 5. at ceteroquin र, ex. gr. ib. सर, हरो, से 60, 9. etc. Simile quid vidimus in sermone Virakae. (App. p. 35) et puel-
larum Vidarbhenss. supr.; et haud scio an in hoc positum sit a grammaticis signum Dâxinâtyae. — मुक्के 64, 5. irrepsit e vicinia et ceteri nominativi in र 61, 10; 62, 2. pugnant contra formam praecipuam in ओ in ह्यो, हरो 60, 5. 59, 6. etc. Vocat. भट्टा 74, 1. 5. etiam in praecipua dial. usurpatur; vid. p. 314.

5. Accedit his denique aliud specimen huius sermonis, quod nunc demum mihi patefactum

*) Haec erit ratio accuratior quam ea, quae App. p. 32. proposita est.

est. Meridionalem sermonem tribuit Viçvanâthas p. 35. नागरिक, quod vocabulum male reddidi per oppidanos p. 36. Ponere debueram *praefectis urbis* alludit enim rhetor ad Çakuntalam, in qua नागरिक s. नागरक (utrumque legitur in codd.) agit, explicat scholiasta per नागराधिकारी. Editio Parisina si confertur, prorsus falsa esse videtur opinio Viçvanâthae; nam neque apparitores suos, nec piscatorem sermonis puritate antecellit praefectus. In antiquiori autem huius loci scriptura, quam a *Brockhausio* meo teneo, sat multa exstant vestigia discriminis, quod in sermocinatione praefecti aliarumque personarum posuerat poeta. Notata sunt partim eius verba signis Māgadhicis, ut शत्रुं pro सर्वे, विजुहे दाणिं चातीवे, (Cod. M. tamen विजुदो दाणिं ते चातीवो); et alia eiusmodi. At plurima clare ad normam praecipuam pertinent; idem de ceteris huius dialecti exemplis iam annotavi. A praecipua discrepant fere haec: ह pro 2da sing. imper. वन्दह (cf. init. sententiae voc. sing. वृचक; ed. Chez. 111, 3.), ut विशारह App. p. 35. लाउलं pro रत्तकुलं. cf. Var. IV, 1. घले; गोपुलदुखाले; धीवल et alia quaedam ल pro र; पडिच्छिप्र pro प्रतीच्य; महारुहं pro महारिहं; cf. p. 183; pro रदणं (Çak. 114, 11.) cod. M. रदृणं nescio quo iure.

6. His perpensis confitendum est, nos nondum indagata habere, quae constituenda sint meridionalis dialecti signa propria. Id unum eruisse mihi videor, simillimum credendum esse Dāxinātyam sermonem praecipuo, siquidem discrimen certum nos fugerit. Sunt sane terrae Berarenses

finitimae Mahārāshtrīcis. In suspenso rem relinquam, donec alia subsidia in auxilium vocare possim.

§. 161.

De dialecto Avantica.

1. Loci Sanscritici passim interpositi sunt sermoni Māthurae, ex. gr. 59, 4. 68, 4. 16. 69, 2. 70, 5. (क्रिमि) ex mente poetae nescio, an negligentia librariorum.

2. *Māgadhi* indoles est admodum huic loquelae; च scribitur aequae ac ञ, at praevalet certe ञ. Eadem discrepantia in ल pro र. अरे 58, 4. अले 59, 3. कह 58, 4. 60, 7. at कलं 74, 3. multa र, non omnia, Avantice in ल transire videntur. Hoc a Māgadhi dissentit. Pro त = द, et उ legitur ल in कुलु कुलु 65, 5. i. e. कृतः कृतः; in किलेम् = क्रीडामः 61, 3. — Vocalis उ pro ओ legitima est in nom. sing. imae declin. vix in aliis sedibus, in quas eam pro अ intrusisse videntur vacillantes scribarum manus; द्यु 69, 5. 71, 1. In अरु 66, 1. tamen defendere possis उ post र more Apabhrāṇṇico, ubi कृ imper. format कह, in कुलु vicinia sequentis उ. In talibus, quae propter inconstantem scripturam editionis C. diiudicari nequeunt, positum haud dubie fuit principale Avanticam inter et ceteras dialectos discrimen. Alia eiusmodi haec sunt: अदृष्ट bis legitur 62, 3. 65, 2. comparā Apabhrāṇṇica अ, अ, अ, अ infra. अण्णत्, non -त् exstat 74, 8; 80, fin.; nescio an recte. Mutationes consonn. coniunctarum in universum con-

gruunt cum praecipua dialecto; तुहु 58, 4. पविह्रु =
प्रविह्रः 60, 8. उच्छादिह्रु 70, 5; 80, 3. i. e. उच्छादिह्रः. Dis-
sentire videtur mutatio *dentalium* a य exceptarum;
nam मित्वा, non मिच्छा, invenio 70, 4. et ib. वृषं qui-
dem legitur (oportet sane वृद्धं), at द्वहं 70, 11; 74, 3.
A praecipua dialecto aliena est haud dubie talis
mutatio (cf. p. 249.), haud aequae a deteriori qua-
dam. Avanticae soli eam attribuere nollem; sunt
enim rationes, ob quas mihi persuadeatur, latius
eam patere; de qua re posthac.

3. Nom. sing. masc. ३mae declin. in उ tam
saepe exit, ut ea terminatio sola legitima habenda
sit Avantice; reiicio itaque et यो in यो दोनु 64, 1.
et ए in पाहे 61, fin. Scimus उ Māgadhice admitti
quidem, praevalere tamen ए; उ itaque Avanticum
est, et accedit etiam hoc propius ad Apabhran-
ṣicam rationem. Voc. sing. in चा saepe exit, non
semper. धुनचा 70, 4; मेदपउचा 65, 1. शंवाहचा 71, 1. पुनच
71, 10. Gen. Māgadhicus est: शुवपणाह 58, 4. — In
pronomm. praevallet nom. तुं pro त्वं 63, 1. 70, 8. et
sic coniicio pro तुमं 70, 5. Praeterea तुहुं legitur
pro त्वं 80, 10. तुहुं Apabhranṣicum est. तुह gen. est
80, 8. malletm मह pro मम 61, fin. Ad coniug. per-
tinent रमह 2. sing. imper. 81, 7. cf. App. p. 35.
चा(ग)घह legitur ibid. Fut. पाबिहसि 71, 10. contra
पेक्खिषणं 71, 14. Amat haec dialectus et omnes fere
Māgadhicae चा ante inflexiones verbi: भणादि 69,
4; ad normam IXnam tractum est ति, 70, 1.
तिणादि. Sed distributio classium Sanscriticarum
inter dialectos Prākriticas ope codicum accuratius
erit investiganda, praevalere videtur न cum ए pro

अयं in praecipua, या in Māgadhicis. cf. गुणाध Prab. 40, 15. भणाय ib. 15. Mira denique forma est पयलीण 58, 5, 59, 3. participium est haud dubie et valet पलायमानः at affixum esse videtur घन et घाता in पलायान contractum in ई; प reduplicatio est, sive potius praep. घ.

4. Ex his sequi videtur, ut Avantica dialectus sit, quae in multis Māgadhicam sequitur rationem, sed nonnulla ab Apabhraṅgīca mutuatur; in nominativis in उ autem affinitas est proxima cum praecipua dialecto; nam ex ओ, non ex ए Māgadhico, explicanda est haec terminatio, in ceteris dialectis Māgadhicis rarissime usurpata.

§. 162.

De dialectis Çābarica, Chāndālica et Çakārica.

1. Proxime post Māgadhicam ponunt grammatici sermonis genera quaedam inferiora (cf. §. 151.), qua re indicatur, ea Māgadhicam in universum praebere indolem, sed admixta esse quaedam, quae vel magis a fonte Sanscritico recedant. Referri huc possit quam iam tractavimus dialectus Avantica. Similis ratio praevallet in eis, quarum nominibus hunc paragraphum inscripsi.

2. De Çābarica edocemur a Kramadīçvara (supr. §. 151.) nomin. sing. Māgadhice exire in ए. Specimina eius in fabulis indicare non possum.

3. Chāndālae agunt in Mr. 297. seqq. M. R. 143 seqq. hi tamen non veri sunt Chāndālae, sed Siddhārthakas et Susiddhārthakas, qui alias praecipua utuntur dialecto. Hinc factum est, ut eis tribuatur sermo iusto propius ad praecipuum

accedens. Çakâricam dialectum attribuit scholiasta Çak. piscatori p. 110 seqq. चौरपात्रन्तु शकारनामधेयः शकार-
प्रायभाषणात्. Quomodo a piscatoris sermone distin-
guenda sint diverbia lorarii (जालुक) et explorato-
ris (सूचक), qui in eadem scena agunt, equidem
haud assequor et utar eis tanquam Çakâricis.
Çakâras in Mr. ipso nomine hanc loquelam pro-
fitetur; meliorem vel aliam servo eius attribuere
non decet.

§. 163.

1. Ex speciminibus *Chândâlici* sermonis in
fabb. Mr. et M. R. propositis nil omnino elici po-
test, quo utamur ad defendendos recentiores gram-
maticos, qui peculiarem Chandâlarum constituunt
sermonem. Taceo locos M. R. nam video, tum
scribam cod. Paris. tum editorem Calcutt. falsum
fuisse eo, quod iidem homines alias praecipua dia-
lecto utantur. Huic rei attribuo, quod praevaleat
in M. R. sibilus dentalis, dum in Mr. more Mâ-
gadhico regnat ञ, licet haud sine exceptione. *)
ज pro र magis constanter legitur; etiam alia ad
Mâgadhicum genus pertinent, ut nom. sing. imae
declin. in ए, quod tamen alternat cum ओ, polis-
simum in ed. Calc. M. R. nam in cod. P. vincit nu-
mero nomin. in ए. Vocat. sing. in ञ frequens est,
genit. in ञद् contra rarissimus. **). Ad Mâgadhi-

*) Quam parum confidendum sit libris in talibus rebus,
exemplo doceberis, si comparabis Mr. 300. cum eius-
dem loci scriptura S. D. p. 166.

**) Unicum exemplum est script. cod. P. pro M. R. 150;

cum genus haec pertinent; utrum Mâgadhicum purum potius dicamus, an Ardhamâgadhicum, pendet ab accuratiori utriusque fabulae pertractatione critica. Id prorsus persuasum mihi est, neminem hodie divinaturum fuisse peculiarem Chândâlicam dialectum, nisi in eo antecesserint Indici grammatici, multiplicis divisionis iusto amantiores. Antiquioribus hoc sermonis genus non constituentibus prorsus assentiendum esse reor.

2. Restat, ut investigemus, utrum fieri possit, ut ea reperiamus, quibus freti grammatici Chândâlicaе linguae nomen in medium protulerint. Pauca quaedam eius generis exstant, de quibus breviter disputandum nobis est. Mr. 298, 12. legendum est ob versum: शण्डुलिशपाणविपद्दी - - - - -
 - - - - - pro प्पाणविपद्दी; itidem 299, 9. लद्दादी पा
 उपाणम् लेणू - - - - - pro उपाणम्. Sed hoc Mâgadhicum est et confirmat, quae supra disputavi §. 146, 1. Quod वक्क legitur pro वक्क Mr. 318, 4. pondus habet nullum, siquidem वक्क exstat Mr. 319, 1. 2. 3. 4. M. R. 143, 7. पय्य pro पच्छ i. e. पय्य M. R. 143, 5. 7. confirmatur quidem cod. P. at vel hoc Mâgadhicum foret; cf. §. 161, 2. वक्सार i. e. वक्सार, non वक्छर Mr. 326, 4. quam praebeet speciem peculiaris mutationis, ea deletur exemplo वक्छले M. R. 143, 11. Cod. P. per त्त scribit. Vox तन्निक्कला (non त्त) Mr. 301, 14. haud magis novam efficit dialectum, quam तन्निक्को, App. p. 35. Est a तन्न et aff.

7-9: - मोक्षकुलपरिवरुषाद् पञ्चधम्मसंचयाद् भज्जाद् चापा-
वकोद्.

हल. cf. p. 289 supr. कलिक pro केरिक i. e. कार्यक, si certa est scriptura Mr. 318, 4. fluxit a के p. 128, per affixum इक. Pro तप्ते legitur Mr. 313, 9. उप्ते, उ initio posito pro त, insolitum sane, at solitarium est exemplum. देव quod legitur Mr. 303, 3; 311, 2, pro देव i. e. देव cohaeret haud dubie cum देव forma Apabhraṇṣica, de qua mox et कलिहस्तदि M. R. 143, 11. cod. P. (ed. C. कलिहस्तदि) in memoriam revocat formam passivi Çaur. in S. S. obviam करीहदि. cf. Exc. VI, 19. Vix dubito, quin talibus minutiis usi grammatici proprium Chandâlis sermonem ascripserint, nostra imitatione hac in re indigni.

§. 164.

De dialecto Çakârîca.

1. Specimina quae supra indicavi huius linguae, eandem praebent difficultatem, atque praecedentia; facile est visu, quae in eis Mâgadhici sint generis, difficile inventu, quae Çakârîco sermoni propria sint habenda. Invenisse tamen mihi videor quaedam, quae Mâgadhicae loquelae in universum attribui non possint, ideoque Çakârîcae adiudicanda sint. Ad quam rem illustrandam necesse est, ut paullo uberius singulos locos pertractem.

A. *Vocales.*

2. De his non multa observanda sunt. ए pro ष: nom. sing. Mâg. iam est; इ eius loco ponendum est in हलि 260, 6. इ in quibusdam vocc. loco suo depulit ष, ut हलिहलि Mr. 235, 12. अ५, कलिहलि 260, 8. a कृष्ण, इलिहलि c गृष्ण 186, 9; (etiam Mâg. cf. 58,

12; 255, 9, etc.) केलिक 42, 1. vulgatius केलिक; quae exempla si bene se habent, omnino ad indolem Māgadhicam referenda sunt. Inferioris dialecti potius sunt inaequalitates quaedam in quantitate: कीपिकां 238, 9; 224, 5. (ubi falso ed. C. कीलि°); cf. किका p. 348. tum in inflexionibus nonnullis, de quibus postmodo. बलिह 27, 9; बलिह 277, 1; पापिकां 215, 7; 260, 1. praecipuae dialecti iam sunt. Sic etiam प्रोटिठयं = खलिकं 41, ult.; cf. S. S. 193. In मुद 231, fin. e मृतं et पिठ 248, 4. 190, 15. aliter mutatum est ऋ, quam in praecipua dialecto. Sed cetera longe maiora consentiunt. Menda evidentia non commemoro.

B. *Consonantes singulae.*

3. ञ et ल regnant per hosce textus Māgadhice; posterius etiam pro ञ, ढ, ढ, उ saepissime ponitur. Cf. quae §. 154, 2. de Māgadhī posui. Sed latius patet ल in locis Çakâricis et inter उ et ल discrimen vix ullum iam esse videtur. Exempla sunt: उ pro ल Māgadhico, र Çaurasenico: कडे 310, 5; पडक्क 310, 2, पावडक 311, 5; माडिकां 242, 5. घड 27, 5. cf. 26, 9. कुक्कुड 18, 5. Pro ल Sanscr. et Çaur. पडा 243, 10. Ex praecepto Var. उ pro ञ et ढ legitur in मडे 18, 5; मडि 242, 6. etc. कडे 33, 5. 252, 2. 4. etc. हडक्क 216, 13 etc.; at in his tamen saepenumero ल: कले 19, ult.; कलिष Çak. 110, 8. cod. (Ch. कडुष); गले Mr. 223, 2. 4. 6. etc. मला 253, 5. 6. etc. मलयं 20, ult. हलक्क 216, antep. हलक 17, 12. ob metrum; पलि itaque et परि et पडि i. e. प्रति valet; cf. 26, 10; 188, 6; 229, 7; etc. et पूल (auriga) haud aliter ac पूर abijt in पूल; hinc explica Mr. 186, 14.

Atque itidem लोल 235, 9. pro मोध, unde मोध fit in aliis dialectis; cf. 317, 2. 62, 2. et लोड 242, 6. 239, 10. *) ल pro ट et ड legitur in कल 186, 5; गुलके 260, 5. चले 312, antep.; गुल 309, 10; पिचल (निगड) 307, 8. कोलिडुं 267, 8. तालिच 317, 4. At necessaria non est mutatio et ट = ड, त = द in omnibus his etiam inveniuntur: इदिच et इलिच eodem iure in hac dialecto exstant; cf. 247, fin.; 238, 1. 2. 3; 252, 1; 294, 4; 309, 10.

4. Descendunt ceteroquin surdae in sonoras et eliduntur singulae consonantes iuxta legem Caurasenicam; Apabhrāṇḍicum est, si etiam क in न transit: पमाल 254, 1; 224, 1; cf. ad cetera पाचिरे = नापित: 214, 9. (ed. C. -रे); पाच 37, 5; at multo saepius conservatur द. वडुक 37, 5. = वडुक. पिचल 253, 3; पाचइमि 252, fin. etc. पिचले 44, 2. 215, 7. etc. cf. Var. XI, 16. च pro च 20, 9. 240, 6. ut in praecipua dialecto. चरि pro परि 267, 8. mendose praebet र et initio च pro व. Contra शोषण 234, 10. pro सुवर्ष defendi potest S. S. 165. Pro च in codd. supra

*) Translatio spiritus cernitur etiam in हलदि 17, penult. Cf. supr. §. 33. Quod legitur 235, 10. ललुच pro कटक (si vera est scriptura; nam ड suspensionem movet) explicandum est ita, ut ड quod positum est pro ट, sonum induat litterae caninae र, quae quam continet adspirationem, ea transfertur ad initium, si ल ponitur pro ड = र. cf. supr. p. 198. कलिहा. Hoc tamen verum est, ut si incipiat vox ab adspirata, ad seq. conson. transferatur spiritus, ut 245, 2. भालवे (इ peccat C.) = भाते.

laud. Çak. praevallet ह, in Mr. contra घ, praecipue in 2da plur. praes. et imper. *)

5. Mr. 186, 10. et saepius ओहालिख legitur प्रपञ्चार्थ; unde Çaur. fingendum est ओहारिख; ल posito pro र, transfertur spiritus ad initium loco elisi व; cf. p. antec. not. ललुख. य et न sequuntur rationem Çaurasenicam, ex mea quidem opinione falso; id observari potest, य saepius cum vocali antec. elidi, non tantum in verbis Xmae class. (cf. supr. §. 122, 1.), ut माडिअं 242, 5; et वालिहुं 90, 6. sed etiam in मालन 235, 2; बाण(व)न्तेण 249, 7. पलाशि 21, 8. at sine regula certa. A tali elisione explicanda est vox घावुन i. e. घावपुत्र atque ex mutatione quidem Māgadhica घाव (sive घव) pro घाव. Sensus est *pater, maritus, dominus*. cf. p. 172. Çak. 112, 12. चिलाघदि लु घावुने scripturam codd. ad sensum recte explicat schol. per घावुक. Hinc descendere videtur alia elisione घावुक **) pro घावुक, vox puerorum pro patre. Mr. 305, 1. etc. Regulas S. S. 45. 46. de य et घ vicariis in vocabb. Çakâricis observatas invenio: वाघार pro वाघार e वाच् Mr. 309, 11. लावापो pro रत्तान: Çak. 112, fin. codd.

*) Miro modo ह inseritur in quibusdam vocc. गुपाहका 215, 17. पुत्रहके 232, 8. भट्टाहके 43, 8. ante affixum de-
minut. क. Çakârice hoc fieri videtur.

**) Aliae elisiones, ut मोरी (l. मोली) pro मयूरी; घादु (l. घादु) pro घवदा; वरल्ल; मामेलुघा 186, 12. (quasi मामालयुका:) peculiares non sunt huic sermoni. Adde पलट्टणं poni 232, 6. at 237, 2. पडिअण. cf. Var. IV, 6. At frequentior usus talium vocabulorum vulgarium recte refertur ad sermonem deteriorem.

6. म् finale saepe eliditur ob versum: यम्देहि 21, 6; देवापा 231, 10; सुदिह 234, 2. etc. hoc notum est ex §. 53. Si quae extra versum exempla leguntur et consensu codd. stabiliuntur, statuendum est, म् finale obscurius in hac dialecto sonuisse.

7. Insertiones vocalium congruunt cum Gaurass. शिली 230, 10; लघपा 278, 1; शिपिह 25, 2; शुमलामि 219, 3. etc. Novum est शिलावके pro श्यावके 214, penult. किलिन्त 25, 3. pro किलन्त supra p. 182. defendi potest observ. A, 2. supr.

C. *Consonantes coniunctae.*

8. Pleraque congruunt cum dialecto praecipua, quae ideo silentio praetermitto. मुक्के recurrit 260, 6. at alia desunt exempla et तत्त, non तत्तप dicitur 219, fin.; चत्त, चत्तपा, 266, 3; 307, 14; 310, 1. etc. recte scribitur, non चत्तप; nam dialectus, quae in मुक्के sequentem consonantem assimilat antecedenti, idem facere debet in चत्तम्. — चत्तलं 260, 7. et similia, nil sunt nisi menda; nam चत्तलं exstat 311, 4. et saepius. Recurrit दीप्रान्दी 27, 8. Sitne bono iure positum 28, 6. वत्तं pro व्यात्तं, nescio. cf. §. 84. Sed singulis hisce nil evincitur.

9. Saepius पा exstat pro पपा, ut पपे, पुपे 214, 13; contra in versu 18, 5. वपपे, in scholiis वने; ita ut pro arbitrio geminari vel elidi videatur haec nasalis. cf. exempl. §. 163, 2. Verum 18, 5. certe corrigendum est रपपे cum Var. I, 4. et पा pro पपा soli incuriae scribarumtribuendum est; nam vel saepius legitur nasalis duplex, si postulat origo vocis.

10. Pro व् et व् ubique invenitur mutatio

Çauras. non ea, quae Māgadhica ponitur a Vararuche, कल्ल 238, 5. etc.

11. Dentales त, थ, द, ध ante य Māgadhice vix mutandae sunt in palatales iuxta §. 72, 5. si re vera य non transit in त. In dialecto cum Māg. coniuncta itaque magis placerent aut assimilationes in त, त्थ, द्द, ध्ध, aut dissoluta semivocalis in इ. Iam supra §. 161, 4. observavi, saepius legi geminas tales dentales loco palatalium; in dialectis Māgadbicis id haud sine causa fieri prorsus probabile mihi est. Ad liquidum tamen res sine libris accuratissimis vel testimoniis grammaticorum perducī nequit. सत्तं Mr. 242, 1; सत्ते 226, 11; सत्त 213, 12; सत्त mendose 219, 10; 222, 1. सत्त 309, 12. etc. vulgata sunt. पत्ति-
आद्यश्च Mr. 265, 10. पत्तिआद्य 313, 8. पत्तिआद्यदि 314, 2. (abundat इ); पत्तिआद्यन्दि et पत्तिआद्यन्ति 316, 10. 11. contra पत्तुत्तीविदि 269, 6. पत्तिहितापोदि 253, 7. पत्तुत्तीविदे 355, 10. clare demonstrant, scribas et editores sine lege in hisce versari.

12. Si recte docetur a Vararuche, Māgadhice poni एक pro च (nec dubia mihi videtur res), sequitur, ut toleratus sit in hoc sermone sibilus ante consonantem ordinatam. Hinc ratus sum, etiam त्त, त्थ, द्द, ध्ध haud alienas esse iuncturas à Māgadhica, et tam multa exempla talis scripturae in locis Çakâricis invenio, ut vix dubitem, quin ea vera sit, et in eo tantum haeream, utrum ad Māgadhicum genus in universum, an ad solum hoc infimum genus Çakâricum istas iuncturas referam. Invenio praeterea saepius त्थ, द्ध pro च, त्त; etiam hoc cum Māgadhica indole congrueret.

Vestigia scripturae क्क esse iam supra conieci (§. 155, 4.) si pro solita mutatione क्क् exstat क्क. Scio regulam certam in omnibus hisce non observari a librariis, propter numerum exemplorum rem tamen haud indignam iudicavi, cuius fieret mentio; eam accuratius explorandam commendo critico editori. Exempla haec sunt:

क. मल्लके 23, 2; 39, 12; 288, 3; contra 42, 3; 284, 7. हले 43, 6; 241, penult. contra 22, 13. वल्लि 307, 10; plerumque वल्लि. *)

ख. कोटके 214, fin.; कट 242, fin.; लल्लि (राद्वि) 239, 11. cf. 263, 10. 13. etc.

ग. चिट्ठे, non चिक्क- legitur 216, 11. 16. etc. Contra क्क pro क्क in पहाया 194, 2. Cf. §. 79, 2.

घ. गल्लि 253, 9; गल्लामि 254, 1. क्क eius iuncturae loco legitur 260, penult. cf. Zendicum *g'açaiti*. उल्लि 236, 2. = उल्लि. पोडसि 246, 8.

च. Invenio tantum ubi Sanscritice iam est. क्कचाणुपचिचा 25, 6. i. e. persecutio continua; शिरपचालपा 240, 9. Si haud scribis tantum debetur haec scriptura, etiam क्क in hac dialecto tanquam consensaneum corroboratur.

Sibilorum iuncturae cum semivocalibus et nasalibus vulgatam sequuntur rationem: निम्ह 18, 3; उण्ह 220, 9; पहादो 260, 1. तल्लि 230, 10. चोवगदि प्पामिह 18, 4. (खा^०) legendum est, non -हो जा-. Attamen निक्क non तिपह 23, 2. 309, 9. cf. §. 78, 5. काहायणा

*) पुत्ताका 252, 1. ponit क्क pro क्क Zendice. Eodem more क्क pro क्क Caurasenco, quod non ex क्क oritur, ex. a. मल्लके 18, 4. 230, 1. Saepius tamen मल्लके 32, 1. etc.

250, 8. cf. supr. p. 274. निष्ठा 20, 5. मणुस्मृति 21, 11. etc.
 पाण्डु 224, 9. मृते 266, 11. i. e. मृ + क. cf. 229, 8.
 मृष्टेति et supra p. 243. Dissentit शिवालय pro द्यालय 263,
 10. 267, 1. at hoc licentius factum est, nimirum
 ut barbarus iste semetipsum appellet *thoem*, शृंगाल;
 13. Singulae palatales pro geminis iuxta §. 146,
 1. semper absunt ab hisce locis; nam उग्रप्रदु 217, 4
 huc non pertinet, et etiam in alteram partem pec-
 cant librarii, ut 221, 8. मरिच pro मरीच ponentes.
 च positionem facit 219, 12. in शलिहो pro सदृज.

D. *Declinatio nominum.*

14. Tam frequens est *nom. masc. sing. imae*
declin. in ए, ut eius exempla allegare supersedeam.
 Neutrius est in खेले 41, 11. पत्रहणो 186, 7. 225, 9. 1. 2.
 बाणपो 276, 6. etc. ए et च iuxta ponuntur 188, 6.
 Etiam ad *accus.* extenditur ए. 224, 5. 6. 251, 12.
 235, ult.; 277, 1. 288, 3. Quum ए etiam *locat.*
sing. m. et n. sit, ex. gr. 293, 5; 240, 7. 32, 3.
 etc. et *voc. fem.* 245, 9. ubi lege दासोए क्षीए, videtis;
 confusam esse *declinationem* in hac dialecto. At
 vel ultra ea progreditur. ए *voc.* est *masc.* 25, 1.
 216, 15. cf. 6. etc. tum *nom.* et *acc. plur. masc. et*
neutr. कले 19, ult.; 225, 6; etc. praeterea *instr.*
sing. ponitur ए pro एण, si recte ita editur 268, 5.
 cf. tamen 279, 1. 307, 12. Sed frequentius poni-
 tur च *accus. sing. masc. et neutr. et nom. n. एण*
instrum. चा *voc. masc. sing.* cf. 37, 9. 225, 10. 217,
 1. 22, 4; 186, 2. 3. 9; 18, 12; 17, 12; 223, ult.;
 227, 4; 39, 12; 217, 1. *Voc. sing. neutr.* च 224, 11.
 15. च *nom. sing. masc. legitur interdum*,
 praecipue ante voces *encliticas*: बाणच नि 186, 1;

269, 6. अलङ्कार विग्रह 310, G. (potius -के विग्रह 3. कव्य); अलङ्कार
221, 3. At non semper: पडिदे विग्रह 17, ult. 335, 10.

16. *Dativi exemplum* est 253, 12. विपाशाया; at
patitur metrum gen. -शाह et sic lege. Çak. 112, 1.
cod. B. विक्कयाय. *Abl.* in दो solitus est; 26, 8. 9;
232, 7; 219, 4; etc. in चा legitur 313, 5. कारणा et
sic emendandum videtur 253, 10; 277, 2; 289, 3;
अनिका 18, 2. *Gen.* m. et n. in आ et ह coniuncti
sunt 293, 5. separatim uterque sexcenties legitur.

17. Praeter loc. sing. masc. et n. in ए alia
forma bis legitur in हि i. e. forma pronominalis.
कुलेहि 240, 11. (scholl. reddit per instr. plur. falso.)
Sed hoc et quae sequuntur vocc. एवङ्ककारिहि कव्यप्रमा-
णाहि emendanda sunt ex 266, 11. in एवावङ्कारिहि कव्य-
प्रमाणाहि कुलाहि i. e. एतावति कव्यप्रमाणास्य कुले, si recte po-
nitur nomen proprium; mallet: प्रमाणाहि et aliud
nomen legit Wilso H. th. I, 134. ed. alt. Nam एवङ्-
कारिहि 227, 6. itidem praebet longam ante हि. For-
ma est Apabhrañçica -अहि. Vocalis longa defen-
ditur origine ex -अस्मिन् et eandem habet causam
atque in gen. -आह. ए in कुलेहि falso correxisse vi-
dentur editt. Calcc. A ceteris Māgg. dialectis alie-
na esse videtur forma, ex inferiori loquela petita,
ideoque Çakâris digna.

18. Praeter ए nom. plur. masc. in चा exit et
saepius quidem; at etiam hic confunduntur masc.
et neutr.; nam चा in neutris saepe legitur et चाइ
ad masc. transfertur. Exx. शिवालचा 228, 4; गुणा 37,
9. cf. 218, 14. 15. 16. अकवला 272, 7. contra अण्णाणइ
261, 14. पाणाइ 326, 10. = पाणाः. *Acc.* plur. forma
चाइ utroque genere ponitur: चीवलाइ 215, 9. गोपाइ

252, 8. 252, 9. *). De ceteris casibus masc. et neutr. et fem. imao declin. nil novi vel insoliti enotavi.

19. Aff. क omnibus thematis adiungitur, ut in praecipua dialecto. Cf. §. 89. Rarius इक, ut भालिक 188, 6. a भार; भूषिणं 268, 5. a भूषण. Num hinc affixum suum participii पिष्टा derivavit Kramadigvaras supr. §. 148, 3? उक in बहुक 276, 6. at ib. 4. et alibi बहक. Peculiare huic dialecto est aff. वाक; vid. पुत्राक 316, 2; चालुदत्ताक, 316, 2. 243, 9; 244, 5; 253, 11; etc. देवाक 230, 8. Est affixum क, vocce in व additum, producta vocali; unde sequitur, ut hic sermo amet accentum in penultima ponere.

20. Ex ceteris declinn. singula quaedam enotanda habeo. Correpta vocalis उ nom. sing. in गुनु 225, 6. गडाउ 244, 10 militat contra तिण्डक ib. 11 et 38, 5. At recte ponitur ob metrum 23, 4. in मुमुक्कु ते etc. Ante वृ similesque voces encliticas correptio vocalis ex praec. dial. iam constat, ut 41, 6. शुत्रधालि वृ i. e. सूत्रधारिव. Maiori tamen licentia in mutanda vocalium quantitate uti videtur haec dialectus et quadrat ad eam quodammodo observatio S. S. p. 403. prolata. प्रालिखन्ती pass. 20, 6. वाणू voc. fem. 17, 11. 32, 9. metro defenduntur. Etiam extra versum legitur वाणू, ut 242, 9. licet in femm. in ई corripitur in voc. vocalis, ut दाणि 252, pen.

*) Alia esset forma वं pro वान् in ववलं 224, 4. si certa esset scriptura. Aliud tamen exstat exemplum Prab. 47, 1. दाणं pro दाणान्.

244, 2. etc. Gen. in प्र वasis in ३ est -प्रप्र 20, 8. Ceteroquin nil invenio, quod minus etiam ad praecipuam dialectum pertineat.

E. *Pronomina.*

21. Quae fines non solum praecipuae dialecti excedunt, verum etiam a Māgadhica puriori aliena esse videntur, haec fere sunt: दे pro acc. त्वी 245, 1; तुमे nom. ut ह्ये 240, 10. मे pro मी 18, fin. मयि instr. 19, fin.; तो pro ततः 20, 10. --ये nom. sing. fem. 266, 3. एये nom. fem. 221, 3. cf. tamen supra §. 147, 1. एये nom. plur. neutr. 19, fin. Cetera non discrepant, ponam tamen exempla quaedam Māgadhica: एदए 310, 3; ताह 310, 1. एदए, तए, कए 37, 4. 7. 9. के, ये nom. sing. masc. 38, 1. 237, 8. जे, एये 231, 1. 3. 10.*) Quod temporis erit futuri, est distinguere, quae pronominum formae in quavis Prākritica dialecto praevalcant. Summopere dissentiunt hac in re libri Mpti.

F. *Coniugatio.*

22. Terminationes verbi eadem sunt atque in praecipua dialecto; इ tertiae pers. sing. multo rarius eliditur quam Māhār. In 2da plur. praevallet in Mr. व (व solitarium est, 314, 11. विलम्बार्थः); ए contra in codd. Qak. 1ma plur. in एमो, in एमो et एम exit. 2da sing. imper. nullum praebet, si bene legi, exemplum formae in तु sive त्त. Adiciuntur inflexiones eodem modo atque in dial. praecipua;

*) एदेण .legitur 23, 4. in versu; एया acc. fem. 236, fin. cf. supra p. 325. Neutrum in praecipua dialecto usitatur.

ut exempla demonstrant haec: *praes.* गहामि 253, 4; गहशि 18, 2; इच्छदि 19, fin.; गहम्ह 311, 5; गच्छमो Çak. 112, 5. codd. कमम्ह Mr. 43, 4; पेक्कलामो 225, 5; कोलम्ह 251, 2; शलंथ 186, 6; वद्ध 186, 7; लक्खन्ति 245, 1. *imper.* लुह् 225, 7; गच्छ ib. 5; गच्छेहि 186, 3; लपाहि 32, pen. (C. falso लपाहि); गच्छदु 216, 4; चिट्ठदु ibid. शशदु ibid. पाशदु 224, 9. 1ma et 2da plur. a praesenti non differunt. पेक्कलन्तु 289, 1. *Pot.* भवे 310, 5. *Medium raro legitur:* इच्छे 234, 1. in versu; at -शि 246, 8.

23. ए et घा ante inflexiones usitantur in hac dialecto ob accentum. cf. supr. 19. भणाशि 252, 4; भणाशि (a भी) 239, 6; भणादि 217, 2; 218, 5; भणाथ 186, 6. भणाहि 313, 2; भणादु 236, 9; tum भणेशि 41, 4. (I. पोहि). भण 293, 1. ज्ञाणादि 215, fin.; ज्ञापेहि 253, 7. शुणादि etc. 307, 9. 13. 28, 5. 288, 1. शुणेथ 293, 4. शुणु 214, 11. 251, 2. शुणुर Cod. B. Çak. 110, ult.; etc. Inverti tamen non potest haec ratio, ita ut verba Xmae cl. et causs. etiam घा ponant pro ए. कलेमि 307, 14. मालेमि 233, pen. मूहेशि 278, 3. कामेहि 26, 9. कप्पेथ 23, 3. *) मलेन्ति 224, 2. वेणेहि 224, 9. (et sic corrige 223, 10.) कलेहि 234, 4. मालेहि 234, 9. कलेदु 26, 10.

24. Hae formae: गहामि 215, 8. ठेहि 40, 2. देहि 186, 13. मूहेहि 229, 8. (मुष्पाति) et quibus aliis modis confundantur classes, e praec. dial. notae esse debent.

25. Çakāricum, non Māgadhicum esse videtur, quod saepius verbum singulari coniungitur

*) ibid. मालेदु pro मारयत, non मालेथ. Bene se habet versus, at quum inaudita sit forma, expectanda est collatio librorum.

cum subiecto plurali. Ex. gr. बाधणाद् चिट्ठदि 260, antep. तुम्हे चिट्ठ 32, 3. Dubium est 246, ult.; at 20, fin. श्रेवदि legendum est ob versum, licet referendum ad plur. Unum exemplum enotavi 2dae sing. imper. in ह. पोह 229, 14. pro पोहि. Pro भवीषदि 310, 10. codices haud dubie formam potentialis scribis minus notam praebebunt.

26. *Futurum* formae est Çaur. भविष्यं 221, 1. हुविष्यदि 224, 6. कीणिष्यं (sic lege) 224, 5. दृश्यं 186, 14. कलश्यं ib. 5. मालिष्यं 242, 5. (= मारयिष्यामि) 238, 5. लिहा-
वृश्यं 260, 11. causs. II. Duo sunt futura in ह. मलीहिषि 17, 11. लादिषि 20, 11. = लादिष्यसि, si elidi po-
test दि.

27. *Passivum* more solito formatur, at desunt exempla formae in रत्त et debent esse, si recte a Var. Māgadhicae abiudicatur iunctura ल. दीषदि 279, 13. 27, 8. शकीषदि 219, 10. दीषदि 276, 6. मालीषदि 24, 3. 240, 4. causs. De शालिष्यन्ती dictum est sub no. 20. 320. 12. legendum est वावादीष्यन्तं, part. pass. pro -दृष्यन्तं.

28. *Causs.* nil novi praebet; forma in वाप् saepius prostat 267, 10. कालावेदुं corrigendum est 240, fin. pro काली° i. e. कारयितुं.

29. De *infinitivo* idem valet: कानुं 234, 2. कीलितुं 267, 8. 9. मालरुदुं 312, 2. *Ger.* in र्व praevalet. पेयिष्व 240, 9. a प्रेष; दृषिष्व 250, 6. मालिष्व causs. ib. 5. कदुष्व ex-
stat 37, 5. etc. गदुष्व 225, 1. वेवृण 43, ult. in versu.

30. De *participiis* nil peculiare dicendum habeo: forma in व (cf. §. 129, 1.) legitur 226, 11. मृजे a मृज्. cf. supr. p. 343. लजे a लाद्.

31. Voces onomatopoeicae ad Çakâricam indolem et vulgarem loquelam referendae videntur. cf. 254, 2. 242, 7. मलमलादृष्टं 42, 3. iterativum est a ७. (Ed. C. per २.)

32. His ita expositis satis evictum reor, Çakâricam dialectum generis esse Mâgadhici. Id iterum obscurius est, in quibusnam ponendum sit verum discrimen inter utramque loquelam; haud magnopere tamen falli mihi videor, si in paucis quae enotatae sunt formis Apabhrañçicis caussam pono, quam habuerint grammatici Çakâricum sermonem a Mâgadhico distinguendi.

§. 165.

De Mâgadhica dialecto in universum.

1. Perlustratis ita omnibus documentis, quae ad manum mihi fuere, sermonis Mâgadhici, subiungam quaedam magis generalia de hac sermonis Prâkritici divisione. Ac primum quidem repeto, quod supra observavi, minutulas divisiones, quae a recentioribus grammaticis ponuntur, nondum satis fuisse explicatas. Fieri id tantum potest, quum aut ipsa grammaticorum horum decreta in medium fuerint prolata aut fabulae accuratiori crisi pertractatae. In universum tamen haec statui possunt: *Ardhamâgadhica*, utpote mixta, ad certum genus referri nequit, sed inter praecipuae dialecti et vere Mâgadhicae fines quasi vagatur. *Dâxiñdîya* ad praecipuam Prâkriticam proxime accedit et in paucis tantum magis est ab illa alienata. Etiam *Avantiça* ad Mâgadhicam

classem haud omnino pertinet, licet eam eo retulisse videatur Vararuches, nominativos sing. masc. imae decl. in ३ Māgadhicos dicens. Nam alias in Māgadhica ii non inveniuntur. Sunt etiam alia quaedam signa Māgadhica. Veruntamen quum ३ aperte descendat ab चै Çāurasenico, potius cum praecipua Avantica coniunxerim. Accedit ratio geographica. Nimirum quoniam Māhārāshtrica et Vidarbhensis dialectus cum Çāurasenica, quam a lingua Indiae propriae populari oriundam dixi, arctius cohaereant, lacuna esset inter dialectos hasce magis inter se cognatas, si Avantica ad aliud genus pertineret.

2. Ad Māgadhicam classem recte referuntur praeter puram eius nominis dialectum *Çābarēnsis*, *Chandālica*, *Çakādrīca*. Duae posteriores ad certos locos referri nequeunt et infimae vitae hominibus genus loquelaē Māgadhicum paullo magis Apabhrañçicis formis inquinatum attribuire poetae ob locum, quem inter Indiçi sermonis genera Māgadhico adscribere soliti erant. Çabarae finitimi fuere provinciae Māgadhicae; cf. App. p. 20. Locos itaque si quaerimus, genus loquelaē Māgadhicum referendum esse videtur ad eas Indiae terras, quae a Gange fluvio et situ Pataliputrae, usque ad fontes Mahānadis et acclivia Vindhyaē montis extenduntur. *Orientalis* haec est India, si comparatur cum domiciliis dialectorum, quae ad praecipuum Prākriticum genus pertinent. *Prākya* orientalis valet Sanscritice et eodem iure orientalis dici potest haec dialectorum classis, at-

que regnum Chandraguptae, regis *Māgadharum*, a veteribus *Prasium* appellatum est.

5. Si cum Vararuche et Hemachandra minutulas recentiorum divisiones mittimus, et de una Māgadhica dialecto in universum loquimur, haec possunt observari. Falsa est ratio derivandi Māgadhicam a Çāurasenica, si historice id intelligitur. Nam ऋ quidem pro र positum initium habet in Çāurasenica et ultra progreditur in Māg. verum enim vero postquam omnia ऋ Çāurasenice facta fuerant ऋ, ex hoc sibilo non denuo ऋ derivari potuit; idem valet de ऋ et ण. Aequae directa via a Sanscrita itaque ex mea opinione descendit Māgadhica, atque Çāurasenica, licet non refragatus sum, pro consiliis docendi et ne opus esset iterata eiusdem regulae repetitione, in grammaticae eandem sequi viam. Consentiunt enim in utroque loquelae genere plurima.

4. Inferiori loco recte ponitur classis Māgadhica; nam longius distat a fonte communi tum in littera ऋ ubique posita, tum in transpositione ऋ pro ऋ, in gen. र pro ऋ, praesertim in confusione casuum in र desinentium. Vid. §. 164, 14. Taceo quae ultra progrediuntur, ut loc. in र, quia in singulis tantum dialectis exstant. Propius fontem est in eo quod est conservatio sibilorum ante consonn. ordinatas, et satis memorabilia sunt, licet levissima et numero paucissima, vestigia quae protuli consensus in sibilis cum ratione Zendica. §. 164, 12. Nam, ut huius rei h. l. mentionem iniciam, diversae dialectorum Prākriticarum rationes

innituntur haud dubie varietatibus loquelae, quae in ipsa Sanscritica iam exstiterint, licet minus propagatae, quarumque vestigia cernantur in disputationibus grammaticorum de diversa eiusdem iuncturae consonantium scribendae ratione, ex gr. commemoro ष et क्त. Sermo saepius est apud Pāninem de schola tum septentrionali, tum orientali grammaticorum atque exiguis hisce vestigiis insistendum est, si ad vera sua principia reducere volumus quaestionem de origine dialectorum Sanscriticarum.

5. Constitueram uno conspectu nunc comprehendere, quae sparsim de Māgadhica disputata sunt, singulaque inter se coniungere; video tamen nimis multa adhuc dubia esse et ope novorum subsidiorum confirmanda, ita ut fundamentis satis certis careret disputatio. Malo itaque in praesentiis breviter tantum indicare, in quibus potissimum cernatur indoles huius loquelae:

1) in dominatione semivocalis ष, cum qua coniunctum est tum ए pro ऌ in nom. sing. 1^{ae} declinatum mutationes quaedam dentalium. cf. §. 164, 11.

2) in effeminata illa et liquida pronuntiatione, ex qua littera canina semper et saepenumero dentales cum ञ confunduntur. cf. §. 145, 2. 154, 1. 2. 164, 3.

3) in praevalentia sibili fortioris ष et quae cum ea coniuncta est conservatio sibilorum ante consonantes ordinatas. cf. §. 164, 12.

4) ab hac indole minime absonum est, quod tradunt grammatici de iunctis consonantibus nonnullis lenius elatis. cf. §. 146, 1.

5) Cetera iam, in primis elisio et assimilatio, cum praecipua dialecto consentiunt et omnino ad genus dialectorum derivatarum.

CAPUT TERTIUM.

De dialecto Pāṇḍichica.

§. 166.

Primo loco apponam locos grammaticorum.

अथ पैशाची ॥

पिशाचानां भाषा पैशाची । सा लघ्वलक्षणाभ्यां स्फुटीक्रियते ॥ १ ॥

प्रकृतिः श्रीरसेनी ॥ २ ॥

अस्याः पैशाच्याः प्रकृतिः श्रीरसेनीप्लिता । श्रीरसेन्यां पैशाचीलक्षणां प्रवर्तयितव्यं ॥

वर्माणां तृतीयचतुर्थयोर्गुणयोर्नायोरायो ॥ ३ ॥

वर्माणां तृतीयचतुर्थयोर्वर्णयोर्गुणयोर्नादौ वर्तमानयोः स्थाने आयो प्रथमद्वितीयौ भवतः । गकनं । मेखो । राचनकरो । वटितं । दसवतनो । मायवो ।

वत्या । गोविन्दो । *) केसवो । सरपत्तं । सलपा ॥

अयुत्तोरिति किं । संगामो । दग्धो (sic) । इत्यादि ॥

अनादाविति किं । गमनं । इत्यादि ॥

एवस्य विष ॥ ४ ॥

*) Sanscritice sonant : गगणां । मेघः । राजनगरं । वडिशं । दशवदनः । माधवः । वृद्धा । sed cf. infr. गोविन्दः । कैटभः (emendandum haud dubie कैटपो; respicitur exemplum reg. Var. II, 28.) सरपत्तं । सलभा ॥ गोविन्दो falso positum est in textu pro गोविन्दो; est enim exemplum mutandi घ ५, व.

इवशब्दस्थाने यिव इत्ययमादेशो भवति ॥ कमलं यिव मुहं ॥ (Emenda
मुलं)

पो नः ॥ ५ ॥

पाकारस्य स्थाने नकार इत्ययमादेशो भवति ॥ तलुनी ॥

हस्य सटः ॥ ६ ॥

ह इत्यस्य स्थाने सट इत्ययमादेशो भवति ॥ कसटं मम व्रतति ॥ *)

सूत्य सनः ॥ ७ ॥

सू इत्यस्य स्थाने सन इत्ययमादेशो भवति ॥ सनानं । सनेहो ॥

यस्य रिधः ॥ ८ ॥

य इत्यस्य स्थाने रिध इत्ययमादेशो भवति ॥ भारिधा ॥

सस्य झः ॥ ९ ॥

झ इत्यस्य स्थाने झ इत्ययमादेशो भवति ॥ विभ्रालं । सन्नो ॥

कन्यायां न्यस्य ॥ १० ॥

कन्याशब्दे न्यस्य स्थाने झ इत्ययमादेशो भवति ॥ कझा ॥

ज्ञ(स्य)च्चः ॥ ११ ॥

ज्ञशब्दस्य श्रीरसेनीसाधितस्य च्च इत्ययमादेशो भवति ॥ कच्चं । कार्यमित्यर्थः ॥

रात्तो राचि टाड्डिषु वा ॥ १२ ॥

रात्तशब्दस्य टा उति उच् डि इत्येतेषु परतः राचि इत्ययमादेशो भवति वा ॥
राचिना । रात्ता ॥ **) राचिनि रात्ति ।

एतेषु किं । राचा । राचानां रात्तां ॥

तूचूनं ॥ १३ ॥

तूचाप्रत्ययस्य स्थाने तूनं इत्ययमादेशो भवति ॥ दातूनं । कातूनं । बित्रूनं ॥

हृदयस्य हितयकं ॥ १४ ॥

हृदयशब्दस्य हितयकं निपात्यते । हितयकं ह्रसि मे तलुनि ॥

इति वरुचिरचिते प्राकृतप्रकाशे पैशाचिकीनाम दशमः परिच्छेदः ॥ १० ॥

Subiungo haec e S. S.

वर्गाप्यौ त्रिचतुर्थयोः ॥ १ ॥

वर्गत्रिचतुर्थयोः स्थाने वर्गाप्यौ भवतः । लोकानुसारान् पैशाचिके ॥ गगनं ककनं ॥

*) Cod. वदति.

**) Adde राचिनो । रात्तः ॥

धर्मः लम्पो ॥ प्रातं चातं ॥ किंकारः किंकालो ॥ डिम्प्रः टिम्पो ॥ नपडा
 कपटो ॥ दुर्गा तुक्का ॥ साधु साधु ॥ त्रिसं पितं ॥ भूतं पूतं ॥
 प्राकृतसिद्धचतुर्थयोश्च ॥ २ ॥ ज्ञातं स्वतं ॥
 कुचिन्नाम्पो ॥ ३ ॥ स्वर्गः प्रागो (sic)
 लुग्यः परं ॥ ४ ॥
 यकारस्य परं लुग्भवति ॥ जयः चद्यो ॥
 नान्यस्य ॥ ५ ॥ काकः काको ॥
 नपोरू लः ॥ ६ ॥
 नपोःस्थाने लो भवति ॥ भषाति *) फलति ॥ ध्वनितं खलितं ॥
 प्राकृतपाश्च ॥ ७ ॥ वर्षां पलं ॥
 रुदेर्लादिः ॥ ८ ॥
 रुदेर्लादिर्भवति ॥ चर्पां चलनं ॥
 कष्टं कसटं ॥ उद्गः उद्यो ॥ कृष्णः कसनो ॥ प्रन्नः पसनो ॥ ध्वानं सिनानं ॥ **)
 कार्यं कारिषं ॥
 नपोर्ओ वा ॥ ९ ॥ कनकं कजकं ॥ वर्षां वज्जं ॥
 एवेवयोर्येवयिष्यो ॥ १० ॥ हरिरेव हलि येव ॥ हरिरिव हलि यिव ॥
 हृदयस्य हितश्चकं ॥ ११ ॥ दृढहृदयः तद्वित्तश्चको ॥
 तुम्फलुपको युष्मदो वा ब्रुते ॥ १२ ॥
 ब्रुते युष्मदः स्थाने तुम्फलुपको वा भवतः ॥ तुम्फ फलद् तुपक वा ॥
 यस्मदोऽय्यः ॥ १३ ॥
 ब्रुतेऽस्मदः स्थानेऽय्यो वा भवति ॥ यय्यः ***) फलामो यय्ये वा ॥
 भुवः फोफुवो ॥ १४ ॥
 भूधातोः स्थाने फोफुवो भवतः ॥ फोति ॥ फुवति ॥
 प्राकृतवच्चेयं ॥ १५ ॥

§. 167.

Hae regulae hunc in modum enarrari possunt:

*) Emendavit Jacquetius; cod. फपाति.

**) Male recordatus est scriba formae Māhār. cf. S. S. 105.

Etc. V.

***) Legendum haud dubie यय्यः. Remansit यय्यः ex sutra.

1. *Vocales* se habent, ut in Çåurasenica, vel quod idem est, in Måhåråshtrica. ओ pro ष: finali itaque ponendum et ita faciunt exempla. Id tantum ex शिव pro ह्य et येव pro ह्य Var. 4. S. S. 10. apparet, hunc sermonem initio vocis ab इ vel ए incipientis praeoptare cognatam semivocalem. Cedit eadem res in dialectos quasdam vulgares, et cernitur etiam in येव pro ह्य. cf. supr. p. 191.

2. Quod prorsus peculiare est huic loquelae, transeunt *sonorae* in *surdas*. Ad singulas consonn. ordin. initio non positas refert Var. 3. licet in π gemino etiam admittat reg. 11. et exempla quaedam legantur reg. 3. consonn. iunctarum. Ad coniunctas aequè atque ad initiales refert regulam Kramadiçvaras S. S. 1. 2. etiam ad geminas consonantes Çåurasenice assimilatas, ut शल्ल pro शल्ल i. e. शल्ल. Initio vocum solummodo regulam non necessarie observandam esse dicit reg. 3. Lis est inter grammaticos, quam difficile est solvere; libentius tamen in sententiam vetusti doctoris discesserim. Reputemus, contrariam legem in praecipua dialecto ad initiales consonantes in universum non referri. cf. §. 32. Singulis itaque vocibus Paiçåchicis, non omnibus, surdas pro sonoris initio permittamus. In singulis consonn. medialibus consensus est. In medialibus coniunctis ad sententiam Kramadiçvarae ipse paullo magis inclinat Vararuches. Recordemur iterum, iuncturam ordinatae π cum nasali sua Çåurasenice minus fortiter consistere. §. 59, c. §. 138. not. Opinari itaque posses, valere h. l. argumentum e. contra-

rio et exx. टिप्पो, कपटो S. S. 1. तुप्फ, घम्फ S. S. 12. 13. bene se habere. Quod ad iuncturam च attinet, contineri videtur regg. Var. 9. 10. prohibitio mutationis in च; atque deest exemplum in S. S. In क vetat exemplum Var. 3. संगमो. Suntne iuncturae क, च, कु, उक minus mutabiles, quam एउ, न्द, एय et adspiratae एह, न्ध, म्भ?*) De ceteris iuncturis nil praecipitur. कत्या legitur Var. 3. vel contra regulam praemissam; quod si bene se haberet, etiam ad consonn. ordin. geminatas extendenda esset lex. **) At संगो exstat S. S. 3. quod cum Vararuche consentit et दहो legitur Var. 5. Sic enim rescribe. In exemplis तुक्का pro दुर्गा S. S. 1. बलं pro तुलं, ib. 2. कचं pro कार्य Var. 11. consonantes minus loci sui tenaces fortasse sunt, quia ab origine non cum ordinata alia, sed cum semivocali coniunctae erant. In his itaque mutationem Kramadiçvarae libentius concesserim.

3. Elisionem prohibet Kramadiçvaras reg. 5. a consonn. singulis, excepta semivocali व. reg. 4. Idem iniungitur silentio Vararuchis. Mediales quum non elidi debeant, multo etiam minus initiales. Adspiratae haud magis in ह transire debent, et falso legitur Var. 4. forma Çaur. गुरे. Etiam hoc tacite praecipitur.

*) Singulae cons. gutturr. et palatt. etiam in Çauras. fortiores sunt, quam cercbb. dentt. labb. cf. §. 36. 37.

**) Verum probabilius mendum est कत्या; atque legendum est कयो i. e. कधः. Memineris, codicem Lond. ex exemplari Bengalico fluxisse.

4. In *nasalibus* iterum dissensio est grammaticorum. Pro ण Var. ponit न reg. 5. et observavit regulam scriba. In S. S. regg. 6. 7. primum docetur, pro न et ण, etiamsi hoc Çaurasenice ortum sit ex Sanscr. न, scribendum esse ल. At restringitur posthac regula s. 9. ita, ut pro न et ण etiam ञ poni concedatur. Haud prorsus persuasum mihi est, bene se habere scripturam cod. Par. Expecto enim ob viciniam decretum de न et ण coniunctis. Atque iunctura est ण in ञण. Suspectum est etiam र non assimilatum, sed hoc fortasse admitti potest Patçâchice. Coniectare si vis, emendandum esse locum ex regg. Var. 9. 10., obstat exemplum ञण. Rem ut dubiam in medio relinquam. Utut hoc sit, certum est, etiam in S. S. conservari saepius nasalem, ut in exempp. reg. 8. ubi न, non ण, legendum; nam ण et न Bengalice saepe confunduntur et पत्तनो etc. Jacquetus descripsit, equidem olim enotaveram पत्तनो etc. Rem stabiliat denique H. Ch. regula: पाणे नः । पैशाच्यो पाकारस्य नकारो भवति । चलनं, कसनो, पत्तनी, ककनं reg. 1. qui scribit Kramadiçvaras, न et ण nonnulla tantum in ल mutavit vera. Haec inter se conciliari possunt, potissimum si reputatur, duo fuisse genera Patçâchica, a Var. et Kram. non distincta.

5. Semivocales ञ et ल remanent; र interdum mutatur in ल vid. S. S. 8. et docet Vararuches nil dicendo, valere normam Çaurasenicam. चलनं Çauras-
est; Var. II, 29. तलुनो Var. 14. ibid. S. S. 80. हरति
Var. 14. डसरो S. S. 8. legitur; हलि pro हरि S. S. 10.
Patçâchicum est; fuit iterum fortasse discrimen

inter duo genera in littera canina aut conservanda aut mutanda.

6. Semivocalis य in media voce eliditur; S.S. 4. Hinc scribendum videtur हितयकं pro हृदय, Çaur. हितयं, Var. 14. S. S. 11. Conservatur initio यिष, येन Var. 4. S.S. 10. In न non ita, ut in Çaur., tendere न, apparet ex reg. Var. 8. भरिषा. pro भार्या, quocum consentit कारिचं S.S. 8. Est haec ratio sane Çaurasenica. cf. §. 138, 2. Sed admittitur etiam alia ratio et कच fluxit a कत्त. Var. reg. 11.

7. Sibilus solus huius dialecti est स et rarissime ष scribitur, ut S.S. 3. at mendose. Certa est res ob consensum doctorum similiter de contraria lege silentium.

§. 168.

Ad consonantes coniunctas haec observanda sunt:

1. Consonantes coniunctae in universum assimilandae sunt ad leges dialecti praecipuae §. 57. Exceptiones faciunt tantum *sibili*, et ञ. Nam quod ञञ्जं legitur S. S. 9. suspectum est et मुलितं S. S. 6. nil demonstrat ob ञलं S. S. 2. In ञ Var. 8. 11. utramque rationem praecoccupavere dialecti praecipuae, णिष vel ञण पणentes. §. §. 72, 4. 138, 2. In कत्ता pro कन्या Var. reg. 10. praeivit Çaur. cf. Exc. VI, 5. et exemplum est solitarium. Quid lateat sub reg. S.S. 9. nondum liquet.

2. Sibilus huius loquelae fortior est Çaurasenico in eo, quod non cedit न sive ण sequentibus. cf. §. 76, 3. 77, 1. 2. 79, 4. Ex ञ et ञ, ञण, ञण itaque non Çaurasenice sit हृन et पृद, sed सृद, सन. Var.

१. 8. S. S. 8. कसटं pro कटं, सनानं pro सानं, सनेहो pro स्नेहो, पसनो pro पवनः, कसनः pro कृष्णः. Ad hanc normam quadrat etiam लिखनं pro लोचना, licet id non memorent grammatici. cf. supr. p. 181. Cur omis-
sae sint iuncturae स, स्व, ड, haud assequor; nam eandem sequi haud dubie debent legem. In उत्तरो, quod affert S. S. 1. 1. pro उट्, obtinet eadem ratio, sed evanescit इ elementum debilius, utpote duobus ceteris inclusum et quasi obrutum. अ et स contra obtemperant legi Çāuras. nam तुम्ह S. S. 11. 12. oritur e तु + अ, cf. §. 80, 5. अम्ह ex अस्-त्. तुम्ह Paṭāchice est pro तुम्ह. cf. 1. 1. *) An अ eandem sequatur ratio-
nem, ignoro. Nam अ Çaur. fit स. cf. §. 76, 2.

Similis disiunctio supponenda est in अस्, अस् et अस्; de अस् et सस् nil definiri potest. At haud scio tamen, annon sit in अस् et अस् id discriminis, ut vocalis intercalata non इ sit, sed अ. Nam quum सनानं dicatur Paṭāchice, non सनानं, ex analogia erit, si Paṭāchice dicitur कस्, non कस्, मस् etc. Saepius inveniuntur scripturae tales, qualis कस् pro कस्, et ad Piçācharum loquelam hae melius quadrare videntur. Sed video, hanc esse coniecturam. De ceteris sibilorum iuncturis nil docent grammatici; ponendae itaque sunt mutationes Çāurasenicae.

3. सस् transit in सस्. Var. 9. In quibusdam vocc. Çāurasenice id iam fit. Exc. VI, 5. विज्ञानं pro विज्ञानं, सवुत्रो pro सर्वत्र. Causa transpositionis eadem est, atque in अस् pro अस् etc. cf. §. 76, 3. Exceptio-

*) Quae additur scriptura तुम्ह S. S. तुम्ह vix bene se habet.

nem faciunt casus singularis nominis राजन् ii, qui नन् contrahunt in न्. Var. 12. H. Cn. Fortior est vocalis antecedens longa षा et a न् divellitur seq. nasalis; remanens न in च abit; at propter id vocalis I, quod in च inest (nam च sonat ण Hispanorum), in इ transit ष thematis et dicitur instr. राजिना, abl. gen. राजिनो, loc. राजिनि. Falso ad Çaur. hoc refert Râmas. cf. p. 315. supra.

§. 169.

De inflexionibus nil novi traditur et leguntur in exemplis formae Çâurasenicae. नकरो Var. 4. mendum est pro -रं. Nominativi plur. तुम्ह et चम्ह S. S. 12. 13. dissentiunt, si bona est scriptura. फोति et फुवलि S. S. 14. Pañçâchicum est pro Çaur. भोदि et भुवदि, licet posterius potius Mâhârâshtricum sit. Gerundium नूनं denique explicatum iam est supr. p. 289.

§. 170.

1. Si a Çâurasenica dialecto derivant Pañçâchicam grammatici, id iterum e commodis scholae fit; nam ut unico hoc utar argumento, si in छ iam abierat च, inde denuo च nulla machina extorqueri poterat. Statuendum igitur est, linguam hominum monticolarum, ad quos refertur loquela Pañçâchica (supr. p. 15.), a Sanscritica matre propagatam esse modo prorsus peculiari atque a ceterarum dialectorum rationibus diverso. Rudem et barbaram esse indolem Pañçâchici sermonis ex opinione Indorum, non est quod miremur, si reputamus, magis consentire cum linguae dege-

nerantis natura emollire sonos, quam eos obdurare. Ratio praecipuae dialecti, quae tenues deprimat consonantes in medias, eadem prorsus est atque ea, quae in linguis Romanicis cernitur. Nam haud aliter descendit *amatus* in Hispanicum *amado*, Gallicum *aimè*, quam Sanscriticum *gata*, in Çaur. *gada*, et Mâhâr. *gaa*. Causa tamen nulla est, cur minus credas, vere exstitisse Pañçâchicum sermonis genus. Qui nostras Kero *kepa* dixit pro *giba* Gothico, Pañçâchicam ingressus est viam; differunt tamen cetera.

2. Ut rudior est sermo Piñçâcharum, ita etiam magis virilis et neque ॠ unicum pro adspiratis pluribus venditat nec tam mollis est, ut cum Çûrasenis sibilum ante plurimas consonantes in debilem spiritum deprimat; nam si ॠ dicitur pro ॠ , in ॠ abiit ॠ , prorsus ut in ॠ pro ॠ .

3. Id miror, quod in inflexionibus admodum nil proprii ex hac lingua traditum nobis sit. Lingua enim, quae tam strenue contra praecipuam dialectum in sonorum mutationibus militat, vix credi potest, in inflexionibus cum ea concinuisse. Ut profitear, quod sentiam, secus fuit in ipsa monticularum istorum lingua. Ex ea mutuati sunt, credo, poetae scenici barbaram et rudem consonantium mutatarum doctrinam et vocabulis barbaro isto modo obduratis attribuere inflexiones in scena usitatas, praecipuae dialecto proprias, ut barbare quidem loquerentur partes fabulae infimae, possent tamen intelligi.

CAPUT QUARTUM.

De lingua Apabhrançica.

§. 171.

Haec sunt quae a Kramadiçvara traduntur:

अयुक्तानादिर्वाग्विचित्रैः ॥ १ ॥

अयुक्तानादिर्वाग्विचित्रैः स्थाने त्रिचतुर्वै भवतः ॥ लोकानुसारदपभ्रंशे । वक्तुः वग ।

सुस्मितः सुचिद ॥ अयुक्तानादीति किं ॥ शक्तः सकृत् । कार्यं कर्त्तुं ॥

अथो रो लुग् वा ॥ २ ॥

अथःस्थितस्य रेफस्य लुग् वा भवति ॥ पुत्त(१) पुत्तो वा ॥

अयुक्तानादेः क्वचित् कस्य ॥ ३ ॥ कालिकं कल्लिखं ॥

तस्य वा ॥ ४ ॥ गदो गद्यो वा ॥

व्रासादिर्व्यासादेः ॥ ५ ॥

व्यासादेः स्थाने व्यासादिर्भवति ॥ व्यास(-सु) भण्ड ॥ भाष्य भास । मूक वध ।

संघ सङ्घ । एवं ए । मुखे कुब्ज । एवंविध एत्ताह । किल कि । मुख ।

भू । तत्तत्तो । कुतः क्वक्तः । *) यत्र येत्यु (I. जे०) । तत्र तेत्यु । कुत्र केत्यु ।

अत्र एत्यु । यावत् ताम । तावत् ताम ॥

इस्य जेव्वत्तपयादिः ॥ ६ ॥ पाह् जेव्व । जणि ॥

नूनं पाउ पाडा पाभइ ॥ ७ ॥

एहादिरेतदस्मिन्मः ॥ ८ ॥ एह पारो पाह् भणु वा । एहो एहे वा ॥

जेव्वादिर्व्यासादेः(ः)स्यादी ॥ ९ ॥ जेही पारो । जेहे **) पाह् । जेहु भणु[ः] ।

तादृक् तेही । कीदृक् केही । ईदृक् एही ॥

इहम् इमु नपुंसके ॥ १० ॥ इमु भणु ॥

कवं केमुकिमो ॥ ११ ॥ केमु कहेह् । किम कहेह् ॥

*) Si bona est scriptura, est pro कुतः. cf. कुत्र. §. 173, 2.

**) Legendum esse videtur जेही. cf. reg. 22.

त्रिमतिमादिर्यथातथादेः ॥ १२ ॥

त्रिम वमह्ण त्रिम लङ् (sic) । त्रेम तेम । त्रिध त्रिध । तथा तथा ॥

किमः किरपादिः ॥ १३ ॥

किंप भणद् । किर काह्द्*) किम कह कुपादि (sic) ॥

गाहुपयादिर्यथादेरल्पादी ॥ १४ ॥

गाहुपाी वरुती खेदे हिघडा फुट्ट दड्ड तुम्भ ॥ ***)

अदृलूतोरयुक्तानागोरधःस्थयोरदा ॥ १५ ॥

सुकतं सुकतं (-दं) सुकुधं वा ॥ कलूपे कलूनं कतं वा ॥

दीर्घादिः संयुद्धो ॥ १६ ॥

संयुद्धो यथासंभवं दीर्घादिर्भवति ॥ होल्ला हिघडा ॥ (lege हिडया)

क्वचिद्वृत्तः ॥ १७ ॥ लिङ्गस्त पुत्ति ॥ ***)

क्वचिद्वृत्तं ॥ १८ ॥ हले भगो ॥ ***)

ज्ञसो हो ॥ १९ ॥

संयुद्धो ज्ञसः स्वाने हो भवति ॥ अगिहो । महिलाहो ॥

लुक् प्रथमाद्वितीययोः ॥ २० ॥

प्रथमाद्वितीययोर्लुग् भवति ॥ पारु गच्छद् । महिला पुच्छद् ॥

अता स्वमोहद् वा ॥ २१ ॥

अता सह स्वमोहदा भवति ॥ पारु वच्छद् । धणु पक्वच्छद् ॥ (i.e. धनं प्रकवि)

पुंस्योश्च ॥ २२ ॥ गदो मेहो ॥

एम्हा ॥ २३ ॥

अता सह टा एम् भवति ॥ ददपा ददएम् वा ॥

अनुस्वारश्चेषाः ॥ २४ ॥

इपा उन्नरदा एं भवति ॥ अनुस्वारश्च । अइएं अइं वा । मडुरं मडुं वा ॥

पुंसि पा वा ॥ २५ ॥ अगिएं अगिं अगिणा वा ॥

हिं सप्पम्याः ॥ २६ ॥

*) Rescribe कहेद्, *quid narratis?*

**) Corrige वरुदि खेदो हिडघाफुटो etc.

***) Hae formae praeter हरे ad fem. sane pertinent et satis inaccurate dicitur क्वचित्, quasi इ et ए alternare possent cum आ in voc. sing. masc. et n. 1mae declin.

सप्रम्याः स्थाने हि भवति। अगिहिं मरुहिं ॥
 डेरु इदेती चाता ॥ २७ ॥ वरहिं घरे घरि वा ॥ मुरहिं मुरि मुरे वा ॥
 भ्यसोऽतो हुं ॥ २८ ॥
 अत उत्तरस्य भ्यसः स्थाने हुं भवति ॥ रुक्महुं पडिदो ॥
 ठरोरु हे घट्ट ॥ २९ ॥
 अत उत्तरस्य उषेः स्थाने हे घट्ट इत्येती भवतः ॥ वच्छहे। वच्छाट्ट ॥
 होसुस्ता उषः ॥ ३० ॥
 अत उत्तरस्य उषः स्थाने हो सु स्त भवति ॥ वच्छहो वच्छगु वच्छस्त ॥
 अमो हं ॥ ३१ ॥
 अत उत्तरस्यामो हं भवति ॥ वच्छहं ॥
 हे चेदुह्या ॥ ३२ ॥
 इदुह्यामुत्तरस्यामो हे भवति हं च ॥ वरहं वरहे वा। तरहं वरहे वा ॥
 भ्यसो हं ॥ ३३ ॥ तरहं देहि ॥
 हो हं उषिउसोः ॥ ३४ ॥
 इदुह्या उत्तरयोर् उषिउसोः स्थाने हो हं इत्येती भवतः। अगिहो। अगिहं ॥
 हे स्त्रियां ॥ ३५ ॥
 स्त्रियां उषिउसोः स्थाने हे भवति। अत्राहे ॥
 पुंस्त्रीयोर्वयोर्दुग्धा ॥ ३६ ॥ अगिहे मरुहे ॥
 अस्त्रसोऽहोती ॥ ३७ ॥
 स्त्रियां अस्त्रसोः स्थाने उहोती भवतः। अत्राउ अच्छन्ति। मालाघो पणह।
 कुमारीघो ॥
 टा ए ॥ ३८ ॥
 स्त्रियां टा ए भवति। अत्राए। कुमारीए ॥
 तुहं हमुंघादिर् गुण्मदस्मदोः सुपा ॥ ३९ ॥
 सुपा सद गुण्मदस्मदोः स्थाने तुहं हमुं इत्यादिर्भवति। तुहं पुच्छ। हमुं पुच्छामि ॥
 तुम्हे अम्हे ज्ञता ॥ ४० ॥
 तुम्हे पुच्छह। अम्हे पुच्छाम ॥
 ज्ञता तुम्हं अम्हं ॥ ४१ ॥ तुम्हं पुच्छाम। अम्हं पुच्छह ॥
 अम्हिटाभिस् तं अं ॥ ४२ ॥ तं पुच्छामि ॥
 तुम्हेहिं अम्हेहिं भिता ॥ ४३ ॥ तुम्हेहिं दिप्यां ॥
 तुए तुहं मत्त महुं उषिउर्या ॥ गुण्मदस् तुत्त तुभ्यत्त ॥ ४४ ॥

तुह तादो ॥
 तुम्हाम्ही भयताम्हीं ॥ ४५ ॥ तुम्ह तादो ॥
 सुपा तुम्हासु अम्हासु ॥ ४६ ॥ तुम्हासु ठिअं ॥
 ग्रहं हुं यत्तदोः अमा ॥ ४७ ॥
 अमा सह यत्तदोः स्थाने ग्रहं हुं इत्येती भवतः । ग्रहं चिन्तासि । हुं पारसि ॥
 सप्तम्या जनु तनु ॥ ४८ ॥
 सप्तम्या सह यत्तदोः स्थाने जनु तनु इत्येती भवतः । जनु वसति (-दि) ॥
 तात्वयोः दात्रपाप्पपाः ॥ ४९ ॥
 तात्वयोः स्थाने दात्रपाप्पपा भवन्ति ॥ मणुसदा । मणुसत्तपां । मणुसत्पपां ॥
 तव्य इव ॥ ५० ॥ तव्य इव भवति । करिव ॥ (Cod. pro Anusvāra इ)
 क्तु एव्यादिः ॥ ५१ ॥
 क्तुः स्थाने एव्यादिर्भवति । रमेखि । रमेपि । रमेपिपपा ॥
 यच्चश्चः ॥ ५२ ॥ भाविअ परिभाविअ । आहलिअ । पडिपडिअ । न उहुदि (sic) ॥
 तुमोऽपामादिश्च ॥ ५३ ॥
 तुमः स्थाने अपामादिर्भवति एव्यादिश्च ॥ लहेखि लहेपि लहेपिपपा लहपां
 लहपाहुं लहेव्यहुं ॥
 क्तोऽचि गुपाश्च ॥ ५४ ॥ मरेपि ॥
 उतोऽल्वादेरुवः ॥ ५५ ॥ सुवड । ल्वादिसु लुपोपि ॥
 एप्येपिपपोरेल्लुग् ब्रूजः ॥ ५६ ॥
 ब्रूज उत्तरयोरेपि एपिपपोरु एल्लुग् भवति । ओपि । ओपिपपा ।
 कृगमोर्वा ॥ ५७ ॥
 कृगयोरेपि एपिपपोरु एल्लुग् वा भवति । करेपि कपिप ॥ वा ।
 गमेपि गमपि वा ॥
 क्वादिः स्वादेः ॥ ५८ ॥
 स्वादेः स्थाने क्वादिर्भवति । क्वादिः ॥ क्वादिपि ॥ खन अवा । मूड मार । धूड भार ।
 दृश पस्त । जत वत । ब्रूज ओ ॥
 हो भुवोऽनुपसर्गे तिडि ॥ ५९ ॥ होदि । उपसर्गे तु । अणुहवदि ॥
 तुम्होश्च ग्रहो नेपहः ॥ ६० ॥ नेपहदि नेपहेपिपपा ॥

*) Lege करपि.

**) Coniicio ह्णेदि, ह्णेपि.

यगिज्ञो वा ॥ ६१ ॥ यक रज्ञो वा भवति । सुमरिज्ञदि । सुमरिज्ञदि वा ॥
 हिस्वाव् इदादिः ॥ ६२ ॥ हिस्वाव् इदादिर्भवति । करि करे करु करदि ॥
 उस्तध्वमोः ॥ ६३ ॥ लोट् तध्वमोः स्थाने उर्भवति । देउ सङ्कुउ ॥
 हुं उमउमहै ॥ ६४ ॥ लोट् उमउमहै हुं भवति । देहुं सङ्कुहुं ॥
 कृञः कासा च स्यडा लृटि मस् महे ॥ ६५ ॥
 लृटि मह महे च हुं भवति । स्यडा सह कृञः कासा च । कासाहुं ॥
 स्यउः स्मिः ॥ ६६ ॥ लृट् स्यउः स्मिर्भवति । सुमरिस्मिदि ॥
 अग्रादिर्वाचटादी ॥ ६७ ॥
 वाचटादिर्पञ्चभेदः ॥ तत्र वाचटादी दोहादी युक्तेफसमुच्चारणं । सर्पिः[.]
 सर्पिः[.] । इन्द्रमुभृति प्रयोक्तव्यं । क्त्वा एपिप पिपण ॥
 श्रेयो नागरे वा सकादी ॥ ६८ ॥
 प्राकृतमित्र उपनागरे गायादी ॥

§. 172.

Praemoneo, quod haud semel iam patefactum est, ita ut vix monitore opus sit, id consilii sequi grammaticos indigenas, ut in posteriori quavis dialecto tractanda eas potissimum res promant, quae aliter se habeant in illa lingua, ad quam tanquam ad archetypam refertur haec. Hinc sit, ut multa supplenda remaneant in minorum dialectorum doctrina, si integram velimus earum exhibere imaginem. Patet ad hanc viam tenendam nulla re opus esse magis, quam cognitione, e quonam fonte derivetur quaevis scenica dialectus; licet etiamsi hac cognitione simus instructi, non fieri possit, quin in quibusdam incerti haereamus. Omisit tradere Kramadigvaras, ad cuius dialecti normam proxime accedat Apabhraṇṣica; docet tamen tota eius ratio, suppeditanda esse, quae de ea non singulatim enarrata sint, e doctrina Çāurasenicae linguae.

§. 173. A. *Vocales.*

1. च in hac lingua saepius quam in antecedd. fit, in aliarum vocalium provincias transit; quod signum est corruptelae latius propagatae. Nam quod §. 16, 4. de praecipua dialecto dictum est, etiam de Māgadhicis in universum valet; immo, quantum id in absentia uberioris notitiae diiudicari potest, de Paṭcāchica. Accedunt eis quae §. 9. disputata sunt haec:

2. च fit इ in यथा, यत्र et vocabulis correlativis. r. r. 5. 12. तिथ, तिथ e तथ, तथ; et r. 5. जेत्यु, तेत्यु, केत्यु oriuntur ex कित्यु etc. pro यत्र, etc. एत्यु *) tamen etiam ab इत्र repeti potest. cf. §. 9, 2. Tum pertinet huc affixum ल्पिषण pro त्वन, de quo mox. In aliis formis deberi videtur haec mutatio actioni इ vicini, ut in futuro इस्तिदि, इस्तिस्ति etc. r. 66. Admittit hoc इ etiam Māhārāshtrica, sed tantum in futuro assimilato vel in ह- formato. Cf. §. 122, 2. 3. Simile quid observavi de Ṣākārica. §. 164, 2. in qua etiam alia Apabhraṇṣica indagavimus. **)

3. उ pro च ponitur tum in affixo locali ऋ. ऋ, त्रु r. 48. जेत्यु etc. tum in imper. कर्ह pro कर्. r.

*) कित्यु, unde केत्यु, oritur a कत्रु pro कत्र, unde alia corruptela est forma Sanscritica vulgata कुत्र. cf. ad Hitop. II, p. 108.

**) Nimirum si ulla trium linguarum Prākriticarum fundamentalium, Ṣaurasēnica, Māgadhica, Paṭcāchica, ultra corrumpitur, oritur Apabhraṇṣa i. e. *lapsus*, eius linguae. Ṣākārica est quodammodo Apabhraṇṣa classis Māgadhicae.

62. Comparanda est pronunciatio hodierna vocalis *अ* in quibusdam provinciis per *RU* et gen. Sanscriticus पितृस् (unde पितृस्) pro पित्रस्.

4. इ abit in ए tum longum, tum correptum. cf. §. 11. Addit Apabhr. तेम pro तिम i. e. तिव pro इव, ut तेव §. 28, 4. tum तेम, vocula innovata quasi तिव. r. 12. केमु e किमु r. 11. Correptum contra est ए in तेवु, तेयु, एयु, केयु supra 2. तेवु r. 6. huc pertineret, si non potius esset ipsum एव pro इव usurpatum. ए pro ई + इ denique legitur in एही r. 9. ex ईहृष; non in एह r. 8., quod Sanscriticum est एव.

5. Similiter उ abit in ओ in ओ r. 58. i. e. वृ.

6. Nota iam est correptio diphthongorum ए et ओ finalium in इ et उ. cf. §. 19, 7. 20, 4. उ pro ओ admittitur in dialecto praecipua, regnare videtur in hac dialecto. cf. लताउ r. 37. गह r. 25. Quod ponitur उ in abl. वच्छाह r. 29. militat contra leges huius linguae; reponendum est उ. Etiam इ eiusmodi legitur: सुरि loc. sing. pro सुरे r. 27. करि pro करे imper. r. 62.

7. अः finale Çaurasenice contrahitur in ओ, ut गदो r. 22. sed inde saepius उ fit, ut iam vidimus. Contractiones अ + इ = ए, et अ + उ = ओ recurrunt कहेइ = कययति r. 11. होदि = भवति r. 59. आ cum इ in ए coalescit in तेह, तेह r. 9. Nempe formae praecipuae dialecti जादिस, तादिस p. 115. pro यादृष etc. Apabhrançice elidunt इ et ह ponunt pro स. De एही cf. no. 4. compara एदह. §. 12. एताह r. 5. falso repetitur ab एवंविध; e forma Çaurasen. एदादिस, unde elisoइद altero एदाइस, fieri debuit एदेह, at transilit vocalis इ ad prius इ et e दि factum est ङ, ut ex प.

8. De vocalibus ऋ et लृ quae traduntur reg.
15. mira primo aspectu videntur, quum vocabula
अधःस्थ et अयुक्त de vocalibus usurpari nequeant nisi
absurde: peccavit sane, si re vera ita scripsit Kra-
madicvaras, contra dicendi morem grammaticis
assuetum; male inserta fuisse vocabula a librario,
minus probabile est, siquidem limitanda erat re-
gula de ऋ et लृ et ex exemplis patet, voluisse
nostrum indicare ऋ consonanti non coniunctae
subiectum. Hoc sensu positum itaque videtur अयुक्त;
quod sequitur अधःस्थ, omnino non intelligo, quan-
doquidem ऋ उपदिष्टं ne coniectura quidem fingere
possum. Ad vocales non initiales restringitur de-
nique regula et eam observat exemplum prius eo
sensu, ut sit vocalis in syllaba non initiali posita,
alterum क्लृप्त eius contra obliviscitur. Num igitur
significata est vocalis, a qua non incipiat vocabu-
lum? Si hoc conceditur, regula est haec: ऋ et लृ,
vocem non incipientia, consonanti coniunctae non
subiecta, retineri possunt; dici सुकृदं, verum non
संकृदं, dici क्लृप्तं, verum non संक्लृप्तं. Mox videbimus
र post alias consonantes conservari posse Apa-
bhrançice et congruit, quod sonus litterae cani-
nae, qui in ऋ inest, conservetur post consonan-
tem simplicem. Hunc verum esse huius regulae
sensem iudico; nil opus fuit mutare scripturam
कृदं in क्रिदं, si sonus non mutabatur, licet in prae-
cipua dialecto scribatur रिठ pro ऋठ. §. 3, 1. Sincerum
ऋ, i. e. vocalem gunae capacem, non est, quod ideo
huic dialecto tribuamus.

Ceterum admittuntur etiam aliae mutationes;

न ष ponitur in ipsa regula: hinc सुकृषं, कृषं. In exemplis accedit उ in सुकृषं; hoc explicata ex observ. supra no. 3. कु est pro कृ. Quum nil praeterea doceatur, obtinere debent regulae in praecipua dialecto validae, si न locum suum non tueretur.

§. 174. B. *Consonantes.*

1. Extendit rationem primariae dialecti Apabhraṇṣica ita, ut omnes surdas in sonoras mutet, ne gutturalibus quidem et palatalibus exceptis. cf. §. §. 36. 40. Valet regula de surdis non coniunctis in media voce positus. Exempla promo haec e notula de consonantibus Apabhraṇṣicis Mpta, quam mihi misit Vir summus, Colebrookius, nescio e quonam fonte petitam. Kramadīṣvarae opus non fuit, nam extenditur mutatio etiam ad consonantes initiales: सुषं = सुषं, cf. S. S. 1. कधिउ = कयितं, भलनु = फलनु, दउ = ततः, खाउ = पादः, गिलिगिलि (i. e. provocatio) = किलिकिलि. *) Ad initiales non refert mutationem noster; quae ratio praestat, si excipiuntur vocabula quaedam usu trita. cf. §. 32, 4.

2. Elisiones rariores fuisse in hac dialecto apparet tum ex eo, quod de क et न **) singillatim tradatur, eas elidi posse r. r. 3. 4. गद्धो = गद्धो, कात्रिचं = कात्रिकं, tum ex eo, quod ad vulgarem hominum

*) Vocabulum ceteroquin mihi ignotum ex imitatione vocis hominis provocantis tractum videtur.

**) Quod tradere omisit Kramadīṣvaras, de द idem valet: cf. तेह, नेह §. 173, 7. Una cum vocali eliditur न in तो pro ततः r. 5.

loquelam proxime accedere dicatur Apabhraṇṣa r. 1. Elisio enim singularum consonantium in dialecto praecipua potius poetis attribui potest, quam ipsi usui hominum Prākritice quotidie loquentium. In Apabhraṇṣa elisionem hanc itaque magis usui scenico adscribo, quam vulgari sermone, neque dissentirem, si quis diceret, inter orationem poeticam et prosariam exstitisse discrimen simile ei, de quo agit §. 137, 1. Etiam adspiratas in ए abire Apabhraṇṣice, ex exemplis patet: कइ = कयं r. 13. कइइ r. 11. लइइ r. 53. = लइया; होदि r. 59. Rarius probabiliter haec mutatio locum habuit in hoc sermone et referenda est praecipue ad घ, ध, भ.

3. ञ pro घ, ण pro न, स pro sibilis ponitur more Çāurasenico. म pro व in ताम, ताम = यावत्, तावत् r. 5. in तिम, तिम sive तेम, तेम r. 12. = इव, atque, si id fingere licet, तिम. **) Accuratio fortasse est ratio dicendi, aff. मत् Apabhraṇṣice adhibitum fuisse pro वत् ad themata pronominalia घ, न, इ et ति, de quo cf. §. 107.

4. व eliditur cum vocali in ए pro एवं r. 5. धू pro ध्रुव ibid. potius *Samprasāraṇā* est; nam व coalescit cum उ, eliditur घ, si bene se habet scriptura धू.

5. र locum suum tuetur, ut in praecipua dialecto, immo pro ल ponitur in किं r. 5. = किल. Tum conservatur post consonantes quasdam singulas; post इ id permittit Var. III, 4. in praeci-

*) किम r. 11. si non legendum est किमु, potius est किं et व pro इव. §. 28, 5.

pua dialecto; ऋ, r. 48. ॠ r. 5. legimus, et referri huc potest कृद् §. 173, 8. Novum est, quod र occupat locum semivocalis य in द्रास pro व्यास r. 5. et in भास, transposito pro भाव्य.

6. Sibili apti sunt ad transeundum in इ; praeter ञ in नेह, तेह etc. iam memoratis, exempla infra ponentur plura ex inflexionibus petita, quorum nonnulla ab antec. dialectis aliena sunt.

7. ॠ finale vel magis quam in praecipua dialecto (cf. p. 225.) elisionem patitur; ex. gr. कह pro कय r. 13. tum in accusativo sing. cf. r. 21. Remanet tum in instr. sing. cf. r. r. 23. 24. elisa vocali sequenti व, tum in aliis inflexionibus; et ab accusativo minime excluditur. Regulam certam indicare nequeo. Exitus vocis in ऐ, a praecipua dialecto alienus, Apabhraṅcicus est. cf. §. 175, 4. §. 24, not.

8. *Leges assimilationis* congruunt, quantum iudicari potest, cum praecipua dialecto. In universum hoc dictum est; nam duae tresve sunt exceptiones. Prima cernitur in semivocali र, quae conservatur post म, न, व, ख, भ. cf. no. 5. Elidi vel assimilari dicitur र consonantem excipiens r. 2. पुनो (scribi debet पुदो) vel पुनो. In aliis vocabulis assimilatur more solito: सक्क pro शक्क r. 2. कततं pro कायं ibid. In ऋवु adspiratio debetur र assimilato. cf. §. 73, 2, b. et §. 164, 3. Quae in singulis vocabulis obtineat ratio, significare oblitus est grammaticus.

9. Exceptio porro est in semivocali व. In affixo त्वन pro त्व (cf. §. 89, 1.) aut Cāurasenice sit त्वा, aut व्वा r. 49. i. e. assimilatur त् sequenti la-

biali, quae gradum antecedentis litterae ascendit et tenuis fit. Idem fit in gerundii forma लिपण r. 51. cf. वण pro वल्लन् §. 67, b. Legitur denique r. r. 52. 58. iunctura ह् in forma Apabhraṇṣica radicis लण. Suspecta tamen est scriptura; conicio ह्ठादि s. ह्ठेदि, ह्ठेप्ति. Cf. supra p. p. 344. 345.

§. 175. C. Nomina.

1. De thematis valet in universum quod disputavi §. 89. Affixum ल्वन् pro Sanscr. ल्व aut लण audit aut लण. §. 174, 9. S. S. 49. मणुसत्रणं s. मणुसत्तणं. *) Affixum क् Apabhraṇṣice novae instrumentalis formae fingendae inservit, de qua re mox dicam.

2. *Declinatio* Apabhraṇṣica digna est quae accuratius investigetur; nam uno gradu quasi descendit a condicione dialectorum antec. et appropinquat ad dialectos recentiores. Inflexiones praecipuae dialecti partim conservantur quidem, at saepius magis correptae vel decurtatae cernuntur; partim pessum ivere et earum loco novae succedere, quarum pleraeque e declinatione pronominali petitae sunt. Una alterave prorsus innovata est. Si formae ponuntur decurtatae, *neutrum* cum masculino confunditur, uti fit in dialecto hodierna Penjabica, Apabhraṇṣicis regionibus finitima. Cf. supr. p. 47. In limite posita est omnino declinatio Apabhraṇṣica, ita ut si vel paullo magis a

*) Etiam Māgadhice क् unicum interdum legitur in hac voce, ut ap. Var. XI, 12. Geminum praestat, ut Var. XI, 13.

forma sua desleclatur, simillima iam fiat ei, quae hodie per dialectos Sanscriticas regnat.

3. *Nomin.* singularis masc. et neutr. 1mae declin. aut Çâurasenice exit: cfr. r. 22. गदो मेहो et exempla ठिञ्, करिञ् r. r. 46. 50. atque eandem terminationem etiam *accus.* vindicandam esse, probabile est, desunt tamen exempla; aut utroque casu obtinet forma decurtata in ३. cf. r. 21. पाह् itaque et nom. et acc. est, itidem धणु. Est ओ Çâur. correptum in ३ et ad utrumque casum relatum, ut ए Mâg. cf. §. 164, 14. Femininum formam Çâur. nom. चा, servat. r. 20. Accus. non traditur neque de ceteris nominativis et accus. aliquid commemoratur. Supponendae sunt formae Çâurasenicae; accusativum sing. tamen म् suo saepius privari, credendum est. Nescio, an महिला r. 20. etiam acc. sit.

4. *Instr.* formae hae proponuntur: r. r. 23-25. 58. 1mae decl. masc. et neutr. दइण (sic corrige) s. दइं; 2dae बइं s. बइ; 3tia महुं s. महु. Masc. in ३ et ३ datur etiam forma Çâur. in पा, चमिपा. Femm. itidem in ए, कताए, कुमारीए. Est दइण nil aliud quam दयितेन, sed si eliditur च finale, oritur secunda forma दइं. In 2da et 3tia declin. eadem inflexio obtinet in auctis thematis in क; पतिक प्रो पति, transit in बइच, instr. बइण, unde बइं. Sic महुं e महु. Alterae बइ et महुं decurtatae sunt e formis in पा, correpto चा finali, ut antiquitus iam in 1ma declin. deinde eliso. Vides confundi posse accus. et instr. Apabhrañçice, si म् accus. retinctur. Fem. nil novi praebet.

5. *Abl.* 1mae masc. et neutr. r. 29. बइह् emen-

dandus videtur in -ङ्. Quae ponitur forma in हे r. r. 29. 35. 36. proprie genitivi est. Formamङ् etiam in vocc. in इ et उ adhiberi, non vetatur; accedunt praeterea aliae हो et हं r. 34. Etiam हो gen. est; हं est gen. plur. et falso h. l. poni videtur. Legendum suspicor ह, quod iterum est forma genitivi pro स, sed adiectum, ut in pronomm. तुह et मह, non ut in gen. Māgadhico in माह.

6. *Genitivus* in हे contractio est Sanscritici स; cf. supr. p. 179. Ad femininum quum addatur हे e r. 35. id innovatum est; facta est forma genitivi, nulla habita inflexionis Sanscriticae ratione; et सताहे non a सत्रायाः, neque ab inflexione pronominali सत्रस्यास् repeti potest; sed themati सता additum est हे, ut वच्छहे r. 29. अग्निहे, महुहे r. 36. Aliae genitivi formae sunt हो, सु, स्स r. 30. r. 54. Duae posteriores ad 1mam decl. restringuntur; postrema potest esse Cāurasenica; ab ea tamen explicari nequeunt हो et सु. Omnes equidem potius ab innovata inflexione स deducere maluerim, i. e. a pronomine possessivo Sanscr. स, quod Samprasāraṇa factum sit सु, vel assimilatum in स्स, vel contractum in सो. cf. p. 338. supr. unde हो, ut in gen. हे et loc. हिं. Exempla sunt वच्छहे r. 29. वच्छस्स, वच्छसु, वच्छहो r. 30. सताहे r. 35. अग्निहे, महुहे r. 36. अग्निहो (महुहो) r. 34. अग्निह (महुह) si recte conieci r. 34. Femininum formare debet देवीहे, अहूहे. Ad ablativum usu, non origine, pertinent hae formae.

7. *Loc. 1mae declin. masc. et neutr. in ए* remansit, at corripitur etiam in इ. सुरे, सुरि. r. 27. E pronominibus desumptum est हिं. cf. §. 106, 6.

सुरहिं r. 27. अगिहिं, मरुहिं r. 26. Femininis danda est forma instr. in ए r. 38.

8. *Voc.* 1mae in ञा r. 16. fem. ए r. 18. notus est; fem. 2dae et 3tiae declin. in इ et उ exire debet. cf. r. 17. De masc. et neutr. in इ et उ nil traditur et longam vocalem eis ob reg. 16. attribuere nollem; potius ए et ओ ob reg. 18.

9. *Nom. et acc. fem. plur.* Çâurasenicus in ञाओ, ईओ, उओ recurrit r. 30. et corripitur etiam potest in ञाउ etc. Quae ponitur forma in हो r. 19. महिलाहो ad *voc. fem. plur.* refertur. Quod si verum est, et si recte हो etiam aliis vocabulis additur, ut अगिहो et quae ad hanc analogiam fingi possunt, वच्छहो, मरुहो, coniuncta non esse videtur haec forma cum *nom. plur.* ञाहु Mâgadhico §. 156, 1. 147, 4. verum potius est vocula clamandi हो vocativo pl. formando adhibita. De *nom. et acc. plur. masc. et neutr.* nil traditur.

10. *Instr. plur.* non commemoratur; supplendum est e r. 43., formam Çâurasenicam in हि fuisse servatam.

11. *Abl. plur.* qui ponitur in इ r. 33. *genitivi* est vel in exemplo propositio. Tantum in masc. et neutr. 1mae decl. peculiaris prostat forma in हुं r. 28. हक्कहुं, quae aperte decurtata est ex हक्कणासुन्तो §. 95, 4. abiecto तो, correpto fine thematis et इ posito pro स.

12. *Genitivi* in इ, वच्छइं r. 31. वइं, तइं r. 32. 33. repetendi sunt a forma pronominali Sanscr. सों correpta vocali ante nasalem finalem et इ iterum posito pro स. Ante इ thematis finis nec produ-

citur neque in ima declin. vestigium est actionis eius, quam Sanscritice haec inflexio exercet in finem thematis, तेषां pro तत्तां. Vocabula contra in इ et उ pro हे etiam ponunt हे^१ r. 52. cui formae accessisse debet इ, quoniam ए legitur pro च. Res est obscura, cohaerere tamen videtur hoc इ cum forma pronom. Sanscr. तेषां.

13. *Locativus* plur. non diserte enarratus propter r. 46. censendus est desivisse in सु.

14. Uno conspectu haec ita exhiberi possunt.
Singularis.

	Decl. I.		Decl. II.	
	Masc. Neutr.	Fem.	Masc. Neutr.	Fem.
Nom.	ओ — चं उ	या	ई, इ	ई
Accus.	चं — चं उ	यं (या)	इ (इ) इ	इ (इ)
Instr.	एषा, एं	याए (याइ)	इषा Masc. इए, ई	ईए
Abl.	याद्	याहे	ut gen.	ईहे
Gen.	याहे, यस्त, यत्तु, यदो	याहे	इहे, इदो, इद	ईहे
Loc.	ए, इ, अहिं	याए (याइ)	इहिं	ईए
Voc.	च, चा	ए	इ (ए)	इ (ए?)

Tertia non differt a secunda.

Pluralis.

Nom.		आओ, आउ		ईओ, ईउ
Acc.		आओ, आउ		ईओ, ईउ
Instr.	एहिं	आहिं	इहिं (इहि?)	ईहिं
Abl.	आहुं	आहुं?	इहं	ईहं?
Gen.	अहं	आहं?	इहं, इहं	ईहं?
Loc.	एषु	आषु	इषु (इषु?)	ईषु
Voc.	यदो(?)	आदो	इदो	ईदो(?)

§. 176. D. Pronomina.

1. De pronomine demonstrativis et de relativo singula tantum traduntur. Tribus generibus usurpatur एह, iuxta r. 8. i. e. एष. Hoc tamen vix valet de एहो et एहे, quamvis significat id grammaticus. Nom. et acc. sing. neutr. इमु Apabh. est pro Çaur. इमं §. 109, 2. Adverbium locale in त्र, mutatum in तु usurpari dicitur pro *locativo* r. 48. ex. gr. तनु, तनु; formae in तु adverbialiter poni videntur. *Acc.* sing. त्रहं, त्रं i. e. यं, यं, यद्, तं, तं, तद् mira sane est forma et suspicari posses legendum esse त्रं, त्रं i. e. e nom. Apabhrançico त्र, त्र innovatum esse accusativum त्रं, त्रं. At propter r. 67. defendere debemus scripturam codicis, et refugendum est ad pronomen Sanscriticum त्व, in quo र positum sit pro य, ut in आस §. 174, 5. E त्र = त्र nominativus Apabhrançicus formaretur त्र, hinc accus. त्रं, ad quam analogiam tractum esset त्रहं. At valde dubia est res.

2. Pronominum 2dae et 1mae perss. hae ponuntur formae r. r. 59-46.

2da pers.			1ma pers.		
	Sing.	Plur.	Sing.	Plur.	
Nom.	तुहं	तुम्हे	इमुं	अम्हे	
Acc.	} तइं	तुम्हइं	} अइं	अम्हइं	
Instr.		तुम्हेहिं		अम्हेहिं	
Loc.		तुम्हातु		अम्हातु	
Abl.	} तुह, तुहं,	तुम्ह	अम्ह, अम्हं	अम्ह	
Gen.					

3. Nom. तुहं si comparatur cum तुमं §. 111, 3. praebeet न् finale addititium et a genitivo originem.

traxisse videtur. Recurrit identidem in hisce pronomm. नृ hoc finale; ita in ipso gen. तुहं. तुक् et तुम्हा explicanda sunt e §. 80, 5. तहं si exiit nasalī, praebet formam locativi Çaurasenici तह. §. 111, 4. Hanc ad accus. et instr. translatam esse apparet. Gen. plur. तुम्ह proprie est forma singularis; तुम्हइ pro तुम्हइ positum credo atque hoc esse locativum formae singularis a themate तुम्हक, ut in praecipua dialecto §. 111, 3. तुमए a th. तुमक. Sic recte disputari, arguit inflexio singul. adhibita etiam ad them. चम्हक in चम्हइ. हम् decurtatum est e Çaur. चम्ह, §. 112, 2. उ posito pro च post म, ut §. 9, 3. Miror in gen. omitti formam म्ह, e qua oritur मत्क. Quae accedit म्हुं, nova est; addita iterum est nasalis, et म्हु formatum ope affixi हु, quod correpta est forma genitivi imae decl. Apabhr. हो. Remanet चइ, cuius explicatio tentari debet ad analogiam iam expediti तहं. Num itaque चइ decurtatum est e मइ pro मयि §. 112, 1.? Probabilius est, e तहंमइ r. 42. factum esse primum तहंमइ, deinde mendose seiunctum तहं चइ; nam prorsus inauditum est चइ; मइ contra mox excitabo.

§. 177. E. Coniugatio.

1. Pleraeque formae cum Māhārāshtriciis et Çaurasenicis consentiunt, uti ex exemplis colligi potest. पुच्छामि r. 39. 42. चिन्तसि, पारसि r. 47. वसति r. 48. होदि r. 59. गेपहदि r. 60. et sine ह, कहेइ r. 11. पुच्छइ r. 20. वरइ r. 21. वरुदि (ex coni.) r. 14. pl. पुच्छाम r. 40. पुच्छए r. 40. 41. पसह r. 37. कहेइ (ex coniect.) r. 13. चच्छनि i. e. सनि r. 37. Medium in dialecto, quae

amat ए finale in इ corripere, locum vix habebit. In *passivo* admittit grammaticus इतिदि praeter इतिदि r. 61. quod si verum est, huc referri possit forma इतिदि a nostro Māhārāshtrica dicta. cf. App. p. 51. p. 56. In *futuro* praevalere crediderim ex analogia declinationis formationem in ह. Duo quae traduntur r. 66. haec sunt: in futuro Çāurasenico in स्तिदि etc. ante consonantes personales poni इ pro अ, सुमरिस्तिदि; (-स्तिदि nil est nisi mendum;) tum r. 65. in 1ma plur. futuri dici हुं; i. e. poni terminationem praesentis ह् transpositam in ह् et उ pro अ ob vicinam labialem. Radicis कृ forma in hac persona exhibetur कासाहुं. ibid. quae refert Sanscriticam formam non usitatam कर्ष्यामः. आ longum ante हुं defendi debet eo, quod ह् (कासह्) positionem faciat; longa sit syllaba post transpositionem nasalis productione vocalis.

2. Inflexio हुं etiam 1mae plur. imperativi tribuitur r. 64. at correpta vocali antec. देहुं, सङ्गुहुं. Etiam in 2da sing. imper. corripitur contra legem Çāurasenicam §. 119, 2. vocalis ante हि, ex. gr. करहि r. 62. Ex hac forma correpta explica करे, unde denique etiam करि fit, ibid. Nempe contractum est ए ex अ + इ, eliso ह. Quae praeterea ponitur forma कह, उ ponit pro अ formae vulgatae, quae minime aliena est ab hac dialecto: पुच्छ r. 39.; ad verba in इ & अ gunatum exeuntia restringenda est haud dubie haec mutatio. cf. पणह §. 161, 2. Etiam forma in हि legitur r. 33. देहि. 2da plur. exit in उ r. 63. देउ, सङ्गुउ, सुवउ r. 55. A Çāurasenico अ, ह, quod excitatum iam supra est no. 1. derivari

nequit उ. Repete a Sanscritico धृ, sed ita ut inde non factum sit (quod fieri debebat) ढ, sed elidatur धं et transeat ध् in उ, hoc autem producat ob compensationem elisi धं et propter vim exhortationis. Elidi in hac dialecto ह, in singulari करे e करहि mox vidimus; nil itaque obstat, cur minus देउ fiat e देह pro देध. Quod non observata sit quantitas, et सङ्गु - - - factum sit e सङ्गु - - - , id saepius in hac dialecto recurrit, ut in imper. sing. करहि pro कराहि, loc. गुरहिं pro गुराहिं §. 164, 17. gen. वच्छे वच्छु, वच्छो pro वृक्ष्य; Māg. वच्छाह.

3. *Partic. affixum* तव्य ablit in र्वु r. 50. i. e. eliditur syllaba त, करिवु pro करितव्य, intercalato इ, ut in भरिद etc. §. 128, 1.

4. *Gerundii formae* sunt पिपण, पिप, बि. r. 51, बि et पिप ita distinguenda sunt, ut antecedente vocali brevi vel ancipiti, ut ए et ओ, ponatur पिप; sin autem praecedit vocalis longa, eliditur प् alterutrum et प superstes non coniunctum transit in व. Utraque forma decurtata est e पिपण, quod explicatum iam est §. 174, 9. Obscurum est ण geminatum. Adici possunt hae formae themati sine vocali intercalata, ut ओपिप, ओपिपण r. 56. हेपिप r. 58. Sed praevalere videtur ea ratio, ut ponatur ए: रमेपिपण, रमेपिप, रमेबि r. 51. लहेपिपण, लहेपिप, लहेबि r. 53. मरेपिप r. 54. लुपेपिप r. 55. नेपेपिपण r. 60. करेपिप, गमेपिप r. 57. Pro his tamen permittitur etiam गमपिप, करपिप i. e. eliditur बि, non व्, quae ratio a praecipua dialecto prorsus aliena est. Mirari possis, nullibi inveniri formam simplicem, adhibita vocali इ intercalanda, ex. gr. करिपिप, vel

non contractam करद्विप. Causa est fortasse repetitio eiusdem इ in syllaba sequenti, neque certum est, istas formas non exstare.

Admittitur denique etiam forma Çaur. in इष, r. 52. भाविष, आहलिष, पडिपडिष.

5. Infinitivo tum attribuuntur formae gerundii modo enarratae, r. 53. tum hae: चणं, चणहुं, एचहुं (sic enim potius scribendum est, quam एच्यहुं). Ex. gr. लहणं, लहणहुं, लहेचहुं. Prima forma est nomen actionis Sanscriticum in चन, et accus. sing. ut in infinitivo Sanscr. in तुं. हुं est ablat. plur. लहणहुं itaque लभनेभ्यन्, si ita dici posset Sanscritice. In ablativo non haereo; nam consilium quo quid fiat, is potest significare, sed in plurali. Certiorem tamen istius formae explicationem non invenio. Ea autem si vera est, adhiberi etiam potest ad लहेचहुं, cuius thema लहेच esse debet. Videtur esse aff. त्व in प्प, प, च mutatum; vel decurtatum est e लहेचणा, pro लहेष्पणा, ut लहेचि e लहेचिष्णा.

6. Quae praeterea traduntur, ad singula verba pertinent. r. 58. स्वा, स्वन, मृ, धृ, दृष्टा, वृत्त, घृ, quorum praes. audire debet Apabhrañçice दृहेदि, चवदि, मारदि (मरेदि?), धारदि (-रेदि?), पस्तदि, वत्तदि, श्रोदि.

7. Alia quaedam vocabula singula commemorantur tanquam peculiaria. r. 5. अथ dici pro मूक; num pro अधिर् alia forma fuit अथ et *surdus* dictus est pro *muto*? Loco सहुं legendum videtur सहु i. e. संघः. Quod sequitur मुले कुचइ quid sibi velit, non assequor. r. 6. त्रणि legitur eodem sensu quo इव. r. 7. exhibentur tres formae पाउ, पाउा, पाधइ pro नूनं; postrema est contractio e पा et चधइ, i. e.

न अथ किं; priores obscurae sunt. Idem profiteor de गान्धारी r. 14.

§. 178.

De dialecto Apabhrāṇṇica *Vrāchatensi* et cognatis edocemur, ad eam pertinere Repham non assimilatum; dici अर, tum अरि et अरिष (si recte ita scribitur); tum अरु et अरु, de quo cf. §. 176, 1. Additur dein, in hisce dialectis usurpari formas gerundii अरिष et (र)रिषण. Nomina dialectorum ceterarum non adduntur; quod legitur दोहदो, significat, in hasce dialectos adoptata fuisse metra Prākritica, qualia ex. gr. in actu IVto Vik. exstant.

§. 179.

Vcl ieiunior est notitia de formis *Nāgaricis*, cuius nominis loquela ad cantilenas accommodatur. Admixtas ei tunc fuisse formas praecipuae dialecti e scholio colligi potest. Quae leguntur verba r. 68. emendationem flagitant, conicio स्कदो. Si sensu legitimo posuit noster श्रेय (cf. Var. III, 51.), indicatur, in hac dialecto necessariam non esse mutationem iuncturarum स्क et similium, in कल, sed posse etiam retineri स्क, ल, ल्य etc. uti conieci in dialecto Čakārica supr. §. 164, 12.

§. 180.

Perpauca etiam sunt quae de ceteris dialectis Apabhrāṇṇicis tradidit Rāmas. vid. App. p. 5. Locus est corruptissimus et supersedeo repetere ea quae ibidem p. 7. inde erui. *) Sunt praeterea

*) Insigni acumine multa in hoc loco emendavit *Jacquetius* meus; quae libenter cum lectoribus communicassem.

minutulae hae divisiones ab usu scenico alienae et revertor ad quaestionem magis generalem. *Apabhraṇṣa* i. e. delapsus sermonis a grammaticis scenicis dicitur ratione habita dialectorum minus corruptarum. cf. p. 27.; delapsus est non a Sanscrita, sed a Māhārāshtrī, Çāurasenica et Māgadhica. cf. App. p. 4. Talis fuit lingua incolarum provincialium Sindhuicarum; ad eas pertinet nomen *Abhtra* p. 12. cui ab antiquis praecipue tribuitur *Apabhraṇṣa*. cf. p. 14. p. 17. Etiam nomen *Vrāchata* eo pertinet. cf. p. 389. Fuit lingua provincialis, quae a poetis data est partibus quibusdam fabularum infimis (काव्ये p. 17.). Quod quum fieret, temperata est insolita huius sermonis ruditas et maior quam quae in scena toleranda videretur, admixtione formarum Prākriticarum i. e. e praecipuis dialectis petitarum. De dialecto *Nāgarica* id satis clare indicatur S. S. r. 68. *) Idem indicare voluit haud dubie Rāmas, apud quem rescribendum reor App. p. 4. नागरादिक्रमाद् **) et

si passi essent fines huic libro praescripti. Quaedam enim sine longa oratione expediri nequeunt; alia adhuc incerta sunt et vix sine ope aliorum librorum enodari poterunt. Praeclarae sunt coniecturae hae: लाटी pro नाटी l. 12. मैथिली pro तैप्ली l. 15. वैशालिका pro वैतालिका l. 20. विशाला aliud nomen est Ozenes. Certa emendatio est गवेयं l. 7.

*) Atque hoc sensu उपनागरे adiicitur in schol. S. S. r. 68. i. e. in lingua, quae non prorsus Nāgarica est, sed proxime ad eam accedit.

**) Hinc restringo quae posui p. 27.

p. 5. cum *Jacquetio*: स्मृता नामरादेव सिद्धिस्तदीया विप्रायो यत्रोच्यते
 लक्षणाया i. e. in populari esse usu (प्रसिद्धा) in regione
 Sindhuica dialectum Apabhraṇṣicam *Vrāchaten-*
sem; similem esse eam linguam, quae a Nāgara
 derivata sit (सिद्धा), in qua discrimina varia sisti
 possint. Lingua Nāgarica प्रसिद्धा non fuit, ut
 Vrāchatensis, sed orsa est, quum admiscerentur
 formae Prākriticae, licet superinstructa esset lin-
 guae cuidam locali. Nam ad urbem quandam
 certam, non ad urbes ruri oppositas in universum
 refertur nomen *Nāgara*. Hae duae Apabhraṇṣici
 sermonis varietates ab origine propositae fuisse vi-
 dentur; in S. S. eae inveniuntur, indicatae esse pos-
 sunt a H. Ch. p. 10. In temperatura autem ista
 scenica sermonis Apabhraṇṣici derivari poterant
 elementa mixturae e diversis linguis provincialibus,
 pro quarum diversitate omnia sua discrimina in
 medium protulisse videtur Rāmas. cf. App. p. 5,
 l. 21. verba: « propter usum vocabulorum e diver-
 sis linguis provincialibus petitorum. » Hoc iterum
 significavit versibus App. p. 5. l. l. 7. 8. si admitti-
 tur scriptura a *Jacquetio* proposita: यन् नामरव्याच्छ-
 कादयोऽत्रापभ्रंशभेदाः कथिताः पुरस्तान् । तद्वद्विशेषाश्रयणेन पाञ्चालिकादयो
 विप्रतिरेत एव ॥ In distribuendis autem XX hisce
 sermonibus recte eam sequitur rationem Rāmas
 App. 4. ut a Çāurasenī et Māgadhi eos deri-
 vet. *Declives* enim, si ita dicere licet, sunt omnes
 dialecti Apabhraṇṣicae, non *acclives*, ut Pañçāchica
 (cf. §. 167, 2.) et ad Çāurasenicam vel Māgadhicam
 referri possunt, prout in quavis earum praevallet
 च sive च, ल sive ल, न sive न et alia. eiusmodi ser-

monis signa. Hoc sensu dicere potui *Çakdrīcam* dialectum esse Apabhraṇçam Māgadhīcae; eodem Apabhraṇçam Çāurāsenīcae vel Māhārāshtrīcae appellare liceat dialectum, quam IVto Vikramorvasidos actu usurpavit Kālidāsas, de qua mox verba faciam. Ratio est, ut saepius indicavi, pro commodis scholae inventa, non historica.

§. 181.

De dialecto Apabhraṇçica a Kālidāsa Vik. actu IV. usurpata.

1. Quo iure cantilenas, quae Vik. actu IV. leguntur, ad Apabhra. sermonem referam, mox clarius apparebit. In limite dissertationis huius id potissimum praemonendum est, prorsus eodem modo, quo differt in praecipua dialecto oratio poetica a prosaria, discrepare hasce cantilenas ab ea lingua, quae docetur a Kramadiçvara. Nam *singulae consonantes mediales*, quae elidi possunt, ubique fere absunt; conservantur initiales; in compositis usitatis eliditur etiam consonans initialis, ut सहचरि 56, 1. *) pro सहचरो etc. Analogiam hanc sequitur, quod poni solet ह pro aspiratis eis, quae sono sibi peculiari semet exui

*) Utor per hosce paragraphos editione Lenzii et apparatu quem posthac adiecit critico, bonae frugis pleno; tacere tamen pro meis consiliis nequeo, saepenumero non enotatam fuisse variam scripturam, in sola orthographia positam. Docuit me rein amicitia Stenzleri mei, qui apographum codicis Parisiensis optimi accuratissimum mihi misit.

patiuntur. Sic cod. P. परुष pro वरुष 63, 4. etc. Excedit regulam Māhārāshtricam लिङ्घं pro लीढं 53, 7. cod. P. at melius, licet etiam inusitate, ed. C. et codd. ceteri ponunt लिङ्घं. Sic etiam P. 56, 1. Sed falso ह hoc eliditur, ex. gr. 71, 2. बहुविधं (-विध) et सेह (शेह); recte cod. P. बहुविह et सेह. Aequè falso eliditur स, ex. gr. 73, 15. भालस pro भालस, uti praebet P. Tutum prorsus erit, in his sequi regulas grammaticorum. Id Apabhrāṇṣicum est, quod स finale saepissime eliditur; exempla afferam ad declinationem.

2. Regula Apabhrāṇṣica, iuxta quam etiam tenues gutturales et palatales singulae non initiales in medias transeunt, manifestari non potest, quoniam elidantur non adspiratae, in ह mutantur adspiratae ita positae: कीषा pro ह्रीषा e कीषा 60, 7. in praecipua dial. iam legitur. §. 78, 3. Pro महुकरो 69, 1. codd. melius महुकरु. 58, 19. falso कोष pro कोष. Peccant पेह 70, 12. et पुह 77, 5. ignoro, utrum ex mente poetae, insolitam mutationem in ह evitantis, an ex inscientia scribarum. De ह Apabhrāṇṣice in imper. eliso infra dicam.

3. Aliae mutationes insolitae non leguntur; पयलिह = प्रकलित 57, 5. et तलि pro तडित् 58, 5. consentiunt. cf. §. 39, 2. Novum est उल्ल ex उपत 70, 13. P. Insolitum est ढ pro र 58, 19. in scriptura घाढ pro घारु (ed. C. घाणारु); at hoc hodiernae pronunciationi attribuendum est.

4. Assimilationes prorsus congruunt et quae discrepant, a codd. alienae sunt. Sic फंस non फरस 53, 3. in cod. P. गदणारु 64, 12. e codd. et aliis locis

actus nostri mutandum est in गद्दघो. Pro उत्साङ्ग 53, 3. codd. उच्छङ्ग. At cf. p. 141. Unica dissensio est in assimilatione spiritus ह pro च positi et nasalem excipientis; nam loc. in चम्भि, non in चम्भि exit, et in उपपाचं pro उपहचं 56, 3. consentiunt codices. cf. §. 80, 4. Elisio iuncturae, quae esse videtur 70, 13. in उत्तुच pro उत्तुङ्ग i. e. उपुङ्ग, nulla est; nam rescribendum cum cod. P. उत्तलु i. e. उपल.

5. Consonantes solas si respicimus, etiam ad Māhārāshtricam dialectum has referre cantilenas possumus. Aliter iam se res habet in *vocalibus*. Hae enim correptiones patiuntur frequentissimas; scio etiam hoc derivari quodammodo posse e natura sermonis poetici; cf. §. 137, 3. comparatione tamen facta, invenies, longe rarius in cantilenis Māhārāshtriciis usurpari hanc licentiam. Sic च pro चा in fem. 1mae decl. इ pro ई in fem. 2dae सहि pro सही 53, 2. सह्यरि ib. 6. etc. उ pro ओ in nom. sing. 1mae sexcenties recurrunt; addam, quod infra ostendetur, इ pro ए in loc. sing. 1mae. Totares quum praesertim in declinatione cernatur, ad eam statim progredior.

§. 182.

1. *Nom. sing. 1mae declin.* exit interdum Çāurasenice: masc. in ओ 57, passim. fem. चा 53, 2. neutr. च 53, passim. Quae saepissime praecedunt hasce inflexiones च et इ, pertinent ad affixa क et इङ्ग frequentissimi usus in hisce cantilenis. Ad provincialem linguam hoc refert schol. C. ad 65, 2. et disiunctionem minus recte appellat. Frequen-

tior huius affixi usus etiam in partic. pass. in *त* peculiaris est *) huic dialecto.

Corripitur saepissime *ओ* in *उ*, *वा* in *व* et ponitur *उ* etiam in neutro. पितृषु 58, 4. भारद्वाह ib. 5. वपिषु (sic lege pro वपिषु cum cod. P. 67, 5.) = वनिता. 66, 12. (cf. App. cr. ad loc.) भ्रातृषु = भ्रातृता. Ibi-
dem nom. neutr. in *उ* atque in *व*, abiecta nasali, legitur: सिक्विषु ए गङ्गालसु = सिक्वि एतद् गङ्गालसु. cf. Lenz. p. 215. Ad fem. autem falso refertur *उ*. Pro दिदृशु 73, 18. cod. P. दिदृशु; alii -ठा.

Nom. fem. praeterea ई ponit pro वा modo peculiari. दिदृशी pro दृष्टा 61, 16. 67, 5. 69, 11. Lenz. p. 215. कन्ती = कान्ता. 63, 4. Scimus *ओ* masc. Māga-
dhice abire interdum in *व*. §. 144, 4. at restrinximus usum §. 164, 15. In hac dialecto *व* legitur sine ulla caussa, ne metrica quidem, 77, 2-5. पुष्टिषु = पृष्टः Lenz. at cum codd. rescribendum est --रुङ्गमषु et --कुङ्गमषु, ita ut nullus in istis hemistichiis nominativus inflexionem praebet praeter मोरो (sic cod. P.). Nominat. 2dae et 3tiae declin. pro commodo versuum corripitur. गच्छद् 74, 17. तद् = तहः pro तद् 59, 10. codd. **) Vides omnia genera hoc casu confundi posse in hac dialecto; quod Apabh. est.

*) In aliis voce. ut बुधपाषु 57, 14. etc. usus est omnium dialectorum. Male confunditur 59, 9. cum affixo adiectivorum in इर (cf. §. 89, 1.). Rescribe -वेलिङ्ग. cf. Lenz. ad loc.

**) Nom. in ए, alienus ab Apabhraṇṣa, etiam ab his cantilenas abhorrere debet. Exemplum p. 68, 5. 6. nil efficit; nam nomina in interpret. Sanscr. रसः et वराः

2. *Acc. sing.* abiicit *म्* suum; cf. Lenz. p. 215, b. qui recte monet, etiam in praecipua dialecto idem fieri ob versum. At frequentius locum habet in hisce cantilenis atque de Apabhraṅgīca id diserte edocemur S. S. 20. cf. कोष pro कोषं, पिबं pro पिबं i. e. पिबतं, कारण pro -णं; पुहवि pro -विं apud Lenzium. p. 215. तलि pro तलिं i. e. तलितं 58, 5. cf. 71, 4. *म्* bis terve legitur, ut 57, 5.

3. Scimus *instrum.* sing. 1mae declin. Apabhre exire in एण et ऐ. Supra §. 175, 4. In एण legitur Vik. passim, interdum contra metrum; at hunc non moror. Alium in ऐ excitavit Lenzius p. 215; at apertum est, legendum esse ऐ et sic scriptum exstat cod. D. 75, 23. जोऐ. Formam haud intellexere scribae. Alia exempla sunt: 62, 2. ऐचिपदे "hoc signo." Scholl. falso accus. 69, 9. पहारे. codd. 73,

ex ed. Calc. temere repetivit Lenzius. Instrumentalem recte ponit cod. P. a quo etiam abest चरे. Aliud etiam exemplum falsae interpretationi innititur 62, 1. 2. मिश्रसूरिसे वधपो हंसगई: ऐ चिपदे instrumentales sunt et quod sequitur sine hem. d. मई (sic. codd. C. D. pro मई ed. Calc. मलि P. मणि B.) arguit, legendum esse गई i. e. instrum. Apabhre. 2dae decl. Etiam -सूरिसे वधपो ऐ चिपदे rescribendum est et interpretandum: मृगाङ्गसदृशेन वदनेन हंसगत्या। एतेन चिह्नेन ज्ञायसि i. e. «vultu lunae simili, incessu anserino, hoc signo cognosces (eam); significatum est (signum) tibi a me.» Singularem esse चिपदे apparet ex चाधकिलउ, nom. sing. neutr. Etiam nominativum in इ sistunt scholl. qui सामलि 58, 5. legentes per प्रयामल: explicant. At si -लि ponitur, est acc. sine *म्* et pertinet ad तलि.

17. et saepius भन्ते i. e. भन्ते, pro -न्तेष; scholl. absurde per भन्ती explicant. गइ i. e. गया 62, 1. p. 477, not.

4. *Ablativum* expectas 73, 18. loco locativi वनारे, at conspirant codd. in lectione vulgata. Peculiares ablativi et genitivi formas indicare nequeo, quum praeterea neuter casus per hasce cantilenas occurrat, excepto कारण 77, 4. तुक्कह कारण; at inaudita est forma pronominis. Restituendum credo ablat. Apabhrançicum; quod facile sit, si alio loco inseritur ह. Totum distichon emendandum opinor hunc in modum. गडर (P. मोरो) परहुच हंस रहंगम। बलि गच पवुच सरिच कुरंगम। तुह कारपाहे रपिण भमन्ते। को पा हु पुह्चि मइ रोचन्ते॥

5. *Locativus* in ए frequens est; cf. Lenzium p. 216. tum stirps nuda in च exstat, ubi locativo opus est, et forma in ए legitur, ubi brevem vocalem postulat versus. cf. Lenz. l. l. Omnibus his locis apte vindicari potest locat. Apabhrançicus in ह. cf. §. 175, 7. Quod dicit idem Lenzius, legi loc. in हर in वहर 57, 2. 12. nil est, siquidem P. et laud dubie etiam alii libri वरए praebeant. Loc. in चम्मि, e praecipua dialecto notus, exstat in वरचम्मि 53, 7. 56, 2. चम्हि ed. C. at P. per च geminum. Propius originariam est haec forma quam Apabhr. in हि. Miror चहि nullibi exstare.

6. *Vocativus* in चा legitur 67, 4. चक्का; 66, 1. हसा; in उ e nominat. 69, 8. गचवह; saepius 71, 1-4. in च. 61, 15. वरहिण B. वरहिण P. वरहिण D. quod additur in ed. C. पचम, absurdum est. (रिहि sive हि pro हि. cf. §. 80. 84.). In fem. imae declin. ए sive च legitur pro ratione versus. 75, 22. लए. 63, 4. परहुच

pro भूते etc. Vocat. fem. in इ ex ई saepius legitur; utrum admittendum etiam sit ई, pendet a certiori regula metrica. Voc. in ए feminini in ई saepius legitur in disticho 71, 18. 19. 72, 1. 2. ubi restituendus est finis versuum; एए est नदि. Apabhrāṇṇicum hoc esse potest. cf. §. 175, 8.

7. *Pluralis* formae nullae leguntur praeter *instrum.* communem 1mae declin. वज्रनेहि 59, 8. कुरएहि ib. (sic lege). Pro गौरहि ib. 7. Cod. P. गौरहि. कुसुमे 71, 2. forma est singularis, licet plur. melius quadraret; suspicatus est Lenzius p. 216. abiectum esse हि. At alii codd. कुसुम, quod quum vetet versus, alia quaerenda est medela. Legi potest कुसुमम्. Sub alio quod eiusdem rei exemplum proposuit Lenzius ad 72, 5. मेहडे, scriptura codd. aliud quid indagare suadet.

8. Perlustrata ita declinatione, quod propositum erat evictum reor: Apabhrāṇṇicis sermonis signis distinctas esse hasce cantilenas, quales editae leguntur; alia his esse accessura, si ope librorum Mptorum ex idonea dialectorum scenicarum cognitione et iuxta metrorum doctrinam pertractentur. Apabhrāṇṇica indoles, coniecturis interdum restituenda in nominibus, in *pronomini*b^{us} per se elucet.

§. 183.

1. Prima persona his utitur formis: *nom.* एजि 69, 8. C. एड D. हडे. Apabhr. est हम्, e quo, eliso ग, oriri videtur हडे. एजि alia scriptura est pro एड; nam ut statim hoc explicem, peculiare est hisce

cantilenis, ponere nasalem palatalem ante इ in formis pronominum, quae apud grammaticos in इ exeunt, si antecedit syllabam इ vocalis, ita ut hiatus sit. अ et इ invicem affinitatem habent (cf. observationem §. 168, 3.). Hodierna est ratio haec, qua finis इ ing sive in sonat; transponitur in ing in nī, ut evitetur hiatus. Attamen antiquitus non fuit usus et grammatici, quantum sciam, de eo omnino silent. Praestat haud dubie scribere इ, vcl, si repudiat versus Anusvāram finalem, इ. Dissentiunt codices, a quibus lex in talibus accipienda non est. Quod gravius est, in explicandis hisce formis nulla est ratio habenda nasalis adsciticiae अ. Revertor ad हइ, quae forma corruptior videtur et nisi fallor a scribis ad analogiam पइ, मइ atque ex hodierna forma Hindica हे⁺ ficta; praefendum iudico हउं, ad Apabhr. हउं proxime accedens, nam इ in हइ explicatione eget et hodierna Penjabica dialectus non हे⁺ praebet, sed मे⁺, i. e. transfert accus. Apabhr. मइ ad nominativum.

2. *Acc. Instr. Loc.* audiunt मइ s. मइ; cuius loco scribitur saepius मजि. Quod ponere videtur *Lenzius* l. l. p. 217. discrimen, ut sit मइ acc. vindicandum, omni caret ratione; nam 67, 4. praebet P. मजि, C. मइ. Legendum esse 62, 2. मइ pro मइ, supra iam doctum est. Forma Apabhr. मइ, rectius मइ, ad eosdem tres casus refertur. Ceteros locos indicavit *Lenzius* l. l. *Acc.* महु 73, 18. cedere debet scripturae codd. C. D. मइ; nam महु a concinentia finali minime postulatur. Loco 59, 19. exstat scriptura D. C. P. कोष जि pro कोष (i. e. कोषं, sed legē

कोत्र) मइ ed. Calc. sed contractionem talem vix patitur grammatica.

3. Gen. मइ est forma Apabhrançica. 71, 4. 61, 16. Scriptura haec cod. P. est 63, 6. pro मइ ed. Calc. Confirmant codd. 61, 15. ने. Ceteri casus desunt.

§ 184.

1. Secunda persona praebet formam पइ, पइ, etiam पञि *) scriptam pro *accus.* et *instr.* Etiam ad locativum refertur Apabhr. तइ, sed exemplum invenitur nullum in nostra fabula. Apabhrançica est omnino forma et derivanda a त्वञि prorsus eodem modo, atque Apabhrançice एण oritur e त्वण, supra §. 174, 9.

2. Gen. मुळ 62, 2. Apabhrançicus est et ita legendum 77, 3. cf. §. 182, 4. Ceteri casus desunt.

§. 185.

1. Etiam ceterorum pronn. singulae tantum formae leguntur. सा 66, 12. **) 61, 16. 63, 6. त legitur 61, 15. 63, 7. 76, 1. in apodosi post sententiam conditionalem. त itaque valet Sanscritice

*) Pro hoc saepius exstat in cod. P. पुञि; scriptura haud prorsus contemnenda. cf. §. 9, 3. et मुइ supra p. 329. तइ non legitur 73, 18. P. pro पञि, sed दिह पञि तइ et falso indicavit Lenzius scripturam. 61, 15. praebet pro पञि पइ P. पाञ्, quasi esset *accus.* fornicis peculiaris; at refragantur ceteri.

**) In hem. mendose omisso: सा पइ दिहली मइपाभाला.

तद्वा s. ततः s. तद्. cf. ad Git. Gov. p. 109. et scimus (cf. §. 51. 3.) hoc sensu Prākritice dici ता pro तद्. Silet Kramadīvaras; ता itaque etiam Apabhr. est. Si ततः vis, lege तो cum S. S. 5. — 75, 23. तदि, s. तदि legitur pro तां. *Locativum* in praecipua dialecto ita audire scimus, locativus Apabhr. त्तु est S. S. 48. Videtur itaque vetus locat. तदि ad accus. tralatus fuisse, prorsus ut मइ et पइ. — 73, 18. तद् (quod 60, 7. etiam pro उष praebent codd.) est तया; solus P. तइ. Denique 76, 2. ताद्, solus B. तद्. At pendet vis vocolae ab interpretatione. Genit. censeo sing. fem. sed res sine longa oratione expediri nequit.*) तं pro तद् 59, 2. तु ib. si recte legitur, variatio est eiusdem formae; cf. हु Apabhr. Idem valet de तं तु ibid.

2. ए pro एतद् 66, 12. ए pro एवं ponitur S. S. 5. respicitur fortasse 62, 2. ubi ए potius instr. est. एत्थ 61, 16. इत्थ P. Cāuras. cf. p. 129. Apabhrāṇḍicum एत्तु ante oculos habuit C. एत्तु praebens pro एद् 58, 19. cf. App. crit. p. 21. P. एत्तं = एत्तन्. Quid praestet, nescio.

3. को 58, 4. किं 66, 1. Haec nota sunt; at ib. 12. कइ s. कइ ed. Calc. C. D. किं B. कं P. Sensus est aut *unde* aut *ubi*. Etiam Apabhrāṇḍica forma pro कुतः S. S. 5. dubia est et nil decerno.

§. 186.

1. Formae verbales hae: 3. *praes.* तम्मइ, 53, 9.

*) पाइ ib. est पावि pro नापि; pro वि dicitur इ in his carminibus. cf. कोइ 58, 4. codd. i. e. कोऽपि.

लवर् 55, 2. घोल्वर् 72, 9. etc. वरेर्, वरिसर् 58, 4. 5. — 1. *praes.* पुदेमि 69, 8. घञ्जलेमि 61, 15. 2. *plur. imper.* पेह्व 70, 12. *pass.* गोह्वज्, लक्खिज् 66, 1. 7. *notae sunt et huic dialecto non peculiare.* In codd. Mptis saepius recurrit इ et च pro या ante मि 1mae sing. 69, 8. P. C. B. पुच्चिमि, D. पुच्चमि; 75, 22. 23. भवमि, भवामि, भवामि, पावमि, पावेमि, पावमि; 76, 1. करेमि, कर्मि. Hasco formas neque eo consilio h. l. commemoro, ut diiudicem, quaevis earum singulis locis ponenda sit, neque ut eas Apabhraṅcicae dialecto attribuam; nam primariae dialecto conceditur a grammaticis (cf. §. 120, 2.) correptio vocalis या ante मि, et permittitur इ ante मो स. म plur. इ in 1ma sing. itaque novum est, et fortasse Apabhraṅcicum. cf. §. 173, 2.

2. Sola *futuri* forma usitata est tertia s. poetica ए pro छ in affixo futuri ponens. पेक्खहिमि 59, 1. पद्दीहिमि ib. 2. दाप्पिहिमि 62, 2. करीहिमि 59, 2. In adiunctione affixi ponenda est vocalis इ brevis sive longa pro ratione versus: codices inter इ et ई incerti haerent; constant in ponendo इ pro च ante litteras personales. Poetico sermonis generi adscribo hanc formam. Futurum Apabh. S. S. 66. in इ-स्ति-मि etc. ad prosam referendum videtur; respondent sibi sane कर्हिस्सिहि et करीहिमि, ut कर्हिस्सिहि et कर्हिमि. At neutra inflexio ad certam dialectum pertinere videtur.

3. *Imperativus* praebet in 2da sing. formam vulgatam in पेक्ख 75, 22. पसीह 71, 18. cod. P. (nam पसिच ed. C. ferri non potest); संह्व 58, 19. Apabhraṅcice scribendum esset संह्व. Vere Apabhraṅcicum est, quod ante terminationem हि brevis ponitur

अ, ut घाघकण्ठदि 63, 7. 69, 8. P. utroque loco घाघकण्ठदि
nil enotavit Lenzius. इ in hac forma vel magis
Apabhrançicum est. Ex analogia est, si in Xma
cl. pro ए ponitur अ i. e. eliditur अण्. पित्तम्पदि 62, 1.
codd. Etiam heic ponit इ P. पित्तमिदि; ed. C. -सम्पद्,
de qua forma mox. 73, 18. exstant scripturae: -अदि,
s. एदि, s. इदि; et caussativum non ab omnibus po-
nitur. In देक्कायदि pro -येदि 71, 4. conspirant libri.

Explicui supra §. 177, 2. formas in S. S. propo-
sitas करे et करि per clisionem litterae ए. Interme-
dia forma, qua plane confirmatur coniectura, est
भण्णद् 67, 4. Quod exstat in C. भण्णद् = भण्णमि stoli-
dum est scioli tentamen criticum. पित्तम्पद् mox
memoratum itidem elidit ह्.

§. 187.

Ita perlustratis cantilenis hisce, satis clare
mihi evicisse videor, ea quae in earum oratione
peculiaria sint, redolere indolcm Apabhrançicam.
Dolendum est, quod tam parva et pauca sint
haec specimina et absint ab eis loci, quibus po-
nendae fuissent formae prorsus peculiares, ut ge-
rundium in सिण्ण, aliae. Desunt alia huius dia-
lecti specimina et id nescimus, utrum pura a
poetis usurpata sit Apabhrançica lingua, qualis
vulgo obtineret, an temperata ea fuerit pro usibus
scenae admixtione formarum e praecipua dialecto
scenica desumtarum. Posterius magis est proba-
bile; suadet id quodammodo futuri forma antec-
paragrapho commemorata; eandem rem digito
quasi monstrant grammatici; vide quae disputata
sunt. §. 180.

§. 188.

Conclusio.

Emensus itaque sum campum loquelaе Prākriticae si non totum, at quantumcunque tamen eius pateret. Exploranda mihi erant deserta quaedam dumetis obsita, laetorum fructuum parca, et quod primis ignotarum atque inviarum terrarum exploratoribus accidere solet, ut quaedam haud recte diiudicent, alia molestiis viae obruti omnino non animadvertant, id vereor, ne saepius quam vellem, mihimet acciderit. Spero tamen fore, ut inveniant qui post me eandem viam ingredi velint, iter fuisse ita munitum, ut et facilius et securius id possint perficere, meliusque indagare, quae a me oculis tantum delibata quasi sint. Nonnulla confido (profitari liceat) in luce fuisse collocata et extra dubitationem posita. His uti velint harum litterarum curiosi, cetera emendent.

§. 189.

Ad ea, quae de singulis quaestionibus per librum sparsim disputata sunt, reverti nunc nolo; commodè ea ope indicum libro adiectorum uno quasi conspectu comprehendere poterunt lectores. Sola quaestio, de qua in ipso operis sine verba mihi faciunda esse videntur, ea est, quam libr. I. §. 43. tetigi. Quas habeam rationes credendi, non inventas fuisse scenicas dialectos a poetis, sed vulgari provinciarum Indicarum sermoui superstructas, ibi iam proposui; nec nunc denuo in contraria sententia impugnanda desudabo. Satis per

se illa quidem est improbabilis ac nulla a nobis reperta sunt in scenicis linguis argumenta, quibus uti possemus ad eam defendendam. Mutationum, quas subit Sanscriticus sermo, dum Prākrititicam speciem induit, vix ulla est, cui similis non excitari possit ex aliis linguis a pristina sua forma deflexis, nec rationem indagare possum, cur et solus dictus sit sibilus sermonis Māgadhici, et Çaurasenici et Māhārāshtrici, vel acclivitas consonantium uni Pañçāchicæ dialecto attribuat, ceteris earum declivitas, si re vera id olim secus fuisset in eis regionibus, quarum nomina scenicis dialectis indita sunt. Alia tamen quaedam inveniuntur, quae potius ad normam ex consensu poetarum constitutam eorumque usu sancitam, quam ad usum linguae vulgaris pertineant. Haec si indicare nunc aggredior, caute mihi incedendum esse probe intelligo; nam desunt mihi documenta, quibus opus est ad quaestionem accuratius tractandam, vetusta dico linguarum provincialium specimina a scena aliena. E comparatione scenicas inter et hodiernas dialectos Sanscriticas instituta haec tamen mihi recte collegisse videor. A poetis, non ab usu vulgari profecta est nimia consonantium singularum *elisio*, quae et aliena est a sermone provinciali et esse debet, si is iusto maiorem vocabulorum numerum confundere non vult. Mutuati sunt fortasse hanc rationem poetae ab effeminata et emollita oratione, quali uterentur homines quidam urbani. Ad poeticam orationem potissimum pertinere eam sci-

mus; nam quod observatum est §. 137, 1. de Māhārāshtrica et Čāurasenica, id etiam in dialectis Māgadhicis et Apabhrāñica reperiri, facile nemo non poterit explorare. Id certum est ab omnibus hodiernis dialectis alienum esse elisionis tantae et tam frequentis genus; quam ob causam etsi concesserim, istam elidendi licentiam obtinuisse in quadam parte Indiae, strenue tamen asseruerim, pro arbitrio factum esse a poetis, ut ad omnes dialectos ea adhibita sit.

Simile quid statuendum esse opinor de nimia *assimilatione*, at multo restrictius. Regnat enim lex assimilationis per dialectos hodiernas; atque in singulis tantum dissensio est inter scenicum sermonem et vulgarem. Assimilationem itaque minime scenicis poetis attribuo; sin autem ea sine discrimine ad omnes scenicas dialectos extenditur, id poetis adscripserim. Documento sunt quae disputata sunt de sibilis §. 164, 12. et quod docet Kramadīçvaras de littera canina Apabhr. r. 67.

De *inflexionibus* difficile est iudicatu; nam scenicae dialecti declinationem Sanscriticam defleunt; novas loco formarum vetustarum pessum-datarum substituunt provinciales hodiernae (cf. Lib. I, 42.). Deest igitur iusta comparationis et iudicii norma. Evitarunt fortasse poetae scenici formas nimis a praecipua scenica dialecto discrepantes, ex. gr. gerundium Māg. in दाणि. Sed conjectura est et haec et quae proposita est §. 170, 3.

Ad incunabula scenae et primam scenicarum dialectarum constitutionem referenda est tota haec

disquisitio; nam viam a prioribus calcatam sequuti sunt poetae posteriores (cf. Lib. I, 24.); iusta itaque scenicarum dialectorum comparatio est nulla, nisi cum vetustis linguarum provincialium documentis, quae adhuc scriniis occlusa nos latent.

Res autem duae in hac disputatione semper memoria sunt tenendae: a norma linguae vulgaris haud nimis longe discedere potuere poetae scenici, si ab aliis auditoribus, quam doctis, intelligi vellent; tum cavendum erat in accommodandis ad scenicos usus variis sermonis vulgaris generibus, ne nimia inter ea obtineret discrepantia; quae si praevaluisset, commodis auditorum minus doctorum vix multo melius consultum fuisset et raro ab eodem homine omnes fabulae partes intelligi potuissent.

F I N I S.

EXCURSUS I. AD LIBRUM I.

De dialectis *Vibhāshis* et *Apabhrañcis* in Kal- pataru memoratis.

Initium tertiae 2di capitis partis ab hisce verbis fit: अतो विभाया नवधा निरुक्ता प्राकृतार्थिकी प्रामाण्युपनिष्यते ॥३॥ चाण्डालि-
केति प्रविता विभाया प्रवक्ष्यते चात्र ययोपदेशः ॥ Novem igitur Vi-
bhāshas enumeraturum semet esse profitetur *Rāmas*, ut bre-
vitatis caussa nostrum appellare liceat. At in hoc tamen
stavaka *quinque* tantum ponuntur. Sextam his addendam
coniectura ex depravatis vocabulorum fragmentis eruere
posthae studebo. Sed desunt tres, ut sint novem, quem
numerum laud assequemur, nisi classem Apabhrañceam,
duoque *Pāñcāchici* sermonis genera his addiderimus; has
itaque etiam Vibhāshas dictas esse a nostro coniecitor.

Primo loco posita est *Çākhārikā*, quae etiam *Chāndālīkā*
dicitur; utrumque nomen homines designat, infimo reipu-
licae Indicae loco positos; Chandāla notum est vocabulum,
अपभ्रंशं pro quo, ut metrum postulat, noster scripsit अपभ्रंशं,
corrupta videtur esse forma ex संभ्रंशं, qua voce significatur
illegitima ordinum mistura. Vid. Bhag. Gīt. I. 41. — Proxi-
ma ponitur *Çāhari*: अथोच्यते संप्रति प्राप्स्यते यो पुरोदिता मामधिकैव

गृते । अङ्गादिफल्वाध्वद्विकारोपहीविनां वाचि नियुज्यतेऽसौ ॥ Proficisci itaque dicitur a Māgadhiā et carbonariis, venatoribus, portatoribus, lignicidis ascribitur. *Çabara* nomen erat populo Iudicarum terrarum indigenae, Brachmanum instituta non amplexo et hanc ob causam barbaris annumerato. Vid. Hemachandr. s. v, III. 598. cum Amara Kōsh. et Wils. s. v. Getas, Dacos, Cappadoces suos ex hisce hominibus arcessivisse videntur Indi, quo factum est, ut eodem tempore nomen sit genti et ordini. Idem de *Çādris* valet, videsis quae disputavi in descrips. Pent. Indic. p. 28. Gentis nomen est apud geographos Graecos et Latinos. Ptolemaeus *Sabaras* dicit, eisque urbes *Tosapion* et *Caricardama* tribuit; in eorum regione addit, inveniri adamantes. Fluvius *Adamas* inde dictus confluere debet cum Mahānadī in regione superiori; in qua regione nunc cognoscimus *Ratnapura*, sive urbem gemmarum. Quum व et व अपud Indos sonum habeant inter b et v intermedium, videtur nomen per *Σαοवाγας* a Graecis quoque redditum fuisse, unde fluxit apud Plinium VI, 22, 6. nomen *Suarorum*: «ab eis (a Prasiis) in interiore situ Monedes et Suari, quorum mons Maleus, in quo umbrae ad septentrionem cadunt hieme, aestate in anstrum, per senos menses.» Absurda est opinio, hoc per senos menses posse fieri in ullo Indiae monte. Quod autem relatum invenire potuit Plinius, fuisse in hisce terris montem, qui a septentrione venientibus primus hoc praeberet novi, quod umbrae per breve anni tempus meridiem vergerent, hoc cadit fere in situm montis Amaracuntacae, qui partim in Nerbuddam, partim in Mahānadīm, partim in Sonum dimittit aquas. Mons Maleus ex mea itaque opinione cacumen est quoddam Amaracuntacae sub tropico caneri situm. Eo deducit etiam nos alius locus Plinii VI, 21, 9. «Gentes Calingae proximi mari et supra Mander, Malli, quorum Mons Mallus, finisque eius tractus est Ganges.» Malli, qui supra Calingas i. e. regionem ad Godavercim et infra Gangem fluvium degebant, inter gradus 19mum

et 25mam lat. bor. collocandi sunt; in eorum igitur regione fuit montanus Amaraeuntacae tractus*). Haec est terra, quam adhuc tenet incultissima omnium Indicarum gentium *Goandica*, sermone utens a Mahârâshtrica et Telingana aequè diversa. Vides suo more Plinium totum terrarum orbem describere festinantem in variis quas collegerat, notitiis componendis nomina parum accurate tractasse; Mallus et Marcus, Monedes et Mandeî haud dubie nil inter se differunt.

Sabarorum autem nomen, quom a gente in ordinem transiisset, extensum quoque est ad alias gentes, a Sabaris proprie diversas, eis tamen simillimas. Sic in India Transgangetica ad ostia Iravatidis idem nomen recurrit in urbe Sabara; et sub fontibus Yamunae et Gangis est regio Sabarabatis i. e. शबरवती (çabaravatî).

Sequuntur *Abhirikâ*, *Drâvidâ*, *Ukalâ*: एकैत्र या मागधिकात्र भाषा विगिद्यते चात्र विभेदतस्तु । शमीरिका द्राविडिकोत्कली च कनीकरीयास्तुविकेति नाम्ना ॥ शमीरिकायागपरं विशेषं वहन्ति केचित् तमिद वयीमि । यस्यास्तु स्थिः शबरैतः । इत्यादि । *Abhîrikam* igitur alio loco ponit, quam *Shadbbhâshae* conditor, quem postremo versu respicere videtur noster. Vide quae supra enotavi pag. 14. *Drâvidicam* accuratius definitam desiderem et opus sane esset definitione, siquidem *Drâvida* de pluribus meridionalis Indiae partibus usurpatur. Telinganam indicasse Râmam ob proximitatem opinor. Vel omisit in libro tam male scripto scribae incuria definitionem. Equidem sane nullam inveni. *Ukalim* constat esse dialectum Orissensem, etiam *Odrî* dictam. Et Odras et Dravidas barbaris annumerat Manus X. 44. Haud miror, si Dravidae, sermone

*) Nomen haud ignotum est Indis in India boreali, nam Malaya in meridionali Indiae ora prorsus alienum est ab hisce locis. Malayae et Cāulabhae in Mudrâ Bâxasa una ponuntur; Colubae a Plinio in India Gangetica nominantur.

utentes origine a Sanscrita diverso, hoc loco ponuntur; Orissenses contra linguam habent pacne Bengalica. Rāmnam igitur potius Manum, quam ipsam hodiernam Orissensium loquclam ante oculos habuisse opinor. Cur autem Manus in istam condicionem detruserit Odras, haud assequor, nisi dare mihi vis, Odras antiquiori aevo minori fuisse, quam ceteros Indos, vitae cultura instructos, aut, quod magis placet, eos ab origine fuisse Goandicos et post legislatoris demum aetatem linguam Bengalica et instituta Brachmanum edoctos.

Adiectum denique est nomen populi cuiusdam silvicolae (वनोक्त्), cuius quae altera addatur appellatio, corruptior est, quam ut possim cruce.

Omnium harum solocistarum dialectorum non iusta et plena grammatica proponitur, sed mutationes tantum vocum singularum, quas ex Sanscritica in cas transferunt scenici poetae.

Sequitur caput tertium, in duas divisum partes. Prior dialectos complectitur a nostro *Apabhrāṇḍicā* dictas, altera eas, quae ex eius mente *Pāñcāḍhīcā* appellari debent. Initium capitis est: निरुच्यते संप्रति नामवादि क्रमादपभ्रंश इह प्रसिद्ध्या । सर्वस्वपभ्रंशमिदं सिद्धिर्मातु पुरोहीरितभाषयोस्तु ॥ Linguae, a quibus omnes *Apabhrāṇḍicā* dialecti derivantur, *Çāurasenī* et *Māgadhī* sunt. Regulae deinde sistuntur, iuxta quas vocabula *Apabhrāṇḍicā* formantur; eas esse generales discimus et ad omnes hosce barbarismos pertinere. Additur deinde, quid cuique harum dialectorum proprium sit mutationis sonorum genus. Apponam hunc paragraphum, licet quaedam supra meam emendandi facultatem corrupta sint, ut exemplo demonstrarem, quo compendio usus Rāmas hic grammaticus omnes istas loquendi diversitates tam brevi spatio comprehendere potuerit. De eo quod homines *Apabhrāṇḍico* sermone utentes noster *ὀφιογλώττιους* dixit, supra disserui.

● अथ ब्राह्मणव्यासपञ्चभाषां वदामः प्रसिद्धान् तु चिन्मुदेषे । (1. प्रसिद्धान्)
 स्मृता नामवादेव सिद्धान्तदीया विशेषान् यत्रोच्यते लभ्यतस्येति ॥ (?) *)
 ब्रह्मन्तु तु संस्कृतं शौरसेनी मल्लारभाषा च [सं]साधयन्ति ।
 उमानगरमत्र संस्कृतादुभयोराह वनन्तरोक्तयोः ॥ (?)
 टाक्कीभवा निगदिता खल्वन्वया विभाषा सा नामवादिभिर्पि त्रिभिर्निवृत्ता
 चेत् । **)
 तामेव टक्काविषये [नि]गदन्ति टक्कापञ्चमत्र तदुदाहारणं गर्ह्यं ॥ (?)
 केन नामराष्ट्रावडकादयो ऽत्रापञ्चभेदाः कविताः पुरस्तात् । ***)
 तद्विशेषोपास्यपोन पाञ्चालिकादयो विग्रहि यत एव ॥ (विग्रहित एव ? At
 produci nequit च in यतः ।)
 अवादि इडोडुलात्र पाञ्चान्तभूमौ खलु मामधो स्यात् । †)
 वैदर्भिकामद्रचनां वदन्ति नाटी तु संबोधनशब्दभूमौ ॥ (Cod. वैदर्भिका)
 ओडो तु ईतुयुला निदिधृया कैकेयिका वीप्पितशब्दभूमौ । ††)
 समारभूयिषपदा तु गौडी उकारभूमा किल कीर्तली स्यात् ॥
 एकारभूमा निवराचिपान्ती स्यात् सैपली संयुतवर्षाभूमौ ।
 कलिङ्गा हिंस्रचिताभिभूमौ प्राच्या तेरोवट्टपदाखिलम्बा ॥ (?)
 ग्रामीरिका प्रायिकभट्टकादि कार्पाटिका रेफविपर्ययेषा ।
 देशीपदान्येव तु मध्यदेशा स्याद् गौर्वरी संस्कृतशब्दभूमौ ॥ (पदैरेव ?)
 स्याद् ब्राह्मिडी नस्य विपर्ययेषा पाञ्चात्यज्ञा स्याद् रलपर्ययेषा ।
 वैतालिका नाम तकारभूमौ काशी तुलवहलोपदिष्टा ॥ †††)
 परे ऽप्यपञ्चभिदस्ति तत्तद्देशीयभाषापदसंयोगात् ।
 न सा विशेषादिह संप्रदिष्टा भेदो यदस्यामतिदुर्विपः ॥ (Lege : - विरकल्पः)

*) Prius hemistichium neque intelligo neque emendare possum;
 altero continentur regulae huic dialecto propriae.

**) Coniicio भवा pro भवा. Metrum expedire nequeo.

***) Etiam hoc versu menda metrum arguit.

†) Lege इडोडुलात्र, abundat vocalibus ए et ई. Pro भूमौ cod.
 भूमा. Corruptit semper fere scriba hoc vocabulum.

††) Lege : धातुयुला निदिष्टा - - भूमौ ।

†††) तु पञ्चदुलो^० ? Sed vel hoc vix sensum praebet commodum.

Quo sensu *Apabhraṇṣa* dixerit Rāmas, ex postremo versu apparet. In genus id vocabulum significat dialectos infimas, quales per Indiam permultae inveniuntur; earum discrimina facit secundum vocum unicuique provinciae propriarum diversitatem. Quum autem fabulis aliisque poematis adhibcantur eadem hae dialecti, tum ex *Apabhraṇṣicis* fiunt *vibhāshae* altioris cuiusdam generis, inter *bhāshas*, *Prākriticam* primariam, *Çāurasenicam*, *Māgadhicam*, et vere *Apabhraṇṣicum* sermone intermediae. Quod discrimen a prioribus factum esse non inveni; innovationem itaque reor neque Indis probatam nec nobis accipiendam. Idem censeo de significatione, quam tribuit Rāmas voci *Pāiçāchī*; qua dicit primum dialectum *Kekayarum* aliorumque; deinde autem ad stili puritatem refert, ita ut vel *Māgadhica* dialectus evadere possit *Pāiçāchica*, si more illegitimo vel insolito usurpetur. Falsum dialectorum usum quodammodo dicit moris esse *Piçācharum*, qui *Lemures*, *Larvae* atque id genus monstra sunt. Audi verba ipsius III. 2. मर्तं मागधं नाम पैशाचिकं यदा मागधानां ज्ञयेत् भाषा । घय द्रावृडं नाम पैशाचिकं तत्पदानां यदा संस्कृतमिश्रणा स्यात् ॥ Vides *Brāvdicam* linguam, quam III. 1. *Apabhraṇṣicam* dixerat, hic a nostro *Pāiçāchicam* dici, si *Sanscritica* vocabula ei admisceantur; *Māgadhicam* itidem, si ea utantur *Māgadhenses*, qui quo sensu, utrum *praecones regii*, an *incolae provinciae Magadhensis*, dicti sint, ignoro; aliis sane personis in fabulis dialectus *Māgadhica* assignatur a scriptoribus rei oratoriae. Ita *Pāiçāchicum* genus ponitur tum in illegitima dialectorum mixtione, tum in illegitima dialectorum inter personas fabulae distributione. Quem vocabuli *Pāiçāchī* usum innovatum esse, ipse confiteri videtur Rāmas dicendo II. 2. कस्यापि पैशाचिकधीरिद्वै न वेत्ति यो लक्षणभेदमत्र । पैशाचिकानां पुनर्य एव निरूपणीयं सविशेषमत्र ॥ *Pāiçāchici* iudicii esse contendit, non scire *Pāiçāchicae* loquelae signa. Opprobrium huius appellationis priores etiam grammatici qui-

hisdam dialectis infligunt, causam autem in alia ponunt re.

Nomina quae eruere possum ex isto catalogo haec sunt. *Brávdá* vel *Brávrá* lingua vulgaris provinciae Sindhuicae; voluit fortasse indicare linguam *Brahui*, qua utitur populus eodem nomine dictus regionis Baluchistan ad occidentalem Indi ripam sitae. Quae sequuntur linguae a Sanscritica, Çaurasenica et Prákritica primaria derivantur; *Tákki*, nisi fallor idioma provinciae Dacca in Bengalia orientali, *Má-gadhi*; *Kálingi*; *Kárnáti*; *Gáurjarí*, sive Guzzaratensis; *Váidarbhihá*, sive Berarensis; *Odrí*, Orissensis; *Gáudí*, Bengalensis propria; *Káikéyi*, *Káuntali*; *Abhíri*; *Dravidi*; nota sunt vel prius enarrata nomina. *Náti*, *Váitáliká*, *Sáippali* provinciarum nomina nulla sunt; si ब्रह्मली legeretur, haberet idiomata saltatorum, ianitorum, opificum. *Práchyá*, i. e. orientalis, *Madhyadéçyá* sive mediterranea, *Páçchátyá*, occidentalis, ad certos locos referri nequeunt. *Kánci* nomen est urbis, quae olim metropolis fuit regum *Pándyorum* in India meridionali. Vid. Wils. Mack. Catalog. praef. p. LXXVII. *Páñcháliká* est fortasse Canyácubjensis. Vid. Pentap. p. 83. *Nívará* nisi fallor Nevarorum lingua, populi Nepalensis.

De hisce dialectis quod edocemur, perpauculum est; *Náti* dicitur vocibus clamandi, interiectionibus abundare, *Káikéyi* vocabulis iusto ordine dispositis, *Gáudí* compositis, *Káuntali* littera u, *Sáippali* litterarum complexibus, *Kárnáti* permutatione litterae caninae, *Madhyadéçyá* vocabulis provincialibus, *Gáurjarí* Sanscriticis, *Dravidi* litterae n permutatione, *Páçchátyá* immutatione litterarum r et l, *Váitáliká* littera t. Umánagara a Ptolemaeo recensetur sub nomine Omenagara; sita fuit urbs in vicinia Ahmednagarae inter Godaverim et Bhimam fluvios. Cetera non expedio.

Vix credere possum, scriptorem nostrum persuasum sibi habuisse, paucis hisce observationibus contineri grammaticam harum linguarum talem, qualis ei sit cognoscenda,

qui vel brevissimum locum quavis earum scriptum velit intelligere. De formis grammaticis ne verbum quidem dicit, quamvis inter eas sunt linguae, ut certe Karnâtica, Drâvidâ, Kâlingica, quae prorsus diversam a ceteris Prâkriticis a Sanscrita oriundis sequuntur grammaticam rationem. Ad dubitare etiam possis, utrum omnium harum dialectorum in fabulis vel ceteris carminibus specimina inveniantur. At, quum oratorici etiam scriptores multo maiorem quam antiqui grammatici, sistunt dialectorum scenicarum numerum, non infutias iverim, re vera existisse talia varii sermonis specimina, licet hodie nulla supersint eiusmodi dramata polyglotta.

Consilium autem si quaeris, quo commotus, Râmas has notitias in medium protulerit, res ita se habere videtur. Novit haud dubie Râmas Sâhityadarpanam, opus rhetoricum summae auctoritatis; in quo quum praeter sex antiquitas usurpatas Prâkriticas dialectos scenae appropriatas, etiam plures alias fabulis accommodari vidisset, ipse de his breviter disserere in grammatica sua constituit. Quum autem invenisset, plures etiam esse provinciales linguas, quae ab eiusdem nominis dialectis in fabulis paulisper discrepant, explicare aggressus est, qua in re positum esset eius sermonis apud provinciales homines et scenicos poetas discrimen. Quam ob causam invenit novam istam rationem, eandem dialectum modo uni, modo alteri classi annumerandi. Fuit omnino homo divisionis et systematicae dispositionis amanatissimus. In dialectis enumerandis respexit haud dubie tantum eas, quarum specimina ante oculos habuit; nam neque omnium quae in India inveniuntur linguarum nomina in medium profert, nec regulas nobiscum communicat tales, quibus sit ad iustam earum cognitionem opus.

EXCURSUS II.

De linguis Dekhanicis.

Totam Indiam occupatam esse hodie linguis a Sanscritica derivatis qui autument, licet viri sint harum linguarum peritiores, insigni falluntur errore. Quam rem operae pretium erit breviter indagare. Ipsam Sanscritam in ore populi nunc silere quis est qui nesciat? At oriundas inde esse permultas Indiae linguas provinciales, Bengalensem, Brajabhâkhensem, Casmiricam, Penjabicam quum nemo sanac mentis et linguarum historiae satis peritus poterit negare, sequitur, ut per easdem terras olim obtinuerit Sanscrita lingua aut pura aut a pristina sua puritate parum tantum deflexa. In cis autem regionibus, ubi praevalent dialecti, quae quavis a Sanscrito fonte quaedam culturae quasi ornamenta mutuatae sint, grammaticam structuram, vocabulorumque radices habent sibi peculiares, a Sanscriticis diversas, ibi dubio vix est obnoxium, diversam iam olim propagatam fuisse linguarum stirpem. Cuius propagationis provinciam si accuratius describere contigerit, inventus simul erit limes, ultra quem progressi non sint populi eiusdem cum ceteris *Ariis* originis. Populos quum dicam, singulas sacerdotalis et militaris ordinis colonias non significo.

Tales linguas, quas *Dekhanicas* appello, quot sint, qualesve, id explicabo verbis *Ellisii*, qui et harum linguarum accuratissimus nobis exstitit indagator et iusta tum eruditionis praeparatione, tum iudicii rectitudine instructus ad hanc quaestionem accessit.

Is igitur in dissertatione de lingua *Telingana*, praefixa grammaticae *Teloogoo* Campbellii, postquam Colebrookii laudavit sententiam, qui As. Res. VII. 227. Telinganam, ceterasque Indiae meridionalis linguas a Sanscrita derivare videtur, hunc in modum pergit p. II. *)

It is the intent of the following observations to show, that the statements contained in the preceding quotations are not correct; that neither the Telinga, the Tamul, nor any of their cognate dialects are derivations from the Sanscrit; that the latter, however it may contribute to their polish, is not necessary for their existence; and that they form a distinct family of languages, with which the Sanscrit has, in latter times especially, intermixed, but with which it has no radical connexion.

The members, constituting the family of languages, which may be appropriately called the dialects of Southern India, are the high and low *Tàmil*; the *Telugu*, grammatical and vulgar; *Carnâtaca* or *Cannâdi*, ancient and modern; *Mâlâyâlma* or *Malayâlam*, which, after Paullinus a St. Bartholomaeo may be divided into *Grantha-Malabarica* and common *Malayâlam*, though the former differs from the latter only in introducing Sanscrit terms and forms in unrestrained profusion; and the *Tuluva*, the native speech of that part of the country, to which in our maps the name of Canara is confined.

Besides these there are a few local dialects of the same derivation, such as the *Côdugu*, a variation of *Tuluva*, spoken in the district of that name, called by us *Coorg*.

The Cingalese, Mahârâshtra and Oddiya (Odra), though not of the same stock, borrow many of their words and idioms from these tongues.

*) Eiusdem Ellisi dissertation. de linguis *Tamulica* et *Malayâlma* publici iuris non sunt factae. Posteriorum ad manum habuit Wilso. Vid. Mackenzie Collect. I. praef. XXXI.

◆ A certain intercommunication of language may, indeed, always be expected from neighbouring nations, however dissimilar in origin, but it is extraordinary, that the uncivilized races of the north of India should in this respect bear any resemblance to the Hindus of the South; it is nevertheless the fact, that if not of the same radical derivation, the language of the mountaineers of Rájmalial abounds in terms common to Támil and Telinga.

De linguarum harum structura non meum est nunc dicere; disseruerunt ea de re tum Ellisius, tum *Campbellius*, Telingicae grammaticae conditor, cuius verba apponere iuvat: Vid. *Introd. ad gr. Tel.* p. XXII: «It will be shown, that the declension of the noun by particles or words added to it - the use of a plural pronoun applicable to the first and second persons conjointly - the conjugation of the affirmative verb - the existence of a negative aorist, a negative imperative and other negative forms in the verb - the union of the neuter and feminine genders in the singular and of the masculine and feminine in the plural of the pronouns and verbs - and the whole body of the syntax are entirely unconnected with the Sanscrit.»

Quod hic de dialecto Telingica asseritur, in universum de omnibus Dekhanicis linguis valet.

De provinciis harum linguarum disserere supersedeo; confer quae exposuit Wilso in *Catal. bibl. Mack.* l. l. Quod autem nostrum est, aggrediamur, *litem* constituere linguarum Sanscriticarum meridiem versus.

Itaque, ut ab ora maris Bengalici incipiamus, Telingica loquela hanc tenet regionem; verbis utor *Campbellii*: «The Telugu language is the vernacular dialect of the Hindoos, inhabiting that part of the Indian peninsula, which extending from the Dutch settlement of Pulicat on the coast of Coromandel, inland to the vicinity of Bangalore, stretches northwards along the coast as far as Chicacole, and in the interior to the sources of the Tapti; etc.» De

Cannadica Wilksius, Wilsoni l. c. p. XLI. laudatus: «the northern limit of that extensive region (linguae Cannadice) commences near the town of Beder in the latitude of 18° 45' N. about sixty miles N. W. from Hyderabad - - and sweeping to the N. W. skirts the edges of the precipitous Western Ghats nearly as far north as the sources of the Kistna, whence following an eastern and afterwards a north-eastern course, it terminates in rather an abrupt angle near Beder already described as its northern limit.» Restat *Tuluva*, cuius limites definivit Ellisius apud Wilsonem p. XIV. «In *Cupam* - from Perumbuzhu near Mangalore to Pudukattanam near Nilavaram - and in *Tulu* - from Gocarnam to Perumbuzhu, which constitute the district, on which in recent times the name of Kanara has been imposed, the *Tuluva*, a distinct dialect, though of the same derivation as the *Malayâla*, prevails amongst the aborigines.»

Lineam igitur si ducemus ab urbe Chicaole in ora maris Bengalici versus fontes fluvii Taptis, dein ad viciniam urbis Beder usque loca sub fontibus fluvii Kistnae, inde trans montes Ghatenses usque ad oram maris occidentalis et Gocarnam, separabimus linguas Dekhanenses ab Hindusthanicis. Attingunt itaque terminum linguarum Dekhanensium Hindusthanicae dialecti hae: *Kunkuna*, in ora maris occidentalis; *Orissensis* in ora orientali usque ad urbem Chicacolum; in media terra *Mahârâshtrica*. Operae pretium tamen est hoc accuratius definire.

Orissa tota est maritima provincia, cuius dorsis ab occidente supereminent sylvosae et montanae *Gondvanensium* terrae. *Populus Gondvanensis* prorsus ab *Orissensi* differt, lingua utrique diversa. Qua *Gondvanenses*, qui haud dubie indigenae sunt terrarum circa fontes Mahanadis fluvii sitarum, loquantur lingua, relatum a nemine inveni; ad Sanscriticas dialectos eam non pertinere, dubio tamen vix est obnoxium. Coniecto igitur, eam esse stirpis *Dekhanicae*. Impervia enim montani tractus loca neque *Orissenses*

ab oriente, nec Mahârâshtrenses et Vidarhenses ab occidente penetrare praevalucere, ita ut Gondvanensis lingua quasi in promontorio sita sit, et cuncum quasi inserat inter Orisensem et Mahârâshtricum sermonem. Limites seu potius confinia linguarum Orissensis, Telingicae et Gondvanensis definiam verbis *Stirlingii* (Descript. prov. Orissens. in As. Res. XV. p. 207.): »To the westward the Gond and Ooria languages pass into each other on the estate of Sonepur, the Raja of which country informed me, that half of his people speak one, and half the other dialect. On the south we find the first traces of the Telinga about Ganjam, where a different pronunciation may be observed. The language of Orissa proper still, however, prevails at Baurmah forty five miles south of Ganjam on the low lands of the coast and as far as the large estate of Kinedy in the hills, beyond which the Telinga begins to predominate; at Chicacole it is the prevailing dialect, and in the Vizagapatam Telinga only is spoken in the open country. In the mountains of the interior, however, the dialect of the Odras is used by the bulk of the inhabitants, from Gunser down to Palcondah, Bastar, and Jayapur. — The language of the Odra nation is a tolerably pure Bhâshâ of the Sanscrit, resembling closely the Bengali, but far remote apparently from any affinity with the Telinga. More than three-fourths of the nouns and roots of the verbs may be traced to the Sanscrit and its few simple inflections are obviously founded on the rules of the Vyakarana.»

Gondvancensis autem lingua, si, uti conieci, stirpis est Dekhanicae, a septentrione etiam Bihârensi sive Mâgadhicae contermina esse debet: quam rem quum nemo hac de re dixerit, decernere nequco.

Pervenio ad Mahârâshtricam, cuius provinciam sic circumscribit Wilso, l. l. p. XLVIII. »It is spoken with some variation of dialect through the whole tract of country that is bounded on the North by the Satpura mountains, and

extends from Nandole on the West along those mountains to the Wyne Ganga east of *Nagpore*, the Eastern limit is formed by that river to its junction with the *Wiarda*, whence it may be traced by Manikdrug to Mahud. From the latter place a waving line may be extended to Goa, whilst on the West it is bounded by the Ocean.

Includit itaque Wilso linguam Konkanensem, quae Tulva et Gurjaratica, oceano et montibus Ghatensibus circumscripta est. Vid. *Vaterii*, *Analekten der Sprachenkunde* I. 90. Paulo aliter *Careyus*, praef. ad gramm. Mahâr: »A line drawn across the peninsula in the latitude of Visiapore (Bidjapura) will nearly express the southern boundary of this language, and another at a small distance from Ujjayini about 24° N. L. will nearly mark its northern limits. From east to west its extent is various, but it may, in general, be reckoned to be spoken from the mountains, which separate Bengal, Bihar and Orissa from the countries immediately west of them, to the western side of the peninsula and the province of Guzerat.« At excludenda est iterum dialectus *Malavensis*, in vicinia Ujjayinis. Vid. eundem *Careyus* accuratius posthac distinguentem ap. *Vater*, *Anal.* p. 93.

His ita expositis, vides Mahârâshtricam finitimam esse et Karnaticae et Telingiae, quibus addi potest Gondvannensis.

Oritur hic quaestio, quam proponam, licet eam non resolvere possim. Invenimus supra linguam *Dâxindîtyâm*, sive *Berarenses*, antiquitus Vâidarbhensem, a grammaticis laudatam. Berara autem limitibus, quibus Mahârâshtrorum regio circumscribitur, inclusa est, ita ut quaerendum sit, utrum omisa sit distinctio dialectorum Mahârâshtrensis et Vidarbhensis a recentioribus, an magis hodie extensum sit Mahârâshtrorum nomen, quam quo tempore scripserint isti grammatici.

Alterum magis credibile est, in primis, si reputaris,

quantum potentiae fastigium attigerit ultimo saeculo Mahârâshtrica gens; quo facto, facile cum eius lingua confundi potuit lingua haud magnopere ab ea diversa. Nam ex loco, quo ponunt grammatici Vâidarbhensem linguam, satis apparet, eam vere Prâkriticam, i. e. a Sanscrita derivatam fuisse. Nomen autem ipsum *Dâxinâtya* sive meridionalis demonstrat, antiquam esse hanc appellationem. Quomodo enim dici possit lingua meridionalis, quae in media obtineat India? quid quod maxime meridiem versus erat propagata inter omnes, quae a Sanscritico fonte fluxere, linguas. Nimirum ea aetate, qua Orissae incolae adhuc barbaris annumerabantur (vid. supr. App. p. 4.) et Daxinâpatha dicebatur vero suo sensu, via meridionalis. Nam vel Indis eius aevi, quo eos adiit periegetes maris Erythraci, hoc praecipuum esse debuit iter ad regiones meridiem spectantes. Per Orissam et Gondvaram sane non proficiscebantur, siquidem Gondvara vel hodie impervia est, Orissensem autem oram tenuere *Kirâḍai* (Indis *kirât'a*), gens barbara. A septentrionali itaque India Plithana (an *Haḍava*, Ptolemaeo *Bairava*, hodie Pattan ad Godaverim?) et Tagaram petentibus duae sese aperuere viae; una ex regionibus Yamunensibus et Gangeticis per media montis Vindhyaee declivia, altera et magis frequentata, quae in Periplo describitur *) (p. 29.), a Barygaza incipiens; *Δαξιναβύδος* quum *viam*, non regionem meridionalem significet (*dakshinâ* - meridiem, *path*, via), aper-

*) Cf. Nal. IX. 21. „Hic multae viae ducunt Daxinâpatham versus, Avantim et Rixavantem traicientes montem; heic est Vindhya mons magnus et fluvius Payôshni; heic una est via in Vidarbhas, alia in Coçalos; ulterius autem regio est Daxinâpatha.“ — Avantî eadem est urbs quae Ozene; Coçala quae Ayodhya. Vidarbhorum metropolis *Kandina* antiquitus dicebatur, iter per Chedes fuit. Nal. XXI. 2. XIII. 45. Ex quo patet, non Vindhyaee ab meridie degisse *Nishadhas*, uti nugatus est Wilfordus.

tum est, ab origine non omnem Indiam meridionalem indicatam fuisse eo nomine, sed terram, per quam in meridiem tendentibus fuit eundum. Berarensis sive Vidarbhensis haec regio iam in Mahâbhârato cultioribus terris annumeratur et Elloram aliaque stupenda Indicae antiquitatis monumenta in vicinia extrui vidit. In meridie autem Pseudo-Arriani aetate floruit iam Pandionis regnum, tum Masalia, tum *Ἀρσαρήνη* (Indis दक्षार्ण, Nal. XVII. 14.). Calingae et Andhrae Plinio innotuerunt. Masaliam cum fluvio Ptolemaei Maesolo ad Kistnam, Desarenam cum fluvio Dosaron Ptolemaei ad Mahanadim retulerunt geographi nostri; postremum suo quidem iure, vix autem recte. In quam rem nunc non inquiram.

Vidarbhae autem nunquam quod sciam ab Indis vetustis cum Mahârâshtris confunduntur, ita ut probabile sit, eam aetatem respicere grammaticos, qui Mahârâshtricam et Daksinâtyam linguas inter se distinguant, qua Mahârâshtricum nomen angustioribus finibus esset inclusum. Ex mea itaque opinione, Vidarbhsium dialectus aut totam in se olim suscepit partem, quae hodie Mahârâshtrensi assignatur, in mediterranea India litem inter Dekhauenses et Sanscriticas linguas constituendo, aut eam inter se partiebatur utraque lingua.

EXCURSUS III.

Linguarum provincialium Indicarum, quae Sanskriticae originis sunt, catalogus.

Quum pluribus locis de linguis *Sanskriticis* hodie per Indiam obtinentibus verba fecerim, haud alienum a proposito videbatur, harum linguarum numerum et provincias paullo accuratius definire. Sanscriticas dico, quae, temporis lapsu et deficiente in populi ore vetustae linguae puritate, recentiores linguae provinciales ex Sanscritica sunt propagatae. In hoc negotio primum terminos Sanscriticarum dialectorum geographicos circumscribam.

Meridionalem limitem iam definivi. Orientem versus et septentrionem Sanscriticas dialectos eigit origine prorsus diversarum, nullisque affinitatis vinculis cum eis connexarum familia linguarum, ad quam pertinet Arracanorum, Avensium, Bhutanensium, Nevarensium, Tibetanorum sermo. Addendae sunt dialecti tribuum nonnullarum minus cognitarum in montanis tractibus, qui valli Brahmaputrensi ab utroque latere imminet. Ipsa vallis Indis est in potestatem reducta, linguaque utitur Assamica, cum Bengalensi coniunctissima; dum contra Garroenses, quasi in insula siti, Sanscritice loquentibus gentibus circumdantur, ipsi lingua utentes prorsus diversa (Khassi). Nevarenses indigenae sunt Nipalae, eorumque lingua Tibetanicae affinis, diversa a *Gorkharum*, quae *Pārvatīyā* s. montana dicta, Sanscritica est et in hac valle advena *). Itaque, licet a natura ipsa erectum

*) Vid. Ass. Res. XVI, p. 415: „The Pārvatīyā Bhāshā is one of the Indian Prākṛits, brought into these hills by colonies from

sit vallum, transgressu diffieillimum, mons Emodus, transgressa eum est a septentrione gens Nevarensium.

Occidentem versus nullus tam certus indicari potest limes, quum neque a natura positus sit terminus ita firmus et stabilis, nec linguarum discrimen sit ita magnum, siquidem proxima gens Iranica, quo nomine etiam orientales Persicas provincias dicere non alienum erit a veritate, eiusdem eum Indis est originis. Unde facile fieri potuit, ut et olim et hodie in confiniis utriusque gentis inventa fuerint nomina, quae utrum Indicis annumerari debeant an Iranicis, incertus haereas. Nam et Assaenos aliasque gentes eis Indum superiorem Indos appellant rerum Macedonibus gestarum scriptores, et in Caucaso Indico vel hodie agit gens Indicae ut videtur stirpis, Kafiri a Muhammedanis appellata. Idem vides in Indo inferiori, ubi nomen est Gedrosiorum metropoli Indicum *Pura* et Beluebes hodierni lingua uti dicuntur haud prorsus Persica. In universum tamen si Indum fluvium pones Indicarum et Iranicarum linguarum limitem, haud magnopere a veritate discedes.

Intra hos limites quae hodie obtinent linguae, Sanscriticae sunt originis, si idiomatica barbarorum nonnullorum, impervia silvarum et montanos tractus tenentium exceperis.

below, and is so generally diffused, that in the provinces west of the Gogra, it has nearly eradicated the vernacular tongues; and though less prevalent in those east of that river, it has, even among them, divided the empire of speech almost equally with the local mother tongues; which too are daily, yet further, giving way before it.

The Gorkhas speak this *Purvattya* dialect; to their ascendancy is its prevalence, in latter times, to be ascribed. The valley of Nepal is indeed almost the only spot, not remote from the plains, where the vernacular speech of the people has maintained its ground; the *Newari* being, in substance, distinct from all the numerous dialects of Sanscrit origin.

Sanscriticas hasce linguas si iuxta ordinem quendam enumerare vis, et geographicas rationes et linguarum affinitatem inter se coniunctim poteris sequi. Difficilius autem est inter linguas re vera diversas et urbium vel tractuum quorundam sermonis discrimina minutiora distinguere, quum propter ipsius rei naturam, tum propter dissensum testimoniorum.

Audi ex. caussa Colchbrookium As. Res. VII. p. 230. haec disserentem: »The extensive region; which is nearly defined by the banks of the Sarasvatî and Ganga on the north, and which is strictly limited by the shores of the eastern and western seas towards the south, contains fifty - seven provinces according to some lists, and eighty - four according to others. Each of these provinces has its peculiar dialect, which appears, however, in most instances, to be a variety only of some one among the ten principal idioms.« Decem istae sunt, quas iuxta quosdam enumeravit Colebrookius, quinque septentrionales, sive *Gâurac*, totidem meridionales sive *Drâvirac*; priores sunt *Sârasvatî*, *Cânyacubjâ*, *Maithilî*, *Autkalî* sive *Odra*, et *Gâuri*; posteriores *Drâvirî* propria sive *Tamulica*, *Mahrattica*, *Carnâtica*, *Telingica*, *Gurjarî*. *Câcmitricam* addunt prioribus nonnulli, omissa posthac *Carnatica*. Has dicunt esse linguas hodiernas *litteratas*. Sed ut taceam, confusas esse *Dekhanicas* et *Sanscriticas* linguas, neque indagandas nobis esse tantum linguas litteratas, sed eas, quae re vera inter se differant, nulla litterarum habita ratione, vel alia sunt, quae in isto catalogo offendant. Omissa est et *Penjabica* et *Malabarica*, eodem iure quo *Orissensis* vel *Gurjaratica* inter litteratas referenda.

Aliam exhibuere enumerationem Missionarii Anglici, a Vatro Germanice conversam in libr: *Analceten* etc. p. 81. Magis accurate videntur hi in grammaticam hodiernarum linguarum inquisivisse, quam antea factum fuerit, quam ob causam eorum testimonio potius considerem, licet in co certe errant, quod *Dekhanicas* dialectos cum *Sanscriticis*

confundant. Omissam invenio nullam linguam, additam potius, quae addi non deberet. At quum meliorem catalogum non cognoscam, ex eo describam nomina, alia tamen facta eorum distributione et omissis Dekhanicis dialectis.

I. In India orientali:

- 1) *Bengalica*. 2) *Assamica*. 3) *Māithilī* sive Tirhutensis. 4) *Orissensis*. Quae omnes cum Bengalica artius sunt coniunctae.

II. In tractu montano sub pedibus Imai atque in vallibus huius montis:

- 5) *Nipalensis*. 6) *Kôçalensis* borealis; 7) *Dogurica*, in Himālaya intra *Kācmīram* et *Almoram*. 8) *Kācmīrica*.

III. In India occidentali:

- 9) *Penjabica*, in Pentapotamia. 10) *Wuchensis* sive *Multanica* circa Indum medioximum ab occidente Penjabicae. 11) *Sindhuica* ad Indum inferiorem et circa eius ostia, cuius dialectus borealis a meridionali distinguitur.

IV. In ora oceani occidentalis:

- 12) *Kutchensis* in peninsula *Kutch* (कच्छ). 13) *Gurjaratensis* in peninsula *Gurjara* atque *Surāshtra* versus *Bombayam*. 14) *Kunkunensis* intra mare, et montes *Ghatenses*, linguamque *Gurjaratensem* et *Tuluvam*.

V. In India interiori:

- 15) *Bikanerica*, 16) *Marwarica*; 17) *Jayapurensis*. 18) *Udayapurensis*, quae quatuor sunt dialecti *Rājpūtrorum*. 19) *Hārutica*, ab antiquis *Sārasvatī* dicta; 20) *Mālavenis*, in *Mālava*, cuius metropolis *Ujjayinī*. 21) *Bundelakhandensis*. Haec obtinent per terras, quae in vulgus hodie *Hindusthana* propria dicuntur; 22) *Māgadhica* in *Bihāra* meridionali.

VI. Extra Vindhya in limite meridionali.

23. *Mahrattica.*

Nomina haec, quae omnia localia sunt, nulla egent explanatione; lingua restat una, quae ad certam provinciam referri non solet et plerumque (24.) *Hindusthanica* dicitur. Sub hoc nomine intelligunt plerumque loquelam, qua utuntur homines urbani per Hindusthanam propriam. Conflata ea est ex dialectis Indiae interioris, maximam partem ex antiqua Braja Bhakhensi aut Kânyâkubjensi, a qua hoc polissimum differt, quod magnopere gaudeat vocabulis Persicis et Arabicis, Muhammedanorum sectae acceptis. Grammatica prorsus est Sanscritica. *Hindî* dicitur eadem dialectus, vocabulis extraneis carens, qua usi sunt poetae per Indiam centralem *).

*) Vid. Wils. Praef. ad Mack. Cat. p. LI. Missionn. ap. Vater p. 83. Wilsonis verba laudare iuvat: „The division entitled *Hindi* Books comprises a variety of dialects, but all with one or two exceptions, modifications of a common language, that of the Hindus of central India, to which the term Hindi may be therefore legitimately applied. It seems to be a question yet undecided, how far Hindi and Hindustani are distinct forms of speech, and before this can be determined, what constitutes distinct forms of speech must be agreed upon: the elements of both tongues are unquestionably the same, and the inflexions of Hindi even in the *Brij Bhakha* variety, differ in no important respect from those of the *Urdû*. They are nevertheless mutually unintelligible, and are so far different languages; the Hindi retaining its own or Sanscrit words, the Hindustani in every possible case substituting for them words of Persian and Arabic origin. Although, therefore, the frame work is nearly unchanged, it is filled up in a wholly various manner, and for all the ordinary purposes of speech the dialects are distinct, whatever may be their original identity. The Hindi again varies probably in every hundred square miles, and the language of Agra and Ajmer may present wide discrepancies. The differences are however in words, rather

Restant tractus quidam montibus et silvis impervii, per quos alia obtinent linguarum genera, a Sanscritico sermone prorsus abhorrentia. Taceo eas gentes, quae in limite Indiae orientali degunt, quarumque linguae probabiliter ad eandem familiam pertinent, ac Birmanensium et Arracanensium loquela; habitant haec in vicinia Tiperac (As. Res. II. 187.), et Chittagong (VII. 183.) atque in montibus Garrow, et *Garrovenses*, *Lauctae*, *Kukii* dicuntur (As. Res. III. 17. VII. 183.). Attamen per mediam Indiam, in montibus Râjputanac, Malvae, ad utramque superioris Narmadae ripam, et, quod supra exposui, in terris Gondvanensium, immo in media Bengala in monte Râjmahalico agunt adhuc gentes, tum lingua quum moribus et omni habitu a Sanscriticis Indis diversae. *Bhillas*, *Gondas*, *Puharres* pro habitationum diversitate dicunt. Cf. Transact. Soc. As. Lond. I. 65. Ass. Ress. IV. 31. V. 127. — Lingua omnium harum gentium cognata esse dicitur. Heber Journ. I. 211. 257. II. 71. *) Quod

than in inflexions, and they are only dialects of a language radically the same; or perhaps it may be granted, individual members of one common family. They are all most copiously intermixed with Sanscrit, and although they may claim a base separate from the superstructure, the former is of the scantiest possible dimensions, and is completely overshadowed by the latter.

- *) Excerpta haec apponere iuvat: I. 211. De *Puharris*: Mr. Corrie has obtained a little vocabulary of their language, which, certainly, differs very remarkably from the Hindoostanee and, I am told, from the Bengalee. The old commandant, who has been on service towards the Berar frontiers, says he could converse perfectly with the Bheels and Goand tribes, so that they are apparently different branches of the same great family, which pervades all the mountainous centre of India, the „Gails” of the East, who have probably, at some remote period, been driven from all but these wildernesses, by the tribes professing the brahminical faith.

si verum est, atque si recte dixit Ellisius, cognatum esse Râjmalulensium sermonem cum linguis Dekhanensibus (cf. p. 11.), sequeretur, ut India ante adventum gentium Sanscriticarum una atque eadem indigenarum natione fuisset occupata. Quae res quantopere faciat ad historiam gentium Indicarum, diversis temporibus diversum Indicae terrae ambitum tenentium, nemo est quin videat, ita ut multis verbis possim parcere. Id observare liceat, a Manu et Valmice Indiam Brahmanica institutione instructam extra Vindhiam non extendi; locus est Manu II, 17—22. clarissimus, e quo patet, intra Vindhiam et Himâlayam olim inclusam

I. p. 257. De incolis terrae *Buxâr*: I cannot help believing that as the language is different, so their race is also, and that in Bengal are some remains of an earlier, perhaps a negro stock, such as are now found in the Andaman islands, but who have been subdued by, and amalgamated with, the same northern conquerors who drove the Puharrees to their mountains.

I. p. 493. De incolis montium circa *Almoram*: Between it (Almora) and the Chinese frontier, two remarkable races are found; the first the Bhooteah -- the other a savage tribe, who neither plough nor dig, but live by the chase and on wild fruits only. They call themselves the original inhabitants of the soil, and appear to be the same people with the Puharrees of Rajmahal.

II. p. 71. De *Bhillis*: The Bheels were regarded both by Captain Macdonald and the other officers with whom I conversed, as unquestionably being the original inhabitants of the country, and driven to their present fastnesses and their present miserable way of life by the invasion of those tribes wherever they may come from, who profess the religion of Brahma. This the Rajpoots themselves, in this part of India, virtually allow, it being admitted in the traditional history of most of their principal cities and fortresses, that they were founded by such or such Bheel chiefs, and conquered from them by such and such children of the Sun.

fuisse Indiam proprie sic dicendam, id est, eam, quae habitata fuit ab Indis, Sanscritica sive Aria lingua utentibus. Alius locus, qui est X, 44. ita est intelligendus, ut *Páradae*, *Pahlavae*, *Chínae*, *Çakae*, *Yavanae*, gentes extra Indiam degentes, coniuncti sive potius confusi sint cum *Páundrakis*, *Odris*, *Draviris*, *Kámbójis*, *Kirátis*, *Daradis*, *Khaçis*, nationibus Indicis, eam propter rationem, quod hi aeque atque illi a cultu Braehmanum abhorrent. Latet tamen inter utramque classem discrimen; inter priores sunt, qui ab origine nil commune cum religione Braehmanica habuisse possint, ut *Chínae*, *Çakae*; hi igitur admixti sunt eodem modo, atque etiam alias ab Indis omnes nationes sine discrimine enumerantur, quae eis ultra Indum agebant, vel ad quos iter per Bactrianam patuit *). Proprie autem valere reor

*) *Chínae*, a quibus distinguuntur *Maháchínae*, magni *Chínae*, Indis non ab oriente innotuere itinere per Assam facto, sed ab occidente, ideoque referuntur ad gentes, quae ultra Bactrianam egero. Operae pretium videtur hoc breviter demonstrare. In Rameidos libro quarto in descriptione regionis aquilonalis post *Matsyas*, *Pulindas*, *Curasenas*, *Kurus*, *Madras*, *Kékayas*, ponuntur *Gandhârae*, *Daradae*, *Yavanae*, *Chínae*, *Báhlíkæ*, *Tushârae* (Tochari), *Barbarae*, *Çakae*, *Paramachínae*, alii; nomina sunt promiscue posita, quod saepenumero fit in terris longinquis minnsque notis enumerandis. Accedit quod a mercatoribus accepta haud dubie tenebant pleraque harum gentium nomina Indi. Colligi autem potest ex eo, quod in regione Indo fluvio vicina nunquam ponuntur *Chínae*, ut *Gandhârae* et *Báhlíkæ*, eos ultra esse collocandos, nimirum una cum *Tushâris*, *Çakis*, *Barbaris*, ultra Bactrianam. Ultimus autem itineris septentriones versus terminus est *Uttarakuru*, sive *Kuru* aquilonalis; quod nomen etiam veteribus notum (vid. Pentap. Ind. p. 83.) apud Indos significat terram fortunatorum. Aquilonalis originis memoria hoc nomine haud dubie continetur, praecipue eo, quod apud *Uttarakurus* domicilium esse dicitur septem divinorum sapientum, patriarcharum dignitate ab Indis habitorum. Audi Valnicem:

hanc traditionem de Pahlavis sive Pactyibus, Pâradis sive Parthis et Yavanis, quo nomine apud vetustos intelligendi sunt populi occidentales in universum. Notum nunc est, etiam per Zendavestam inveniri vestigia memoriae Indorum et eius quae olim existisse debeat communionis inter Indos atque Bactrianos. Confer locos quos laudavi in libro de inscriptionibus Persepolitanis p. 61. Obiter addam, nomen Pahlava eodem modo diversum esse ab eo, quo dicti sunt ab Herodoto Pactyes, id est Afghâni, atque ab Indorum *Bahlîka* abhorret nomen Zendicum *Bâkhdî* et antiquum Persicum *Bâkhtri*. Hi potissimum a Brachmanum doctrina sacerdotali discessisse et militarem rei publicae institutionem praecoptasse dici possunt. Quae ponuntur Indicæ gentes, ex opinione legislatoris olim Brachmanicæ institutionis participes fuerant, posthac eius expertes factæ. Quod vere dictum est, si Sanscriticæ fuere originis, at facile tamen fieri potest, ut etiam in hac serie posita sint nomina ab ipsa origine cum Sanscriticis gentibus non consocianda.

Quæ res h. l. minoris est momenti, quum id quod nobis cordi est, vetustissimum Indiæ Sanscriticæ ambitum circumscribere, satis compareat. Daradæ sive Dardæ, Khaçæ et Pâundræ, ad montes pertinent nivosos septentrionales, Odræ, Draviræ Vindhyam ab oriente et meridie attingunt, Kâmbôjæ colunt oras oceani occidentalis, ita ut eisdem limitibus definiatur iterum India, nimirum montibus Viudhya et Himâlaja, atque ripis oceani occidentalis nec non orientalis.

उत्तरान् कुरु ॥

राजर्षीणां स्थितिर्द्यत्र यत्र मन्दाकिनी नदी ॥

देवर्षिचरितं रम्यं यत्र चैत्ररथं वनं ॥

„Uttara Kuru, ubi domicilium est septem sapientum, ubi fluit Mandâkinis fluvius, ubi est amoenum Châitraratha nemus, a divinis sapientibus frequentatum.“

Eosdem fines habet India Valmiceis; de qua re dubium non esse potest, siquidem in ipsius Rameidos libro quarto prostat descriptio orbis terrarum, Indis istius aevi notarum.

Ultra extendit Indiam Bharatea; de qua re accuratius mox licebit disputare, quum primum publici iuris factum sit amplissimum istud traditionum corpus. Res certa est, quia, ut iam monui, Vidarbhsensium terra gaudere dicitur legitima Brachmanica re publica, unde etiam sequi videtur, ut recentioris sit Bharatea aevi, quam Rameis.

Sequuntur deinde testimonia veterum, Pseudo-Arriani, Plinii, Ptolemaci, Cosmae, denique peregrinatorum Sinensium, ex quibus colligi quodammodo potest, si accurate ea consideraris et perpenderis, quibus temporibus et quorsum extra Vindhiam extensum fuerit Brachmanicum imperium. Remansit tamen adhuc inter utramque Indiae partem discrimen. In eis regionibus, ubi olim obtinuit Sanscritica in usu vitae quotidianae lingua, regnaut hodie dialecti Indicae Sanscriticae; in eis contra, ubi a summi ordinis hominibus tantum usurpata est et in religionis litterarumque usu tantum praevaluit sacra Brachmanum loquela, dum indigenae homines, in arctiores fines condensati, numero antecellentes, innatum sibi sermonem conservarunt, vel hodie de gradu non depulsae sunt Dekhanicae linguae, rerum sacrarum, doctarum, elegantium vocabula solummodo a Sanscrita mutuatae.

Ultra tamen hoc persequi, ab huius libro consilio esset alienum.

EXCURSUS IV. AD LIBRUM II.

Catalogus personarum, quae in fabulis adhuc
notis utuntur dialecto scenica praecipua.

Primo loco ponam fabularum et librorum notitiam manu
scriptorum, quorum consulendorum data est facultas.

Mr̥ichchhakat̥i (*Mr.*), fabula regis Çûdrac, qui circa
annos ante Chr. n. CLXXXII vixisse traditur. Vid. Wils.
th. Ind. I. 6. ed. alt. Utor editione principe Calcuttensi.

Çakuntalâ (*Çak.*), drama Kâlidâsac, qui ad aetatem
Vikramâdityae refertur, id est ad annos ante Chr. n. LVI
nec sine probabilitate, si ea reputas, quae de Ozene ob-
servavi in libello de Pentap. Indic. p. 57. et addis, in Mê-
ghadûta celebrari Ozenen, tanquam urbem regnatricem.
Editio est unica, Chèzyana.

Vikramôrvaç̥i (*Vik.*), alia eiusdem poetae fabula.
Editione utor et Calcuttensi et Lenzii, quae aucta est
apparatu critico posthac edito, summopere utili.

Mâlâtî Mâdhava (*M. M.*) et *Utara Râma Charitra* (*Utt.*)
fabulae Bhavabhûtis, qui circa annos post Chr. n. DCCXX
floruit. Vid. Wils. Ind. th. II. p. 4. Editiones utriusque
fabulae Calcuttenses exstant. De codicibus M. M., quorum
variâ scripturam nonnullis locis laudavi, cf. praefat. ad
actum primum Mâlâtîmâdhavac, a me editum Bonnae
MDCCCXXXII.

Mudrâ Râxasa (*M. R.*) drama Viçâkhadattac, qui quo
aevo vixerit, incertum est. Cf. Wils. I. I. II. 28. Utor edi-

tionē Calcuttensi et apographo codicis Parisiaci, catal. Hamilt. No. 117. Bengal. (Cod. P.)

Prabódha Chandrodaya (Prab.), fabula *Krishnae Mişrae*, a Brockhausio nostro edita, Lipsiae MDCCCV. Editionem Calcuttensem, a Brockhausio in praefatione laudatam, consulere nequeo. Ad saeculum duodecimum verosimiliter pertinet drama; cf. quae docte disseruit Windischmannus meus Sankara p. 45.

Ratnāvalī (Rat.) opus aut a rege Kaçmirensi *Çrī Harsha Dēva* aut sub eius imperio conscriptum. Regnavit autem is inter annos post Chr. n. MCXIII et MCXXV. Vid. Wils. l. l. II. p. 260.

Dhūrta Samāgama (Dh.) comoedia (प्रहसनं) inedita. Poetae nomen quod latuit Wilsonem, maneo apographo usum, in prologo prostat: *Çekharaçhārya Jyōtirīçvara*, fuitque is nepos Rāmēçvarae, filius Dhīrēçvarae. Descripsi e codice Parisiaco, in catalogo Hamiltonis non enotato. Aetas poetae est incerta, Bhavabhūte tamen inferior. Quod patet ex eo, quod irrisor exstiterit Bhavabhūtis Jyōtirīçvaras. Carpit autem potissimum Mālatimādhavam, nec mirandum est, si poeta, qui tam turgida oratione utatur, a comicis fuerit traductus. Rem ignotam, vel sane minus observatam, brevibus demonstrare liceat, potissimum quum etiam in *Hitōpadēça*, similibusque libris saepenumero carpantur poetarum artificiosorum calamistra neque aliter tales sermonis flosculos, in simplicissimo dicendi genere, tanquam in vasto gurgite, quasi natantes, explicueris, nisi ex irridendi studio.

Prologo ipso quaedam leguntur, quae iocosam quandam Bhavabhūtis imitationem redolere videntur:

तदनेन सुकलसंगीतविशेषविपोतनाभिनवभर्तृनेन मुग्धवनपदारविन्दद्वन्द्वन्द्व-
हृत्पल्लवेन निखिलभाषोपभाषाशुभांशुकवत्स्वतीकण्ठाभरणेन अनवर्त-
सोमृत्सास्त्रादकषायकण्ठकन्दलीनरैर्नृत्यमानमीमांसामहोत्सवेन रम्येश्वरस्य पी-
त्रेण तत्रभवतः पवित्रकीर्तधरेः श्वरस्य तन्नेन महाप्राप्तनष्टेपिशिलरुभामपल्ली-
तन्मभूमिना कविशैलराचार्यव्योतिःश्वरेण निवकुतूलविरचितं धूर्तसामग्रामनाम

प्रवृत्तमभिनेतुमादिष्टोऽस्मि । तस्य चादिष्टमवश्यमिष्टं मालतीमालेव मया
श्रीरोधर्पाय ॥

Verba सख्यतीकण्ठाभरणेन ad cognomen Bhayabhâtis, quod
sibi ab eloquentia inditum fuisse gloriatur p. 3. ed. Bonn.
alludere videntur; ad hoc atque ad insolentiore vocis कवाय
usum ibid. p. 16. spectant etiam: धनवर्तसोमर्सास्वादकवायकण्ठ ।
Titulum fabulae Mâlatimâdhavae respicit, quod dicit mimus,
insum poetac sese capiti esse impositurum, tanquam corol-
lam ex *Malatibus* floribus nexam. Nomina personarum in
M. M. carpuntur, uti mihi quidem videtur, hoc loco: ननु
प्रोक्तुल्लमालतीमकरन्दसान्द्रामोदमन्त्रमधुकरकङ्कारमुषरो धरन्तः संततोद्गुम्भि-
तानङ्गुङ्गार एव ।

Sed praeter singulas dictiones, quarum multa exempla
alia excitare possim, scenam 2dam act. I. M. M. in qua amore
captum sese confitetur Mâdhavas, traductam esse totam, fa-
cile est visu. Nimirum Viçvanagaras in discipulo indicia
quaedam amoris haud ita liberalis detegit; e quo magistri
et discipuli diverbio haec liceat huc transferre:

विश्वनागरः ॥

[शातकं निर्वर्ण्य]

अये दुराचार कथमयं चिन्ताभरणामत्कुण्ठाधरोऽन्यादृश इव दृश्यते ॥
यथा हि ।

निःश्वसे पीवस्त्वं वपुषि सुतनुता शून्यता दृष्टिपाते ।

वक्त्रेन्दो धूसरत्वं गतिषु विधुरता चेतसि म्रानता च ।

चेष्टा (चेष्टा?) नैवेक्ष्यते ते यदधिकविकलं व्रपमासादितस्त्वं ।

तन्मे पञ्चपापान्तिरयति भवतो धीरतां पूर्वव्रपां ॥ (Lege: मन्ये pro मे)

शातकः ॥

[सलज्जमधोमुखः स्थित्वा]

*) भगवं यदि लज्जाकरं क्लृप्त एतत् । तां पां युन्नं तुम्हं पुरतो व्यग्राक्षिप्तं ॥

*) भगवन् अतिलज्जाकरं क्लृप्त एतत् । तस्मान् न युक्तं तत्र पुरः प्रका-
शयितुं ।

विश्वनगरः ॥

न दोषः स्वप्नपाथ्याने । तत् कथ्यतां ॥

शान्तकः ॥

[सप्तपाथं]

*) भयं अत एव पृथगे पाश्चर्यपरिक्लृप्तापरिचरे उच्यते। सुतगात्रोद्व-
गंप्ती अणुसोपा पाम वारविलासिणी विलोदता । तदो पदुदि सज्जगदं
तं ज्ञेयं पेक्षामि ॥

विश्वनगरः ॥

[सप्ततालमुधैर्विहस्य]

वत्त अप मयापि तत्रैव सुरतप्रिया नाम मात्सोपवासिनी दृष्टा । तामनुसंद-
धानोऽहमपि मर्मभेदिना कामवापोन संदलित एव । तथा हि ।

आकाशे लिखितेयं दिक्षु सचितेयाकीर्णप्रेष च ।

दृक्पक्षप्रतिविम्बितेयं मनसि श्रितेयं बहेयं च ।

सा सचित्तरोहणे मधुकरीवात्यन्तभावोत्तरा ।

कान्ता कान्तविलासवासवसतिः क्लासीति न ज्ञायते ॥

[उद्धमवलोक्य]

वत्त मध्याह्नमाहो भगवान् सहस्रांशुः । तथा हि ।

द्विचक्रं गृह्यथाया कवलितं व्योमापि भास्वत्कर- । (मनः?)

इयाभिष्टुतिं तुषानलकपाप्रायात्र भूरेणवः ।

पान्वाः पल्लवसंकुलदुमलताकुम्भोदरे प्रेरते ।

मञ्जुकुञ्जपद्मलोहितवलाः क्षुभ्यन्ति तोयाश्रयाः ॥

तद्विज्ञाकर्षार्थमत्रैव कमपि गृहमेधिनमनुसरायः ॥

[इति परिक्राम्यतः]

*) भगवन् अप मया प्रभाते नगरपरीक्षणापरिचरे उपलक्षितसुरनगरोद-
गसंपत्तिरु अणुसोपा, नाम वारविलासिनी विलोकिता । ततः प्रभृति
सर्वगतं तामेव प्रेक्षे ॥

In quo loco animadvertere velis, vocibus अन्यादृश एव दृश्यमे
comicum manifeste alludere ad verba, quae Māt. Mādh.

p. 16. fin. ed. nostr. leguntur; neque me fecellit, quin distichon निश्वासे et q. s. traductio sit versuum, quos Makarandas fundit Act. I. dist. 10. Quod suadet etiam verbum तिर्यति, his in primo M. M. actu obvium, rarioris praeterea usus. In mox seqq. alludunt verba सद्गदं तं पेक्वामि ad dist. M. M. 33. Cetera taceo, ut quum etiam meridie finiatur hae comici scena, et alia levioris momenti; reverendum est enim, unde sumus digressi.

Qui passim laudantur in libris rhetoricis, *Sāhitya Darpana* et *Kāvya-prakāṣa*, loci Prākritici et breviores sunt et saepius emendationis inopes, quo fit, ut vix operae pretium visum sit, cis magnopere uti.

In diiudicandis variis, quae inveniuntur, sermonis generibus, primo loco eam sequor rationem, ut eadem personae non plus una dialecto attribuendum esse censem. Probe scio, interdum transiri a Prākritica quadam dialecto ad Sanscriticum sermonem; permutationis inter ipsas Prākriticas dialectos exemplum certum invenio nullum. Invenirem sane, si fidem haberem editoribus fabularum; immo ab ipsis librariis permutata invicem idiōmata saepissime observare licet. At ita tamen non versantur in hisce permutationibus editores et librarii, ut in quibusdam eiusdem personae orationibus unam, in aliis aliam dialectum accurate observent, sed ita, ut in eadem sententia, immo in eadem dictione confundant duarum triumve dialectorum formas. Unde patet, ex incitia sive ignorantia factum esse, non iuxta certam normam et legitimam rei considerationem.

Iudicii autem mei qualiscunque, fundamenta non posui in technicorum regulis; nam has si sequeremur, mutanda interdum essent omnia, quae ad quamvis personam pertineant, verba. Aliam enim dialectum a poetis, aliam a technicis, partibus fabularum interdum assignatam invenimus. Verum comparatis omnibus locis, quibus eadem recurrit per-

sona, id praeceptavi loquelae genus, ad quod plurimi pertinent. Viam videor mihi invenisse tutam, qua neque poetis neque dialectis vim inferam. Difficultas sane in earum tantum personarum lingua definienda remanet, quae raro secum intrent vel pauca tantum sermonis sui specimina edant.

Hanc itaque regulam sequutus, haec constitui Prākriticae primariae specimina:

1. *Mr.*

Mimus, prol. p. 3. seqq.

Mima, prol. p. 4. seqq.

Māitreyas p. 10. seqq. et saepissime.

Vasantasénā p. 17. etc. Et eius et Māitrēyae sermo saepenumero aliarum dialectorum formis infectus est, potissimum in diverbiis eum personis alio genere loquendi utentibus; ex. gr. p. 322. l. 3—4. ubi prior sermonis pars quasi commercio balneatoris Buddhiei corrupta est (अस्तं चालुदन्नप्रो नेवु मेहं) corrige - ह-स्त), altera iustis praeceptis Prākriticis formis utitur.

Madanikā. p. 52. etc.

Mater Vasantasenae p. 270 seqq. p. 293. Purus evadit sermo, si emendantur quae interdum positae sunt, litterae ण pro र. Cetera menda plerumque non ad dialectum, sed ad sensum pertinent.

Uxor Chârudattae p. 108. p. 337 seqq.

Rôhasénas p. 181. 303. 314. 337. seqq.

Aleator anonymus p. 59. 74. sed secus p. 61. seqq. ita ut dubius haeream, utrum ei tribuam primariam Prākriticam, an dialectum, quae in loco Sâhitya Darpanae et scholl. tribuitur lusoribus, Avantikam. cf. supr. Lib. I. p. 36. Petita est fortasse assertio ex ipsa nostra fabula; antiquis doctoribus ignotam aut sane non memoratam scimus hanc dialectum. Utut hoc sit, utendum est lusori nominativis aut in षो, aut in ए desinentibus, non utraque inflectione promiscue.

Karnapūras p. 83.

Radanikā, serva Chārudattae, nutrix Rohasenae p. 30.
p. 44. p. 103. p. 178. etc.

Ancilla Vasantasēnae, quae eadem esse videtur p. 52,
p. 113. p. 132 - 139. atque p. 162. p. 169. seqq. p. 178.
Nominativi in ॐ p. 115. discrepant cum aliis in ॐ
in eadem pagina atque emendandi sunt.

Assessor et *scriba* iudicii p. 263. p. 268. non magnopere a
praecipua dialecto recedunt et ad eam haud dubie
reducendi sunt.

De tribunis militum, *Vīrakā* et *Chandanaka*, mox dicam;
lector p. 259. seqq. licet praecipua dialecto nonnullis
locis pura loquatur, ad inferiorem quandam relegan-
dus videtur, si loci respiciuntur plurimi. Itidem *Var-*
dhamānakas tam saepe (vid. p. p. 50. 90. 94. 185. 190)
inferiori dialecto utitur, ut privandus videatur, quas
interdum sibi arrogat, praerogativis praecipuae dia-
lecti formis.

De *Çakāra* servoque eius p. 17 - 44. p. 186. p. 188. p. 213
- 260. p. 307. seqq. de *bālneatore Buddhico* p. 58 - 83.
p. 212. seqq. p. 255. seqq. p. 321. seqq. de *Māthura*
p. 59 - 83; de *Kumbhillaka* p. 155 - 162. et *Chandālis*
p. 297. seqq. vix operae pretium est monere, eos in-
ferioribus uti dialectis, licet scribae, unus praecipuae
vix satis gnari, verum sermonis colorem saepius ob-
fusserint. Locos hisce dialectis conscriptos libro se-
cundo omnino non attingo, tertium eis reservans.
Id autem diserte h. l. moneo, neque in antec. loco-
rum discriminatione iuxta dialectos, neque in seqq.
fabulis, a me factam esse distinctionem inter praeci-
pua dialectum et *Çāurasenicam*; cuius rei rationes
fine libri secundi expositas invenietis.

De dialecto *Vīrakae* et *Chandanakae* p. 191. seqq. p. 281.
p. 336. uberius dicam. Nimirum e verbis Chandana-
kae p. 199. वयं इक्षिष्यामः (-स्व?) वयं नमः स्यामः »nos sumus

meridionales indistincte loquentes quae verba tamen ad eum solum applicanda sunt, conclusisse videtur. Viçvanâthas (cf. sup. p. 36.), linguam meridionalem attributam fuisse bellatoribus. Hominem *Karnatensem* semet appellat Chaudanas p. 200. Si provinciae suae sermone uteretur, Karnatica loqui dicendus esset ex ista opinione, quod tamen quum nulla modo possit contendere (cf. App. p. 10), cadit opinio rhetoris. Apertum est indistinctam loquelam intelligendam esse de confusione generum p. 198. satis explicabili in homine, qui Sanscriticam dialectum addidicisse deberet. At dici potest, Sanscriticam dialectum meridionalem sive *Vidarbhensem* (supr. p. 36.) eum addidicisse; quam ob causam h. l. inquiram in eius sermonem accuratius. *)

De कर्नाट 191, 13. cf. p. 358. mediales formae कर्नाट, बट्टदे 192, 3. 6. poeticae sunt; cf. p. 343. महो pro महो l. 7. licentia poetica; itidem छमो l. 6; होइ, होउ, देउ, भणउ, omisso इ, 198, 2. 204, 11. 201, 1. formae sunt Mahârâshtricae sive poeticae; cf. p. 375. in prosa vix recte positae; तुह p. 199, 4; 204, 11; तुए 199, 1. praecipuae dialecti sunt; cf. p. 329.

*) Necessariae hae sunt emendationes: 191, l. 10. विसल्ल; 191, 13. तुरिचं कर्तं लहुं; p. 192, 2. pone पाचरीइ vel ए breve; l. 4. वीरचचा, voc.; l. 6. छमो legendum, l. 9. सुचो; l. 10. तदेच = तयैव; cf. p. 189. 193, 5. ओवार्चो; 195, 5. ओपहा; 7. आबपपा; ओस्ताचर; cf. p. 176. l. 8. तिलई; 196, 11. -लोइदळं, cf. p. 231, 10; 197, 1; उपपा⁰; l. 15. पक्को; 198, l. 1. देनास्त; l. 7. समुपपपा; p. 199, 4. seqq. opus est codd.; 200, 6. कपपाट; 201, 8. संठचपा; cf. Var. I, 10; 204, l. 6. पक्कइदा चन्दपां पि; l. 7. पा; l. 11. विपहु; 336, 7. पक्कायेदि.

itidem acc. plur. in ए 204, antep.; वोस्लामो 204, 7; cf. p. 358. et passiva in ङ p. 200, 4. 5. 9. cf. p. 359. In omnibus his nil omnino est, quod minus aut Mahārāshtricum aut Gāurasenicum sit; id fortasse observari potest, esse poeticis formis pedestrem orationem interdum falso donatam.

तन्तिलो 196, 7. explicandum est per तन्त्रिः, legitime insignitus, at ल pro त = द solitarium in huius personae oratione exemplum; suspicor -दो. विष्वाह 193, 6. pro 2. sing. imper. ponit ह pro ख et si certa esset scriptura, forma foret peculiaris; sing. potest etiam esse ओह 192, 3. at non debet tamen et ceteri imperativi solitam sequuntur rationem; suspecta est scriptura et expectanda collatio librorum. Denique legitur 192, 4. हरिसेसि, रिच् posito pro र्च; quod iterum peculiare foret, si vera esset scriptura; at etiamsi र्चसेसि scribatur, proprius est huic loco sensus *videndi*.

Pauca haco propriam quum constituere nequeant dialectum, ad praecipuam trahendus est Chandanakas.

Ab ea paullo magis discrepat sermocinatio Virakae; nam ल pro र saepius legitur, licet prorsus sine iusta regula; खले 191, 7. बरे 1. 6. *) चालुदत्त 192, 5; चाह° 193, 1; लाघ 196, 2; रपपा -पो ibid. 9. 12; 199, 10. Haud abonnerim, si quis dixerit, a poeta aliam fuisse positam dialectum, a scribis oblitteratam; uti prostat res, amovendae sunt istae litterae ल; nam alia omnia cum praecipua dialecto congruunt.

2. Çak.

Praecipua dialecto utuntur *Mima* p. 1;

Çakuntalā eiusque amicae *Priyamvadā* et *Anusūyā* p. 8. etc.;

Gāutami cum aliis ascetriis p. 77, p. 151;

Micrakēci p. 116;

Parabhritikā et *Madhuharikā* ancillae p. 116; tum *Cha-*

*) 1. 7. पुरनिने (= पुरत्रिने) - vox est prorsus peculiaris.

turikā p. 128, p. 131 - 134; ianitrix *Vetravatī* p. 95, 121, 136;

Aditis diva p. 161;

Joculator regis *Mādhavyas*, p. 27, etc.; ianitor *Raivata-*
kas p. 31;

Nuntius Karabhas p. 40; serva (यवनी) p. 142.

Hārītas puer p. 78 verba quaedam Prākritica profert, at ceteroquin utitur sermone Sanscritico. Alterutrum mutandum est.

Puer p. 151 etc. utitur p. p. 155, 158, formis Māgadhi-
cis, alias Prākritice loquitur; quum nil obstat, quo minus
Ardhamāgadhiā vel Māgadhiā utatur (vid. Lib. I, p. 36;) ad alterutrius dialecti normam reducenda sunt quae profert.

De genere sermonis piscatoris ceterisque personis p. 110
seqq. proprii suo loco dicetur.

3. *Mālavikāgnimitra*. (Māl.)

Fabula haec Kālidāśae adscripta nondum edita est et a
Wilsonē claro eius nominis poetae abiudicatur. Cuius sen-
tentiae rationes h. l. in iudicium vocare, a meo consilio alie-
num esset. Certum est, drama esse bonae notae et nisi
fallor Bhavabhūti aetate antiquius. Refertur actio fabulae ad
id aevum, quo in Indi fluvii ripis agere nondum cessarint
Yavanae. Sermo Prākriticus per totum drama praecipui est
generis, nisi fortasse excipiendae sunt duae puellae Vidar-
bhenses, Ramanīyā et Jyōtsnā, in quarum sermone vestigia
quaedam alius dialecti deprehendi videntur, ex. gr. योत्सा
mutatum in ज्योत्सा; seimus a technicis et grammaticis poni
dialectum Vidarbhensem (Lib. I. p. 20.). Ad rem infra re-
vertar; ceteras personas nominare supersedeo; nomina inve-
nies ap. Wilsonem in app. ad th. Indic. Vol. II. Passim ex-
empla proposui inde a pag. 270. Exemplar nimirum quo
usus sum, debeo amicitiae BROCKHAUSII mei, qui et hanc
fabulam et alia eiusdem generis subsidia vix rogatus libera-
lissime mecum communicavit.

4. *Vik.*

praecipua dialecto utuntur *Auçinari*, regina, eiusque ancilla *Nipunikā*, tum *Apsarases* et ascetria *Bhārgavi*, act. V.

Itidem ioculator *Mānavas* et discipulus Bharatae alter init. act. III. *Apsarases* sectantur molliores loquelae formas, fines tamen non excedunt praecipuae dialecto praescriptos. Quae omnia bene se habent. At enim vero quod *Kirātas* p. 104. seqq. eadem sermonis forma utitur, hoc vix ab origine ita propositum fuit a poeta. Consentit tamen codex P. De sermonis genere actu IV. obtinente disputaturi sumus libro nostro tertio.

5. *M. M.*

Praecipua dialectus aut Cāurasenica vindicanda est omnibus personis, quae Sanscritice non loquuntur, *Avālōkitae*, p. 4. etc. *Kalahansae* p. 10. seqq. *Mandārikae* p. 21 seqq. ancillis p. 25, *Mālatidi* p. 27 etc. *Lavāngikae* p. 27 seqq. *Buddharaxitae* p. 44 etc.; *Madayantikae* p. 63 etc.; ianitrices p. 33, p. 92 (ubi mendose पालिन्द् per ल legitur); respuit nempe superbum Bhavabhūti's ingenium dialectos inferiores; hinc aequae aliena sunt deterioris sermonis specimina ab

6. *Uu.*

in qua *Sītā* p. 3 etc., *Durmukhas* p. 18 seqq.; *Sāudhātaki* p. 70 seqq. *Kāuçalyā* p. 75 seqq.; *Vidyādhari* p. 103 etc.; duabus praecipuis dialectis utuntur.

7. *M. R.*

Ad praecipuam dialectum pertinent quae proferunt

Mima p. 2 seqq.;

Nipunakas p. 9 seqq.;

Siddhārthakas p. 19, p. 52, p. 96, p. 106, p. 123. Contra p.

143 et is et *Susiddhārthakas*, qui p. 123. pure loquitur

Prākritice, oblivisci debent dialecti praecipuae,

quum partes Chandālorum agant. Quod ponit Vir

clar. Wilso alterius nomen *Samiddhārthakas* sensum

praelat minus commodum et repugnat codici P.

Chandanadāsas p. 22 seqq. p. 145 seqq. cum uxore, p. 144,
et filio p. 147;

Virādhaguptas p. 32 seqq.;

Karabhakas p. 77 seqq.;

Priyamvadakas, ianitor *Rāxasae*, p. 36, p. 38, p. 92, p. 111,
qui diversus videtur a ianitore, qui p. 77 scenam in-
trat; p. 97, 7. ex repente घूले emergit in ed. C. in-
fecto sermone ob viciniam diverbii *Māgadhlci*; P. घूले
praebet uti debuit;

Bhāsarakas, servus *Bhāgurāyanāe* p. 100, et *Vijayā*, mi-
nistra *Malayaketuis*, p. 101, etc.; *Bhāsarakas* saepius
loqui videtur, ut p. 106, p. 108, p. 112, licet haud
satis pateat, annon alius intelligi possit. P. 108, 16.
praecipuam dialectum describit et लक्ष्मणस्य dicit;

Çonōttarā, ianitrix *Chandraguptae*, p. 61, p. 76 seqq.;

Homo qui p. 130 introducitur; et alius p. 155-156. Con-
tra homo σκηπτουχος p. 80 dialecto inferiori loquitur.
Jivasiddhis p. 93, p. 97, p. 101. iuxta notam Wilsonis ad th.
Ind. II. 215. ed. alt. *Pāicāchice* loquitur; certum est,
praecipuam non esse dialectum.

8. *Prab.*

Mima p. 3; *Ratis* p. 7 seqq.; *Matis* p. 13 seqq.; *Trishnā*
p. 35 et *Hinsā* p. 36 cum *Karunā* p. 43 seqq. praeci-
pua utuntur dialecto.

Fides *Kāpalicorum* p. 57 haud ita multa profert, ut
iudicium ferri possit certum; propter distributionem diale-
ctorum in hoc dramate detrudenda videtur ad quamlibet in-
feriorum. Eandem ob causam emendanda est paullo magis
loquela *Amicitiae* p. 65. et amovendae sunt litterae ल in
शोल p. 66, 12; in कालपोष p. 68, 8, aliis, potissimum quam
mox Sanscritice loqui incipiat.

Praecipuam dialectum etiam ianitrici p. 70. adindican-
dani reor. *Vibhramavatī* et *Mūhyādrishtis* p. 37. 39. 42 for-
mis utuntur praecipuis, paucis exceptis, nescio an recte;
nam propter indolem potius inferiorem dialectum expectares.

Ad dialectos inferiores aperte pertinent sermones *Chār-vīkai* p. 28, *nuntii* p. 32; *Digambarae* p. 46; eodem loquellae genere utuntur fides *Jainica* p. 47. et *Buddhica* p. 49.

9. *Rat.*

Omnes personae hae: *Mīmā* p. 3, *Vasantakas* p. 5 etc.; regina *Vāsavadattā* p. 12 etc.; eiusque ancillae *Madanikā* p. 7 seqq.; *Chūtalatikā* p. 9 seqq.; *Kāñchana-mālā* p. 12 etc.; *Sāgarikā* p. 13 etc.; *Susangatā* p. 20 etc.; *Nipunikā* p. 20 etc.; cubicularia *Vasundharā* p. 85, praecipuam Prākriticam profitentur; etiam *Magicus* p. 88. Nihilo tamen minus id poetae in mente non fuisse suspicor, rem accuratius investigandam relinquo editori fabulae futuro.

10. *Dh.*

Mīmā, Discipulus, *Suratapriyā*, *Anangasēnā* praecipua dialecto utuntur; ioculator *Bhandhuvañchakas* proclivis est ad Māgadhicam eaque donandus, eodem genere dicendi privavit scriba haud semel *Mūlanāçakam* tonsorem.

EXCURSUS V. AD LIBRUM II.

Contigit mihi bona fortuna, ut Grammatica Prākritica *Kramudīçvarae*, quam ipse quondam oculis delibare quasi tantum potueram, cuiusque magno desiderio me frustra teneri dolcbam, nunc non tantum accuratius cognitam habeam, sed accuratissime descriptam manibus versare possim. Quod beneficium maximum debeo Viri doctissimi et humanissimi, JACQUETII, erga me benevolentiae, uti in praefatione operis laudare magis studui, quam iusta sua ac debita laude celebrare valui. Magis nitide quam accurate, quamvis non inaccurate, exaratus est codex foll. 27 oblongg. scriptura Bengalica. Videbitis confusum esse interdum regularam ordi-

nem, omissa sunt plerumque exempla Prākritica, positis tantum Sanscriticis dictionum formis. Sequitur in universum Kramadiçvaras ordinem Vararuchis, pleraeque regulae eadem sunt, multae ipsissimis verbis conceptae; quaedam novae vel aliter exhibitae. Divisio in capita post absolutas vocales usque ad declinationem nulla invenitur; quod forsitan culpa librarii accidit. Quum maximopere faciat hic liber ad Vararuchem emendandum vel accuratius intelligendum, exhibere constitui scriem regularum comparatam cum Vararuche, cnotatis quae aut novae sunt a Kramadiçvara propositae aut aliis verbis conceptae, additis exemplis, quae apud Vararuchem non leguntur:

<i>S. S.</i>	respondet	<i>Var. S. S.</i>	<i>Var.</i>
1. Additur सट्श et प्रतिस्पर्धिन् pro -सिद्धि; omit- titur अश्व. cf. p. 265.	I, 2.	देर्वा ॥ १२ ॥ महीर्. महीर् वा। घीडित। महीतल ॥	
2. —	» 3.	13. —	I, 24.
3. —	» 4.	14. —	(II, 16. III, 19.)
4. —	» 5.	At alio consilio ponitur h. 1. इख] आदीदूतश्च संयुक्ते ॥ १४ ॥ कक्षां करपाक्षां गुल्लो ॥ cf. p. 138.	
Pro वल्लि legitur वन्दी, minus bene.		15-16. —	I, 12. 19.
5. —	» 26.	नीडादेरेत् ॥ १५ ॥ नीडादेरीत	
6. — (गुरु। गुरुक)	» 22.	एकारो भवति ॥ पोड्डं ॥ आपोड।	
7. —	» 8 et 9.	कीदृश। ईदृश ॥ पिपडादेरिद्वा ॥	
8. —	» 6 et 7.	१६ ॥ पिपडे पेपडे। किशुका विष्ट।	
लवणवद्वयोर्नित्यं। लोषां। धोरं ॥		विष्ट। सिन्दूर। विष्णु। धम्मिल्ल।	
9. —	» 10.	विन्द (विन्दु ?) ॥	
Accedunt सर्वथा। अन्यथा। प्रवाह। मार्तार। कुमारी। वा- चट। वराक ॥		17. —	» 17.
10. —	» 11.	दीर्घो त्रिद्वसिंहकोः ॥ १७ ॥ त्री-	
11-12. —	» 18.	हा। सीहो ॥ वकारमुखायो-	
In his वा ponitur: गभीरा-		लुक् ॥ cf. p. 270.	
		18. —	» 13.

S. S.	Var.	S. S.	Var.
19. —	I, 14.	35. —	I, 34.
Exemplum ponitur : इष		36. —	* 37. 38.
परिभाषितं सुदृष्टं cf. p. 186.		37. —	* 35.
20. —	* 14.	Add. वेपथ्य. वेपथ्यिक. वेपथल	
अनादेरादिलुक् दिष्टं तः। अह		(pro -ल)। वेपथ्य	
स त्रि॥		38. —	* 36.
21. —	* 16.	39. —	* 40.
Extenditur regula ad omnia		40. —	* 39.
compos. cum दिष्टा॥		41. —	* 41.
22. —	* 15.	42. —	* 42.
Cf. indic. in Var.		43. —	* 43.
23. —	* 20.	उन्नित्वं in reg. atque in exx.	
Adduntur: कुसुम्भ. कुन्तल।		शोषितक.	
सुदृष्ट. कुन्तो॥		H. l. finis est capitis: स्वर-	
24. — (उदृष्टल)	* 21.	कार्यं निवृत्तं॥	
25. —	* 25.	44. —	II, 2. cf. not.
26. —	* 23.	45-47. कुचिद्वत्त्वं वा॥ ४५॥	
27. —	* 27.	गद्यपां। गद्यपां वा॥ कुचिद्वत्त्वं	
Unicum exempl. तपां॥		वा॥ ४६॥ सुहृद्यो सुहृद्यो वा॥	
28. = उद्गृह्णास्य। उपां॥ Con-		कुचिन् लोपः॥ ४७॥ पद्याद्यो।	
tra Var. I, 30. et usum.		सुवाद्यो। पृत्तनं। पवित्रं॥ Addo	
29. —	* 30.	h. l. regg. 49. यस्याद्यादेर्वा	
30. —	* 30, b.	॥ ४९॥ पायपां। पाद्यपां वा॥	
31. —	* 29.	Cf. §. 45. Confusa est ho-	
Accedd. वृन्दार्क। भ्रातृ।		rum praeceptorum ratio,	
मातृ। वृद्धि। परभूता॥		uti observavi l. l. Quum	
32. —	* 28.	de lūpa agatur, et r. 49.	
Add. सकृत्। भृत्य। दृष्टि। तृप्ति।		ponatur optio elidendae	
et pro वृष्णि leg. वृष्णि॥		semivocalis, expectares,	
33. —	* 32.	reg. 45. doceri elisionem	
34. —	* 33.	semiv. य, reg. 46. idem	
(दिष्टो दीष्टो वा)		tradi de व; sicuti reg. 44.	

S. S.	Var.	S. S.	Var.
proposita est elisio consonn. ordinarum. At longe aliud dicitur regg. 45.		हो ङः ॥ घनाप्ययुक् ङकारो हो भवति ॥ सहो ॥	
46. Nimirum pro elisa conson. ordinata poni posse ष		62. —	II, 24.
s. व; गणपं pro गणपं, सुहृत्		63. —	" 11.
pro सुभग. Ad inferiores dialectos pertinet haud dubie reg.		64. —	" 12. 13.
		65. —	III, 27.
		पर्य ङः ॥ विस्तारः ॥ At manca est regula et falso h. l. posita.	
48. —	II, 3.	66. —	III, 26.
50. अनुब्रूयादय चर्य ॥ Ex. तस्य		67. —	II, 4.
अ। cf. §. 28, 6.		Additur विकल; cf. §. 80, 3.	
51. —	" 14.	68. —	" 5, b.
52. —	" 15.	69. —	" 5, a.
53. —	" 19.	70. —	" 28.
54. —	" 20.	Scrib. केहभो.	
Cf. §. 41.		71. —	" 6.
55. —	" 21.	Adduntur praeter alia exempla निष्पत्ति, संपत्ति, प्रतिपत्ति, sed mendose; न enim ab hac regula alienum est.	
56. —	" 22.	Sic iam प्रतिपत्ति ap. Var. II, 6. Corrige प्रतिपत्.	
Cf. §. 39, 2. Verba haec sunt: ओ लो ऽवडिप्रादेः ॥ ५६ ॥		72. —	" 7.
अवडिप्रादेर्नाप्ययुक् उकारो लो भवति ॥ तलाघो ॥ अवडिप्रादेरिति किं ॥ वडिसो। षिविडो।		At aliter concinnata reg, डादिः प्रत्यादेः ॥ प्रत्यादेस्कारो डादिर्भवति ॥ पडिग्रन्थो। प्राभूता वेतस। पताका। गर्त। Postremum alienum est a loco.	
तडो ॥		73. —	" 8.
57. —	" 26.	74. —	" 9. 10.
58. —		Sed गर्वित et Prākṛ. गर्वित्.	
59. —	" 25.		
श्रिफाश्रफरयोर्भः ॥ सिभा। सभरो ॥			
60. —	" 27.		
Cf. §. 41.			
61. —	deest.		

S. S.	Var.	S. S.	Var.
75. —	III, 27.	cum षट्; mallem rescribere apud V. इट्ठो।	
76. —	deest. cf. §. 75, 4.	92. —	II, 39.
त्वस्य चत्वरं वा॥ चत्वरं चत्वरं वा		पो लाङ्गलादेः॥ पाङ्गलं। पो-	
77-78. —	III, 22. 23.	हलं॥ Cf. §. 33, 3.	
दृढो तस्याधूर्तादेः॥ पञ्चमस्य च॥		93. de वृत्त; cf. Var. III, 31.	
चट्टइ। पट्टणं॥		94. —	III, 1.
79. —	III, 24.	95. 96. quibus respondent III,	
Accedit कर्ता et varia deriv.		2. 3. sic audiunt: चासुपान्त-	
a वृत्, ut अन्तर्वर्तिन्.		लत्वरः॥ उक्ता। पिक्कं। चक्कं	
80. —	II, 29.	॥ १५ ॥ उपान्तमनयश्च॥ जुग्गी।	
Ponitur तहूपा pro कहूपा,		भग्गी। संक्ता॥ १६ ॥	
सुकुमार pro सौ°, additur		97. —	III, 5.
दारिद्र्य, omittitur चरपा.		अः सर्वसादेः॥ सवृत्तो। ग्रहित्तो।	
81. —	॥ 16.	सुत्तो। ज्ञापां॥ १७ ॥ cf. §. 66.	
Additur affixum तीय cum		98. —	॥ 6.
exemplo तिङ्गं (i. e. तृतीयं)		(मंनू; cf. Var. IV, 15.)	
82. —	deest.	99. — (मत्कपपां)	॥ 7.
हेदुरं ज्ञे॥ दुदत्तं॥ (= द्वितीय)		100. —	III, 59.
83. —	II, 30.	101. —	॥ 60.
84. —	॥ 31.	कपहो। कसपां वा॥	
85. —	॥ 33.	102. —	॥ 61. 62.
86. —	॥ 32.	103. —	॥ 63. q. cf.
87. —	॥ 34.	104. —	॥ 61.
Accedit दहन.		Confusa sunt haec; supra	
88. —	॥ 35.	ponuntur: जमा। श्लाघा।	
89. —	॥ 37.	क्लेषः। ह्री। ओ॥ heic:	
90. —	॥ 38.	क्लान्तः। ग्लापा। म्लानः। स्व-	
91. —	॥ 40.	प्। गर्ह। ग्रह। हर्ष॥	
षट् Prakr. audit इ et con-		105. —	deest.
fusum est apud Var. car-		स्वानदेर्वा॥ १०५ ॥ पहापां।	
dinale aut cum षटि aut			

S. S.	Var.	S. S.	Var.
तिपापां वा ॥ समी । अनिपो		कुम्भापट्ट्यां पूर्वस्य कोदण्डी ॥	
वा ॥ सुत्यं । सुतित्वं वा ॥		119. —	III, 38.
106. — (वा)	III, 65.	लोभाये वाप्ये ॥ वाहं ॥	Corrige
107. —	* 64.	अलो०.	
तन्व्यादेरुत्वा न ॥ १०७ ॥ तण्डुर्ह ।		120. —	deest.
गुरुर्ह (sic; cf. supr. 6;) पदुमं ॥		इकः साध्वसे ॥ सतकतं ॥	
108. —	* 49. 48.	121. —	* 16.
प्यादितात्मादेः ॥ १०८ ॥ आत्मा-		122. —	* 14.
देयुक्तस्य स्थाने प्यादिर्भवति ॥ अण्वा-		123. —	* 15.
ह्वयं ह्वयं [वृत्तः ह्वयवो] । Male		Exempl. est: पामह वाणुं,	
huc tractum exemplum		ut emendavi in ind. s. v.	
propter similitudinem in-		124. —	* 18.
itii.		125. —	* 21.
109. —	* 53.	पर्यवपा pro पर्यापा; et add.	
cf. §. 70, b.		पर्यङ्क. Cf. p. 250.	
110. —	* 46.	126. —	* 20.
111. —	* 44.	127. —	* 30.
Omissa sunt ण्न et त्त in		Accedunt बुधा et बुध्, cum	
regula et in exemplis.		समवन्ध.	
112. —	* 45.	128. —	* 31.
113. —	* 41.	Huc refertur वल्लस्.	
cf. indic. s. v. विजुष्टो ।		129. —	deest.
114. —	* 10.	प्रक्षरितादेर्लक्षः ॥ पंक्षरिष्ठो । ल्को-	
रूढोऽस्थनः । अरूढो ॥		पाः ॥	
115. —	* 17.	130. —	* 12.
Deest कार्य.		131. —	* 11.
116. —	* 39.	132. —	* 28.
Uti emendavi in margine.		Omittitur स्, at recte po-	
117. —	* 47.	nitur इक pro स्त.	
विदुले वा ॥ विदुल्लो । विह-		133. —	* 29.
लो वा ॥ cf. p. 270.		134. —	cf. * 17.
118. —	deest.	ज्ञो रस्यं ॥ कतं ॥	

S. S.	Var.	S. S.	Var.
135. —	III, 33.	150. —	II, 44. 45.
म, uti emendavi; exempl.		151. —	* 41.
पदाणां ॥		152. —	deest.
136. —	cf. II, 46.	आदौ वा ॥ पार्श्वे नर्द वा ॥	
स्त्रुवा(याः) वकारः ॥ पोषहा ॥		Refragatur Var. aequae at-	
Cf. p. 267.		que usus et petita videtur	
137. —	III, 40.	regula e negligentia scri-	
Trahitur bucciam ॥ ॥ ॥		barum. Vel confusio est	
138. —	* 42.	cum ratione Pañcāhica.	
In ex. ओसुयो। उखो ॥		153. —	cf. III, 50. 51. 54.
139. —	* 32.	द्विरनादौ प्रागुक्तोऽरादिः ॥ १५३ ॥	
Generalis ponitur regula		पूर्वप्रकृत्यवस्थायां युक्तोऽनादौ वर्त-	
de ॥, म, न.		माणो वर्णो रादिवर्त्तं द्विर्भवति ॥	
140. 141. 144.	* 8.	हुगो। द्विटो ॥ आदौ तु। ख-	
Exempl. ad ॥ est वर्णो =		मो ॥ आदियुगिति किं ॥ तूरं।	
वर्णः ॥		ओहा। सीहो। मणसिपो ॥	
142. —	deest.	Falsum est exemplum po-	
हो ह्रस्व ॥ गङ्गरो ॥ cf. p.		stremum; nam nil obstat,	
270.		quo minus et geminetur.	
143. —	* 43.	154. —	* 55.
145. —	* 35. 36.	155. —	deest.
146. —	* 37.	नभश्चरहरिश्चन्द्रोऽसदादौ नि-	
प्रतेः स्पष्टं सिद्धं ॥ पडिष्कटो।		पातः ॥ १५५ ॥ पाह्वरो। हरि-	
पडिसिद्धो वा ॥ cf. p. 265.		अपडो। उर्ध्वरो ॥ cf. §. 82.	
147. —	cf. * 44.	156. —	* 52.
ज्ञायेपर्याः ॥ ज्ञापणो ॥ रूपं ॥		Omittuntur ऋतु et जनक;	
cf. p. 244.		et recte quidem pro primo	
148. —	II, 42.	ponitur ऋतु; cf. p. 114.	
149. —	* 43.	Adduntur praeterea ज्ञातु।	
हो दृष्टादेः ॥ दृष्ट। पलाहो(-ज्ञ)।		युयन्। स्थूल ॥	
पाहापो (पायाण) ॥ Adden-		157. —	* 57.
da haec sunt §. 29.		Nonnullis omissis, addun-	

S. S.	Var. S. S.	Var.
tur: तैल (cf. p. 145), भृषा। हेम। मण्डूक. Hinc corrige Var. IV, 35. मण्डूक.		80, 5.)। अथ लब्ध। कचन्ध कचन्ध। वृहस्पति भक्ष्यार्थे (cf. p. 198)। आलान आपाल। भस्म ह्यावा (?)। गृह्य श्रु॥
158. — deest. Posui p. 227.		163. — IV, 34.
159. — deest. cf. l. l. exemplorr. series est: दुर्मग। त्रैलोक्य। अध्वन्। कर्षिकार। दीर्घरात्र। पुष्प। अश्रु। ईश्वर। शत्रु। मित्र। विश्वास। रश्मि॥		164. — » 30. 165. — cf. IV, 35. 29. 33. 21. गोलादिर्वा गोदावर्यादेः॥ १६५॥ गोदावरी गोला वा॥ निलय पिहिलेण (pro निकेतन ?)। उत्पल फलोद्भूत। चूत माचन्द्र। शुक्ति सिष्पी। पिता पित्रलो। विपुन विस्तुला। मलिन मरुल। मुवर्षा मुपपया। श्वकाश श्वोश्वा- सो। अपसार शोसारो॥
160. — III, 56. Emendandum iuxta S. S. देवतुर्द., at nil refert.		166. — » 14. 167. — » 15. अश्वदेरादिगध्यगुर्वज्रपरः॥ १६७॥ असू। वक्र वंको। अश्रु। स्पर्श। मनस्विनी। शुष्क। दर्जन॥ cf. §. 84.
161. — cf. » 56. तत्पुरुषादेर्युक्तश्चोन्नतपदादिः॥ १६१॥ अतुलं। अतुफलं॥ cf. p. 209.		168. — IV, 7. 169. 170. 171. desunt. Cf p. 228. p. 227.
162. farrago exemplorum; cf. Var. IV, 35. 32. 31. 34. II, 18. III, 34. Haec sunt: दाहादिर्द्व्यदेः॥ १६२॥ दंष्ट्रादेः स्थाने दाहादिर्भवति॥ दाहा (cf. §. 41.)। दुहिता भूषा (cf. §. 25)। भू भूमि (भूमिवा?)। पाउ पाडाल। वैदुर्य वेह्लिच (cf. §. 46)। उभय अउग्रह (?)। पार्श्व पास (cf. §. 82, 2.) वृहत् बहु। (est बहु et male h. l. po- situm)। सम्य लम्ब (cf. p. 285.)। चिह्न चिष्णा (cf. §.		172. — » 16. Omissa sunt तिहि et अश्रु। adiecta: किपुनर et संमुख। 173. — » 8. 174. — » 9. 175. — deest. चामामर्षलिङ्गयोर्कारः॥ १७५॥

S. S.

Var. S. S.

Var.

वाचकं । सुवाचो ॥ Utrum-
que a वाच्; ut prior re-
gulæ pars falsa est, si aliud
dicere vult noster, quam
hoc, esse licentiam. Cf.
exempl. p. 293.

176. — IV, 10, 11.

Ponitur etiam द्विगो ।

177. — » 20.

178. — » 18.

179. — » 19.

180. — » 23.

कृदिस्तूपादिः ॥ १८० ॥ होतृषा
मन्तृषा ॥

181. — deest.

न्तद् शतुः ॥ १८१ ॥ होन्तो ॥

182. — deest.

शान्त्य वा ॥ १८२ ॥ वेद्यन्तो ।
वेद्यमाप्नो वा ॥

183. — IV, 24.

184. — » 22.

185. — » 25.

मतोरिल्लादिः ॥ १८५ ॥ धणाद्-
ल्लो (- णि -) । उग्रहाल्लं ।
पुष्पावन्तो । रोसश्चो (- इन्तो ।)
- - चालु । (manca est scri-
ptura).

186. 187. cf. IV, 1. 13.

संधिर्वा प्राप्तः ॥ १८६ ॥ नित्यप्रा-
प्तो वा संधिर्भवति ॥ कुलधर्मी
कुलधर्मी वा ॥ देवं इमं देवमिमं
वा ॥ तिश्यं तीर्थं वा ॥ (cf. p. 319.)

कुचिन्त्यदेव ॥ १८७ ॥ बालाद् ॥

188. 189. 190. desunt.

दीर्घावा सुभगादेः ॥ १८८ ॥ सुह-
श्चो गृह्यो ॥ विसं वीसं वा ॥
वेणुवर्षां वेणुवर्षां वा ॥

कुचिन्नित्यं ॥ १८९ ॥ सालीवर्षां ।
पौलवर्षां ॥

अद् इद् उल् लुप्यव्यञ्जने ॥ १९० ॥

अतो । वीसासो । उस्तवो ॥

191. — deest.

Posui p. 228.

192. — deest.

Cf. p. 320.

193. — deest.

स्वय्यादेर्व घोद् वा ॥ १९३ ॥

सन्ति सौन्ति वा ॥ सपणं सो-
णं वा ॥ पाश्चल्लिखं पौल्लिखं
वा ॥

194. — cf. III, 54.

कुचिद्वल्लो वा ॥ १९४ ॥ पाश्चोत्तं
पाश्चोत्तं वा ॥

195. — cf. I, 5.

ते वयसः ॥ १९५ ॥ तेरह । तेवीरं ॥
(cf. reg. 192.)

196. — IV, 6. 5.

Inter exempla leguntur
hæc nova: मूलुप्याडी मूलो-
प्याडी वा । (cf. p. 175. et
addendum esse video, य
et उ in compositis con-
trahi posse in ओ etiam

S. S.	Var.	S. S.	Var.
ante <i>iuncturam</i> consonan-		197. —	IV, 3.
tium, si ओो ponitur bre-		Masc. उम्भरो ॥	
ve)। चक्काओो et चक्कवाओो		198. —	* 1.
(coniicio, ita legendum esse		मनःशिलादो स ओोद वा ॥ ११७ ॥	
ap. Var. IV, 6. pro पराओो.		मणसिला मणोसिला। मणरहो	
Sanscr. est चक्रवाक।) केपा-		मणोरहो ॥ सररुहं सररुहं वा ॥	
चि केपाचि। इत्यादि (cf. p.		पुणपुणो पुणपुणो वा ॥ इत्यादि ॥	
189.)		Sequitur declinatio.	

Hisce expositis apparet Kramadiçvaram totam doctrinam suam superinstruxisse regulis Vararuchis, mutatis interdum verbis; mutatum seu potius perturbatum ordinem regularum ei attribuire nollem. Praepollet auctoritate haud dubie Vararuches et regulae Prākriticae, quae a scholiastis variis excitantur, maximam partem Vararuchis sunt; ipsisima verba saepe laudantur; si aliis verbis utuntur scholiastae, incertum est, e quonam fonte scientiam suam repetant. Corpus decretorum प्राकृतशास्त्र quod commemoratur, index est, quo saepius significatur liber Vararuchis. Rarius allegantur ceteri grammatici. In huius assertionis testimonium excitabo locos quosdam ex scholl. ad Bhattikāvy. XIII, Vol. II. p. 77 seqq. Pag. 77, l. 10. 78, l. 17. alluditur ad Var. V, 7 (उर एम्मी), haud sine mendis. P. 78, 6. laudatur e Prākritaçastro Var. II, 42. et p. 79, 16. respicitur sub eodem indice Var. I, 7. Pag. 80, 2. infr. laudatur Var. II, 46 (ubi भो rescribendum cum scholl. Bh.); idem decretum optime explicatur ibid. l. 8, cf. p. 88, 4. p. 104, 9. Verba p. 85, l. 4. l. 13. ad plus uno fonte referri possunt; p. 87, l. 7. contra est Var. IV, 12. Sūtra p. 96, 2. infr. est Var. II, 14. Ad Var. II, 10. subaudiunt scholl. p. 106, l. 8. l. 15. वा. Var. II, 2, b. adducitur p. 115, l. 16.

Laudatur p. 107, 2. infr. Hemachandrae regula haec: टर्कास्य वा लः. cf. §. 39, 2. 4. et Var. II, 22. 34.

E S. S. esse videtur regula posita p. 96, 8. cf. p. 99, 1. 1. S. S. 186.

Alia ad diversos fontes trahi possunt, ut reg. p. 85, 17. reg. p. 104, 1. 14. l. 20. observatio p. 98, 16.

Addo quae nova videntur, काङ्क्ष Prâkritice dici pro कान्त् p. 82, l. 2. चापेड etiam mutari in चाघट p. 113, 4. cf. contra p. 81, 1. unde apparet, incertam esse scripturam per न Var. II, 15. cf. p. 131, not. Legendum est चापेलो s. चापेलो utroque loco. P. 103, 8. confirmari videtur assimilatio nasalis ङ ante क. cf. §. 81, 5. Reg. p. 80, 12. laudata (अमहानो विकल्पः i. e. in compositis ancipitem esse vocalem finalem, exceptis महा et aliis quibusdam vocabulis) nescio unde petita sit. Ex eis quae p. 106, 15. disputantur, patet fuisse nonnullos, qui ऐ in vocibus Prâkr. admiserint; e pag. 82, fin. video, nonnullos mecum statuissc, sonum ए evanescere Prâkritice.

EXCURSUS VI. AD LIBRUM II.

Caput Vararuchis XII. et locus S. S. de dialecto Çaurasenica.

औरसेनी ॥

प्रकृतिः संस्कृते ॥ १ ॥

अनादावयुक्तोत् तथयोर्दधी ॥ २ ॥

व्यापृते डः ॥ ३ ॥

गुञ्जी कुञ्चित् ॥ ४ ॥ (Lege पुञ्जे).

इद् गृध्रस्येयु ॥ ५ ॥

ब्रह्मण्यवित्तयत्तकन्यकानां न्यशर्वा यो वा ॥ ६ ॥

सर्वत इति मिलयोर्पाः ॥ ७ ॥

ज्ञा इक्षः ॥ ८ ॥

कुगम्भो(ज) दुष्ठा ॥ ९ ॥

पितृस्तसोर्वाङ्काये स्वरदीर्घश्च ॥ १० ॥

भो भुवन्तिङि । नृलृटि ॥ ११ ॥

ददाते दी । ददस्य लृटि ॥ १२ ॥

दुकृजः कः ॥ १३ ॥

स्थश्चिच्छ्रुः ॥ १४ ॥

स्मृतेः सुमरः ॥ १५ ॥

दृष्टोः पेकः ॥ १६ ॥

अस्तेर-कः ॥ १७ ॥

सिपा येः ॥ १८ ॥

भवसिध्यमिपा तिसखा स्वरदीर्घत्वं च ॥ १९ ॥

स्त्रियामित्यि ॥ २० ॥

एवस्य मेव ॥ २१ ॥

इवस्य विद्य ॥ २२ ॥

अस्मदो ज्ञसा लभं च ॥ २३ ॥

सर्वनामौ उक्तिवा ॥ २४ ॥

भ्रातोर्भावकर्तृकर्मसु परस्मैपदं ॥ २५ ॥

अनं एव ॥ २६ ॥

निपोलेदि च ॥ २७ ॥

आश्चर्यस्याद्दीर्घं ॥ २८ ॥

प्रकृदोदपउदप्रानेषु ॥ २९ ॥

शेषं माहाराष्ट्रवत् ॥ ३० ॥

इति अर्हचिकृते प्राकृतप्रकाशे मनोरमायां वृत्तौ भामहविरचितायां श्रीर-
सेनीलक्षणां नाम द्वादशः परिच्छेदः ॥ १२ ॥

Adiungo quae huc pertinent ex S. S.

माहाराष्ट्यां कदम्भयाः प्रकृत्या वा ॥ १ ॥ मोघइ मोददि वा ॥ गधुकरी ।
गुरभि । मलय ॥

येत्तिकादिर्वावदादेः ॥ २ ॥ येत्तिका तेत्तिका ॥ (L. ते०).

ज्ञा इक्षः ॥ ३ ॥ ज्ञापिष ॥

कृजः क्तो दुष्ठा ॥ ४ ॥ कदुष्ठा ॥

गमो मलुक च ॥ ५ ॥ गदुच ॥
 सो वा ब्राह्मण्याभित्तकन्यादिन्यादेः ॥ ६ ॥ अम्हणं अम्हणं
 तो लः प्रतेः ॥ ७ ॥ पलिछा ॥
 क्रीवे पिर्वा जण्यतोः ॥ ८ ॥ कुपडाई कुपडाणि वा ॥
 उत्तेदो परं ॥ ९ ॥ पुरिसादो महिलादो यमोदो ॥ (Cod. अगिदो)
 सयत्र परस्मै ॥ १० ॥ सङ्गदि ॥
 भूडोर भोचिट्ठो ॥ ११ ॥ भोदि चिट्ठदि ॥
 अलेरुत्ति तिडा ॥ १२ ॥ अत्ति पुरिसो ॥
 खडोऽसस्ताः ॥ १३ ॥ इदोतौ यकि च ॥ १४ ॥ पढीअदि पढिअदि। पढि-
 स्तदि पढिसदि। करीइज्जदि ॥
 खडो मिडा सं नित्यमोइ च ॥ १५ ॥ करीसं ॥

Notae.

1. Ad V. 1. 30. S. S. 1. In inscriptione differunt doctores, in regulis plerisque consentiunt, et dubium non est, quin de eadem dialecto sermo fiat. Quid sibi velit sententia Var. r. 30, explicatum iam est p. 8. Çāurasenicam itaque hoc capite docet Vararuches ita, ut ea tantum distinguat, quae ei non communia sint cum Māhārāshtrica i. e. praecipua Prākritica dialecto, prius iam enarrata. Primariam eandem dialectum iam explicuit etiam Kramadīvaras, nunc exhibet ea, quae Māhārāshtricae sint peculiariora; unde sequeretur, ut dialectus praecipua ab eo non habita esset pro Māhārāshtrica. Quum posthac in loco a me p. 18. exhibito mentionem iniiciat Çāurasenicae inter minores et inferiores dialectos, de quibus tamen nil offert praeter vocabula quaedam singula in hisce dialectis usitata, nulla facta discriminatione, quae cuique earum peculiariora sint, porro sequeretur, ut de Çāurasenica a Kramadīvara nullae omnino positae fuissent regulae grammatici argumenti. Utrumque aequè contra consensum pugnat ceterorum, qui primariam dialectum ad sermonem Māhārāshtricum referunt et non vocabula tantum, sed formas etiam grammaticas peculiarias attribuant Çāura-

senicae. Certum itaque est corrigendum esse locum utrumque ope testimoniorum ceterorum; expungendum est nomen Çâurasnicae in ista enumeratione et liberandum a vicinia ista indigna dialectorum inferiorum; in nostro loco censendum, male intellectam fuisse regulam Vararuchis 30. et falso inde petitam fuisse inscriptionem, quae S. S. 1. legitur; nisi mavis statuere, confusas fuisse in S. S. utriusque dialecti rationes. Atque etiam aliis locis sane abutitur Kramadiçvaras nomine Mâhârâshtri, ex. gr. posthac dicendo ग्रथरे सोरेत्वं ण एषो मेरो कचंचिद् भेदा माहाराष्ट्यादेः ण Mâhârâshtri etc. itaque ponit pro dialecto Prâkritica quaquâ. Desunt in cod. Lond. scholia Bhâmahae ad caput XII. Quo factum est, ut de quibusdam non satis certe diiudicare potuerim.

2. Ad V. 2. S. S. 1. Vararuches docet, dentales त et थ initio non positas, non coniunctas Çâurasenice fieri द et ध. Quae regula si cum regg. Var. II, 6. 1. 26. comparatur, apparet sensus, त et थ Çâurasenice semper in द et ध transire; Mâhârâshtrice contra etiam elidi posse द et ध poni pro थ. S. S. docet, retineri posse क, द, ध, भ, य; nimirum elidi solent क, द, य in praecipua dialecto et in ह mutari भ et थ. Vararuches, qui त et थ non elidit, sed in द et ध mutat, indicat, etiam द et ध originaria retinenda esse; Kramadiçvaras, qui द et ध conservari iubet, त et थ in द et ध mutari non debet negare. Eandem analogiam sequitur quod dicit S. S. de भ; nam in praecipua dialecto praevallere scimus mutationem in ह. Var. II. 26. S. S. 57. क et य in media voce pro arbitrio elidi dicuntur in praecipua dial. cf. §. 35. §. 45.

3. Ad Var. 3. 4. 5. वायुड pro व्यापृत legitur supr. p. 204; add. Mr. 9, 7. Forma poetica et Mâhâr. itaque poni videtur वायुड, quod legitur in versu Mr. 291, 9. पुडो pro पुत्रः nulli inveni, पुत्रो constanter legitur, पुन Apabhrañcicum dici-

tur S. S. Apabhr. 2. *) लिङ् legitur Vik. 108, 9. Praecipua forma quae sit habenda, ignoro.

4. Ad S. S. 2. cf. p. 125. Dissentit haec regula a ceteris; nam hasce formas attribuit praecipuae dialecto Var. IV, 26. Quum exempla prosaria haud dubia sint, non suo loco collocatam esse regulam apud Var. suspicor.

5. Ad Var. 6. 7. S. S. 6. ubi corrigendum est च pro ञ; contra ex S. S. apud Var. न्यत्तपयं सो वा. Iuxta regg. Var. III, 44. 2. cf. §. §. 67, c. 70, a. in praecipua dial. पण्य fieri debet ex न्य, पय, त्त medialibus. Haec mutatio admittitur in Çaurasenica, at etiam alia peculiaris in च, in vocabb. झण्य, फन्या, यत्त, वित्त sive potius वभिन्न; (nam haec praestare videtur scriptura). In voc. अभिमन्यु eadem mutatio attribui debet praecipuae dial. Var. III, 17. Exemplum huius scripturae aliud a grammaticis omissum est, हञ्जा, alia forma pro कञ्जा, ह pro क, ut Var. II, 4. Vid. Mr. 57, 8; 58, 3. etc. In reg. 7. coniectio: -इति व्रजोपर्याः। Nimirum aliter, quam in praec. dial. iniunctum est reg. Var. III, 5. Limitandum itaque videtur, quod supra disputavi p. 243. ita ut सवृद्धं Māhārāshtrice, सवृण्णा Çaurasenice dicatur. Quod cum exemplis magis consentit.

6. Ad S. S. 7. Corrige पलिञ्जा. cf. §. 39, 2. At verosimilius पडि ad prosariam et Çaurasenicam, पलि ad poeti-
cam et Māhārāshtricam loquelam referas.

7. Ad Var. 8. S. S. 3. Consensu itaque grammaticorum इय gerundii forma est Çaurās. तृण s. उण Māhārāshtr. Cf. §. 131. ubi hanc poesi, illam solutae orationi vindicavi.

8. Ad Var. 9. S. S. 4. 5. Utraque vox कदुय e कृत्वा,

*) Mirum est, similiter corruptam esse hanc vocem apud veteres Persas, qui put' dixisse videntur. Cf. Altp. Keilschrift p. 119.

(स. कटुच e कर्तु), गटुच haud raro legitur et solae hae exstare videntur reliquiae gerundii Sanscritici in त्वा. cf. §. 131, 1.

9. Ad Var. 10. S. S. 8. Emenda apud Var. पिनिस्सोर्वी क्रीवे- cf. §. 95. i. e. nom. et acc. plnr. Çaurasenice retinent etiam formam Sanscriticam, पिनि posito pro नि et producta vocali antecedenti.

10. Ad S. S. 9. Hanc regulam non intelligo, nisi dicere vult noster, formam in दो solam esse ablativo sing. Çaurasenico ascribendam; nam ceteri ablativi in हि, दु, घा primariae dialecto tribuuntur etiam S. S. 204. 202. Ablativum in घा prosae iam abiudicaveram §. 94, 4; de हि et दु facile idem credam.

11. Ad Var. 11. 14. S. S. 11. Formae भो (i. e. contractio Sanscr. भव्) s. हो p. 197. et चिरु Çaurasenicae dicuntur; exempla vid. p. 341. et p. 340. Usitatiores sane sunt et in soluta oratione frequentantur; at minime asseverare ausim, eas extra solutam orationem non esse usurpatas. Ex altera parte formae, quae praeter innox commemoratas dialecto praeipuae ascribuntur: हुवदि, हवदि, भवदि pro भवति, et ठवदि, ठेदि pro तिष्ठति, *) etiam in soluta oratione leguntur. Quaestio itaque oritur, quo iure istud discrimen ponatur a grammaticis. Rem ut dubiam in medio relinqnam. Quod de futuro a Var. profertur, emendationem flagitat. Propono न लृटि i. e. non poni in futuro Çaurasenico formam contractam. Re vera भविस्सदि s. हवि° et हुविस्सदि in prosa usitatur; vid. p. 350. होस्सं, होहिमि et quae similes sunt formae, cf. p. 352. p. 355. praeipuae dial. vindicantur.

12. Ad Var. 12. Rescribo: ददतेर्दे। ददस्स लृटि । Nam देमि etc. in prosa frequens est; cf. p. 345. et futurum दास्सं p. 350. in soluta oratione legitur. ददस्सं Māgadhice dicitur Mr. 236, 2.

*) cf. Var. VIII. S. S. 356. 335, et supr. p. 344. p. 345.

13. Ad Var. 13. करदि, करेदि, करोदि in prosa leguntur; cf. p. 348; primariae dialecto praeterea attribuitur कुमादि Var. VIII. S. S. 333. Exempla p. 348. posita e versibus sunt.

14. Ad Var. 15. Lege स्मृतेः; सुमृ in prosa sola est forma recepta; cf. p. 341. Primaria dial. dicere praeterea potest मृ iuxta Var. VIII. cf. p. 126.

15. Ad Var. 16. Emendo पेक्क, uti dici solet pro पय्यामि etc. cf. p. 340. Dialecto praecipuae aliae tribuuntur praeter hanc formae Var. VIII. S. S. 345. de quibus disputabitur in indice radicum.

16. Ad Var. 17. S. S. 12. Emenda ap. Var. चलोत्ति । Nempe चच्छि etc. (cf. p. 346) poetis et praecipuae dialecto seponi videtur.

17. Ad S. S. 10. Var. 25. Res per se patet.

18. Ad S. S. 13. 15. Var. 19. Coniungo, quae ad futurum spectant. Reg. 12. docet Kramadīṣvaras, tres esse futuri formas, nam चसस्ताः pluralis est et desideratur exemplum unum; duo bene se habent et consentiunt cum regula: पडिस्तदि forma est in स्त, पडिस्तदि contra in च; quae remanet tertia in च debet esse ea, quam ego secundo loco posui §. 122, 2. Nam quum in रोच्छं evanescat स्त् in iunctura assimilata च्छ, e futuri signis superesse quodammodo videtur tantum च. Utrum इ an च ante litteras personales ponendum sit in ceteris personis ex opinione grammatici, haud assequor. Exemplum exstat दिक्कामि supr. p. 351, et recte ad prosarium sermonem refertur haec forma. De forma पडिस्तदि summopere dubito, an recte ea proposita sit; sed pergamus. In 1ma pers. sing. praescribitur reg. 15. इ ante terminationem च semper esse producendum. Hoc ex lege est; ईस et रस्स i. e. — idem valent, §. 17. atque vel propter hanc rationem falsa est forma supra posita पडिस्तदि. Male intellexit qui exempla addidit vim apophthegmatis 13. Propter

च in reg. 14. यकि च verba इति etiam ad praecedentem sententiam pertinent et dicitur ante terminationes futuri et इ et ई poni posse, prout स्य vel च sequatur. Exemplum alterum itaque audire debet पकीसदि. Haec multo melius consentiunt. De 1ma pers. futuri idem doceri patet Var. reg. 19. quamvis corrupta sint verba. Credo legendum esse भविष्यमिषा et male e margine insertum esse sibilum alii vocabulo addendum. E vocula वा concludere licet, duas positas esse formas; ideo conicio: -- मिषा इत्त। स वा ख°, nisi mavis इत्तसी। Vararuchem itaque opinor in 1ma sing. fut. persona duas posuisse formas, in इत्तं et ईत्तं, de ceteris nil praecipitur; his haud dubie solam formationem इत्त vindicavit. Haec prorsus digna sunt vetusto grammatico; quamvis nullum teneo exemplum formae करीत्तं pro करिस्त्तं, bono iure eam prolatam fuisse persuasum mihi est. Quod excludit Kramad. usitatiorem forma a 1ma pers. et rariorem admittit in ceteris, id prorsus inauditum est et ad nullam omnino dialectum pertinet, si intelligitur futuri formatio cum स. Nil omnino itaque dixerit, qui coniecerit, ad aliam quandam dialectum trahendum esse locum Kramadivarae.

19. Ad S. S. 14. Etiam haec exempla male se habent et pertinent ad regulam male intellectam; grammaticus haud dubie dicere voluit in passivo ईसदि et इत्तदि aequae bonae notae esse formas; emendo पकित्तदि. Quod denique additur post futuri exempla passivum करीइत्तदि e regula antec. deduci nequit. Exemplum Chandalicum fut. teneo कलिइत्तदि.

20. Ad Var. 18. Quae lateat sub चै forma 2dae pers. sing. praes. nescio; ad futurum referre non debemus regulam; arguit contra reg. sequens.

21. Ad Var. 20. इत्ति s. इत्ती (cf. supr. p. 182.) sola est forma prosaria; quae alia sit a poetis sive Mahârâshtrica usurpata, ignoro.

22. Ad Var. 21. 22. मेव pro एव mendum est et legen-

dum मेव, uti in prosa plerumque dicitur. cf. §. 28, 4. Aliae praeterea sunt formae poctarum; cf. l. l. विष pro इव iterum Çāurasenicae tribuitur, utpote forma potissimum in prosa frequentata; nam supra §. 28, 5. vidimus, वु interdum etiam extra versum poni.

23. Ad Var. 23. Sequitur, ut वयं pro वयं Māhārāshtrīcae abiudicetur; ei vindicandum est वय्दे; cf. §. 112, 4. Ad-dito च in reg. indicatur, वय्दे etiam Çāurasenicum esse. Legitur वयं Mr. 199, 4. in loco prosario, qui ad praecipuam dialectum trahi debet. cf. Exc. IV, p. 35.

24. Ad Var. 24. Depravata est scriptura; si rescribitur ठे: स्थियो, id verum est, locativos in स्थि s. स्थि eorum-que loco adverbia in त्व saepe legi in pedestri sermone. cf. §. 106, 6. At in prosa etiam invenitur हि; म्मि contra a prosa alienum suspicor. Oritur itaque dubitatio, sitne rescribendum स्थिहिया: ।

25. Ad Var. 26. 27. Ad coniugationem pertinet utrum-que praeceptum et eo sensu explicanda sunt verba partim corrupta. वनं formula est h. l. sensu cassa; at quum sciamus, ex exemplari Bengalico descriptum esse apographum Londiniense et nonnunquam satis inscite, licet ल substitucere pro न. In वलं omissum est ल, ut saepenumero factum est in cod. Lond. tum in न् et द् terminatione vocalium declinatorum, tum in substitutis pro istis dentalibus (ex. gr. Var. I, 5. 6. 16.). Lego वल्ल एव, quod referendum est ad vocem Parasmaipadam antec. et docetur decreto hoc, ante litteras personales ति = दि, सि, मि etc. poni posse aut व aut ए. Idem de praecipua dialecto praecipitur Var. VII, 22. hisce verbis: (एल्) लादेजे जा et S. S. 323. hisce: घरेखा. De re cf. §. 120. Sequens praeceptum praebet genit. निपो, qui intelligendus est de 1ma sing. imper. वानिप् dicitur, si indicanda est etiam vocalis praemittenda. Si hoc recte dispu-

tavi, licitum mihi erit rescribere लोटि pro लेदि. Docetur itaque ए in 1ma sing. imper. poni pro terminatione Sanscritica नि. Observavi supra §. 118. coniungi a doctoribus linguae scenicae imperativum et potentialem; h. l. itaque intelligo 1nam sing. pot. in ए, ut भवे, quale exemplum protuli l. l.

26. Ad Var. 28. अच्चेर primariae dialecto attribuitur Var. I, 5. अच्चेरिच्च melius scribitur in forma Çāurasenica; vid. p. 161. Compara eum hoc vocabulo कार्य, cuius forma solita est कर्त्त, p. 249. in versibus etiam केर legitur. cf. p. 247. Inde derivatum केरक in prosa tamen saepe legitur.

27. Ad Var. 29. cf. p. 198. Deest aliquid et comparata reg. II, 34. apparet, pro दो legendum esse दोल. Restat प्रकृ, quod varie tentari potest: coniicio प्रकृत्या. Quod si vera est scriptura, दोला, दपड, दत्तपा scribendum erit in dialecto Çāur. et consentit, quod in prosaria oratione nunquam legitur initio horum vocabulorum उ. Ad poeticos locos itaque restringo quod posui p. 198. उपड invenio in loco Māg. Mr. 308; 1. at ceteroquin init. द.

EXCURSUS VII. AD LIBRUM III, CAP. II.

Specimina dialectorum Māgadhicarum.

Ex cis quae de Māgadhico sermone disputavi, patefactum est, magis quam in ceteris, in hac dialecto dissentire scripturam librorum a decretis grammaticorum. Exigua sunt praeterea discrimina, quibus singula genera inter se distinguantur. Haud inutile itaque visum est, addere h. l. specimina quaedam cuiusvis dialecti, ita constituta scriptura, ut

congrueret ea cum sententia, quam de quovis sermonis genere informarim. Metrica praestabat seligere exempla ob maiorem scripturae certitudinem. Metra, emendationes, coniecturas ad singula exempla indicavi.

I. *Specimina Māgadhicae purae.* §. §. 143 - 148. 152 - 157.

Mr. p. 58. Metr. Āryā.

लेख्यवाच्यउद्दकं शहिचं दृढापा कत्रि पञ्चमे ।

एषिहं ममापिद्यदि के णु हु श्लपां पद्यमामि ॥

Ed. Calc. दृढापा et वत्तामि. Sanscriticum est: लेखकव्यापृतदृढये समिकं दृढा कटिति प्रभटः । इदानीं मार्गनिपत्तिः कं नु खलु श्लपां प्रपये.

Mr. p. 73. Metr. id.

ये अत्रयलं यापिद्य भालं तुलिदं वहेइ माणुशे ।

ताह खलपां पा याद्यदि पा च कन्तालगडि विद्यत्यदि ॥

Ed. C. ubique न pro य; tum गडे. Sanser. य धात्मयलं तात्वा भारं तुलितं वदति मनुष्यः । तस्य खलनं न ज्ञायते न च कान्तारगतो विपपते ॥

Mr. p. 83. Metr. id.

बूहेण तं कडे मे यं वीहृत्यं श्रवुश्रय यपाश्रय ।

एषिहं पाद्यउशीशे पालिन्दमगेपा विह्लिषं ॥

Ed. C. बूहेण, forsitan वूहेण. cf. §. 164, 11. In वीहृत्यं = विहृतं mendum suspicor ob productum sine grammatica ratione initium. Coniicio वीहर्चं, factum est quod pavet omne genus humanum. Si retinenda est scriptura ed. Calc., ponendus est nominativus sing. masc. eo sensu, ut sit: factum est a me, ut consilii expert coram omnibus hominibus verser. पाद्यउ pro प्रकट. cf. Var. I, 2.

Mr. p. 255. Metr. id.

वादादश्रेण तत्रा चीवलतोएपा निम्मिदा पत्रा ।

एदे विडीपापत्रा मपपो पत्रा दिद्य फुलन्ति ॥

Ed. C. निम्मिदा et विदिदपपा । Sanser. वातातयेन तपानि चीवरतोयेन

लिखितानि पत्राणि । एतानि विडोमपत्रा मन्ये पत्रिणा इव स्फुरन्ति. *Suspicionem autem mendam in pत्रा, quod vix aves significare potest.*

Mr. p. 212. Metr. id.

कालेध धम्मग्रन्थे पित्तं ज्ञानेध धापापटहेपा ।

विग्रमा इन्द्रियचोला हलन्ति चिलग्रन्थिदं धम्मं ।

Ed. C. कालेधः कापा; पित्तं omittit. Sanscr. कुरुत धर्मसंख्यं नित्यं ज्ञानेध ध्यानपटहेन । धियमा इन्द्रियचोला हरन्ति चिरसंखितं धर्मं ।

Mr. p. 81. Metrum id.

कत्ताशब्दे पापपापाशब्दश्च हलइ हलकं मणुष्यशब्दः ।

हक्काशब्दे तु पालाधियशब्दः पञ्चभट्टशब्दः ।

Sanscr. कत्ताशब्दो निर्नापाकस्य हरति हृदयं मनुष्यस्य । हक्काशब्द इव मणुष्यस्य प्रभट्टशब्दस्य ॥

कत्ता vocabulum est lusorum invicem se rogantium, quid propositum sit; कत्तु neutrum est pronominis interrogativi, ut in कच्चित् et ता affixum.

Ibid. Metr. id.

यापामि पा कीडिग्रं मेलुगिहलपटपाग्रं पित्तं दूदं ।

तद् वि दु कोइलमहुले कत्ताशब्दे मणं हलदि ।

Sanscr. यापामि न कीडिग्र्यामि मेलुगिहरपतनसंनिभं पूतं । तथापि ललु कोकिलमधुरः कत्ताशब्दो मनो हरति ॥

Mr. p. 90. Mr. — — — — — | quater.

श्रव्यपलक्क खलदूदे पा शक्कि खालिदुं ।

अपपाकलत्तपशत्ते पा शक्कि खालिदुं ।

दूदपशत्त मणुष्ये पा शक्कि खालिदुं ।

ये छि श्रवविषदोषे पा शक्कि खालिदुं ॥

i. e. श्रव्यपलक्क खलीखर्दो न शक्को वार्षितुं । अन्यकलत्तपशत्तो न etc. । पूतपशत्तमणुष्यो न etc. । योऽपि स्वाभाविकदोषो न etc. Observa poni pro एष geminando ob originem.

Mr. 155. Metr. *Indravajra*. — — — — — | quater.

यथा यथा वज्रादि अरुभसपडे । तथा तथा तिम्यदि पुट्टिच्छमे ।

यथा यथा लग्गादि शीदवादे । तथा तथा खेवदि मे हउक्के ॥

Menda ed. C. orthographica sunt. Sanscr. यथा यथा वर्तन्ति सम्प्रपञ्चे,
तथा तथा लिप्यन्ति पृथक्चर्म। यथा यथा लगति श्रौतवातस्तथा तथा वेपते मे
वृद्धयं ॥

Ibid. Metr. ----- | quater; nomine *Sālint*
e genere *Trishtubh*.

ॐ वंशं वाए प्रतद्दिदं शुभदं। वीणां वादे प्रतन्तिं पादन्तिं।
गीतं माए मद्दह्मपुल्यं। को मे मापो तुम्बुलू पालदे वा ॥
Ed. C. altero loco etiam वाए. Sanscr. वंशं वामि सप्तदिदं शुभदं।
वीणां वादयामि सप्ततन्त्री नदन्ती। गीतं मायामि मद्भयानुद्वं। को मे
माने तुम्बुर्नार्दो वा ॥

Observe et non facere positionem, ut in aliis dialectis;
consentit hoc cum §. 146, 1.

II. *Ardhamāgadhiac* §. §. 150. 158 - 159.

Prab. p. 58. Metr. Prākriticum: — — — — — |
quater.

अयि पीपाद्यपात्यपासोहपा।
पलितत्यकुलंगविलोमपा।
इह लगति कद्यालिपि भावकी।
ता किं कालिस्तदि सावकी ॥

Interpretationem Sanscriticam praebet ed. Brock.

Ibid. p. 63. Facile restitui potest metrum *Aryā*, si
conceduntur consonantes singulae pro geminis ex decreto
Var. et Kramad. cf. §. 146, 1. Docebit me Brockhausius
meus, utrum consentiant libri Mpti, necne:

पात्य बले पात्य बले पात्य मिलिवले अ पात्य पादाले।

विषुभदीए सहिदा वसइ हउके महपापापां ॥

भदीए pro भन्नीए et महपा° pro महप° s. महापा°.

M. R. p. 93. Metrum *Aryā*.

सासपां बलिहन्तापां पडिवत्ताइ मोहवादिवेत्तापां।

जे पढमेत्तकडुधं पच्चा पत्तंमुवदिसन्ति ॥

De पत्तं cf. §. 164, 11. P. पत्तं. §. 53, fin. I. e. «Sectaminor iussa

reverendorum, qui medentur stultitiae et morbis, qui remedia
suadent primo initio tantum acerba, posthac salutaria. »

Ibid. Metrum id.

अवाहिमुदे घूले उदिदे संपुषणामपडले चन्दे ।

गह्वरघुदस्त लग्गे उदिदत्वमिदे अ केदु पिय ॥

Emendavi ultimum hemistichium e cod. P. ubi legitur उदह्वर^०
sed emendavit manus secunda. Haereo in hem. tertio; nam
ग्रहपति i. e. sol, huc non facit. Coniicio पद्वर i. e. प्रभवति.
Sensus est: «Occasum versus praeceptus est sol, oritur plenus
Innae circulus; pollet signum Mercurii, orsus est et occa-
sum ivit Draco.» Nominativos Māgadhicos haud perspexere
scholiastae. Deest accuratior cognitio astrologiae Indicae.

Ibid. p. 97. Metr. id.

अलिहन्तापा पणामिगे त्रे दे गम्भीलदाइ घुकीए ।

लोकोत्रलेदि लोए सिङिं मग्गेहि मगगनि ॥

Ed. C. पणामिगे; emendavi e cod. P. Sanser. अर्हतां प्रणामागो
ये ते गम्भीरतया बुद्धेः । लोकोत्तरैर्लोकैः सिङिं मार्गैर्मार्गयन्ति ॥

Nolo multiplicare exempla dialecti huius mixtae.

III. Chāndālica. §. §. 162. 163.

Mr. 298. Metr. Aryā.

इन्दे पवाहिघन्ने गोप्पशवे शंकमे च तालाणां ।

शप्पुलिश्रपापाविपदी चत्तालि इमे पा ददुव्वा ॥

Ed. Calc. पराहि^०, शंकमं et श्रुप्प^०. Sanser. est इन्द्रः प्रवाह्यमाणो
गोप्रसवः संक्रमश्च ताराणां । सत्पुरुषप्राणाविपत्तिश्चत्वारि एतानि न दृष्टव्यानि ॥

De ई passivi correpto cf. §. 177, 1. Confunduntur genera in
चत्तालि इमे; de qua re cf. p. 409. De consonantibus singulis
pro geminis cf. §. 163, 2. §. 146, 1.

Ib. 299. Metr. idem.

पाञ्चलीपधापाभूदे अक्कीघन्ने कदन्तधापाए ।

किं लुघदि घन्तालिक्खे घाहु घपाओ पडदि वज्जे ॥

Ed. Calc. in textu contrahit -भूली- i. e. omittit syllabas दे

et य. Restitui ex interpr. Sanscr. Tum praebebat न pro नः.
cf. §. 164, 8. नः non mutavi, licet credam, Māgadhice potius scribendum esse वाधीयन्ते s. वाधिष्यन्ते. Sed haud certum est, ad Chandālicam dialectum pertinere regulam Māgadhicam Var. 6. Propter eandem rationem non posui वये h. l. et in exemplo seq. Instituenda est omnino collatio librorum Mptorum, ut certius fiat, utrum ad puram dialectum Māgadhicam, an ad mixtam revocanda sit scriptura locorum Chandālicorum. Nulla exempla excitavi e M. R. ob rationes §. 163, 1. datas. Sensus est: lacrimatne aer, quum vir urbis optimas ex iussu fati neci tradatur; devolatne fulmen ex aere sereno.

Ib. Metr. variatio Aryae, *Upagiti*.

पा घ लुघदि घन्तलिकले पोष घपाङ्गे पउदि वत्ते ।

महिलाग्रमूढमेदे पित्तउद् पापपाप्मधुधालादि ।

C. धारादि et in glossa falso मेघे; est nom. Māg. «Effundit nubes mulierum congregatarum sese per imbrem lacrimarum.»

IV. *Çakāricae*. §. 164.

Quum ex mea quidem opinione haec dialectus prorsus Māgadhica sit, ubique posui scripturam Māgadhicam, licet refragante ed. Calc.

Mr. p. 17. Metr. *Vasantatilaka*.

किं याशि धावशि पलायशि पस्तलन्ती ।

वायु प्रसीद पा मलीहिशि चिञ्च दाव ।

कामेपा ह्यदि हु मे हलके तव्यशी ।

घङ्गाललाशिपउदे विञ्च मञ्जलपडे ।

Ed. Calc. iam याशि, sed mox ह्यदि et comparcet, in hisce rebus ab editorr. Calcutt. certas regulas nullibi fuisse observatas. Scribi etiam posset hem. *b*. वायु प्रसीद; at etiam alias उ tribuitur vocativo huius nominis. cf. §. 164, 20. तव्यशी nom. est et pertinet ad हलके, quod ipsum se tanquam masculinum gerit. De ह pro द hem. *c*. cf. §. 33, 5.

Sanscr. किं यासि धावसि पलायसे प्रस्तलन्ती । वायु प्रसीद न मरिच्यसि

तिष्ठ तावत् । कामेन दृष्टान्ते स्म मे हृदयं तपस्वि । अङ्गाराशिपतिं ह्य
मार्गस्वपते ॥

Ad Metra Sanscritica saepius adstricta sunt quae fundit
carmina Çakâras noster. Hoc satis indicat scenicam esse,
non provincialem Çakâricam dialectum in Mr. usurpatam.
Cf. quae observavi §. 22, 4.

Mr. p. 43. Metr. *Indravajra*:

पिबुक्कलं मूलकपेशिवपणं ।

स्कन्धेन गृहीत्वा च कोशप्रपुनं ।

कुक्कोदि कुक्कीदि च बुक्किघने ।

यथा शिवाल्ले शलपां पलामि ॥

Scripsi et in hoc dist. et in antec. स्ल, स्क, ष contra ed.
Calc. cf. §. 164, 12. Gerundium Mâgadhicum, quod expectari
posset hem. b. audiret वेदापि; quod cum metro optime con-
sentit. -दि posui pro -दि ed. C. hem. c. ob metrum et
emendavi बुक्कि° pro कुक्क°, quod passivum non esse potest.
पलामि hem. d. per प्रयामि absurde explicatur. Est ल pro
उ, i. e. पलामि. Incongrua suo more profert Çakâras et dicit
se incidere in salutem, dum alii in Scyllam incidunt et sa-
lutem petunt. Sanscriticum est: निर्वल्कलं (घटिं) मूलकपेशिवर्णं
स्कन्धेन गृहीत्वा च कोशप्रपुनं । कुक्कुरैः कुक्कुरीभिश्च बुक्क्यमानो यथा
शृगालः शरपां पलामि ॥

Sed sufficiant haec exempla dialecti, de qua fusius supra
disservi.

ADDENDA ET EMENDANDA.

P. 4, l. 10. De aetate Vararuchis haec adde. In collectione fabularum Milesiarum Vrihatkathâ dicitur magister (गुरु) regis Nandae, qui successorem habuit Chandraguptam; refertur itaque Vararuches ad initia regni Alexandri Magni. Significatur haud dubie nomine Vararuchis aevum, quo prima iacta sint grammaticae scenicae fundamenta. Satis bene congruit haec notitia, quam Brockhausio meo debeo, cum eis, quae p. 61. disputata sunt. De nomine Kâtyâyanae, quem vindicare sibi etiam videntur sectatores Buddhae, quaestio est adhuc obscura.

P. 11, l. 12. lege amplam.

» 15, » 13. lege Kramadîçvara et cf. quae post hac App. p. 39 seqq. de eius grammatica in medium protuli.

P. 20, l. 26. lege elici pro dici.

» 21, » 3. Geographica tamen vix est huius dispositionis ratio. Cf. p. p. 435. 436. infr.

P. 23, l. 25. Brâvdâ emendandum est iuxta ea, quae e S. S. prolata sunt p. 389.

P. 27, l. 17. lege: unum.

» » » 3. infr. p. 28, l. 10, p. 34, l. 21. Emendanda haec partim sunt ex cis, quae iuxta S. S. p. 471. 472. disputata sunt, ita ut non Râmas, sed grammati-

eus tantum Braja Bhákhensis serpentibus infima loquelae genera attribuisse dicendus sit.

P. 35, l. 18. p. 36, l. 2. infr. नामरिक् reddendum est per praefectos urbi; vid. p. 416.

P. 43, l. 25. lege: efficietur.

» 44, » 2. lege possis et l. 9. eadem.

» 49, » 17. lege प्रभूतं.

» 69, » 8. lege पोउं pro नेउं.

» 75, fin. Dele notam**) et cf. App. p. 49. Em. p. 70.

» 76, » 10. lege छप् pro ठो et p. 77, l. 16. च: pro च.

P. 78, l. 2. आदेशो pro आदेशो.

» 92, » 3. lege तृण pro तृन.

» 103, col. II. l. 25. lege दढा.

» 112, col. I. l. 18. Omissa est nota: Sic explicatur सेत्रं in codice Lond. at apparet, mendosam esse scripturam; e त्रेत्य fieri debet सेच. Num त्रेत alia est forma Sanser. pro त्रेत्य?

P. 116, l. 22. lege: variis eiusdem loci.

» 121, » 4. Exemplum est Dh. Samâg. ed. Bonn. 69, 17. in qua etiam ceteri loci facile poterunt inveniri.

P. 127, l. 1. lege तुवरेदि; nam forma quam posui, तुवरवेदि scribi debet; cf. p. 361.

P. 129, l. 4. होहार्ह = दिभानि legitur Dh. 93, 15.

De आलोउ p. 130, l. 18. et p. 131, l. 13. cf. App. p. 49. Em. p. 70.

P. 139, l. 19. lege उताम्ब pro उताम्ब.

Qui ibidem laudatur locus e Dh. exstat in ed. Bonn. p. 80, 8.

P. 140, l. 23. lege वाण्य pro वाण्य.

» 143, » 3. Recte dictum est, iuncturam म्ह esse levio-
riorem, quam ceteras; at falso huc tractum est exem-

plum सिंह, quod non सीह, sed सीह fit Prākṛitice; cf. p. 270. et App. p. 40. S. S. 17.

P. 145, l. 20. lege: indicare.

» 147, » 4. infra dele punctum post vocabulum caesuram et reponere et explicari cett.

P. 150, l. 11. Dele verba: 1mac declin.

» 160, » 12. Lege 22 pro 23. Ibid. ult. Collata regula S. S. 3. App. p. 50. apparet, ३ esse mendosam cod. Lond. scripturam; eam itaque correxi in Çāur. reg. 8. App. p. 50. ब्रह्मदेव 161, 4. ne Çāur. quidem est. cf. App. p. 58. Incuriae librarii, qui cod. Varar. Lond. exaravit, id falsi porro debetur, quod p. 161, l. 3. exempla हसिं etc. huc tracta sint. Im omnibus elisa est littera न et sunt partic. praeter. passivi.

P. 163, l. 2. Lege: probetur et ad lin. 10. adde notam hanc: न तamen in hisce nomin. Māgadhice ponitur, si veram emendationem inveni §. 144, 4. At tamen, etiamsi hoc न non limitandum sit, uti propositi §. 153, 2. fin. melius id componetur cum ए Māgadhice, quam cum ओ; nam ओ in hoc casu Māgadhice non obinet et इ, quod ex ओ correptum esse debet, ad particip. in न restringitur; ए contra vera est in nominativo masc. in न forma Māgadhica. Si re vera, uti conieci, अण् = न: Sanscr. transit Māgadhice in अइ, duplex oritur nominativus aut contractione aut elisione vocalis finalis.

P. 169, not. *) Addenda est forma अइ; cf. §. 134.

» 175, l. 22. cf. App. p. 47. S. S. 196.

» 176, fin. Adde: Contrahunt tamen saepius poetae, ut Mr. 195, 7. ubi scribendum est ओवसुअइसाइ = वसुअइसाइ.

P. 179, l. 6. Corrige तु et mox सो. cf. p. 338.

» 185, not. *) cf. infr. p. 346.

- P. 187, l. 3. Lege: in Sañcar.
 » 194, » 11. Adde exempla e S. S. 149, App. p. 45.
 » 198, » 5. ॠ hoc initiale pro ॠ restringendum
 est ad usum poeticum. cf. App. p. 58.
 P. 207, l. 13. De ऋषीड cf. ad App. p. 49.
 » 221, » 10. Dele verba: (lege उपड).
 » 222, » 7. Lege पाञ्चन्त pro पाचन्त et l. 20. (दलत्-
 त्व) pro त्व.
 P. 224, ult. lege scribenda.
 » 225, l. 6. Mutanda sunt verba hunc in modum:
 non affici litteris initialibus subsequentibus finales praec-
 edentes;
 P. 235, l. 3. pone ऋ pro ध.
 » 243, not. *). cf. quae disputata sunt App. p. 53.
 » 254, l. 18. Lege §. 84. pro §. 85.
 » 257, » 10. Lege §. 105 pro §. 104. Ibid. l. 22.
 Haec nimis breviter dicta, ideoque obscura sunt. Loco
 affixi त्व ponere debueram formam त्वन्, cuius accusati-
 vus त्वानं Prākritice abit in तूणं, दूणं, दूण, उण. cf.
 p. 289. Conservatur praeterea वृ mediale sub forma
 vocalis उ in femin. adiectiv. in उ, ut गर्ह् pro गर्ह्ये,
 तण्णुई pro तन्वी.
 P. 262, l. 26. Muta §. 76, 3. in §. 73, 5.
 » 263, » 22. Lege लोचण pro लिचण.
 » 264, » 3. infr. Lege classi pro classem.
 » 267, » 2. Lege Apabhrañcice pro Pañcāñcice.
 » 274, » 1. Docuit me posthac Jacquetius, scri-
 pturam cod. Par. esse हर्दिचपड, pro न्द posito पड.
 P. 285, l. 15. lege: nec महम्मस्ताण, nec महस्तताण.
 » » » 17. Muta Vishnuis in Çivae.
 » 299, » 7. Restituenda est linea a typotheta
 omissa: -- पुणो वि दंसपास्स, quem genitivum nullus libro-
 rum ap. Lenzium mutat in दंसपाच्च.

P. 306, l. 1. lege: penult. pro antep. et l. 17. dele vocabulum: *ponunt.*

P. 325, l. 17. एणं = एणं legitur quidem Dh. 85, 19. ed. Boun. at vix aliud est, quam forma Sanscritica male h. l. a scriba posita.

P. 340, l. 22. lege: (--- भणत et in-textu भणय).

» 351, » 23. रोचिदि male insertum est h. l. le: pertinet ad रोचं l. 25.

P. 355, l. 2. infr. lege praecedat.

» 366, » 8. lege मोषावदुं. Ibid. l. 15. De gerund. radicis कृ annotandum est, duas statuendas esse formas, unam कदुष i. c. Sanscrit. कृत्वा, alteram कदुष कर्त्वा, translato Prākritice Guna praesentis etiam ad Gerund.

P. 367, l. 10. lege विलोडण ibid. 41, 4.

» 397, » 18. lege दुर्जनः.

» 404, » 2. infr. pro eius lege Vardhamānakae.

» 414, » 9. pro huic lege ei.

» 436, » 3. pro alias lege: praeter partice. in ण.

In Appendice.

P. 3, l. 18. p. 4, l. 12. Luculenter coniecit Jaquetius: माधुरिकेति, Maduram Indiae meridionalis intelligens.

P. 5. Emendationes huius loci a Jaquetio inventas cum lectoribus communicavi p. 389. p. 471.

P. 15, l. 18. Lege kirāta.

» 24, not. *) Posthac edoctus sum, de Chinis hisce, qui cum Mahāchinis sive veris Sinis confundi non debent, certiora memoriae tradita fuisse in itinerariis Sinensium. Ex eodem fonte accuratior peti poterit notitia Yavanarum, quod nomen potius gentem significat certam Indo fluvio ab occidente vicinam, quam gentes occidentales in universum.

P. 33, l. 20, lege: p. 213-254. p. 260 seqq.

» 39, l. 16. Haec nunc habeo addenda: proclivis quidem est Bandhuvāñchakas (non Bhandhuv.) ad Māgadhicam; sed quum maxima pars eorum, quae profert, ad dialectum praecipuam solitam pertineat, satius duxi in editione quam postea curavi huius fabulae, ad leges Cāurasenicas revocare scripturam.

P. 39, l. 20. lege: Grammaticam Prākriticam.

» 49, » 8. Dicere debui, propter absentiam exempli huius vocabuli scripti per स, uti praecipit Vararuches, probabilius esse, veram esse scripturam, quae ab aliis traditur, सपेल s. सपेल. Nam apud Vararuchem ob positionem reg. II. 15. mutari nequit scriptura.

P. 61, l. 7. lege के pro को.

I N D I C E S.

I. *Index nominum priorum insigniorum, rerumque magis memorabilium. *)*

- Ahlira, nomen gentis 11. 14. 27. 471.
 Abhiri, dialectus 18. 21. 37. 403. App. 3. 7.
 Apabhraṇṣa, dialecti ita dictae 10. 11. 12. 14. 17. 21. 22. App. 1. 4. 6. Definitio vocis 27. 32. 388. 454. 471. Locus huic linguae datus 34. Genera XX 472. derivatio 453. de ea praecepta ex S. S. 449. seqq. eius rudimenta 454 seqq. vocales 454. consonantes 457. nomina 460. pronomina 465. 479. coniugatio 466. 482. Specimina in fabulis 473.
 Ardhamāgadhi, dialect. secunda 17. 20. 26. 36. 387. 435. definitio 404. regulae grammaticae 401. brevis expositio 411. seqq. Specimina in fabb. 404. 410. Exempla App. 61.
 Assanica lingua provinc. App. 20.
 Atkālī, v. s. v. Utkālī.
 Avantī, nomen urbis 18.
 Avantica dial. scenica 18. 36.
 locus ei dandus 435. eius specimen 417.
 Balhika, nomen gentis et dial. 14. 18. 23. 36. 37. eo nomine Bactriani dicti App. 25.
 Bārbārā, nomen linguae 24. Bengalica lingua provinc. App. 20. declinatio Bengal. 47. 57. cf. Prāchyā et Gāudī.
 Berarensis lingua App. 24. cf. Vidarbha et Dāxīnātyā.
 Bhānaha, granunaticus, 5. 128.
 Bhāshā, vocabuli usus apud gramm. 21. App. 6.
 Bhavabhūti, poeta scenicus. App. 27. eius fabulae App. 27. 37. Tractus a comici App. 28.
 Bhillae, indigenae Indiae, App. 22. eorum lingua App. 23.
 Bhōṭa, nomen gentis 14.
 Bikanerica lingua provinc. App. 20.
 Braja Bhākhā, lingua provinc. App. 20. 21. declinatio 47. 54.
 Brāvdā, nomen corruptum 23. App. 6. 7. cf. Vrācha'en.

*) Numerus Arabicus indicat paginam, App. significat Appendices, Em. Addenda et Emendanda ad calcem libri, Ap. Apabhraṇṣicum, Patç. Patçāchicum, Chand. Chaudhāricum, Çak. Çakāricum, Vrach. Vrācha'enense; ceterarum dialectorum sigla per se patent, praecipua indicatur absentia notationis.

Bundelakhhandensis lingua provincia App. 20.

Çabara, nomen gentis App. 2. 3.

Çabari, dialect. 21. 37. App. 1. eius locus 436. nominat. 402. 419.

Çailâdri, nomen montis 14.

Çakkara, gentis nomen App. 1. origo nominis App. 1.

Çakkari s. Çakâri, dialect. 18. 21. 36. 403. 436. App. 1. Specimina in fabb. 420. exempla App. 63. rudimenta 422. vocales 422. consonn. 428. iuncturae peculiares 427. declinatio 429. pronomina 432. coniugatio 432.

Çakuntalâ, fabula Kâlidâsae App. 27. eius personae Prâk. praecip. utentes App. 35. Apabhrañç. 473.

Çamîâdi, vid. Karnâtî.

Çanones Vararuchis 5. App. 48.

Çaurasêni, dialect. scenica, 7. 10. 11. 17. 18. 20. 24. 26. 33. 36. 37. dialectus prosaria 377. quam oh causam secundo loco posita 384. origo et propagatio 385. a lingua Zendica diversa 61. primariae par in vocalibus 138. de ea praecepta a grammaticis 378 seqq. App. 49 seqq. eius formae recensentur 379 seqq. 198. 215. 238. cum primaria in fabb. eisdem personis attributa 377. App. 33. personae ea utentes in fabb. App. 32 seqq.

Çekhârâçhârîya Jyôtiçîçvara, poeta scenicus App. 28.

Champû, genus dicendi 31.

Çhaudâlî, dial. scenica 21. 37. 403. 436. App. 1. parum differt a Mâgadhi 420. Spec-

imina in fabb. 419. exempla App. 63. ei propria quae sint 421.

Çhaud'idêviçarman, grammaticus 16.

Chaska, dial. secqie. genus Paîç. 22. nomen suspectum.

Chûlikâ, genus dial. Paîç. 10. 11. 26.

Çravantî, nomen urbis 18.

Çôdugu, lingua Dekhan. App. 10.

Coluba i. e. Kâulubha, nomen gentis App. 3.

Çâdra, rex et poeta scenicus, App. 27.

Dauid'in, rhetoricus, laudatur 17. 32.

Dâxinâtîyâ, dial. scenica 18. 20. 36. 387. Origo nominis App. 15. eius specimina in fabb. incerta 414. App. 33. seqq. Ad quam classem pertineat 435.

Dekhanicae linguae quae sint App. 9. seqq.

Dhûrtasamâgama, fabula, App. 28 seqq. dialecti in ea obviae App. 39. Em. 70.

Dialecti scenicae 24. earum numerus 2 seqq. 24. 28. 390. apud rhetorr. XVI. 387. maior apud grammatt. et rhetorr. quam in fabulis 28. App. 8. nomina 7. 10. 11. 17. 18. 21. 24. App. 1 seqq. divisio 31 seqq. ordo 34. distributio inter personae fabb. 35. App. 1 seqq. aliter interdum a poetis facta App. 31. origo Sanscritica 39. 58. 438. num etiam provinciales fuerint 41. 59. quibus rebus ab eis differant 487. origo etiam a grammatt. facta 29. discrimen

- a Sanscrita maxime positum in mutatione elementorum 113. eorum discrimina levia 38. confunduntur a scribis 6. 38. 216. App. 31. in eis dissensio grammatt. et poetarum 116. 372. eorum antiquitas 61. cognatio cum Pâli 42. mutationi obnoxiae. non fuere 41. 45. Vide praeterea s. v. v. lingua, Dekhan., Sanscrita.
- Dogurica lingua provinc. App. 20.
- Dramata quorum loci excitantur App. 27.
- Dravidâ, s. - ira, nomen gentis App. 3. generale Indiae meridionalis App. 19.
- Drâvidî, lingua scenica 18. 21. 37. App. 3. 7. Dekhan. App. 19.
- Durgādāsā, grammaticus 16.
- Gāudhārā, nomen gentis 11. 14.
- Garro, gens indigena App. 17. 22.
- Gāudî s. - rî, ling. scenica et provinc. 33. 36. App. 7. 19. nomen generale App. 19.
- Gāurjarî s. Guzeratensis lingua provinc. App. 7. 19. 20.
- Gōandica s. Gondica, gens indigena App. 3. eius lingua App. 3. 4. 12 - 13. 22.
- Gorkhā, gens Indica, App. 17.
- Haïma, liber grammaticus 9.
- Haïva, regio 14.
- Hārutî, lingua provinc. App. 20.
- Harshadēva, rex et poeta, App. 28.
- Hēmachandra, grammaticus 9.
- Hindî, lingua provinc. App. 21.
- Hindusthānî, lingua ita dicta App. 21.
- — — nicac linguae, App. 12. vid. Sanscriticæ.
- India, variis finibus circumscripta, App. 23 seqq.
- Indigenae Indiae, eorumque linguae App. 22.
- Jainica secta utitur Prâkr. praecip. 1. 42.
- Jayapurensis lingua provinc. App. 20.
- Jumarānandin, grammaticus, 15.
- Kācmîrî, lingua provinc. App. 19. 20.
- Kaîkêyî, dialect. scenica 22. App. 7.
- Kālidāsa, poetā, App. 27.
- Kālingî, dialect. scenic. App. 7.
- Kāñchî, dial. scenic. App. 7.
- Kānyākubjā, lingua provinc. App. 19.
- Kārnātî, lingua Dekhan. App. 7. 10. 19. eius ditio App. 12.
- Khassî, lingua indigena App. 17.
- Kātyāyana, cognomen Vararuchis 5.
- Kaûlubha, gens Indica, App. 3.
- Kaûntalî, dial. scenic. App. 7.
- Kāvyachandrikā, opus rhetoricum 30. 32.
- Kavyādarçā, opus rhetor. 31. 32.
- Kāvyaprakāçā, opus rhetor. App. 31.
- Kēkaya, gens Indica 11. 14.
- Kōçalensis lingua provinc. App. 20.
- Kramadîçvara, grammaticus, 15. 300. App. 39. 48. confundit Çaur. et Māhārāshtr.

- App. 52. Vid. s. v. Sanskritasāra.
- Krishnamīra, poeta scenicus, App. 28.
- Kuchensis lingua provincialis App. 20.
- Kunkunensis lingua provincialis App. 12. 20.
- Kuntala, gens Indica, 11. 14.
- Lātī p. 474. legendum pro Nātī App. 5. 7. Lātī dicitur pars Indiae occidentalis, unde nomen *Larice* apud veteres, r posito pro $\tau = \text{z} = \text{r}$. Cf. *Asiat. Journal of Bengal* 1836. p. 687.
- Laxmidhara, grammaticus, 11 seqq.
- Laukēvara, liber grammaticus 9. 20.
- Limes linguarum Sanscriticarum App. 9. 11.
- Lingarum distributio apud rhetoricos 31. 32.
- guae provinciales 33.
- guae extraneae Indis notae 24. Cf. s. v. v. scenicus, Dekhan., Sanscrita, Hindu-sthanicus, indigena.
- Madhyadēyā, dialectus scenica App. 7.
- Mādhyandina, nomen gentis 21.
- Māgadhi, dialect. scenica 7. 10. 11. 17. 20. 24. 26. 31. App. 7. locus ei datus 36. 37. 437. Sensu latiori quid valeat nomen 387. 435. regiones huius loquelae 436. eius indoles 435. 438. Specimina in fabb. 404. a scribis obscurata 404. Praecepta de ea a grammaticis 391 seqq. Vocales Māgadhi. 384. conson. 395. Declinatio 398. 408. Coniunctio 400. Observationes singulae 216. 220. 331. Vestigia consensus cum lingua Zendica 437. Exempla scripturae emendatioris App. 59.
- Māgadhi lingua provincialis App. 20.
- Māhārāshtrī, dialectus scenica a grammaticis cum Prākṛ. primaria composita 8. 11. 17. 20. 25. 33. 36. 384. Primo loco tractatur a gramm. 377. 383. causae huius praerogativae 383. dialectus poetica 377. quibus rebus differat a Čaur. 378. App. 52 seqq. falso sensu positum nomen a Kramadīvara App. 52.
- Mabratīca lingua provinc. App. 19. 21. eius ditio App. 13. declinatio 47 seqq. congruentia cum Prākṛ. praecip. 56. 57. 384.
- Māthilī, lingua provinc. 474. App. 19. 20.
- Mālatimādhava, fabula Bhavabhūti, App. 27. qua dialecto utantur eius personae App. 37.
- Malayālma s. Malabarica lingua Dekhan. App. 10.
- Mālavensis ling. provinc. App. 20.
- Mālavikāgnimitra, fabula Kālidāsa App. 36.
- Maleus s. Mallus, mons Indiae App. 2.
- Manōramā, liber grammat. 6.
- Marvarica lingua provinc. App. 20.
- Māthurikā Em. 69. ad App. 4.
- Methodus grammaticorum 6. 12. 18. 28. 202. 265. 375. 383. 453.

Mixtum genus dicendi quid sit 31. 32. 33.

Mṛīchchhakatī fabula App. 27. dialecti in ea usurpatae App. 32. — 404. 410. 419. 420.

Multanica lingua provinc. App. 20.

Mudrārāksa fabula App. 27. eius dialecti App. 37. — 411. 419.

Nāgara, dialect. scenica 389. eius notitia 470. 472.

Nāṭī, dial. scenic. 33. 471. App. 7.

Nepāla, regio Indiae 11. 14. — lensis lingua provinc. App. 20.

Nivarā, lingua indigena App. 7. 18.

Od'rae barbari dicuntur a Manu App. 3. num alia lingua olim usi App. 4.

Od'rī, dial. scenic. 18. App. 8. 7. cf. Utkali.

Orissensis lingua provinc. App. 3. 12. 13. 20.

Pācchātyā, ling. scenica App. 7.

Pahlavae sunt Pactyes Hero-
doti App. 25.

Pañcāhī, dial. scenica 7. 10. 11. 13. 14. 15. 17. 21. 22.

24. 26. 31. 140. App. 4. 6.

Duo eius genera 13. 22. 27. eius indoles 388. praecepta de ea a gramm. 439. brevis expositio 442 seqq. derivatio 447.

Pālica lingua parum differt a Prākr. primar. 42. 60. eius antiquitas 61.

Pāñchālica dial. scenica App. 7.

Pānd'ya, regio Indiae 11. 14.

Pāraçica lingua 24.

Pārvatīyā lingua provinc. App. 17.

Penjābī, lingua provinc. App. 20. eius declinatio 47. 57. 460. 480.

Personae dramatum pro dignitate vario utuntur sermone 1. quam dialecto cuius utendum 36. enumeratio earum personarum quae in fabb. Prākr. primar. utuntur App. 32. seqq.

Prabōdhachandrōdaya, fabula App. 28. dialecti in ea usurpatae 404. 410. App. 38.

Prāchyā, dial. scenica 18. 36. App. 7.

Prākṛita. Variarum vocis potestates 23-26.

— primaria s. praecipua scenica dialectus a grammat.

Māhārāṣṭrīca dicta 7-10. 24. 25. 31. 32. 33. 37. quae

personae in fabb. ea utantur App. 32. quibus tribuatur a technicis 34. 36. cf.

Māhārāṣṭrī. poetica est dialectus 371. 374. 376. 382.

formae ei peculiares 378. in plurimis consentit cum

Çaur. 377. q. v. cf.

— ticae linguae fundamentales 454.

Prākṛitachandrikā, liber grammat. 3.

— dīpikā, id. 16.

— kalpataru, id. 19.

— kāmudhēnu, id. 9.

— lankēçvara id. 9. 20.

— prakāça id. 3. eius capita IV priora cum scholl. 65

seqq. cap. XII. de Çaur. App. p. 49. cap. XI. de Māg.

391 seqq. cap. X. de Pañc. 439.

— çāstra quid sit App. 58.

- Puharres, indigenae App. 22.
 eorum lingua ibid.
 Rāmārkavāgiṇa, grammaticus 19, 300, 319, eius consilium in diall. scenice multiplicandis App. 8.
 Rasavati, liber grammat. 15.
 Rāmaka lingua 24.
 Ratnāvali, fabula App. 28.
 Prākṛ. in ea sermo App. 39.
 Sabara, vid. s. v. Çab.
 Sāhityadarpaṇa, opus rhetoricum 35. App. 31. locus de distributione dialect. scenice. 35.
 Saliya, nomen regionis 14.
 Suippali, fortasse Maithili App. 7, 471.
 Sanscrita. Eius dignitas 31. 32. locus in fabb. 34, 36. inde derivatarum linguarum duae classes 59. totam Indiam non occupavit App. 9. In ea praefornatae erant dialect. derivatae 438.
 — ticae linguae provinciales hodiernae App. 17. earum ditio et limites App. 17 seqq. earum elemm. varie ex Sansc. deflexa 43 - 45. structura 43, 58. declinatio innovata 46 seqq. 57. differunt a scenicis 40, 487. vocabula peculiariora 32.
 Saṁkṣiptasūtra, liber grammat. 15. regulae de elementis Prākṛitt. cum Vararuch. comparatae App. 40 seqq. praecepta de Çaur. App. 50. de Māg. 393. de Pañc. 439. de Ap. 440.
 Sārasvatī, lingua provinc. App. 19, 20.
 Scena Indica cor varias admiserit dialect. 1, 62, 384. origo 386.
 Scenicæ diall. cf. s. v. diall. — nici poetae, quorum fabulae laudantur App. 27 seqq.
 Serpentibus quo sensu loquela sit tributa 28. App. 4. cf. 471. Em. 65.
 Shad'bhāshāchandrikā, liber grammat. 11.
 Sindhuica lingua prov. App. 20.
 Slavicæ linguae participia 363.
 Suara vid. Çabara.
 Sudhēsha, nomen regionis suspectum 14.
 Sūtra grammaticorum 5. eorum corpus App. 48.
 Tākkī, dial. scenic. App. 7.
 Tāmil, lingua Dekhan. App. 10.
 Telugu s. Telinga, lingua Dekhan. App. 10, 19. eius limites App. 11.
 Tirhutensis lingua provinc. App. 20.
 Tuluva, lingua Dekhan. App. 10. eius limites App. 12.
 Udayapurensis lingua provinc. App. 20.
 Umānagara, nomen urbis et dial. App. 7. potius Upanagara 471.
 Upahālaka gens Indica 14.
 Urdu, lingua Hindusthanica. App. 21.
 Utkalī, lingua scenic. et provinc. alias Odṛī 21. App. 3, 19.
 Uttarakuru, nomen regionis App. 24.
 Uttarāmañcharitra, fabula App. 27. in ea sermo Prākṛ. App. 37.
 Vāitālikā, rectius Vaiçālikā, lingua scenic. 471. App. 7.

Vanāukasi App. 4. cf. Māthuriā.

Vararuchet, conditor grammaticae Prāk. 3. 128. 300. App. 48. Em. 65. eius ratio Cāur. docendi App. 51. falsa doctrina de assimilatione 232. 233.

Vibhāshā quid sit 21 seqq. App. 1. 6.

Viçākhadatta, poeta scenic. App. 27.

Viçvanātha Kavirāja, rhetor 35.

Vidarbhensis dialectus scenica 20. 36. App. 7. 14.

Vidyāvinōda, grammat. 9.

Vikramōrvaçī, fabula App. 27. eius personae Prāk. prim. utentes App. 37. dialect. act. IV. 473 seqq. 484 seqq.

Vrāchatensis dial. scenic. 389. 470. 472.

Vuchensis, lingua provinc. App. 20. Origo nominis 389.

Yavana, nomen gentis App. 22. 23. Em. 64.

Yāvanica lingua 24.

II. Index elementorum Prākriticorum.

अ = आ 127. 139. 158. 160. 162. = अ 131. = अ med.

117. init. 117. = ओ 131.

169. male ex ओ deriv. 150.

= अ: 162. insert. 181. 184.

thematt. adiectum 220.

अ Sanscr. in composit. elis. 173.

अइ = ऐ 121.

अउ = औ 122.

आ = अ 141. 158. = आ: 229.

contract. ex अ, आ cum अ, आ in compos. 179.

आ Sanscr. remanet 127. elis. in compos. 173.

आक् Sanscr. in ओअ contractum 177.

इ = अ 124. Māg. 394. Ap.

454. = इ 140. 159. 161.

162. = अ 131. = अ med.

et init. 117. = ए 134. 162.

Māg. 395. Ap. 455. = ऐ

121. non आ 127. इ final.

in compos. 168.

इ pro Visarga Māg. 395.

ex य 160. 180. 247. 249.

post र 213. Palç. 445. post

अ ante अ आ इ 213. 214.

insert. 182. elisum 247.

translat. ad syllabam antec. 118. 247. 455.

इ = जि 480.

इ = इ 141. = इ: 164. 229.

= इ: 229. = ऐ 121. ex य

ort. 160. 249.

उ = अ 126. Avant. 417. Ap.

454. = उ 140. 159. 161.
162. = ष 114. 117. = घो
135. 149. 150. 162. Avant.
417. Ap. 455. = ष: 229.
 Mâg. 394. Avant. 418. Ap.
455. = घो 122. 151. उ final.
 in compos. 168. c व 160.
180. 184. 256. insert. 183.
 उ = उ 142. = उ: 164. 229.
 = उ: 229. घो? 122.
 ष Sanser. evannit 114. final.
119. in compos. 179. Mâg.
394. Ap. 456. = ष 116.
 = इ 117. = उ 117.
 ष Sanser. 119.
 ल Sanser. 120. Ap. 456.
 ए 144. breve 145. = ष 118.
125. = षा 128. = इ 129.
146. Ap. 455. = इ 130.
151. = उ 132. = ष 117.
 = ए 144. = ए: 229. = ऐ
120. 176. = ष: Mâg. 395.
 ex ष, षा et इ, ई 145. 175.
 in compos. 179. cum voc.
 seq. 176. ex षा इ 308. 345.
 correptum 144. 146 seqq.
 ए exitus vocis Ap. 459. non
 alias 308.
 एर = एरि, एरि 247. App. 58.
 ऐ Sanser. evannit 120 transit
 in ए 120. in ई 121. इ 121.
 ष इ 121.
 ओ 149. = ष: 127. 229. =

उ 131. 132. 151. = उ 133.
151. Ap. 455. = घो: 229.
 = घो 121. 176. contr. ex
 ष, षा cum उ, उ 175. in
 compos. 179. = ष उ omissa
 conson. intermed. 127. =
 षय cum voc. seq. 152. 176.
177. corrept. 149. ex षव
 et षप praeposs. 177.
 औ Sanser. evannit 121. tran-
 sit in घो 121. in उ 122.
 in ष उ 122.
 क = ग Pałç. 439. 442. —
 In med. fere non muta-
 tur 202. praeter Ap. 457.
 elid. 201. Ap. 457. rarius
 in Çaur. 378.
 कक = कक, कक, कक 240. = कल
241. = कय 248. = क, क
250. = कल, कक 256. कु
257. कक 261. कक 264.
 कल = कल, कल, कल 240. = कल
248. क 262. कक, कल, कल 260.
 कक, कल 264. कल, कल, कल init.
285.
 ष = क 197. = ष Pałç. 439.
 ग = क 202. Mâg. 396. Çak.
424. Ap. 457. elis. 201.
 ग = ग, ग, ग 240. = ग 243.
 = ग 248. = ग, ग 250. ला
256.
 ग = ग, ग, ग 240. = ग
243. = ग (ग) 250.

- व = न 197. = न Ap. 457.
 वृकल = वृ 263. 272.
 व = क 197. = न 197. = न
 Pañc. 439. 442. in med.
 non mutat. 202. elis. 201.
 वृ = व 248. व 213. 248.
 व 258. व (व) 250. व 259.
 वृ = व 213. 248. = वृ, वृ
 250. = न 263. = व, व
 266. व 272. वृ, वृ 259.
 (व, व, व 266.)
 व = व, व, व 194. 199. non
 mutatur 207. positionem
 non facit. 208.
 व = व init. 195. post nas.
 213. post र 213. = व 243.
 = व Ardham. 411. Ap. 458.
 elis. 201. 213.
 व = व 241. = व 243. =
 व, व 250. व 257. = व 213.
 248. = व 249. Pañc. 445.
 = व 213. 249. num e d
 206.
 व = व 213. 248. = व 258.
 = व 263. व 270. —
 व = व 219. 271. 199. = व
 199. non mutat. 207. 208.
 व Ap. 479.
 व = व 480.
 व = व Pañc. 446. = व, व,
 व Çaur. 379. App. 53.
 व = व 197. 204. = व 210.
 = व Pañc. 439. non elis. 202.
 व = व 252. = व 242.
 व = व 252. = व, व 260. Ardham.
 401. = व, व 265.
 व = व 204. non mutat 207.
 व = व 203. = व 204. Māg.
 394. 396. 400. 406. = व
 198. 204. App. 58. cum
 न confunditur Çak. 423.
 cum व, व 217. non eli-
 ditur 202.
 व = व 252.
 व = व, व 248. 252.
 व = व 207. 208. = व 208.
 = व 209. non mutat.
 207.
 व = व 195. Māg. 396. Ardham.
 411. Çak. 426. Ap. 458.
 = व 206. = व 197. non
 mutat. 212.
 व = व 237.
 व = व 238.
 व = व, व 244. = व 245.
 = व 245. = व, व, व 245.
 = व, व 246. = व 262.
 267.
 व pro व = व 267.
 व = व 263. = व 259. व
 261. = व, व 269. = व
 267. falso pro व 271.
 व = व Pañc. 439. 442. elis.
 201. rarius in Çaur. 378.
 final. abiicitur 221.
 व = व, व 241. = व, व

243. = त्र 251. = त 252.
 = त्व 257. Ap. 459.
 त्व = क्व, त्व 241. = त्र 251.
 = र् 252. = स्त, त्व 264. =
 क् Pañc. 439.
 त्र num manere possit? 251.
 व = त 198. = ध Pañc. 439.
 द = त 203. Çaur. 378. Mâg.
 396. 400. 406. elis. 201.
 Ap. 457. rarius in Çaur.
 378. elis. init. ante व 257.
 final. 222.
 दि = दृ 115.
 द्द = द्द, द्द 241. = न्न 243.
 = द् 251. = र् 252. = त् 252.
 द = त्व, द्ध 241. = र् 252.
 = ध 257.
 द non mutat. 251. 258. init.
 282.
 ध = व 207. Çaur. 378. ra-
 rius elis. Çaur. 378. pro
 द 198.
 न Pañc. 444.
 न् final. in Anusvâram mut.
 223.
 न्द = न्न 238. Çaur. 378.
 न्ध = द्ध 271.
 व = क्व, व Pañc. 439. 442. elis.
 202.
 व्व = क्व, द्द्व, त्व 241. = व्व
 248. = व, र् 250. = व्व
 256. = व्व 261. = व्व 264.
 = त्व Ap. 459. 481.

क्क = क्व, द्द्व, त्व 241. = व्व,
 व्व, क्क 260. = व्व, व्व 264.
 क् = ध Pañc. 439. non mutat.
 207.
 ख = व 203. = क, ग 203. non
 distinctum a व 177. 201.
 240.
 ख्ख = त्व, द्द्व, द्द्व 241. =
 र्, ख 250. = म्? 246.
 ख्म = त्व, द्द्व, द्द्व 241. = व्व
 248. = म्, र् 250. = व्व Ap.
 267. = द्ध 270.
 म् = क 207 = व 198. = क
 203. rarius elis. Çaur. 378.
 म = व, व 207. = क 203. =
 व Ap. 458. non mutat. 212.
 म् fin. 161. 223. Çak. 426.
 Ap. 459. 474.
 य्क = व्व, त्व Pañc. 446.
 य्ख = म् 246.
 य्म = द्ध 271.
 य्म = द्द्व, य्म, त्व 244. = व्व,
 र् 245. = व्व 246. म् 255.
 pro द्द्व Ap. 475.
 य्द = व्व 261. = व्व 263. =
 व्व 267. = ह्म 269. Levis
 iunctura 143. 149.
 य = त्व Mâg. 396. 406. elis.
 212. 214. Mâg. 396.
 Pañc. 445. Çak. 425. insert.
 216. praef. Pañc. 442. re-
 tinetur saepius Çaur. 378.
 mutat च antec. in दृ 118.

ख=घ, ङ Mâg. 397.

र=र 206. =घ 247. ल

Ap. 458. =घ Ap. 459. ad-
spirat 251. Çak. 424. 425.

Ap. 459. manet 216. in

Ap. 459. in Vrâch. 470.

pro ३ perperam 217. as-
similat. 250 seqq.

३ final. quomod. mutat. 226.
227.

रि=र 114. =घ 213. =रु
115. =घ Patç. 445.

रिस=रि, र 253. 262.

रिह=र 270.

रु=रु 116.

ल=र 205. र 210. =३ 205.

=रु 206. seiunct. a conson.

antec. 255. =३, स, रु Ardh.

402. 412. Av. 417. Çak.

423. =रु 216. Mâg. 395.

406. Ardham. 402. 411.

Dâx. 415. seqq. Av. 417.

Çak. 423. Patç. 444. =

न, पा Patç. 444. manet 217.

Patç. 444. elid. 217.

लल=ल 249. =ल 252. =

लु 256. =घ 250. =रु 217.

ळ=घ 250.

लह=रु 270.

न Çak. 425. Patç. 444. =

रु 116. elid. 218. 257. Ap.

458. =म 198. insert. 256.

वि=व 117.

APPENDIX.

विष=व 124.

वु=रु 258. =व 218. 249.

=व, र 218. 252. assimil.
257.

श=ष, स Mâg. 395. 406.

Ardh. 401. 411. Av. 417.

Çak. 423.

श्व=श? Mâg. 398. 427.

श्च Çak. 428. omiss. 259.

श्छ Çak. 428.

श्र=श Mâg. 398 seqq. 408.

=स Mâg. 407.

ष्ट, ष Çak. 428.

स=श, ष 194. Av. 417. Patç.

445. Ap. 458. =स init.

282. manet 219. perpe-

ram elis. 474. final. 228.

स praeced. vocal. long. =

ष 262. =स 268.

स=रि, श, स, श्र, र, स, 253.

278.

सट=ष्ट Patç. 445.

सन=स, ष, स Patç. 445.

सिण=स 267.

सिल=स 260.

सक Mâg. =स 398. 407. 427.

स Çak. 428.

स=स 259. =स 260. =

ष, ष 262. =स 268. =

स, स 253. 268. =रि, र 253.

262. =श्र 257. 260. =स

257. 269. स 258. num =

स 262.

- ह = क, 203. App. 53. = ख, ह male ex क 209. praeced.
 व, घ, ष, भ 207 sq. in verss. vocal. longa = ञ 263. ज,
375. Ap. 458. = ण 203. ख 268. Māg. 398.
 pro त, potius घ 206. = - insert. post घ suppress.
 ञ, घ, स 194. 219. Ap. 459. 216. manet 219. geminari
 elisum Ap. 484. male 474. nequit 269.
 inser. Çak. 425. हिर = ह 270.

III. *Index argumentorum grammaticorum.*

- Ablativus sing. 302. Çaur. 379.
 App. 54. Çak. 430. pl. 310.
376. pronom. 321. Ap. 461.
478. plur. 463.
 Accentus Prâkr. 148. 150. 154.
157. 160. 164. 184. 214. 229.
257. 276. 303. 305. 341. Çak.
431. 433.
 Acclivitas consonn. Pañ. 442.
 Accusativus sing. 301. pl. 309.
 Çak. 429. seqq. sing. Ap.
461. 477.
 Adiectiva 317. possess. in वत्
 et मत् 294. declin. 314. in
 इत् 294. declin. 316.
 Adspiratio consonn. 232.
 Adverbia 363. 465.
 Affixum क 288. Çak. 431. Ap.
460. 475. घाक Çak. 431. घाल,
 इर, इल्ल, उल्ल, इत्त 289.
 घालु 291. प्पा Ap. 460.
 Anusvāra 224. 245. 246. final.
187. 223. 226.
 Assimilatio consonn. 232. Māg.
407. Çak. 426. Pañ. 445.
Ap. 459. inversa 241. Māg.
407. Çak. 426. non obser-
 vata 428. nimia poetis at-
 tribuenda 487.
 Augmentum syllab. nasale 278.
 Casus Prâkrit. 299. eorum
 derivatio ibid. in lingg.
 province. 51. 58.
 Caussativum 359.
 Comparatio 317. -rativa in ईयत्
295.
 Composita 167. 173. 221. 283.
295. 368.
 Coniugatio 333. -tionis classes
 Sanscrit. confusae 334. 340.
349. — I. 340. II. 344. III.
346. IV. 342. 185. V. 347.
 VI. 342. VII. 347. VIII. 348.
 IX. 348. X. 343. earum
 distributio in scen. diall.
418. contracta 341. Çaur.
 App. 57. Çak. 433. Ap. 483.
 Consonantes singulae 194. ea-
 rum schema Prâkr. 200.
 initt. 195. medially. 199. final.
164. 220. depressae 203. eli-
 sae 201. 374. similes 231.
 geminae 231. 275. iunct.

medj. 235. initiall. 281.
iunctarr. tabula 281. iunctae elisae 273. iunctt. divulsae 284. tres iunctae 271.
consonn. in alium ordinem transeuntes 211. 280. 285.
singulae pro gemm. Mäg. 396.
Contractio 175. 341.
Correptio 139. 154. 160. 161.
Ap. 475. ante ऋ 187. ante ऌ 190. diphthongg. 135.
Corruptae scripturae caussae 38. 390. varia genera 372.
Dativus abest 299. Çak. 430.
Declinatio 296. depravatae ratio 297. exempla declinationum 312 seqq. Mäg. 408. Çak. 429. Ap. 460. 475. in lingg. province. 46 seqq. 57.
Declives linguae 472.
Dentales ante ँ Mäg. et Çak. 427.
Depressio consonant. 203.
Derivatio nomin. Prakk. 288. 368.
Desiderativum 367.
Diphthongi Prakk. 113. 120. 133.
Divulsio consonn. 180. 244. 284.
Dualis abest 298.
Elisio vocall. 171. 176. consonn. 201. 375. adspiratt. 207. duarum 274. sibili init. 285. rarior elisio in Çaur. 378. App. 52. in Paic. 443. in Ap. 458. poetica 455. 374.
Enclitica 185 seqq. 328.
Feminina in ङ 292. particip. 362. Ap. 476.
Frequentativa 367. 435.
Futurum 349. 376. partic. pass. 364. Çaur. 380. App. 55.

Ardham. 413. Çak. 434. Ap. 467. 483.
Geminatio, vid. s. v. consonant.
Genitivus pro dativo 299. sing. 303. 304. pronom. 321. plur. 311. pronom. 323. Mäg. 399. 408. Çak. 430. Ap. 462. plur. 463.
Genus 298. 368. in lingg. province. 47. confusum Mäg. 399. 409. Çak. 430. Ap. 460. 476.
Gerundium 366. 376. Çaur. 381. Mäg. 400. Paic. 447. Ap. 468.
Gradus comparationis 317.
Guna obsolevit in Prakk. 152.
Hiatus 165.
Imperativus 338. Çaur. App. 57. Avant. 418. Ap. 467. 483.
Incrementum radd. ऋ, ऌ 356 seqq.
Infinitivus 365. Ap. 460.
Initium vocabuli 196. 283. 234.
Insertio vocalis 180. 284. Çak. 426.
Inflexiones nomin. v. s. v. casus. verbales 335. 338. 349.
Instrumentalis sing. 302. 304. pronom. 321. 323. plur. 310. Çak. 429. Ap. 461. 477.
Licentia poetica 170. 283. 290. 376. 475. Çak. 431.
Locativus sing. 304. 268. pronom. 321. 323. plur. 311. adverb. 368. 376. Çaur. 379. App. 57. Çak. 430. Ap. 462. 478.
Medium maximam partem obsolevit 334. 340. eius reliquiae 376. alienum a Çaur.

380. minus a Māg. 400.
410.
 Metra Prākṛ. 156. 157. 479.
 App. 64.
 Nasales Prākṛ. 212. 236. 243.
 transpos. 212. finalis 226.
 Paṇ. 444.
 Nomina in अन् 294. declin. 315.
 in अस्, इस्, उस् 295. declin.
316.
 Nominativus sing. 301. in ङ
 alienus a Prākṛ. prim. 150.
 plur. 307. plur. neutr. 307.
 pronom. 323. Çaur. plur.
 neutr. 379. Māg. sing. 398.
 plur. 399. 409. Ardḥ. 402.
412. Avānt. 418. Çak. 429.
 plur. 430. Ap. siug. 461.
476.
 Numeri 298. 322. 334. in lingg.
 provinc. 47.
 Participia 361. praes. act. 294.
361. med. 362. fem. 362.
 pass. 362. praeter. pass.
362. fut. pass. 364. Ap. 468.
 Passivum 358. 381. Çaur. App.
56. Çak. 434. Ap. 467.
 Personae verbi 334.
 Poeticus sermo 204. 230. 304.
312. 339. 343. 353. 355.
363. 365. 367. 371. 374.
380. 383.
 Positio 138. pos. levior 143.
149. 177.
 Potentialis 337. pro imper.
 App. 58.
 Praepositiones 141. 368.
 Praesens 335.
 Praeteritum quod dicitur भूत
353.
- Precativi reliquiae in Prāk.
353. 357. 376. 381.
 Proclisis 193.
 Productio vocalis 138. 141.
 Pronomina 321 seqq. possess.
332. reflex. 332. pronomi-
 nalia 332.
 Prosodia Prāk. 156.
 Quantitas Sanscr. mutata 123.
138. 143. 154. 157. 188
 seqq. Çak. 431. Ap. 468.
 Radices Prākṛ. 286.
 Samprasāraṇā 214. 218. 257.
 Ap. 458.
 सखादि 332.
 Sibilorum iuncturae Māgg.
398. non assimilatt. Çak.
428. Nāg. 470.
 Thematum nomm. classes 288.
 pronomm. 323.
 Transpositio vocall. 176. 179.
 nasall. 212.
 Verborum inflexiones 335 seqq.
 classes 340 seqq. contractt.
341. verbum substantiv.
345. Çaur. 382. enclit.
192.
 Visarga Sanscr. evanuit 142.
162. 164. 229. num Māg.
 इ fiat 395.
 Vocales Prākṛ. prim. 113 seqq.
 parum mutatae 123. cf.
 praeterea s. vocc. quanti-
 tas, insertio, productio,
 correctio, elisio.
 Vocativus sing. 306. 312. vocc.
 in अ 228. plur. 307. Māg.
399. Ardham. 413. Çak.
429. Ap. 463. 478. plur.
463.

IV. *Index vocabulorum Prākriticorum notatu digniorum.*

अ them. pronom. 327.
 अ = च 192. 196.
 अइ, अए interi. 370.
 अस = अय 253.
 अगिणी = अग्निः 244.
 अक्क, verb. substant. 346.
382.
 अक्करीअ, अक्करीअ, अक्क्रे = आश्रय
118. 161. App. 58.
 अरूठ = अरुन् 320.
 अषा, them. pronom. 327.
 अषापरिस = अन्दादृश 116.
 अति praep. Sanscr. 168.
 अत्र, अत्रापा etc. = आत्मन् 295.
315. Çak. 426.
 अदस् pronom. Sanscr. 327.
 अधि praep. Sanscr. 168.
 अनु praep. Sanscr. 168.
 अन्तर् 227. 230.
 अन्तेउर = अन्तःपुर 132.
 अप praep. Sanscr. 177.
 अपि part. Sanscr. 188.
 अप्प, अप्पापा etc. = आत्मन् 244.
295. 315. 332.
 अन्नरी = उपरि ? 131.
 अन्नि = अग्नि 189.
 अन्नि praepos. Sanscr. 169.
 अमु, them. pronom. 327.
 अम्ब = अम् 246.

अम्ह, them. pronom. 331.
 अम्हारिस = अम्हादृश 115.
 अव praepos. Sanscr. 177.
 अरे, partic. 370.
 अलाहि partic. 370.
 अव्वो partic. 369.
 अक्के Mâg. = अहं 399. 409.
 अहिम्तनु = अभिमन्यु 245. App.
53.
 आ praepos. Sanscr. 139.
 आअडे = आगतः Mâg. 396.
 आषा = आत्ता 140. 244. 274.
 आषो = ज्ञाने 196.
 आषा = आत्मन् 315. cf. अप्प.
 आपेल = आपीड 130. 207. App.
49. Em. 70.
 आल = काल 196.
 आसी = आसीः 164. 346. =
 आसीत् ? 164.
 आसिता = आशिस् 230.
 आतु = अयत्ता 172.
 इअ = इति 129. App. 41. S.
S. 19.
 इति Sanscr. 188.
 इत्थी, इत्थिका, इत्थिआ 182. App.
56.
 इअ Sanscr. 129.
 इदे pronom. 326.
 इध = इह 219.

एम् them. pronom. 326.

इर, interi. 369.

इष Sanscr. 191.

इदिस = इदृश 115.

उपा, उपो = पुनरु 196. 227.

उत् praepos. Sanscr. 141.

151.

उपरि praepos. Sanscr. 169.

193. 131.

उरुषट = उरुषट 273.

उत्सुष = उत्सुक 151.

उ = उत् praep. 142. 151.

interi. 370.

उत्सव = उत्सव 142. 151.

ए = एवं, एतद्, Ap. 482.

एष = एव 189. एषवेच = एवमेव

ibid.

एषाद = एकादश 206. 194.

एषा, them. pronom. 325.

एषिणं (एषिणं) = इदानीं 129.

एत, एत them. pronom.

325.

एत्रिक = यति 125.

एव = इव 129. एवु Ap. 454.

एदर = इदृश 126. 130.

एदरो = इतः 130.

एध = इह 219.

एरिस = इदृश 116. 126.

एह = एष Ap. 465.

एही = इदृश Ap. 455.

एव, एव 189.

यो = यव et यव 177. partic.

369.

योत्रास = यव + काश 136. 203.

211.

योत्राह = यव + गाह 203. 211.

योसठ = योषध 209.

योसव = उत्सव 151.

योसुष = उत्सुक 151.

योहालिष = यपवार्य Çak. 425.

क, them. pronom. 325.

कश्च, कद् = कृत 116.

कदुष s. कादुष = कृत्वा 116. 161.

181. 366. App. 53. Em. 69.

कठ rad. = कृष 210.

कत्रा, vocab. Sanscr. App.

60.

कसपा = कृष्णा 181.

कादुं = कर्तुं 141. 152.

काहल = कातर App. 49.

काहावया = कार्यापया 274.

काहिष s. काहीष 147. 354 sqq.

किणो, किणु, partic. = किनु

369. किपोदं = किन्विदं 173.

किर, किल, partic. 369.

किद् = कृत 116.

कीदिस, कीरिस, केरिस = कीदृश

115. 116.

कीस partic. 369. = कस्य 326.

= किं स 226.

कुपादि = कृपाति (करोति) 348.

App. 55.

केत्रिष = कति 125.

केलु Ap. = कुत्र 454.

केर, केरक, केरिक 118. 189.

422.

कोल्लु 150.

कोहपडी = कुम्पापडी 262. 274.

कलु = कलु 192. 217. 369.

कया = कया 181. 284.

कम्भ = कम्भ 285.

काणु = काणु 285.

कु = कलु 192.

कुत्त = कुत्त 197. 241.

कुप्पड 126.

कलञ्च Çak. = कलक 424.

कोडञ्च = कोटक 285.

गंसपा = ग्रसपा 253.

गडरु = गौरु 122.

गडुड = गर्त 242.

गळिपा, गळिपा 206.

गहू = गुरु 122.

गहिर = गम्भीर 237.

गिरु = गृध Çaur. 379. App. 53.

गेपड = ग्रह 117. 130.

गेह = गृह 118. 130.

गोला = गोदावरी 172.

घर pro गृह 197.

विसदि = वसति 124. 197.

वेनु etc. a ग्रह 118. 197. 361.

घोल a घुर 246.

च copula 192.

चल्लर = चलर 258.

चत्तारो etc. = चत्तारः 319.

चम्प = चर्च 239.

चिट्ठदि = तिष्ठति 197. 211.

346. Ard. 412. Çak. 428.

चिया = चि 347. 361.

चिन्ध = चिद्र 271.

चोली = चतुरी 176.

इ, इट्ट = इट्ट, यट्ट 319. 194. 320.

इत्तन्नपणा = सप्तपर्णा 199. 320.

इहा = इया 215.

इप्प, इम्प = इत्त 256.

इम Ap. = इव 458.

इोवा = इया 285.

इोहा = इडा 270.

इत्तक = युध 211.

इत्तिक = यति 125.

इत्तु = यत्र Ap. 454.

इदह = यादृश 125.

इेम Ap. = इव 458.

इेव, इेव etc. = इव 189 seqq.

इेह Ap. = यादृश 455.

इा, इान 243 seqq. App. 53.

इरु Ap. = यं, यां, यद् 465. 470.

कोपा = कोपा 199. 263. = होन 199.

टिट्ठदि = तिष्ठति 197. 346.

उपड = दपड 198. App. 58.

उत्त = तप्त Chand. 422.

उत्ता, उत्ता, उला 198. App. 58.

उक्क, operire, 286.

उत्तते = उत्तते 198.

वा = न vel च priv. 193. cum verb. subst. 345. them.

pronom. 325.

पां = एनं, एनां 172. 325. =
ननु 173.

पाच्यता = मर्तन 249.

पा वि particul. 370.

पावर, पावरि, particull. 369.

पाहाण = घान 267.

पाङ्गल, पाहल, 197. cf. in-
dic. in Var. s. v.

पासढ = निषध 209.

पो = निः 142. 228.

पोडर = नूपुर 132. 133.

पोह = सेह 285.

पोल्क = नुद 206.

पोपहा = सुपा 194. 267. 285.

पोहल 197.

पाह्यर = नभस्वर 273.

पहाण = घान 267.

त, them. pronom. 324.

तधपिं = तदानीं 159.

तद्य = तृतीय 319. 159.

तए = त्वया, तथा 179.

तन्तिल = तन्त्रित App. 35.

तन्तिल 421.

तम्ब = सम्य 285. = ताम् 246.

ता = तद् 222.

तादिस, तारिस = तदृश 115.

तालवेण्ट = तालवृन्त 119. 130.
237.

ति, त्रि = इति 172. 186 seqq.

तिरुञ्ज = तृतीय 319.

तिक्कणा = तीक्ष्ण 181. Paic.
446.

तिपिणा = त्रीणि 319.

तिल्य = बल 125.

तिम Ap. 458.

तिरिस् praepos. Sanscr. 230.

तीक्ष = तृतीय 319.

तीसधा = त्रिंशत् 320.

तुं = त्वं Ay. 418.

तुक् them. pronom. 329.

तुपिह्य, तुपिह्यक् = तृष्णीक 277.

तुम, them. pronom. 328.

तुमे = त्वं Chand. 432.

तुरं = त्वरं, adverb. 369.

तुवर, तुवर = त्वर 127.

तुद, तुम्ह 328. 329. तुहं Ap.
418. 465.

तूस = तुष 142. 262.

तेजिक = तति 125.

तेत्यु = तत्र Ap. 454.

तेह = तदृश 125.

तेम Ap. 458.

तेह = त्रयोदश 206. 320.

तेह = तदृश Ap. 455.

तो Çak. = ततः 432.

त्यन् rad. Sanscr. 282.

त्य = एय 192. त्रि = वसति 172.
192.

त्यिप् = तृष 198.

द = त, them. pronom. 324.

दंसेहि 165. 355.

दड्ड = दग्ध 209. 242.

दपठा = दंष्ट्रा 141. 280.

दह = दश 194. 320. = -दृश
125. 104.

दाद्यदि a द्वे 185.

दाढा = दंढा 141. 280.
 दाणिं = दानिं 162.
 दाव = तावन् 197.
 दाहिण = दक्षिण 263.
 दिवस, दिवह = दिवस 219.
 दिग्घ = दीर्घ 140.
 दिदिठ्ठा = दिह्या 306.
 दिपण = दत्त 125.
 दिवुर = देवर 134. cf. App. 41. S. S. 34.
 -दिस = दृश 115. 206.
 दिस, दिसा = दिश 293.
 दीसदि = दृश्यते 141. 381.
 दीह = दीर्घ 140.
 दुखल्ल = दुकूल 131.
 दुए, दुवे = द्वे 318.
 दुः praef. Sanscr. 142. 227. 230.
 दुक्खिण्ण = दुःखित 260.
 दुदिच्च, दुदीच्च = द्वितीय 171. 318.
 दुहा = दिधा 129.
 दुहिद = दुःखित 260.
 दु = दुः 142. 228.
 दे = ते 197. 324. 328. =
 त्वां Çak. 432.
 देउल्ल = देवालय 172. 218.
 देऊ Ap. = दत्त 468.
 देव्व = देव 121. = दत्त Chand. 422.
 दो = दौ, दा 318.
 दोहल = दोहर 206.
 दोहा = दिधा 129.
 दुं Ap. = तं, तौ, तद् 465. 470.

धोदा s. धीमा = दुहिता 172. 198.
 धीर = धैर्य 121. Em. 66.
 धुमर = धमति 126. 183.
 धूदा = दुहिता 172. 198.
 नि praepos. Sanscr. 168.
 निः praepos. Sanscr. 141. 227. 230.
 नु partic. Sanscr. 173.
 नूपुर Sanscr. derivat. 133.
 पइ = प्रति 368.
 पइ pronom. Ap. 2. pers. 481.
 पच्चोट्ठ = प्रकोष्ठ 136.
 पत्तकिच्च = प्रसारित 263.
 पञ्चि, पुञ्चि Ap. 481.
 पच्च 319.
 पठम, पठुम = प्रथम 209.
 पडिप्फहो = प्रतिस्पर्धिन् 265.
 पडिप्फहो = प्रतिविद्धिः 265.
 पठम = प्रथम 209.
 पणपाण्ह = पञ्चदश 237.
 पणपासा = पञ्चाशत् 237. 320.
 पठुम = पठ 180. 244.
 पपलीपा Av. = (प्र)पलायमान 419.
 परि praep. Sanscr. 168.
 पलि = प्रति App. 53.
 पलिच्चर Māg. 396.
 पलिच्चा = प्रतिष्ठा App. 53.
 पलित्त = प्रदीप्त 206.
 पल्लत्तय = पर्यप्त 250.
 पल्लङ्ग = पर्यङ्क 250.
 पच्चोट्ठ = प्रकोष्ठ 131. 136.
 पच्चानुपदिक्का 428.

पह = पय 128.

पाउस = पावृष 117. 293.

पि = अपि 172. 188.

पित्र = इव 370.

पीड Sansc. 130. 131. 205. 207.

पुड Çaur. = पुत्र 379. App. 52.

पुण, पुणार्, पुणो = पुनर् 227.

पुरिस = पुरुष 131.

पुरुष = पूर्व 183.

पुह्वी = पृथिवी 129.

परन्त = पर्यन्त 213. 247.

प्रति praep. Sans. 168.

फंस = स्पर्श 253. 280.

फरुस = परुष 198.

फलिह = परिध 198. = स्फटिक 203. 205.

फलिहा = परिला 198.

फास = स्पर्श 280.

घरुल = बलीवर्द 172. 217.

ब्रज्जदि = पपते 197. 207.

वरुषह = परावृण 197.

बहिः Sansc. 228.

बहिणी = भगिनी 203. 210.

बि = अपि 172. 188. बिब 370.

बुरक = बुध 211.

बोर = बदर 127.

भग्नणदि = बृहस्पति 198.

भट्टि = भर्तु 292.

भणादि a भण 159. 341.

भाघदि a भी 185. 346.

भिसिपी = भिशिनी 198.

भू Sansc. 127. 341.

भाच Ap. = भाष्य 459.

मउउ = मुकुट 131.

मउल = मुकुल 131.

मए = मया 179.

मंसु = श्मश्रु 285.

मपडुक्क = मपडूक 277.

मत्त, मल = मात्र 251.

मरदि = स्मृति 126.

मरगघ = मरकत 202.

मरु = मरुत् 221. 294.

मल = मृद 206.

मसाया = श्मशान 285.

मसु = श्मश्रु 285.

मह = मम 331. 409. महु Ap. 466.

मादुअ = मातृक 117.

मिअ = मित्र 274.

मिअ = इव 370.

मुक्क Çak. = मुक्त 426.

मुणादि a मन 126.

मूस = मुख 429.

मे Çak. = मां 432.

मेत्त, मेल्य = मात्र 128. 251.

मोर = मयूर 176.

मोरिअ = मौर्य 247.

मोह = मयूष 176.

म्ह = स्वा 192. 345.

म्हि = अस्मि 172. 192. 345.

याअदे = ज्ञायते Māg. 396.

विअ Paic. = इव 442.

येअ Sansc. pro ए 191. Paic. 442.

रअणा = रत्न 181. 244. 426.

रपण = शरण्य 173. 426.
 रपणो = रातः 244.
 रन्त = रञ्ज 239.
 -रह = -दण 206. 320.
 राई = रात्रिः 274.
 राडल = राजकुल 170.
 राचिन् Paic. = राजन् 447.
 -रिस = -दृष्ट 115. 130. 206.
 रुक्ल = वृक्ष 116.
 रुणण = रुग्ण 244.
 रुद rad. Sanscr. 346.
 रुप्प = रुक्म 244.
 रुम्भ = रुध 239.
 रुस = रुष 262.
 रे interi. 173. 130.
 लट्ठी = यष्टिः 195.
 लम्ब? = लम्ब 285.
 लङ्ग = लघु 162.
 लाय Dâx. = राज(न्) 415.
 लिङ्क = लिह 220.
 व, वृ = इव 172. 191.
 वधं Çaur. = वयं 380.
 वग्मह = मन्मथ 198.
 वले, interi. 370.
 वसही = वसतिः 205.
 वाघदि = वाति 184. 410.
 वाघउ = व्यापृत Çaur. 379. App. 52.
 वारह = द्वादश 206. 257 320.
 वाह = वाण 140. 209. 261. 274.
 वि praep. Sanscr. 141. 168. 275.

विन्न = इव 191.
 विघण = व्यतण 124.
 विघण = वेदना 134.
 विद्घ = द्वितीय 257.
 विक्कव = विक्कल 256.
 विन्न Mg. 396.
 विन्नु = विपुत् 294. 221.
 विङ्कुघ = वृद्धिक 129. 259. 278.
 विदिघ = द्वितीय 318.
 विहप्पदि = वृहस्पति 198. 264.
 विहल = विकल 203. = विहल?
 270.
 वी = वि 141.
 वीघ = द्वितीय 257. 318.
 वीम्हघ = विस्मय 143.
 वीसई = विंशतिः 320.
 वुच्चदि = उच्यते 199. 381.
 वुट्टइ 126.
 वेघ = इव 189.
 वास = व्यास Ap. 459.
 वे Çak. = सा 432. = रा: ib.
 शिघाल Mg. = शृगाल 396.
 Çak. = श्वाल 429.
 श्वस् rad. Sansc. 346.
 शक्कपोमि = शक्कोमि 181. 244.
 शक्कस = साधुस 258.
 सउ = शद rad. 206.
 सरिस = सदृश 115.
 सलाहा = श्लाघा 181.
 सरद = शरद 293.
 सवुअ, सवुण्ण = सर्वत 212. 243. App. 53.

- चार्ङ्ग = शार्ङ्ग 181.
 सि = सति 172. 192.
 सिङिल = शिङिल 209.
 सिपापा = सान 267.
 सिपोह = सेह 182.
 सिरो = सी 182. 284.
 सिलोष = श्लोक 183.
 सिपह = शिपा 260.
 सीभर = शीकर 203.
 सीह = सिंह 143. 269. Em. 67.
 सु praef. Sanscr. 169.
 सुण = सु rad, 347.
 सुमरइ = स्मरति 126. 183 284.
 App. 55.
 सू interi. 370.
 सूस् = शुष rad. 142. 262.
 से = सस्य, सस्याः 179. 327.
 सेन्ता = शया 118. 213.
 सोपहा = सुषा 194. 267.
 सोत्थी = स्वस्ति 179.
 सोस्त = शौच्य? 262.
 सु rad. Sanscr. 264.
 स्वा rad. Sanscr. 185. 345.
 स्वप rad. Sanscr. 346.
 हरे Ap. = हरे 479. हरे ibid.
 हके, हगे Māg. = हहे 396. 399.
 402. 409.
 हजि = हहे Ap. 479.
 हजा = कन्या Caur. 379. App.
 53.
 हडकक Māg. = हृदयक 394.
 396. 406.
 हहो = हा भिक् 164. 221.
 हम्मर = हन्ति 245.
 हर = हर = गृह 197.
 हरिषपड = हरिषचन्द्र 273. Em. 68.
 हिद्यो = ह्यस् 285.
 हिरो = ही = 270.
 हिरे, partic. 370.
 हु = हलु 192. 369.
 हु, interi. 369.
 हू = भू 127. होदि etc. = भवति
 197. 341.

V. *Index locorum e capp. Vararuchis IV prioribus, qui aut emendantur aut enarrantur.*

I. 2. cf. pp. 141. 155. 158.	I. 17. cf. p. 270.
" 4. " " 173. 426.	" 19. " " App. 49. Em. 70.
" 6-9. " " 129.	" 22. " " 131.
" 10. " " 155. 158.	" 26. " " 132.
" 14. " " 186.	" 30. " " 115.
" 16. " " 129.	" 39. " " 136.

II. 6. cf. App. 42. S. S. 71.	III. 47. cf. pp. 270.
" 15. " " 49. Em. 70.	" 51-52. " 232. 276. 155.
" 34. " " 58.	" 53. " " 246.
" 39. " p. 197.	" 56. " " App. 46.
" 40. " App. 43. S. S. 91.	" 57. " " 138. 155. 232.
III. 2. cf. p. 262.	" 276.
" 5. " " 243. App. 53.	IV. 1. " " 170. 290.
" 17. " App. 53.	" 6. " App. 48. S. S. 196.
" 28. " p. 248.	" 11. " " 293.
" 34. " " 271.	" 26. " " 125. App. 53.
" 35. " " 261. 233.	" 32. " " 198. 264.
" 37. " " 265.	" 35. " " 237. App. 46.

Indicibus hisce, quorum secundum et quartum debeo benignitati Gildemeisteri mei, iuvenis Indicarum litterarum studiosissimi, addere non opus videbatur sextum elementorum Sanscriticorum Prâkritice mutatorum, siquidem tota de elementis disputatio sequitur solitum litterarum Sanscriticarum ordinem.

B O N N A E.

TYPIS REGIS INDICIS.

EX TYPOGRAPHIA CAROLI GEORGI.

LEGATORIA
P. AURIEMM.
Università, 3.
NAPOLI

